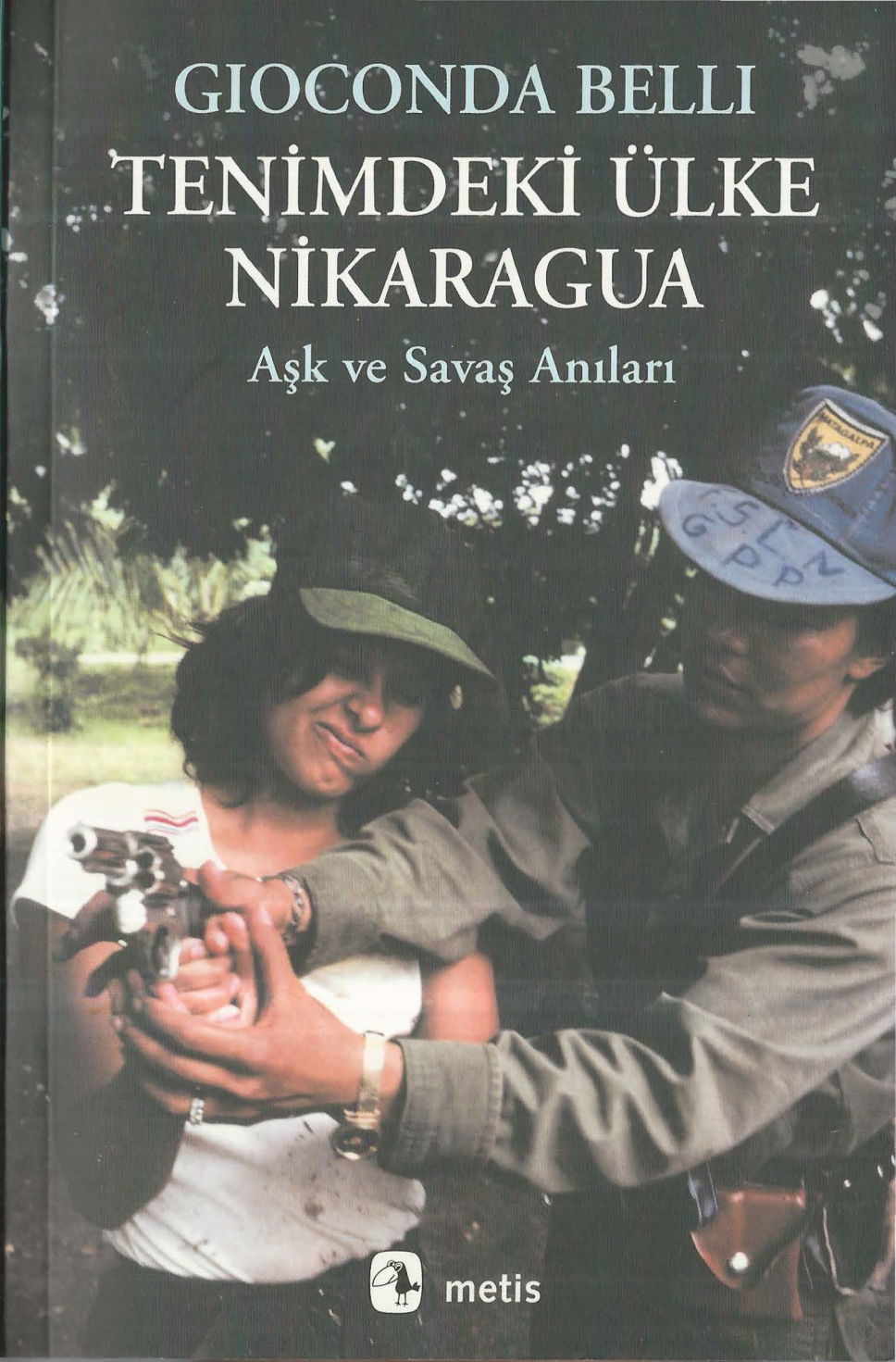
GIOCONDA BELLI

TENİMDEKİ ÜLKE NİKARAGUA

Aşk ve Savaş Anıları

metis

GIOCONDA BELLI TENİMDEKİ ÜLKE NİKARAGUA

Gioconda Belli

TENİMDEKİ ÜLKE NİKARAGUA

Şair ve romancı Gioconda Belli varlıklı bir ailenin kızı olarak 1948'de Managua'da dünyaya geldi. Genç yaşta evlendikten ve bir çocuğu olduktan sonra, Somoza diktatörlüğünü devirmek için mücadele eden Sandinistalar'a katıldı. 1975'ten, Sandinistalar'ın diktatörlüğe son verdiği 1979 Devrimi'ne kadar Meksika ve Kosta Rika'da geçen sürgün yıllarında silah kaçırmak da dahil olmak üzere çeşitli gizli görevler üstlendi. 1979'da Nikaragua'ya döndükten sonra iletişim ve propaganda alanında çalıştı; Sandinişta Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin uluslararası tanıtımında görev aldı. 1990'da FSLN'nin seçim yenilgisinin ardından edebi çalışmalarına hız verdi.

Belli, ilk şiir kitabı *Linea de fuego* (Ateş Hattı) ile 1978'de Latin Amerika'nın en saygın edebiyat ödülü olan Casa de las Américas'ı kazandı. *Tenimdeki Ülke: Nikaragua* bir kadın Sandinista'nın kaleminden çıkan ilk edebi anı kitabıdır. Yazarın şimdiye kadar Türkçede *Portakal Ağacında Oturan Kadın*, 1993 (*La Mujer Habitada*, 1988) adlı yarı otobiyografik romanından başka *Seni Sevebilmek Nikaragua* (1999) adlı bir şiir kitabı yayımlanmış olup çeşitli dergilerde şiirleri çıkmıştır. Öteki eserleri: *Sofia de los Presagios* (1988), *Waslala, Memorial del Futuro* (1996), *El Pergamino de la Seducción* (2005).

Metis Yayınları
İpek Sokak 9, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com

Metis Edebiyat
TENİMDEKİ ÜLKE
NİKARAGUA
Aşk ve Savaş Anıları
Gioconda Belli

İspanyolca Basımı:
El pais bajo mi piel
Plaza y Janes Editores SA, Barcelona, 2001
© Gioconda Belli, 2001
İngilizce Basımı:
The Country Under My Skin:
A Memoir of Love and War
Alfred A. Knopf, 2002

Miguel Hernández'in şiirleri
© Vientos del Pueblo S.L., Ibidem Consulting'in
izniyle yayımlanmıştır.

© Metis Yayınları, 2005
© Türkçe Çeviri: Beril Eyüboğlu, 2006

İlk Basım: Ocak 2007

Yayın Yönetmeni: Müge Gürsoy Sökmen
Yayıma Hazırlayan: Bülent Doğan
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003

ISBN 975-342-599-6

GIOCONDA BELLI

TENİMDEKİ ÜLKE NİKARAGUA

Aşk ve Savaş Anıları

Çeviren:
BERİL EYÜBOĞLU

metis

Bu kitap Chepita, Alicia, Eda, Anita, Cristina, María Elsa, Nidia, Petrona ve özellikle de Socorro Ruiz, Beatriz Mancilla, Dolores Ortega'ya ve savaşta bana destek olan tüm kadınlara adandı; onlar olmasaydı ne bu kitap yazılabilir ne de yaşadığım hayat mümkün olabilirdi.

Çocuklarım Maryam, Melissa, Camilo ve Adriana'ya. Charlie'ye...

Bombaların açtığı çukurları dolduruyoruz
Yeniden şarkılar söylüyoruz
Yeniden tohum ekiyoruz
Hayattan ümit kesilmez çünkü.

– yazarı bilinmeyen bir Vietnam şiiri

Önsöz

HAYATIMDA iki şeyin kaderimi belirlediğini düşünüyorum: ülkem ve cinsiyetim. Annemin doğum sancıları Managua stadyumunda, bir beyzbol maçı sırasında tuttuğundan mı nedir, halk yığınlarının sıcak bağrına çekilmek alınyazım oldu. Kalabalıklara yönelik tutumum, yalnızlıktan korkacağımın ve –biyolojik fonksiyonları ve evcimen hayat tehdidi bir yana– erkekler dünyasının cazibesine kapılacağımın erken bir belirtisiydi. Annemin hastaneye koştuğu stadyumun dışında, Nikaragua'da 1937'de bir aile diktatörlüğü kuran Anastasio Somoza García'nın at sırtında bir heykeli vardı o zamanlar. Annemin rahmindeki sıvının kimyasında ne gibi alametlerin birbirine karıştığını kim bilebilir? Kalabalıklardan ve beyzboldan hoşlansam da, sopa savuran bir sporcu olmadım. Ama sonunda, at sırtındaki bu tiranın soyundan gelenlere karşı olanaklarımı sonuna kadar zorlayarak, Latin Amerika'nın en köklü istibdadından kurtulmak amacıyla ülkemin başlattığı kurtuluş mücadelesine katılmak için silaha sarıldım.

Küçükken isyankâr değildim. Annemle babam, uysal, tatlı, terbiyeli küçük kızlarının, onlara sonu gelmeyen uykusuz geceler geçirtecek olan gözü kara kadına dönüşeceğini asla tahmin edemezlerdi. Okumaya düşkün bir genç kızdım. Jules Verne ve büyükbabam Francisco –kitapları bana sağlayan oydu– hayallerime yol vermekten ve rüyalarımın gerçekleşeceğine beni inandırmaktan sorumluydular. Devrimci hayaller genç zihnimde bereketli bir zemin buldu, daha geleneksel başka hayallere de yer vardı; gerçi benim parlak zırhlı şövalyelerim gerillalardı ve kahramanlık maceralarım bebek bezi değiştirmekle biberon kaynatmak arasında cereyan ediyordu.

Bambaşka iki kadındım ve iki hayat yaşadım. Bu kadınlardan biri her şeyi genel geçer kadınlık ölçütlerine göre yapmak istiyordu: evlenecek, çocuk doğuracak, yardımsever, uysal, besleyen ve yetiştiren olacaktı. Öteki kadın erkeklerin tadını çıkardığı ayrıcalıklara

özlem duyuyordu: bağımsızlık, kendi ayaklarının üzerinde durmak, insanların arasına karışmak, hareket serbestisi, sevgililer. Hayatımın önemli bir bölümünü, karşıt güçler tarafından parçalanmama gayretiyle, bu iki kimliği uzlaştırmaya çalışarak geçirdim. Sanırım sonunda, iki kadının aynı deri içinde yaşamasına imkân veren bir yol buldum. Kadınlığımı inkâr etmeden, erkek gibi yaşamayı başardığımı sanıyorum.

Ne var ki, her iki hayatımı uzlaştırmak çok daha karmaşık bir meseleydi. Coğrafi açıdan ayrılık acısını içeriyordu. Geçmişimi ve ülkemi sırtlayıp onları öyle herhangi bir yere değil, Kuzey'e taşıdım; hileyle ördüğü ağla coşkulu hülyalarımın çoğunu ele geçiren ve zapteden Kuzey'e. Yoldaşlarımla zaferimizi heyecanla kutladıktan bir yıl sonra, ülkemiz yeniden savaşa ve kana bulandı. Gökten kudret helvası değil, kurşun yağıyordu. Hep birlikte şarkılar söyleyecek yerde, fena halde bölünmüştü Nikaragualılar; bolluk değil, yokluk vardı. Yoldaşlarım duvarlara, "*Yankee go home*" yazarken, ben bir Yankee gazeteciye sevdalandım. Devrimimden geriye aksisedalar ve gölgelerden başka bir şey kalmazken, direnemediğim tek şey olan aşk beni bir taahhütte bulunmaya ve sevdiğim adamın memleketine göçmeye mecbur etti. Bir masal prensesi gibi efsunlanmış, hayatımın bir kısmını altın kafeste tutsak bir kuş gibi tropikal ülkem için özlemle şakıyarak geçiriyorum. California güneşinin olgunlaştırdığı hurma yüklü ağaçlarla çevrili kafesimde, göğe saldığım uçurtmamı okul bahçesindeki kabadayı gibi elimden kapan ülkeyle uzlaşmaya çabalıyor, onu sevdiğim adamın gözleriyle görmeye çalışıyorum. Dev bir Amerikan şehrinin kalabalığı içinde kaybolmuş herhangi biriyim: kızını yuvaya götüren, ona oyunlar icat eden bir anne. Bana bakıp da hiç kimse, devrimci olduğum için bir zamanlar askeri mahkemede yargılandığımı, suçlu bulunduğumu ve hapse mahkûm edildiğimi tahmin edemez.

Ama o hayatı yaşadım ben. Önemli eylemlerin içinde yer aldım, gerçekleştirildiklerine tanık oldum. Bir ulusun kanı, canı ve iradesiyle meydana gelen bir devrimin gebelik sürecinde ve doğumunda bulundum. Halk kitlelerinin kırk beş yıllık diktatörlüğün yıkılmasını coşkuyla kutlayışını izledim. Kişisel çıkarların üstünde bir amaç uğruna, hayatta kalma güdüsüne ve korkuya meydan okuma cüretin-

den kaynaklanan, heyecan verici enerjinin akışını duyumsadım. Çok ağladım, bir o kadar da güldüm. "Ben"den feragat ederek "biz"i kucaklamanın sevincini keşfettim. Hiçbir değere bağlı kalmamamızın vaaz edildiği, kolayca yılgınlığa kapıldığımız, inancımızı yitirdiğimiz ve hayallerimizi inkâr ettiğimiz bugünlerde, hayatı –hatta ölümü– değerli kılan türden bir mutluluğu savunmak adına bu anıları yazıyorum.

KÜÇÜK BİR ÜLKENİN VATANDAŞI

No me conformo, no: me desespero
Como si fuera un huracán de lava.

Miguel Hernández

Boyun eğmeyeceğim, hayır: kahroluyorum
Bir lav kasırgasıymışım gibi.

BİRİNCİ BÖLÜM

Barut tozu sinmiş anılar

KÜBA, 1979

HER SİLAH ATIŞTA vücudum sarsılıyor, etkisini eklemlerimin en uç noktalarında hissediyordum; kafamda şiddetli ve tedirgin edici, dayanılmaz bir çınlama meydana geliyordu. Ateş etmekten ne kadar nefret ettiğimi itiraf etmeme utancım engel oluyordu. Tetiği çekerken gözlerimi kısar, o kısa kör edici anda kolumun titrememesi için dua ederdim. Her atıştan sonra, elimde tuttuğum, omzuma dayalı bu öldürücü uzantıyı, yanıyormuş gibi fırlatıp atmak için dayanılmaz bir arzu duyuyor, ondan kurtulursam vücudumun eski bütünlüğüne kavuşacağı yolunda ani ve karşı konulmaz bir hisse kapılıyordum.

Ocak 1979. Sabah. Kuzeyden gelen sert bir rüzgâr bulutsuz gökyüzüne daldı. Kumsala inmek, bir ağaç altında çimenlere uzanmak, Karayiplerin ufkuna dalıp gitmek için mükemmel bir gündü. Bunun yerine kendimi bir grup Latin Amerikalı gerillayla atış talimi yaparken buldum. Kollarımda bir AK-47 tutuyordum. Arkamda duran Fidel Castro, birileriyle konuşurken bir yandan da bizi izliyordu.

Bundan yarım saat kadar önce, bir ilkokul pikniğine gidiyormuşçasına sevinçle, FAR'ın –Fuerzas Armadas Revolucionarias*– yani Küba Silahlı Kuvvetleri'nin modern ve donanımlı atış alanına varmıştık. Silahlarımızı seçeceğimiz cephanelikte, oyuncakçı dükkânına dalmış çocuklar gibiydik; elleyip incelediğimiz otomatik, yarı-otomatik makineli tüfeklerle tabancalar inanılmaz bir çeşitlilik sergiliyordu. Daha önce sadece tabancayla ateş etmiştim. Tüfekle nasıl

* Devrimci Silahlı Kuvvetler. (ç.n.)

ateş edildiğini merak ediyordum. Silahlarımızı seçtikten sonra dışarı çıkarak, derin bir dere yatağının karşısındaki hedeflere ateş edeceğimiz atış alanında mevzilendik. Hayatımda ilk defa, güçlü makineli tüfek patlamalarıyla omzumun dövüldüğünü hissettim ve eğer ayaklarımı yere sağlam basmazsam dengemi yitireceğimi fark ettim. Ötekiler hevesle ateş etmeye başlamıştı bile, oysa ben şaşkın ve sersemlemiş, sanki su altındaymışım gibi boğuk seslerin duyulduğu bir dünyada debeleniyordum. Silahlar bana hiçbir heyecan vermemişti. Aslını söylemek gerekirse, tam da tersi bir etki yarattı. Bu deneyim bende derin, içimden gelen şiddetli bir tepkiye yol açtı. Bu savaş araçlarından hiç mi hiç hazzetmeyen bir ben mi vardım? Çatışmaya girme sırası bana gelince ne yapacaktım? Kendi kendime kızarken bir yandan da ateş etmeye devam ediyordum. İşim bittiğinde kendimi uzun namlusu kendi ekseninde dönen .50 kalibrelik bir makineli tüfeği sımsıkı tutmuş, bir toprak tepeciğinin üzerinde yüzükoyun yatar buldum. Tetiği harekete geçiren kolu başparmağımla çekerek yerimde kaldım. Oradaki silahların en öldürücüsüydü elimde tuttuğum. Ateş ettikçe kuru, sert bir patlama duyuluyordu. Bu kez içimde gümlemedi ve yılgınlığa kapılmadım.

Birkaç gün sonra karşılaştığım Fidel, muzip bir gülümsemeyle, ".50 kalibreden hoşlandığın anlaşılıyor, ha ne dersin?" dedi. Sandinista heyetini ziyaret etmek için kaldığımız otele gelmişti. Biz de başkanlık dairesine çağrılmıştık. Hiçbir şey demeden gülümsedim. O da dönüp, Küba Devrimi'nin yirminci yıldönümü kutlamaları için Havana'ya davet edilen Tito ve öteki *compañero*'larla –yoldaşlarla– sohbete devam etti.

Oturduğum yerden onu izlemeye koyuldum. Fidel Castro'yu gördüğüm an, zihnimde anılardan bir kolajın canlanması kaçınılmazdı. Fidel hayatımda adını işittiğim ilk devrimciydi. Çocukluğumda onun isyanını ve başarılarını tefrika edilen bir macera romanı gibi izlemiştim. Ağabeyim Humberto'yla, ana-babamızın yatağına uzanıp, Fidel'in Sierra Maestra hikâyesinin yer aldığı *Life* dergisini yutarcasına okumuştuk. Bizim evde büyükler arasında da Fidel'e muazzam bir hayranlık duyuluyordu.

Bu sıralarda Humberto, sesiyle Al Hirt'in trompetini taklit etmeyi başarmıştı. Ama en çok Daniel Santos'un sesini taklit etmekteki

başarısıyla gururlanırdı. Küba devrim marşını genizden gelen sesiyle söyleyen Porto Rikolu Santos haklı bir ün kazanmıştı. Humberto duştayken ya da ani bir ilhamla avazı çıktığı kadar, "*Adelante cubanos, que Cuba premiará vuestro heroismo, pues somos soldados que vamos a la Patria liberar*" (İleri Kübalılar, Küba kahramanlığınızı ödüllendirecek, anavatanı kurtaracak askerler biziz çünkü) diye haykırır, sesi evin içinde gürlerdi. Yurt sevgisinin nasıl bir şey olduğunu ilk kez bu şarkıyı dinlerken hissetmiştim. Kendi kendime söylerken Nikaragua'nın zalim diktatörü Somoza'yı düşünürdüm. Fidel romantik bir kahramandı gözümde. Nikaragua'da zorbalığa karşı mücadele eden kuzenlerim olsun, muhalefet partisi başkanı Pedro Joaquín Chamorro ya da muhafazakâr parti olsun hiç kimse, Fidel'in ve onunla birlikte savaşan bu sakallı, korkusuz, atılgan genç adamların Küba'da başardıklarını başaramamıştı. Fidel galip geldiğinde ben sadece on yaşındaydım ama ne kadar heyecanlandığımı hatırlıyorum. Küba Devrimi'ni bizim de zaferimizmiş gibi coşkuyla karşılamıştım.

Ne var ki çok geçmeden, ne sihirdir ne keramet, bu taşkın sevinç uçup gitti. Ne olup bittiğini tam mânâsıyla bilmesem de, okuldaki rahibelerden, annemle babamın dostlarından, gazete haberlerinden ve bizim evde konuşulanlardan çıkartabildiğim kadarıyla, Fidel'le kafadarları azılı komünistlerdi ve herkesi dini bütün Hıristiyanlar olduklarına inandırarak dünya âlemi kandırmışlardı.

Annem, "İnanılır gibi değil," diyordu. "Fidel'in *Life*'taki fotoğrafında boynundan koskocaman bir haç sallanıyordu. Oysa şimdi tanrıtanımaz olduğunu söylüyor. Böyle rezalet olmaz!" Rahibeler bize Küba hakkında korkunç hikâyeler anlatıyordu: Küçük çocuklar ailelerinin kollarından koparılıyor, yeniden eğitilerek Tanrı'yla uzaktan yakından alakası olmayan birer komünist olarak yetiştirilecekleri devlet kuruluşlarına teslim ediliyorlardı. Komünist olmak utanç verici korkunç bir leke, günahların en beteri, cehenneme gitmenin en kestirme yoluydu. Zavallı Kübalı çocuklara çok acıyordum – yani annemin babası Francisco Pereria'nın, her gün ziyaretine gelen Çinli dostuna anlattıklarına kulak misafiri oluncaya değin. Bu ikili, büyükbabamın León'daki evinin verandasında, sallanan koltuklarında oturur, ikindiüstü keyifle içkilerini yudumlardı. "Hepsi palavra bunların," demişti büyükbabam, "Fidel'i baltalamak için uyduruyorlar." Bir ansiklopediyi aratmayan belleğine müracaatla, Castro'nun Hava-

na radyosunda yayınlanan konuşmalarından parçaları, kelimesi kelimesine aktarılıştı. Bunlar bana kilisede yoksulları avutmak niyetiyle verilen nasihatler gibi geldi o zaman. Ama bu kadar farklı görüşlerle karşılaşınca Castro hakkında ne düşüneceğimi bilemez olmuştum. Üstelik annemin hayran olduğu Başkan Kennedy, babası ölünce iktidara gelen Luis Somoza Debayle ile anlaşarak, Nikaragua üzerinden Domuzlar Körfezi çıkarmasını yapmaya kalkınca kafam büsbütün karıştı. Kennedy gibi bir devlet başkanının bizimki gibi bir hükümetle niçin ve nasıl dostane ilişkiler içinde olabileceğini aklım almıyordu.

Öyle ki, günün birinde kendimi Havana'da, rahat bir koltuğa kurulmuş, Fidel'le sohbet ederken bulacağım da kimsenin aklının ucundan geçmeyecek bir şeydi. Oysa bizler, hayatımızı dokuyacak bir yumak iplikle geliriz bu dünyaya. İnsan başlangıçta bu dokumanın nasıl bir şekil alacağını bilmez ama geriye dönüp baktığı bir anda, "Elbette!" der, "Başka türlü olamazdı. Bu parlak iplik, bu örgü başka türlü bir sonuç veremezdi."

İKİNCİ BÖLÜM

California ve okyanuslararası kanallarla hayatım arasındaki kimi tuhaf bağlantılar

SANTA MONICA, 1998

SANTA MONICA'DAKİ evimin üst katından okyanusu görebiliyorum. Duyduğum özlem dayanılmaz bir hal alınca arabama atladığım gibi sahile iner, geniş kumsalı aşarak kıyıya ulaşırım. Ayaklarımın dibindeki köpüklü dalgalar beni ânında yurduma, Nikaragua'ya götürür. Çocukluk anılarımın okyanusudur bu. Dalgaların kıvrımlarını, denizin usanmadan kumsala biteviye çarpan sesini tanırım. Kumsalın ilersinde iskelenin ve eğlence parkının silueti görünür, ama ben gözlerimi kapar da sadece belleğimle bakarsam, deniz kıyısının epeyce ilersinde ailemle yaz tatillerini geçirdiğim küçük evi görebilirim. İlk gençlik yıllarımda Kaplan Kayası'nın en yüksek tepesinden gün batımını seyrederken de görebiliyorum kendimi. Orada sessizce oturur, bir yetişkinin melankolik ruh hali içinde, tehlikeli bir maceranın kahramanı olduğumu hayal ederdim.

Şimdilerde başka şeyler hayal ediyorum. Okyanus'un burgaç gibi, ıslak parmaklarıyla yaşamış olduğum iki hayatı bir araya getireceğini hayal ediyorum.

California ile Nikaragua arasında Büyük Okyanus üzerinden bir bağ kurmam hiç de şaşırtıcı gelmiyor bana. ABD'nin Batı Kıyısı'nda, Amerikan Irmağı'nda, 1848'de James Marshall'ın altın bulmasından sonra ülkemin tarihinin yönü tamamen değişti. Altına Hücum başladıktan sonra, binlerce insan California'nın yolunu tuttu. O tarihlerde Doğu'dan Batı Kıyısı'na ulaşmak tehlikelerle dolu bir yolculuğa kalkışmak demekti. Ya Yerli saldırılarının tehdidi altında ağır aksak gi-

den arabalarla karadan gidecek ya da buharlı gemilerle Atlantik'ten Büyük Okyanus'a upuzun bir yolculuğu göze alacaktınız. Gemiyle Güney Amerika kıyılarını izleyerek, Horn Burnu'nu aşıp bu kez kuzeye yönelecek, San Francisco'ya varacaktınız. Kestirme yollara çok ihtiyaç duyulduğu bir sırada, tuttuğunu koparan ve güçlü bir girişimci olan Komodor Cornelius Vanderbilt 1849'da, sahibi bulunduğu buharlı gemi şirketiyle, yolculuğu büyük ölçüde kısaltmak için Nikaragua'dan geçecek transit bir yol tasarladı. Transit Yol 1851'de açıldı. Yolcular buharlı gemilerle New York'tan Nikaragua'daki San Juan Irmağı'nın ağzına ulaşıyordu. Bu ırmak Nikaragua Gölü'yle bağlantılıydı. Gemiyle ırmaktan göle geçilir, altın arayıcılar belli bir noktada karaya çıkar, Büyük Okyanus'taki bir limana ulaşmak için at arabasıyla yaklaşık yirmi kilometrelik bir yol kat ederdi. Oradan bir başka buharlı gemiyle San Francisco'ya hareket edilirdi. Nikaragua'dan geçiş, Panama güzergâhından daha güvenli, daha güzel ve daha temizdi; öyle ki, sigorta şirketleri pisliğinden ötürü Panama'nın Colón şehrinde yirmi dört saatten fazla kalan yolcuların sigortasını iptal ediyordu. Ne yazık ki bu coğrafi ayrıcalık zaman içinde ülkemin felaketine sebep oldu. Madrabaz girişimci William Walker'ın önayak olmasıyla, Vanderbilt Avrupa'da tatildeyken Transit Yol, Charles Morgan ve Cornelius Garrison adlarında iki zengin işadamına satıldı. Nikaragua'yı ABD bayrağındaki yıldızlara katma hayalinde olan Walker, dalavere ve askeri marifetlerle kendisini Nikaragua devlet başkanı ilan etmeyi becerdi. Ne var ki, Orta Amerika halkları güçbirliğiyle onu yenmeyi başardı. Walker 1860'ta, Honduras'ta bir bölük asker tarafından kurşuna dizildi.

Transit Yol, okyanuslararası bir kanal durumuna gelmedi hiçbir zaman ama William Walker olayı, Nikaragua'ya yıllar boyu sürecek ABD müdahalesinin ilk habercisiydi. Bu müdahalenin amaçlarından biri de başka hiçbir devletin rakip bir kanal açmamasını güvence altına almaktı. Amerika Birleşik Devletleri, biteviye savaşa sürüklenen bu mini minnacık asi ulusun hem hakemi hem de oyuncusu oldu. ABD, defalarca müdahalede bulundu; önce Liberaller'i, daha sonra Muhafazakârlar'ı savundu, ta ki Augusto César Sandino adında ufak tefek, sıska bir generalle karşı karşıya gelene kadar. 1927 ile 1933 yılları arasında Amerikan müdahalesine karşı mücadele eden Sandino'nun köylülerden oluşan derme çatma ordusu, Birleşik Dev-

letler'in korkulu rüyası oldu. Azımsanmayacak sayıda deniz piyadesi, alameti farikası kovboy çizmeleri ve geniş kenarlı fötr şapkası olan bu küçük adamın zekice planlanmış askeri taktiklerine kurban gitti. Amerikan hükümeti 1933'te askerlerini geri çekti. Nikaragua'nın kendi ordusunu kurmasının daha elverişli olacağına karar vererek, uygun bir önder aramaya koyuldu. Bula bula, sular idaresinde sıradan bir bürokrat olarak çalışan Anastasio Somoza García'yı buldu. Nitelikleri arasında çok iyi İngilizce konuşması, Devlet Başkanı Juan B. Sacasa'nın yeğeniyle evli olması ve ABD elçisinin eşinin onu "sevimli" bulması vardı. Somoza, çok geçmeden, 21 Şubat 1934'te Sandino ve generallerinin, Başkan Sacasa'nın davetlisi olarak yeni imzalanan barış anlaşmasını kutlamak için köşkte verilen bir yemekten çıktıkları sırada katledilmelerini planlayarak hilekârlığını ve acımasız kararlılığını gösterecekti. Bundan üç yıl sonra Somoza García, karısının amcasına karşı düzenlediği bir darbeyle kendini devlet başkanı ilan etti. Başkan Franklin Roosevelt, "Somoza bir orospu çocuğudur," demişti, "Ama bizim orospu çocuğumuzdur." Somoza García 1956'da bir şair tarafından öldürülünce, önce büyük oğlu Luis, sonra da en küçük oğlu Anastasio iktidara geldi. Anastasio'nun İngilizcesi aslında İspanyolcasından bile daha iyiydi. West Point'ten* mezundu. Su katılmamış *criollo*** deniz piyadesi. Birleşik Devletler'in desteğiyle Somoza hanedanı 1979'a kadar iktidarını sürdürdü. Nerdeyse yarım yüzyıl.

Okyanuslararası bir kanal arayışı benim ailemin de hayatını etkilemişti. Ecdadım Kuzey İtalya'daki Piedmont'tan, daha doğrusu Biella'dandı. Belli ailesinden iki kardeş Amerika kıtasına kadar uzanmıştı: Próspero arkeolog, Antonio ise inşaat mühendisiydi. Próspero ta Peru'ya kadar gitmiş, sonra da Ica Çölü'nde bir müze kurmuştu. Antonio ise Panama Kanalı'nın inşaatında çalışmıştı, yani bir hafta sonu Nikaragua'nın Granada'sını görünceye değin. İspanyol fatihlerin "la Mar Dulce" yani tatlı su denizi diye adlandırdıkları devasa gölün üzerinden esen rüzgârın ve sömürge malikânelerinin büyüsüne ka-

* ABD Askeri Akademisi. (ç.n.)

** Latin Amerika'da doğmuş Avrupa kökenlilere, en çok da İspanyol kökenlilere verilen ad. (ç.n.)

pılmış, büyüknineme âşık olmuştu. Carlota güçlü, çok güzel bir kadındı; o da şöhretli bir aileden geliyordu. Erkek kardeşi, iki kez devlet başkanı olan muhafazakâr General Emiliano Chamorro idi. Okyanuslararası kanalın inşa hakkını sonsuza dek devrettiği Birleşik Devletler'in saygısını ve desteğini kazanmıştı. Bununla da kalmayıp kuzeydeki bu büyük devlete olan hayranlığını kanıtlamak için, Somoza'yla bir sözleşme imzalayarak Nikaragua'ya iki partili bir sistem getirmişti. Bir gözünün mavi, ötekinin kahverengi olduğu söylenen İtalyan büyükdedem Antonio'yu hiç tanımamıştım, ama General Chamorro'yu tanıyordum. Onunla karşılaştığımda görmüş geçirmiş, ak saçlı, bumburuşuk bir ihtiyardı; yüzü kederli, yaşlı bir tazıyı andırıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bir madeni para yüzünden Birleşik Devletler'e ilk gidişim ve ilk kez bir katliama tanık oluşum

MANAGUA, 1952-59

ANTONIO BELLI genç yaşında sirozdan öldü. Çocukları büyüyüp de evlendikten sonra dul eşi, Abuelita Carlota diye hitap ettiğimiz büyükninem, tuğla ve kunt kerpiç duvarları olan ferah, görkemli sömürge malikânesinin iç avlusunun tam orta yerine bir duvar inşa ettirerek evi ikiye böldü. Kendisi, bir avukatla evli olan kızı Elena'yla evin bir yarısında yaşarken öteki yarısını, torundan çok oğul yerine koyduğu babama yani bize vermişti. İki ev arasında duvardaki bir kemeraltıyla bağlantı sağlanıyordu. Elena Teyzemin evi her zaman neşeli ve hareketliydi. Kızlarının üçü de –María Elena, Eugenia ve Carlota– benden büyüktü. Ama, Abuelita'yla karışmasın diye Toti dediğimiz en küçükleri benden sadece beş-altı yaş büyüktü ve ben ona tapıyordum. Yaramaz, komik ve cana yakın olduğu kadar baştan çıkartıcıydı da. Çevirdiği dolapların vazgeçilmez suç ortağıydım. Yaptığımız iş, oğlanlarla kırıştırmaya ve buluşmaya başlamış olan ablalarını sürekli dikizlemekten ibaretti genelde.

Üç-dört yaşındayken, başlarının üzerinde taşıdıkları sepetlerle sokağımızdan geçen ve mallarını satmak için tellal gibi mekanik bir sesle bağıran satıcı kadınları taklit ediyordum. Bir bisküvi kutusunun kapağına birkaç çakıltaşı koyarak başımın üzerinde dengeler, "Ekmek satarım! Taze ekmek, kurabiye, çörek satarım!" diye bağırarak evin içinde dolanırdım. Büyükler mallarımı satın alıyormuş gibi yapar, ben de pür neşe bir sonraki müşterime yanaşırdım. Büyükninem Carlota günün birinde bana bir madeni peso verene kadar bu

böylece sürüp gitti. O tarihte artık iyiden iyiye kocamıştı; gri giysilerini hiç sırtından çıkarmaz, ak saçlarını arkaya toplayıp topuz yapar, oturduğu koltukta saatler boyu dalgın dalgın, ileri geri sallanır dururdu. İlk "gerçek" satışımı yapmış olmanın heyecanlı şaşkınlığıyla ona baktım, oysa bakışları çoktan benden uzaklaşmış, avluya inen ikindi güneşi huzmelerine dalmıştı. İnanmazlık içinde parayı avucumda sımsıkı tutuyordum. Ancak, daha sonra üstümdeki ranzada yatan kardeşim Humberto'ya, büyüklük taslayarak hava atmak için açtım avucumu. Fakat Humberto, satış başarımı kutlayacak yerde, dadımıza şikâyet etti beni.

Sanırım parayı izinsiz aldığımı düşündüğü için sertçe, "Ver bakalım onu bana," dedi dadı. Oysa yeryüzünde hiçbir kuvvet hazinemi benden koparıp alamazdı. Bunun ardından baş gösteren itiş kakış sırasında, çaresizlik içinde parayı ağzıma attım ve yuttum. O zamanlar bir pesoluk madeni paralar bir hayli iriydi. Annemle babam, para kendiliğinden çıkar da sorun çözümlenir düşüncesiyle işi oluruna bırakmıştı. Ama terslik bu ya, para mideme giden yolu tıkadı. Nikaragua'daki doktorlar ameliyattan yanaydı; babamsa koskocaman bir yara izi bırakmadan parayı çıkarmanın bir çaresi olması gerektiğini düşünüyordu. Sonuçta ben onun minik kızıydım, Philadelphia'da bu işte uzmanlaşmış bir doktor bulmadan içi rahat etmedi ve bulur bulmaz da annemle beni oraya gönderdi.

Annem, Philadelphia'daki sadece Katoliklerin kabul edildiği ve rahibelerce yönetilen Ravenhill Akademisi'nden mezundu. Sanata olan tutkusunu ve İngilizce bilgisini Ravenhill'e borçlu olduğunu söylerdi. Nikaragua'dan ayrılmazdan önce rahibeleri aradı, onlar da bizi Ravenhill'e davet etti. Birleşik Devletler'e bu seyahatimden kimi anılarım varsa da –devasa binalar, telaşlı kalabalıklar ve beni ürküten ışıklardan oluşan kopuk kopuk imgeler– ne bindiğimiz uçağa ne de sonunda paranın midemden çıkartıldığı hastaneye ilişkin hiçbir şey aklımda kalmamış. Ama Ravenhill'in bahçesini ve elma ağaçlarını hatırlıyorum. Annem orada bir sürü resmimi çekmişti. Yıllar sonra onları bulduğumda, çocukluğuma dair hatıralarımın akıl almaz kesinliğine şaşıp kalmıştım. Ağaçların arasında durmuş, altın ışıltılı gür, kestane rengi saçları başının bir yanına kocaman, saten bir fiyonkla toplanmış, sevimli, değirmi yüzlü, tombul bir küçük kız. Annem sık sık, biraz da özlemle, Ravenhill'de geçirdiği yıllarda ne ka-

dar mutlu olduğunu anlatırdı. Sanırım büyük bir şehirde yetişmemiş olmaktan, daha dünyevi, incelikli ve hoş bir ortamda yaşayarak yeteneklerini ve zarafetini sergileyememiş olmaktan biraz müteessirdi. Monaco Prensi Rainier ile evlenen, Philadelphia'dan sınıf arkadaşı Grace Kelly'nin onu düğününe davet ettiğinden dem vurur, Grace'in dünyasına özlem duyardı. Bu düğün hikâyesinin ciddi olup olmadığını bir türlü öğrenememiştim.

Ailece oturduğumuz ev, Managua'nın belli başlı caddelerinden Calle del Triunfo'daydı (Zafer Caddesi). Elena Teyzem'in kaldığı kanat, Somoza'nın Liberal Partisi'nin genel merkezine bitişikti. Parti toplantıları sırasında, kendi evimizde yüzümüze hakaret ediliyormuşçasına, duvarları titreten "Viva Somoza!" çığlıklarını işitmemek için kulaklarımızı tıkardık. Kuzinim Toti, duvarın öte yanından ne zaman "Viva" yani "Somoza çok yaşa!" diye haykırılsa, "Geber!" diye bağırırdı. Ben de aynı duyguları paylaştığım için arada bir katılırdım ona, ama sesimi kesinlikle yükseltmeden. Başka zamanlardaysa, askerlerin kapıyı tekmeleyerek içeri girip bizi bilinmedik bir yere götüreceklerini sanarak, sesini kesmesi için yalvarırdım.

Annemle babam hükümeti tutmazdı; Elena Teyzem'in ailesi ise fiilen karşısındaydı hükümetin. Diktatörlüğe ateşli bir şekilde tepki gösteriyor, Somoza'yı devirmek için varsayımlara dayanan planlara saatlerce kafa yoruyorlardı. Elena Teyzem'in iki oğlundan Mauricio siyasetle herkesten çok ilgiliydi. Günün birinde ansızın ortadan kayboldu. Çok geçmeden, Olama ve Mollejones baskınında yer aldığını öğrendik. Ülkenin en önemli gazetesi olan *La Prensa*'nın başyazarı Pedro Joaquín Chamorro'nun da içinde bulunduğu muhafazakâr bir grubun örgütlemiş olduğu bir darbeydi bu. Baskın, aptalca ve beceriksizce düzenlenmiş bir askeri komplodan öte bir şey değildi. Sonuçta isyancılardan birçoğu hapse atıldı, bazılarıysa sözümona kaçma girişiminde bulunduğu için öldürüldü. Kuzenim Mauricio gibi daha talihli olanlar siyasi sığınma hakkı elde etti. Mauricio El Salvador elçiliğine sığındı.

Bir cumartesi, ikindi vakti Elena Teyzem ve çocuklarıyla onu ziyarete gittik. Mango ağaçlarıyla kaplı kocaman elçilik bahçesindeki beton sıralarda oturup Mauricio'nun arkadaşı olan, onun gibi sığınmacı beş-altı delikanlıyla sohbet ettik. O sırada bana bu gençler san-

ki yatılı okul öğrencileriymiş gibi gelmişti. Hepsi de sağlıklı görünüyordu, teyzem onlara giyecek ve yiyecek öteberi getirmişti. Hayal kırıklığı içindeki gençler darbe girişiminin başarısızlığından, hükümetin baskısından ve ülkemizin karanlık geleceğinden söz ettiler. Pedro Joaquín Chamorro, Kosta Rika'ya kaçmayı başarmıştı; öteki isyancılarsa saklanıyordu. O tarihte altı yaşında olduğum için, olanlara pek aklım ermese de, soluduğumuz havadaki yoğun korkuyu hissedebiliyordum. Büyüklerin yüzlerinde ciddi ve kederli bir ifadeyle, bilmem kaçıncı hükümet darbesinin de başarısızlığa uğramış olmasından yakındıklarını hatırlıyorum.

Sanırım tam bu sıralarda San Sebastián semtine taşındık. Oğlan kardeşim Eduardo'yla kız kardeşim Lucia dünyaya geldikten sonra annem daha büyük bir eve taşınmak istemişti. Neşeli ve yakışıklı oğulları çoğu zaman kuzinlerimin etrafında pervane olan Parodi ailesiyle de komşuyduk. Bir öğleüstü mahallede büyük bir kargaşa yaşandığını hatırlıyorum; annemle babam sokakta oynamamıza izin vermemişti o gün. Nikaragua'daki insafsız siyasi yönetime tepki olarak, üniversite öğrencileri baskıya son verilmesini talep eden büyük bir protesto gösterisi düzenlemişti. Anlaşılan aynı gün Ulusal Muhafızlar öğrencilerin üzerine ateş açmış, ikindi vakti mahallemizde silah sesleri hiç dinmemişti. Annemle babamın da, öteki büyüklerin de çok sarsıldıkları yüzlerinden okunuyordu. Parodi kardeşlerden birinin evlerinin önünde vurulduğuna ilişkin belli belirsiz bir şey duymuştum.

Bundan iki-üç gün sonra, hayat iyi kötü olağan haline döndüğünde, dadımla şekerleme almaya çıktık. Sokaktan biraz geride kalan Parodiler'in evinin önünden geçerken, elimi sımsıkı tutuyordu dadım. Evin yan tarafında, giriş kapısına giden dar yolda koskocaman, kahverengi bir leke çarptı gözüme. O anda Ulusal Muhafızlar'ın Silvio Parodi'yi öldürdüğünü anladım. Öfke içinde hıçkırıklara boğulan kuzinlerimi avutmak mümkün değildi. Yüreğim çarparak lekenin tam önünde durduğumu hatırlıyorum. "Burada, değil mi?" diye sordum dadıma. "Silvio'yu burada öldürdüler, değil mi? Ama bu kan kahverengi. Ben kırmızı olduğunu sanırdım." Dadım kolumdan çekerek beni yolun karşı tarafına geçirmeye çalışıyordu. Ama karşı koydum. Ona kan hakkında sorular sormayı sürdürdüm. "Taze kan değil, o yüzden," dedi sonunda, kolumdan çekiştirerek, neredeyse

sürükledi beni. "Eğer annen bunu gördüğünü haber alırsa, affetmez beni," dedi.

Silvio'nun annesiyle babası evin yanındaki kan lekesini, oğullarının hunharca katledilmesinin kanıtı olarak, olduğu gibi bıraktılar. Sonraki aylarda oradan her geçişimde defalarca gördüm o lekeyi. Nihayet ev boyanırken kayboldu. Ne var ki, bugün bile görüyorum onu. Çocukluktan kalan silinmez anılardan biri bu. Hatta o günün kokusunu, rüzgârın ıslığını, giriş kapısına bırakılmış olan kırmızı çiçek demetinin üzerine düşen güneş ışığını, koskocaman kahverengi lekeyle birlikte hatırlıyorum.

Çocukluğu terk edişimi belirli bir günün anısıyla ilişkilendiririm hep. Aslında her zamanki gibi, sıradan bir gündü. Babamın arabasının arka koltuğunda, okuldan eve dönüyordum. Birdenbire, yıldırım çarpmışçasına, bedenimin içinde sonsuza dek yapayalnız kalacağımı fark ettim. Adrenalinin kanımda yükselişinin ardından bu reddedilmesi mümkün olmayan gerçekliğin ayırdına varışımı bugün dahi hissedebiliyorum. Ürkütücü, tek bir saniye içinde hiç kimsenin iç dünyamı paylaşamayacağını, hissettiklerimi hissedemeyeceğini, en derinlerdeki düşüncelerime kulak veremeyeceğini kesinlikle anlamış bulunuyordum. Pilili etekli, beyaz bluzlu okul forması içindeki küçük kızdan başka biri olmanın nasıl bir şey olacağını denemem asla mümkün değildi. Ayrıca doğrudan doğruya kendi yüzüme bakamayacağımı da keşfetmiş bulunuyordum – ancak bir aynayla yapabilirdim bunu. Birkaç gün boyunca bu kötücül gerçekliği kavramış olmanın sarsıntısını yaşadım. Arabamızın ardından koşup camları yumruklayan, birkaç peso için avuç açan ve gözlerinde, acı veren bir berraklıkla, kendi gözlerimdeki şaşkınlığı yakaladığım küçük, sefil, sahipsiz çocuklardan biri olacak yerde, doğduğum yerde doğmuş, tesadüfen varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş olmama yol açan yazgı yüzünden çaresizlik içindeydim.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Evlilik, analık ve hayal kırıklığıyla genç yaşta tanışmam

MANAGUA, 1966-69

LİSEYİ İspanya'da bitirdikten sonra, Philadelphia'da gazetecilik ve reklamcılık öğrenimi için bir yıllığına Birleşik Devletler'e gittim. Tıp okumak istiyordum, ama babam engel oldu. Doktorluk kadınlara göre bir meslek değil, dedi. Eğitimim sona erdiğinde yaşım öyle ilerlemiş olacaktı ki, kimse benimle evlenmek istemeyecekti. Babama karşı koymak için çok toydum; "yararlı" bir şey öğrenmeye razı oldum ve bir reklamcılık okuluna yazıldım. On altı yaşındaydım. Asunción rahibeleri, bir lütufta bulunarak, annemin mezun olduğu Ravenhill Akademisi'nde kalmama izin vermişlerdi. Okul bitince Philadelphia'dan ayrılarak, Nikaragua'ya döndüm. Geldikten bir hafta sonra, Managua'daki bir reklam ajansında muhasebeci olarak ilk işime başladım; on yedi yaşındaydım. Ajansın yeri berbat, harap, eski bir evdi. Bana işin püf noktalarını öğretmekle görevlendirilmiş, konuşkan ve arkadaş canlısı genç bir adamla aynı odayı paylaşıyordum. İşe başladıktan yaklaşık bir ay sonra bir arkadaşın köy evine günübirlik davet edildim ve Tipitapa Irmağı'nın yemyeşil, gölgeli kıyılarındaki pastoral yürüyüş esnasında, ileride kocam olacak kişiye rastladım. Uzun boylu, zayıf, gözlüklerinin ardındaki küçük gözleriyle etrafa kuşkuyla bakan, oldukça çekingen bir tipti. Benim gibi kitaplara ilgi duyduğu için hoşlanmıştım ondan. Çimenlerin üzerinde oturup ırmağı seyrederken, bir yandan da edebiyattan söz ettik. İlk aklıma gelen şeylerden biri, ailemin onunla tanışmaktan ne kadar çok hoşlanacağıydı; zira bizimkilerin dahil olduğu sosyal çevredendi ve annem, bir evliliğin başarılı olması için tarafların aynı eğitsel ve kültürel köklere sahip olmasının şart olduğunu söyler dururdu.

Niyetim bir an önce evlenmekti. Kendi hayatımı yaşamak için acele ediyor, annemle babamın evinin kargaşasından, kızlı oğlanlı dört kardeşimden kurtulmak için can atıyordum. Bağımsızlığımı istiyordum. O haziran gününden sonra çıkmaya başladık. Müstakbel kocam, yaz tatilini geçirmek için yurtdışından Nikaragua'ya gelen yüksek sosyete gençlerinin partiler ve sosyal etkinlikler kasırgasına katılmakta gecikmedi. Cemiyet Balosu'nda kavalyemdi. Yazılı kuralı olmasa da, pastel renklerin tercih edildiği baloda, modelini kendim çizdiğim tuvaletime cüretkâr bir kırmızıyla canlılık vermiştim. Balo benim onurumaydı. Zira o yıl Nejapa Şehir Kulübü tarafından yuvaya dönüş vesilesiyle kraliçe seçilmiştim. Görevim, kulübün başkanıyla vals yaparak baloyu açmaktı. Şen şakrak, gürültücü çocukluk arkadaşlarım arasında nişanlımın uyuşukluğu pek su yüzüne çıkmamıştı. Ancak evlendikten sonra eğlenmenin onu rahatsız ettiğini fark ettim. Depresyonu ağır basınca, teyzesinin evinde bir odaya kapanarak, kimi zaman saatlerce keder içinde ağız mızıkası çaldığını bilirim. Bunun, geçici bunalım nöbetlerinden mustarip bir adamın davranışları değil, ürkek, yalnız ve insanlardan nefret eden bir ruhun belirtileri olduğunu çok geç fark ettim.

Düğün 1967 Şubatı'nda yapıldı. İki ay önce on sekizimi doldurmuştum. Hâlâ bakireydim. Beyaz saten gelinliğim çok sadeydi; bedenimi saran Venedik dantelini tül bir etek tamamlıyordu. Görünüşümden çok hoşnuttum – ta ki annem kafama tüllü bir kep oturtup ellerimi uzun, kuzu derisi eldivenlere hapsedene kadar. O anda, birdenbire kendimi gülünç buldum; bir armağan gibi paketlendiğim duygusuna kapıldım. Törenin tamamında aşağılayıcı bir şey vardı – ailem beni simgesel olarak bir adama teslim ediyordu! Üzerimdeki beyaz giysiler içinde kendimi, Kutsal Kitap'taki, iffet nişanesi olarak kanı adanan kurbanlık kuzu gibi hissediyordum. Somon rengi giysileri ve ellerindeki minik çiçek demetleriyle küçük kız kardeşlerim Lucía'yla Lavinia'nın ardı sıra, babamın koluna girmiş mihraba doğru ilerlerken, huzurumu kaçıran bir düşünceye kapıldım: Beni seyreden konuklar aslında, içten içe zifaf gecemi tahayyül ediyorlardı.

Modern ve güven verici Iglesia del Carmen, Managua'nın en güzel kiliselerinden biriydi. Çanlarının sesini, 1960'ların köşeli, çağdaş evlerinin yer aldığı o dönemin gözde mahallelerinden Bolonia'daki evimden bile duyabilirdiniz. Managua'nın varlıklı ailelerinin çoğu

Bolonia'da oturuyordu; şehrin merkezinde ya da banliyöde yaşamak istemeyenlerin mekânı olmuştu burası. Panamalı ünlü bir mimarın tasarımı olan evimin birkaç sokak ötesinde daha mütevazı evler görülüyordu. Bakkallar, lastik tamircileri, tuhafiyeciler, eczaneler, turkuaz, limon sarısı, pembe gibi parlak renklerde dizi dizi sömürge tarzı evler... O dünyayla bir arada yaşıyor, ama asla ilişki kurmuyorduk. Sırf orada bulundukları için varlıklarından haberdardık. Her taraftaydılar. Yaşadıkları sıkıntıları ve yoksulluklarını anlatan hikâyelerle dolu gazeteleri okuyorduk. Evlerimizde çalışan hizmetçilerden ve şoförlerden hayatlarını birinci elden öğrenmemiz de mümkündü. Ne var ki, kilisenin içinde bu dünya yokmuş gibiydi. Konuklar göz alıcıydı. Erkekler takım elbiseli, kadınlar şapkalı, yumuşacık bakımlı elleri eldivenliydi. Smokin giymiş olan nişanlım, yüzünde ciddi ve asabi bir ifadeyle mihrabın önünde beni bekliyordu. Onu mutlu edeceğim, güldüreceğim diye düşündüm. Koruyucu meleği olacağım onun. İkimizin maaşının geçinmemize yeteceğine ikna etmiştim kendisini. Reklam ajansından aldığım aylık, Devlet Karayolları Şubesi'nden aldığı maaşa eşitti. Ama evlenme kararımızı açıkladığımızda, her ikimizin ebeveynleri de caydırmak için ellerinden geleni yaptılar. Çok gençtik, çok da inatçıydık. Sonunda pes ettiler.

Nejapa Şehir Kulübü'nün şölen salonunda öğleüstü yapılan düğünüm hatırı sayılır bir sosyetik olay oldu. Sosyal etkinliklerde yeteneğinin ve becerisinin takdir edilmesinden hoşlanan annem, kızının düğününde ince zevkini ve zarafetini sergilemekte kararlıydı. Düğün davetini planlarken, sosyal etkinliklerin kutsal kitabı bildiği Emily Post'un görgü kuralları kitabına harfi harfine riayet etmişti. Ne var ki, davranış ve görgü kurallarında hiç ödün vermeyen annem, başka konularda şaşılacak derecede açık fikirliydi. Düğün şöleni sona ermek üzereyken, balayına çıkmadan, beni bir kenara çekip nasihat etti.

"Bir kadın evinde daima kibar ve nazik olmalıdır. Ama yatakta değil. Kocanla yatağa girince, gönlünden geçen her şeyi yapabilirsin. Hiçbir yasak yoktur. Hiç!"

Küçüklüğümden beri annem insan bedeninden olağanüstü bir huşuyla söz ederdi. "İnsan bedeni" derken sesinde, öteki kadınlar –kendi arkadaşları– Hazreti İsa'nın adını anarken çıkan titreşimi hissederdi-

niz. Ona göre insan bedeni kutsaldı; iffet taslamak dar kafalılık, taşralılıktı. On dört yaşında, İspanya'daki yatılı okula gitmezden önce Avrupa'yı dolaşırken, annem beni Paris'te Folies Bergère'e götürmüştü. On altı yaşından küçüklerin girmesi resmen yasak olduğundan, beni mükemmel bir makyajla içeri soktu. Muhteşem dekorlar, tüyler, boncuklarla bezeli rengârenk kostümler ve hepsinden öte, nerdeyse çırılçıplak bedenlerin geçit resmi soluğumu kesmişti. Tiyatrodan çıkıp da, soğuk eylül gecesinde inci kolyem ve ciddi siyah giysimle yürürken bedenimi ateş bastığını hatırlıyorum. Vodvilin son gösterisi Debussy'den *Apres Midi d'un Faun** idi. Uygun yerlerinde minicik altın yaldızlı üçgenlerden başka hiçbir şey olmayan bir erkekle bir kadın, son derece zarif, adeta tüy gibi bir dansla erotik aşkın gücünü duyumsatmıştı bana.

Taksi bulmak için hızlı hızlı yürüyen annem, "Ne harikulade bir görünümdü," dedi heyecanla. "Nasıl da kusursuz! Âdem'le Havva da Cennet'te bu kadar güzel ve mükemmeldiler mutlaka."

Yeniyetmeliğim sırasında, ayın, gelgitlerin ve hormonlarımın çok geçmeden bana Doğa'nın kadınlar için sakladığı sırları ifşa edeceğini sezen annem, okuldan eve geldiğim bir ikindi vakti beni yatak odasına çağırdı. Kapıyı kilitledikten sonra tuvalet masasına doğru giderek, beni karşısına oturttu. Yakın gelecekte beni bekleyen sürprizleri ve bedenimin ne gibi değişikliklere uğrayacağını özenle seçilmiş sözcüklerle anlatmaya başladı. Ufak tefek, narin, kısa saçları sarıya boyalı annemin ince zevkleri vardı; edebiyata ve tiyatroya düşkündü. Sözlerini kelimesi kelimesine hatırlamıyorum, ama o gün bende uyandırdığı güçlü ve heyecan verici etkiyi hiç unutmayacağım. Aslında, anneliği ve sonsuz sorumluluklarını anlatarak beni uyarmaktı amacı. Ama kadınlığın gücüne ilişkin anlattığı şeyler, benim etkilenmeye açık, genç zihnimde biyolojik gerçekliğin çok ötesinde yankılar uyandırdı. Ben bir kadındım. İnsan soyu söz konusu olduğunda sadece biz kadınlar hayat verme, hayatın devamını sağlama yetisiyle donatılmıştık. İnsan bedeni Doğa'nın en gözde yaratısıydı, harikulade, karmaşık bir sanat eseri – ama özellikle kadın bedeni daha da şaşırtıcı ve güzeldi. Biz Doğa'nın başeseriydik. Ve böylesine olağanüstü bir yaratık olduğumdan, bedenim yakında yumur-

* Bir Orman Tanrısının Öğleden Sonrası. (ç.n.)

tayı oluşturacak, onu beslemeye ve rahmimin karanlığında büyütmeye hazır olacaktı. Elbette, onun sözleriyle, "en yüce birleşme"ye değer birine rastlayıncaya kadar, yumurta döllenmeyecek ve çözülecekti. Her ay rahmimde oluşan ve hayat vermeye hazır koza, aybaşı kanı olarak atılacaktı. Beni banyoya götürerek âdet bezlerinin nasıl kullanılacağını gösterdi. Sonra bir kutudan bezleri tutması için belime bağlamam gereken pembe bir lastik çıkarttı (tüm bunlar tabii pedler ortaya çıkmadan önce oluyordu). Bu tören hayatımda çok önemli bir dönemece işaret ediyordu. Büyük bayrak yarışında yerimi alıyordum ve annem bana yüzlerce yıllık kadınlık meşalesini uzatmıştı. Yatak odasından çıkarken oğlan kardeşlerim adına çok üzüldüğümü hatırlıyorum; zira onların böylesine olağanüstü bir deneyim yaşama şansları olmayacaktı. Çok geçmeden ilk âdetimi gördüğümde, Doğa nihayet beni kutsamışçasına sevindim; kibrimden geçilmiyordu.

Daha sonra annem bana cinsellik hakkında da bilgi verdi, ama cinsel ilişki teknikleriyle ilgili pek fazla ayrıntıya girmedi. Aşk evreniyle tanışmam tam anlamıyla şairaneydi. Annem söylemek istediklerini bana efsaneler ve masallar aracılığıyla anlattı. Onun ifadesinden, cinselliğin benzersiz bir edim, iki çıplak, birbirine sarılmış bedenden doğan bir tür şahane birlik, yeni bir hayat, sonsuz sevgi ve yakınlık demek olduğu sonucuna vardım. Annem, "İki insanın paylaşabildiği en anlamlı birliktelik ve duygudaşlıktır," derken ince, narin ellerinin hareketleriyle sözlerini vurguluyor, babamın armağanı olan tek taşlı yüzük parmağında ışıldıyordu.

Evlenir evlenmez yetişkinliğe adımımı atmış oldum. Kocamla birlikte bir apartman dairesi kiraladık. Bizim bina çevrede "kartal yuvası" olarak anılıyordu. Bizden önce burayı mesken tutan ABD elçiliğinden, en üst kata tünemiş, şanına uygun altın yaldızlı bir kartal kalmıştı. Geleneklerine bağlı, sessiz mahallemiz kentin eteklerinde, Managua Gölü'nün kıyısına yakındı. Granada'daki uçsuz bucaksız Nikaragua Gölü kadar olmasa da, dağlar ve yanardağlarla kuşatılmış engin suları benzersizdi. Binanın bir yanında fıskiyeli bir havuzu olan şirin bir park vardı. Ne var ki, bu yeni ve bağımsız yaşantıya başladıktan sonra; evlilik hayatının neden annemin anlattıklarına hiç benzemediğini merak eder oldum. Yanlış giden bir şey olduğunun farkında-

dım. Benim evliliğim, karıkoca hayatının temel taşı olması gereken olağanüstü beraberlik, anlayış ve içtenlikten yoksundu. Romantik hayallerim, bizimkilerin Büyük Okyanus kıyısındaki plaj evinde geçirdiğimiz balayı sırasında sönmeye başlamıştı bile. Olanca çabama karşın kocamı melankoliden kurtaramadım. Karamsarlığı, duygusuzluğu ve ulaşılmazlığıyla, devekuşu gibi kendi ilgisizliğine gömülmüştü. Evlenmezden önce dağarcığında biriktirdiği maceracı ruh tükenivermişti. Denemediğim şey kalmadı –elini tutar, tatlı sözlerle akşamları kıyı boyunca yürüyüşlere çıkmaya ikna etmek için uğraşır, ay ışığında çılgın pagan danslarına dair hayallerimden bahsederdim– ama böyle şeyler ona göre değildi. Çok tehlikeliydi. Bu tenha ve uçsuz bucaksız kumsalda, gümüşsü billur taneciklerin kurşun renkli kumlar üzerinde oynaştığı bu olağanüstü yerde, kimbilir kimler cirit atıyordu. İyisi mi, hiç dışarı çıkmayalım, diyordu.

Bir hafta boyunca içerde baş başa kapalı kalmamız, Hollywood tarzı balayı heveslerimin gerçekleşmesi anlamına da gelebilirdi. Otel odasının kapısına "Rahatsız etmeyin!" levhası asan ve beş gün sonra pembe yanaklarla, arka planda Henry Mancini* müziğiyle odadan çıkan mutlu çift. Ama gerçek hayatta bu türden aşırılıklara yer yoktu. İkimiz de o kadar bunaldık ki, en yakın şehir olan León'a giderek, vakit geçirmek için karikatür albümleri ve ucuz romanlar aldık. Managua'ya döndüğümüzde kocam, ipnotize olmuşçasına televizyonun karşısında saatler geçirmeye başladı. Ne benimle ne de arkadaşlarıyla dışarı çıkmaya niyeti vardı. Sinemaya bile gitmek istemiyordu. Benim yanında bulunduğumu bilmek ona yetiyordu – konuşmamıza bile gerek yok, diyordu. Banyoya kapanıp ağlıyordum. Onu mutlu bir insan yapma hayallerim uçup gitmişti. Kıstırılmış olduğum kapanda öfkeden kuduruyordum – bütün bunlar çok masum, çok romantik olduğum için başıma gelmişti. Bir an önce hayata başlamak için telaş ederken, hayattan gizlenmeyi arzulayan bir adamla evlenmiştim.

Kocam evli kadınların çoğu gibi işi bırakmamı ve evde oturmamı teklif edince öyle şiddetli bir öfkeye kapıldım ki, bağımsızlığıma katlanmak zorunda olduğunu anladı. Çocukluğumdan beri kadın olmanın bir üstünlük olduğunu hissetmiştim. Belki de o yüzden özgür olduğumu, yaşadığım yerde sözümün geçtiğini sanıyordum. Bir ada-

* Hollywood film müziği bestecisi. (ç.n.)

mın davranışlarımı engelleme hakkına sahip olduğunu düşüneceği aklımın ucundan geçmemişti. Hayatın bana gelecek için sakladığı sonsuz olanaklardan feragat etmemi talep edecek bir evliliği ya da anneliği kabul etmem mümkün değildi. Böylece gebeliğimin üçüncü ayında yorgunluk ve bulantılar baş gösterinceye kadar işime devam ettim.

Kızım Maryam dünyaya geldiğinde on dokuz yaşındaydım. Baptist Hastanesi'nin özel bölümündeki odamın penceresinden, öğle güneşinin altında parlak yeşil ve mor yaprakları rüzgârla titreşen kauçuk ağacını görebiliyordum. Yapraklar bir o yana bir bu yana salınırken, onların tarihöncesi bir hayvanın kulakları olduğunu farz ediyor, karnım sancıyla kasıldıkça derin derin soluk alıyor, yaprakları saymayı sürdürerek gevşemeye çalışıyordum. Sancıya karşı mücadele etmenin bebeğe zarar vereceğini söyledikleri için, şiddetli fırtınaya ve yağmura karşı duran bir ağaç gibi acıya dayanabildiğimi gösterecektim. Ne var ki, on iki saatten beri çektiğim sancıların sona ermesini, bedenimden tümüyle kurtulmayı, ıstırabımın dinmesini her şeyden çok istemeye başlamıştım. Çektiğim acıya rağmen, Doğa Ana'nın duruma nasıl hâkim olduğunu hayranlıkla izlemekten geri kalmadım. Sanki bedenimle bir sözleşme yapmıştı ve bana sadece olan biteni izlemek düşüyordu. Doğum sürecine müdahale etmeme gerek yoktu; zira yüzyılların bilgeliğiyle her şeyi bir saat dakikliğiyle denetim altında tutuyordu: suyun gelmesi, kasılmaların sıklaşması, önce her beş dakikada bir, sonra iki dakikada bir. Yüreğim, bu ritme eşlik eden bir davul gibiydi. Kaçış söz konusu değildi. Yürürlükteki mekanizma doruk noktasına ulaşmadan durmak yoktu. Beni içerden ittirerek açılmaya zorlayan bu kudretli gücün erotik ıstırabına teslim oldum.

Var olan tek şey yürek gibi atan rahmimdi.

Arada sırada kontrole gelen doktorlar çok genç olmama hayret ettiklerini saklamıyorlardı. Oysa ben kendimi fevkalade yaşlı hissediyordum; kadınların dünyasına bu kabul ayini sayesinde, denizleri, kıtaları ve Hayat'ın kendisini var eden gücün, dişil çoğunluğun bir parçasıydım artık.

Doğuma ilişkin bu destansı düşüncelere dalmakla, ıstıraba ve hastanede maruz kaldığım bir dizi yakışıksız muameleye dayanma gücü bulabildim. İlk önce bir hemşire pubis kıllarımı tıraş etti. Ana-

tomimin bu en mahrem kısmı, tamamen yabancı birisinin insafına terk edilmişti, nahoş olmaktan öte, son derece ürkütücü bir durumdu bu. Kadın öyle süratli hareket ediyordu ve o denli azimliydi ki, istenmeyen bir klitorektomiye* kurban gitmem işten bile değildi. Gözlerimi yumdum, nefes almaya bile çekinerek, olabildiğince kımıldamadan yattım. Aynı hemşire bu kez lavman** yaptı bana; sancıyla iki büklüm, arkadan açık hastane geceliğimle, kocaman karnım burnumda, saygınlığıma leke sürmeden tuvalete dar attım kendimi. Tam aşağılanmamın sona erdiğini düşünürken doktorlar, rahmimin ağzının ne kadar açıldığını incelemek için önümde geçit resmine başladı. Birer birer odama giriyor, hiç mahcubiyet hissetmeden, herkese açık bir jinekolojik davete icabet edercesine, mahrem yerlerimi muayene etmek için kafalarını bacaklarımın arasına sokuyorlardı. Doktorlar, sanki ben tarım aletleri üreten bir makineymişim gibi bebeğimden "ürün" diye söz ediyorlardı.

Nihayet Dr. Abaunza teşrif etti. Uzun boyluydu, omuzları geniş, bıyıkları gürdü. Üzerinde kolalı, kusursuz bir beyaz gömlek vardı; gülümsemesi bana her şeyin yolunda gideceğine dair güven verdi. Bir tanrıydı o. Yankılanan sesine, güçlü ellerine kendimi emanet edebilirdim. Onu görmek bile bana iyi gelmişti. Annemle babam, kayınvalidem ve kocam nöbetleşe başucumda duruyor, sonra doktorla kısık sesle konuşmak üzere balkona çıkıyorlardı. Sabaha karşı sancılar sıklaşınca, onların derinden gelen seslerinin ritmi, giderek benden uzaklaşan, artık içinde yaşamadığım ıstırapsız bir dünyanın parçası olan bir gerçekliğe tutunmama yardımcı oldu. Bedenim beni kasıp burarak düğümleyen vahşi, saldırgan bir yaratığa dönüşmüştü birdenbire. Dr. Abaunza'ya narkozcuyu çağırması için yalvardım. Çektiğim acı dayanılmazdı.

Sonunda beni ameliyathaneye götürdüler ve epidural anesteziyle belden aşağısını uyuşturdular. Ikınmaya sıra gelince tamamen içgüdülerimle hareket ettim, zira hiçbir şey hissetmiyordum. Kaslarıma ileti göndermekte olduğumdan başka bir şey algılayamıyordum. Ufak tefek, zayıf bir adam olan narkozcu, bir taburenin üzerine çıkmış, karnımı yumrukluyordu. Kalp masajı yapıyormuş gibi bir hali

* Kadın sünneti. (ç.n.)

** Kalınbağırsağı, anüs yoluyla su fışkırtarak yıkama. (ç.n.)

vardı. Manzara öylesine gülünçtü ki, kıkırdamaktan kendimi alamadım, kahkahayla gülmemek için kendimi zor tutuyordum.

"Tamam!" dedi doktor. O sırada balık gibi kaygan bir şeyin bacaklarımın arasından dışarı uğradığını hissettim. Derken, krom aletlerin üzerinde parlak neon ışınlarının oynaştığı ameliyathane sihirli bir değnekle dokunulmuşçasına değişti. Küçük adam karnımı yumruklamayı bırakarak, ayakucuma gitti. Bu kez üzerlerindeki yükten kurtulmuş olan doktorla hemşireler, gülümseyerek benimle ilgilenmeye devam ettiler.

"Bir kız!" dedi Dr. Abaunza. Oda birdenbire, ilk kez soluklanan kızımın çığlıklarıyla çınlarken, "Kusursuz bir bebek," diye ekledi.

Başımla ayak parmaklarım arasındaki mesafede gördüm onu: çıplak, kalın, beyaz, yapışkan bir sıvıyla kaplı, küçücük kol ve bacakları havada çırpınıyor, kapkara saçları ıslak, gözleri sımsıkı yumulu. Görmem için havaya kaldırdılar kızımı; ellerini açtı, el ve ayak parmaklarını saydım. Alıcı gözle baktım ona, her hayvan yeni doğan yavrusunu nasıl koklarsa öyle kokladım. Bu yaratığın benim içimden, içimdeki karanlıktan çıkmış olduğuna inanmak zordu.

Ameliyathanenin kapısının dışındaki kırmızı ışığın yandığını gözümde canlandırdım. Kırmızı kız, mavi oğlan demekti. Annem, babam, kayınvalidem, kocam, hepsi de çok sevinecekti bu duruma. Hepimiz ilk bebeğimin kız olmasını istiyorduk.

Mağrur ve yorgundum, yaprak gibi titriyordum.

O sabah hemşire, battaniyeye puro gibi sarılmış olan Maryam'ı bana getirdi. Onu kollarıma aldım; minicik, buruşuk yüzü karşısında nutkum tutulmuştu, öylesine *benimdi* ki, adeta kendi kendimi kucakladığımı hissediyordum. Kadın olduğuma şükrettim –tıpkı bir kısrak, dişi bir aslan ya da herhangi bir dişi varlık gibi– bir başka canlıyı korumak ve büyütmek için hissedilen o ateşli ve ilkel içgüdüyü tadacaktım. Kızım öyle narindi ki, içim şefkatle doldu. Taşan bir pınar gibiydim. Karnımın sıcaklığı göğsüme, oradan kollarıma yayıldı. Sevgi buydu işte.

Kızımın hayatının ilk aylarında, ikimizin paylaştığı küçük ve özel bir dünyaya çekildim; enfes ve benzersiz bir şekilde birbirimizleydik. Onu yiyip bitirmek istiyordum. Dokunmaktan, öpmekten, kendimi alamıyor, yaptığı en ufak hareketi bile önemsiyordum. Bi-

zimkilerin oturduğu evin karşısında küçük ve karanlık bir yere taşınmıştık, ama Maryam'ın odası bol güneş alıyordu. Eşyalarını elimle boyamış, beşiğinin üzerindeki cibinliği minicik pembe kurdelelerle süslemiştim. Babası işe gittikten sonra onu yatağıma alırdım, kuşluk vaktine kadar birlikte uyurduk. Öğleden sonraları bebek arabasıyla, kökleri meydanda olan, bol yapraklı *chilamate* ağaçlarının bulunduğu parka giderdik. Öteki bebekleri parka dadıları getirirdi. Bense kızımdan ayrılmaya razı değildim. Zaten benim maaşım eksilince neredeyse parasız kalmıştık. Öğle ve akşam yemeklerini her gün annemlerde yiyorduk.

Annelik ummanına balıklama dalmış olmam benim için öylesine doyurucuydu ki, evliliğimin sıradanlığını bile unutturmuştu. Ama altı, bilemedin sekiz ay sonra işe başlamam gerektiğini biliyordum. Maddi açıdan çok güç durumdaydık. Ailemin desteğine muhtaç olmaktan utanıyordum ve ev hanımlığı beni sıkmaya başlamıştı. Yeni evli arkadaşlarla sohbetler gebelikten korunma, ev dekorasyonu ve dadıların işlerinin ehli olup olmadığı üzerineydi hep.

Maryam doğduktan sonra kocam bir süre için kabuğundan çıktı. Arkadaşlarla eskisine göre daha çok bir araya gelmeye başlamıştık. Bu gibi toplantılarda erkekler ayakta durup iş konuşur, hanımlar otururak "kadınca" şeylerden söz ederdi. Yemekte ise konu daima siyasetti. Benim kuşağım düpedüz hayal kırıklığına uğramıştı ve Somoza'nın karşısında ciddi bir alternatif olmadığı düşüncesindeydi. Diktatörlüğe karşı en son kayda değer başkaldırı 1967 seçim kampanyasından sonra olmuştu. O yıl, 22 Ocak'ta Muhafazakâr Parti'nin protesto gösterisi bir katliamla son buldu. Muhafazakâr Parti'nin önderleri, devlet başkanının oğlunun adaylığını geri alması için kitlesel ve barışçıl bir protesto mitingi örgütlemişti. Ne var ki, Ulusal Muhafızlar halkın üzerine ateş açtı. O gün üç yüzden fazla insan öldü. Erkek kardeşlerim Humberto'yla Eduardo mucizevi bir şekilde, Managua'nın en büyük caddesine saçılmış yüzlerce ayakkabının üzerinden atlayarak kurtulmayı başardı. Eduardo eve kolunu sıyırtmış olan bir kurşun yarasıyla geldi.

Anastasio Somoza Debayle şaibeli bir seçimle başkanlığa getirildikten sonra Muhafazakârlar, ABD Elçiliği'nin müdahale etmesi sonucu onunla anlaşmaya vardı. Bu anlaşma, halkın gözünde güvenilirliğini yitiren muhalefeti tam anlamıyla çökertti. O noktadan sonra

bizim gibi gençler, bir teslimiyet kapanına kıstırıldıklarını hisseder oldu. Tek çözüm yolu, 1970'lerde Nikaragua dağlarında bir dizi silahlı eylemde bulunan yeraltı örgütü Sandinistalar gibi görünüyordu. Sandinistalar, Yeni Sol Sosyalizm, kooperatifçilik ve halk demokrasisi karışımı bir ideolojiyi savunuyorlardı. Sandinismo olarak bilinen halk demokrasi hareketi adını General Sandino'dan alıyordu ve Sandinistalar, Generalin bıraktığı ulusal mirasın vârisi oldukları iddiasındaydı. Ne var ki bizler için gerçek bir seçenek olamazlardı. Gerillaydı onlar. Silahlı mücadeleyi, şiddeti ve sosyalizmi savunuyorlardı. Zaman zaman hükümete meydan okuyorlardı; diktatörlüğün orantısız bir güçle, uçaklar ve tanklarla bu eli tabancalı çocukları ezeceği apaçık ortadaydı. Kurşunlarla delik deşik edilmiş ölü bedenleri basında boy gösterecekti, zaten gazetelerin birinci sayfalarında düzenli olarak böyle fotoğraflar yayımlanıyordu. Sandinistalar'ın cesaretine ve fedakârlığına hepimiz saygı duyuyorduk, ama onlar gözümüzde hâlâ tehlikeli, yıkıcı komünistlerdi. Eylemlerini gizlilik altında yapıyorlardı, insanlar adlarını ağızlarına almaktan çekiniyordu. Hepimiz korkuyorduk *onlardan.*

Ev hayatı beni boğuyordu, çok geçmeden kâbuslar görmeye başladım. Bedenimin yarısı bir ev aletine dönüşmüş, çamaşır makinesi gibi zangırdıyordu. O aylar boyunca pek çok feminist kitap okudum: Germaine Greer, Betty Friedan, Simone de Beauvoir. Okudukça, önümdeki yıllarda beni bekleyen yemek tarifi, ev dekorasyonu, eşya, vb. sohbetlere tahammül etmemin imkânsızlığını görmeye başladım. Cumartesi günleri kulüpteki toplantılarda ölesiye sıkılıyordum – ana-babalarımıza benzemeye başlamıştık: Kocalar golf oynuyor, çocuklar yüzme havuzunda ve kadınlar hep aynı şeyleri konuşuyor – dadılar, gebeliği önleyici hap, spiral ya da günün ünlü jinekoloğu kimse ondan söz ediyorlardı. O dönemde dikkatimi çeken tek şey Neil Armstrong'un aya inişi olmuştu. Tabii bir de kızım; ama bir bebekle sohbet etmenin de sınırları vardı.

Babamın vasıtasıyla Pepsi-Cola'da iş buldum. Telefonlara cevap veriyor ve patronla reklam şirketi Publisa arasındaki ilişkiyi yürütüyordum. İstediğim böyle bir iş değildi, ama çalışmaya ihtiyacım vardı. Çok geçmeden Publisa'nın yöneticisi Bosco, bana kendi şirketinde muhasebecilik önerdi. Hiç düşünmeden kabul ettim. Bu karar hayatımın yönünü değiştirdi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

"Süper eş" olmaya boş verip yasadışı eylemlere katılıyorum

MANAGUA, 1970

PUBLISA'DA işe başladığımda kızım henüz ilk adımlarını atıyordu. Reklam şirketinin muhasebesiyle ilgilenmenin yanı sıra yaratıcı kampanyalardan sorumlu bir ekipte de yer aldım. Bu ekipte, yönetici Bosco'dan başka kendisini Şair diye anacağım bir adam vardı. Şairin ofisi benimkiyle yan yanaydı; çuval beziyle kaplı ince kontrplak bir bölmeyle ayrılmış iki odacık. Bosco yönetici olduğu için, duvarları tavana kadar yükselen tek oda ona aitti. Binanın bizim kaldığımız tarafındaki kocaman pencereler, çevremizdeki evlerin kırmızı çinko ve kiremit damlarına ve yakındaki katedralin kulelerine bakıyordu. Daha uzaklarda, Managua Gölü'nün karşı kıyısında yükselen yanardağların mavi siluetini görebilirdiniz. Managua, keskin zıtlıkları içinde barındıran canlı bir şehirdi. 1950'lerde pamuk ihracatındaki patlama ekonomiyi etkilemiş ve Managua'nın kimi kesimlerinin modernleşmesine yol açmıştı. Ama parlak renklere boyanmış pitoresk *taquezal** ve kerpiç evlerden oluşan daha büyük bir kesimde taşralık ve yoksulluk devam ediyordu. Halkın büyük çoğunluğu anayolların kenarına yayılmış *barrio*'larda yaşıyordu. Buralarda su şebekesi olmadığı gibi, doğru dürüst yol da yoktu. Zenginlerle yoksullar arasındaki uçurum çok derin olmasına rağmen, bu durum sanki hayatın doğal bir gerçeğiymiş gibi karşılanıyor ya da hiç değişmeyecek bir dünya düzeniymişçesine Hıristiyan tevekkülüyle kabulleniliyordu. Bu yoksul semtlere çocukken gittiğimi hatırlıyorum; okulu-

* Bu yapılar ahşap ve kerpiç kullanılarak inşa edilir. Damları topraktandır. (ç.n.)

muzun rahibeleri yoksullara yardımın önemini öğretmek için götürürlerdi bizi oralara. Bir keresinde, göl kıyısında döküntü bir kasaba olan Pescadores'e gitmiştik. Açlığını bastırmak için kahverengi, bulanık bir suya bandığı kâğıdı yerken gördüğüm ufacık, ihtiyar hanımı unutamıyorum. Buruş buruş, iskeleti çıkmış, kol kemiklerinden deriler sarkan, dişsiz gülümsemesiyle kadıncağız, o andan itibaren adaletsizlik sözcüğünün zihnimdeki imgesi oldu. Çalıştığım beş katlı işyeri gibi daha çok modern binaların yer aldığı Managua'nın merkezinde, bu türden yoksullukla karşılaşılmazdı genellikle.

Ajansta yoğun bir çalışma temposu vardı, ama aynı zamanda bir hayli de eğleniyorduk. Reklamcılık aslında ticari bir iş sayılsa da, bir sanat türü olarak itibar görüyordu. Hava samimi, programlar esnekti – yaratıcılıktı önemli olan. Bosco, Şair ve ben her zaman gülecek bir şeyler buluyorduk. İşi ciddiye almamak gibi bir kararlılıkları vardı sanki. Onlara kalırsa, resmiyetle yaratıcılık uygunsuz bir bileşimdi. Banka çalışanları işe vaktinde gelmek zorundaydı, bizim için böyle bir şey söz konusu değildi. Referans noktamız Madison Avenue* idi ve orada olan her şeyi yakından izliyorduk; zira Volkswagen Beetle ("Volkswagen'le başarabilirsin"), Avis ("Biz daha çok çabalıyoruz") ve Alka-Seltzer gibi reklam kampanyalarını tasarlayan yaratıcı yönetmenler kadar özgün olmak istiyorduk.

Arkadaşlık ve çalışanlar arasında iyi ilişkiler, bizim çalışma tarzımızın doğal sonucuydu. Şair, sosyal çevresindeki yapay ve boğucu atmosferden bunalmış, evli genç bir kadın olarak karşılaştığım çeşitli meselelerin üzerine gitmekte gecikmedi. La Asunción'da, terbiyeli bir aile kızı olarak yetiştirildiğim öğrencilik yıllarımla, sosyete kızı, şehir kulübü güzeli olduğum yıllarla dalga geçiyordu. Kendisi Granada kökenliydi, hem soylu geçmişiyle hem de yetiştiği ayrıcalıklı, münevver çevreyle iftihar ediyordu. Baba evindeyken, orada düzenli olarak toplanan, ülkenin en tanınmış şairleriyle dirsek temasında bulunmuştu. Babası da çok güzel soneler yazan bir şairdi, evinde Nikaragua'nın sömürge dönemine ait seçkin bir sanat koleksiyonu vardı. Şair benim kültürel eğitimimi üzerine almaya karar verdi.

"Haydi gel, La India'da bir kahve içelim. Benimle görülmekten çekinme. Sadece sanatçılar takılır oraya, ressamlar, şairler. Hepsi de

* Reklamcılığın kutsal mekânı olarak biliniyor. (ç.n.)

arkadaşım. Haydi kalk. Kabuğundan çıkıp değişik insanlarla tanışmanı istiyorum. Bu ülkenin gerçekten değerli insanlarıyla."

Bilinmeze atılmayı göze aldım. Eninde sonunda bir fincan kahve; buna kim itiraz edebilir, diye düşündüm. Şair'in sirenlerinin sesi çok çekiciydi; gösterişsiz, duman altı, her zaman dopdolu La India, bir kez adımımı attıktan sonra vazgeçilmez bir yer oldu benim için. Başka kısa gezintiler de yapıyorduk, müşteri ziyaretleri arasında küçük sanat galerilerinde ressamlarla, yazarlarla ve bana yeni bir yön veren her çeşit insanla tanıştım. Gösterişsiz, dost canlısı ve çoğunlukla yoksul bu insanlar kitapların, sanat malzemelerinin, paranın ortaklaşa kullanıldığı küçük bir topluluktu. Yutarcasına okuyor, dünyada olup bitenler –Vietnam Savaşı, popüler kültür, cinsel devrim, entelektüel seçkinlerin sorumlulukları, 1968 başkaldırısı– hakkında büyük bir heyecanla tartışıyorlardı. Sohbetlerinde Sartre, Camus, Chomsky, Marx, Giap gibi isimler geçer, "boom"* kuşağı edebiyatı, Van Gogh'un Theo'ya mektupları, Kont Lautréamont'un yazdığı *Maldoror'un Şarkıları*, Japon haikusu ve Nikaragua'nın en sevilen şairi Carlos Martínez Rivas'ın şiirleri gibi pek çok konuda fikir alışverişinde bulunulurdu. Ayrıca içkiden zom olur, esrar çeker, asitle kafayı bulur, âşık olur, türlü keder ve heyecanlarını tekrar tekrar birbirlerine anlatırlardı. İnanılmaz enerjileri ve sonsuz meraklarıyla hepsi de tam anlamıyla birer hippiydi. Şair beni, onların ikamet ettiği bu entelektüel mekânla tanıştırdı; kendimi *Alice Harikalar Diyarında*'ymış gibi hissediyordum. Sigara içmiyordum, uyuşturucu denemeye cesaretim yoktu, içkiyle de aram iyi değildi. Ama bu gibi şeylere aldırdıkları yoktu. Ben onların dinleyicisiydim, beni kendilerine bağlamışlardı.

"Hiç Carlos Martínez okumadın mı? Ya Cortázar? García Márquez? Amma da geri kalmışsın. Shakespeare ve Lope de Vega'da demir atmışsın sanki. Oku, oku," diyordu Şair. Bana kitaplar vermeye başlamıştı. Arada sırada küçük, ufacık, tıka basa kitap dolu bir kitapçıya götürüyordu. Alışveriş yaparken kimi şairlere rastlıyorduk.

"Bak, Carlitos Alemán Ocampo da burada, bir merhaba diyelim."

İki dakika geçmeden Carlitos'la sanki kırk yıllık dost gibi sami-

* *Boom generation*: II. Dünya Savaşı sonrası ABD ve Avrupa'da doğum oranının beklenmedik şekilde artması sonucu meydana gelen kuşak. (ç.n.)

mi olmuştuk. Yazardı, ince yapılıydı, çocuksu bir gülümsemesi vardı, filolojiye meraklıydı.

Günlerden bir gün, ötekilerden hiç farkı olmayan bir gün, ofisine girer girmez Şair, yüzünde muzip bir ifadeyle kapıyı arkamızdan kapadı. Kapının kapanmasıyla beni kendine çekip öpmesi bir oldu. Suratına bir tokat attım.

"Bu ne cüret! Biliyorsun evli bir kadınım ben!"

"Ama âşığım ben sana. Öpmek için ölüyordum," diye şaklabanca güldü. Benim tepkimden hiç telaşlanmışa benzemiyordu, büsbütün tedirgin oldum. Dudaklarımın ne kadar şehvetli ve dayanılmaz olduğundan bahsetmeye koyuldu: Hiç geri adım atmıyordu, bir santim bile. Sanki tokat atmamış, okşamıştım onu.

"Rahat bırak beni," dedim.

Zamanla Şair'in üzerime düşmesini kanıksadım, ama hâlâ tedirgindim; zira karşı koysam da, benden vazgeçmesini istemiyordum. Onun yaklaşımı sayesinde arzu edilir, dayanılmaz biri olduğumu hissediyordum. Ondaki şehvet duygusunun yoğunluğunu hissettiğim için meraktan deli oluyordum. Ayrıca kendimle ilgili ne düşüneceğimi bilemiyordum – bu davranışım iflah olmaz bir karakter zaafına mı işaret ediyordu acaba? Bilemiyordum; ama bir şey bana, kendimi bundan mahrum edersem hayatın sırlarını asla öğrenemeyeceğimi, kocamla tadamadığım ve hakkında bu kadar çok şey okuduğum Aşk'ın ne olduğunu hiçbir zaman bilemeyeceğimi söylüyordu. İsabetsiz bir karar, bir hata yüzünden, evlilik gibi toplumsal bir sözleşmenin beni ömrümün sonuna kadar bu duruma mahkûm etmesi adil değildi. Bir yandan da iyi bir eş olmayı istiyordum. Bana âşık bir erkek gibi davranması için kocamı uyarmaya çabalıyordum, ama nafile. Kayıtsızlığı aramızda çabalarımı boşa çıkaran daimi bir engel oluşturuyordu. Beni sevdiğini söylüyor, ama sanırım bunu göstermenin gereksiz olduğunu düşünüyordu. Kendi dünyasında, benden çok uzakta yaşıyordu. Onunla konuşabilmek için TV programları arasındaki reklamları beklemem gerekiyordu; zira birisi arada bir şey söyleyecek olursa son derece öfkeleniyordu. Yaşlı bir insan gibi davranıyordu. Tehditkâr ve onu incitmek amacındaki kötü insanlarla dolu bu dünyadan elini eteğini çekmenin yollarını arıyordu şimdiden. Ben karşı çıkınca da hiçbir şey demiyordu. Sessizliği beni çile-

den çıkartıyordu. Ne yapacağımı bilmediğimden gözyaşlarına boğuluyordum. Birbirine geceyle gündüz kadar zıt iki insandık.

Şair'in hamleleri berdevamdı. Sözde pişmanlık göstererek, "delice coşkusu"na gem vuramadığından yakınıyor, *joie de vivre*'im* bu benim diyordu. Onu çok çekici kılan, beni baştan çıkartan şey de buydu zaten, özellikle de birlikte yaşadığım insan düşünülecek olursa. Şair yakışıklı sayılmazdı, ama öyleymiş gibi davranırdı; o zaman gülüşünün güzelliğini, gözlerinin pırıltısını fark ederdiniz. Adonis değilmiş, birkaç kilo fazlası varmış umurumda değildi. Tutkuyla bir şiiri açıklarken, tarihi bir olaydan ya da leziz bir yemekten söz ederken birdenbire bana inanılmaz derecede çekici ve baştan çıkartıcı gelirdi.

Şair beni kışkırtmak, içinde bulunduğum durumu fark ettirmek için hayatımı irdeliyor, özellikle ona karşı direnişimi ve önümdeki seçenekleri tahlil ediyordu. Ona göre aşkın ne olduğunu bilmediğim aşikârdı; ne var ki, beni görür görmez "cinsel çekiciliğimi" hissetmişti. Bu benden fışkıran bir şeydi. Arkadaşları bile fark etmişti.

"Geçenlerde bana ne dediler, biliyor musun?" diyordu; "Kimdi o yanındaki seksi kadın?" Edebiyattan söz ederken, bana şiir okurken, ülkemizin yoğun, karmaşık tarihine ilişkin coşkulu dersler verirken, dönüp dolaşıp hayatımı ve yeteneklerimi böyle boşu boşuna nasıl harcayabildiğime getiriyordu lafı. Nikaragua'nın ruhuna nüfuz etmemi sağladığı için Şair'e ömrüm boyunca şükran duyacağım. Doğal güzelliklerine, engin göllerine, ulu yanardağlarına, ağaçlarına, bir kadının vahşi saçlarını andıran uçsuz bucaksız yeşilliklerine, kahve bitkisinin keskin aromasıyla dolu nemli koyaklarına, tombul, Rubenvari bulutlarına, düşsel günbatımlarına, sel gibi yağmurlarına her zaman hayrandım. Ama köklerimin bulunduğu toprakların gizlerini ve iç dünyasını bana Şair tanıttı. Geçmişin geleceği nasıl aydınlattığını, politik gerçeklerin ve çevremde gözlediğim kölelikten farksız sefaletin kaynağını görmeme yardımcı oldu. Tarih okuma tutkusunu o aşıladı bana. Böylece, Nikaragua'ya ilk ayak bastıklarında güzelliğiyle büyülenen İspanyol kâşiflerin günlüklerini, General Sandino'nun Birleşik Devletler'in müdahalesine karşı mücadelesini ve Somoza diktatörlüğüne yol açan olaylar silsilesini anlatan kitapları okudum.

* Yaşama sevinci. (ç.n.)

Şair bir gün, "Seninle sakin bir yerde baş başa olmak istiyorum sadece," diyerek, beni bir arkadaşının dairesine götürmek için yalvardı. "Bu yazıhaneden başka bir yerde konuşamaz mıyız?"

Bunda bir numara olduğunu tahmin etmiyor değildim. Konuşmaktan başka bir maksadı olmadığını yeminlerle teyit etti. Benim de ona inanmak işime geldi, zira günaha çağrı İyilik ve Kötülük ağacındaki elma kadar cazipti. Yazar arkadaşlarından birinin, eski, harap bir binadaki stüdyosuna götürdü beni. Oda kitap doluydu. Yerdeki kocaman yataktan başka, bir çalışma masası, bir de gardırop vardı. Pencereden yakındaki kilisenin sivri kuleleri görünüyordu. İçeri girdikten kısa bir an sonra ilk hamlede bulundu. Biraz direndiysem de, aslında öyle davranmam gerektiği içindi. Elmadan alacağım ilk ısırığın beni savunmasız bırakmasından korkuyordum. Öte yandan kaybedecek çok fazla şeyimin olmadığını, dünyevi bir cennetten kovulmayacağımı da biliyordum. Evliliğim çorak, umutsuz bir çöldü; korkaklığım yüzünden ve benim yersiz sorumluluk duygumdan dolayı devam ediyordu. "Öte taraftaki" imkânların neler olduğuna bir göz atma fikri son derece dayanılmazdı. Nihayet teslim oldum. Olup bittikten sonra beni en çok şaşırtan cüretkârlığım değildi; asla suçluluk duymayışımdı. İkindi vakti tembel ve müsamahakâr sürüp gitti. Şair'in yüksek sesle okuduğu şiirler, tebessümler, hikâyeler arasında tenin sırları bana da ifşa edilmiş oldu böylece. "Sana aşkı nasıl tanımladığımı söyleyeyim," demişti; ulu Nikaragua dağlarına ve düşlere dair uzun bir şiir okurken onu sarımsı ikindi aydınlığında seyrettim. Gülümsüyordum, sonunda bana bir erkekle sadece cinsel doyum değil, hakiki, candan, keyifli bir ilişki bahşedildiğini hissediyordum. O ikindi vaktinde birbirimizde keşfettiğimiz rikkati hiç unutmayacağım. Hayal gücüm, okuduklarım, annemin hikâyeleri bana ihanet etmemişti.

Yirmi bir yaşındaydım, Şair'se yirmi altı.

İşlediğim bu günah benim yeniden doğuşum oldu. Tüm yükümlülüklerimi sorgulamama yol açtı. Haklarımı, nasıl bir hayat yaşadığımı ve bundan böyle neler olabileceğini ciddiyetle düşünmeye başladım. Özgürlük isteğim evren kadar genişledi. Üst sınıftan evli genç bir kadın olmam sadece bir görünüştü. İçimde yanardağlar patlıyor, tufanlar kopuyordu.

ALTINCI BÖLÜM

Şiir ve devrim kasırga gibi hayatıma giriyor

MANAGUA, 1970-71

HAYATIMDA şiir mi, yoksa gizli kapaklı işler mi öncelikliydi, hatırlamıyorum. O döneme ilişkin tüm anılarım berrak, yakın çekim imgeler. Bu coşkun, hayat veren ruhun ürünü ise şiirdi. Bir kez kadın olarak gücümü ve kudretimi kanıtladıktan sonra, tiranlığın aşılamış olduğu mutsuzlukla birlikte, aczi de silkip atacağımı hissediyordum. Değişimin imkânsız olduğuna inanmıyordum artık. Kaynama noktasına erişmiştim, bedenim bu harikulade gelişmeyi kutsuyordu. Soluk almak gibi basit bir fiil bile heyecan vericiydi. Dünyayı içime çekiyor ve öylesine bir taşkınlık hissediyordum ki, derimin beni nasıl zapt edebildiğine şaşıyordum. Mutluluk, ruh misali her an gözeneklerimden dışarı uğrayacak gibiydi, bense çırılçıplak, yüzercesine Managua sokaklarında dans edecektim.

Şair'in yazıhanesinde bir gün sırıtın gibi, uzun boylu, Don Quijote suratlı genç bir adamla karşılaştım. Kalın camlı gözlüklerinin ardında gizli ufacık gözleri, ince uzun bir bıyığı vardı.

Şair onu, "Camilo Ortega," diye tanıttı bana. "Otursana," dedi. "Camilo dün tutuklanmaktan kıl payı nasıl kurtulduğunu anlatıyordu, sen gelmeden."

Ben otururken, Camilo bıraktığı yerden sözüne devam etti. "Beni tam cipin arkasına atacaklarken, avazım çıktığı kadar, 'Ben Camilo Ortega'yım, kaçırıyorlar beni!' diye bağırdım. Senin de bildiğin gibi, kimsenin ruhu duymadan işlerini bitirmek ister onlar. Bu yüzden ben de var gücümle bağırdım. İnsanlar evlerinden dışarı uğradı. Askerler sinirlendi. İçlerinden biri üzerime yürüdü, arkamdan tekmeledi ve itip kakmaya başladı, niyeti beni cipe bindirmek değil,

evire çevire dövme dürtüsünü bastırmaktı. Sonra ciplerine binip gittiler."

"Ya abin? O nasıl?"

"Umut yok. Bırakmıyorlar. Aralık ayında bir protesto mitingi düzenleyeceğiz. Her zamanki gibi duvarlara yazılar yazıp bir kiliseyi işgal edeceğiz, 'Noel'de siyasi tutuklulara özgürlük.'"

Şair, "Camilo'nun ağabeyi Daniel cezaevindeki Sandinistalar' dan," diye açıklamada bulundu.

Camilo da Sandinista mı, diye merak etmiştim. Tanıdığım sanatçılardan ve sanat tutkunlarından farklı biri gibi gelmişti bana. Sessiz ama ciddiydi, sanki tüm dikkatini bir şeye yoğunlaştırıyormuş gibi duruyordu, yaşından daha büyük göstermesine neden olan sorumlu bir havası vardı. Yumuşak bir sesle, adeta fısıltıyla konuşuyordu. Ama o sırada en çok dikkatimi çeken Şair'in üzerindeki manevi gücü olmuştu. Şair her zamanki haline taban tabana zıt, ağırbaşlı bir tavır sergiliyordu. Camilo'ya editörü olduğu *Praxis* dergisinin son sayısını verdi; dergi aynı ad altında çalışan bir grup sanatçı, yazar ve ressam için bir forum işlevi görüyordu. Ricardo Morales Avilés'in, *Praxis*'te yayımlanan, entelektüellerin sorumluluğuna ilişkin makalesini, resitallerin ve sergilerin yer aldığı yeni açılan Praxis galerisini tartıştık. Son zamanlardaki fiyat artışlarından kaynaklanan yaygın öfkeyi konuştuk; ulaşım, süt ve ekmek fiyatları aniden yükselivermişti. Camilo ayrılmazdan önce *Woodstock* filmini görüp görmediğimizi sordu. Muhteşem bir müzik, dedi. Beatles'ın şarkısı "With a Little Help from My Friends"i Joe Cocker'ın acayip güzel yorumladığını, Jimi Hendrix'le gitarının da yabana atılamayacağını söyledi. Mutlaka izlememiz gerekiyordu.

Bundan sonra Camilo yazıhaneye birkaç kez daha geldi. Üçümüz birlikte sokağın karşısındaki meyve suyu büfesine giderdik. Büfeden bakınca görebildiğimiz Gran Hotel o günlerin yegâne tropik oteliydi; girişinde hurma ağaçları ve irili ufaklı papağanlarla dolu kafesler vardı. Derin çukurlarla dolu, gevşek tuğla döşeli kaldırımlar cıvıl cıvıldı; telaşla öteye beriye koşuşan yığınla insan, yolları tıkayan araçlar, deli gibi korna çalan taksiler, bunların arasında birkaç da at arabası. Modernleşme Managua'yı silindir gibi ezmiş, gelenekle gelişmenin bileşiminden çılgın, melez bir şehir doğmuştu.

Camilo, Sandinistalar'a katılmamı önerdi. Ne zamandır yeraltı örgütünün simgelerine ve işaretlerine aşinaydım. Sanat çevrelerinde Sandinistalar'dan hayranlık ve saygıyla söz edilirdi. Silahlı mücadelenin ve devrimin Nikaragua için tek çıkış yolu olduğuna beni ikna etmeye yetecek kadar kitap okumuştum o güne değin. Georges Politzer'in *Felsefenin Temel İlkeleri*'ni okurken felsefi materyalizmi benimsedim. Frantz Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* sömürgecilik, yeni-sömürgecilik ve Üçüncü Dünya ülkeleri hakkında hızlandırılmış bir eğitimdi. Eduardo Galeano'nun *Latin Amerika'nın Kesik Damarları* yeryüzünün üzerinde yaşadığım bölgesinin acıklı ve kanlı tarihini gözlerimin önüne serdi; Big Stick* Siyaseti'ni, Gelişme İçin İşbirliği'ni** ve Monroe Doktrini'nin, "Amerika Amerikalılarındır" şiarıyla, tüm Amerika kıtasını tamamen ABD'nin arka bahçesi durumuna sokan iğrenç sonuçlarını görmemi sağladı. Bunlardan başka Marcuse, Chomsky, Ernst Fisher ve Che de okuduklarım arasındaydı. Gönlümü sosyalizme kaptırmıştım. Ne var ki, Sandinistalar'a katılmak tehlikeyi göze almak demekti. Hayatımı ateşe atmakla birdi. Ayrıca bu konuda kuşkularım da vardı: "Gerilla odaklı" stratejiler sadece Küba'da başarılı olmuştu. Sandinistalar'ın ne tarz bir yönetim öngördükleri de ayrı bir merak konusuydu. Bana göre Sovyet modeli, kişisel özgürlükleri aşırı derecede sınırlayıcı kurallar içeriyordu. Proletaryasız bir devrim gerçekleştirmemiz nasıl mümkün olacaktı? Camilo'nun arabası yoktu, o yüzden çoğu zaman eve giderken onu üniversitenin önünde bırakırdım. Yolda, gerillanın başarısız askeri taktiklerinden, Sandinista ideolojisine dek pek çok konuda beni aydınlatırdı. Komünist bir devrimin söz konusu olmadığını, Sandinist devrimin, Marksizm'i de içeren, çeşitli kuramların bileşiminin bize özgü gerçeklere uyarlanması anlamına geldiğini anlatırdı. Her şeye verilecek bir cevabı vardı ve benim çeşitli kuşkularımı giderecek

* ABD Başkanı Theodore Roosevelt'in, aba altından sopa gösterme siyaseti. 1904'te, Monroe Doktrini'ne yeni bir yorum getiren T. Roosevelt ABD'nin, uluslararası yükümlülüklere uymayan Latin Amerika ülkelerinin içişlerine karışabileceğini savundu. (ç.n.)

** *Alliance for Progress* (İspanyolca: *Alianza para el Progreso*), 1961'de, John F. Kennedy'nin başkanlığı döneminde, özellikle Küba'nın öncülük ettiği devrimci gelişmeleri önlemek amacıyla başlatılan Latin Amerika'ya yönelik yardım programı. (ç.n.)

sonsuz bir sabra sahipti. Bana, Sandinistalar'a katılmaya hazır olup olmadığımı sorup da, kesin bir evet ya da hayır yanıtı beklediğini söyleyince, korktuğum için kendimi harekete adamaktan çekindiğimi itiraf ettim.

"Hepimiz korkuyoruz. Normal bir şey bu," dedi.

"Ama bir kızım var benim..."

Yeraltı eylemlerine katılmamı beklemiyordu benden. Ufak tefek işler yapabilirdim. Tehlikesiz ama benim de çorbada tuzum var diyebileceğim şeyler.

"Kızın, harekete katılman için başlıca sebep zaten," dedi Camilo. "Onun için yapacaksın bunu; senin yapmaktan hoşlanmadığın şeyleri onun yapmak zorunda kalmasını önlemek için."

Haklıydı. Yüreksizlik etmemeliydim.

Gözümü kırpmadan, soğuk bir duşun altına girercesine hemencecik, "Peki," dedim.

"Kimseye söylemeyeceksin," dedi. "Ağzından tek kelime çıkmamalı. Şair'e bile açmayacaksın. Bu ikimiz arasında olacak. Tehlikeyi en aza indirmenin tek yolu hücre çalışması."

Birbirine koridorlar ve merdivenlerle eklemlenmiş, bir dizi basit, prefabrike yapıdan oluşan ve hava koşullarına karşı oluklu teneke çatılarla korunan üniversiteye vardığımızda gece olmuştu. Camilo'yu park yerinde indirdikten sonra, koridorlarda gözden kayboluncaya değin arkasından baktım. Eve doğru yol alırken midem altüst olmuştu. Şehrin yoksul semtlerinden geçerken, döküntü halindeki otobüslerin yolcu almak için yavaşladığını, insanların hareket halindeki balık istifi otobüsün kapılarından sarktığını gördüm. Ne var ki, derin bir yeis içinde olsam da, ani bir ferahlığa, adeta sevince kavuştuğumu hissettim. Ayrıcalıklı olma suçu aniden omuzlarımdan kalkmış gibiydi. Bundan böyle, konforlu arabamda sefalet hakkında ahkâm kesen geçici gözlemcilerden değildim. Buna karşı mücadele edenlerden biriydim. Managua halkının günbegün çektiği ıstırabı dert edindiğimi, onların hayatını değiştirmek için bir şeyler yaparak kanıtlayacaktım. Kendimi eskisi kadar yalnız hissetmiyordum, zira içimden gelen güven verici bir ses, korkularımı yatıştırıp moralimi yükseltiyordu. Noel'den Noel'e bizim okulun yanındaki ayrı bir binada eğitim gören yoksul kızlara armağanlar getirmemizi isteyen

Katolik rahibeleri hatırlatan, babadan görme Hıristiyan tarzı sadaka verme âdetini terk etmiş olmaktan dolayı son derece rahatlamıştım. Kurallara göre tüm armağanlar aynı olmalıydı: bir parça kumaş, şekerleme ve bir oyuncak. Onları dağıtma zamanı gelince, rahibeler bizi bir zengin, bir fakir kız olmak üzere eşleştirerek sıraya dizerdi. Armağanlar Başrahibe'nin önünde birer birer sunulurdu. Sıramı beklerken, annemin süssüz bir kâğıda sardığı ağır, biçimsiz armağanın bir yardım paketi olduğu apaçık belliymiş gibi gelirdi bana. Öteki kız için hep çok üzülür, onun bu töreni iyi niyetli bir aşağılama türü olarak algıladığını düşünürdüm. Zorla oynamak zorunda kaldığım bu rolün verdiği sıkıntıdan dolayı armağanı uzatırken kızın yüzüne bakmaktan çekinirdim. Sonra birbirimizin yanağını öper, sıramıza dönerdik. Koca bir yıl içinde göz göze geldiğimiz yegâne andı bu; hayırseverlik de böyle bir şeydi benim için.

Ama bu kez farklıydı. Ben öte taraftaydım artık.

Evde her şey eskisi gibiydi. İşiyle depresyonunun sarmalındaki kocamın beni fark ettiği pek söylenemezdi. Birlikte bazı şeyler yaptığımız oluyordu. Ama gündelik hayatımızdan aklımda kalan, daha çok onun kayıtsızlığı, miskinliği ve bir de televizyon ekranıydı; sadece bakabildiği ama ne dokunabildiği ne de hissedebildiği bir hayat parıltısı gibi. Anne ve eş olarak görevlerimi layıkıyla yerine getiriyor, Maryam'la bahçede, gür yeşillikler arasında oynuyordum. Düşünceler ve mısralar, gizli hayatımın kızgın yağında kavrulan mısır taneleri gibi zihnimde sıçrayıp duruyordu. Bana sanki sözcükler kapımı zorluyor, yazılmak için yalvarıyor da ben onları kâğıda geçirmemekte direniyormuşum gibi geliyordu. Nedense, yazma ediminin kafamda canlandırdığım imgelerin yarattığı heyecanın büyüsünü bozacağını sanıyordum. En iyisi, sözcükler ve deyimler gökyüzünde dalgalanan bayraklara yazılmışçasına gözlerimin önünden geçerken, olduğum yerde, kızımın salıncağının yanında, onun hoplayıp zıplamasını seyrederek kımıldamadan durmaktı.

Bunların hepsini Şair'e anlattım.

"Yaz," dedi. "Hissettiklerini yaz. Sorumluluğun var... tarihi bir sorumluluk." Gözleri etkileyici ve ciddiydi.

Sonraki gün yazıhaneye altı şiirle gittim. Çekinerek onları masasının üzerine koydum.

"Dün gece yazdım bunları," dedim. "Kendiliğinden, tavşanlar gibi ortaya çıkıverdiler."

Şair kâğıt tomarını aldı. Bir sigara yaktı. İskemlesinde geriye kaykıldı. Ayaklarını masasının üzerine uzattı. Rom ve biraya dayanamadığı için hatırı sayılır bir göbeği vardı. Uzun kollu gömlekler giyerdi. Şiirleri okurken dumandan halkalar üflüyordu.

Sayfanın birini bitirip ötekine geçerken, "Çok iyi," dedi. Derinden gelen tok sesinde inanmazlık seziliyordu. Yıllar sonra, benim gibi bu işe yeni el atmış birinin yazdıklarına ne kadar şaşırdığını, "tarihi sorumluluk" derken hafiften dalga geçtiğini itiraf edecekti. Okumayı bitirdi, ayağa kalktı, masanın çevresini dolaşarak gelip yanıma oturdu. Sözcüklerini tam olarak hatırlamıyorum ama sesindeki bir şeyden söylediklerinde samimi olduğunu anlamıştım. Tam o sırada Carlitos Alemán Ocampo odaya girdi. Şair, şiirlerimi ona gösterdi. Carlos da okuduktan sonra beğendiğini söyledi.

"Biraz işlenmesi gerek. Bizim mertebemize eriştikten sonra, ne yazarsan yaz, kimse toz kondurmaz," dedi Şair şeytani bir sırıtışla, "Ama başlangıçta yazdıklarını cilalaman, düzeltmen gerekir. Şiir *tamale** gibi güzelce kapatılmalı, sımsıkı dürülmelidir. Fazlalıklar atılmalı, ama hiçbir şey eksik kalmamalıdır. Şuna bir bak istersen. İyice gözden geçir; gereksiz sözcükler hangileri bir düşün."

Carlitos, "Pablo'ya bunları yayımlatabilirsin; çok seveceğinden eminim," dedi.

Biraz mesafe koyup, nesnel olmaya çalışarak her sözcüğü tartmaya başladım. Öyle zor bir işti ki. Örneğin şu güzelim eğretileme gereksizdi. Üzerine bir çarpı koydum. Ne var ki, acımasız bir cerrah olmayı başaramayacaktım, zira sözcüklere delicesine tutkundum.

La Prensa'nın edebiyat ekinin yayın yönetmeni Pablo Antonio Cuadra ile görüşmeye gittik. Bir Aztek prensi gibi mağrurdu duruşu. Esmer teni tarçın renginde, gür saçları bembeyazdı. Uzun boylu bir adamdı, dal gibi bedeniyle sanki bir El Greco tablosundan çıkmış gibiydi. Yaşayan bir anıtın huzurunda olduğum hissine kapılmıştım, zira Nikaragua'nın yaşayan en tanınmış şairiydi. Yazıhanesi kitaplar, dosyalar, kâğıtlarla tıka basa dolmuştu. Yandaki odada uzun saçlı, ay suratlı, tombul sekreteri çılgınlar gibi yazı makinesinin tuşlarını dö-

* Mısır, kıyma ve kırmızı biberle yapılan bir Meksika yemeği. (ç.n.)

vüyordu. Rosario Murillo; ilerde onu daha yakından tanıyacaktım.

"Bu şiirleri senin bir portrenle birlikte yayımlamayı düşünüyorum," dedi Pablo Antonio. "Ne zaman poz verebilirsin?"

Bu görüşmeden kısa bir süre sonra Róger Pérez de la Rocha portremi yapmak üzere bizim eve geldi. Siyah matbaa mürekkebiyle çalışıyordu. Çok keyifli bir gün geçirdik. Kocam bile, bir ansiklopedideki egzotik hayvanları incelercesine bizi izlerken gülmekten kendini alamıyordu. Managua'nın bohem çevresinden bir tip olan Róger, bizler gibi neşeli bir sanatçıydı. Çalışırken biteviye küfrediyor, bir yandan da *ranchera** şarkıları mırıldanıyordu. Bir varoş çocuğuydu ve bundan gurur duyuyordu, ama bir kitap kurduydu aynı zamanda; Carlos Martínez Rivas'ın şiirlerini baştan sona ezbere okurdu.

İlk şiirlerimi kaleme alalı on beş gün olmadan, *La Prensa Literaria* bana neredeyse tam bir sayfa ayırarak onları yayımladı. Róger'in yapmış olduğu portrenin yanında, "Nikaragua şiirinde yeni bir ses" manşeti göze çarpıyordu. Ketum ve esrarengiz bir görüntü sergiliyordum.

Şiirlerin yayımlandığı günün ertesinde teyzelerimden biri, "Vah zavallı kocan," diye hayıflandı. "Böyle şiirleri yazmaya nasıl cüret edebildin? Üstelik de yayımladın! Tanrı aşkına âdet kanamasını yazmak nerden aklına esti? Ne feci, ne kadar utanç verici."

"Utanç verici mi?" diye aksilendim. "Neden utanacakmışım?"

Teyzem, dehşet içinde baktı bana. *Ay! bijita!* diye söylene söylene çıkıp gitti.

Şiirlerimin yayımlanması Managua sosyetesinin en üst katmanlarını sarsan bir rezalete dönüştü.

Hanımağalar, "Vajina şiirleri," beyanında bulundu, "Utanmazca pornoculuk."

Kaynanamın görüşü, "İyi ki kızlık adınla yayımlamışsın," doğrultusundaydı. Erkekler yiyecekmiş gibi, kurnaz, şehvetli nazarlar fırlatıyordu.

"Çok ateşli bir kadın olmalısın," diyorlardı gözleri parlayarak.

* Dönemin aristokratik müzik anlayışına tepkinin simgesi olarak bilinen Meksika halk şarkıları. (ç.n.)

1970 yılıydı. Daha önce erkeklerin söylememiş olduğu bir şey söylemiyordum. Ama ben bir kadındım. Yapılacak şey değildi bu. Kadınlar nesneydi, cinsel dürtülerinin öznesi olamazlardı. Bedenimi, duyduğum ihtiras ve hazzı coşkuyla yazıyordum. Şiirler çok sarih değildi; pornografiyle uzaktan yakından ilişkileri yoktu. Dişil hislerin, kadının kendi bedenine duyduğu hayranlığın kutsanmasıydı sadece. Yine de büyük bir velvele koptu.

Derken kocam, ilk önce kendisi okumadan ve düzeltmeden yeni şiirlerimin yayımlanmasını istemediğini beyan etti. Ne münasebet, dedim. Ölürüm de vermem. Yazmaktan vazgeçerim daha iyi. Neyse ki, Nikaragua edebiyatının duayenleri beni savunmak için saf tuttu. José Coronel, Pablo Antonio Cuadra ve Carlos Martínez Rivas gibi ünlü şairler davama sahip çıktı. Nikaragua'da şairler el üstünde tutulur, saygı görür. Ulusal kahramanımız, Nikaragualıların bağrına bastığı Rubén Darío da şairdir ve İspanyolcada Modernizmin Babası olarak bilinir. Ülkemde şair olarak tanınmak, toplumda en üstün, en saygın statü alametidir. Kocamla ailesi sonunda şöhretin inayetine boyun eğmek zorunda kaldılar.

Tepkiler beni yıldırmadı – esinlendirdi. Nikaragua toplumunun en tutucu çevrelerinin damarına bastığımı görmem, kurulu düzeni sarsmak için birçok yol bulunduğunu fark etmeme neden oldu.

Bu arada Şair kâğıttan muhteşem şatolar inşa etmekle meşguldü; birbirimizin çıplak bedenlerine şiirler yazarak sonsuza dek mutluluk içinde yaşayacağımıza değgin fanteziler. Oysa onu daha çok bir oyun arkadaşını, suç ortağını sever gibi seviyordum. Şairin kocalığı kâbustan farksız olurdu. Sorumlulukları paylaşacağını aklımın ucuna bile getiremiyorum."Coşkulu tabiatını" bahane ederek her şeyi üstüme yıkacağı gün gibi aşikârdı.

Kimi toplumsal kuralları çiğnemenin bir bedeli olduğunu öğrenmekte gecikmedim. Giderek artan dedikodular nihayet babamın kulağına da ulaştı. Şairle birlikte ördüğümüz koza içinde mutlu ve olup bitenlerden habersiz yaşarken sanki görünmezmiş gibi hareket ediyorduk. Gizli âşıklar gibi davranacak yerde, saçlarımız darmadağınık, gözlerimiz ateşli, buram buram cinsellik kokarak şehrin sokaklarını arşınlıyorduk. Kim olsa coşkumuzu fark ederdi; tutkuluyduk ve meydan okuyorduk; sadece seçilmiş bir azınlığın bu türden bir özgürlüğe sahip olduğunu düşünüyorduk. Bukağılarımızı kırmış, öz-

gürlüğümüzle mağrur, ressam dostlarımızın ufacık,terebentin kokan harap stüdyolarında ya da geçici olarak işgal ettiğimiz dairelerde, tuvaller arasındaki şiltelerde seviştik. Yazı makineleri tıkırdar, iş arkadaşlarımız odamızın kapısı önünde telaşla gidip gelir, içeride kâğıtlar uçuşurken kıkırdayarak ve sevişme seslerini boğmak için soluk almakta zorlanarak yazıhanedeki masalarımızın üzerinde bile seviştiğimiz oldu. İhtiyatsız davranmaktaki küstahça umursamazlığımızla hararetli dedikodulara konu olduk. Benim namevcut, şaşkın kocam bile uyanıp işin farkına varmaya başladı. Er geç birileri ona duyuracaktı. Hakikatten kaçmam mümkün değildi: Bir karara varmam gerekiyordu. Şair'le birlikte olup muhtemel rizikoları göze almak ya da bildik evlilik hayatına dönmek. Seçimim ne yönde olursa olsun, hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını biliyordum. Kanatlanmıştım bir kez. Uçmaya hazır hissediyordum kendimi. Ne var ki Şair kasırga gibi, başa çıkamayacağım kadar taşkındı; yanlış bir kararla kızımı kendimle birlikte sürüklemekten çekiniyordum. Babamın ne kadar ıstırap çektiğini fark eder etmez kararımı verdim.

Masanın karşısında oturan Şair'e kararımı açıkladığım zaman yüzünün aldığı ifadeyi unutmam mümkün değil. Bugün bile pencerenin ardındaki manzarayı görüyor, klimanın uğultusunu iştiyor gibiyim. Böyle devam edemeyiz, dedim. Artık onunla birlikte olamayacaktım. O da bunu tahmin ettiğini söyledi. Ailemin tüm fertlerine karşı çıkmanın benim için ne denli yıpratıcı olabileceğini anlıyordu. Hüzünlü bir konuşmaydı ama trajik değildi. Sanırım ikimiz de işleri sonuna kadar tırmandırdığımızın farkındaydık. Hiç değilse dostluğumuza, birbirimize olan muhabbetimize zarar gelmemişti. Her şeyin ötesinde içimin ferahladığını hissediyordum. Bu noktaya gelinceye kadar, haftalardır süren gerilim ve beraberindeki kaçamaklar yüzünden tükenmiştim. İçimdeki devrimci coşkuyu ateşleyen Şair olmuş olsa da, hissettiklerimin onun ya da bundan böyle hayatıma girecek başkalarının çok ötesinde olduğunu biliyordum.

Elini elimin üzerine koyarak, "Seni mutlu edebilirdim," dedi.

"Mutlu *ettin* zaten," diye yanıtladım.

Gülümsedi. Meşrebinde melodram yoktu. Hayattan koparabildiği kadarını kopartır, ama aynı zamanda geri çekilmeyi de bilirdi.

Aradan çok geçmeden, sanırım 1972'nin ortalarında, yeni bir işe girdim. Aslında deri değiştiren yılan misali malum aşk macerasından kurtulma çabasındaydım. İlişkim sırasında uyurgezer gibi yaşadığım tekdüze evlilik hayatına geri döndüm. Aylardır yaşantımdan dışladığım kocamı, hayatımı, yatağımı, sabahları tuvalet faslını paylaştığım adam olarak yeniden karşımda bulmak sarsıcı oldu. Bedeli cüziydi: "Bir sevgilin olduğunu biliyorum," türünden suçlamaları dert etmem söz konusu değildi; ayrıca belki de saygınlığımı yeniden kazandığımı sanıyordum. Ne var ki, beni her görüşte kötücül bir sırıtışla birbirlerini dürtükleyen annemin arkadaşları ve sanki üzerimde şanslarını denemeye davet eden bir işaret varmışçasına etrafımı sararak, her türden kinayeli laflar eden erkekler yüzünden aşağılandığımı hissediyordum. Çok sonraları ne söylerlerse söylesinler hiç umursamayacak, hatta riyakâr namus anlayışlarını yüzlerine vurarak onları bozum etmekten zevk alacaktım. Ama henüz bu aşamaya ulaşmamıştım. O sıralar dışlanmaktan, açıkta kalmaktan duyduğum korku, içinde bulunduğum çevreden bir daha dönmemek üzere ayrılma isteğimin önüne geçti.

Burjuva hayatımı sözde sürdürüyormuş gibi davranmamın önemini Camilo Ortega sayesinde anladım. Hiç kuşku uyandırmadan ne kadar gizli kalabilirsem, Sandinista Hareketi'ne o denli yararlı olabilecektim. Masumiyet kisvesi altında, geleneksel toplumsal çevrelerde dolanarak burjuvazinin nabzını tutabilir, diktatörlük hakkındaki duygu ve düşüncelerini nakledebilirdim. Üst sınıfa mensup bir kadın olmak, gizli faaliyetlerim için ideal bir kılıftı. Bu düzeni er geç içinden yıkabilmek için bu dünyadaki konumumu korumam gerektiğini biliyordum.

Çok geçmeden Camilo uzunca bir süre uzaklaşacağını söyledi. Benimle bir başkası ilişki kuracaktı; onun aracılığıyla temas sağlamamız mümkün olacaktı. Sokağın köşesinde ayak üstü vedalaştık.

Bu onu son görüşüm oldu.

YEDİNCİ BÖLÜM

Hamile bir kadının huzurunda ant içiyorum

MANAGUA, 1972

İKİ YADA ÜÇ AY sonra Camilo'nun sözünü ettiği çağrı geldi. O zaman süresince beni aramayacaklarına kanaat getirmiş, için için rahatlamıştım. Yüreğim yerinden oynadı. Bir buluşma yeri ayarladık, ama son dakikada cesaretimi kaybettim. Masamda otururken, beni sabırsızlıkla beklemekte olan adamın imgesini boşu boşuna zihnimden silmeye çalışıyordum. Sonradan korkaklığımdan ötürü kendi kendimi suçladım. İçimi karalar bağladı. Fakat, adam canının sıkıldığını gizlemeyen bir sesle beni aradığında, inanılması zor bir mazeret uydurdum.

"Son dakikada bir toplantıya katılmak zorunda kaldım," diye kıvırttım. "Sana haber vermemin yolu yoktu."

"Peki, ne zaman buluşabiliriz?"

Yeniden bir gün ve saat belirledik. Yeni bir buluşma yeri. Bir öğleden sonraydı. Önceden kararlaştırdığımız gibi bürodan çıktım, ama buluşma noktasına varmadan az önce sağa dönerek tam aksi yönde yürümeyi sürdürdüm. Yapamayacağım, diyordum kendi kendime, yapmamalıyım. Çılgınlık bu. Gazetelerdeki gerilla cesetlerinin fotoğrafları gözümün önünden gitmiyordu.

Adam beni yeniden arayıncaya kadar birkaç gün geçti. Telefonun her çalışında yüreğimden bir adrenalin dalgası yükseliyordu. Hayır, diyip bitireceğim bu işi diyordum kendi kendime. Ama yapamadım. Korkaklığımdan utanç duyuyordum. Camilo ne düşünecekti ona anlattıklarında?

"Bak şekerim," dedi adam telefonda; sesinden artık usandığı an-

laşılıyordu. "Eğer sözünü tutmayacaksan açık söyle. O zaman aramam bir daha. Ortalıkta seni beklemek benim için tehlikeli."

"Yok, hayır, ne olur bana bir fırsat daha ver," diye yalvardım.

Aniden, bana anlamlı bir hayatın yolunu açacak yegâne kapıyı kapatmama ramak kaldığının farkına vardım. Üstelik sırf korkudandı bu. Eğer hemen harekete geçmezsem, miskinliğim ve şaşırtıcı bir şekilde yapışmakta direndiğim sahte güvenlik duygusuyla rahatımdan başka bir şey düşünemez olacaktım.

Elimde Camilo'nun vermiş olduğu, gizli kimlik yerine geçen yarısı kopartılmış kâğıt parayla (Camilo paranın öteki yarısının telefondaki adamda olacağını söylemişti) bürodan fırladım, hafiften deniz tutmuş gibiydim; vakit kaybetmeden Managua'nın eski mezarlığının yakınında, buluşacağımız yere yollandım. Oradaydı işte, kararlaştırdığımız sokağın köşesinde bekliyordu – uzun boylu, esmer, zayıf, aydınlık yüzlü. Arabaya atladı, merhaba, dedi. Tanrıya şükürler olsun, onu bir kez daha bekletmemiştim. Pantolonunun arka cebinden paranın öteki yarısını çıkardı.

Kucağında iki parçayı birleştirirken, "Adım Martín," dedi. "Camilo'nun selamı var." Sonra gülümsedi. Dişleri parlak, bembeyazdı. Gülümsemesi tüm korkularımı sildi süpürdü.

Bundan birkaç hafta sonra, 1972 Mariano Fiallos Gil şiir ödülünü kazandığımı öğrendim. Bu, *Universidad Nacional Autonóma de Nicaragua*'nın, yani ulusal üniversitenin en saygın ödülüydü. Ödül töreni, Granada'dan daha harap haldeki ve onun kadar çekici olmayan sömürge kenti León'da, üniversitenin ana yerleşkesinde yapıldı. Şiirlerimi ilk kez orada okudum. İzleyicilerin şiirlerimi büyük bir heyecanla karşılaması beni sevince boğdu.

Kocamla Managua'ya dönerken zaferimden ötürü coşkuluydum; mutluluk denen şey gerçekten vardı belki de. Bak, dedim kocama, evliliğimiz hakkında konuşmalıyız. Bu şekilde devam edemeyiz. Senin kayıtsızlığın öldürüyor beni. Nasıl oluyor da hiçbir şeyden mutlu olamıyorsun, diye sordum ona. Genciz, neden mutlu olamıyoruz? Hayattan, işinin monotonluğundan yakındı; her gün birbirinin aynıydı. Başka seçeneklerden söz ettik. Nikaragua Gölü'ndeki adalardan birinde ufak bir eve taşınır, küçük bir topluluğun içinde daha sade bir

hayat sürebilirdik. Bu düşsel öneri hoşuna gitti, sözlerimi ciddiye aldı. Managua'ya varıncaya kadar yol boyunca konuştuk. Bütün ümitlerin uçup gitmediğini, belki de bir mucizenin olabileceğini düşünmeye başladım. Bir uzlaşma olmasını canı gönülden diledim. Çok uzun zamandır sönmeye yüz tutmuş olan aşk kıvılcımını var gücümle canlandırmaya çalıştım.

Birkaç hafta sonra, babam ve kız kardeşim Lavinia ile Avrupa seyahatindeyken, ikinci kızıma hamile olduğumu öğrendim. Evliliğim hâlâ zorlu bir çatışma alanıydı, buna rağmen içim sevinçle doldu. Aylardır kıpır kıpır, üretken, heyecan verici bir duygu bedenimde mayalanıyordu. Bu gebelik sanki sadece bana aitti; yaratılışından sanki sadece ben sorumluydum.

Nikaragua'ya döndükten sonra Martín'le buluşmaya başladım. Beni eğitmek ve kendimi gerçekten davaya yararlı bir kimse gibi hissetmemi sağlamak için gösterdiği çaba Camilo'dan çok daha istikrarlıydı. Karakterini beğeniyordum; vakur ve ciddiydi, buna karşın incelikli ve samimi bir mizah anlayışı vardı. Sandinistalar'ın siyasi parti programı ve Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FSLN – *Frente Sandinista Liberación Nacional*) ilkeleri türünden gizli belgeleri incelemek için Managua'nın dışında, sık ağaçların gölgelediği büyük parkta buluşuyorduk. Bir uçak enkazıyla terk edilmiş bir lokomotifin bulunduğu park çocuklar için ilgi çekici bir oyun alanıydı. Hafta içinde görece tenha olurdu; daha çok gizlice buluşmak için yemek molasından yararlanan çiftleri, çocukları, seyyar tatlıcıları, avarelik eden işsizleri konuk ederdi. Martín'le kendimize öğrenci süsü verir, teksir edilmiş yasak yayınları üzerinde üniversitenin logosu bulunan defterlerin içinde saklardık. Dışardan bakılınca sakin görünen Managua, her türden beklenmedik tehlikelerle doluydu. Kentte polis ekipleri cirit atardı; askeri ciplerle devriye gezen, tepeden tırnağa silahlı, ölüm saçan askerlerden oluşan, diktatörün özel kuvvetleriyle, yani Anti-Terör Tugayları'yla her an burun buruna gelinebilirdi. Kendinizi asla emniyette hissedemezdiniz.

Tıpkı Camilo gibi, Martín de gerillanın gizli ve donkişotvari hayatıyla beni can evimden vurmuştu. Bana güveniyordu. Kararlılığım ya da davaya bağlılığım konusunda en ufak bir kuşku belirtmedi. Öyle ki, bu güven onu hayal kırıklığına uğratmamak konusunda be-

ni yüreklendirdi. Belki de aynı inancı paylaştığımız ya da tehlikelere birlikte göğüs gerdiğimiz için aramızda hakiki bir dostluk ve muhabbet doğmuştu. Çok köklü bir duygu, bir tür zımni, gizli anlaşma gibiydi bu; ilk kez Martín'de somutlaşan bu duyguyu daha sonra pek çok insan için de hissedecektim – üstelik her ne kadar şaşırtıcı olsa da, nerdeyse tanıdığım bütün Sandinistalar'a karşı her seferinde aynı coşkuyla. Martín nihayet Sandinistalar'a ilişkin son kaygılarımı da giderdi. İnsanların derin uçurumlarla birbirinden ayrı düştüğü ülkemizin, uyumun egemen olacağı topraklara dönüşerek değiştiğini hayal etmekten heyecan duyuyordum. Şiir ödülümün karşılığı olan parayı alır almaz Camilo'nun ailesine ulaştırması için Martín'e verdim.

"Diktatörlüğü devirmek hedefimize ulaşmanın ilk adımı. Çok hayati bir adım; ama ondan sonra ülkede her şey eskisi gibi kalırsa bize hiçbir yararı olmaz. Amacımız bir kişiyi alaşağı etmek değil," diyordu Martín. "Biz düzeni değiştirmek için mücadele ediyoruz; insanların gerçekten kendi kaderlerinde söz sahibi olacakları bir demokrasi için. Bilginin güç kazandıracağından korktuğu için halkın okuma-yazma öğrenmesini istemeyen eski iktidar simsarlarının yönetiminde bir demokrasi değil. Bu nedenle devrimin ilk işlerinden biri okuması yazması olmayanları okutmak."

Ayrıca bir toprak reformu yapılacak, diye ekledi. İnsanların çalışmak için toprağa ve ödünç paraya ihtiyacı vardı. Kadınların kocalarıyla omuz omuza çalışarak yeni ve daha güzel bir geleceği kurabilmeleri için özgürleştirilmeleri şarttı. Sonra bana, FSLN'nin kurucusu Carlos Fonseca* hakkında bir hikâye anlattı: Fonseca, gizlilik koşullarında yaşayan Sandinista kadınlarının, kendiliklerinden erkeklerin çamaşırlarını yıkamamaları için başlarında boza pişiriyormuş. Okumalı, çalışmalı, yazmalılar diyormuş.

Martín, yeraltı koşullarında yaşayan biri olarak, temel güvenlik önlemlerini açıklayan bir kitapçığı zihnime eksiksiz kaydetmem gerektiğinde ısrarlıydı.

"Bunu okuldaki bir ders gibi algılamalısın," diyordu. "Bu kurallara uymak ya da uymamak ölüm kalım meselesidir."

Hepsini öğrendim. Martín de, çarpım tablosunu sorar gibi, beni imtihan etti. Kitapçıkta bir sürü uyarı vardı: Takip eden var mı, yok

* Carlos Fonseca Amador (1936-76) Ulusal Muhafızlarca öldürüldü. (ç.n.)

mu diye anlamak için dikiz aynasına sürekli nasıl bakılır; yürürken ya da arabada giderken takibi atlatmanın, telaşa kapılmadan kalabalığa karışmanın, sinirlerine hâkim olmanın, beklenmedik olaylarla başa çıkmanın, sivil polisleri tanımanın yolları nelerdir. Martín'e göre bu kurallara her gün dikkat edilirse, alışkanlık halini alıyor ve hiç düşünmeden uygulanıyordu. En büyük tehlike ise, emniyette olduğundan hiç kuşku duymamaktı. İşte o zaman başının derde girmesi işten bile değildi.

"Örneğin, ikimiz oldukça dikkat çektik sanırım," dedi. Seninle bir kadın yoldaşın bağlantı kurması daha doğru olacak. İlk uyum aşamasını tamamladığına göre bir *compañera*'yla çalışırsın bundan böyle, karımla." Belli belirsiz muzip bir gülümsemeyle ekledi, "Onunla iyi anlaşacaksın."

Karısı Leana, ufak tefek, çok güzel bir kadındı. Onu, arabaya almadan önce ilk kez, sokağın köşesinde beni beklerken gördüğümde uyuşacağımızı sezinlemiştim. O da benim gibi hamileydi, ama onunki benden çok daha yakındı. Karnı tüm bedenini yutmuş gibiydi. Saçları kısa, yanakları çilli, teni açık renkti. Yaşı benden çok az büyüktü ama çok anaçtı, bu da hep pışpışlanmaya ihtiyaç duyduğum için bana iyi gelirdi. Kısa zamanda sıkı dost olduk, buluşmalarımızda siyasi tahliller yerini bir zaman sonra özel sohbetlere ve sır teatilerine bırakırdı. Siyasetle özel hayatımızı birbirinden ayırmamız olanaksızdı – ben her zaman, ilk önce kendini özgürleştirmedikçe, hayatını özgürlük davasına gerçekten adayamazsın diye düşünürüm. Sahip olmadığın bir şeyi başkasına nasıl verebilirsin? Her şeyden önce, eğer mutlu olmayı bilmiyorsan, başkalarını mutlu edemezsin ki. Olamaz böyle bir şey.

Çocuklarımız için aynı kaygıları paylaşıyorduk. Leana'nın evde küçük bir oğlu vardı. "Başımıza bir şey gelirse babaları var onlara bakacak, öteki aile fertleri var. Çocuk yetiştirme yeteneği sadece kadınlara özgü değil, biliyorsun," derdi bana. "Eğer öyle düşünecek olsaydık, hiçbir şeyin içinde yer alamazdık. Hayatta kalmak istiyorsak dikkatli olmalıyız, ama ölüm korkusuyla hayatımızı tüketemeyiz. Yarın bir araba kazasında ölebilirim. Mücadelede ölürsem, hiç değilse çocuklarım için bir şey yaparken ölmüş olacağım; onlar da böyle olduğunu bilecek."

Ant içerek, Leana tarafından Sandinista üyeliğine kabul edildim.

Las Piedrecitas parkında, kökleri altın saç tutamları gibi salınan dev bir *chilamate* ağacının altında öğle vakti, boğucu sıcakta arabanın içinde oturuyorduk. "Ulus ve tarih önünde ant içerim ki," dedi Leana, sözlerini tekrar ettim. Yemin parlak laflarla doluydu, ama gene de çok güzeldi, muhteşem, insanın içini ürperten sözcükler. Kendini özgürlük davasına adadın, ülken için son nefesine dek savaşacağına ant içtin. Sözleri abartmadan ve gösterişe kaçmamaya çalışarak, çabucak tekrarladım; ama yemin töreni sona erip de Leana'yla kucaklaşırken, kocaman karnı benimkine sürtününce gözyaşlarımı tutamadım; tanıklarım dünyaya gelmeyi bekleyen bu iki çocuktu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Felaket hatıralarımın mekânını yerle bir ediyor

MANAGUA, 1972

HATIRALARIMIN geçtiği yerlerin tümü –gelin geldiğim ilk evim, çalıştığım yazıhane, ilk kez gizli buluşmaya gittiğim yer, Maryam'ın doğduğu hastane, Şair'le arşınladığımız sokaklar, seviştiğimiz apartman dairesi– 23 Aralık 1972'de yok oldu.

Birkaç saniye içinde hayatımdaki belli başlı nirengi noktalarının hepsi moloza dönüştü. Managua'yı yerle bir eden deprem, 23 Aralık'ta, tam 00:28'de yerkabuğunu sarstı. Richter ölçeğine göre 7,5 şiddetindeydi. Depremin merkezi yüzeye çok yakın olduğu için sarsıntı kentin nerdeyse tamamını göçertti. Binaların ve evlerin yüzde doksanı un ufak oldu. Altı yüz apartman bloğu çöktü. Un gibi olan kerpiç evlerden kalkan toz yatışmadan, yangınlar baş gösterdi. Kaç kişinin hayatını kaybettiği bilinmiyor, on ile yirmi bin arasında değişen bir sayıdan söz ediliyordu. Elektrik ve sudan yoksun kalan hastaneler, binlerce yaralıya yardım etmekte çaresizdi. O gece üç yüz bin aile evsiz kaldı.

Tam Noel öncesine rastlaması, felaketin bir ihanet gibi idrak edilmesine yol açtı. Noel'in, dünyanın hoşgörü ve şefkatle kuşatıldığı bir gün olduğu izlenimine karşın, bu kadar çok insanın beklenmedik şekilde can vermesi ve yıkımın büyüklüğü, belden aşağı bir saldırı, merhametsiz bir Tanrı'dan sadistçe bir şaka gibi algılandı. Managua o akşam Noel ışıklarıyla şıkır şıkırdı, sokaklar mutlu, şişko Noel Baba'larla bezenmişti. Yapay kar püskürtülmüş mağaza vitrinleri, minik ampullerin göz kırptığı plastik çam ağaçlarıyla donatılmıştı. Ailece yenilecek yemekleri, fırında hindi dolmasını ve çocuk-

ların armağanlarını düşleyerek uykuya daldık. Ve gözlerimizi kıyamete açtık.

O Aralık ikindisinin ağır havasını bugün hâlâ hatırlıyorum. Gökyüzü kurşuni, sıcaklık mevsim normallerinin üstündeydi. Hiç esinti yoktu. Kalabalıkların dükkânlara hücum ettiği şehir merkezinden boğulacağım hissiyle kaçmıştım. Maryam'a aldıklarımı armağan paketi yapılması için bırakıp eve döndüm; üşütmüş müydüm, yoksa sıkıntım üç aylık hamileliğin verdiği rahatsızlıktan mıydı, kestiremiyordum. Noel havasına giremiyordum bir türlü; ayrıca Kuzey Kutbu'na uygun kıyafetiyle heybetli, güleç Noel Baba'nın Nikaragua'da içine süzülecek bir baca bulamayacağı da ayrı bir alay vesilesiydi. Vitrinlerdeki püskürtme boyayla yaratılan kar manzaraları, Alpler'deki dağ köyleri, her dem yeşil plastik ağaçlar sinirime dokunuyordu.

Evde, Maryam'la yatakta oyunlar oynadık. Dadısı Alicia'yla havanın ne kadar durgun ve sıkıntılı olduğunu konuştuk. "Yaprak kımıldamıyor," dedi. "Aralık ayında olmasak fırtına geliyor," derdim.

Doğa fazlasıyla durgun, gerilimli bir beklenti içindeydi. Keskin, hayvansı içgüdüm bana bir şeylerin iyi gitmediğini fısıldıyordu. O akşam, yanımızda uyusun diye Maryam'ın beşiğini odamıza getirdim. Masaların üzerindeki ufak tefek öteberiyi kaldırdım. Evin anahtarını kapının yanına koydum. Kocam sakinleşmemi, hiçbir şey olmayacağını söylüyordu, ama yatağa kaygı içinde, korkarak girdim. Saat onda, derinden gelen, top patlaması gibi, yersarsıntısını andıran bir gürleme duyduk, ama yerinden oynayan bir şey olmamıştı. Önsezilerime karşın sonunda dalmışım. Uyandığımda dünyanın sonu yaklaşmış gibiydi. Depremle yataktan yuvarlanmıştım. Yerde, dizlerimin üstünde hatırlıyorum kendimi. Kızımın beşiğinin demirlerine tutunarak doğruldum, sarsıntının şiddetinden güçlükle hareket edebiliyordum. Topraktan gelen gök gürültüsünü andıran hayvansı kükreyiş, çatırdayarak temellerinden ayrılan evin, kırılan eşyaların, devrilen mobilyaların gürültüsüne karışıyordu. Zifiri karanlıkta birden kocam yanımda belirdi. Dengemi korumaya çalışarak kızımı beşikten almaya çabalarken çaresizlikle, "Yardım et bana. Yardım et de bebeği kurtarayım," diye ona bağırdım. Maryam'ı kucaklamasıyla, zikzaklar çize çize, ikide bir tökezleyerek kapıya doğru koşmaya başladık; bahçede asılı saksılar yerlerinden fırlayarak parçalanıyor, mermi

gibi etrafa saçılıyordu. Duvarlar yıkılmak üzereydi, pencere camları çılgın kastanyetler gibi takırdıyor, menteşeleri gıcırtılarla yerinden fırlayan kapılar devriliyordu. Yerde biriken pislik ve eşya kırıklarının üzerinden koşarak geçtik. Alicia da omuzlarına bir havlu atmış, yanı başımızda koşuyor, bir yandan da, "Aziz Meryem, Kutsal Üçlü, Yüce Tanrım, kurtar bizi!" diye dualar ediyordu. Anahtarı kapının yanına koymuş olduğum için şükrettim. Açmaya çalıştıysam da ellerim titriyordu. Yersarsıntısı hâlâ devam ediyordu, böylesine uzun sürmesi anlaşılır gibi değildi. Evin bizi tuzağa düşürmek isteyen bir canavar olduğu hissine kapıldım. Kocamın aşırı güvenlik takıntısına lanetler yağdırıyordum. Tüm pencereler, avluya bakanlar bile, kol demirleriyle sağlama alınmıştı. Kapıları asla açılmayacak bir hapishanedeydik. Açamıyorum diye bağırdım. Kocam hâlâ uyuklayan Maryam'ı kucağıma verdi; kapıyı tekmelemeye başladı. Kasasından ayrılan kapı gene de geçit vermiyordu. Nihayet son çare olarak bütün gücüyle yüklenince kendimizi sokağa atmayı başardık.

Kaldırıma ayak basar basmaz sokağın öte tarafındaki uzun duvar çöktü, ortalığı büyük bir toz bulutu sardı. Komşular can havliyle çığlıklar attı. Bloktaki herkes dışarı uğramış, kadın, erkek, çoluk çocuk korku içinde birbirine kenetlenmişti. Asfalt, bir sürüngenin kaygan sırtında yürüyormuşçasına dalgalanıyordu. Derken ansızın durulu verdi. Kimseden çıt çıkmıyor, insanlar kımıldamaktan korkuyordu; canavarın sükûnet bulmuş olabileceğine inanamıyorduk. Tepemizde, kocaman, turuncu, meşum bir dolunay, yangınlarla kızıllaşan gökyüzünde parlıyordu. Sanki güneş şehre inmiş gibiydi. İnsanlar kaldırımda ağır ağır hareket etmeye başladı. Üç-beş dakikada bir toprak hafiften sarsılıyordu. Üşüyordum. Vücudum titriyor, dişlerim takırdıyordu. İçimden toprağa yakararak sarsıntının artık durmasını, bir daha başlamamasını diledim. Acaba dünyanın sonu muydu bu, diye düşündüğümü hatırlıyorum. Tüm gezegeni etkileyen bir felaket miydi? Öyleye benziyordu. Komşulardan biri ısrarla bir radyo istasyonu yakalamaya çalışıyordu, ama parazitten başka bir şey duyulmuyordu.

Yarım saatten az bir zaman geçmişti. İçinde benim de bulunduğum bir grup insan, bizim bloktaki ailelerin tüm fertlerinin hayatta olduğunu tespit etmişti. Tam o sırada toprağın derinliklerinden, ilki kadar güçlü muazzam bir gümbürtü yükseldi ve önceki kadar şiddetle vurdu. Büyük bir panik baş gösterdi. Bu kez yarı uyku halinin rehave-

tinde olmadığımız gibi, evlerimizi terk etme zorunluluğu türünden zihnimizi meşgul edecek bir şey de yoktu. Korunmasız ve her türlü saldırıya açıktık. Daha önce hiç başıma gelmeyen bir biçimde, tarihöncesi kadınlarla erkeklerin genç bir gezegende, adını koyamadıkları âfetler karşısında hissetmiş olabilecekleri türden hayvansı hislere kapılmıştım. Sanki çimento aniden çözülmüş ve yumuşamış gibi evler yerinden oynadı. Elektrik direkleri fırtınaya tutulmuş palmiye ağaçları gibi eğildi, kabloları tepemizde dev atlama ipleri gibi dalgalandı. Kırılan camların sesini duyduk. Uzaklardan canavar düdüklerinin feryadı geliyordu. Şehir, vahşi denizle boğuşan bir tekne gibi batıyordu. Kızıma sarıldım. Ürkütücü sesleri duymasını önlemek için sımsıkı göğsüme bastırdım. Dualar ettim. Kocam, "Gidelim, gidelim buradan," diye bağırıyordu. Ama gidecek bir yer yoktu; ne bir sığınak ne de başımızı sokabileceğimiz bir kovuk. Depremin en tedirgin edici yanı, hiçbir yerin güvenli olmayışı, hiçbir şeyin önceden bilinmeyişi, hiçbir kesinlikten söz edilemeyişiydi. Hayallerimizi en korkunç kâbuslar işgal ediyordu: yer yarılıp hepimizi yutacak, sokağın orta yerinde bir yanardağ patlayacak, şehir batacaktı. Ne var ki, en kötüsü atlatılmıştı ama biz henüz bundan haberdar değildik.

Kocam, Maryam ve ben gecenin geri kalan bölümünü, üzerine hiçbir şeyin düşmeyeceği boş bir arsaya çektiğimiz arabamızın içinde geçirdik. Kâbuslardan kurtulmak için uyumayı denediysek de başaramadık. Dişlerimi birbirine vurduran korkunun sebep olduğu titreme nöbetlerini önlemek için evden kapmış olduğum dantel masa örtüsünü kızımla üzerimize örttüm.

O gece şehrimi yitirdim, ama başka pek çok insan ertesi sabah güneşin molozların üzerinden doğuşunu hiç göremedi. En azından biz hayattaydık.

Hava aydınlanır aydınlanmaz, herkes gibi kocamla ben de, şehirden arta kalanı görmek gibi marazi bir merak ve şaşkınlıktan büyümüş gözlerle yollara düştük. Gördüklerime inanamıyordum. Çocukluğumun, gençliğimin, yetişkinliğimin geçtiği yerlerin tümü harabeye dönüşmüştü. Güneşli bir sonbahar sabahında bulanık imgeler. Bize rehberlik edecek nirengi noktalarından yoksun, küller ve molozlardan ibaret bir ummanda pusulasız denizciler gibiydik. Arada bir yaşlı gözlerle, adeta serap görüyormuş gibi, vaktiyle bildik bir yerin ana

hatlarını seçebiliyorduk. Şehrin merkezine ulaşmaya çalıştıysak da, girişler yasaklanmıştı. Caddelerde için için yanan binaların enkazı yığılıydı. Ne kocamın, ne de benim ailemden kimse ölmemişti ama o kadar çok insanın hayatını kaybettiği böyle büyük bir felakette bu cılız bir teselliydi. Elektrikler kesik olduğu için benzinin elle pompalandığı akaryakıt istasyonlarındaki uzun kuyruklarda herkes birbirine feci hikâyeler anlatıyordu. Tanıdık olmasalar da birbirlerinin omzunda ağlıyorlardı. Bu da ortak ıstırabın bir başka boyutuydu. Hepimiz çok temel bir şeyi yitirdiğimizin farkındaydık.

Bir özlem duygusu sarmıştı şehri. Hepimiz kazazedeydik. Bazı imgeler olanca canlılığıyla bugün bile belleğimde: küçükken bale dersi aldığım beş katlı binanın katları iskambil kâğıdı gibi birbirinin üstüne yığılmış; annem evin yanındaki boş arazide, alüminyum bir plaj iskemlesinde oturmuş, üniformalı bir hizmetçi kız bembeyaz dantel örtülü gümüş bir tepsiyle ona kahvaltı getiriyor; kaldırımlarda tabutlar dizili, yıkık köprüler, harabeye dönmüş gecekondu mahalleleri, bomboş, deli gözlerle bakan insanlar, tepeleme eşya yığılı eski kamyonetler ve kamyonlarla adeta bir emir üzerine şehri çaresizlikle terk eden insanlar. Ne su ne de elektrik vardı. Göçüklerin altında yüzlerce ölü olduğu söyleniyordu. Salgın hastalıkların baş göstermesinden korkuluyordu. Ayrıca Ulusal Muhafızlar'ın başını çektiği geniş çaplı yağmalama olaylarından bahsediliyordu.

İnsan tabiatının en iyi ve en kötü yanları su yüzüne çıkıyordu.

Herkes şehri terk ettiği için anayolları tıkayan eşya yüklü sonsuz araç kervanına biz de katıldık. Eşyalarımızı kocamın amcalarından birinin kamyonetine yüklemiş, Granada'da oturan kayınvalidemle kayınpederimin evine gitmek üzere yola koyulmuştuk. Sonraki gün, León'da, deniz kıyısındaki evlerine gidecek olan annem ve babamla vedalaştık. Onlarla gitmeyi tercih etsem de, teklif etmeye cesaret edemedim. Annemin ne diyeceğini adım gibi biliyordum; görevimin kocamın yanında bulunmak olduğunu söyleyecekti.

Ağır ağır Granada'ya doğru ilerlerken, bir an önce oraya varmaktan başka bir şey düşünmüyor, Managua'dan kurtulmak, bir daha dönmemek üzere terk etmek, kocaman irinli bir yarayı andıran bu şehirden kaçmak için can atıyordum. Bir sarsıntıya daha dayanacak gücüm kalmamıştı. Toprağa sıkı sıkıya basma gayretinden bacaklarım ağrıyordu. Yerçekimine malıkûm olan biz dünyalılar, toprak

kendisinden bekleneni yerine getirmeyince ne yapabilirdik ki? Kocamın amcası hiç durmadan konuşuyor, tekdüze sesi sinirlerimi altüst ediyordu. Cehennemi bir gürültüye maruz kaldıktan sonra kulaklarım olağanüstü hassaslaşmış gibiydi. Göğsüme sokulmuş olan Maryam hâlâ Noel düşleri kuruyordu. Noel nasıl olacaktı? İsa Bebek ona armağanlar getirecek miydi?

O günün sabahında kızım için bir bebek çaldım. Babamla, mağazasının yıkımdan kurtulan bölümündeki malları kurtarmaya gitmiştik. Şilte satan bir mağazanın önünden geçerken, çok geçmeden yağmalanacağı yolunda kendime telkinde bulunup promosyon olarak verileceği ilan edilen kocaman bebeklerden birini kaptım. Kızım Noel'de hiç değilse bir bebeğe sahip olacaktı. Onun Noel düşlerini karartmamaktı derdim.

Felaketi izleyen saatlerde, öteki küçük kızı, karnımda büyümekte olanı nerdeyse hiç düşünmedim.

Kamyonete eşyaları yüklerken kocam boyuna, "Dikkat et! Zorlama kendini," diyip duruyordu. Kulak asmadım bu uyarılara. İçimdeki minicik yaratığın direneceğine inanıyordum. Düşük ihtimali, kolumun ya da bacağımın apansız vücudumdan kopması gibi bir şeydi. Yani imkânsızdı. Amcanın Granada yakınlarındaki çiftliğine varır varmaz eşyaları indirerek bir barakaya yığdık; malda mülkte gözümüz yoktu; kısa bir süre önce tanık olduğumuz gibi anında yok olabilirdi tümü. Baş belasından başka bir şey değildi. Aklımızdan çıksın istiyorduk sadece.

Kayınvalidemle kayınpederim yüksek tavanlı, loş odalı, büyük ve kasvetli sömürge dönemi evlerinden birine sahipti; duvarlarındaki nişler köhne, antika nesnelerle doluydu. Ne zaman kocamın çocukluğunu bu evde geçirdiği aklıma gelse yüreğim daralırdı. Gençliğine rağmen hayattan neden bu kadar bezdiğini bu ev açıklıyor gibiydi. Bütün binada güneş alan tek yer bir iç avluydu; Çin pagodası biçiminde kırık bir akvaryum, ateş rengi kızıl-turuncu yaprakları ve küçük, kuru, yere düştüğü zaman fişek gibi patlayan tohumlarıyla bir *malinche** ağacı vardı avluda.

* Delonix regia/Ateş ağacı: Madagaskar kökenli, hızlı büyüyen, ilkbahar ve yaz aylarında gösterişli ateş kırmızısı çiçekleriyle göz alan, 9-12 m. yükseklikte ve şemsiye gibi açılan dallarıyla geniş bir alanı gölgeleyen, Orta Amerika'da yaygın bir ağaç. (ç.n.)

Granada'ya elektrik ancak sonraki gün geldi. Işıklar yanınca, sanki hayat yeniden başlıyormuşçasına, gözyaşlarına boğuldum. Ev çok geçmeden akrabaların baskınına uğradı; amcalar, kuzenler ve kocamın yakınları içinde en çok sevdiğim genç ruhlu seksenlik büyükannesi Doña Antonina. Akşamları koridorlara serilen şiltelere yayılıyorduk. Her şeyi denetimi altında tutan kayınvalidem, bir general edasıyla etrafa emirler yağdırıyor, depremin şokunu atlatamamış olan biz kazazedeler ise fazla düşünmeden onun dediklerini yerine getirirken, bundan böyle hayatlarımızın nasıl bir yön alacağını merak ediyorduk.

Bu iğreti hayat tarzından hoşnut olanlar sadece çocuklardı. Maryam kocaman bebeğiyle mutlu, deprem Noel Baba'nın oyuncakçı dükkânını yıkmadığı için sevinçliydi.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Şehir yok olduktan sonra hayat Granada'da yaptıklarım

GRANADA, 1973

ŞEHRİMİZDEN DE, hatıralarımızdan da tam anlamıyla kopartılmış olan biz Managualılar arabalarımız, tencerelerimiz ve tavalarımızla, kibar ve mahmur Granada'ya baskın yaparak, gönülsüz ev sahibimizin huzurunu kaçırdık. Latin Amerika'nın ikinci büyük gölü olan Nikaragua Gölü'nün doğu kıyısında yer alan Granada, 1589'daki kuruluşundan itibaren savaşlara ve çatışmalara sahne olmuştu. Managua ülkenin başkenti olunca Granada, yaşlılığını sükûnet içinde geçirmek isteyen güzel bir kadın gibi kabuğuna çekildi. Şehrin sakinleri zarif malikânelerinin gölgesinde geliştirdikleri bir tür soğukkanlı kuşkuculukla, her tür siyasal heyecana ve öfkeye karşı bağışıklık kazandılar. Granadalıların en çok hoşlandıkları şey ikindi vakti kapılarının önünde salıncaklı koltuklarında sallanarak, gelen gideni gözlemek ve günbatımını seyretmekti. 1972 Aralığındaki yabancı akını onlara bol miktarda dedikodu malzemesi sağladı. Uzun akşam saatlerinde kimin ne zaman, nerede, kiminle ne yaptığı hakkında uydurdukları hikâyeler birer yaratıcılık şaheseriydi.

Granada'ya vardıktan kısa süre sonra, bir gün ressam dostum Róger ve Şair'le burun buruna geldim. Onlar da selameti Granada'ya sığınmakta bulmuştu. Şair de, ben de geçmişi kurcalamaya kalkışmadık. Ben hamileydim, o ise yeniden âşık olmuş, nihayet rüyalarının kadınını bulmuştu. Sevgilisiyle, babasının kalın tuğla duvarlı, aşıboyası yer yer dökülmüş malikânesinde kalıyordu. Bir odalar labirenti olan evin içinde, gizli avlulardan başka, ailenin Vatikan tarafından eninde sonunda azizelik bahşedileceğini ümit ettiği mübarek bir tey-

ze tarafından inşa ettirilmiş, küçük bir mabet de vardı. Duvarlarda on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllara ait değerli tablolar, etrafta da tozlu kaideler üzerinde sömürge döneminden kalma heykeller göze çarpıyordu. Granada'da kaldığım birkaç ay zarfında bu ev depremzede sanatçıların ve yazarların çekim merkezi olmuştu. Deprem yüzünden ülkenin dört bir yanına dağılmış FSLN üyeleriyle, nasıl olacağını kestiremesem de, yeniden temas kurmak ümidiyle ben de oraya daha sık uğramaya başladım.

Granada'da bulunduğum sırada kocamın hısımlarından bir kadınla yakın arkadaş oldum. Durrell'ın Justine'i gibi gizemli bir havası olduğu için Şair, Róger ve ben ona Justine adını takmıştık. Kocaman, siyah gözleri vardı; bir Siyam kedisi gibi zarif ve albeniliydi. Justine' le sırdaş olduk; aşk maceralarımızı paylaşıyor, ikimiz de büyük burjuvazinin tutucu ve kibirli dünyasında rahatsızlık ve yabancılık hissediyorduk. Justine'le Róger birbirine âşıktı. Üçümüz Granada'nın dar sokaklarını keşfe çıkar, ilginç bulduğumuz köşe ve balkonları Róger maharetle eskiz defterine çizer, meyve suyu tezgâhlarına uğrar, gölün üzerinde ihtişamla batan güneşi seyrederdik. Şehir aklımızı başımızdan alıyordu. Nikaragua'da sömürge dönemi debdebesini bu denli iyi koruyabilmiş bir başka yer yoktu. Geleneksel kalın tuğla duvarları, gizemli iç avluları, dar sokakları, süslü demir parmaklıklı balkonları, adak mumlarının kokusunun sindiği eski kiliseleri, sokak düzeyinden bir hayli yüksek kaldırımları, pazarları *gazebo*'sunda* dans müziği çalınan güzelim parkıyla adeta bir mimarlık şaheseriydi.

Granadalı dedikoducu hatunlar bizi kenarları kalkık, siyah fötr şapkalı, ayağında kauçuk köylü sandalları olan sakallı, sıska adamla ne zaman görseler, hararetle fiskosa başlarlardı. Róger Pérez de la Rocha yirmilerinde, orta boylu, dal gibi bedeni kırıldı kırılacak izlenimi veren bir adamdı, uzun parmaklı, canlı elleri vardı. Zeytin rengi teniyle bir Bedevi'yi andırıyordu; yolun uzun olduğunu bildiği halde, aceleye gerek duymayan biri gibi davranırdı. Róger sözcükleri pervasızca kullanır, kendine duyduğu inanılmaz güvenle aklına eseni söyler, işçi sınıfı köklerinden gururlandığını hissettirmek istercesine, özdeyişleri ya da uydurduğu sıra dışı, zekâ ürünü deyimleri, araya bolca serpiştirilmiş argo sözcüklerle kullanmaktan haz duyar-

* Görüş sahası geniş olan balkon ya da taraça. (ç.n.)

dı. Kavgacı, ağzı kalabalık, içkiye düşkün Róger, şiirden ve resimden söz açılınca gizemli bir havaya bürünürdü. Karnım burnumda onunla yan yana yürürken dedikodu kumkumalarının hakkımda neler söylediğini düşünmek beni eğlendiriyordu. Hamile olmak, depremin yarattığı yıkımdan sonra bir hayat simgesi taşıyor olmak sağaltıcı bir duyguydu. Róger ışıldadığımı söylüyor, resmimi yapmak istediğinden, beni karnımda bir çiçekle hayal ettiğinden söz ediyordu.

İlk kez annemleri ziyaret için Leon'a gittiğimde, mucizevi bir tesadüfle, Martín'le Leana'ya rastladım. Teyzemlerin evindeydim, onlarsa yoldan geçiyordu. Gözlerime inanamıyordum. Kendimi hemen sokağa attım. Kucaklaştık, aradaki zamanda başımızdan neler geçtiğini birbirimize anlattık. Martín, Granada'da ilişki kuracağım kimseyle ilgili parolayı söyledi.

Eve döndüğümde annem, "Kimdi onlar?" diye sordu kuşkuyla. "Nereden tanıyorsun?"

"İş arkadaşlarım," diye yanıtladım.

"Şimdiye kadar hiç kimseye böylesine heyecan gösterdiğine şahit olmadım," diye görüş belirten annem, belki bir açıklamada bulunurum diye bir süre gözlerini üzerimden ayırmadı. Bense ağzımı açmadım.

Martín'in talimatı uyarınca Andrea benimle ilişkiye geçti. Onunla birkaç hafta önce Şair'in evinde, devletin Granada'ya yerleştirdiği depremzedelere yardım edecek gönüllüleri örgütlemeye çalışırken tanışmıştım. Andrea, Managua'daki rahibeler okulundayken kız kardeşim Lucia ile aynı sınıftaydı. İngilizce öğrenmek için ikisi de Londra'ya gönderildiğinde aynı kız yurdunda kalmışlardı. Çok zayıf, narin, beyaz tenli olan Andrea, olabildiğince sade giyinirdi. Hiç makyaj yapmaz, okul forması gibi blucin, Lacoste tişört ve mokasenden başka bir şey giymezdi. Kısa kesilmiş kumral saçlarını geriye doğru fırçalardı, kendini beğenmişlikten eser yoktu onda.

"Sen beni Londra'dan döndükten sonra görecektin," demişti bir gün. "Sigarayı upuzun bir ağızlıkla içiyordum ve boynuma bir kürk doluyordum. Düşünsene, Managua'da! Gözünün önüne getirebiliyor musun? O sıcakta. Akıl işte!"

Son derece radikal bir dönüşüm geçirmişti. Sadece giyim kuşamla kalmamış, ruhen de değişmişti. Eğlenceyle ya da şakayla kaybe-

decek vakti yokmuşçasına hayatı ciddiye alıyordu; Latin Amerikalı bir alay serserinin arasında yaşamını sürdürmeye çalışan İsviçreli ciddi bir hanım izlenimi uyandırıyordu.

Burjuva ailelerin kızları olduğumuz için hiç şüphe çekmeden bir arada bulunabiliyorduk. Her sabah kocam Managua'ya işe, kızım yuvaya gidince ben de Andrea'yla buluşu yordum. Ne zaman bizim eve gelse kayınvalidem onu güler yüzle karşılar, hal hatır sorar, kahve sunar ya da yemeğe kalması için ısrar ederdi. Andrea'yla depremzedeler için bir yardım planı hazırladık, aynı zamanda siyasi bir çalışmaydı bu. Colegio Centroamérica'ya* sığınanlardan gönüllü çalışmak isteyenleri belirliyor, Somoza hükümetinin vaat ettiği yardımı vermesi için onları talepte bulunmaya ikna etmeye çalışıyorduk. Somoza, tüm dünyaya meydan okuyarak gelen yardımları gasp etmişti. Facianın ardından, hemen o sabah, yardım malzemesi yüklü uçaklar Managua'ya inmeye başladı. Dev kargo uçaklarının inişini umutla izledik, dünyanın bizi unutmamış olmasından mutluluk duyduk. Felaketin Noel'e rastlaması çeşitli ülkelerdeki insanları yardım için harekete geçirmişti.

Ne var ki çok geçmeden yardımın gerçekten ihtiyacı olanlara ulaşmadığı, Ulusal Muhafızlar'ın ve diktatörün bu büyük felaketten muazzam çıkar sağladığı ortaya çıktı. Deprem mağdurları başlarını sokacak doğru dürüst yer bulamaz, yiyecek için dilenmek zorunda kalırken, gönderilen çadırların, depremden korktukları için evlerinin arka bahçesinde uyumayı tercih eden subay ailelerine dağıtıldığı öğrenildi. Subayların karıları ve üst düzey hükümet yetkilileri tayınları, süt tozlarını ve ilkyardım paketlerini satıyordu. Çok gerekli olan konserve yiyecekler tüccarların eline geçerken depremzedelere çuvallarla patates, az miktarda pirinç, fasulye ve şeker reva görülmüştü. Deprem, diktatörlüğün iştahını kabartmış, vicdansızlığıyla ünlü yönetimin yolsuzlukları gem vurulamaz hale gelmişti. Çimento üretimi Somoza ailesinin tekelindeydi; çatı malzemeleri, kereste dağıtımı, kontrplak üretimi de öyle. Şehrin yeniden imarı Somozalar'ın servetine servet katılması demekti. Sahip oldukları mal mülk yetmiyormuş gibi, aile iktidardan aldığı güçle kimi topraklara el koydu, borçların denetlenmesini, sigorta ve finans işlemlerini tekeline aldı.

* Orta Amerika Üniversitesi. (ç.n.)

Diktatörün yakınlarının sahip olduğu şirketler molozların kaldırılması, hastanelerin ve hükümet binalarının yeniden inşası türünden ihaleleri adil rekabet ilkesini ve yasaları hiçe sayarak aldı. Hükümetin iktidarı böylesine kötüye kullanması Nikaragua burjuvazisinin tahammülünü aşmış, Somoza'ya muhalefet doruğa çıkmıştı. İlk kez diktatörlüğe duyulan öfke sınıfsal sınırları aşıyor, zenginlerle yoksulları birleştiriyordu.

Kendi kendini Ulusal Afet Komisyonu Başkanlığı'na atayan Somoza, ülkede olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan etti. Granada'da yağmalamalar ayan beyandı. Küçük çaplı girişimler arttı: tütüncülerde ve kimi dükkânlarda aniden, el fenerleri, portatif sobalar ve depremzedelere hibe edilmiş olan bir sürü şey satışa arz edildi. İktidara yakın olanlar kamp çadırlarını kendi dostlarına dağıtıyor, yeni oyuncaklarıyla gösteriş yapıyorlardı. Tüm suçlamalar ve eleştiriler bastırıldı. Somoza tüm radyo istasyonlarını ulusal yayın kurulunun denetimi altına aldı ve medyaya ağır bir sansür uyguladı. Ne var ki bu hak ihlallerinin pek çok tanığı vardı ve kimse diktatörü affetmiyordu. Son haksızlıklar bardağı taşırmıştı. Deprem filizlenmekte olan isyanın boy atmasını kolaylaştırmıştı.

Andrea'yla her gün, depremin evinden barkından ettiği iki bin kişiyi barındıran, karkastan ibaret okula yollanıyorduk. Nikaragua Gölü'nün kıyısındaki bir yamaçta, kayalara tünemiş olan Colegio Centroamérica vaktiyle bembeyaz, soylu bir binaydı, rüzgârların gölün köpüklü sularını püskürttüğü, bilim gemisinin pruvasıydı. Küçük bir kızken ailemle orada okuyan ağabeylerimi ziyarete gittiğimizde hisssettiğim olağanüstü heyecanı bugün bile hatırlıyorum. Centroamérica'ya gitmek bir ayrıcalıktı; arkadaşlarım da ben de yürüdüğümüz geniş koridorlarda toplanmış genç erkeklerin arasından günün birinde kendimize birer eş seçecektik. Tamamıyla erkeklere mahsus gizemli, sportif, rekabetçi bir dünyaya girmenin en meşru yoluydu bu: ders gördükleri sınıflar, okulun yüzme takımı Sharks'ın antrenman yaptığı ve çeşitli yüzücülük gösterilerinde bulunduğu Olimpik yüzme havuzu. Adı bile –Centroamérica– iktidar ve disiplinle özdeşti; zira okul üstün akademik başarılarıyla anılmaktaydı. Hocalar siyah cüppeler içinde ciddi, yüksek eğitimli İspanyol Cizvitleri'ydi; kırpık sakallı, manalı gözleri olan genç papazlar... Ömür boyu cinsel

hayattan mahrumiyeti böylesine sükûnetle kabullenmeyi nasıl başarabildiklerini düşünüyordum hayretler içinde.

Ancak yıllar sonra, o genç adamların tümünün ilim ve irfan yolculuğuna çıktığı efsanevi gemiye geri döndüğümde, bir enkazla karşılaştım. Bakımsızlan harap olmuştu, ortalığı pislik götürüyordu, avludaki ağaçların tümü kurumuştu. Okul ilgisizliğe terk edilmiş, örümcek ağlarının sardığı bir iskeletten ibaret kalmıştı. Bu yıkık anıtın koridorlarına, yol üstünde konaklamış muazzam bir göçebe kabile gibi iki bin kişi üst üste yığılmıştı. Çaresizlik içinde, hayaletten farksız kadınlarla erkekler işgal ettikleri alanı birkaç parça eşyalarını istifleyerek korumaya çalışıyorlardı. Koridorlarda bir santim bile yer yoktu. Pencerelerine kalaslar çakılmış karanlık sınıflarda kalabalık aileler barınıyordu. Orada burada, tuğla zemin üzerinde ateşler yakılıyor, insanlar eğri büğrü, isli tencerelerde yemek yapmaya uğraşıyordu. Geniş koridorları iç verandadan ayıran ve bina boyunca dizili zarif sütunlarda ıslak çamaşırlar asılıydı. Papazların, Nikaragua Gölü'ndeki adalarda yıllardır süren kazılardan çıkan arkeolojik eserleri sergilediği Anıtlar Avlusu'ndaki ünlü heykeller arasında pejmürde bir çocuk kafilesi zikzaklar çizerek koşuşup duruyordu.

Siyah plastik ya da haki branda tenteler, bir zamanlar beyzbol oynanan geniş alana mantar gibi yayılmıştı. Susuz yüzme havuzunun kırık seramiklerinin arasından fışkıran otlarda tırtıllar mekân tutmuştu.

Depremzedeler suratsız bir sosyal hizmet görevlisinin kamyon kasasından fırlattığı tayınları kapabilmek için saatlerce sırada bekletiliyordu. Aldıkları az miktarda pirinç, kuru fasulye, patates ve şekeri yanlarında getirdikleri torbalara, kutulara ya da plastik sepetlere koyan kadınlar acınası ganimetleriyle ayaklarını sürüye sürüye gidiyorlardı. Yiyecek kokusu, nem ve çok sayıda insanın bir arada bulunmasından dolayı hava iyice ağırlaşmıştı. Oturduğu yerden etrafına bakan bir hanım, filozofça omuz silkerek, "Hiç değilse başımızın üzerinde bir dam var," dedi. Hayvan sürüsü gibi terk edilmiş olmaktan şikâyetçi olsalar da durumlarına tevekkülle katlanıyorlardı.

Koridorları arşınlayan kederli, huzursuz insanlar kuruyup gidiyor gibiydi. Onlarla ilgilendikçe bize açılır, dertlerini dökerlerdi. Andrea hiç sakınmadan aralarında dolaşırdı, bir sürü dost edinmişti. Bunlardan hamile bir kadına, karnındaki bebeğin babasını sorunca,

"Beni manyak mı sandın, şekerim?" cevabını almıştı.

Ben daha çok göçmenlerin basit ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordum. Ufacık kalmış yaşlı bir hanıma öksürük ilacı götürmüştüm bir gün. Horozu ve tavuğuyla birlikte kaldığı karanlık pis kokulu sınıfta, kendisinden başka belki on beş belki daha fazla insan vardı. İlacı verdikten yaklaşık bir hafta sonra beni bir baş işaretiyle usulca yanına çağırdı. Buruşuk bir plastik torba içinde altı tane pembe yumurta vardı.

"Hamilesin. Bunlar senin için çok faydalı," dedi. "Aşkla döllenmiş bu yumurtalar." Kabul etmek istemiyordum. Elinde avcunda hiçbir şey yokken nasıl alabilirdim? Ama gözlerindeki ifadeden, reddedersem onu inciteceğimi fark ettim. O yüzü, o sunuş tarzını, o soyluluk dersini yıllar yılı hiç unutmadım.

Granada'dan ayrılmazdan kısa bir süre önce, Şair'in evinde Ricardo Morales Avilés'le karşılaştım. O içeri girerken ben çıkıyordum, çarpıştık. Şair tanıştırmak için adını söyler söylemez, bana aşina gelen yüzünü hatırladım. Hapisten yeni çıkmıştı. Üniversitede hocaydı. Üniversiteye bağlı olmasından dolayı kimliğini gizlemeyen yegâne Sandinista lideriydi. Otuz beş yaşlarında olmalı diye düşündüm. Orta boylu, geniş omuzluydu. Ucuna doğru hafifçe yassılan uzun burnu, şakaklarından fırlayacakmış izlenimi veren ve cildinin koyuluğuyla tezat teşkil eden bir çift çekici yeşil gözle taçlanmıştı. O asude gözlerden çok etkilenmiştim. Ricardo etrafına, kendine mutlak surette hâkim ender insanlara özgü bir enerji yayıyordu. Akşam vakti uzaklardan gelen rüzgâr gölün üzerinden sokaklara doğru süzülürken korkuluğa dayanıp biraz lafladık. Nelerden konuştuğumuzu pek hatırlamıyorum. Belki şiirden. Ricardo şairdi aynı zamanda.

Ricardo'nun gözleri, varlığıyla yarattığı hava unutulacak gibi değildi. Efsanevi cesareti hakkında anlatılan sayısız hikâye dinlemiş biri olarak, onunla tanışmaktan onur duymuştum.

Ricardo o akşamdan birkaç ay sonra vuruldu. Ölümünden sonra, ilerde açıklayacağım nedenlerden dolayı, başından geçenleri yakından öğrenmek durumunda kaldım.

ONUNCU BÖLÜM

Yaralı kente dönüşüm, doğum ve beklenmedik bir ölüm

MANAGUA, 1973

DOĞUMDAN kısa bir süre önce Managua'ya döndük. Şehir harap ve perişandı. Yıkıntılara, evlerin eski sakinlerinin nerede bulunduğuna dair notlar iliştirilmişti: "Masaya'da, Lola Teyze'deyiz." Hasarın ve kayıpların yarattığı kargaşaya rağmen, çeperlerine doğru yayılan şehir yeniden canlanmaya başlamıştı. Altamira'da, depremin ardından yerleşime açılan bir sitede ev tuttuk. Anacaddedeki evlerin çoğu dükkân ve işyerlerine dönüşmüş, iyi de olmuştu; gündelik alışverişi iki adım yürüyerek yapabiliyorduk. Geceleri, arada sırada düdük çalarak devriye gezen bekçiler sokakların güvenliğini sağlıyordu. Amcanın deposuna koyduğumuz eşyaları getirdik; hepsini parlak, çılgın renklere boyattım. Kasvetli sömürge atmosferinden sonra canlı renkler görmek istiyordum. Ev ufaktı ama ışıl ışıldı, küçük bir verandası bile vardı.

Doğum için Maryam'la beraber León'a, annemlere gittik. Managua'daki hastanelerin durumu feciydi. Onun için son günleri annemin deniz kıyısındaki evinde geçirmeyi yeğledim.

Kızım Melissa, 13 Haziran 1973'te üzüntüsüz, külfetsiz dünyaya geldi. Yusyuvarlak yüzüne, kocaman açılmış meraklı gözlerine baktığım anda bu küçük kız sanki kollarımı gıdıklıyor, sevinç çıngıraklarını çalıyor ya da içimin derinliklerindeki coşkuyu salıveriyormuş gibi geldi. O kadar tatlı, cana yakın bir yüzü vardı ki ona *miel*, yani bal anlamına gelen bir isim seçtim.

Doğduktan birkaç gün sonra Melissa bir kanarya gibi sapsarı kesildi. Leon'daki hastanenin gür kaşlı, kapkara saçlı ve gözlerinde de-

rin bir hüzün okunan (bacağı kesildikten kısa bir süre sonra yeniden göreve başlamış) çocuk hekimi, kan tahlili yapılmasını gerektiğini söyledi. İğne batar batmaz Melissa avazı çıktığı kadar haykırdı. Ânında nefret ettim doktordan.

"Bilirubin oranı çok yüksek. Eğer inmezse, kanının değiştirilmesi gerekecek," dedi. Bir-iki gün içinde durum açıklık kazanacaktı. Bebekte ABO uyuşmazlığı vardı. Annedeki negatif Rh faktöründen kaynaklanan olumsuzluğa benzer bir durumdu bu. Babasının kan grubuyla benimki uyuşmuyordu. Bebeğin bünyesi verilen karışımı kabul etmezse, kanının değiştirilmesi kaçınılmazdı.

Kocamla ne kadar uyumsuz bir çift olduğumuz, kanlarımızın bile uyuşmadığından belli diye düşünmeden edemiyordum. Bebeğe kan naklinin yapılıp yapılmayacağı konusundaki belirsizliğe katlanmak dayanılır gibi değildi. Ondan her kan alınışta ıstırap çekiyordum. Minicik bedeninde damarı bulmak için, enjektörü ya kasıklarına ya da boynuna batırıyorlardı; ve bu her gün tekrarlanıyordu. Acı çeken yavrusunu seyretmek zorunda kalan bir dişi aslan gibi homurdanırken, Melissa da gün geçtikçe daha çok sararıyordu.

Bu arada süt dolan memelerim dayanılmaz şekilde sızlamaya başlamıştı. Bebeği emzirmek mümkün olmadığı için, ona kan naklinin yapılacağı gece bana da bir iğne yaparak, sütümü kestiler. O iğne bedenimi olduğu kadar, ruhumu da incitti.

Kan vermek isteyen upuzun bir gönüllü listesinden kimseninki uymadı. León'da teyzemin evinde kalıyorduk; kızıl saçlı, on çocuk annesi teyzem, kendisi kadar konuksever olan koskocaman bir sömürge evinde yaşıyordu. Melissa'ya sarılmış, koridorlarda bir aşağı bir yukarı gidip gelirken, kuzenler, yeğenler, onların arkadaşları kan vermek için gelmeye devam ediyordu. Nihayet geceyarısı bir verici bulundu: yandaki evde yaşayan gönüllü itfaiyeci Yader Avilés. Onun adını hiçbir zaman unutmayacağım, ne de o gece ameliyathaneden kan ter içinde çıkıp her şeyin yolunda gittiğini müjdeleyen Doktor Carlos Icaza'nınkini. Melissa'nın kanı yenilenmişti, şükürler olsun artık iyileşecekti.

Bitkin olmama karşın annelik içgüdüsünün ateşlediği güçle, artık tehlikeyi atlatmış olan kızım kollarımda, Managua'ya döndük.

Justine'le sık sık buluşuyorduk. Öğleüzerleri onu kapıda görmek beni de, gaz sancısı çeken Melissa'yı da mutlu ediyordu; kızımın bu ıstırabı tam beş ay sürdü. Ancak hep birlikte arabayla gezintiye çıktığımız zaman ağlama nöbetleri kesilirdi.

Derken günün birinde Andrea Managua'da ortaya çıktı; değişmiş, neşeli bir kadına dönüşmüştü. Transandantal, gizemli meselelere hâlâ kafa yormakla birlikte, yüzünün ifadesi ve hareketleri hatırı sayılır derecede yumuşamıştı.

"Bir Sandinista yoldaşa âşık oldum," dedi. Adına, "Andrés," diyelim. Gizli örgüt kurallarınca daha fazlasını açıklayamazdı, ama birbirlerine ne kadar âşık olduklarını, adamın ne kadar sevimli, ne kadar cana yakın olduğunu, şimdiye kadar hiç kimseyi böyle sevmediğini anlattı. Bu yeni Andrea'yla, eskisinden daha iyi anlaşıyordum; sanki orada değilmiş gibi davranan, kolay kolay iletişim kurulamayan öteki Andrea'ya karşı hep yabancılık hissetmiştim. Aslında Andrea kolay incinen, sevgiye susamış bir kadındı. Kendi yarattığı, gizli ve tehlikeli eylemleri göze alabilen bir kişiliğe sığınıyordu, ama âşık olunca, doğal haline dönmeyi göze almış, daha sıcak ve neşeli yanı ortaya çıkmıştı.

Gizli örgüt ağımız birkaç ay içinde genişledi. Depremin ardından diktatörlüğün doymak bilmez açgözlülüğü, işadamlarıyla diktatörün o zamana kadar keselerini doldurmalarını sağlayan hassas dengeyi altüst etmişti. Somoza'ya muhalefet güçlendikçe, onu devirmek için eskiden aşırı sayılan, Sandinistalar'ın öngördüğü silahlı mücadele bile giderek meşru görülmeye başlanmıştı. Şehrin her yanında gizli hücreler oluşuyordu. Toplumun farklı katmanlarından sempatizanların sayısı artarken, kimileri para bağışında bulunuyor, kimileri gizlenmek zorunda olanlara yer sağlıyor, başkaları da arabalarını veriyordu.

Andrea bana okumam için gizli yayınları iletiyordu. Evde onları saklayacak yer bulmakta zorlanıyordum. Sonunda banyonun tavanındaki stirofom paneli alüminyum çerçevesinden çıkarmayı akıl ettim ve kâğıtları oraya sakladım. Kapıyı kilitliyor, klozetin üzerine çıkıyor, paneli kaldırıyor, kâğıtları alıp okuduktan sonra geri koyuyordum. Kocamın ruhu bile duymuyordu. O kadar aldırışsızdı ki, tuvalette eskisine göre daha çok vakit geçirdiğim, kadınların genellikle orada okuma âdetinde olmadıkları türünden şeyler aklının ucundan

bile geçmiyordu. Ben yıllar sonra açıklamada bulunmasaydım hiç bilmeyecekti.

Andrea bazen benim arabamı alırdı. Kocam eve gelmeden garaj yoluna bırakması konusunda anlaşmışlık. Fakat kimi zaman biz yemek yerken getirdiği olurdu arabayı. Kocama çaktırmadan kedi kadar sessiz hareket ederdi.

Tam o sıralarda ilk kez birini örgütlemeyi başardım: Kuzinim Pía'nın kocası Alfredo, Fransa'da okumuş ciddi, yetenekli bir iktisatçıydı. Yararlı bir üye olacağı düşüncesiyle, önce zemin yokladıktan sonra, kendisine konuyu açtım. Biraz düşündükten sonra kabul etti. Çok geçmeden Pía bir gün bizim eve geldi. Bizim aramızda gizli gizli konuşmamızdan kuşkulanmış, ne olup bittiğini açıklamamızı istiyordu. Onu da üye yapmaya karar verdim, bana göre bu bir fırsat eşitliği sorunuydu. Kocası kabul ediliyorsa, karısının kusuru neydi? Pía'yla o günü hatırladıkça hâlâ güleriz. Pía iflah olmaz bir hedonisti. Kocaman bir yüreği vardı, ama politikadan hiç anlamazdı.

"Yani, devrim olunca hepimiz aynı seviyeye mi geleceğiz?" diye sordu.

"Bu zaman alacak bir şey," dedim gülümseyerek. "Ama temeldeki fikir bu. Kimse sömürülmeyecek, işçiler emeklerinin hakkını alacak, insanların birbiriyle dayanıştığı, varsıllarla yoksullar arasındaki büyük uçurumun kapanacağı bir toplum yaratacağız."

"Bağışla beni, çok burjuvaca olduğunu bildiğim halde sormadan edemeyeceğim. Banyoda kullandığım güzel kokulu sabunlardan bulabilecek miyim dersin?"

Kendimi tutamayıp kahkahayı koyverdim.

"Kimsenin senin kokulu sabun kullanmanı yasaklayacağını sanmam," dedim. "Biz herkesin yoksullaşmasını değil, başka insanların da bizim sahip olduğumuz şeylere sahip olmalarını istiyoruz."

"Bu gibi şeyler benim için önemli de ondan soruyorum, ama bana güvenebilirsin. Ben de yardım etmek istiyorum."

Justine de para bağışında bulunarak yardım ediyordu, ama birtakım kaygıları vardı. Benden başka bir kimseyle ilişki kurmaktan ürküyor, mesafesini korumak istiyordu.

Kakalı bezler, Melissa'nın gaz sancıları ve Maryam'ın kız kardeşine karşı yeni oluşan kıskançlık nöbetlerini teskin etmekle uğraştığım dünyamda ilk gizli Sandinista hücremi kurdum. Banyonun tava-

nında sakladığım yayınları okuyor, Sandinista üyelerinin görevlerini ve sorumluluklarını büyük bir şevkle öğreniyorduk. O tarihte Latin Amerika'yla ilgili yeni çıkan devrimci yayınları bir solukta okuyordum: Che, Uruguaylı Tupamarolar, Ruy Mauro Marini'nin bağımlılık kuramı, Lukács'ın etik konusundaki tezi, sanat ve siyasi sorumlulukla ilgili tartışmalar, Freire'in kurtuluş için eğitim yöntemi. Yetişkinlere okuma yazmayı Freire'in yöntemiyle öğretiyorduk. Kızlarımın dadısının okumayı geliştirmesi için ben de bu yöntemden yararlandım, böylece Sandinista bir sempatizan kazanmış oldu. Zayıf, genç bir kadın olan Anita, ev işlerinde sağ kolumdu. Ben yemek yapmayı bilmediğim için, onun aşçılığı hayatımızı kurtarıyordu. Anlaşılan bu konuda anneme çekmiştim. O da ev işlerinden nefret eder, tıpkı astronotların yaptığı gibi yemek yerine hapların kullanılacağı günleri hayal ederdi.

Anita, 18 Eylül günü, ikindi vakti, uyku saatleri dışında daima açık olan transistörlü radyosuyla odama girdi. O esnada yatağımda okuyordum, Anita'yı görünce telaşlandım.

"Dinleyin, dinleyin," dedi. "Sandinistalar'ı öldürmüşler galiba." Yatağımda oturup son dakika haberlerini dinledik. Haberin niteliği ne olursa olsun, ses tonunu değiştirmeden okuyan sunucudan, Granada yakınlarında küçük bir kasaba olan Nandaime'de Sandinista gerillalarıyla Ulusal Muhafızlar arasında çatışma çıktığını öğrendik. Ellerim buz gibi oldu. Dört Sandinista öldürülmüş, ölenlerden ikisinin kimliği belirlenmişti: Ricardo Morales Avilés ve Oscar Turcios.

Ricardo'yla Şair'in evinde ilk karşılaşmamda tırabzana dayanmış dururkenki hali gözümün önündeydi hâlâ. Kısa ama dostane sohbetimiz, tam burada, karşımdaymış gibi net bir şekilde zihnimde canlanan yüzü geçiyordu aklımdan. Derin yeşil gözleri, tebessümü. Birdenbire yok olan ışıltılı bir serap gibi. O kadar çok şey zihnime üşüştü ki bir anda: yazdığı şiirler, hapisteyken serbest bırakılması için üniversite öğrencilerinin düzenlediği kitlesel gösteriler, Şair'in onun ne kadar akıllı, soylu ve donanımlı olduğu yolundaki değerlendirmeleri... Öyle gençti ki dedim kendi kendime, çok gençti henüz! Yaşanacak uzun bir hayat vardı önünde. Oscar Turcios'u pek tanımıyordum. Onu bir kez Centroamérica'da Andrea'yı beklerken uzaktan görmüştüm. El Ronco –ters, kaba– idi lakabı. Andrea bana ne kadar şakacı ol-

duğunu, arkadaşlarına takılmaktan çok hoşlandığını anlatırdı.

Anita ayakta durmuş, bana bakıyordu.

"Radyoyu size bırakıyorum," diyip odadan çıktı. Ona teşekkür etmek istediysem de kafamı toplayamıyordum bir türlü. Bir şeyler yapmak istiyordum, ama zamanı geriye sarmak imkânsızdı. Olanları engellemek için bir şeyler yap, yok et bu ölümleri. Bir düğmeye basar gibi durdur kaçınılmaz olanı, sar, geriye sar. Yirmi üç yıllık hayatımda ilk kez, sevdiğim bir insanın apansız, vahşi ölümü karşısında duyulan mutlak aczi hissettim. Kendimde değildim. İçimde dev dalgalar patlıyordu; ama hepsi bu kadar değildi, damarlarımda ağır ağır ama şaşmaz bir kesinlikle kabaran bir şey vardı. Ani bir rüzgârla parçalar bir araya toplandı. Konuşmalardan cümlecikler. Aklımdan geçenin gerçekliğinden korkuyordum. Ricardo'nun Andrea'nın sevgilisi olduğunu anlayınca kusacak gibi oldum. Andrés'iydi onun.

Daha fazla dayanamayarak, umarsızlıkla ağlamaya başladım. Istırabın derinliği sarsıcıydı, sanki çok az tanıdığım biri değil de ağabeylerimden biri ölmüş gibi acı duyuyordum. Birlikte mücadele ettiğimiz insanlarla aramızdaki bağın ne denli güçlü olduğunu kavramıştım: biz bir ekip, bir takımdık. Ayrıca Camilo'ya da, Martín'e de ne kadar değer verdiğimi, onlar için ne kadar kaygılandığımı fark ettim. Aniden bir uzvum kesilip beni eksiltmişçesine acı çekiyordum – onun ölümüyle bizler de ölmüş gibiydik. Ertesi gün çıkacak gazeteleri düşündüm. Cesetlerin ilk sayfalara yayılmış fotoğrafları. Ya Andrea! Andrea aklımdan çıkmıyordu.

Aynı gün öğleüzeri bana geldi. Bir şey söylemesine gerek yoktu. Önsezim doğru çıkmıştı. Üzüntüyle titreyerek başını göğsüme koydu. Tesellisiz hıçkırıkları arasında Andrés'ten başka söz çıkmıyordu ağzından. Başını okşayarak uzun süre kollarımda tuttum onu. Ben de ağlıyordum. Yanaklarımdan yaşlar süzülürken, hıçkırıklarla sarsılan bedenine sımsıkı sarılmıştım. İçinde bulunduğu durumu düşünürken boğulacak gibi oluyordum. Avuçlarım yanıyordu. Ne tuhaftır ki ne zaman şiddetli bir ıstırap duysam onu avuçlarımda hissederim. Bir süre sonra önümüzde bir kutu kâğıt mendille yatakta oturduk.

"Nereden anladın?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Sezgi."

"Ne yapacağım şimdi ben?" diye inledi; elleriyle mihaniki bir şekilde blucinini sıvazlayıp duruyordu. "Evde kimse bilmiyor. Hiçbir

şey olmamış gibi davranmak zorundayım. Aman Tanrım! Daha bugün annem Andrés'in kim olduğunu sordu. Beni her gün arıyordu. Anneme üniversiteden bir arkadaşım, dedim. Hâlâ sağmış gibi davranmak zorundayım, sana da ağlamaya geleceğim. Bu senin canını sıkar mı? Biliyor musun, onu önce yakalamışlar, kim olduğunu öğrenince öldürmüşler. Eve de saldırmışlar. Evdekilerden iki kadın kaçmış. Öteki iki kişiyi kovalamışlar ve yakalar yakalamaz öldürmüşler. Zavallı Ronco, Juan José, sen tanımadın onu. Tanrım, ne harika bir *compañero*'ydu."

Andrea gazetelere bakmazlık etmedi. Olayın ertesinde yatağıma oturmuş gazeteleri incelerkenki halini hatırlıyorum. "Zavallı yavrum," diye mırıldanıyordu. "Bak ne hale getirmişler yüzünü, benim zavallı Andrés'im." Sözleri kalbimi parçalıyordu ama yapacak bir şey olmadığını biliyordum. Ne söylesem boştu. Onu teselli etmek imkânsızdı. Azar azar, günler ve haftalar ilerlerken ilişkilerinin tüm ayrıntılarını öğrendim – sağanak altında koşarken birlikte söyledikleri bir İspanyol şarkısı. Andrea, son vedalarına kadar, tüm buluşmalarına beni de götürdü. Onu son kez göreceği aklının ucundan geçmemişti hiç. Bir resmi tasvir edercesine, hafızasında donmuş olan kareleri tekrar tekrar anlatıyordu. Hatıralarını yaşatmanın yegâne yoluydu sanki konuşmak. Ondan bahsettiği sürece imgeler zihninde tazeliğini koruyacaktı. Sözcükler eriyip gitmelerini önleyecekti. Ricardo'yu yaşatmak için büyü yaparcasına aynı hikâyeleri tekrar tekrar anlatıyordu. Aylarca bu böyle devam etti. Giderek söndüğüne tanık oluyordum. Zayıfladı, makyaj yapmaz oldu.

Günün birinde veda etmeye geldi. Örgüt (FSLN'den böyle söz ediyorduk) bundan böyle Nikaragua'da çalışmasının güvenlik açısından sakıncalı olduğuna karar vermişti. Meksika'ya, oradaki Sandinista sempatizanlarıyla çalışmaya gidiyordu.

"Babama orada okumak istediğimi söyledim," dedi. "Sana yeni bir bağlantı bulacaklar."

Vedalaştık. Hüzünlü bir ayrılıştı. Zamanla kendini toparlayacağını ummak istiyordum. Ne var ki, Meksika'da kılı kırk yararak, sevgili hayaletiyle baş başa, yapayalnız yaşayacağını düşünüyordum.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Roberto ve Marcos'la tanışmam ve yeraltı direniş örgütünde kuryelik görevi

MANAGUA, 1973

YENİ BAĞLANTIM Roberto'nun suratı tıpkı bir kuşu andırıyordu. Masamın önünde oturup siyah gözlüklerini çıkarır çıkarmaz fark ettim bunu. Kafası küçük, şakakları dolgundu; birbirine yakın kocaman gözleri, ucu aşağı doğru kıvrılan sipsivri bir burnu vardı; ince dudakları ufacık çenesinin üzerine konuşlanmıştı. Reklam ajansındaki ofisim küçüktü; konuklar için iki deri iskemle vardı sadece. Masam nerdeyse odanın tamamını işgal ediyordu.

Sıcak, dostça bir gülümsemeyle, "Dilini mi yuttun?" diye sordu Roberto.

Ânında hoşlanmıştık birbirimizden. Yüz ifadesi, el kol hareketleri onu son derece çekici kılıyordu. Roberto'yu mahallede oyuncaklarını değiş tokuş eden, öğretmenlerini etkileyen, arkadaşlarına çocukça maceralarda önderlik eden çevik ve açıkgöz küçük bir oğlan çocuğu olarak tahayyül edebiliyordum. Bodur, kunt yapısı ve tuhaf, kuş yüzünü telafi eden kendine özgü bir çekiciliği vardı. Etrafına –duvardaki resimlere, Róger'in yapmış olduğu portreme, Philadelphia'daki Charles Morris Price'tan aldığım diplomaya, pofuduk, şeftali rengindeki halıya– bakındıktan sonra işyerinde nasıl bir "düzenim" olduğunu sordu. Günün herhangi bir saatinde gelebilir miydi? Randevu alması gerekiyor muydu? Patron ben miydim? Değilsem, birisine hesap vermek zorunda mıydım? Ona kızımın doğumundan sonra yeni bir işe başladığımı anlattım. Kaç çocuğum vardı? İki. Yeni işimin, iflasın eşiğindeki bir reklam panosu şirketine büyük yatırım yapmış iki ortağın işlerini toparlamak olduğunu açıkladım. Be-

nim tanıdıklarım ve halkla ilişkiler konusundaki tecrübem sayesinde, reklam ajansını küçük ama kârlı bir işletmeye dönüştürmeyi umuyorlardı. Kaç kişi çalışıyor burada, diye sordu. O tarihte sadece dört kişiydik: muhasebeci, sanat yönetmeni, sekreter, bir de ben. Yakında oturuyorsun, değil mi, diye sordu. Evet, iki blok ötede, benim için ideal doğrusu, ne zaman istesem gidip bebeğimi görebiliyorum. Mükemmel, dedi. Anlaşıldı. Ya kocan, diye sordu. Mühendis, dedim. Bu işlerden hiç haberi yok, diyip gülümsedim.

"Seninle iki *compañero*'ya kuryelik yapacağız," diye açıklamada bulundu. "Biri Martín, onu zaten tanıyorsun; öteki de Marcos. Yakında tanışırsın onunla da. Marcos bizim gibi gizli örgüt üyesi, ama aynı zamanda da kaçak bir militan. Onunla ilişki çoğunlukla mektupla kuruluyor. Martín sana, Marcos'a gidecek mektupları alman için telefon edecek. Sen o mektupları bana vereceksin, ben de Marcos'a götüreceğim. Martín aynı zamanda Marcos'un bana verdiği mektupları alabilmek için seni arayacak. Şimdilik plan böyle. Eğer bu mektuplarla yakalanacak olursaaak..." kelimeyi uzatırken, işaretparmağıyla boğazına hayali bir çizgi çekti.

Sonraki gün Martín beni aradı. Sesini duyunca heyecanlandım. Ofisinde olduğunu, konuşamayacağını söyledi. Saat beşte, Managua'da, bir köşe başında buluşmak üzere sözleştik.

"Sakın geç kalma," dedi. "Tam beşte. Radyo Minuto ayarı."

Radyo Minuto. Nefret ediyordum o istasyondan. "Dakika dakika saat ayarınız," diyordu saatleri, dakikaları ve saniyeleri açıklayan mekanik bir kadın sesi. Müzik, haber, ne olursa olsun bütün programların arka planında sürekli bir saatin tik-takları duyuluyordu. Bizler için dakik olmak çok önemliydi. O yüzden ben her zaman vaktinden önce geliyor, zaman öldürmek için arabayla tur atıyordum. Saniyeleri sayarken dakikalar sonsuzlaşıyordu.

Martín hemen hiç değişmemişti, eskisi gibi incecik, upuzundu. Leana bir oğlan doğurmuştu. İkisi de iyi, dedi Martín. Kocan işteyken gündüzleri evi buluşmak için kullanabilir miyiz, diye sordu. Tabii, elbette, dedim. Roberto'ya iletilecek kalın bir zarf verdi bana. Buluşmaları telefonda ayarladığımız için, belirli noktaları kendimize göre adlandırdık. Köşelerden biri "Rosa Teyze" idi; sokaklardan birine "doktorun muayenehanesi" dedik. Martín bana kimi yerlerin kod adlarıyla birlikte listesini verdi. Unutmazsın değil mi, dedi. Ha-

yır, unutmam diye söz verdim, onları zihnime kaydettim. Beni burada bırak, tamam mı?

Böylece vedalaştık.

Andrea Meksika'ya gitmezden önce bana, Sandinistalar'dan birinin, kimin evinde kalıyorsa, ev sahibine istediği yemeklerin bir listesini ilettiğini söylemişti. Bunu çok ciddi bir ifadeyle anlattığı halde şaka yaptığını sanmıştım. Derken günün birinde Roberto'yla bizim evde yapılacak bir toplantının ayrıntılarını konuşurken aynı konu gündeme geldi.

Şeytani bir tebessümle, "Sana bunu vermemi söylediler," diyerek çantasından çıkarttığı buruşuk bir kâğıdı uzattı. "Kahvaltı mönüsü."

Hemen her gün müşteri gibi büyük bir rahatlıkla girip çıkıyordu ofisime.

Mönüyü gözden geçirdim. Tavada yumurta, jambon, ananaslı tost. Şaşkınlıkla yüzüne baktım.

"Şart değil, eğer mümkünse," diye temin etti beni. "Bunu bir emir sanma. Arkadaşlardan biri makrobiyotik* diyet uygulayan bir çiftin evinde kalıyor. Hep yiyecek düşlüyor."

"Ben iyi bir ahçı sayılmam, ama elimden geleni yaparım. Bu mönü hiç de iştah açıcı değil!" İkimiz de gülmüştük bu işe.

Çok sonra Marcos bana yeminle böyle bir yemek listesinden haberi olmadığını söyledi, ama onun göndermiş olduğundan eminim. Zira burjuvazinin tatlı hayatına ortak olmaya bayılırdı. Marcos'la ilk kez evimdeki toplantıda karşılaştım. Gelen Sandinistalar arasında eskiden tanıdığım Bayardo Arce adındaki bir gazeteciyle, benim gibi bir sosyete çocuğu olan Luis Carrión da vardı.

Toplantı bitince Marcos'u cehennemi sıcak bir günün karman çorman öğle trafiğinde Managua'da bir yere götürmek zorunda kaldım. Ortadan biraz uzun boylu, yeşil gözlüydü; bu özelliği onun Nikaragua'nın kuzeyindeki Matagalpa'dan olabileceğini düşündürmüştü bana. Yirminci yüzyılın başlarında Almanya'dan Matagalpa'ya uzanan bir göç dalgası sonucu, Nikaragua'da benzeri olmayan uzun boylu, sarışın bir çocuk kuşağı türemişti. Ucu hafifçe yukarı kalkık, ince, oval delikli burnunu incelediğimi hatırlıyorum. Yol boyunca genellikle suskundu. İşaret vermeden, akıllarının estiği yerde duran

* Tahıl, sebze ve balıktan başka bir şeyin yenmediği diyet. (ç.n.)

taksilerden kurtulmaya çabalayarak başsız sonsuz, kalabalık mahallelere daldık.

Önümüzdeki araca yaklaşmaya niyetlendiğim bir sırada, "Arabanda aranan bir militan varken sakın öndeki arabanın dibine girme," dedi aniden, "Bir sorun çıkarsa, manevra yapacak alanın olmalı. Ayrıca dikiz aynasına göz attın mı? Hiç aklından çıkarma bunu. Şehri keşfe çıkmanda yarar var. Tüm yolları, çıkmaz sokakları, gidişlerin tek yönde olduğu dairesel kavşakları öğrenmen gerekiyor; ayrıca bir de seni takip edenleri atlatabileceğin kimi yan yolları bilmelisin. Tüm bunlar benim gibi birileriyle şehirde araba sürenler için son derece önemli."

Ötekilere benzemiyordu. Emretmeye alışkın olduğunu anlamak zor değildi.

Olağanüstü bir dikkatle sürüyordum arabayı. Derken o anda varlığımdan haberdar olmuşçasına, düşüncelerinden sıyrılıp bana döndü. Yüzüme bakarak sanatçılardan söz açtı. "Grupo Gradas'tandın, değil mi?" Kafamı salladım. Grup depremden sonra dağıldı; çünkü sıkıyönetim toplantıları yasaklamıştı, diye açıklamada bulundum. Sonra Şair'in grubu Praxis'i sordu. Galerinin çöktüğünü, derginin yayınını sürdürmesi için ise yeterli para bulunamadığını söyledim. "Sanatçılar yeniden toparlanmak zorunda," dedi. "İnsanları yönlendirmenin ve harekete geçirmenin başlıca yolu sanat."

Onu daha ziyade düşük gelirli insanların tercih ettiği şehrin batı kesiminde, etrafı beton duvarlarla çevrili büyük bir mezarlığın civarında bıraktım. Arabadan indikten sonra, boyunu gizlemek için olsa gerek, omuzlarını kısıp hızla ilk sokakta kayboldu. Dikkat çekmemeyi nasıl başardığını merak ediyordum. Kimdi aslında? Tebdili kıyafet adına başında bir beyzbol şapkası vardı sadece. Roberto onun son derece iyi eğitimli olduğunu ve dört dil bildiğini söylüyordu.

Eve dönmek için yolumu bulmaya çalışırken, hâlâ depremin izlerini taşıyan alt-orta sınıfların yaşadığı kalabalık, karmaşık dar sokaklardan geçmek zorunda kaldım. Sık gittiğim bir semt değildi. *La Prensa*'nın yayın yönetmeni Pedro Joaquín Chamorro'nun yazıhanesinde tanıştığım sekreteri Rosario Murillo'nun öncülüğündeki bir grup şarkıcı, şair ve ressamın içinde yer aldığı Grupo Gradas'la oradaki bir kiliseye gitmiştim bir kez. Grupo Gradas şehrin çevresindeki çeşitli kiliselerde okuma günleri ve konserler düzenliyordu; halk

Nikaragua'nın en yetenekli şarkı sözü yazarlarından Carlos Mejía Godoy'un protest müziğini dinlemek için akın ediyordu kiliselere. Şarkıların nakaratlarını ezbere biliyorlardı. "*Yo no puedo callar. No puedo quedar indiferente. Ante el dolor de tanta gente, yo no puedo callar.*" (Sessiz kalamam. Kayıtsız kalamam. Kitlelerin ıstırabı karşısında sessiz kalamam.) Grup o kadar seviliyordu ki, Ulusal Muhafızlar halkı yıldırmak ve dağıtmak için toplantılarda boy göstermeye başladı. Özgürlükçü İlahiyat'ı savunan kimi ilerici din adamları sanatçılara konserler için yer sağladı. Kilise basamaklarında başlayan bu konserler zamanla içeri süzüldü. Depremden önce ben de birkaç kez katılmıştım bu toplantılara; boğucu sıcakta, iğne atsan yere düşmeyecek kadar dolu küçücük kiliselerde, yumruklar havada, hançerelerini yırtarcasına şarkı söyleyen insanların yüzleri bugün bile gözümün önünden gitmiyor.

Önümde Ulusal Muhafızların gece gündüz devriye gezdiği ciplerden birini fark ettim. İçinde ikisi önde, ikisi arkada oturan dört asker vardı. Arkadakiler, yolda yürüyenlere ya da arabalara fütursuzca ateş etmeye hazırdı. Marcos'un artık yanımda olmadığına şükrettim.

ON İKİNCİ BÖLÜM

İlk şiir kitabım yayımlanıyor
Diktatörlüğün gizli polisince izleniyorum

MANAGUA, 1974

ŞİİR HAYATIMA bir kez girdikten sonra özgürce dolaşması için dizginlerini koyverdim; zaman zaman ani ilham fırtınalarına tutuluyordum. Şiirler yüksek voltajlı akım gibi dışarı uğruyor, sayfaları dolduruyordu. Çok geçmeden ilk kitabımı yayımlamaya hazırdım. Ne var ki, Nikaragua'da şiirlerimi yayımlayacak bir yayınevi bulamadık. Bunun üzerine, reklam şirketinden müşterim olan ve sanatçıları himaye eden Jaime Morales Carazo benimle bir anlaşma yaptı: kitabın yayın masraflarını üstlenecek, bunun karşılığında, müşterilerine Noel armağanı olarak vermek için kitapların büyük bölümünü alıkoyacaktı. *Sobre la grama* (Çimende) bu koşullarda yayımlandı. Kapak tasarımını Rogér yaptı. Kitaba bu adı vermekle kendimce, Walt Whitman'ın insan bedenini, ülkesinin topraklarını ve halkını yüceltişine hayranlığımı ifade ediyordum. Ustam ve dostum, büyük Nikaragualı şair José Coronel Urtecho kitabıma uzun ve övgü dolu bir önsöz yazdı. Cinsel aşkı kutsamama göndermede bulunarak, "İç dünyasını ifşa etmekten çekinmeyen kadın devrimcidir," diye yazdı. Devrimci eylemlerimin gizliliği düşünüldüğünde bundan daha yerinde bir değerlendirme olamazdı; oysa Urtecho'nun hiçbir şeyden haberi yoktu.

Nikaragua resminin Latin Amerika'nın kültürel haritasında yer alması için canla başla çalışan Mercedes Gordillo'nun yönettiği Galeri Tague'de kitabın yayımlanışını kutladık. Bir gül bahçesinin yanı başındaki kapalı terastaki partiye ve şiir resitaline sanat dünyasındaki arkadaşlarımdan başka bir sürü davetli katıldı. O geceye hâkim

olan nemli toprak kokusunu, dinleyicilerimin dikkat kesilmiş yüzlerini ve sonunda kitabımın bir nüshasını elimde tutuyor olmaktan duyduğum mutluluğu bugün bile hissediyorum. Yalın, mavi bir kabı vardı. Sanki dünyaya bir çocuk getirmiş gibiydim. Tıpkı çocuklarımı koklar gibi koklamak, ona sarılıp uyumak istiyordum.

Yirmi dördümde, acılı ve yoksul bir ülkenin yurttaşıydım; ne var ki, hiçbir felaket kalıcı görünmüyordu bana. Her şeyi değiştireceğimizden ve parlak bir gelecek kuracağımızdan kuşkum yoktu. Bu arada özgürlüğümün tadını çıkarıyordum. Arkadaşlarım, işim, küçük ofisim, işleri yürütürken hayatın tadını çıkarmaktan geri kalmayan meslektaşlarım ve kızlarımla mutluydum. Küçük dünyamda hem kadın, hem de isim yapmış bir şair olmaktan hoşnuttum. Managua'da keyifle araba sürerken rüzgârdan saçlarım savrulur, radyoda Carole King, Mamas ve Papas'la Mocedades yeri göğü inletirdi.

Kızlarımla sakin bir yemekten sonra, bir öğleüzeri reklam şirketinin iki ortağınının odamda beni beklediğini görmek kadar hiçbir şeye şaşıramazdım. İçeri dalıp kendimi bir koltuğa atarken, "Ne hoş bir sürpriz bu," dedim. "Siesta yapmıyor musunuz? Bu habersiz ziyaret neye alamet?" Ortaklardan açık sözlü olanı, durumun vahametini azaltmaya çalışan zoraki bir gülümsemeyle, maalesef benimle ciddi bir meseleyi konuşmak zorunda olduklarını söyledi.

"Lafı uzatmayacağım. Bizi Samuel Genie aradı," dedi. Samuel Genie, Somoza'nın Devlet Güvenlik Şubesi'nin, diktanın vahşet saçan baskı aracının başkanıydı. "Sandinistalar'la çalıştığını, seni burada tutmamamız gerektiğini söyledi. Yani açıkça, atılmanı 'tavsiye' etti."

Bir an için kimliğimin açığa çıktığını düşündüm. İki ayrı insan olmuştum. Serin kanlı, akılcı Gioconda durumu kontrol altına alırken, ötekisi içimde bir kenara büzülmüş, titriyordu. Muhbirin kim olduğunu da biliyordum. Ajansın muhasebecisini ziyarete gelen Somoza yanlısı adamdı. Oydu beni ihbar eden, emindim. Bir şeyden şüphelenmiş olmalıydı.

Yüzünde içten bir şaşkınlık ifadesiyle, "Ben mi?" dedi orada duran kadın. "Ben mi Sandinistalar'a yardım ediyormuşum? Ben öyle mi? Gerilla Tanya?" dedim gülerek, Che'ye Bolivya'da yoldaşlık eden kadın hakındaki ünlü kitaba atıfta bulunmuştum. "Aklınızı mı kaçırdınız? Bir bakın bana. Bir bakın kiminle konuştuğunuza!" Vü-

cuduma yapışmış bluzumu, soluk blucinimi, çapkınca sağa yatırdığım, soldan küçük bir at kuyruğunun çıktığı kepimi gözden geçirdiler. Görünüşümden nasıl bir hükme varacaklarını kestirebiliyordum: hippi gibi giyinen genç bir burjuva kadın.

"Bunu diyen Genie, biz değiliz. Biz sana güveniyoruz, ama Genie'den gelen bir uyarının ne anlama geldiğini sana söylemeye gerek yok," dedi ikisinden biri.

Doğru, bana söylemelerine gerek yoktu. İki ortağın da yönetimle ilişkisinin olması benim için şanstı. "Uyarılar" âdetten değildi. Tanınmış bir şahsiyet, üstelik üst sınıftan biri olduğum için, diktatörlük beni yakalamaya kalkacak yerde, gözümü korkutmayı tercih etmişti. Benim gibi birini gözaltına almak, Sandinista Hareketi'nin ne idüğü belirsiz, saldırgan bir "çete" olmadığının kabulü anlamına gelecekti.

"Ama böyle bir şey imkânsız, tamamen hayal ürünü bu," diye itiraz ettim dehşete düşmüş, çaresiz bir ifadeyle. "Bir yanlışlık var bunda. Genie'ye ciddi bir hata yaptığını söylemelisiniz. Bir dakika... Şimdi anlıyorum," dedim ilham gelmişçesine. "Eminim şair olduğum için bu sonuca vardılar. Uzun saçlı insanlarla, ressamlarla, hippilerle göründüğüm için. Sanatçılar her zaman zan altındadır. Kötü bir şöhretimiz var. Siz Somoza'ya karşı olduğumu biliyorsunuz zaten, ama gerçekten de, Sandinista olmak...?" Hafiften alaycı, kendi kendimle dalga geçen bir ses tonu tutturmuştum. "Aman tanrım! Ödleğin tekiyimdir ben, havai fişekten bile korkarım."

Bu arada, şimdi ne yapacağım, diye kara kara düşünüyordum. O gün öğleden sonra Marcos, Martín, Bayardo ve Luis benim evimde buluşacaklardı. Onlarla bağlantıya geçmem imkânsızdı. Uyarabilmenin yolu yoktu.

Ortaklardan birinin gülümsediğini fark ettim. Rahatlamış bir halde arkadaşına baktı. Şimdiden alternatifleri düşünüyor gibiydi. Belki Genie'yle konuşacak, meseleyi bir daha gözden geçirmesini önerecek, benim anlattıklarımı aktaracaktı.

"Pekâlâ," dedi. "Bu meseleyi burada bırakalım. Bunu sana açmak bizim için kolay olmadı, hiç bahsetmemeyi yeğlerdik. Ama sen de ayağını denk al, yaptığın işlerde dikkatli ol. Sakın Sandinistalar'a bulaşma, çok tehlikeli. Gözünü dört aç –izleniyorsun– telefonun dinleniyor. Devlet Güvenlik'le oyun olmaz."

"İnanın kendimi çok kötü hissediyorum. Sizlerden çok daha kötü," dedim, gerçek bir iç sıkıntısıyla. "Ama ne olur bu adamı hakkımda yanlış bilgi edindiğine inandırın."

Onları kapıya kadar geçirdim.

Bir zamanlar almış olduğu Katolik eğitiminin ürünü olan bu kız, yani ben, ayaküstü en inandırıcı yalanları bir solukta kıvıran bu kadına şaşıyordum doğrusu. Hayal gücüm en kıymetli vasfımdı. Baştan beri gizli kapaklı işlere doğal bir yatkınlığım vardı. Ama bu vaka benim ateşle imtihanımdı. Kocamı nasıl atlattıysam, onların da izimi sürmesini önleyebildiğimden emindim. Kocamı atlattığımda ne burnum uzamış ne de yüzüm kızarmıştı. Nerede bulunduğuma ilişkin mazeretler uydurduğumda ya da yalan söylediğimde, gözlerinin içine bakmaktan çekinmedim. Ama o gün adamlar ofisimden ayrıldıktan sonra her zamanki soğukkanlılığım yerini paniğe terk etti. Bir çözüm bulmalıydım, üstelik de en kısa zamanda.

Kocamdan ayrılmamın üzerinden bir ya da iki hafta geçmişti. Eski ben olmadığım halde, öyle olduğuma inandırmak için ona sürekli külah giydirmeye harcadığım çabadan bıkkınlık getirerek, sonunda bir gün, cansız bir bedenden farkı olmayan bu ilişkiyi sürdürmenin bir anlamı olup olmadığını sordum kendi kendime. Altı yıldır evliydim. Neden? Kimin için yapıyordum bunu? Kızlarım için mi? Annemle babam için mi? Bende sadece kardeşçe duygular uyandıran, evle işi arasında mekik dokumaktan başka hiçbir şeye ilgi duymayan bir adam.Terk edersem korkunç melankolisinin onu yiyip bitireceğinden mi korkuyordum? Sonunda ayrılmaya karar verdiğimizde birbirimize neler söylediğimiz aklımda kalmamış. Hatırladığım yegâne şey hissettiğim olağanüstü ferahlıktı. Eşyalarını topladı, çıktı gitti. Kendine bir ev tuttu; ben de kızlarımla evimizde kaldım. Onlara aşkın sonsuza dek sürmediğini anlattım. Babalarını kaybetmediklerini, ama bundan böyle ayrı evlerde yaşayacağımızı söyledim. Büyük kızım Maryam altı yaşındaydı, o yüzden bu ayrılık onun için kolay değildi. Bir yaşını yeni doldurmuş olan Melissa ise pek oralı olmadı. Annem haberi anlayışla karşıladı, babamsa içinde bulunduğumuz sosyal çevrenin boşanmış bir kadına iyi gözle bakmayacağı konusunda beni uyardı. Ama sonunda o da kabullendi, hatta bundan

böyle benden sorumlu olacağını düşündüğü için, kızına yeniden kavuşmuş gibi oldu.

Gelgelelim, içinde bulunduğum koşullarda babamdan yardım isteyemezdim. Zihnime üşüşen (evimin merhametsiz askerler tarafından kuşatıldığı, hepimizin hunharca öldürüldüğüne ilişkin) korkunç imgelerden kurtulmaya çalışarak bir çözüm bulmak için beynimi zorluyordum. Sonunda bir plan yaptım ve Justine'i aradım. Gelir gelmez ona olan biteni anlattım. Arkadaşların yarısını ben, yarısını Justine arabasına alacak, ayrı yönlere hareket edecektik. Onun gelmiş olması beni sakinleştirdi. Heyecan da, korku da duymadığı izlenimi veriyordu. Kendisinin tam da farkında olmadığı sağlam bir dirence sahipti. Anita'yı da alarak kızlarımı ağabeyim Humberto'nun evine götürdük.

"Buradan sakın bir yere gitme," dedim Anita'ya. "Ben gelip seni alıncaya kadar yerinden kıpırdama. Bensiz asla eve gitme."

Bayardo, Luis, Marcos ve Martín tam saat beşte geldiler. Roberto yoktu. Onları içeri aldım. İlk önce Justine'in mevcudiyetinden biraz tedirgin olsalar da Bayardo ile Luis oturup onunla sohbete başladılar. Marcos'la Martín beni yatak odasına çağırdı. Yatağa oturmuş olan Marcos, sakin görünüyordu. Beyzbol şapkasını çıkartarak eliyle saçlarını düzeltti. Ne beklediklerini kestiremiyor, onlardan daha telaşlı olmaktan dolayı gerildiğimi hissediyordum. Marcos'un hâlâ ilk plana göre geceyi evimde geçirmeyi tasarladığını bile düşünüyordum. Martín'e bakarak, "Ne diyorsun?" diye sordu.

"Bana kalırsa *compañera* haklı. Bir an önce burayı terk etsek iyi olur. Eğer onu izliyorlarsa..."

Marcos sonra bana kendimi nasıl hissettiğimi sordu.

İyiyim, diye yanıtladım. Biraz gerginim ama iyiyim. Asıl onlar için kaygılanıyordum. Justine'i bu yüzden çağırmıştım, iki araba olursa onları kazasız belasız buradan çıkarabilirdik. "Anlaşıldı," dedi Marcos ayağa kalkarak. "Sonra pişman olmamak için tedbirde kusur etmeyelim. İki arabayla bir partiye gidiyormuş gibi evden çıkarız. Sen de," dedi bana dönerek, "Hayatını her zamanki gibi sürdür. Biraz bekleyelim bakalım. Roberto seni arar. Şimdilik doğrudan temasları keselim."

Eve döndükten sonra, Justine'in kazasız belasız onları götürdüğünü öğreninceye kadar kendime gelemedim. Beklenmedik bir du-

rumla karşılaştığımda, aklımı başıma toplayarak, isabetli bir karar almış olmaktan hoşnuttum.

Kocamdan ayrıldıktan kısa bir süre sonra, Justine beni oyalamak amacıyla bir falcı kadına götürmüştü, nedense o geldi aklıma. Şimdiki zamanla baş edebilmek için gelecekten medet ummak üzere büyücülük diyarına ilk kez adım atıyordum. Kadın mütevazı odasının loş atmosferinde, büyük bir aşk ve bir oğul kehanetinde bulundu. İlerde başımın hukukla derde gireceğini söyledi. Ben tam devrim başarıya ulaşacak mı diye aklımdan geçirirken, kadın iskambil kâğıtlarını karıştırdıktan sonra, "Mücadelende muzaffer olacaksın," demez mi! "Hukukla başımın derde gireceği" kehaneti de bununla bağlantılı herhalde diye düşündüm, şaşkınlıkla.

Kocamın evden ayrılmasıyla meydana gelen boşluğa rağmen ilk günlerde eril bir varlığın eksikliğini hissetmedim. Aksine, fonda sürekli televizyon sesi olmadan okumanın keyfini çıkarıyordum. Yağmurdan sonra yemyeşil bir çayırda özgürce koşan bir kısrak gibiydim. İstediğim zaman girip çıkıyordum. Martín ya da Roberto beni evden arayabiliyordu. Sanatçılarla ve Sandinista sempatizanlarıyla iş görüşmelerinde bulunuyor, geceleri toplantılara katılıyor, dostlarımla buluşuyordum. Kızlarımla ilişkim bile daha keyifli olmuştu. Hafta sonlarında erkek kardeşlerimle ve onların çocuklarıyla plaja gidiyorduk. Özellikle Humberto'nun ilginç arkadaşları vardı; çağına ayak uyduran, Zen, Budizm ya da Carlos Castaneda benzeri konulara merak duyan kimseler. O sıralar bizleri, kızlarımla beni gelecekte nelerin beklediğinden, karşı durmak zorunda kalacağımız tehlikelerden habersizdim.

Bir akşam tiyatroya gitmek için erkek kardeşim ve karısıyla buluştum. Seyrettiğimiz oyunu doğru dürüst hatırlamıyorum bile. Beni pençesine alan paranoyayı yatıştıracağını umarak, karanlığın koruyuculuğuna ve sağladığı gevşekliğe teslim oldum. Son zamanlarda, ait olduğum toplumsal sınıfın ayrıcalıklarından birinin de, dile getirilmeyen bağışıklık hissi olduğunu fark etmiştim. Kötülükler başkalarının başına gelirdi. Bizlerse dünyayı yaşanası bir yer olarak tahayyül eder ve talihimize güvenirdik. Saf değiştirmek, bu içselleştirilmiş emniyet hissinin yok olması demekti. Bu sınıfsal ayrıcalıklar büsbütün ortadan kalkmaz –örneğin yerimde bir başkası olsa uyarıl-

mazdı asla– ancak zamanla dumura uğrardı. İçten içe, sıradan biri haline gelmekten, beni öteki insanlardan farklı kılan ve rahatsız eden ayrıcalıklardan arınmış olmaktan mutluydum; ötekiler beni gerçekten kendilerinden biri sayıyor mu diye kaygılanır, saymalarını canı gönülden isterdim çünkü.

Oyun bitti. Işıklar yandı. Çıkışa doğru ilerlerken, tümü gece giysileri içindeki insanlara bakınca, bu kolektif teşhircilikten derin bir tiksinti duydum. İnsanlar tiyatroya sadece görmek için değil, görülmek için gidiyordu. Son moda giysilerin ve ayakkabıların sergilendiği gerçek bir defileydi bu. Giyinip kuşanırken, giyimlerinin başkalarının üzerinde yaratacağı etkiyi tahayyül ederek zevklenmemeleri mümkün değildi: falanca hanım bu gece ne kadar zarif, nasıl da incelmiş, saçları ne güzel parlıyor. Onlara numara yaptığım düşüncesiyle oradan uzaklaştım. Artık aynı çevreye ait olmadığımdan, bu gibi şeyleri iplemediğimden kuşku duymaları mümkün değildi. Onları, boş ve nafile gösterişlerini, mal mülkten ya da ünlü bir soyadından dolayı üstünlük taslayışlarını nasıl küçümsediğimden bihaberler, diye düşündüm.

Otoparkta kardeşlerimle vedalaştım. Mermer cepheli tiyatro binası depremden hasar görmemişti. Managua Gölü'nün kıyısında, bir zamanlar şehrin merkezi olan karanlık alanda yükseliyordu. Eve gitmek için yıkıntıların arasından geçmek zorundaydım. Bu enkazın içinden ne zaman geçsem tedirgin oluyordum; birbirini izleyen tahrip olmuş apartman blokları, hurdaya çıkmış dev gemileri andırıyor, pencereleri gözleri oyulmuş çok gözlü bir canavarı çağrıştırıyordu. Rüzgâr, viranelikte diri diri gömülenlerin yaslı çığlıkları gibi acı acı inliyordu. Hâlâ bazı sokak lambalarının aydınlattığı caddeden geçerek, Anayasa Mahkemesi'nden arta kalan harabenin bulunduğu kavşaktaki kırmızı ışıkta durdum. Dikiz aynama göz attım. Karanlıkta, arabamın arkasında gördüğüm şekli anlamlandırabilmem birkaç saniye sürdü. Bilimkurgu filmlerindeki düşman uzaygemileri gibi birdenbire ortaya çıkan, karanlığın gizlediği, farları sönük askeri bir cip beni izliyordu. Sürücünün ve yanında oturan kişinin siluetini seçebildim. Kanım suya dönüşerek ayaklarıma hücum etmişti sanki, hareket kabiliyetini nerdeyse kaybetmiş mecalsiz bir bez bebektim. Kalbim deli gibi çarpıyordu, göğsümden uçup giden canıma yeniden kavuşmak için umutsuzca çabalıyordum.

Yeşil ışık yandı. Gazlayarak stadyumun önündeki atlı Somoza heykelini geçtim. Cip hâlâ peşimdeydi. Farları sönüktü. Yoluma devam ettim. Mümkün olduğu kadar çabuk hayat belirtisi olan, konu komşunun, neon ışıklı barlarla pastanelerin bulunduğu bir yere ulaşmalıydım. Annemlerin evinin önünden geçtim. Bir an için orada durmak, babamın yatağına koşup başımı yastıklara gömmek, beni koruması için yalvarmak geçti içimden. İkide bir dikiz aynasına bakıyor, bu durumun gerçek olmadığını, benim paranoyamdan kaynaklanmış olabileceğini görmek istiyordum. Amaçsızca dönüp durdum; yolumu durmadan değiştirerek bunun sadece bir tesadüf olduğuna kendimi inandırmak ihtiyacındaydım, ama hayır. Cip beni yapışkan ve tehditkâr bir gölge gibi izliyor, her hareketimi taklit ediyor, nereye sapsam o da sapıyordu. Eve doğru gitmeye karar verdim. Park etmek için kendi sokağıma girince, cip yoluna devam etti; ama sokağın sonuna vardığında motorun stop ettiğini duydum. Çarçabuk arabadan çıktım. Eve girerek kapıyı usulca kapattım, ışıkları yakmadan yemek odasının penceresinden baktım: cip sokağın karşı tarafına park etmişti. Artık kuşkum kalmamıştı: İzleniyordum.

Küçük evimde tir tir titriyordum. Parlak renkli eşyalar benimle dalga geçer gibiydi. Odanın öbür tarafına, kızlarımın yattığı odanın açık kapısına yöneldim. Uzunca bir süre kapıda dikilip turuncu yataklarında uyurken sükûnet içindeki yüzlerini seyrettim. Melissa ağzında emziğiyle, Maryam ise kollarını iki yana açmış uyuyordu. Keşke onları korumak için tekrar rahmime saklayabilseydim. Ben de onlarla birlikte gizlenebileceğim bir rahim, amniyon sıvısının koruyucu sıcaklığını arıyordum. Yegâne tesellim, Nikaragua'da diktatörlüğün, çocukları da ana babalarıyla işkenceden geçirerek katlettiği Şili ya da Arjantin'deki gibi bir uygulamada bulunmamasıydı. Kızlarımın hayatından kaygılanmıyordum; asıl korkum onların kimsesiz kalmasıydı. Bir anne olarak böyle tehlikelere atılmaya hakkım var mıydı? Bu soru, annemin azarlarken kalkan parmağı gibi beni suçlayarak, yıllarca içimi kemirecekti. Ne var ki kaderim çoktan tayin edilmişti. Geri dönmeye asla niyetim yoktu. Bu tehdit bende zıt bir tepki yarattı: Diktaya, yurttaş olarak bizlerin hiçbir savunma imkânımızın olmadığı yönetime karşı öfkemi biledi. Depremden beri ülke sıkıyönetim altındaydı. Anayasal haklarımız askıya alınmıştı. Belki de çok uzun zamandan beri böyle yaşadığımız için, resmen

ilan edilen sıkıyönetime kimse karşı çıkmamıştı. O gün, orada korkunun beni çevremdeki tüm haksızlıkların ve kötülüklerin karşısında edilgen bir izleyici durumuna düşürmesine izin vermeyeceğime yemin ettim. Vatandaşlarımın günbegün maruz kaldığı eza cefayı bizzat yaşamak benim için yararlı olacak diye düşünüyordum. Herhangi bir mücadelede engellere karşı koymak, direnç göstermek zorunluydu. Düşlerimizi gerçekleştirmenin başka yolu yoktu. Korkuya teslim olursam, bedenimi kurtarmak için ruhumun ölmesine razı olacaktım. O gece nerdeyse hiç uyumadım, üzerimdekileri bile çıkarmadım. Kapının vurulmasından, adamların içeri girmesinden, kızlarımın önünde beni sürükleyerek dövmesinden korkuyordum.

Sabahleyin ağabeyim Humberto'nun evine kahvaltıya gittim. Ona güvenebilirdim. Kızlarımın güvenliği için aileden birinin olan biteni bilmesi gerektiğini düşündüm. Humberto'nun politikayla ilişkisi oldukça eski bir tarihe dayanıyordu. Üniversite yıllarında pek çok protesto mitinginin örgütleyicisi, militan bir öğrenciydi. 1960'ların sonuna doğru, beyzbol stadyumunda, Ulusal Lig'in açılış töreninde, diktatörün ayakta durduğu, özel başkanlık locasının önünde, "*Basta ya. No más Somoza*" yazılı koskocaman bir pankart açmışlardı. Yeter artık! Defol Somoza! Humberto'ya giderken cipi görmedim. Anlattıklarım Humberto'yu şaşırtmamıştı; gerillalarla çalışmaktan beni caydırmaya da kalkışmadı. Zaman zaman o da Sandinistalar'a yardım ediyordu.

"Haydi Las Colinas'a gidelim," dedi. "Bir şey denemek istiyorum," Las Colinas Managua'nın dışında, özel bir siteydi.

Ağabeyim, "Cip bizi takip etmiyor, ama şu Chevy'nin içindeki iki adamı görüyor musun?" dedi.

Görmesine görmüştüm, ama dün akşamdan beri cip aklımdan çıkmadığı için pek oralı olmamıştım.

"Bu heriflerin işi yok burada. Yabancı oldukları her hallerinden belli, öyle değil mi?"

Haklıydı, kesinlikle buralı değillerdi.

Humberto, "Yalnız çıkmamaya dikkat et," dedi. "Muhtemelen sadece seni korkutmak için yapıyorlar bunu, ama gene de yanında birisi olsun sokaktayken."

O günden itibaren kahverengi Chevy Nova'daki bol beyaz *gu-*

*ayabera** gömlekli, kara gözlüklü iki adam, dev hamamböcekleri gibi bana musallat olarak, gözleriyle sırtımı iğneleyip durdu. Biri tıknaz, öteki sıskaydı. Kendilerini gizlemek gibi bir dertleri yoktu. Arabalarını evimin önüne park ediyor, kaldırımda gezinerek evden çıkmamı bekliyorlardı. Onları görmezden geliyor, rahatsızlık duymuyormuş gibi davranıyor ve hayatımı eskisi gibi sürdürmeye çalışıyor olsam da, belirsizlik beni mahvediyordu. Niyetlerinin ne olduğunu kestirmeye çalışmaktan başka bir şey gelmiyordu elimden. Kızlarımı her kucaklayışımda, onlara son kez sarılıyor olmanın kaygısını taşıyordum. Ya bu adamlar beni kaçırmak ya da yok etmek için uygun zamanı kolluyorlarsa? Bu belirsizliğe daha fazla tahammül edemeyeceğimi anlayınca, bir öğle vakti arabama atladığım gibi Managua'nın dışında, inşaat halindeki bir semtin yolunu tuttum. Boş sokaklar labirentine dalarak onlara mükemmel bir fırsat sağladım. Kendimi fütursuzca ortaya atmıştım. Böylece General Genie ve çetesinin şimdilik beni korkutarak tehlikeli ilişkilerimden vazgeçirmek istediğini anlamış oldum.

Hatamı kabul ettiğime onları inandırmak zorunda olsam da, özgürlüğümün, yaşam alanımın ve güvenliğimin ihlali, kararlılığımın daha da güçlenmesine neden oldu.

İki ay boyunca izlendim. Bu süreç içinde duruma uyum sağlamış, onları atlatmanın yollarını bulmuştum. Roberto, haberleşmemizi sekteye uğratmamak için birbirinden değişik yöntemler bulmakta son derece başarılıydı. İlk arayışında verdiğim kaçamak cevaplardan hemen vaziyeti kavramıştı. "Reklam kampanyası yüzünden peşimi bırakmayan iki müşteri var," demiştim. "O yüzden ofisten ayrılamıyorum."

"Çok çalışıyorsun, biraz nefes almalı, eğlenmelisin," demişti. "Teatro Cabrera'da çok esaslı bir film var bu gece."

"Sen gidecek misin?"

"Yok, hayır. Gördüm ben. Bir Uzakdoğu filmine gitmek niyetindeyim. Kung Fu. En çok onlardan hoşlanıyorum."

Bunun üzerine, kızları görmeye gelmiş olan kocamı o gece beni sinemaya götürmesi için ikna ettim. Cabrera, türkuvaz bir dekor

* Latin Amerika'da genellikle işçilerin giydiği türden gömlek. (ç.n.)

içinde, ışıl ışıl, yeni bir sinemaydı. Tam tahmin ettiğim gibi, biletlerimizi alırken fuayede Roberto'yu gördüm. Gölgelerim arabadan inmiş, gişelerin yakınında, gelecek filmlerin reklam panolarının önünde yerlerini almıştı. Bana alaylı bir ifadeyle bakarak birbirlerine bir şeyler söylediler. Girmeyin içeri.Tanrım, izin verme içeri girmelerine diye dua ettim. Önlerinden geçtim, ama beni izlemediler. Ara verildiğinde tuvalete gitmek için yerimden kalktım. Sıranın başında oturduğunu gördüğüm Roberto'ya bir mektup verecektim. Önünden geçerken, katlanmış ufacık kâğıdı kucağına bıraktım. Yerime döndükten sonra bu kez o yürürken ayağı takılmış gibi yaparak, minicik kâğıt bir topu ayaklarımın dibine attı. Hemen alıp el çantama tıktım.

Kocam hiçbir şeyin farkına varmamıştı. İzlendiğimizden bile haberi yoktu.

Daha sonra odamda gelen iletiyi okudum. Marcos'tandı. Cesaretimden dolayı beni kutluyor, yüreklendiriyordu. Örgüte bağlılığımdan kuşku duymadığını yazıyordu. Gözlerim yaşarmıştı. Marcos bana güveniyordu, bundan büyük bir mutluluk duydum.

Justine'in yardımıyla Roberto'yla birçok kez buluştum. Takip, meydan okumaktan zevk aldığımız bir eğlence mevzuu olmuştu. Yaratıcı hileler icat ediyor, kılık değiştiriyor, kimi zaman peruk takıyorduk. Evin yan kapısından gizlice çıkıp, Justine'in arabasına süzülürdüm, o da beni Roberto'nun arabasına transfer ederdi. Arabanın arkasına büzülürdüm ve motelleriyle ünlü anayola çıkardık. Nikaragua'da, bir saatliğine kiralanan bu moteller gizli âşıkların sığınağıydı. Roberto, bu yola Kaçıklar Yolu demenin daha yerinde olacağını söylüyordu. Eşlik eden kadınlar hiç görünmezken, arabayı süren erkekler, neşe içinde deliler gibi kendi kendine konuşurdu. Moteller genellikle zevk yoksunu yerlerdi. Merkezi bir avlunun çevresine dizilmiş odaların her birinin önüne araba bırakılabiliyordu. Konuklar gelir, arabalarını park eder, sonra aracın görünmemesi için önüne bir branda çekilirdi. Odalarda bir yatak, bir masa, bir de iskemle olurdu. Ücreti vermek için motel görevlisinin gelmesi beklenirdi. Para, küçük bir aralıktan iletilirdi. Böylece kimlikler açığa çıkmamış olurdu. Paraya karşılık olarak, motel görevlisi aralıktan bir rulo tuvalet kağıdı, bir havlu ve küçük bir sabun uzatırdı. Gittiğimiz motellerden birinde yatak zemine bir zincir ve asma kilitle raptedilmişti. Roberto bana Örgüt'ün eskiden güvenli evleri döşemek için bu gibi yerler-

den eşya yürüttüğünü anlattı.

Coca Colalarımızı yudumlarken Roberto son siyasi durumu özetler ve yeni çıkan Sandinista yayınlarını verirdi. Boyuna konuşur, gülerdik. O dönemde dertlendiğimi hiç hatırlamıyorum. Yalnız olduğum halde kimsesizlik çekmiyordum. Korkuyu yendiğim için mutluydum. Nihayet bir gruba ait olduğumu hissediyordum. Marcos da yazıyordu arada sırada. Gayesine ulaşmaktaki azmini dile getiren çok içten mektuplardı bunlar. "Anavatan"dan, tarih ve adaletten olağanüstü saygıyla söz ederdi. Mektuplarından birinde, gösterdiğim cesaret ve özveriden ötürü, Örgüt'te "sempatizanlıktan", "militanlığa" terfi ettirildiğimi bildiriyordu. (Bu, artık Örgüt içinde eşit hak ve sorumluluklara sahip olacağım anlamına gelmekteydi.) Mektubu defalarca okudum; çok duygulanmıştım. Büyük bir onurdu bu benim için. Şimdiye kadar kazandığım hiçbir ödül, o günün koşullarında bana gösterilen güven kadar gönendirici olmadı.

O dönemde, kuryelik görevim askıya alındı, ama sempatizan ağını genişleterek, dağdaki gerillalara tıbbi malzeme sağlamayı da kapsayan bağış bulma çabalarımı sürdürüyordum. Ayrıca *La Prensa*'da yorum yazılarım yayımlanıyordu. Bir müstear ad altında yazıyordum: Eva Salvatierra. Sözde Havva'nın* kaleminden çıkıyormuş gibi, ülkedeki siyasi durumu inceden inceye alaya alıyor, eleştiriyordum. Justine'in önerisiyle, akşam saatlerini değerlendirmek için, arkadaşım olan genç, üst sınıftan annelerin üniversitede düzenlediği, "Ebeveynlere Etkin Eğitim" seminerlerine katılmaya başladım. Hocamız olan hanım Birleşik Devletler'den gelmişti. Çocukların huysuzluk nöbetleri, zamanın darlığı ya da cevabı zor sorularla nasıl başa çıkacağımızı enine boyuna tartışmak, gizli polisin göz hapsindeyken bana gerçekdışı geliyordu. Kafamı toplamak için az gayret etmedim. İyi anne olma çabasındaki zarif kadınlardan biri gibi davranmak için elimden geleni yapıyordum, ama dışarda gezinen adamların varlığını aklımdan çıkarmam mümkün değildi – benden başka herkes habersizdi bu durumdan.

Sürekli gözetlenmek bana nefretin ne olduğunu öğretti. Gece gündüz demeden beni tazı gibi takip eden bu adamların tahriki olma-

* "Eva" kelimesi İspanyolcada "Havva" anlamına gelir. (ç.n.)

saydı, bir insanı öldürmek isteyebileceğimi düşünemezdim. Bunlar henüz hayatıma girmeden, kocamdan ayrıldıktan kısa bir süre sonra, silah kullanmayı öğrenmiştim. 1971'de, 10 Ağustos günü Managua'da, şehrin koruyucusu Santo Domingo de Guzmán adına şenlikler başlarken, Roberto sahile gitmeyi önerdi. İkimizden başka kimse olmayacaktı orada.

"Askeri eğitime başlıyoruz," dedi.

Büyük Okyanus kıyısındaki kumsallardan birine indik. Sahil bomboştu. Okyanusun parlak çelik yüzeyi eriyerek kurşuni kumsala vuran beyaz köpüklü dalgalara dönüşüyordu. Tam tepemizdeki güneş, kafalarımızı merhametsizce yakıyordu. Çarpık çatal direkli, çatısı kuru, gevrek yapraklarla örtülü, hurma ağacından harap bir kulübenin önüne park ettik. Roberto gömleğini sıyırarak, kalçasının tam üzerinde, kemerine sokuşturmuş olduğu çok kocaman bir tabanca çıkardı.

Şaşkınlığıma gülerek, "Daha önce fark etmediğine bahse girerim," dedi. Silahın bir P-38 olduğunu söyledi. Bana söküp takmayı, güvenlikli bir biçimde muhafaza etmeyi ve nasıl kullanılacağını öğretecekti.

Karaya vurmuş bir tahta parçasını özenle temizleyip üzerine gömleğini yaydı; daha sonra büyük bir beceriyle tabancayı sökerek parçaları birer birer dizdi. Sürgü, namlu, yay, iğne ve horozu kısa, küt parmaklarıyla tutarken hareketleri son derece hafif ve incelikliydi. Tabancayı sökmek ve takmak oldukça kolay görünüyordu, ama sıra bana gelince hiç de öyle olmadığını anladım. Özellikle de sürgüyü çekmekte zorlandım.

Gözleri parıldayan Roberto, "Merak etme ısırmaz!" dedi. Silahların erkekler üzerindeki etkisi inanılmazdı. Oysa ben içgüdüsel tepkimin üstesinden gelmeye çalışıyordum. Silah benim için bir kaplandan, bir yılandan farksızdı. Sonraları daha karmaşık silahlar da kullandım, ama başlangıçtaki tedirginliği hiçbir zaman üzerimden atamadım. Roberto, bulduğu konserve kutularını kumun üzerine dizdi. Bana silahı iki elle nasıl kavrayacağımı, geri teptiğinde, dengemi kaybetmemek için nasıl durmam gerektiğini gösterdi. Tetiği çekerken içgüdüyle gözlerimi yumuyordum. Patlamadan sonra beynimi delip geçen keskin çınlamaya hazırlıksız yakalanmıştım. Ömrümce sağır kalacağım kaygısına kapıldım.

Roberto, olağan karşıladı bu durumu. "Her zaman böyle olur. Birazdan kulakların açılacak," dedi. Nişancılıkta ustaydı. Bense boyuna ıskalıyordum. Ustalaşmam yıllar aldı, ama sonunda bir yarışmada ikinci olmayı bile başardım. Küba'daki askerlik eğitmenim solak olmadığım halde sol gözümle nişan aldığımı söylemişti. Bunu bir şekilde çözmem gerekecekti. Ne var ki kumsaldaki talim sırasında, her patlamayla sadece bedenimin tepkisini değil, ruhumu sarsan ne idüğü belirsiz titreyişleri de kaydediyordum. Aklı başında olup da böyle bir şeyden zevk almak mümkün müydü? Silaha düşkün olunur da, öldürücü olduğu nasıl unutulabilirdi? Örneğin bizler silaha spor için değil, Nikaragua'da diktatörlüğe karşı savaşmaktan başka seçeneğimiz kalmadığı için başvuruyorduk. Silahı elimde tutarken, mücadelemize inancım doğrultusunda, gerekirse güç kullanma kararı vermek gibi daha işlevsel bir değişiklik yapmak zorunda kalacağımı anladım. Askeri eğitim de bu amaçla veriliyordu. O gün nişan alıp durmadan ateş ettiğim sırada tetiği çekerken, hayatın ve ölümün gücünü kavradığımı hissettim. Ne var ki ancak izlenmeye başladıktan sonra öldürmeye muktedir olduğumun bilincine vardım. Beni sürekli izleyen bu kötü niyetli adamlara karşı şiddetli bir nefret duymaya başlamıştım. Eğer gerekirse çıplak ellerimle boğazlarını sıkmakta tereddüt etmeyeceğim hissine kapılıyordum sıklıkla.

Kumsaldaki eğitimden dönerken yolda Roberto'ya, kimseyi öldürmek zorunda kaldı mı diye sordum. Hayır, dedi. Böyle bir zorunlulukla karşılaşanların ilk defasında çok sarsıldığını anlattı. Geceleri kâbuslardan kurtulamıyorlardı. Kurşunun isabet edişi, karşılarındaki insanın yıkılışı gözlerinin önünden gitmiyordu.

"*Compañero*'lardan biri bana tetiği çeken parmağının hissini kaybettiğini ve günlerce kasılı kaldığını anlattı," dedi. "Kımıldatmak bile ıstırap veriyormuş."

Eğer birine ateş etmek zorunda kalırsa bunun savaş sırasında olmasını tercih ettiğini, hiç değilse o zaman kimin kimi vurduğunun anlaşılmayacağını söyledi Roberto.

1974 Ekimi'nin ortalarında gölgelerim aniden peşimi bıraktı. Yaklaşık iki ay boyunca hayvanat bahçesindeki bir yaratık gibi iki çift gözün hapsinde kalmıştım. Dikiz aynasından bakınca artık, her an peşimde olan Chevy Nova'yı, kara gözlüklerin arkasına gizlenen yüz-

leri görmemek inanılır gibi değildi. Günlerce soluğumu tutarak başka bir arabanın ortaya çıkmasını bekledim. Belki de, değişik arabaların kullanıldığı daha karmaşık bir yöntemle izleniyorumdur kaygısıyla şehri bir baştan ötekine kat ettim. Ama kimseler yoktu. Ne onlar, ne de başkaları... Temizdim. Tertemiz. Ne var ki izleniyor olma duygusu beni terk etmedi. O zamandan beri her an tetikte olmak gibi müzmin bir illetten kurtulamadım; ikide bir dikiz aynasına bakmaktan kendimi alamıyorum.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Marcos'la yeniden bağlantı kuruyorum ve bir gerilla baskını hazırlığına katılıyorum

MANAGUA, 1974

MANAGUA SIERRA, şehrin güneyinde yükselen bir dağ silsilesidir. Managua'dan birkaç kilometre uzaklaşınca ısı düşer, bitki örtüsü çeşitlenir ve sıklaşır. Yol kıvrıla büküle derin koyaklar arasından yavaş yavaş yükseklere tırmanır. Bu derin koyakların bağrında, yeşil yelelerini savuran anıtsal ağaçlar yetişir. Pan-Amerikan Otoyolu'ndan sapan patikalardan, gölgelik ve nemli topraklar arasındaki kahve plantasyonlarına ulaşılır. Henüz küçük bir kızken, bu patikalara ne zaman dalsam, kendimi el değmemiş, doğal güzelliği bozulmamış vahşi bir dünyada bulurdum.

Kuzenlerim Pía ile Alfredo büyükbabamın kahve plantasyonunun bulunduğu Mazatlán'a yerleşmişlerdi. Oraya varmak için bir yardan geçilirdi. Kavrulmuş kahveyle kara toprak kokusunun birbirine karıştığı bereketli, yemyeşil bir diyardı. *Espadillo* ağaçlarının kılıç şeklindeki yaprakları arasından keskin bir yel eserdi.

Gizli polis beni takipten vazgeçtikten sonra Marcos'la ilk kez bu çiftlikte buluştuk. Mazatlán'a yönelmeden önce Roberto'nun tavsiyesi uyarınca, izlenmediğimden emin olmak için şehrin içinde iki saat kadar tur attım.

Olağanüstü çekici ve romantikti buluşma yerimiz. Dantel gibi işlenmiş saçaklarıyla Karayip üslubundaki ahşap ev kusursuz güzellikteydi. Kapı ve pencerelerin harap kepenklerinin davetkâr bir havası vardı. Giriş yolunun üzerindeki bir yamaca yerleşmiş olan ev mis kokulu, hafif, tertemiz bir havanın koynunda, binlerce amber çiçeği arasında yükselen muazzam ağaç gövdelerinin yer aldığı bir

bahçede yüzüyor gibiydi. Kuzinimi kıskanmıştım doğrusu. Sert ve mesafeli bir adam olan büyükbabamız, onun burada yaşamasına izin vermişti.

İki saat boyunca amaçsızca araba sürmekten bunalmış ve sabrım tükenmiş olarak tam vaktinde oradaydım. Marcos'un gelmiş olabileceğini düşünmemiştim; meydana çıkıp da, uzun, tehlikeli bir yolculuktan dönmüş eski bir dost gibi beni kucaklaması sürpriz oldu. Eskisinden çok daha yakışıklı görünmüştü gözüme; belki de bakışları daha candan ve sevecen olduğu için bana öyle gelmişti. Doğrusu şaşırmıştım biraz. Marcos'un otoriter havası ister istemez çekingenlik hissetmeme yol açıyordu. Yanında olduğum zamanlar doğal davranamıyordum. Mektupları, beni yüreklendiren sözcüklerle dolu sıcacık mektupları geçti zihnimden. Kolunu omzumdan çekmeden evden içeri girdik. Sözümona eski dostların buluşmasından doğan mutlu havaya girmek çok kolaymış gibi gülüp şakalaşıyordum. Ama ne zaman gözlerimiz karşılaşsa, sıkılarak başımı çeviriyordum. Sanırım Marcos'a o gece âşık oldum. O da bunu hissetti mi bilmiyorum, ama sanki hayatında ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu bana. Bambaşka bir insan olmuştu. Hiçbir şey, beyzbol şapkası bile bildik, aklı her zaman başka yerde olan, asık suratlı adamı anımsatmıyordu. Yemek boyunca içtenlikle, kendimizi frenlemeden konuşup güldük.

Pía harika bir ahçıydı. Mazatlán'daki çalışma yemekleri giderek haftanın olayı haline gelmeye başladı. Toplumsal konumundan kaynaklanan anlayışlı nezaketiyle Pía ev sahibeliğini üstlendi. Marcos, bir zamanlar Fransa'da bulunduğundan ilk ne zaman söz etmişti hatırlamıyorum, ama Pía onun Fransız mutfağından hoşlandığını keşfeder keşfetmez, evde yapılmış mayonezli enginar haşlaması türünden mezeler ya da kahve molalarında fırından yeni çıkmış *pain d'epices** ikramına başladı. Hatta Gitanes sigaraları bile buldu. Marcos'a bağlılığına hayranlık duyuyor, öte yandan onu kıskanmaktan kendimi alamıyordum. Bu kadınca haller, eve ilişkin her şeyin kutsanması, mutfak, küçük ayrıntılara verilen önem bana yabancıydı. Bu gibi şeylere hiçbir zaman fazla ilgi duymadım, bana göre dişil köleliğin simgeleriydi hepsi de. Ne var ki, kuzinimi izlerken bu zanaatın ne denli baştan çıkartıcı olabildiğini, başkalarının hayatını gü-

* Baharatlı ekmek. (ç.n.)

zelleştirirken, onların tattığı keyfin insanda uyandırdığı doyumu fark ettim.

Marcos'un merakları saymakla bitmezdi; tarih bunlardan biriydi. Nikaragua tarihi hakkındaki bilgisi çok derin ve kapsamlıydı. Tarihimizi enine boyuna öğrenir ve doğru yorumlarsak, pek çok şeyi anlamamız mümkündü ona göre. Kendi geçmişimizi derinlemesine bilmenin zorunluluğunu vurguluyordu. (Önündeki kitabın sararmış yapraklarını karıştıran uzun parmakları hâlâ gözümün önünde.) Marksizmi, felsefeyi bilmek elbette önemliydi (Kendisi sırf *Kapital*'i özgün dilinde okuyabilmek için Almanca öğrenmişti) ama kendi tarihimizi adamakıllı öğrenmedikçe ülke gerçeklerini kavramamız, devrim yapmamız imkânsızdı. Toplumsal güçlerle ekonomi arasındaki dinamik ilişkiyi bir kez kavradıktan sonra, Marcos'un ufkumu açan ve heyecan uyandıran dersleri, sağlam bir siyasi duyarlık kazanmama yardımcı oldu.

Marcos her hafta Alfredo'yla bana çeşitli görevler veriyordu. Bir reklam ajansında çalışıyor olmam, ülkenin para babalarıyla diktatörlüğün ilişkilerini açığa çıkaran yararlı bilgilere ulaşabilmeme olanak veriyordu. Öyle ki, Somoza ailesinin iktisadi imparatorluğuna dahil olan bir et paketleme ve ihracat firmasının, bir nakliye şirketinin, bir Mercedes-Benz acentasının, sigorta ve mali işler yürüten kimi şirketlerin reklam giderleri elime geçti. Bu gibi müşterilerimin, bize yararı olabileceğini düşündüğüm belgelerini –şirketin tüm faaliyetlerini gösteren raporlar, bilançolar, yurt içinde ve dışında yapılan işlerle ilgili kayıtlar– kimsenin ruhu duymadan elde ediyordum. Ayrıca bu şirketlerin üst düzey yöneticilerinin maaşlarını, koruma görevlilerini ya da güvenlik aygıtlarını inceden inceye betimleyen bilgiler de topladım. Hükümetin yolsuzlukları, kimlerin ne türden, ne derecede kirli işlere bulaştığı ve tiranın yakın çevresinde bulunanların iktidar mücadelesi türünden bilgilerin Örgüt tarafından izlenebilmesi önemliydi. Yıllarca süren bir çabayla ağır ağır, sabırla önemli veriler toplamıştım. Marcos ise son zamanlarda ayrıntı ve dakiklik açısından farklı boyutta, tehlike riski yüksek bir eylem tasarlıyordu. O günlerde Alfredo'yla bana, temin etmemiz için on beş adet kol saati, kadınlarla erkekler için gece kıyafetleri, ilkyardım malzemesi, suyu dezenfekte edici tabletler türünden şeyler içeren bir liste verdi. Hat-

ta gaz maskesi bile istediyse de bunu sağlamamız mümkün olmadı. Hiçbir yerde gaz maskesi bulamadık. Örgüt'ün büyük bir eylem planladığını keşfetmek için dâhi olmak gerekmiyordu.

Haftalık buluşmalarımızda, Pía her zamanki gibi yemekleri hazırlar, biz de enginar yapraklarını mayoneze daldırıp keyifle çiğnerken, Marcos üstü kapalı olarak büyük çaplı bir eylemden söz etmeye başladı. Gerçekten "büyük" bir iş için zaman uygun muydu? Alfredo'yla birbirimize baktık. Bahsettiği şey hakkında en ufak fikrimiz olmadan ne diyebilirdik ki? Bize daha fazlasını anlatmadığına, bizim de kendisine soramayacağımıza göre, genel birtakım fikirler öne sürdük, tahmin edileceği gibi çok muğlak görüşlerdi bunlar. Alfredo düşünceli düşünceli sakalını sıvazlıyor, bense, "Ne büyüklükte, yani?" diye soruyordum.

"Kesin bir darbe, uluslararası medyada yankı uyandıracak türden bir olay, ülkede herkesin haberdar olacağı bir şey. Somoza, 1970'te Pancasan Dağları'nda bizi yenilgiye uğrattığında, Sandinismo'nun kökünü kazıdığına yemin ederken yalan söylüyordu; bunu kanıtlamanın ve sessizliğimizi bozmanın zamanı geldi."

"Haklısın," dedim. "Sandinismo'nun dipdiri ayakta olduğunu insanların fark etmesi çok önemli."

Bizim suya sabuna dokunmayan cevaplarımıza karşı gülümseyerek, sükûnetle, "Merak etmeyin, yakında size daha fazla açıklamada bulunacağım," dedi. "Sadece sesli düşünüyorum şu sıralar."

Gece geç vakit arabayla Marcos'u gizlendiği yere götürürdüm. Kısa bir yolculuktu bu. Las Nubes yolunun kenarında, El Crucero dolaylarında, Managua Sierra'nın en yüksek noktasındaki birkaç evden ibaret köyün yakınında bir yere bırakırdım onu. Çoğu zaman sisli, soğuk rüzgârların uğuldadığı bir yoldu bu. Her iki yanında birbirinden geniş, boş arazilerle ayrılan büyük yazlık evler vardı; çoğu karanlık ve boştu, hatta bazıları tahtalar çakılarak güvenceye alınmıştı. Bana *Uğultulu Tepeler*'deki İngiliz bozkırını hatırlatan bir doğası vardı. Terk edilmiş çorak topraklarda deli gibi esen rüzgârlar ağaçları kamçılar, evlerin yaşlı tahtalarını yerinden oynatırdı. Marcos'un ne zamandır sözünü ettiği ve o yılın aralık ayında gerçekleşen harekete katılan komando birliğinden on üç gerillanın onu bıraktığım yere ya-

kın (tam olarak yerini tahmin edemediğim) bir evde eylem gününe kadar barındığını ancak çok çok sonra öğrenecektim.

Önemsemiyormuş gibi yaparak bana çok tuhaf sorular sorduğu olurdu. Ailesini ziyaret etmek ve depremzedelere bağışta bulunmak için Nikaragua'ya gelen Bianca ve Mick Jagger'in fotoğrafları çıkmıştı gazetelerde. O gece arabada bana dönerek, "Bianca kaçırılmaya razı olur belki! Ne dersin?" diye sordu. "Ona reklam olurdu. Kocasından biraz para almak için kendisini kaçırmamıza izin vermesini isteyebilirdik..." Bir süre sustuktan sonra, "Yok, olmaz. Bir kadını kaçırırsak insanlar aşağılar bizi," demişti.

Bu gelenekçi yorumlar gülünç geliyordu bana. Ona, artık kimsenin kadınları narin çiçekler ya da biçare varlıklar olarak görmediğini söyledim. Kadın Kurtuluş Hareketi en azından bize yetişkinlik payesi kazandırmıştı. Bianca da on altısında bir yeniyetme değildi.

"Halkımız geleneklerine hâlâ son derecede bağlıdır," dedi, "İyisi mi, unutalım bunu."

Marcos bir mağarada yaşıyordu – derinlerde, kimsenin ayak basmasına izin verilmeyen batık bir dünyada. Arada sırada çeperlerinde yürümek için dışarı çıksa da, hiçbir zaman sığınağından çok uzaklaşmazdı. Yeryüzüne çıkıp da beni görünce, aniden gözüne parlak renkli bir kuş ilişmiş gibi, eliyle dokunmak istercesine merakla bakardı. Arabada ilk kez elimi tuttuğunda da böyle olmuştu. Vitesin üzerindeki elim, birden aklını çelen bir nesneye dönüşmüştü. Şaşırtmıştı bu davranışı beni. Bir yandan yol alıyorduk. Sağ elimi iki elinin arasına alarak, bir âmânın karanlıkta bir nesneyi keşfetmesi gibi parmaklarımı teker teker incelemeye koyuldu.

"Senden hoşlanıyorum, biliyor musun?" dedi. Başımı salladım. Ağzım kupkuru olmuştu. Araba, geceyle birlikte yerçekiminin Jüpiter'deki kadar yoğun olduğu bir boşluğa daldı. Marcos benim için efsanevi bir kişilikti, uzak olduğu kadar da yakındı. Öteki faniler için geçerli toplumsal kurallar ona sökmezdi. Yeryüzüne çıkar, gözleriyle beni içine çeker, bir şey arıyormuş gibi, derimi delercesine bakardı; ona tüm kapılarımı açmaktan, girmesine, bana bakmasına izin vermekten, içini okumaya çalışmaktan başka bir şey yapamazdım. O

sırada birbirimize bir şey söyledik mi, yoksa uzun, sözsüz bir ayin miydi, hatırlamıyorum; ne var ki, birkaç gün sonra onu evine bırakmak için rüzgârın ıslık çaldığı, sisli, çorak arazide araba sürerken, yüksek otların arasına gizlenmiş çıkmaz bir yola girmemi istedi. Önce kontağı, ardından farları kapattım. Orada, rüzgâr olanca hızıyla yabani otları arabaya doğru savururken karanlığın içine gizlenmiştik. Sanki, yıldızlı geceye fırlatılmak üzere bir tramplende bekliyormuşuz hissine kapıldım. Rüzgârın uğultusuyla, cırcırböceklerinin uzun, ısrarlı, tiz sesleri yıldızlar diyarından geliyormuş gibi arabanın içinde yankılanıyordu. Marcos beni kendi dünyasına çekecek, oradan hiçbir zaman geri dönemeyecektim. Bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Marcos yerinde kımıldadı. Gömleğinin altından tabancasını çıkartarak aramıza koydu.

Gerçeklikle temasımı kaybetmemeye çalışarak, gözünün önünden hiç uzaklaştırmadığı küçük deri bir mahfazaya işaret ettim, "Bu ne? Ne var o çantada?"

Çantayı ayağının dibine bırakırken, "El bombası. Giderken, pisi pisine gitmek istemem. Bedelini ödetirim."

Yutkundum. O çanta arabada, masanın üzerinde hep yanı başımda olmuştu. İçinde ne bulunabileceği hiç aklımdan geçmemişti.

"Kendi kendine patlamaz, endişelenme," dedi gülümseyerek. Cana yakın, sakin yüzü *cenote*'un* uzağındaydı. Gözlerini yüzümde gezdirdi. Birbirimizin tenine, saçlarına dokunduk. Gözlerimi kapatıp kulağımı göğsüne dayadım. Ağlamak geliyordu içimden. Bir kalbin atışını durdurmak öyle kolaydı ki. Tabanca. El bombası. Marcos öptü beni. Dişlerimin arasından ruhumu içine çekti. Oldukça beceriksiz parmaklarıyla bluzumun düğmelerine uzandı. Benim ufacık Alfa Sud'umda –Róger hep yavruağzı renginde olduğunu söylerdi– direksiyona, el frenine, otomobilin lanet olası alet edevatına tosladık. Koltukları geri iten kolu bulmaya çabaladım. Elle çalıştığı için, sabırlı olmak gerekiyordu. Marcos uzunca bir süre uğraştı durdu. O daracık yerde, yarı çıplak, deneme kabilinden seviştik. Belki tehlikeyi göze almak, sürekli tehlike tehdidi altında olmak, belki de son defa mı olacağının bilinmemesinden dolayı muhteşemdi; sözle anlatılamayacak yoğunlukta bir tutku, asla ifadesi mümkün olmayan bir şey.

21. Mayalar'da öteki dünyaya geçiş yolu.

Sonrasında pek konuşmadık, ama o andan sonra geceleri her ayrılışımız, dar yol, karanlıktaki iniltilerimiz bir veda töreni gibiydi.

Birlikte şehre indiğimiz tek akşam orta sınıf mahallelerinden birine girdik. Arabayı park ederek, iki yanında bodur badem ağaçları dikili bir yolda yürüdük. Yemek vaktiydi. Aile fertleri toplanmıştı. Aydınlık pencerelerden evlerin içini görebiliyorduk: bebeğini kollarına almış bir kadın, tişörtünü, terliklerini giymiş televizyon izleyen bir adam.

Marcos melankolik bir sesle, "İtiraf etmeliyim ki bazen bu insanların hayatına gıpta ediyorum," dedi.

O geceyi boş bir kiralık evde geçirecekti, içi boş bir kabukta. Ne eşya, ne elektrik. Ufacık bir ev, küçük, çıplak, terk edilmiş bir ada gibi. Yere oturduk. Marcos silahı ve el bombasının bulunduğu çantayı duvara dayadı. Birbirimize sokulduk.

"Gitme, kal benimle," diye fısıldadı.

"Kalamam, kızlarım..."

Soğuk, sert zemin vites ya da direksiyondan çok daha rahatsız ve sevimsizdi. Marcos'a veda ederken oğlunu rutubetli, kasvetli bir yatılı okula terk etmiş bir anne gibiydim. Battaniyesi bile yoktu. Buna alışık olduğunu söyledi. Yeraltı koşullarında ayakkabı çıkarılmazdı yatarken. Üzülmem için bir neden olmadığında ısrar ediyordu.

Evde, yatağımda yalnız yatarken Şair'den dizeler geçti aklımdan:

Bir erkek karısını neden terk eder?
O sımsıkı sarılışlar, o ateş...

Deli miydik hepimiz? Bir aşiretin ya da cemaatin geleceği tehlikede olunca, kadınlarla erkeklerin hayatlarını hiçe saymalarına yol açan ne türden bir sır saklıydı insan genlerinde? Bir fikir uğruna, başkalarının özgürlüğü için canlarını vermelerini mümkün kılan nasıl bir dürtüydü? Kahramanlık güdüsü nasıl böylesine güçlü olabiliyordu? En çok hayret ettiğim ve olağanüstü bulduğum, adanmışlıkla birlikte gelen gerçek mutluluk ve doyumdu. Hayat, benzersiz bir anlam, amaç ve yön kazanıyordu. Dört başı mamur bir duygu, olağanüstü bir dayanışma, içten, duygusal bir bağ, tanımadığın yüzlerce insanla, kalabalıklarla paylaşılan, yalnızlığın ya da tecrit edilmiş-

liğin buharlaştığı bir yakınlık. Herkesin mutluluğu için verilen mücadelede, her şeyden önce insan kendi mutluluğunu buluyordu.

Kasım başlarında Marcos, Alfredo'yla bana planlanan eylemin önemli ayrıntılarını açıkladı. Gerillalar, Somoza rejiminin en muteber zevatının katılacağı Noel partilerinden birini basarak onları kaçıracak, sonra da serbest bırakılmaları için diktatörlük pazarlığa oturana kadar rehineleri salıvermeyecekti. Bilmemiz gereken bundan ibaretti. Bundan böyle komandoların haber alma ve lojistik ekibine dahil olduğumuzu söyledi Marcos.

"Elçiliklerde, bankacı ya da bakan gibi kimselerin evlerinde düzenlenecek olan Noel partileri hakkında mümkün olduğu kadar çok bilgi toplamamız gerekiyor. Bu bilgileri elde etmeden eylemin nerede ve ne zaman yapılacağını bilemeyiz."

Nasıl bilmez, diye düşündüm kendi kendime. Bizi yanlış yola sevketmek istiyor olabilirdi; kesinlikle öyleydi. Ama Marcos ısrarlıydı. Bana her gün aynı soruyu soruyordu: "Hiç Noel partileriyle ilgili bir duyum aldın mı?" Daha sonra tüm komando grubunun, eylemin nerede yer alacağını bilmeden hazırlanmış olduğunu öğrenecektim. Aynı günün sabahında, saat dokuzda haberleri olmuştu. Roberto'yla bir *compañero*, harekâttan birkaç saat önce klima tamircisi gibi eve girmiş ve kabataslak bir plan çizmişti.

Yeterince ayrıntılı bilgiye sahip olmadığı için ne yapacağını bilmez durumdaki Marcos, tipik bir Latin Amerikalı gibi, Noel partisi verilme ihtimali olan ne kadar yer varsa planını çizmekle görevlendirdi bizi.

Plan çizmek amacıyla bir elçiliğe gizlice girme fikri, çok sevdiğim *Görevimiz Tehlike* ve *Uzay Yolu* dizilerinden sahneler getirdi gözümün önüne. Martin Landau'ya ya da onun kafadarlarından herhangi birine gidemeyeceğime göre, şiirden yararlanmaya karar verdim. Vicdan azabı duymamak için de Pinochet hükümetini, yani Şili Elçiliği'ni seçtim.

Şili'deki yayınevleri hakkında bilgi edinmek amacıyla kültür ateşesinden randevu aldım. Şiir kitabım için bir editör bulmayı umduğumu söyledim. Barbara Bain stilinde beyaz keten bir pantolon-ceket giymiştim. Beni heyecanla karşılayan görevli, ofisine buyur etti. Çalı gibi kaşlarıyla gür bıyığından başka hiçbir özelliği kalmamış

aklımda. Dikta rejimlerinin devlet görevlilerine mahsus onursuz, ürkek, silik bir adamdı. Duvarda çerçeve içinde General Pinochet'nin Napolyon pozunda, gözlerini geleceğe dikmiş bir fotoğrafı asılıydı. Kültür ateşesi bu arada uzun bıyığının uçlarını burarak, giysilerimi yıkamak ve arkama bakmadan oradan kaçmak arzusu uyandıran cıvık bir ifadeyle beni süzüyordu. Elçilik ofis olarak kullanılmak üzere restore edilmiş eski bir malikâneydi. Nikaragua'daki yayınevlerinin ne kadar yetersiz olduğundan söz ederken, aslında pencere ve kapıların sayısını ve konumunu aklımda tutmaya çalışıyordum. Saçımı savurup kahvemi yudumlayarak rolümü oynadım – zarif bir kadın, ülkesinin geri kalmışlığının ufkunu daralttığının farkında bir şair. Oysa ya Şili? Şili! Nasıl da entelektüel bir devdi Şili! İç çektim, Rubén Darío'nun en güzel eseri *Azul*'u orada yazmış olması bir tesadüf olamazdı. Münasip bir sessizlik ânını kollayarak –iffetli ve mahcup– tuvaletin yerini göstermesini rica ettim. İyiliksever, muzip bir gülümsemeyle, bana koridora açılan kapıya kadar refakat etti ve yolu gösterdi. Tuvalete girdiğim gibi çıkarak, ofisinin aksi yönünde yürüdüm. Süratle hareket ediyor, bacaklarımın izin verdiği ölçüde çok yer görmek istiyordum. Bir iç avludan geçerek, koridorun sonundaki kapıyı açtım. Odadaki adam şaşkınlıkla ayağa fırlayınca, rahatsız ettiğim için özürler diledim. Adam beni kültür ataşesinin odasına kadar götürdü.

Rehberime, "Bu labirentte yolunu şaşırmak işten bile değil," dedim. "Kaç odası var bu evin? Çok büyük bir yer."

Elçilikten çıktım. Görev tamamlanmıştı. Arabama bindim. Birkaç blok sonra ağaçlık bir yerde durarak, evin krokisini çizdim.

Marcos'a verince, "Fevkalade," dedi, gözlerinin içi gülerek. Bu büyük iltifattı; çok etkilendiği zaman kullandığı bir sözcüktü bu. Öteki elçiliklerde de şiir kitabımla aynı numarayı çevirdim.

Kasım başlarında bir öğleüzeri Marcos keşif gezisine çıkmak istedi. Gerillaların eylemden sonra kaçmak için yararlanabileceği yolları tespit etmek istiyordu. Managua Sierraları'ndan aşağı doğru köy yollarından geçerek, halkın Serbest diye adlandırdığı dev bir gecekondu bölgesinin arka tarafına vardık. Saat beş olmuştu, tropiklerde alacakaranlık. Öğleyin yağan şiddetli yağmurdan sonra taptaze havada ıslak toprağın kekremsi kokusu vardı. Sık ağaçların arasından bir düzlüğe çıktık. Uzakta gecekondu bölgesinin sonunda yer alan bir

dizi ev görünüyordu; briket duvarlar, teneke damlar, bacalarından odun ateşinin dumanı yükselen basit evler. Marcos, Managua'ya doğru giden, anayola paralel fakat ondan bir hayli uzaktaki bir yolu işaret etti. Yamaçlarda yeni kazılmış büyük toprak yığınları, devasa inşaat makineleri ve tarım arazisinin ortasında tek başına yükselen çok büyük bir binanın madeni karkası göze çarpıyordu. Tuhaf bir manzaraydı. Ne yapıyorlardı orada acaba? Bir fabrika ambarı mı? Alacakaranlığın sarımtırak, puslu atmosferinde bina gerçeküstü bir görüntüye bürünmüştü. Aniden, nereden çıktığı anlaşılmayan, standart Garand tüfeğiyle bir Ulusal Muhafız belirdi. Kalbim, dalından düşen olgun bir meyve gibi koptu içimde. Askerin kolunu kaldırdığını ve bize dur diye işaret ettiğini görmezden gelip içgüdüsel olarak gaza bastım, bir miktar yol aldık. Bir an önce oradan kaçmak istiyordum.

Korkudan soluğum kesilmiş halde, "Tabanca, tabancayı sakla," diyebildim Marcos'a.

"Ne var? Ne oluyor?"

Asker sürgüyü çekmiş peşimizden koşuyordu. Ondan bir an için gözümü ayırarak, Marcos'un tabancayı sakladığından emin olmak istedim. Tam o sırada patlayan silahın sesi havayı darmadağın etti.

"Dur, dur!" diye haykırdı Marcos. Asker bir kez daha ateş etti. Merminin arabanın kaputunun birkaç milimetre üstünden vınladığını duyduk. Var gücümle frene bastım, araba büyük bir toz bulutu içinde, acı bir gacırtıyla durdu. Direksiyona sımsıkı yapışmıştım. Net olarak düşünebildiğim yegâne şey Marcos'un ölmemesi gerektiğiydi, şimdi değil.

Ateşi kesen asker koşa koşa bize doğru geliyordu.

Marcos, "Yanımıza gelince ona gezmeye çıktığımızı söyle," dedi. "Sakin ol, sadece dolaşıyorduk buralarda, de."

Kendimi toplamaya çalıştım. Elimle saçlarımı düzelttim. Ulusal Muhafız kafasındaki miğferle başını pencereden içeri sokup bize baktı.

"Dur işaretini görmediniz mi?" diye bağırdı. "Ne işiniz var burada? General Somoza'nın arazisi burası."

Zayıf bir sesle, "Sadece geziyorduk," dedim en masum ifademi takınarak. Nikaragua'da silahlı askerlerle tartışılmaz.

Uysal bir tebessümle, "Korkuttun bizi," diye ekledim.

Koluyla anayolu göstererek, öfkeyle, "Gidin orda dolaşın," dedi.

Arabayı çalıştırarak usulca yola koyuldum. Marcos'un el bombasının bulunduğu deri çantayı sıkıca tuttuğunu fark ettim.

"Çektin mi pimini?"diye sordum kaygıyla.

Bir çocuğu ya da kediyi sakinleştirmeye çalışırcasına boyuna kolumu okşayarak, "Yok hayır, korkma, hiçbir şey yapmadım,"dedi. "İyi misin? İyi hissediyor musun kendini? Arabayı kullanmakta zorlanıyor musun?" Bir yol kavşağına gelmiştik. Hemen ilerde yeni, lüks bir yapı kompleksi yükselmekteydi, Residencial Satélite Asososca. Birkaç metre ilerde sarı bir trafik ışığı yanıp sönerek dönüş işareti veriyordu.

"Bir şeyim yok," dedim. Daha bundan birkaç saniye önce öldürülmemize ramak kalmışken, kendimi toparlamış olmama şaşıyordum. Sadece kalbim deli gibi çarpıyordu, ellerim de yapış yapıştı. Marcos, bir orta sınıf yerleşim bölgesine vardığımızda, arabayı bir kenara çekmemde ısrar etti. Orada bacaklarımdaki titremenin geçmesini bekledik. Beni kollarına aldı. Tedirgin olmuş gibi durmuyordu. Kalp atışları bile düzenliydi.

"Ucuz atlattık," diyerek gülümserken elini saçlarımda gezdiriyordu.

Bundan tam iki yıl sonra, 7 Kasım 1976'da, Residencial Asososca'nın girişindeki trafik ışığının altında, aşağılık anti-terör tugayından bir komando ekibi, diktatörün gizli polisinin takip ettiği Marcos'la iki *compañero*'nun içinde bulunduğu arabanın yolunu kesti. Askerler ilk iki kişiyi, arabadan dışarı adım atar atmaz, ateş açarak öldürdü. Marcos arabanın arka koltuğundan askerlere ateş ederek, son nefesine kadar vuruştu. Askerler onu arabadan çekip çıkarttıktan sonra öldüğünü bile bile silahlarını üzerine boşalttılar. Kanlar içindeki ölü bedeni mermilerle delik deşik olurken, sarsılıp titredi. Bir Cizvit papazı olan dostum Fernando Cardenal olayı olduğu gibi görmüştü. Bana bunları sonradan aktardı. Yanıp sönen sarı ışığın Marcos'un bedenini nasıl aydınlattığını, kehribar rengindeki sarı trafik ışığının kanında yansımasını tarif etti. "Sanki öldükten sonra bile ondan korkuyor gibiydiler," dedi.

Daha önce birlikte ölmekten kıl payı kurtulmuşken, kavşakta pusuya yatmış onu bekleyen ölümü düşündüm. Belki de ilk seferinde yanında olduğumdan, henüz bana sıra gelmediği için tesadüfen esirgemişti onu Azrail. Oradan ne zaman geçsem, derin bir kederle bir-

likte, kaderin akıl sır ermez dönüşümlerini ve insan hayatının kırılganlığından duyduğum dehşeti aynı anda hissederim. Marcos da bu tesadüfü aklından geçirmiş miydi acaba diye düşünürüm. Daha sonra uzun zaman, son ânının ayrıntılarını yeniden bir araya getirmeye çalıştım saplantıyla. Korkmuş muydu? Yanından ayırmadığı el bombasına ne olmuştu? Öylesine bir yalnızlıktı ki ölüm! Ölülere başkalarıyla yola çıkma tesellisi bahşedilmezdi. Hayatta kalanlara ise nihai, mutlak çaresizliğin ıstırabını tahayyül etmek düşüyordu sadece.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Planlanan harekâtın başladığını Avrupa'da öğreniyorum

MANAGUA, AVRUPA, 1974

KOCAMLA altı aydan beri ayrı yaşıyorduk. Küçük evimde özerk ve özgür, gizli hayatımla evcil hayatımı çeşitli numaralar çevirerek bir arada yürütüyordum. Ne var ki, geleneksel çevremde tek başına yaşayan bir anne olmanın düşündüğümden daha zor olduğunu görüyordum. Annemle babam halimden endişe ediyor, kızlarımın ise bir babanın yokluğundan tedirgin olduklarını hissediyordum. Kocam bundan böyle ilgi göstereceğine, inini terk edeceğine söz vermişti. Evliliğime ikinci bir fırsat tanımaya karar vermem, gizli eylemlerimden de aşkımdan feragat edeceğim anlamına gelmiyordu. Artık bölünmüş bir hayat sürmekte ustalık kazanmıştım ve her ikisini de beynimin farklı alanlarında dosyalanmış, birbiriyle ilişkisi olmayan gerçeklikler, paralel âlemlermiş gibi idare ediyordum. Galiba, memleketimdeki erkeklerin yaptığını yapmayı öğrenmiştim – sevgilileri olsa da, evlilik hayatının sağladığı rahattan vazgeçmiyorlardı. Sanırım evliliğime ikinci bir fırsat tanımaya kalkmamın ardında böyle bir mantık vardı. Marcos ve öteki sorumluluklarım farklı şeylerdi benim için. Kendine özgü fizik kurallarının ve kimyasal elementlerin yürürlükte olduğu bir dünya.

Daha iyi bir zamanlama olamazdı. Dolaplarımda erkek çamaşırları, çorapları ve gömlekleri tam yerlerini almaya başlamışken, Marcos, birkaç aylığına Nikaragua'dan uzaklaşıp bir başka ülkeye gitmemi tavsiye etti. Diktanın Hareket'e şiddetli bir baskı ve zulümle karşılık vermesi bekleniyordu.

"Sandinista sempatizanı olarak fişlenenler topun ağzında," dedi Marcos. "İlk gözaltına alınacaklardan birisin. İyisi mi fırtınanın dinmesini başka bir yerde bekle. Durum kontrol altına alınıp da sakınca kalmayınca sana haber veririz. Senin adını verecek birini ele geçirmediklerinden emin olmalıyız."

Avrupa'ya gitme önerimin –herkes barıştıktan sonra bunu ikinci bir balayı sanacaktı– aynı zamanda yurtdışına çıkmamı gerektiren, nedenini ifşa edemeyeceğim bir siyasi zorunluluktan kaynaklandığını kocama açıklayıp açıklamadığımı hatırlamıyorum. Noel zamanı kızlarımızı annemle babama bırakmamızı haklı gösterecek bir şeyler söylemiş olmalıyım. Her halükârda, tehlikeli ilişkilerimin tam anlamıyla meydana çıkması daha sonra oldu; kocama kendisiyle eve dönecek yerde, tehlikenin atlatıldığına ve Nikaragua'ya dönmemde bir sakınca olmadığına dair haber gelinceye kadar, kız kardeşim Lucía'nın Barselona'daki evinde kalacağımı açıkladığım zaman.

Marcos'la her zamanki sisli yolda vedalaştım. Che'nin sözünü tekrar ederek, "Zafere doğru, ileri" dedi. Neşeli ve umursamaz bir gülümsemeyle, ona her şeyin iyi gideceğine dair güvence vermek istiyordum. Bunun belki de son buluşma olabileceğinin ikimize de hatırlatılmasına gerek yoktu. Sanki uğursuzluğa neden olurmuş gibi, duygusal davranışlardan kaçınıyorduk. Arabadan çıkıp pencerenin önüne gelerek beni bir daha öptü.

"Benim yapmayacağım bir şey yapma sakın," dedi göz kırparak.

Uzakta gözden kayboluncaya kadar arkasından baktım. Dönüp dönüp baktı bana, gülerek elini havaya kaldırıp selamladı. Bir şiirin dizeleri geldi aklıma. En sevdiğim şairlerden Joaquín Pasos, "*Es preciso que levantes la mano para llevarme de tí un recuerdo de árbol.*" (Ayrılırken elini havaya kaldırmalısın/Zira seni ağaçlar gibi hatırlamak istiyorum) diyordu. Bir kötülük olacakmış gibi hissetmiyordum. O yüzden içim rahattı. İçime kötü bir şey doğduğunda nadiren yanılırım. Harekâtın sonucunu nasıl öğreneceğimi sormuştum ona.

"Gazetelerden okursun," dedi.

O geziden kalan izlenimlerim bulanık bir imgeler kolajı, turistik geziler, geniş pencereli iki katlı otobüslerle gölgeli yollarda seyahatler. Amsterdam'ın kanalları. Madrid'deki Gran Vía'da kalabalıklar. Kocamın Paris'te yaşayan kuzeni Bernard'la La Coupole'de akşam ye-

meği. Kız kardeşim Lucía ve kocası Antonio ile küçük dairelerinde Noel. İtalya'ya yolculuk. Ezeli bir karamsar olan kocam bunun Avrupa'ya ilk ve son yolculuğu olduğundan emindi. Bu yüzden sanki mecburmuş gibi her şeyi görmek istiyordu. Ne var ki, bir noktadan sonra doygunluğa ulaşan zihinlerimiz, gördüğümüz değişik yerlerin, müzelerin, sokakların ve havalimanlarının hangi ülkeye ait olduğunu ayırt edemez olmuştu. Yarım yamalak Fransızcam ve beylik İtalyancamla sihirli "Nikaragua" sözcüğüne rastlamak amacıyla gazeteleri tarıyor, *compañero*'ların en görkemli Noel kutlamasının yapıldığı yeri keşfedip keşfetmediklerini merak ediyordum. Yoksa plan suya mı düşmüştü; zira Yeni Yıl'a sayılı günler kalmıştı ve hâlâ hiçbir haber yoktu.

Pompei'den dönüyorduk; yolda gördüğümüz lav kalıntıları üzerinde yükselen heybetli Vezüv bana Nikaragua'daki Santiago Yanardağı'nın çevresindeki çıplak toprakları hatırlatmıştı. Turist otobüsü yol kenarında sıradan bir barda mola verdi. Tuvalete gitmek ve bir fincan kahve içmek için on beş dakikamız vardı.

Barda ayaküstü kapuçinomu yudumlarken, yol kenarındaki bu tip yerlerin ayrılmaz parçası olan televizyonda dalgın dalgın haberleri izliyordum. Birden ekranda Nikaragua haritası göründü. Spiker, *guerriglieri sandinisti* dediği anda zaman durdu. Sanki kaderim sunucunun ümitsizce anlamaya çalıştığım sözcüklerine bağlıydı. O sırada tur rehberi bizi otobüse çağırdı. Kocam ses çıkarmadan yanımda duruyordu; o da benim gibi haberlerin etkisiyle donup kalmıştı. Tur rehberi yanımıza geldiğinde haberler sona ermişti. İkimizden başka kimse kalmamıştı barda.

Otobüse binerken kocam, "Ne olmuş? Sen bir şey anlayabildin mi?" diye soruyordu. "Ne yapmış gerillalar?"

"Büyük bir eylem galiba," dedim. "Ben de pek anlayamadım. Otele gidince gazetelerden öğreniriz."

O andan itibaren dilim tutuldu. Belkemiğimden başlayarak kollarıma ve bacaklarıma yürüyen bir titremeyle buz kestim. Elim ayağım donuyor, dişlerimin takırtısına engel olamıyordum. Oturduğum yerde dizlerimi göğsüme çekip kollarımla sarmış, içgüdüsel olarak cenin duruşunda, tortop olmuştum. Kocama, üşüttüm herhalde, dedim. Gözlerim yumulu, çocukluğumda öğrendiğim duaları tekrarlamak-

tan başka bir şey yapamıyordum. "Koruyucu meleğim, beni terk etme, ne gece ne gündüz... bizi kötülüklerden kurtar. Amin." Dönüş yolu boyunca, her türlü felaketi kafamdan silmek ve tahminlerimin aklımı başımdan almasını önlemek için aynı sözcükleri tekrarladım durdum. Marcos, Marquitos, diye fısıldıyordum dualarımın arasında, Tanrı aşkına yalvarırım bir şey olmasın sana. Ne halt etmeye Partheon'u, Vatikan'ı, Roma Forumu'nu gezmeye kalktım diye kendi kendime soruyordum; halbuki yapmak istediğim yegâne şey sığınacak bir yer bularak, bir hava saldırısının sona ermesini bekler gibi gözlerim yumulu, orada kıvrılıp kalmaktı.

Harekâtın devam ettiği dört gün boyunca ziyaret ettiğim her kilisede dua ettim. Tanrı'nın, Somoza'nın değil, bizim yanımızda olması gerektiği düşüncesindeydim; ama Vatikan'da gerilla eyleminin başarısı için dua etmenin tuhaflığını da görmüyor değildim. Kocam Sandinistalar'ın yiğitliğinden etkilenmişti. İkimiz de İtalyanca gazetelerden haberleri çözmeye çabalarken, "Kim olabilir bunlar?" diyerek, gerillaların kimlikleri hakkında tahminlerde bulunuyorduk. Tüm ayrıntıları ancak İspanya'ya varınca öğrenebildik.

Özgürlük uğruna vurularak ölen bir yoldaşımızın adını taşıyan, Juan José Quezada* komando birliği, Nikaragua Merkez Bankası Başkanı José Maria (Chema) Castillo'nun malikânesini 27 Aralık 1974'te, büyük bir davet sırasında bastı. Komando birliğinde, *cero*, yani sıfırdan on üçe kadar sayılarla anılan beş kadın ve sekiz erkek vardı. Sıfır birliğin komutanıydı. Gerillalar kadınları, müzisyenleri ve garsonları serbest bıraktı; geri kalanlar rehin alındı. Aralarında Somoza'nın kayınbiraderi, kuzenlerinden biri, çok sayıda büyükelçi, Esso petrol şirketinin müdürü ve önde gelen kimi siyasetçilerle iş çevrelerinden şahıslar vardı.

Managua Başpiskoposu Monsignor Obando y Bravo, Başkan Somoza ile gerillaların komutanı Sıfır arasında yürütülecek pazarlıklar için arabulucu seçildi. Serbest bırakılanlar Sıfır'ı uzun boylu, (tanınmamak için kafasına bir naylon çorap geçirmiş olmasına rağmen) açık tenli, yakışıklı biri olarak tarif ediyordu. Bundan neredeyse bir

* Sandinista gerilla Juan José Quezada 1973'teki bir çarpışmada hayatını kaybetti. (ç.n.)

yıl sonra Marcos bana, siyaset dedikodusu yapan *El Clarín* radyo istasyonunu dinleyerek aynı günün sabahında davetin nerede yapılacağını nasıl öğrendiklerini ve hikâyenin tamamını tüm ayrıntısıyla anlattı. Gerillaları taşımak üzere bazı taksilere, "emaneten" el koymakla görevli *compañero*'lar, Ulusal Muhafız üniforması giymiş olmalarına rağmen hiçbir taksiyi durduramamış, bu beklenmedik krizi ancak sivil kıyafet giyerek atlatabilmişlerdi. Eylemde kullanacakları silahları ise sadece bir kez deneme fırsatı bulabilmişlerdi; o da Managua'da tüm havai fişeklerin atıldığı ve şehrin barut dumanı altında kaldığı Noel gecesinde. Tek ölüm vakası, yatak odasında barikat kurmaya çalışarak ateş açan ev sahibi Bay Castillo'ydu. Koridorda meydana gelen çatışmada ölmüştü.

Marcos, "Bu olay meydana gelmeseydi, kimsenin burnunun kanamadığı mükemmel bir eylem olacaktı," dedi.

Üstelik, rehinelerin "nazik davranışlarından ötürü" gerillaları övdüğünü hatırlattım ona.

Marcos gülümsedi, "Hanımlardan biri bizi soyguncu sanıp pırlanta yüzüğünü yutmuş! O anda insanın aklına nasıl böyle bir şey gelebilir?"

Somoza üç gün sonra gerillaların taleplerine boyun eğince, onların otobüslerle havalimanına gidişini görmek için yığınla insan yollara çıkmış.

"Pazarlıkta, ordunun sokaklardan çekilmesini talep ettik; bu sayede insanlar korkusuzca sokaklara döküldü, mendillerini, bandanalarını sallayıp bize sevgi gösterisinde bulundu. Yol boyunca, iki yana sıralı binlerce insan görmek ne kadar heyecan vericiydi bilemezsin."

Diktanın kabul ettiği talepler arasında tutsakların serbest bırakılması, bir milyon dolar ödenmesi, ülkedeki genel durumu ve FSLN'nin hedeflerini açıklayıcı bir dizi bildirinin sansürlenmeden yayımlanması yer alıyordu.

Gerillalar havalimanında siyasi tutuklularla buluştu. Marcos, "*Compañero*'larımızın özgürlüğüne tanık olmak, onlara sarılmak en güzel yanıydı eylemin," dedi. "Küba'ya uçarken yolda paraları saydık. Yere indikten sonra Komutan Sıfır üç gün aralıksız uyudu."

Başarı ve zafer duygusu kadar, her istediğinizi elde edebileceğiniz hissini veren başka bir şey yoktur. *Compañero*'larımın gösterdiği yiğitliğin verdiği keyifle kocama 27 Aralık Harekâtı'nda oynadığım rolü açıkladım. Nikaragua'ya bu nedenle hemen dönemiyorum, dedim. Kız kardeşimde birkaç hafta kalmam gerekiyordu. Haber gelene kadar Barselona'da bekleyecektim. Yıllar boyunca tek kelime etmedin, dedi bana sitem ederek. Eninde sonunda başımın belaya gireceğini zaten biliyordu. Ama Tanrı aşkına, böylesini beklememiştî! Neyse ki, bir yanıyla yaptığım işi takdir ettiği ve bu yüzden bana saygı duyduğu anlaşılıyordu. Hatta benimle iftihar ettiğini bile söyleyebilirim. Zira, Barselona'ya, kız kardeşimin evine kazasız belasız ulaşabilmem için bana refakat etmek istedi, öyle de yaptı. Beni korumak göreviymiş gibi davranıyor, bu şekilde Sandinista davasında gerillaların kazandığı zaferden o da pay almış oluyordu.

Kız kardeşim Lucía, koyu kahverengi gözlerini hayretle açarak bana bakakalmıştı. Ufak tefekti, annemin narin beden yapısına sahipti. Çok genç yaşta ilk flörtüyle evlenmişti. Masum ve iyi bir kızcağızdı, korunaklı dünyasında benim davranışlarımın anlaşılmaz ve cüretkâr olduğunu düşünse de, nezaketi fikrini açıklamasına engeldi. Ablasıydım ve ona sığınmak zorundaysam eğer, benden böyle bir şeyi esirgemeyecekti. Lucía'nın evcimen hayatına girdiğimde kendimi kafese kapatılmış bir aslan gibi hissettim; evde volta atıyor, Katalonya'nın büyük metropolünün eteklerindeki küçük sanayi kasabasının sıkıcı sokaklarında amaçsız dolaşıyordum. Son birkaç yılda yaşadıklarımdan sonra, günlerini yerleri silerek, bebekleri doyurarak, gün boyu başka bir dünyada yaşayan kocalarına yemek hazırlayarak geçiren Martorelli kadınların uysallığı karşısında kendimi büsbütün uyumsuz hissediyordum. Nikaragua'ya ait bir haber bulmak için boşu boşuna gazeteleri taradığımı hatırlıyorum.

Eniştem Antonio işten eve gelince, gün boyu içimde toplanan enerji dışarı fışkırır ve sohbetimizi ateşlerdi. Antonio beni kışkırtmaya bayılır, konu ne olursa olsun, aksini iddia etmekten zevk alırdı. Yemek vakti geldiğinde, hararetli tartışmalarımız düello aşamasına gelmiş olurdu. O da ben de kınından çıkardığımız keskin laflarla bilenmiş kılıçlarımızla birbirimize saldırırken, Lucía'nın kaygısı artardı.

Umutsuzca aramızı bulmaya çalışır, ben barbar İspanyol istilacılara karşı aşağılayıcı eleştiriler yöneltirken Antonio, benim "devrim-

ci hülyalarımla", romantikliğimle dalga geçmekten hoşlanırdı. Lucía'yı ağlatacak kadar üzmeyi başardıktan sonra, mütareke ilan ederdik. İnatçı çocuklar gibi, için için birbirimizi küçümseyerek, yatmak üzere odalarımıza çekilirdik. Zamanla Antonio da ben de birbirimizi saymayı, hatta sevmeyi öğrendik; ama o günlerde uzlaşmaz muhaliflerdik. Ne var ki aslında, gündelik hayatın kesintisiz tekdüzeliğine, bu ateşli tartışmaların sağladığı entelektüel heyecanla karşı koyduğumuzu düşünüyorum.

İki ay süren bu tecrübeden sonra, hem kızlarımı çok özlemiş hem de Marcos'tan hâlâ bir haber almamış olduğum için, kendi kendime harekete geçmeye karar verdim. Alfredo'yu aradım. Fakat Roberto gibi çabuk kavrayan biri olmadığı için, benim oldukça kapalı sözlerimden hiçbir şey anlayamadı. Ama söylediklerinden, benimle ilgili bir talimat almamış olmakla birlikte, eve dönmemde herhangi bir sakınca görmediğini çıkardım. Diktanın Harekât'tan sonraki baskın ve tutuklama furyasında kimsenin beni ele vermediği anlaşılıyordu.

Barselona'dan ayrılarak Panama'ya uçtum: Annem beni Nikaragua'ya götürmek için orada bekleyecekti.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Annemle polis sorgusuna hazırlık için prova yapıyoruz Nikaragua'ya döndükten sonra olanlar

PANAMA, NIKARAGUA, 1975

PANAMA'YA ayak bastığımda, keşke annem yüzümü göğsüne gömebileceğim tombul, koca memeli bir kadın olsaydı diye hayıflandım – hoş bir koku, emzirildiğim, çocukluğumun güvenli ve huzur dolu günlerine beni geri götürecek anılardı arzuladığım. Ne var ki annem ne tombul ne de koca memeliydi; ayrıca öyle bağrına basmak, sarmaş dolaş olmak ya da şımartmak türünden laubaliliklerden hoşlanmazdı. Sağduyulu, kaygılı bir sevgiydi onunki. Havalimanında onu görür görmez, kendisine bu kadar ıstırap çektirmiş olmamdan dolayı beni bağışlamakta zorlandığını, benim akıl almaz işlerimi onaylamadığını, ama buna rağmen ona ihtiyacım olduğu bir zamanda beni terk ederse, kendisini asla affetmeyeceğini anlamıştım.

Panama, Avrupa'yla Nikaragua arasındaki uçuşların aktarma noktasıydı. Taksileri, otelleri, mağazalarıyla annemin iyi bildiği bir yerdi. Miami, Orta Amerika ve Karayipler'in bir karışımı olan başkent Panama bankaları, büyük mağazaları, lüks otelleri, kıyı boyunca uzanan eski harabeleriyle Asyalılar, Siyahlar ve Panama Yerlilerinden oluşan yoğun bir nüfusun barış içinde bir arada yaşadığı gürültülü, renkli, kozmopolit bir şehirdi. İspanya'daki yatılı okul yıllarımda, Madrid'den Panama'ya dönüşler hep çok keyifli geçerdi. Şehri sevmekten çok ışıltısı, bitki örtüsünün yoğun yeşilliği, Büyük Okyanus'un görüntüsüydü beni çeken. Uçaktan karaya adımımı atar atmaz Yeni Dünya'nın enerjisini, göz alıcı, parlak renkli giysileriyle

gösterişe düşkün, İspanyolcayı yumuşak, ahenkli bir aksanla konuşan melez halkıyla ülkenin gençliğini hissederdim. Panamalılar çözümü pek kolay olmayan bir ulusal kimlik sorunundan mustaripti. Yalnızca coğrafyalarını ikiye bölen kanal değildi kaderlerini çizen; gezegenin her yanından gelen insanlar, Hindistan, Çin ve Endonezya'nın egzotik malları, gümrükten muaf canlı bir sanayi, geniş bir alana yayılmış kaçakçılık da dahil olmak üzere, her türlü etkiye maruz kalmışlardı.

Şehrin, La Cresta olarak bilinen kesiminde yer alan Continental Oteli'nde kalıyorduk. Annemin çantalarını açarak odaya yerleşmesi, nihayet işini bitirince ölçülü hareketlerle bir iskemleye oturuşu, yaptığım seçimi asla onaylamadığını bana açıkça hissettiriyordu. Zavallı annem diye düşündüm. Gerilla eylemleri ve siyasi işkenceler, şık bir yazlık döpiyes içindeki –özenle taranmış kısa sarı saçları, mükemmel manikürlü elleri, uçuk renkli ojeli tırnakları, naylon çoraplarıyla– bu kadına dünyalar kadar uzaktı. Kocam ona ne gibi sorunlarla karşı karşıya olduğumu anlatmıştı. Ancak benden ayrıntıları öğrenmek istiyordu. Hoşnutsuzluğunu gizlemese de, uçuruma yuvarlanmamı önlemek için bana elini uzatıyor olmaktan memnundu. Yumuşak bir sesle ağır ağır sorular sorduktan sonra, kısaca Nikaragua'da olan biteni anlatırken, sorumluluğumu hatırlatma fırsatını kaçırmayarak, kendimi suçlu hissetmeme de sebep oldu. Zavallı kızlarım, ne kadar çok özlemişlerdi beni, Melissa nasıl da ağlamıştı, ya babam, uykusuz gecelerinin haddi hesabı yoktu, endişenin tükettiği kocam, hayalete dönmüştü.

"Sen de suçlusun, anne," diye karşılık verdim. "Sorumlu olmayı, başkalarının iyiliği için çaba göstermeyi sen aşıladın bana."

Panama'ya benimle tartışmaya değil, yardım etmeye geldiğini söyledi. Elbette sorumlu olmanın değişik yorumları vardı. Sesimi çıkarmadım. Düşüncelerini açıklamasını engellemeye hakkım yoktu.

Beni asıl üzen kendini ne denli uzak tuttuğunu görmemdi. Nasıl mesafeli davranılacağını biliyordu; koyduğu kuralları kabul etmez ve duygusal davranmazsam, ona yaklaşmam nadiren mümkün olurdu. Ateşli tartışmalara, hakaretlere ve kendini kaybetmeye gelemezdi. Ne istediğini biliyordum. Kurallarına uymayı kabul eder etmez, annem gevşedi ve benim en sarsılmaz müttefikim oldu. Zaten sonunda pes eden hep ben olurdum.

Ertesi sabah odamıza getirilen kahve, kızarmış ekmek, tereyağ ve minik kavanozlardaki marmelattan ibaret kahvaltı sırasında –annemin otellerde en bayıldığı şeydi– işe başladık. Managua'da uçaktan iner inmez diktanın gizli polisi tarafından gözaltına alınıp sorgulanma ihtimaline karşı annemden yardım istiyordum. Eğer gözaltına alınırsam onlara tamamen yanlış bilgiler vererek başka yöne saptırmam gerekiyordu. Gerçeğe uygun, gerilla argosunda "maval" dediğimiz türden sıkı bir hikâye uydurmalıydım. Eylül Harekâtı'ndan önce ve sonra ne yapmış olursam olayım –hatta Marcos'la ve Roberto'yla buluşmuş olmam gündeme gelse bile– gerillalarla ilişkim olduğuna dair hiçbir kanıtın olmadığına, endişelenmemeleri gerektiğine, bana işkence yapmaya ya da hapse atmaya değmeyeceğine onları inandırmalıydım. İlk önce bir taslak hazırladım. Onu okuyanlar beni kolayca romantik, saf, siyasi başkaldırıya mesafeli yaklaşan genç bir kadın sanabilirdi. Bu metni ele alarak, tarihlerin doğruluğunu, gidip gelinen yerlerle ilgili, amaç her ne ise, mantığa uygunluğunu ve açıkladığımız gerçek olgularla uydurduğumuz masalın tutarlılığını kontrol ettik. Sonra tiyatroya bayılan ve Managua'da sahnelenen birden fazla oyunda rol almış olan annem, rolümü prova etmem için beni sorgulamayı üstlendi. Hayatı boyunca izlemiş olduğu pek çok filmdeki her casusluk sahnesini, her işkence ve beyin yıkama seansını tekrar tekrar kafasından geçirmiş olmalı ki, sorgu sona erdiğinde bende takat kalmamıştı. Beni çelişkiye düşürmek, köşeye sıkıştırmak ve kışkırtmak için uğraştı durdu.

İçinde bulunduğumuz fevkalade gergin ortama rağmen arada gülmeyi bile başardık. Bana duyduğu sevgi, bir anne olarak hayatta belki de aşmayı hiçbir zaman aklına getirmediği sınırları aşmasına yol açtı. Bunu olağanüstü bir incelikle yaptı. Annem ufak tefek, narin ama çetin bir kadındı. Duygularını göstermekten her zaman kaçınırdı, ama zor zamanlarda güçlü kişiliğiyle meselenin olumlu bir yöne evrilmesini daima başardı. Bazen pek çok benzer yanımız olduğunu düşünüyorum. İkimiz de sınırları zorlamak istedik ve sanırım buna cesaret ettiğim için tepki duydu bana. Kendisi yükümlülüklerini üstlenmeyi seçmişti, bense hayallerimi... Sevgisinin gelgitleri beni kendinden uzaklaştırmakla, yanına çekmek arasında salındı. Rahmindeki mucizevi sıvıyla beslenerek, bir limana ulaşıncaya kadar o suda kalmamı istiyordu; ne var ki ben o suyun girdabında bo-

ğulacağını biliyordum. Yüzüp uzaklara gitmeliydim. Ben de bir okyanus olmalıydım. Beni anladığını hiç sanmıyorum, bana nasıl davranacağını hiçbir zaman bilemedi.

Bu durumun ona ne denli dehşet verdiğini sadece tahmin edebilirim. Nikaragua'ya dönüş yolculuğunda, yerinde dimdik oturmuş, gözleri kapalı sessizce dua ederken, Ave Maria'ların ritmine uygun olarak tespih taneleri parmaklarının arasından akıyordu. Ne var ki, beni engellemeye kalkmamış olması, tehlikeye rağmen dönme kararımı kabul etmesi, bu meselenin üstesinden gelme gücüne sahip olduğuma inandığına dair bana iletilen bir mesajdı.

ON ALTINCI BÖLÜM

Gaddar dikta koşullarında bir yıl daha; Sandinista hareketinin kitleselleşmesi ve bölünmesi

MANAGUA, 1975

KADERİN hangi cilvesiyle yakamı kurtardım, bilmiyorum. Belki de ayrıcalıklı olduğum için. Ya Güvenlik Şubesi'nin daha önemli işleri vardı ya da dosyam bir yerlerde kayıplara karışmıştı. Uçaktan inip yüreğim ağzımda göçmen ve gümrük dairelerinden geçtim. Ancak havalimanından ayrıldıktan, Managua'nın geniş bir kısmını kaplayan çirkin sanayi bölgesinden geçip de, annemlerin evine giden yola girdikten sonra rahat bir soluk alarak, Çok Şükür Tanrım, diyebildim! Annem bana sert bir nazar fırlatmadan edemedi. Korku ve tehlikeyi savdıktan sonra sitemlerini esirgemedi. Evde, annem, babam, kocam, kardeşlerim, çoluk çocuk hepimiz, kocaman pencereli büyük yatak odasına doluştuk. Annemlerin yatağında oturdum, kızlarım tepeme çıkarken babamın benim için biriktirdiği gazete yığınını hızla taramaya başladım. Haberleri okudukça aileme kavuşmanın, çocukluğumun geçtiği evde olmanın keyfi kaçtı. Önümdeki gazetelerde birbiri ardı sıra Roberto'nun, Martín'in ve Marcos'la birlikte gizlendiğimiz otlar arasındaki patikaya çok yakın, El Crucero civarındaki daha önce hiç görmediğim esrarengiz evin fotoğrafları karşıma çıkınca, gizli polisin ilerde yem olarak kullanmak için bana mahsus dokunmadığına kani oldum. Nikaragua'ya dönmüş olmaktan duyduğum sevinç yerini paniğe bıraktı.Tedirginliğimi ve korkumu sezen babam çocuklarla küçük kız kardeşimi odadan çıkarttı.

Gazetelere işaret ederek, "Yakalayacaklar beni," dedim. "Eminim bundan. Tanıyorum bu insanların hepsini. Somoza'nın gizli polisi de tanıdığımı biliyor. Gelmemeliydim! Ne yapacağım şimdi?"

Annemle babamın ve kocamın yüzleri ciddi ve kaygılıydı. Bu gibi durumlarda benden bile acizdiler ne yapılacağı hususunda.

"Belki siyasi sığınma istemek en iyisi," dedim. "Gizlice bir elçiliğe iltica etmek." Gazetelerde okuduklarımdan dehşete düşmüştüm. Ne ailemden gelen telefonlardan ne de İspanyol gazetelerindeki haberlerden Aralık Harekâtı'nın sonrasında diktanın vahşetinin boyutlarını kestiremezdim. Şimdiyse kanıtları gözlerimin önündeydi. Baskınlar. Sandinistalar'la ilişkisi olduğundan kuşkulanılan binlerce insanla tıklım tıklım dolu hapishaneler. Somoza, askerlerin vatana ihanet suçuyla sivilleri yargıladığı –anayasaya aykırı– özel bir mahkeme kurmuştu. Davalar henüz başlamıştı ve sanıkların ifadeleri alınıyordu.

Neden haber vermediniz olan biteni? Neden uyarmadınız beni? Yazmalı, anlatmalıydınız. Hiçbir şeyden habersiz düştüm bu tuzağa. Kocama da annemle babama da öfkeyle verdim veriştirdim. Babam, ilticanın en akla yakın çare olduğunu düşünüyorsan, sana elçiliğe giderken refakat edebilirim, dedi. Ama ilk önce aile dostumuz olan Dr. Carlos Baez'e danışmayı önerdi. Dr. Baez ailedeki tüm çocukların doktoruydu aynı zamanda. Siyasi mülteciliği tecrübeyle öğrenmişti. Bize akıl verebilir, iltica sürecini anlatır, iltica edilecek elçiliğin seçiminde yardımcı olabilirdi.

Çocukluk hastalıklarımı, yara berelerimi tedavi etmiş, aşılarımı yapmış, şimdi de kızlarımın doktoru olan Baez, sonunda bizi teskin etmeyi başardı. Beklemenin daha doğru olacağını söyleyerek, ilticada bulunmamamı tavsiye etti. Havalimanında gözaltına alınmamış olmam iyiye alametti. İltica başvurmak bir belirsizlikler dünyasına adım atmakla birdi. Talebimin gerekli mercilere ulaşması yıllar alabilir, bu arada elçilik sınırlarından dışarı çıkamaz, sahipsiz topraklarda yaşamak zorunda kalırdım.

Evime döndüm. İlk iki hafta hemen hiç sokağa çıkmadım. Öyle paranoyak olmuştum ki, park etmiş arabalardan korkuyor, her an canlanıp ölümcül yaratıklara dönüşeceklerinden kaygılanıyordum. Yatağımda cenin gibi kıvrılıp parmağımı emmekten başka şey istemiyordum. İnanılmaz ve açıklanması mümkün olmayan bir dürtüyle, babamın beni kucağına alıp pışpışlayarak uyu yavrum, uyu benim küçük kızım diye ninniler söyleyip sakinleştirmesini bekliyordum. Çocukluğum boyunca babamın kolları, korkunun delip geçemediği

bir çember, korunaklı bir alandı benim için. Ne zaman yaramazlık etsek annemin yargılayan, kadir-i mutlak kişi olarak tanıttığı ve şikâyet edeceği tehdidinde bulunduğu babamla, yeniyetmeliğimde, artık ondan korkmayacağıma ahdettiğim gün, arkadaş olduk. Onunla şakalaşırken ya da aklımdan geçeni söylemeye kalktığımda önceleri biraz tedirgindim, ama tutumumdaki bu değişiklik bir büyü etkisi yarattı. Yakın dost olduk. Bana babam kadar güvenen ve destekleyen başka kimse olmadı hayatımda. Bana inanması, kendime karşı dürüst davranmama neden oldu. Çok eski anılarımda onu hep ışıkla bir tutmuşumdur. Örneğin, yazları geçirdiğimiz sahildeki evi aydınlatmak için dizel motorunun ipini çekerken ya da elektriklerin sık sık kesildiği Managua'da, ev ödevlerimizi yapabilmemiz için karanlıkta gaz lambasını yakarken... Babam daima benim karanlıklarımı aydınlatan insandı.

Tehlikeyi atlatana kadar bana sıkıca sarılması için feda etmeyeceğim şey yoktu, ama artık koca kadın olmuştum ve yaptıklarımın sonucuna katlanmalıydım.

Neyse ki, hayatın gerçekleri gizlenmeme izin vermiyordu... Kızlarım annelerine ihtiyaç duyuyordu. Yurtdışına giderken eski işimden istifa ettiğimden, evin masraflarını karşılamak için yeni bir iş bulmak zorundaydım. İçinde bulunduğum ruh halinden telaşlanan Justine beni yemeğe ve kahve içmeye davet ediyordu. Róger'le tekrar görüştüm.

Ağabeyim Humberto sayesinde keyfim yerine geldi, moralim yükseldi. Çocukken, gündelik hayatımızla örtüşen yeni oyunlar icat etmekte üstüne yoktu. Bunlardan biri de, ömür boyu başkanlık edeceği büyük bir ülke hayaliydi. Anayasasını yazmış, sınırlarını ve su kaynaklarını belirlemiş, etnik bileşimini tasarlamış, babamın verdiği muhasebe defterlerine her şeyi tüm ayrıntısıyla kaydetmişti. Ben ve kardeşlerim bu ülkenin uyruklarıydık ve yasalarına uymakla yükümlüydük, her birimize değişik adlar verilmişti. Benimki María Elene Shirley'di. Çocukluktan çıktıktan sonra bile, zaman zaman Humberto bu oyunu hatırlar, devlet başkanıymış gibi bize hükmederdi. O zor günlerde, beni saçma sapan suçlarla yargılar ve hüküm verir, beklenmedik anlarda evi basıp korkularımla alay eder, gülmekten kırar geçirirdi. Kocamın televizyon bağımlılığından nasıl nefret ettiğimi bi-

lirdi. Bir gün kimse yokken bahçe kapısından atlayıp eve girerek soygun yapmış. Eve girdiğimizde yerlere saçılmış öte beri, ardına kadar açık çekmecelerle karşılaştık, televizyon gitmişti. Ne yapacağımızı şaşırmış, bakakalmıştık. Televizyonunun çalınmış olmasına canı sıkılan kocam söylenip duruyordu. Derken Humberto bir gülme nöbetine tutulup kendini ele verdi. Televizyonu bahçede bulduk.

Zaman içinde ağabeyimle birbirine taban tabana zıt siyasi görüşleri savunur olduk; özellikle de kendini dine verip sofu bir Katolik olunca. Ama mutlu çocukluk yıllarımızın hatırına, arkadaşlığımızı korumayı başardık. Ne zaman bir araya gelsek, çocukluğumuzu oynamayı yeğliyorduk, zira yetişkin olarak tartışmaya başlayınca fikir ayrılıkları baş gösteriyor, ister istemez birbirimizi hırpalıyorduk. Şükürler olsun ki, yaralar kopma noktasına gelecek kadar derin olmadı.

Managua'ya döndükten kısa bir süre sonra Mazatlán'da, Alfredo'yla Pía'nın evinde, Pedro Araúz Palacios'la buluştum. Marcos gerillalarla Küba'ya gitmişti; onun yerine şehir gerillasının komutanlığı Pedro'ya verilmişti. Toplantının havası, Marcos'la yürüttüğümüz yemekli çalışmalardan öylesine farklıydı ki, o günleri hasretle yâd etmekten kendimi alamadım. Kod adı Federico olan Pedro direşken, kaba saba bir adamdı, öne fırlak çenesiyle sert ve soğuk bir insan izlenimi uyandırıyordu. Hiç çıkarmadığı aynalı gözlükler yüzünden, kendisiyle göz teması kurmam mümkün değildi. Talimat beklemeden Nikaragua'ya döndüğüm için fena halde haşladı beni. "*Compañera*, senin Küba'ya gönderilmen planlanmıştı. Gelmemeliydin. Kurallarımızı çiğnedin." Kızlarımı, iki ay beklediğim halde hiç haber alamadığımı öne sürdüm ama boşuna. Beni suçlamayı sürdürüyordu. "Ben seve seve giderdim Küba'ya," dedim. Bir yandan oraya gitmemi Marcos'un istemiş olacağını hayal ederek mutlu olurken, öte yandan küçücük kızlarımı arkamda bırakmamış olduğum için seviniyordum. Gelgelelim, Federico'nun benim mazeretlerime karnı toktu. Ben bir militandım, dolayısıyla disiplin kurallarına uymak zorundaydım. Beni bir süre pasif işlerde kullanmaya karar verdi. Aklımın başıma geldiğinden emin oluncaya kadar hiçbir sorumluluk verilmeyecekti. Silahlarla ilgili uzun ve sıkıcı elkitaplarının tercümesi türünden sıradan işler yapacaktım sadece. Gene de şansım yaver gitti, yeni bağlantım Jacobo Marcos, şimdiye dek tanıdığım en tatlı, en yumuşak

başlı insandı. Filistin kökenli bir psikologdu. Sakin, iyi öğrenim görmüş, şüpheci olduğu kadar da hoşgörülü, sağlam bir bakışla dünyayı değerlendiren, bıyık altından gülen, aklıseliminin herhangi bir şeyi fazla ciddiye almaktan onu koruduğu, çocuk ruhlu bir adamdı. O feci yıl zarfında Jacobo'nun hayatımda çok önemli bir yeri oldu. "Terapistle hastası"nı oynuyorduk. Doğrusu mükemmel bir numaraydı. Her hafta oldukça loş, İspanyol üslubundaki mobilyaları, perdelere uygun koyu kırmızı kumaş kaplı koltuklarıyla hatırladığım muayenehanesine giderdim. Bundan daha iyi bir kamuflaj olamazdı. Jacobo, samimiyeti ve alaycılığıyla fethetmişti beni. Muayenehanesinde, küçük porselen fincanlardan içtiğimiz kahveler nefisti. İlk tanışmamızda duyduğum yakınlık, Marcos'un Paris'teyken Sandinista Hareketi'ne Jacobo'nun etkisiyle katıldığını öğrenince daha da arttı. Aslında Marcos kod adının da isim babasıydı. Jacobo, Sandinista Hareketi'nin iç işleyişine benden daha vâkıftı; önderlerini tanıyor, onların zaaflarını biliyordu; bu özellikle 1975'in sonuna doğru, FSLN'nin siyasi bir kriz yaşadığı ve Örgüt'ün üç hizibe bölündüğü 1976'da çok yararlı olacak bir bilgi birikimiydi.

Çelişkili gibi görünse de, bu kriz 27 Aralık Eylemi'nden sonra Sandinista Hareketi'nin büyük bir hızla taraftar kazanmasından dolayı patlak verdi. Yeni insanlar, Somoza karşıtı mücadelenin nasıl yaygınlaştırılacağı ve kitlelere nasıl daha etkin bir şekilde ulaşılacağına ilişkin yeni fikirler ve önerilerle geldiler. Bu insanlar, Nikaragua'daki hareketten sorumlu olan Federico ve Tomás Borge'nin geleneksel görüşlerine tosladılar. Bu arada Marcos, Carlos Fonseca ve öteki önderler Küba'da strateji planları yapmakta ve gerilla eğitimi vermekteydiler. Krizle birlikte Sandinista Hareketi içinde üç farklı siyasi görüş ortaya çıktı: Federico ile Tomás, Nikaragua'nın kuzeyindeki dağlarda yılmak bilmeden savaşan gerillaların hareketin belkemiği olduğu iddiasındaydılar. Onlara göre, rejimin askeri gücünü kırmak ve diktatörlüğe son vermek, kırsal gerilla savaşının yaygınlaşmasının yanı sıra şehirlerdeki insanların ayaklanarak onlara destek vermesiyle mümkün olacaktı. Ne var ki, 27 Aralık Eylemi'nin inkâr edilemeyecek başarısı, özellikle de o tarihten itibaren harekete katılanların sayısındaki artış, Marcos'un stratejisinin, şehirlerde gerilla eylemleri örgütlemenin yararını gözler önüne seriyordu. Marcos, Nikaragua tarihi boyunca, başkaldırının şehir halkının tercih et-

tiği bir yöntem olduğunu söylüyordu. Diktatörlüğü yıkmak için geniş çaplı bir halk ayaklanması örgütlememiz gerektiğine inanıyordu. Bölünmeye neden olan hizip ise, hareketin gelişmesinin tarım ve sanayi proletaryasının örgütlenerek, direnişin motoru haline getirilmesine bağlı olduğunu ileri sürüyordu.

Zaman içinde bu üç farklı görüş, "eğilimler" adı altında üç ayrı grubun ortaya çıkmasına yol açtı: GPP (Sürekli Halk Savaşı) dağlardaki gerillaları tanımlıyordu; Terceristalar şehirlerde savaşanlar, Proletaryalar ise işçi örgütlenmesiydi. Ne var ki, krizin baş gösterdiği ilk aylarda ayrılık noktaları henüz netleşmemişti. Fikir çatışmaları çok şiddetliydi ve herkes –ilkelere ihanet etmekten tutun, burjuva fikirlerini benimsemiş olmaya kadar– çeşitli biçimlerde birbirini suçluyordu. Hepimizin aklı karışmıştı ve çoğumuz nereye ait olduğumuzu kestiremiyorduk.

1975 Ekimi'nde "dondurucu"dan çıkarıldım. Federico'yu bir daha hiç görmedim. Onun yerine Tomás Borge ile düzenli bir ilişki başladı. Tomás, en yüce kahramanlıklarla, en manasız iptilaların, özellikle de boş gurur ve dedikoduculuğun birleştiği bir kişiliğe sahipti. Kısa boyluydu (ki bu fiziksel özellik onu mahvediyordu). Bir Moğol cengâverini andıran yüz hatlarıyla ordulara hükmediyormuş gibi azametliydi. Saf olmakla birlikte baştan çıkartıcılıkta mahirdi; kolay heyecana kapılan içli bir insandı. Bir şeyden özellikle heyecanlanmışsa, neşesini ve cömertliğini göz kamaştırıcı bir şekilde ortaya dökerdi; ayrıca kelime dağarcığı çok zengindi. Güzellikle sadeliği harmanladığı güçlü cümleler kurmakta ustaydı. FSLN'nin "kurucu ataları"ndan hayatta kalan yegâne lider olduğu için bir efsaneydi adeta; davranışları da şöhretiyle uyumluydu. İnsanları şaşırtmaya bayılırdı. Ne var ki söyledikleri gerçek mi, yoksa zengin hayal gücünün ürünü mü, kestirmek mümkün olmazdı. Gizlilik koşullarına yıllarca dayanabilmiş olmasına şaşıyordum; şeytani bir yeraltı örgütçüsü olarak engin tecrübesine ve teatral tutumunun altında gizlenen yücegönüllülüğüne hayrandım. Bana göre o, yaşından büyük gösteren, sokaklarda avare ve başına buyruk dolaşma tutkusundan dolayı korumam gereken bir oğlan çocuğuydu.

Görevim Tomás'ı şehirdeki buluşma yerlerine götürmekti. Onunla beraberken en sıradan eylem bile sinirleri geren bir nitelik kaza-

nırdı. Zira adeta tehlikeye davetiye çıkartan bir tutumu vardı. Piyango bileti almak için herhangi bir köşebaşında arabadan çıkar ya da gizlenmeye aldırış etmeden, sanki insanlar özellikle kendisini görsün diye, dimdik otururdu. Aranan Sandinistalar'ın en başta gelenlerindendi. Bu yüzden pervasızlığı sadece asabımı bozmakla kalmıyor, aynı zamanda öfkeden deli ediyordu beni. Maçoluğunu sergileyecek diye böyle bir tehlikeyi göze almak son derece anlamsızdı bana göre. İşin tuhafı, tam da bu nedenle dost olduk. Tehlikeli ya da düşünmeden verilmiş emirlerine itiraz eder ya da duymazdan gelirdim. Ona karşı çıkmamdan hoşlanır, eleştirilerimi kabul ederek kendi kendisiyle dalga geçerdi. Kişiliğine birçok bakımdan aykırı bir hayata uyum sağlamanın ne denli zor olduğunu itiraf ederdi.

Tomás'ın Roberto'nun beni arayabileceğini söylediği gün, bir şeylerin yolunda gitmediğini anlamıştım. Eğer Roberto ararsa, hemen kendisine haber vermemi tembih etti. "Roberto, gizlendiği yere dönmedi," diye açıklamada bulundu. Kimi zaman benimle konuşurkenki hükmedici baba tonuyla, "Dikkat et yavrum," demesi kimi karanlık gelişmelerin kehaneti gibi geldi bana. Arkadaşımı ele vermemi beklediğini, Roberto'ya olan sadakatimin önüne Örgüt'e olan sadakatimi koymamı istediğini anlamayayım diye, meselenin önemsiz bir şey olduğu izlenimini vermek için çabaladığını fark ettim. Ben de rol yaparak, doğal, her şey normal seyrinde gidiyormuş gibi davrandım, "Elbette," dedim. "Roberto beni ararsa, sana haber veririm." Ne düşüneceğimi şaşırmıştım; Roberto, Aralık Harekâtı'nın adı açıklanan firarilerinden biriydi, gizlendiği yeri ne sebeple terk etmiş olabilirdi?

Hattın öbür ucunda Roberto'nun sesini duyunca sevindim. Aradan çok uzun bir zaman geçmişti. Kuşa benzeyen yüzü, başının üzerine ittiği gözlükleri geldi gözümün önüne. Ancak sesindeki telaştan irkildim.

"Dinle," dedi. "Başım adamakıllı dertte. İlişkim olan bir kadının kocası peşimde. Şakası yok öldürecek beni. Yardımına ihtiyacım var, ama sakın kimseye söyleme, ne seni aradığımı ne de seni göreceğimi. Anlıyor musun ne demek istediğimi?"

Onu bir sokak köşesinden aldım, arabayla şehir dışında dolaşarak saatlerce konuştuk. Bana Örgüt'teki bölünmenin nedenlerini açıkladı. Tomás'la Federico'nun, (muhalif fraksiyon liderleri) Luis Carrión ve Jaime Wheelock'u silah zoruyla bir elçiliğe götürerek, ülkeyi terk

etmeleri için ilticaya zorladıklarını anlattı. Luis'le Carrión elçilikten kaçmayı başarmış, bunun üzerine Roberto da gizlendiği yeri terk etmişti. Firari muhaliflerden oluşan grupların, ülkeden ayrılmak, Marcos ve öteki parti önderleriyle ilişki kurmak, örgütteki muhalefeti kendi bakış açılarından anlatmak için yardıma ihtiyaçları vardı. Fikir ayrılıkları tartışılarak çözümlenmeliydi, baskıyla ve dolu tabancayı eski yoldaşının şakağına dayayarak değil. Ona tamamen katılıyordum. Konuşmak, anlaşmazlıklarını dile getirmek haklarıydı.

Sonraki iki hafta boyunca tam anlamıyla iki açmaz arasında kaldım. Bir yandan Somoza'nın gizli polisine karşı tetikte bulunmak durumundayken, öte yandan da Tomás'ın, "kopuklar" dediği muhaliflerle dayanıştığımdan kuşkulanmaması gerekiyordu. Gradas'taki kültürel toplantıları örgütleyen şair Rosario Murillo'yu aradım. Managua'nın kalabalık semtlerinden birinde yaşıyordu. Roberto'yla arkadaşlarını birkaç gün saklamayı kabul etti. Rosario da ben de içinde bulunduğumuz çift yönlü risk yüzünden diken üstündeydik.

Üniversitede, FSLN'nin öğrenci kolunda da bu konu hararetle tartışılıyor, aşırı katılıktaki Sandinista liderlerinin yöntemleri sorgulanıyordu. Ayrılık giderek derinleşmeye başlamıştı. Rosario'nun rock gruplarının posterleri, fasulye torbası yastıklar ve boncuklu perdelelerle donatılmış evinde sürüp giden tartışmalar yüzünden, kızcağız tırnaklarını kemiriyordu. Avlanmaktan kaçan bir hayvan gibi kocaman açılmış gözleri, şıngırdayan bilezikleriyle yüzükleri, uçuşan tünikleri, uzun saçlarıyla tam bir hippi görüntüsü sergileyen Rosario, bana tartışmanın geldiği en son noktayı ve anlaşmazlıkların ayrıntılarını aktarırdı. Örgüt içinde işlerin bu denli altüst olması karşısında duyduğumuz hayal kırıklığını ve şaşkınlığı paylaşıyorduk. Ballı bitki çaylarımızı yudumlarken, depremle sarsılmış gibi gözlerimizin önünde un ufak olan Örgüt'ün neden bu hale geldiğine ilişkin düşüncelerimizi de karşılaştırırdık. Bizim Frente diye söz ettiğimiz efsanevi Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin böyle kolayca yıkılacağına hiçbirimiz inanamıyorduk. *Compañero*'ların düşüncelerini açıkça ifade edememesi de ne demek oluyordu. Eğer halktan yegâne beklentimiz, dağlardaki küçük gerilla gruplarının mücadelesini desteklemek olacaksa, ülkede siyasi iktidarı ele geçirmeyi nasıl düşünebilirdik? Roberto, işte sorun tam da bu diyordu. Frente bu meseleyi çözemezse, kendi kendini yok eder. Onlardan ayrılmamız, istifa etmemiz

gerekiyordu. Haklısınız diyordum onlara; aynı kadere mahkûm olmaktan, pek çok Latin Amerika Kurtuluş hareketinin başına geldiği gibi, bölünerek bin parça olduktan sonra kendi saflarındaki insanları katletmektense, çekip gitmek daha iyi. El Salvador'da Roque Dalton'a reva görülenleri bilmek yeterdi. Kendi halkınca katledilmişti.

Rosario çok geçmeden Tomás'la ilişkiyi kesti. Dediğine göre, Tomás'ın haber vermeden evine gelmek gibi yakışıksız bir alışkanlığı vardı. Benim ilişkim ise nerdeyse eskisi gibi devam ediyordu. Beni hâlâ toplantılara çağırıyor, evime geliyordu; onu Managua'nın içinde ve dışında gitmek istediği yerlere götürüyordum. Böyle bir öğleüzeri, onu almaya gittiğimde, yanında dekolte giysili, ufak tefek, Roger Vadim filmlerinden bir aktrisi andıran güzel bir kadın vardı. Gazetelerdeki fotoğraflarından tanıdım onu. Charlotte Baltodano'ydu adı. O da meşhur firarilerdendi. Kocasıyla birlikte 27 Aralık Harekâtı'nda gerillalarca kullanılan maruf evi kiralamıştı.

Tomás bana, "Bu gece Charlotte senin evinde kalabilir mi?" diye sordu.

Ona olumlu cevap vermekle birlikte, evimin çok da güvenilir bir yer olmadığı konusunda uyardım.

"Biliyorum, biliyorum. Sadece bir gecelik."

Avrupa'dan döndükten sonra kocam ilişkimizi düzeltmek için bana bir silah ve bir miktar para vermiş, hatta Tomás'la tanışmaya bile razı olmuştu. Ne var ki, bu yegâne buluşma onu ürkek girişimlerinden ve Sandinistalar'la ne türden olursa olsun ilişki kurmaktan caydırmaya yetti. Buluşmadan önce, ben acil bir durumda evden en kolay hangi yollardan kaçılacağını Tomás'a göstermeye çalışırken, aksilik bu ya kocam onun, "Üzme canını bunlarla, Ulusal Muhafızlar evi basacak olursa kimse sağ çıkmaz buradan nasılsa," dediğini duydu. Tomás'ın insan hayatına karşı bu abartılı umursamazlığı kocama çok fazla geldi. Bundan bir süre sonra, "Aranıyor" ibaresiyle gazetelerde sık sık fotoğrafı çıkan Charlotte'la eve girdiğimi görünce benzi kül gibi oldu.

Onu sakinleştirmek için, "Sadece bir günlüğüne," dedim. Charlotte odasına süzüldü ve sonraki gün evden ayrılma zamanı gelinceye kadar orada kaldı. Akşam olmadan Managua'ya gitmek üzere yola çıktık.

California'da büyümüş olan Charlotte İspanyolcayı belli belirsiz

bir aksanla konuşuyordu. Bir kızı vardı, yeraltına geçtiğinden beri ona anneannesiyle büyükbabası bakıyordu. Üzüntüyle, onu çok seyrek görebildiğini söyledi bana. Bir köşeyi döndük. Yolun kenarına park etmiş küçük, kırmızı bir araba biz önünden geçerken motorunu çalıştırarak peşimize takıldı. Dikiz aynasından içinde dört kişi olduğunu gördüm. O gün daha önce aynı arabanın beni izlediğini fark etmiştim, ama emin olmak için dolambaçlı yollara sapmış ve sonunda atlatmıştım. Halbuki şimdi iş işten geçmişti.

Yolcuma, "İzleniyoruz," dedim.

Bir saniye için arkasına baktıktan sonra, sırt çantasına uzanarak, bir çift spor pabuç çıkarttı ve topuklu pabuçlarını değiştirdi. Ardından çantadan iki tabanca çıkardı.

"Nasıl kullanılacağını biliyor musun?"

Başımı salladım. Mermi sürülmüş olan ve emniyeti açık tabancayı kucağıma bıraktı. Akşam vakti beşte, dar, çift yönlü yolda trafik yoğundu. Güç bela ilerlerken, ihtimalleri hızla kafamda tarttım. Eğer çatışma çıkacak olursa, ikimizin de sağ kalmayacağı kesindi. Durum dörde ikiydi ve onların daha iyi nişan alabildikleri, daha tecrübeli oldukları su götürmezdi. Atlatma şansımız yoktu. Trafik sıkışıklığı bir bakıma bizi koruyordu, ama adamlar her an önümüzü kesip üzerimize ateş açabilirdi.

Charlotte, "Bizi canlı ele geçiremeyecekler, tamam mı?" diye sordu.

Başımı salladım.

O andan itibaren soğukkanlı bir kararlılıkla hareket etmeye başladım. Biraz ilerde askeri ciplerin önümüzü kesebileceği ihtimalini düşündüm. Bizi ele geçirinceye kadar kaç asker saf dışı edilebilirdi? Ciplerin bizi kuşattığını gözümün önüne getirdim. Korku duymuyordum, sadece adrenalinim yükselmişti. Zaman ağır bir tempoda ilerliyor, oysa zihnim inanılmaz bir hız ve kesinlikle çalışıyordu. Birkaç metre ilerde köşebaşları, tek yönlü dairesel kavşakları ve arayollarının karmaşık yerel yollara açıldığı bir sitenin girişini görebiliyordum.

Hiç düşünmeden, planın zihnimde şekillenmesiyle yürürlüğe konması arasındaki mesafeyi tartmaksızın Alfa Sud'umu gazladım. Aniden direksiyonu sola kırdım. Yolun ortasından, karşıdan gelen trafiğe doğru ilerledim; sürücüler bağırıp çağırsa da ellerinden başka

bir şey gelmediği için bana yol vermek zorunda kaldı. Araçlardan oluşan Kızıldeniz'i yararak, istediğim dönemece ulaşınca, direksiyonu sağa kırdım; çapraşık yollardan, Ticomo Vadisi'nin öte yakasındaki çok kalabalık bir işçi mahallesinin arka tarafındaki toprak yola ulaştım. Gözü pek bir girişimdi. Riskleri hesaplayacak vaktim yoktu, ama sonuç olumluydu. Kırmızı arabaya izimizi kaybettirerek kaçmayı başarmıştık. Charlotte'u salimen yerine teslim edebilmiştim. Dönüş yolunda bacaklarımın titremesine bir türlü engel olamadım. Kocama hiç söz etmedim o gün olanlardan. Çok korkmuştum. Yakayı ele vereceğimden hiç kuşkum yoktu. Fakat o takipten sonra hiçbir şey olmadı. Bugün bile olay esrarını koruyor benim açımdan. Belki de beni daha büyük bir balıkla yakalamak için pusuya yatmışlardı.

Günler ilerledikçe korkularım ve kuruntularım artıyordu. Örgüt içindeki anlaşmazlıklar giderek daha şaşırtıcı bir hal aldı. Kime güveneceğimi bilmiyordum artık. Hareketin dağılmayacağına, Roberto'yla arkadaşlarının sürdürdüğü müzakerelerin başarıya ulaşacağına inanmak istiyordum. Öte yandan, davaya olan inancımın zayıfladığı bir anda yakalanır ya da ciddi bir tehditle karşılaşırsam ne olacağını düşünmek beni korkutuyordu. Bunca hayalin ve gayretin boşa gideceğinden endişe ediyordum. Diktatörlüğün ağına her an düşebilirdim. Aralık'ta Jacobo yakalandı. Ondan birkaç gün önce, kırmızı arabalı dört hafiyenin muayenehaneyi gözlediğini fark etmiştim. Onları görünce o günkü buluşmadan vazgeçerek arabayı gazladım. Jacobo'ya dikkatli olması için bir uyarı mesajı gönderdim; ne yazık ki uyarımı dikkate almadı.

Alfredo, Federico'nun talimatını iletmek için beni aradı: Vakit kaybetmeden ülkeyi terk etmem gerekiyordu. Sandinista kurallarına göre, işkenceden geçse bile Jacobo'nun en az bir hafta konuşmayacağı varsayılıyordu. Onunla ilişkisi olanların kaçıp saklanması için tanınan zamandı bu. Hayatını kurtarmak için bir hafta sonra konuşmak ve bazı isimleri açıklamak durumunda olacağını biliyorduk. Federico'dan gelmiş olsa bile bu talimata uymakta tereddütüm yoktu. Hazırlanmak için bir haftadan az zamanım vardı. Aralık ayı bir kez daha ayrılık ve felaket getirmişti. Zavallı kızlarım ve Noel umutlarımız! O yıl bir Noel ağacı bile almış, parlak renkli süslerle donatmıştım.

Keder ve korku içinde şehrimin sokaklarında dolaşıyordum. Managua feci bir kaza sonucu güzelliğini yitirmiş bir kız gibiydi. Yakıl-

mış, örselenmiş ama hâlâ hayatta. Şehrin sakinlerinin direnci ona estetik kaygıların ötesinde bir güzellik katıyordu. En sevdiğim yerleri görmeye gittim: Anayol üzerindeki, boynunda bulutlardan bir atkıyla ilerleyen bir devi andıran görkemli Momotombo Yanardağı'nı, gövdeleriyle parlak renkli yapraklarını hatırlamak için en sevdiğim ağaçları ziyaret ettim. Rüzgârın taşıdığı çeşitli kokularla ciğerlerimi doldurdum. Trafiğin ve çarşının şamatası içinde, uzun zamandır çekilen ıstıraba rağmen, umutsuzluğa kapılmayı reddeden, kimi güçlü, kimi kırılgan, onurlu, esmer, değirmi yüzlere dalıp gittim. Sandinista Hareketi'nin onlara verdiği sözü tutması için içimden dua ettim. Tüm kalbimle onların karşısında yüzümüzün kara çıkmamasını diledim.

20 Aralık, 1975'te, tatile çıkma bahanesiyle tek başıma Meksika'ya giden bir uçağa bindim. Havalimanında, uçuş duyurusunu beklerken, en kötü ihtimalleri aklımdan geçiriyor, kızlarıma sarılmış, onların küçük bedenlerinden yayılan ısının iliklerime kadar hissettiğim dondurucu ürpertiyi gidereceğini umuyordum. Tuzağa düşmüş bir hayvan gibiydim.

Kulağıma eğilen kocam, "Az önce hoparlörden seni çağırdılar," dedi. Kanım damarlarımdan çekilmiş gibi oldu. Panik içinde ayağa fırladım, denetleyemediğim bir korkuya kapılmıştım.

Dudaklarında alaycı bir gülümsemeyle eteğimi çekeleyerek, "Otur, otur yerine. Şaka ediyordum sadece," dedi kocam. Zaman içinde yaptığı pek çok şeyden dolayı onu bağışladım ama bunu asla.

Ben ayrıldıktan bir hafta sonra Somoza'nın hafiyeleri reklam ajansındaki ofisime gelerek tüm evrakıma el koymuş. Bundan birkaç ay sonra, Askeri Mahkeme'de yargılanan yüzlerce isim arasına benimki de eklenmiş. Annemle babam gıyabımda bir avukat tutmuş. Avukat ilk duruşmada ülkeme olan sevgimin kanıtı olarak bazı şiirlerimi okumuş. Yokluğumda yedi yıl hapse mahkûm edildiğim haberini aldım.

Sonradan diktanın katil polisinin Jacobo'ya neler yaptığını öğrendim. Yakıcı güneş altında, açık bir avluda ayakta, boynuna kadar toprağa gömülü olarak bir hafta bekletilmiş. Onu tutsak edenler üzerine pislik döküp işiyormuş. Ama asla konuşmamış. Hüküm giymeden kaçmam onun sayesinde mümkün oldu.

SÜRGÜN

Vientos del pueblo me llevan
Vientos del pueblo me arrastran
Me esparcen mi corazón
Y me aventan la garganta

Miguel Hernández

Halkın soluğu rüzgâr gibi
Beni önüne katar
Yüreğimi dağlar
Boğazım sedalarla dolar

ON YEDİNCİ BÖLÜM

México'ya sığındıktan sonra olanlar
Sürgünde eski arkadaşlarımla buluşuyorum

MEKSİKA, 1975

KAFAM allak bullak, Nikaragua'dan kalkıp dev adımlarla koşarak bulutları aşmış gibi, soluk soluğa Meksika'ya vardım. Korku, arkamda bıraktıklarımın yasını tutmama ya da gelecek için kaygılanmama engel oluyordu. Sanki bir yıl önce, tam Noel sırasında ülkeden kaçışımın, olayların seyrini bekleyişimin ve –kim bilir belki de– yeniden eve dönüşümün tekrarı gibiydi bu başıma gelenler. México'nun ünlü grafik sanatları atölyesi, Taller de Gráfica Popular'da çalışmalarını yürüten arkadaşım Róger, bana bir otelde yer ayırtmıştı; havalimanından dosdoğru oraya gittim. Uçsuz bucaksız, kalabalık metropolün Noel şenlikleri için aydınlatılmış caddelerinden, Liverpool, El Palacio de Hierro gibi büyük mağazalardan satın alınmış, kırmızı Noel fiyonklarıyla süslü armağanlarla dolu torbalarla telaş içinde koşuşan insanların kaynaştığı sokaklardan taksiyle geçtim.

Ağırbaşlı, Art Deco üslubundaki odama yerleştikten sonra yatağa uzandım. Jacobo'nun bana muayenehanede öğrettiği egzersizleri yaparak ve derin soluklar alarak sakinleşmeye çalıştım. Zavallı Jacobo. Kim bilir başına neler gelmişti. Ona ne zaman korkularımdan söz etsem, bunun bizim mesleğimiz için yararlı olduğunu söylerdi.

Akşam saat altıda Róger –blucin mont, sakal, bıyık– otele geldi. Birlikte bira içtik. Dalıp dalıp gitmemden ne kadar dertli olduğumu anlamış olmalı ki, aniden beni stüdyosuna götürmek istediğini, zaten çok yakın olduğunu, biraz yürümenin de bana iyi geleceğini söyledi. Sokaktan aşağı doğru bir süre gittikten sonra stüdyonun ve bir basımevinin bulunduğu binaya geldik. Dış yüzü tıpkı Granada'daki anti-

ka, köhne sömürge evleri gibiydi. İçerde baskı makineleri tekdüze bir takırtıyla çalışıyordu. Róger beni işçilerle tanıştırırken, Somoza'nın pençesinden henüz kurtulduğumu gururla açıkladı, bu yüzden de moralimi yükseltmeleri gerektiğini sözlerine ekledi. Noel kartı basan işçiler, yarım saat sonra makineleri stop ederek, mürekkep kokulu çatı katında bana özel bir "Hoş geldin!" partisi düzenledi. Tekila içip Meksika halk şarkıları söyledik; insanın dertlerini dökmesi için bundan iyi bir kültürel bahane olamazdı doğrusu. İşçiler arasında yaşadığım o serbest, dostça terapi o gün bana sunulan olağanüstü bir armağandı. Çok duygulanmış, otele döndüğümde kendime gelmiştim...

Róger, "Yalnızlık çekmeyeceksin canım!" dedi. "Geldiğini *compañero*'lara haber vereceğim. Yarın da birlikte kahvaltı ederiz."

Güvenlik kaygısıyla yanıma kimsenin adresini almamıştım; aralarında Andrea'yla Şair'in de bulunduğu, Meksika'ya iltica etmiş olan Sandinistalar'a Róger aracılığıyla ulaşacağımı düşünüyordum. Haklı çıktım. Ertesi sabah, otelde kaldığım süre boyunca telefon sürekli çaldı durdu. Öğle olduğunda odam insanlarla hınca hınç dolmuştu. Róger ile Şair iki arkadaş daha getirdi. Sımsıcacık kucaklaşmalar, kahkahalar, bol heyecan –Şair'in dediği gibi– "kabına sığmayan bir coşku" vardı. Oda servisine Tecates ve Coronas içkileri ısmarlandı. Aralıksız konuşuyor, FSLN'de ve "memlekette" neler olduğunu öğrenmek istiyorlardı. Örgüt'teki bölünmenin artık açık açık konuşulduğunu fark ettim. Kimse bildiğini ötekinden gizleme gereğini duymuyordu. Onların heyecanı ve iyimserliği benim kötümserliğime galebe çalarak umutsuzluğumun nedenlerini yeniden gözden geçirmeme yol açtı. Onlara göre, liderler sonunda stratejileri ve öteki meseleleri sıradan üyelerle açık açık tartışmak zorunda kalacağı için, kriz sağlıklı bir dönüşüme yol açacaktı. Şimdiye kadar Somoza'ya muhalefet ve FSLN'nin siyasi programında öngörülen kimi temel amaçlar çerçevesinde örgüt içi uyum sağlanmıştı, ama artık bu yeterli değildi. Değişik askeri seçenekleri, gerilla taktiklerini ve öteki siyasi güçlerle ve gruplarla muhtemel ittifakları tartışmalıydık. Ben de, hareketin içinde kalıp liderliği sorgulamak ve seslerini duyurmakta ısrar eden muhaliflerin gösterdiği kararlılığın, Aralık Harekâtı sonucu ortaya çıkan alternatifleri ve imkânları kaale almayan kimi

dogmatik ve ortodoks görüşlü liderlerin mutlak otoritesini sarstığına inandığımı söyledim. Şair ise GPP'nin stratejisini kararlılıkla savunan tek kişiydi aramızda. Muhalifleri, sözde entelektüeller diyerek bir kalemde silmesiyle tartışma alevlendi. Birisi bir kitaptan söz edince, "Haydi kitapçıya gidelim," önerisinde bulundu başka biri. Ardından yemeğe gidilecekti.

Meksika'daki kitapçılar yeryüzündeki cennetti benim için. Nikaragua'da yasaklanmış yayınların tümü raflardaydı. Ama ne yazık ki çok pahalıydılar, bense yanımda getirdiğim bin doları son derece dikkatli harcamak zorundaydım. Bu parayla ne kadar zaman idare edebileceğimi kestiremiyordum.

Çantama yan gözle bakan bizim gruptan biri, "Dert etme!" dedi. Birkaç dakika sonra bir, iki, üç kitabın art arda çantaya indiğini hissettim. Kitap raflarına dayanmış masum rolü oynayan suçlunun yüzüne baktım. Elim ayağım boşandı. Ne yapacağımı bilemiyordum. Kitapçıdan çıkmak için beni uyarıyorlardı. Kaldırıma adım atarken, kolumdaki çanta iyice ağırlaşmıştı. Yüzüm alev alev yanıyordu, oysa ötekiler fevkalade sakindi. Caddenin öte tarafına geçtik. Birkaç blok yürüdükten sonra bir parka geldik. Kahkahadan kırılarak kitapları çıkardılar. Üç ya da dört adet.

"Bir numaralı devrim yasası," dedi içlerinden biri. "Kapitalizm bizi dolandırıyor. Kitaplar satın alınmaz, onlara yeniden sahip olunur."

"Düpedüz hırsızlık bu," dedim. "Kendimizi kandırmayalım. Bir daha böyle bir şey yapmayın bana sakın. Ödümü koparttınız."

"Hırsızlık değil. Kitap düşüncedir. Toplumun içinde özgürce dolaşması gerekir. Bedelsiz ya da birkaç pesoya. Bilginin sadece onu satın alabilenlerin tekelinde olmasından büyük rezalet olamaz. Bilgi evrenseldir. Hepimizindir."

Bu akıl yürütme tarzı onlara göre son derecede inandırıcıydı. Aksini kabul ettirmek mümkün değildi. Ama eğer tedirgin oluyorsan, yapmak zorunda değilsin, dediler. Kitaplara "yeniden sahip olmak" için soğukkanlı olmak gerekiyordu, yoksa iş suya düşerdi. Öyle ya da böyle, şimdilik okuyacak kitaplarım vardı.

Aynı gün, öğleden sonra heyecan içinde el sallayan Andrea'yla Felipe geldi. Andrea beni gördüğüne sevinmişti, ama aslında çok mutsuzdu. Gözlerinden eski ketum ve mesafeli haline kapandığını seze-

biliyordum. Feri kaçmış gözlerini abartılı hareketler ve sözlerle örtmeye çabalıyordu. Felipe, sade giyimi, ciddi ifadesi, büyükler gibi davranmakta kararlı çocuk tebessümüyle bir üniversite öğrencisi gibiydi. Ailesini tanıyordum. Andrea da, Felipe de Meksika'daki FSLN kadrolarındandı. Onlardan, Marcos'un ve üst düzey devrimci kadroların Federico'yla Tomás'ın Nikaragua'daki tutumlarını onaylamadıklarını, muhaliflerin örgüte yeniden alınması için onlarla görüşmek istediklerini öğrendim. Bölünmeyi önlemek elbette önemliydi, ama FSLN'nin gelişmesine ket vurma pahasına değil. Sandinista taktikleri ve stratejileri modernleşmeli, yeni koşullara uyum sağlamalıydı. İki tarafı uzlaştırmaktan yana olan gruba katılmaya karar verdim. Zaman içinde, girişimler sonuçsuz kalınca, bu grup, üçüncü bir eğilim, yeni bir fraksiyon şeklini alacak, ateşlediği yerel isyanlar, bir halk ayaklanmasına dönüşecekti. Andrea gittikten sonra otelin kafeteryasında Felipe'yle biraz daha oturduk. Yabancı bir kentte çaresiz kalma korkum silinip gitmişti. Eve, beni seven ve hayatım için kaygılanan ailemin kucağına dönmek gibi bir şeydi bu: kardeşlik duyguları, *compañero*'larımın sıcaklığı bana yeniden, mücadele yıllarında çoğu zaman ve hiç beklenmedik şekilde kapıldığım esrarengiz sevinci yaşattı. Bir uçurumun kenarındaymışım gibi hissetsem de, derin ve gerçek bir mutluluk içindeydim.

Felipe sesini alçaltarak, sır verir gibi, "Bu akşam tanıdığın biri gelip seni buradan alacak," dedi. "Parola gerekmiyor. Saat tam sekizde lobide ol! Bu arkadaş sana her şeyi daha iyi açıklar. Onunla konuştuktan sonra nerede kalacağını filan düşünürüz."

Sonra çıkıp gitti. Buyruklara itaat eden bir robot gibi odama çıktım. Marcos'tan başka kim olabilirdi kendini bu şekilde beyan eden? Böylesine muğlak bir mesaj göndermek tam ona has bir şeydi. Başka birisi olabilir miydi? Yok hayır, o Küba'da diye hatırlattım kendime. Ama gerçekten öyle miydi? Kim bilir nerdeydi? Gizli işler şahıydı Marcos.

Kalbim deli gibi çarpıyordu. Soluk almakta zorlanıyordum. Avuçlarım terlemişti. Uçağa binmeden önce yuttuğum haplardan alsam bir tane diye düşündüm. Yoksa giyinmek bir yana odamda hareket etmem bile imkânsızdı. Banyo yaptım. Saçımı taradım. Tam saat sekizde aşağı indim. Onu göremedim. Camdan baktım. Uzun boy-

lu, siyah saçlı, gri ceketli bir adam hızla otele doğru ilerledi. Girişte içeri bir göz attı. O yeşil gözler! Dışarı fırladım. Bir saniye geçmeden göğsüne gömülmüştü yüzüm. Sımsıkı sarılmıştı bana, sonra yüzüme bakmak için kollarını gevşetti, ama yeniden sarıldı, defalarca. İçimdeki çalkantıyı gizlemek için kara saçlarıyla dalga geçtim. Birlikte otelden çıktık.

"Senin olduğunu biliyordum," dedim. "İçime doğmuştu sanki."

Güldü. Saçlarının koyuluğu gözlerinin derin yeşilini meydana çıkarmıştı; kurak mevsimin ardından gelen şiddetli yağmurlardan sonra Nikaragua topraklarını örten taptaze bir yeşil. Üzerindeki yıpranmış, koyu renk giysiler bile yakışıklılığına halel vermiyordu. Şehirde dolaşırken kendinden bu denli emin olmasına şaşıyordum. Hava soğuktu. Titreşen ve canlı sayısız ışığın yansımasıyla aydınlanan Aralık gecesi bize aldırmadan ilerliyordu. Öteki çiftlerden bir farkımız yoktu. Ölüm peşimizde değildi burada. Yıllarca katakomplarda yaşadıktan sonra, açık havaya yeni çıkmış gibiydim. Bu büyük metropolde görünmez olmuştuk, sokakları samimi ve güvenli bir sığınaktı bizim için. Tanınmamanın verdiği cesaretle Marcos'un koluna sımsıkı sarıldım. Kaç sokak lambasının altından geçtik, kaç sokak arşınladık bilmiyorum; yeryüzünde yürümekten başka işimiz yokmuş gibiydi. Bilmesi gerektiğini düşündüğüm her şeyi anlattım. Varlığıyla özdeşleşmiş, rehberliği ona bırakmıştım. Sadece yanımda bulunması bile içimi öylesine dolduruyordu ki, en son görüşmemizin üzerinden bir yıl geçmiş olduğuna inanmak zordu. Zamanın yarattığı boşluk kapanıvermiş, yokluğunun tüm izleri silinmişti adeta.

Bir ay sonra o tatlı, emsalsiz geceyi hatırlamak ağlatacaktı beni.

Kahve içmeye Reforma'daki Sanborn's'a gittik.

"Çok zayıflamışsın, ye biraz," dedi. "Mülteci olduğun her halinden belli! Bitti artık, buradasın. Korkacak bir şey yok."

Ellerimi avuçlarının içine almış okşuyordu. Uzun süre Örgüt'teki krizi tartıştık. Arabuluculuk yaparsa sorunların halledileceğini umuyordu. Yakında yönetimdeki herkesin katılacağı bir toplantıya gidecekti. Bu arada çalışmalar aralıksız devam edecekti. Benim güvenliğim yüzünden kaygılanmasına gerek kalmadığı için ferahladığını söyledi. Nikaragua'da bulunmamın çok tehlikeli olduğunun ne zamandır farkındaydı.

"Jacobo adımı vermediyse, dönebilirim belki," diyecek oldum.

"Jacobo senin ülkeyi terk etmiş olduğunu hesaplayarak, işkenceyi durdurmak için bir şeyler söylemek zorunda. Dönmeyi aklından çıkarsan iyi edersin. Kosta Rika'ya gönderilmende yarar var, diye düşünüyorum. Oraya insan lazım."

Jacobo'dan bahsettik biraz. Marcos çok seviyordu onu.

"Sana söylemiş miydim? On yedi yaşındayken bir şileple Avrupa'ya gittim. Bir süre Almanya'da ve Fransa'da kaldım. Jacobo'yla Paris'te tanıştım. Sandinistalar'ın Filistinliler tarafından eğitilmesini sağlayan ilişkileri o kurdu. Ben de onların arasındaydım."

Jacobo kimi önlemlere boş verdi, kendine çok güveniyordu, dedi Marcos. Ona çok eziyet edeceklerinden, çok acı çektireceklerinden kuşkusu yoktu; öyle müstesna, öyle duyarlı bir insandı ki Jacobo. Otele dönerken, yolda bana Aralık Operasyonu hakkında hikâyeler anlattı. Somoza'nın gizli polisinin kimliğini hâlâ ortaya çıkaramamış olmasına şaşıyordu. Onların gözünde halen Komutan Sıfır'dı.

O gece Marcos benimle otelde kaldı. Korunaklı ve güven içinde, gece karanlığında ayak bastığımız bir adayı sonunda gündüz gözüyle görmemize izin verilmişçesine birbirimizin bedenini keşfediyorduk. İnce bir tüy tabakasıyla kaplı, güçlü, adaleli, kusursuz bedenine hayrandım. Bir Yunan heykeline yaraşır güzelliğiyle, Myron'un *Disk Atan Atlet*'ini andırıyordu. Hayalindekinden daha güzel olduğumu söyledi mırıldanarak. Sen de öyle, dedim. O gece vakur bir bahtiyarlık içinde ibadet ettiğimiz hissine kapıldım; sanki aniden kaybolacağından korkarcasına, incitmeden, özenle aynadaki imgelere dokunur gibiydik. Ya da birdenbire görme yetisine kavuşmuş iki körün, tekrar körleşme kaygısıyla birbirinin yüzünü ezberlemeye çalışmasına benziyordu. Bütün gece uyuyamadım. Zaman zaman onu seyretmek için yatakta doğrulup dirseğime dayanıyordum. Spartalı bir cengâver kadar alımlı ve güzel, ama ne yazık ki yaralanabilir bir faniydi. Sessizce ağlamaya başlamıştım, zira kesin bir şekilde, güçlü bir önseziyle öleceğini ve onu korumak için elimden hiçbir şey gelmeyeceğini biliyordum. O andan itibaren bu uğursuz önseziden bir türlü kurtulamadım. Onu yok saymaya, aşkımla karşı koymaya, ellerimle kovarak korkutmaya uğraştıysam da, Marcos ne zaman yanımda uyusa, gözlerimin yaşarmasını engelleyemiyordum.

Sonraki haftalarda sık sık buluştuk. Şehri ikiye bölen Insurgentes Bulvarı* yakınlarındaki kasvetli bir apartmanda bir oda kiraladım. Bir yatak, şifoniyer ve iskemleden ibaret eşyasıyla bir otel odasına benzeyen basit bir yerdi. Bir banyosu, bir gardırobu ve iç avluya açılan pencereleri vardı. Telefon dışarda, koridordaydı. Marcos hiç kimseye telefon numarası vermememi tembihledi. Diktanın bizi Meksika'da bile izlediğini söyledi. Kim olursa olsun adres bildirilmeyecekti, bu yasak ailem için de geçerliydi.

Kocam çocukların sorumluluğunu tek başına kaldıramayacağını beyan ettiğinden, yokluğumda kızlarımın bakımını annemle babam üstlenmişti. Kaldığım binanın küf kokan, rutubetli koridorunda annemlere her telefon edişimde ellerim titrerdi. İyi mi kızlar, diye sorardım. Annem ya da babamın beni iyi olduklarına ikna eden sözlerinden sonra, kanımın yeniden ısındığını hissederdim. Kızlarım aklıma geldikçe, mahvoluyordum. Ne zaman geleceğimi heyecanla soran incecik seslerini duymak, ümitleri kırıldığında onları teselli edememek beni perişan ediyordu. Her soluk alışımda sanki ciğerim yanıyordu. Çocuklarıma ne yaptığımı açıklamaya çalışacak, onlara fakirliği, yoksul çocukları, başkalarına karşı sorumlu olma zorunluluğunu anlatacaktım. Kişisel mutluluğumuzun ötesinde bir şeyler yapmayı üstlenmenin ne anlama geldiğini anlatırken sanırım bir misyoner rahibe izlenimi uyandırıyordum. İnsanlara duyduğum sevgiden dolayı, herkese adil bir gelecek uğruna geçici bir süre fedakârlıkta bulunmak zorunda olduğumu hissediyordum. Henüz beni anlamalarının mümkün olmadığını bilsem de, günün birinde anlayacaklarına inanıyordum. Diktatörlüğün katlettiği yurtseverlerden Edwin Castro' nun bir şiiri geliyordu aklıma: "Bir gün gelecek, oğlum, bambaşka olacak her şey." Bu beni avutucu bir teselliydi. Oysa annelerinin varlığından daha büyük bir ihtiyaç yoktu kızlar için. "Sen uçaktan çıkan anne misin?" diye soruyordu Melissa. Maryam ise, farkında olmadan annemin sözcüsü durumuna gelmiş, suçumu sitemle ve acıyla yüzüme vuruyordu. Hatta zavallı küçük kızım, çocuk yazısıyla gönderdiği mektupta, dünyada yoksul çocuklar olsa bile, hiç değilse onların anneleri var diye yazmıştı. Kızlarımla konuştuktan sonra telefonu babam alır ve konuşma kaçınılmaz olarak gözyaşlarıyla son bu-

* İhtilal Bulvarı. (ç.n.)

lurdu. Anneme gelince, yediklerime dikkat ediyor muyum, güvenlikte miyim türünden gündelik meselelere ilişkin sorular sorardı.

Meksika'ya geleli bir ay olmuştu ki, Askeri Mahkeme'den mahkûmiyet kararının çıktığını öğrendim. Artık diktatörlük yıkılmadan ülkeme dönmemin yolu yoktu. Şair bana haberin çıktığı Nikaragua gazetesini gösterdi. Bu benim için sürpriz değildi ama ayaklarımın altında açılan uçurumu, tutunmaya çalıştığım son umudu da kaybetmekten kaynaklanan baş dönmesini unutmuyorum. Hayatıma değişik bir yerde yeniden başlayacak, kızlarımı tekrar görebilmek için çalışıp para kazanacak, evliliğim de dahil olmak üzere, milyonlarca şey için karar verecektim. Önümde belirsizliklerden oluşan kapkaranlık bir girdap belirdi. *Compañero*'larım ve inançlarımdan başka dayanağım yoktu.

İyimserliği hiç elden bırakmayan Şair, sarılıp yüreklendirmeye çalıştı beni. Enerjisi ve canlılığı mucizevi bir şekilde eskisi gibi dipdiriydi. Granada'da birlikte yaşadığı, tanıdıkça daha çok sevdiğim ve saydığım harika bir kadınla evlenmişti; bir de bebekleri vardı. Şair, Meksika'nın en tanınmış şair ve ressamlarıyla dost olmuştu; onunla sık sık Dayanışma Kurulu toplantılarında ya da bir dostun evinde karşılaşıyordum.

Çelişkili gibi görünse de, coğrafi sürgünüm, kişisel sürgünüme son verdi. Sürgünde yaşamak, kendimle ilgili sahte bir imaj yaratmakta yararlandığım gizlilik ve bahanelerden beni kurtardı ve o zamana kadar içimde hapsolmuş ne varsa dışa vurmama imkân verdi. Meksika'da kaldığım ilk üç ay içinde yazdığım şiirlerin yer aldığı *Línea de fuego* (Ateş Hattı) ile, 1978'de Küba'da, Casa de las Américas ödülünü kazandım. Artık siyasi inançlarımı açıklamaktan kaygılanmama gerek yoktu. Şiirlerin kuşatması altında, boyuna yazıyordum. Bentler bir kez aşıldıktan sonra, çoktandır unuttuğum duygular, derinlerde bir yerlerden yeniden fışkırdı. Sıla özlemi, içimde fokurdayan sözcüklere ilham verdi. Dizeler, anılarımın akıntıya kapılmasını engelleyen can simitleriydi. Nikaragua'dan kopartılmıştım; ülkemin mavi göğünde dalgalanarak ilerleyen zarif, tüyden kuleleri andıran anıtsal bulutlarını, kıpkızıl, soluk kesici tan ağarışlarını, yağmur sonrası yayılan mis kokularını, yemyeşil çayırlarını yazdım. Doğasına

duyduğum bu sevgi, beni minicik ülkeme olduğu kadar düşüncelere, onur ve özgürlük mücadelesine de bağlıyordu.

Odamda, ısınmak için yatağımda tortop olup, boyuna okuyor, yazıyordum. Yetişkin hayatımda o zamana kadar böyle hiç kesintisiz serbest vaktim olmamıştı. Yemek yemek için bile dışarı çıkmadığım günler oluyordu. Penceremin dışını buzdolabı gibi kullanıyor, gündelik yiyeceklerim, tereyağ, süt, reçel ve ekmeği orada tutuyordum.

Kimi geceler Marcos'un gelmesiyle yalnızlığım kesintiye uğrardı. Bazen önceden telefon eder, bazen de habersiz gelirdi. Kulaklarım onun ayak seslerine akortluydu; önce apartmanın lobisindeki asansöre doğru ilerler, sonra asansörden odama yaklaşırdı. Binada onun ayak seslerine kulak vermek, gecelere özgü bir saplantı oldu benim için. Marcos, bir halk ayaklanmasıyla doruğa çıkacağını hesap ettiği siyasi ve askeri stratejiyi bu dönemde geliştirdi. Halkın diktatörlüğü devirmek için mücadeleye katılmasının ancak Sandinista Hareketi'nin şehirlerde askeri varlığını hissettirmesiyle mümkün olacağına kesinlikle emindi artık. Şehirlerdeki askeri tesislerin nasıl ele geçirileceğinin planlanması gerekiyordu. Askeri bölgelere sürekli gerilla saldırıları Nikaragua direniş tarihinin değişmez taktiklerindendi.

Bıkıp usanmadan uğraştığı bir başka mesele de farklı siyasi eğilimler arasında uzlaşma sağlamaktı. FSLN sekter bir gerilla hareketi gibi davranmayı sürdüremez, diyordu. Örgüt, açılma cesaretini göstererek, öteki politik güçlerle diyaloğa girmeli ve müzakerelere başlamalıydı. Sol hareketlere özgü bir çocukluk hastalığı olan ideolojik dogmatizmi terk etmeliydi. Sabahın erken saatlerine kadar bu meseleler hakkında konuşur, bana tarih kitaplarından görüşlerini destekleyen bölümler okurdu. Değişik senaryolar ve hipotezler öne sürerek benim fikrimi öğrenmek ya da tepkimi ölçmek isterdi; onun bu konudaki tutkulu ısrarını gözlemlemek hayranlık uyandırıcıydı. Sanırım benden bir denek olarak yararlanıyordu, zira öne sürdüğü tüm fikirlerin öngörülebilir sonuçlarını tartışmaktaki ısrarımı ve bazılarına kuşkuyla yaklaşmamı önemsiyordu. Bu uzun soluklu görüş alışverişlerine katılmaktan çok hoşnuttum. Kimi zaman sadece sesli düşündüğünü ya da mantıklı olup olmadığını tartmak için, ağzından çıkan sözlerin sesini dinlediğini düşünürdüm. Ayrıca, sözlerinin layıkıyla anlaşıldığından da emin olmak istiyordu sanırım. Liderleri

beklenmedik bir şekilde, zamansız ölen bizimki gibi bir örgütte fikirleri tüm kadrolara ulaştırabilmek ve onların bunları geliştirmesini sağlamak önemliydi. Marcos'la konuşmalarım ve sürgünde siyasi faaliyetlere özgürce katılma imkânına kavuşmam, Sandinista Hareketi'ne ait olduğum duygusunu güçlendirdi.

Sonraki aylar hummalı çalışmalarla geçti. Haftada birkaç kez, Meksika'da giderek genişleyen ilişkiler ağını tartışmak için toplanıyorduk. Ama asıl derdimiz Sandinista Hareketi'nin geleceğine ilişkin sürmekte olan şiddetli tartışmaların bir uzlaşmayla sona ermesini sağlamaktı. Bir şair ve entelektüel olarak bana düşen görev ise Meksikalı sanatçılar, yazarlar ve gazetecilerle ilişkiye geçerek onların mücadelemize destek vermesi için çalışmaktı. Nikaragua basını ağır bir sansür altında olduğundan, Somoza diktasının insan hakları ihlallerini ve zulmünü teşhir etmesi, kınaması için uluslararası medyaya, nüfuzlu yazarlara ve başka bazı şahıslara güveniyorduk. Meksikalı sanatçı ve entelektüeller birçok önemli kültür kurumunun, üniversitelerin ve düşünce merkezlerinin kapısını bize açarak, Nikaragua'daki duruma dikkat çekmemize yardımcı oldular. Bu sayede Sandinistalara geniş tabanlı bir destek sağlamamız ve Somoza diktasına karşı muhalefeti yaygınlaştırmamız mümkün oldu. José Emilio Pacheco, Jaime Labastida, Pablo González Casanova, Elena Poniatowska ve Efraín Huerta bizi savunan çok sayıda ünlü Meksikalı'dan bazılarıydı. Carlos Pellicer Nikaragua'yla Dayanışma Kurulu'nun onursal başkanıydı, şair Thelma Nava –aynı zamanda Efraín Huerta'nın eşi– Kurul'un fedakâr başkanıydı. Arnold Belkin ve José Luis Cuevas gibi ressamlar da bize destek oldu. Cuevas, davamıza katkı sağlamak amacıyla, bize açık artırmayla satılması için tablolarından birini armağan etti.

Pazar günleri Andrea'yla Chapultepec Parkı'nda, haber bülteni niteliğindeki *Gaceta Sandinista* satardık. Bir tezgâha yığdığımız gazeteleri tomar tomar koltuğumuzun altına alır, iki yanı ağaçlıklı patikalarda ve açık hava konserlerinde, "*Gaceta Sandinista compañero*, Nikaragua'ya destek olun!" diye bağırırdık.

Mutlaka alan biri çıkardı. Bölgedeki çok sayıda askeri diktatörlüğün Latin Amerika ülkelerinden sürdüğü hatırı sayılır bir kitlenin tercih ettiği bir sığınaktı México. Kıtanın her yanından hayalperestler ve idealistler kendilerini orada bulurdu. Her biri kendi ülkesinin

katı gerçekliğini ve umutsuzluğunu bir sıçrama tahtası olarak kullanıp yücelterek en romantik ütopyaları hayal etmeyi başarıyordu. Kendimizi kahramanlığın büyüsüne kaptırmış şarkılar söylüyor, konuşuyor, yazıyor, resim yapıyorduk. Ne olursa olsun, yaşamak zorunda bırakıldığımız hayattan daha iyisini kurmanın yolunu bulacaktık. Aynı arzuyu pek çoğumuz paylaşıyordu. Birbirimizle paylaştıkça hayallerimiz akla yakın gerçekliklere dönüşüyordu.

Marcos, "Kosta Rika'ya ne zaman gideceksin?" diye sordu bana.

"Gizlice Nikaragua'ya girip yeraltı çalışmalarına katılsam, olmaz mı? Seninle gitmeyi tercih ederim."

Gülümsedi. Saçlarıma dokundu.

"Nerede en faydalı olabileceksen orada olmalısın. Senin yeraltında çalışman imkânsız gibi. Kolay göze çarparsın. İnsanlar hemen fark eder. Yok, olmaz. Senin işin yurtdışında. Yurtdışı çalışması çok önemli, ülkedeki planlarımızı gerçekleştirirken daha da önem kazanacak. "

Askeri Mahkeme'nin verdiği mahkûmiyet kararından sonra, kocam benimle görüşmek için Meksika'ya geleceğini haber verdi. Ona ne söylemem gerektiğini biliyordum. Benim için artık ikiyüzlülük son bulmuştu; bundan böyle kimseye boyun eğmeyecek, dört nala ilerleyen tarihsel güçlere katılmama hiç kimse engel olamayacaktı. Kızlarımla bir biçimde bu işin üstesinden gelecektik. On yedi yaşımdan beri hayatımı kazanıyordum zaten. Kosta Rika'da da iş bulurdum nasıl olsa.

Kocam geldi ve üç gün boyunca nerdeyse otel odasından hiç çıkmadık. Kararını değiştirmem için az uğraşmadı. Değişeceğini, benimle Kosta Rika'ya gelmek istediğini söyledi. İkimiz de öyle çok ağladık ki, gözyaşlarım kuruyacak sandım. Onun ıstırabı bana üzüntü verdi, ama değişecek olsa bile artık ikimize de bir yararı olmayacaktı. Ona duyduğum sevgi tükenmişti. Bir zamanlar onu sevdiğime, iki kızımın da babası olduğuna inanmak güçtü. Üstelik ben artık aynı insan değildim. Beni tüketen melankolisinden, ruhsuzluğundan, hayattan korkusundan kaçıp kurtulmaya çabalarken başka biri olmuştum. Kötü bir insan değildi. Kendi kendisiyle hesaplaşmak durumunda kalacağından dolayı canım sıkılıyordu, ama şefkat göstermemin de bir sınırı vardı. Fakat ne de olsa sekiz yıl, birlikte yaşanmış

pek çok günün toplamıydı. Yolları ayırmak, her birimizin çifti oluşturan parçasını kaybetmenin acısını çekmesi anlamına geliyordu. Taraflardan biri bu kesin ayrılığı istese bile verdiği ıstırap çok ağırdı. Öylesine ağırdı ki, bu üç günde böyle derin bir ıstırabı çekmemek için vazgeçmeyi düşündüğüm anlar oldu. Ne var ki, sonu belli olan bu durumu uzatmanın anlamı olmadığı için direnmeyi sürdürdüm. Böyle yaşamamızın mümkün olmayacağında ısrarlıydım. Kararımın kesin olduğunu nihayet anlayınca bir öfke nöbetine tutuldu. Neler söylediğini hatırlamıyorum, ama acıdığım için yaşadığım kararsızlıktan bir anda kurtulmuştum. Uzun zamandır içinde barındırdığı ağır melankolinin körüklediği hiddetle yüzleşmesinin, hayatını yeniden kurmasına yol açacağı düşüncesiyle bu öfke patlamasından umutlandığımı hatırlıyorum. Onunla otelin lobisine kadar yürüdüm. Havalimanına gitmek üzere veda etmeden, arkasına bile bakmadan bir taksiye bindi.

Kederli olsam da gönlüm ferahlamıştı; arzularla vazifeler arasında ahlaki bir sınır var mıdır diye düşüne düşüne Andrea'nın evine doğru yürüdüm. Hayallerim uğruna yuvamı yıkıyor olabilir miydim? Kocam kendini toparlayabilecek miydi? Boşanmamız kızlarımı nasıl etkileyecekti? Cevap bulamıyordum bu sorulara. Bildiğim tek şey, başka türlü olamayacağıydı. Duygusal olarak kurumuş, tükenmiştim ama hayattaki her şeyin kendine özgü gizemli bir nedenselliği olduğuna inanıyordum. İltica etmiş olmam örneğin, uzunca bir zamandır ertelediğim kararı almak zorunda bırakmıştı beni. Meksika iletişim ağındaki adreslerin çoğunu bilen bir *compañera* yakalanınca, Marcos gitme zamanımın geldiğini söyledi. Küçük, kasvetli odamı terk ederek Coyoacán'da bir öğrenci pansiyonuna yerleştim. Pencerem şehir meydanına bakıyordu ve alt kattaki fırından burnuma taze ekmek kokusu geliyordu. Meksika'da tanıştığım insanların gösterdiği sevgi ve dayanışma beni çok duygulandırırdı. Kalabalık otobüslere binmektense, otostop yapmayı tercih ederdim çoğu zaman – o tarihlerde güvenlik açısından bir tehlike yoktu henüz. Beni arabasına alan insanlar, hangi kesimden olursa olsun, Sandino'yu bilirdi. Meksika'da, dönemin büyük duvar ressamları ve aydınları kendilerine düşen görevi yerine getirerek, geriye görsel ve yazınsal kanıtlar bırakmışlardı; Aralık Harekâtı ise henüz belleklerde çok tazeydi. Andrea'yla birlikte okulları ve üniversiteleri ziyaret ediyorduk. O aylar

hep beraberdik, Nikaragua'nın ulusal kurtuluş mücadelesini anlatabileceğimiz ve destek talep edebileceğimiz her fırsattan yararlanmaya çalışıyor, derdimizi anlatmak için hiçbir forumu kaçırmıyorduk.

Andrea hâlâ kederliydi ama Meksika'da biraz olsun canlanmış, hatta aşka bir fırsat daha vermeyi dahi göze almıştı. Devrimci davaya kendini ikirciksiz adayarak, enerji ve mutluluk veren tükenmez bir güç kaynağı bulmuştu. İç bahtiyarlıkla kaynaşan bu güç her felakete karşı koyabilirdi; hepimizi besleyen temel, hayati özdü o. Paylaştığımız düşlerle birbirine bağlanmış küçük bir topluluktuk; arasından su sızmayan kardeşliğimizde yalnızlığa, yeise, fuzuli işlere yer yoktu. Andrea'nın ailesi Nikaragua'dan onu görmeye geldiğinde, sanki öz kızlarıymışım gibi beni bağırlarına bastılar. Takma adı "Rodrigo" olan (ve daha sonra Nikaragua Ulusal Silahlı Kuvvetleri'nin başkomutanı olan) tek oğulları, Aralık Harekâtı'nda yer almıştı. Onun aracılığıyla, esrarengiz bir seyahatten döndükten sonra hayatımdan fiilen ayrılan Marcos'a haber gönderiyordum.

Onu boşu boşuna beklediğim geceler bitap düşürmüştü beni. Ne zaman geleceğini bilmediğim için geriliyor, ben sokaktayken eve gelirse diye kaygılanıyordum. Bir terslik olduğundan emindim. Sonunda dayanamayıp dertli bir mektup yazarak, herkesin ıstırabını dindirmek için çaba gösterirken –bir yoldaşının– kederini umursamayışından şikâyetçi oldum. Sartre'dan alıntılayarak, "'Halkı sevdiğini iddia edip de, en yakınlarını sevmekten aciz olanların devrimciliğine güvenmem," diye yazdım. Sadece neler olup bittiğini öğrenmek ve uzun süren yokluğunun nedenini anlamak istediğimi söyledim. Bundan birkaç gün sonra beni görmeye geldi. Kucağına çekerek derin bir soluk aldıktan sonra hayatında başka bir kadın olduğunu itiraf etti. Çok iyi bir insandı bu kadın, kendisini çok seviyordu; kısa bir süre önce Meksika'ya, yanına gelmişti. Konuşmasının tonunda, beni onun yüzünden terk etmesinin, ona bağlılığının, kimi daha çok sevdiğinden ziyade, bir tür merhametten dolayı olduğu iması vardı; ikimizi kıyasladığında sanki ben onsuz yaşamanın üstesinden daha kolay gelebilecektim. "Biliyor musun, seni her zaman seveceğim," dedi. Üzgündü, sessizce kendisini anlamamı, dost kalmamı istiyor; Sandinista'ya bağlılığı her şeyin üzerinde tutuyordu. "Sen güçlüsün," dedi. "Atlatırsın." Hak veriyormuş gibi davrandım. Sımsıkı sarılarak başımı göğsüne yasladım, dürüst davrandığı için

teşekkür ettim. Evet bu şekilde de hayata devam edebilirim, dedim. Hakikatle boğuşmayı, ne olduğunu merak ederek onu beklemeye tercih ediyordum. Elbette dost kalacaktım onunla, sonsuza dek dostu olacaktım.

Keder ağır bir yük gibi üzerime çökmüştü, neyse ki şair Efraín Huerta imdadıma yetişip bana iş teklif ederek bu korkunç yeisten kurtulmama yardımcı oldu. Altmışlarında olan Huerta, gırtlak kanseri yüzünden ses tellerini yitirmişti. Tıpkı bir vantrilok gibi ancak karnından konuşabiliyordu. Bu yüzden insanlar onu anlamakta güçlük çekiyordu, ama benim için böyle bir sorun yoktu. Zaten daha ilk karşılaşmamızda birbirimizden hoşlanmıştık. "Sophia Loren'e benziyorsun," demişti bana. Böyle bir iltifattan sonra onu sevmemek mümkün müydü? Daha sonra onun Sophia Loren'e hayran olduğunu öğrendim. Küçük bir çocuk için Süpermen neyse, Sophia da oydu onun için. Gerçekten de sırılsıklam âşıktı, sürekli düşler kuruyordu. Üne tapınmanın bu acayip tezahürünü çok sevimli buluyordum, zira kolay etki altında kalan bir adam değildi Huerta. Aksine kuşkucu ve içine kapanık bir insandı. Şehir hayatını konu alan şiirleri delici, keskin, yırtıcı, modernizmin yabancılaştırıcılığına ve insaniyetten yoksunluğuna karşı amansız bir suçlamaydı. Hal böyleyken insanlığa karşı son derecede duyarlı ve şefkatliydi. Hastalığı ne kadar ağır da olsa, hayata şevkle ve hırsla bağlıydı.

Edebiyat çevrelerinde timsah rumuzuyla anılırdı. Ama uysal, sevecen bir timsahtı. Beni çalıştırmak şöyle dursun –bir şiir kitabını daktiloda yazmak için anlaşmıştık– çok mutlu anlar yaşattı. Evinden taksiyle gidip gelmemde ısrar etmesi bir yana, masaya oturduğumda daktilonun yanında her zaman sigara ve şekerlemeler bulurdum. Öğleleri kol kola Polanco'ya kadar yürür, kahvelerimizi içerdik. Öğleden sonra evden ayrılırken, kollarım verdiği dergi ve kitaplarla dolu olurdu. Çok geçmeden bu işi teklif etmesinin, bana yardım etmek istemekten çok, iki kazazede gibi birbirimize tutunarak yalnızlığımızı ve özlemlerimizi hafifletmek arzusu olduğunu anladım. Her birimiz sadece gönüllerimizde varolan, ama derin gerçekliğiyle bizi cezbeden bir yerin hayalini kuruyorduk. Belki de şairlerin geldiği ve geri dönmek istedikleri bir yerdi orası, dengenin ve uyumun egemen olduğu bir diyar. Sesine ve gücüne belki de sadece bu diyarda kavuşabiliyordu; benim de kızlarımın güvenlik ve mutluluk içinde yetişti-

ğini gördüğüm diyar. Hiç söz etmedik bunlardan; gereği yoktu. Şiirlerimizi yazıyorduk.

Marcos'un itirafı beni derin bir hüzne boğmuştu. Ona duyduğum aşk uzun zaman içimde yaşattığım bir tutkuya dönüştü. Bugün bile ne zaman hatırlasam gözyaşlarıma engel olamıyorum. Yüceltilen kahramanları ışıtan altın hale anılarımı örtüyor, beni kör ederek daha beşeri ve kusurlu yanlarını görmemi engelliyor. Sanırım onun iç dünyasına, kendini vakfettiği devrimci davaya duyduğu bağlılığın altındaki gizli, en derin noktaya hiç nüfuz edemedim. Bir çatlaktan içeri sızmayı başararak, kısa bir an için ilgisini çekmiş olduğumu düşünüyorum. Belki de onu sevmiş olan her kadın benim hissettiklerimi hissetmişti. Çok sonra keşfettiğim gibi sayımız hiç de az değilmiş.

Onu son kez, Kosta Rika'ya gitmeden önce gördüm. México'da, Zócalo civarında harap bir binanın ikinci katındaki eski bir İspanyol lokantasında öğle yemeğine davet etmişti beni. İspanyol İç Savaşı'nda çarpışmış eski cumhuriyetçilerle anarşistlerin buluştuğu bir yerdi burası. Siyah Bask berelerinin altında kararlı ifadeleriyle, bir Goya resminden çıkmış gibi kavruk, yüzleri gülmeyen adamlardı. Beyaz örtülü masaların çevresinde oturmuş, kısa bardaklardan şarap içip sigaralarını tüttürüyorlardı.

Her zaman olduğundan daha dalgın görünen Marcos, çok değer verdiği eski bir dostuymuşum gibi davranıyordu bana, sık sık bakışlarını yüzüme dikiyor, sevgi ve ilgiyle gözlerimin derinliklerine dalıyordu. Kosta Rika'da beni bekleyen işlerden söz ettik; Marcos Nikaragua'ya yakınlığından dolayı stratejik bir öneme sahip olan bu ülkenin mücadelemiz için en elverişli perde arkası olduğu düşüncesindeydi. Orada temasa geçeceğim insanların adlarını verdi. Yemeğin sonuna doğru kahvelerimizi içerken gözlerini odada gezdirdi.

Etrafımızdaki masalarda oturan yaşlı adamlara sevgiyle bakarak, "Öylesine kararlılar ki," dedi. "Hiç umutlarını kesmeden, faşizmin İspanya'da sona ereceğine inanarak bekliyorlar."

Gözlerini onlardan ayırmadan sözü sürdürdü. Azmin timsali onlar. Öteki halk mücadeleleri bize direniş ve ilham kaynağı olmalı. İnançla, her hal ve şartta direnerek imkânsızı mümkün kılabiliriz.

"Eğer bir gün Paris'e gidersen, Seine kıyısındaki seyyar kitapçılarda, Nazilere karşı direnişi örgütleyen Fransız özgürlük savaşçısı

Maquis'ler hakkındaki kitaplara göz gezdir ve beni düşün," dedi muzipçe gülümseyerek. Kaldırımda vedalaşırken usulca dudaklarımdan öptü. Dönüp yürümeye başladım, birkaç adım attıktan sonra ona bir kez daha bakmak için arkama döndüm. Geniş omuzları, gri ceketiyle hâlâ kalabalığın içinde seçilebiliyordu. Keder ve terk edilmişlik duygusuyla arkasından koşmamak için kendimi zor tuttum. Beni artık sevmiyor olmasının önemi yoktu. Onu tehlikelere karşı uyarmak, ölümün kendisini ele geçirmesine fırsat vermemesi için yalvarmak istiyordum. Onu bir daha göremeyeceğimden emindim.

Marcos'u tekrar gördüğümde sabit, cansız gözlerle bakıyordu bana. Kurşunlarla kalbura çevrilmiş bedeni Nikaragua gazetelerinin baş sayfalarında sergilendi. İnsan avına çıkmış olan diktatörlük, cesedi bir ganimet gibi böbürlenerek medyaya sundu.

Fakat ben onu ölü olarak pek hatırlamıyorum.

Kalabalıklara karışırken görüyorum onu, geniş omuzlarını, koyu kestane saçlarını görüyorum. Meksika'nın puslu öğle saatlerinin donuk ışığında ağır ağır gözden kaybolurken görüyorum onu.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kosta Rika'da yeni bir hayata adım adıyor, kızlarıma kavuşmak için engellerle boğuşuyorum

KOSTA RİKA, 1976

KOSTA RIKA'DAKİ ilk aylarda kaldığım evin önündeki sokağı boylu boyunca kat eden terk edilmiş bir demiryolu vardı. Annemle babamın bana olan düşkünlüğüne ve benim için çoktan anlamını kaybetmiş bir zamana geri dönmem için gösterdikleri gayrete rağmen, kendimi nasıl olup da böyle bir yerde bulmuş olduğumu hatırladıkça duygulanmaktan kendimi alamam. Ben hâlâ boyundan büyük işlere burnunu sokan küçük kızlarıydım onların. O yüzden San José'ye vardığım 1976 Nisanı'nda, her zamanki gibi kaygıyla karşıladılar beni; Kosta Rika'nın tanınmış, dediklerine göre "iyi" ailelerinden birine mensup, durmuş oturmuş, dul bir hanımın yönetimindeki bir kız öğrenci yurdunda bana bir oda tutmuş ve kirasını ödemişlerdi. Öyle ki, hayatımda evlilik, annelik, gizli örgüt üyeliği aşamalarından geçmiş olsam da, sonunda bir kız yurdunda bulmuştum kendimi. Bana verilen oda, eski bir sömürge malikânesinin okuma köşesiydi sanırım. Dona Luisa, banyoya giden koridordan ayırmak için, önüne kalın bir perde çekmişti. Yatağımla çamaşır dolabım bu daracık alana ancak sığmıştı, mahremiyetten söz etmek abesti. Evin atmosferi, yemek salonunda kızlarla beraber yenen yemekler, İspanya'da rahibelerle geçirdiğim yılları hatırlatmıştı bana. Hikâye kitabındaki Madeline* gibiydim. Oysa annemle babam kendileriyle gurur duyuyordu yaptıkları işten dolayı; bense beş parasız olduğumdan onlara teşekkür ederek bir an önce bir iş bulup, bir apartman dairesi tutarak kızlarımı ge-

* Ludwig Bemelmans'ın yazdığı aynı adlı çocuk kitaplarının kahramanı. (ç.n.)

tirtmekten başka bir şey düşünmüyordum.

México ile kıyaslandığında San José avuç içi kadar küçük gelmişti bana. Dağlarla çevrili, ılımlı ve nemli havasıyla sisler içinde yüzen, yemyeşil, güzel bir şehir. Burada geçirdiğim ilk haftalara uzun, kederli yürüyüşler damgasını vurdu. Sürekli çiseleyen yağmur altında eski demiryolu boyunca yürürken, sisler içinde tren düdüklerinin yankılanışını duyar gibi olurdum. Mülteciliğin anlamı dinmek bilmez bir yağmur gibi, ağır ağır içime işliyor, telafisi mümkün olmayacak bir şeyleri kaybettiğim duygusuna kapılıyordum: ülkemi, kızlarımı, Marcos'u. Ne var ki, inançlarım karamsarlığıma baskın çıkarken, karşılaştığım zorluklara odaklanıyor, onların geçici ve iyileştirilebilir olduklarında karar kılıyordum. Özgürlüğün bedeliydi bu. Ben kim oluyordum da, ülkemde kimsenin kurtulamadığı bir durumdan kendimi kurtarmaya çabalıyordum? Ayrıca cezaevlerinde yaşananların, ölümlerin, işkencelerin yanında benim çektiklerim devede kulaktı. Ben şanslı sayılırdım. Ne var ki, bir sis perdesi gibi inen yağmur dinmek bilmiyordu; Nikaragua'daki gibi bardaktan boşanırcasına değil, ince ince, kesintisiz yağan Kosta Rika çisentisi. Gözyaşlarıma eşlik etmesi için doğa sanki beni sulak bir evrene mahkûm etmişti. Tırnak diplerimin giderek yosun tutacağını düşünmek çok da garip gelmiyordu.

Orta Amerika'da "Ticos" (Tikolar) diye bilinen Kosta Rikalılar dost canlısı bir halktı. "r"leri yuvarlamak yerine, yumuşatarak, tıslamayı andıran bir şekilde telaffuz ediyorlardı. Geleneksel olarak Tikolar, Nikaragualıları yeterince kibar bulmadıkları için "Nicas" (Nikalar) diye aşağılar, biz de onların yapmacıklı halleriyle dalga geçerdik.

San José'ye geldiğim gün, Julio Cortázar'ın Teatro Nacional'de bir konferans vereceğini öğrendim. Bunu hayırlı bir alamet saydım. Cortázar çok sevdiğim yazarlardan biriydi. En tanınmış romanı *Seksek*'i kaç kez okuduğumu hatırlamıyorum. Hatta kitaptaki karakterlerden biriyle kendimi öylesine özdeşleştirmiştim ki, Şair ona atfen, "La Maga" diye takılırdı bana. Salona girdikten birkaç dakika sonra Sergio Ramírez'le karşılaştım. Ramírez, Marcos'un bana adını verdiği *compañero*'lardandı. Sonraki hafta ofisinde buluşmak üzere sözleştik. Bu arada Ramírez beni Julio Cortázar'la tanıştırdı. Çok uzun boylu, delici mavi gözlüydü; vaktinden önce boy atmış bir çocuk izleni-

mi veriyordu. Ağır ağır konuştuğu Arjantin İspanyolcasına belirgin bir Fransız tınısı hâkimdi. Cortázar'ın yazdıklarıyla uyumlu bir insan olmasından hoşlanmıştım; alçakgönüllü ve teklifsizdi. Hayatın bana bu çok cana yakın adamı yakından tanıma şansı bahşedeceğini tahmin edemezdim. Devrim'in zaferinden sonra Cortázar'a sık sık Managua'da, bir defasında da Paris'te rastladım. Ona, *Seksek*'i okuduğumdan beri bu gizemli diyarda günün birinde kendisiyle dolaşmayı hayal ettiğimi söyleyince, birlikte Seine kıyısında yürüyüşe çıktık.

Çok geçmeden Kosta Rika'da, iki kardeşin ortak olduğu bir reklam şirketinde iş buldum. Kardeşlerden biri ikinci sınıf bir pembe dizi oyuncusu tipindeydi, ötekiyse ruhsuz bir bürokrat. Her ikisi de beni durmadan taciz ediyordu. Birincisi cinsel imalarla, ikincisi hareketlerimi biteviye kontrol ederek. Orada bir ay bile durmadım. Oyuncunun imaları fiziksel tacize dönüşünce bir saniye beklemeden ağzıma geleni söyleyerek, kapıyı vurup çıktım. Aynı gün bir meslektaşımdan, saygın bir reklam ajansı olan Garnier'in yaratıcı bölüme eleman aradığını öğrendim. Vakit kaybetmeden görüşmeye giderek, öncelikle siyasi durumumu net bir şekilde açıkladım; ilkesel bir tutumdu bu benim için. Bu bakımdan şanslı sayılırdım, zira demokrat Kosta Rikalıların gözünde, Somoza rejiminden kaçan Nikaragualı göçmenler saygın ve güvenilir insanlardı. Ertesi gün işe alındığımı öğrendim. Garnier'de çalışmak büyük bir zevk oldu benim için. Ajansın sahipleri Arnaldo ile Alberto Garnier ve süpervizörlerim Luis ile Hernán iyi yürekli insanlardı; beni incelik ve dostlukla karşıladılar. Onlara bu yüzden sonsuz minnet borçluyum. Görevlerinin ötesinde bana kol kanat gerdiler. Orta Amerika'nın çatışmalı ve ıstıraplı ortamında bu ülkeyi bir barış vahası haline getiren temel unsurun, ajansta tanıma fırsatı bulduğum Kosta Rika insanının dostluk ve neşe dolu kişiliği olduğunu sanıyorum. Sanat yönetmeni Hernán otuzlarında, yakışıklı, nüktedan ve akıllı bir adamdı. Yanında çalışanların hayal gücüne gem vurmayacak kadar kendine güveni vardı. En başından beri çok iyi oldu ilişkilerimiz ve üç ay geçmeden külliyetli bir zam aldım. Nihayet yeni bir yere taşınabilecek ve kızlarımı yanıma alabilecektim.

Marcos, Kosta Rika'da Sandinista örgütlenmesinin çok yeni olduğu konusunda beni uyarmıştı. Geldikten hemen sonra siyasi mültecile-

rin lideri konumundaki Jaime Wheelock'la Los Antojitos adında bir lokantada buluştum. Yakışıklı bir genç olan Jaime'nin konuşurken dalgın dalgın uzaklara bakmak gibi bir huyu vardı. Sözcüklerle kurduğu ütopyalarına gözü dalınca, insan karşısında adeta saydamlaştığını hissederdi. Şili'de öğrenim görmüştü. Nikaragua tarihi hakkında ayrıntılı ve özenli çalışmaları vardı. Ben özellikle Nikaragua'nın fethi sırasında Yerliler'in İspanyollar'a karşı direnişini konu alan kitaplarına ilgi duyuyordum. Anne tarafından büyükbabam, Francisco Pereira, bana Nikaragua Yerlileri'nin ne yaman savaşçılar olduğunu dile getiren hikâyeler anlatırdı. Catalt prensesi Xotchit'in hikâyesini anlatırkenki coşkusu aklımdan çıkmıyor. Flor de Cana, yani şekerkamışı çiçeği olarak anılan prenses, belli başlı Nikaragua kabilelerinden Subtiavas'ın büyük reisi Agateyne'nin kızıymış. Bir grup İspanyol, topraklarında yerleşmek için Agateyne'den izin istemiş. Flor de Cana ile yerleşimin başkanı olan İspanyol kaptan birbirine âşık olmuş. Prensese bir at armağan eden kaptan ona binmesini öğretmiş, sevgililer günbatımına değin mutluluk içinde at koştururmuş. Ne var ki günün birinde İspanyollar Subtiavas topraklarının tümünü ele geçirmeye kalkmış. Agateyne ve halkına saldırmış. Savaş sürerken Flor de Cana atına atlayarak sevgilisini aramaya koyulmuş. Onu bulur bulmaz hiç tereddüt etmeden yayını gererek sevgilisinin kalbine nişan almış, "Halkıma ihanet ettin, babamı öldürdün, onurumu çiğnedin, öleceksin!" diyerek oku kalbine sapladıktan sonra dörtnala, İspanyollar'ın ateşe verdiği baba evine sürmüş atını.

Jaime'nin kitabı, *Raices indigenas de la lucha anticolonista en Nicaragua* (Nikaragua Yerlileri'nin Sömürgecilere Karşı Direnişi), Yerliler'in İspanyollar'la barış içinde birlikte yaşadığına dair "resmi tarih"in safsatalarını, tarihsel verilerle çürütmektedir. Ondan edindiğim bilgiler ve büyükbabam Pancho'nun hatıraları, *La mujer habitada** adlı romanımdaki Itzá karakterine ilham vermişti.

Jaime'nin, *Imperialismo y dictadura* (Emperyalizm ve Diktatörlük) adlı kitabı Nikaragua'da yasaklanmıştı. İşyerim basıldığında masamın çekmecesinde bulunan bu kitabı savcı duruşmamda, Ulusal Kurtuluş Cephesi'yle "yasadışı ilişki" içinde bulunduğuma kanıt olarak kullanmıştı.

24. *Portakal Ağacında Oturan Kadın*, İstanbul, 1993. (ç.n.)

Konuştuklarımızdan Jaime'nin, Sandinistalar'ın birleşeceğine dair Marcos'un beslediği umutları paylaşmadığı sonucuna vardım. Dogmatik önderlerin fikirlerini asla değiştirmeyeceği kanısındaydı ve haklı da çıktı. Lokantadan çıkarak Sergio Ramírez'in ofisine doğru yürüdük. Jaime, ilk iş olarak Sergio'ya haftalık *Solidaridad*'ın hazırlanmasına yardımcı olmam gerektiğini söyledi. *Pueblo*'nun içine konarak dağıtılan tek sayfalık *Solidaridad*, Nikaragua haberleri içeriyordu. Daha sonra başka görevler de verilecekti bana.

Jaime'nin sevgilisi Vanessa'nın bizi lokantanın park yerinde bulduğunu hatırlıyorum.

Ağaç dallarının kısmen gizlediği bir masada oturduğumuz için, "Seni görmüş müdür?" diye sormuştum.

Gözlerinde muzip bir ışıltıyla, "Elbette," demişti. "Çünkü tanır kralını kadının gözü/uluslar titrese/göklerden ateş yağsa da." Carlos Martínez Rivas'ın ünlü bir şiirindendi bu dizeler. Tanrım, nasıl da kendine güveniyor, dedim içimden. Böylesine sevildiğini sandığı için talihli.

Yazar ve avukat olan Sergio Ramírez sonradan Nikaragua'nın başkan yardımcısı oldu. Kendisini çok iyi tanımıyordum ama kitaplarını biliyordum – özgün, dokunaklı ve bir mimari yapı gibi titizlikle kaleme alınmıştı. Yazar olarak beğeniyordum Ramírez'i. Ayrıca, büyülü ilkgençlik yazlarımın kumsallarıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olan simsiyah saçlı, şahane güzel Tulita'yla evliydi. Geceleri Poneloya'da ağabeylerimle kıyı boyunca yürürdük. Çok uzakta, bir kayalığın üzerinde Tulita'ların evini görebiliyorduk bir başına duran. Gri çimentosu boyasız, bazı duvarlarıyla pencere çerçeveleri de tamamlanmamış olduğu için inşaatı bitmemiş gibi duran, bu yüzden perili bir ev izlenimi veren kocaman bir malikâneydi. Yine de aile her yaz gelir ve biz de kumsaldan, sanki bir bebek evinde yaşıyorlarmış gibi, evin içini seyrederdik. Kendi aramızda Uğursuz Ev derdik ona. Tulita ile kız kardeşleri her akşam büyülü evden çıkar, bütün gece dans edecekleri ve tartışmasız her güzellik yarışmasını kazanacakları kulübe giderlerdi. Kızlardan biri kıpkızıl alev saçlıydı, güzellik ve çekicilikte üstlerine yoktu. Bu bağlantıdan dolayı Sergio'ya daha baştan yakınlık duymuştum. Araya uzun bir zaman girdikten sonra birbirini yeniden keşfeden iki eski arkadaş gibiydik. Ser-

gio'nun boylu boslu, heybetli bedeninde, zaman zaman önünü kesen ve başına dert olan romantik bir şair ruhu yaşıyordu. Çoğu kez tefekküre dalıp içine kapansa da, son derece özverili ve sadık bir dosttu. Kosta Rika'da yapayalnız, ne yapacağını bilmez halde olduğum ilk günlerde bana kol kanat gerdi. O sıralar Porto Rikolu bir sinemacıyla Sandino hakkında bir senaryo yazıyordu. Oyalanayım diye beni de götürdüğü bu eğlenceli toplantılarda, Nikaragua dağlarında bir köylü ordusunun başında ülkeyi işgal eden ABD deniz piyadelerine karşı savaşmış olan Sandino'nun, sadece kocaman Stetson şapkalı küçük adam olarak bilindiği günlere ait bir sürü fıkra anlatılırdı. Amerika kıtasında ilk gerilla savaşını başlatan da Sandino'ydu.

Reklam şirketinde çalışmaya başladıktan sonra, akşamüzerleri Sergio'nun yazıhanesine uğrardım. Bölgede en saygın toplumsal çalışmaların yürütüldüğü kurum olan Orta Amerika Üniversite Konseyi'nin başkanıydı Sergio. Çalışanlar evlerine gittikten sonra ikimiz yazıları yazar, sayfa düzenlemesi yapar, kesip yapıştırarak, gazete arasına konacak haftalık dergiyi hazırlardık. Bilgisayar ve masaüstü yayıncılığından önceki dönemde kolay değildi bu işler.

Sergio'nun evinde Armando Morales'le tanıştım; Rubén Darío Nikaragua şiiri için neyse, Morales de Nikaragua resmi için oydu. Resimleri, New York'taki Modern Sanat Müzesi de dahil olmak üzere, dünyanın önde gelen müzelerinde yer almaktaydı. Armando, benden modellik yapmamı rica etti; karşılığında bir portremi yapacak ve bana bazı çizimlerini armağan edecekti. Poz verdiğim San Pedro'daki stüdyosu, ancak sanatçının resim yaparkenki mırıltılarıyla canlanan asude bir sığınaktı. Suluboyalardan, boyar maddelerden, tutkuyla bağlı olduğu temalardan, belleğindeki imgelerden bahsederdi. Yazarların kelimelerle elde etmeyi arzuladığı derinliğe, o resimlerinin dokusu ve renkleriyle ulaşıyordu. Çıplak bedenimin karakalem skeçleri olağanüstüydü, o mekânın bende uyandırdığı tuhaf etki de... Sanki zamanın dışında varolan, sessiz, içe dönük, yağlıboya ve akrilik kokan, çıplaklığın masum olduğu ve sanata hizmet ettiği bir yer. O seanslar benim düşüncelerimle baş başa kaldığım zamanlardı. Öteki sorumluluklarımın giderek artmasıyla bu işi bırakmak zorunda kaldığım zaman üzüntü duymuştum.

Aylardan mayıs ya da haziran olmalı. San José'nin alışveriş merkezinde, nihayet kiralayabildiğim yeni daireme taşınma hazırlığı içindeyken, birinin arkamdan "Gío, Gío," diye seslendiğini duydum. Beni "Gío," diye çağıran bir tek kişi vardı, o da öğrenciyken çıktığım ilk erkek arkadaşım Jimmy idi. Annem nefret ederdi ondan. Ağabeyim Humberto'nun okuldaki en iyi arkadaşıydı; sürüngenlere özel merakıyla gelecek vaat eden bir biyologdu. Bizim eve boynuna bir boa ya da başka tür bir yılan dolamış olarak gelirdi. Böyle zamanlarda annem odasından çıkmamakta ayak direrdi.

Jean Paul Belmondo'ya benzeyen, koskoca, yetişkin bir adam olduğunu görmenin sevinciyle, "Jimmy!" diye bağırdım. Adeta bir ressamın fırça darbeleriyle şekillenmiş gibi görünen yüzü atletik bedeniyle uyum içindeydi. El kadar mayosuyla şehir kulübünün trampleninden havuza atlarkenki hali ve kusursuz, doğal dalışları gözümün önünde canlandı.

Uzun uzun, sevgiyle, kucaklaştık. Ben on dört, o on altı yaşındayken ilk gençliğin eşsiz, tutkulu aşkıyla bağlanmıştık birbirimize. Annemle babamın ilişkimize karşı çıkması yüzünden kendimizi Romeo'yla Juliet gibi hissediyorduk. Ailemin beni İspanya'da yatılı bir okula göndermesinin başlıca nedeninin bu ilişki olduğunu düşünmüşümdür hep. İngiltere'deyken rahibelerin gözetiminden uzakta birbirimize, bir süre sonra seyrekleşecek ve sonunda kesilecek olan, uzun, âşıkane mektuplar yazdık. İkimiz de evlenmiştik; Jimmy Birleşik Devletler'de yaşıyordu, boşanmıştı.

"Yemek yedin mi?" diye sordu.

Günlerden cumartesiydi, Batı Amerika'daki çiftlik evlerini andıran bir lokantada saatlerce oturup sohbet ettik. Jimmy, Kosta Rika'da yumurtalarını kurbağalar üzerine bırakan bir sineğin simbiyotik ilişkisini araştırıyordu. Onun birdenbire karşıma çıkmasını Ulu Tanrı'nın bir mucizesi olarak yorumladım. Marcos beni terk ettiğinden beri, kuşkular içinde kendi kendimi yiyip bitiriyordum, o kahrolası kadınlık zaafı. Ofisten çıkar çıkmaz hissettiğim yalnızlık yakamı bırakmıyordu. Jimmy'nin varlığıyla hayatiyetime tekrar kavuştum. Bana yeni bir gözle, ergenliğin toyluğunu çoktan geride bırakmış bir kadına bakar gibi baktığının farkındaydım. Tatlılarımız geldiğinde ellerimiz buluşmuştu. Birbirimize sarılmak ve yıllar önce bıraktığımız yerden devam etmek için sabırsızlanıyorduk.

O gece romantik bir akşam yemeğinden sonra geceyi bir otelde geçirdik. Jimmy'nin bedenine, sanki bir masumiyet dönemini, ilkgençliğin fütursuzluğunu geri getirecekmişçesine sımsıkı sarıldım. Saçlarımı okşayarak, kollarında usul usul sallayarak, uzun süre benden ayrılmadı. Bir sığınak arayışı içinde, rahat kabuğunda gizlenen bir kaplumbağa gibi kollarına gömüldüm.

Sonraki gün pazardı; Jimmy yeni daireme taşınmama yardım etti. Öteberi, neyim var neyim yok onun arabasına yükleyip Dona Luisa'ya veda ettim. Gözümde büyüttüğüm taşınma işi bir şenliğe dönüştü. Jimmy gazın, elektriğin, telefonun işleyip işlemediğini kontrol etti, her şey yolundaydı. Boş bir evin pasından küfünden kurtulmanın en iyi çaresi bir erkektir bence. O gece Jimmy benimle kaldı ve evin açılış töreni kıkırtılar, mırıltılar ve bu beklenmedik aşk macerasının iniltileri arasında gerçekleşti.

Jimmy, Kosta Rika'da iki hafta kaldı. Onunla yeniden hayat bulduğumu, yıllarca evim sayacağım bu ülkenin güzelliği karşısında büyülendiğimi hissettim. Birlikte gölgeli ırmak yataklarında, bitek, tropikal ormanlıklarda yarı saydam karınlı, minicik kurbağaların peşine düştük. Yanardöner geometrik böcekler, bataklık kökleri, yemyeşil sisli tünellerde kıstırılmış bulutçuklar gördüm. Jimmy beni üniversite laboratuvarının stereoskopik mikroskobunun altında, yosunlarla küflerin mini minnacık harikulade evrenleri ve minyatür kurbağaların dolaşım sistemleriyle tanıştırdı.

Sonraları onun bir melek tarafından bana güç vermek için gönderildiği sanısına kapılacaktım. Giderken, beni arayacağına, gene geleceğine söz verdi. Evin ufak tefek eksiklerini gidererek kendimi oyaladım. Nihayet yuvamın her şeyi tamamlanmış, kızlarımı kabule hazır duruma gelmişti. Ne var ki, her gün gelmelerinin gecikmesine neden olarak gösterilen yeni bir bahaneyle karşılaşıyordum. Sabrım tükeniyordu. Bu gecelerden birinde –unutamayacağım bir gece– babam durumu açıkladı sonunda.

"Şekerim, kocan kızların sana gelmesine razı değil. Yanından ayırmıyor onları ve çocuklarını terk etmekten sana dava açacağını söylüyor," dedi.

Hatırladıkça bugün bile hâlâ başım döner, ayağımın altındaki yerin göçtüğünü, bedenimin derinlere çekildiğini hissederim. Babam

söze devamla, kocamın, kızlarıma karşı sorumlu davranmaktan aciz olduğumu, aklıma estiğinde onları terk edebileceğimi söylediğini sözlerine ekledi.

"Ama ben gittikten sonra onları getirip size bırakan o değil miydi? Asıl sorumlu davranmayan kendisi!" diye itiraz ettim.

"Biliyorum, canım, biliyorum. Ama ne diyebilirim?"

Kocama telefon ettim. Sakin olmaya çalışsam da bu mümkün değildi. Nasıl yapabilirdi bunu bana? Neden gitmek zorunda kaldığımı ve neden geri dönemediğimi herkesten iyi biliyordu. Cevapları küstah ve meydan okuyucuydu. Anneliğin bana göre olmadığını söyledi. Başka önceliklerim vardı. Ne hissettiğim onu ilgilendirmiyordu. Kararını vermiş olduğunu söyleyerek telefonu yüzüme kapattı.

Konuşacak kimsenin olmadığı evde çıldıracağımı sandım. İçimde kabaran öfkeden yüreğim infilak edecek gibiydi. Kocamdan asla böyle bir şey beklemiyordum. Bu şekilde davranacak bir adam olduğunu hiç düşünmemiştim. Üstelik çocuklara nasıl bakılacağına dair en ufak bir fikri yoktu. Bütün bu zaman zarfında onların derdini annemle babam çekmişti. Çocuklarımı benden koparmak istemesi intikamdan başka bir şey değildi! Peki, Nikaragua'dan uzakta, hapse mahkûm edilmiş olan ben ne yapabilirdim? Mutlaka bir çıkış yolu olmalıydı. Düşün, dedim kendi kendime, düşün. Bir avukat bulmalıydım.

Avukat en büyük korkularımı haklı çıkardı. Bu baştan kayıp bir davaydı. Ben kaçaktım. Hiçbir yasal hakkım bulunmuyordu. Kızlarıma yolunuz açık olsun demekten başka çarem yoktu.Tam böyle demedi elbette, incelikli davranmaya çalışıyordu. Bana kâğıt mendil sunarak, arabasıyla evime kadar götürdü.

Çaresizlik ve şuursuz bir öfke içinde kıvranıyordum. Herkes, patronum, sekreter kız, Sergio, hepsi acıyordu halime. Yardım etmek istiyorlardı ama ne yapabilirlerdi?

Bu meselenin kapanmasını kabul edemezdim. Teslim olmak tabiatıma aykırıydı. Ne zaman çetin bir sorunla karşılaşsam, bir boksör gibi yumruklarımı tartarak üzerine yürürdüm. İçimde bir his, kızlarımı kaybetmeyeceğimi söylüyordu. Bir yerde bir çözüm vardı, onu bulmalıydım.

Ve buldum sonunda. Bir öğleüstü yemek zamanı. Tam o ânı, penceremden hangi damları gördüğümü bile hatırlıyorum. Bir saniye

içinde, Arkhimedes'in suyun kaldırma kuvvetine ilişkin fizik yasasını bulduğu anda "Eureka!" diye haykırarak hamamdan nasıl sokağa çırılçıplak fırladığını tam mânâsıyla kavramıştım. Ben de aynı durumdaydım. Aniden kocamın bir zamanlar, kendini beğendirmek için bana bir tabanca ve Sandinistalar için para verdiğini hatırladım. Buna dayanarak stratejimi planladım. Onunla telefonda konuşurken son derece sakin olmam, heyecanımı kontrol altına almam gerektiğini biliyordum. Telefon şirketine doğru yürüdüm. Amacım meydan okumak değildi, ama sesim öfkeli ve dikti.

"Nikaragua'ya gelmeye karar verdiğimi söylemek için arıyorum seni," dedim.

"Kızlarımın, onları terk ettiğimi sanmasındansa, beni hapishanede görmelerini tercih ederim."

"Delisin sen..."

"Bu dakikadan itibaren başıma geleceklerden sen sorumlusun. Ayrıca konuşacağımı da bilmeni isterim. Mahkemede bana verdiğin parayı ve silahı açıklayacağım." Konuşmaya çalıştığını, nerdeyse nefesinin tıkandığını duyabiliyordum. Telefonu kapattım.

Sokağa çıktığımda, çocuklarını korumak için tüm imkânlarını kullanarak intikam almaya kararlı bir tanrıça gibi kendimi güçlü hissediyordum. Kadın olduğum için, kişiliğimden ve içgüdülerimden ötürü kendimi mutlu hissettim.

Sonraki hafta bir cumartesi günü, ikindi vakti, yani 1976 Temmuzu'nda, yedi aylık bir ayrılıktan sonra güzel kızlarıma kavuştum. Maryam sevinçle sarıldı bana. Ağabeyim Eduardo, yol boyunca durmadan kaç saat, kaç dakika kaldığını sormaktan kendisini deli ettiğini anlattı gülerek. Henüz iki yaşında olan Melissa, merdivenleri tırmanmaya çalışırken, uçaktan çıkan anne misin, diye soruyordu. Onlara almış olduğum merdivenli ranzaya çıkıp inerken, böyle bir yatakta yatacakları için çok sevinçliydiler. Akşam olunca şekerleme ve pasta faslından sonra onları yatırıp masallar anlattım. Nihayet ikisi de uyuyunca bitkin bir şekilde kendimi yatağa attım, ama nerdeyse hiç uyumadım. İkide birde rüya görmediğime inanmak için kalkıp bakıyordum onlara: İki küçük kızım gerçekten de mışıl mışıl yanı başımda uyuyordu. En nihayet...

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Siyasetle anneliği uzlaştırıyorum
Aşk ve bozulan büyü
Kötü bir önsezi hakikat oluyor

SAN JOSÉ, 1976

ÇOCUKLARIN şamatası beni bir gece içinde yalnızlıktan kurtardı. Kızlar küçük taylar gibi merdivenlerde koşuşuyor, sesleri evin içinde ve oturduğumuz sitenin otopark olarak kullanılan parke döşeli avlusunda yankılanıyordu. Sabanilla güvenli ve sakin bir semtti, öncelikle üniversite çevresinde kurulmuş, daha sonra genişleyerek bakımlı bahçeleri ve koruluklarıyla geniş bir yerleşim alanına dönüşmüştü. Esmer güzeli bir kadın olan Cristina çocuklara bakmak için Nikaragua'dan geldi. Bu arada Maryam'ı okula kaydettirdim; derslere okul otobüsüyle gidip gelmeye başladı. Bizimki kadınların çoğunlukta olduğu bir binaydı; bu binada kızlarımla ben geçmiş zamanı telafi etmeye çalışarak burun buruna yaşıyorduk. Sadece çocuklara özgü bir yetenekle, yeni hayatlarına büyük bir hevesle uyum sağladılar. Arabamız yoktu, ama kızlar için halk otobüslerinde seyahat etmenin çilesi bile büyük maceraydı. Onlara hayret etmekten kendimi alamıyordum; onca zaman yokluğumu hiç yargılamadan, sevgilerinin gücüyle beni bağışlamışlardı. Yatağın içinde, ana kediyle yavruları gibi birbirimize sokulup, neden onlardan bu kadar uzun bir süre ayrı kaldığımı, ikisini de ne çok özlediğimi anlattım. Sözlerimi anladıklarından ya da bunları kendim için mi, yoksa onlar için mi anlattığımdan pek emin değildim; her ne hal ise, onlara bir açıklama borçlu olduğumu düşünüyordum. Hayatımın o döneminde baş etmek zorunda kaldığım durumlara onları ortak etmekle doğru bir iş yaptığıma inanıyordum, fakat sorunlarımın siyasi içeriğini öğrenmelerinin

bir yararı olup olmayacağını kestiremiyordum. Onlardan gerçeği gizlemek için sağlam nedenlerim yoktu, ayrıca bir hayal dünyasında yaşamalarına da karşıydım. Başkalarının bana güven duyması, insan olarak gelişmeme yardımcı olmuştu; benim güvenimin de onlara yararı olacağını hissediyordum. Sürgünde yaşadığınızı, annelerinin devlet güçlerince arandığını; tüm çocukların karnının tok, sırtının pek olduğu, okula gidebildiği, diktatörlüğün, Somoza'nın olmadığı bir ülkede yaşamaları için bizler gibi pek çok insanın mücadele ettiğini biliyorlardı.

Ağzı sıkı ve tedbirli davranmakta üstlerine yoktu. Beni asla zor durumda bırakacak bir davranışta bulunmadılar. Benim en küçük ve en sadık *compañera*'larım oldular.

Bugün Amerika'da yaşarken, bazı annelerin çocuklarına hayatın dayattığı kimi küçük engeller karşısında nasıl da dertlendiğine tanık oldukça, bunları Kosta Rika'da yaşadıklarımla karşılaştırıyorum ister istemez. Anaokuluna başlamak gibi basit bir şey bile, dikkatle planlanan tehlikelerle dolu bir girişime dönüşüyor, anneliğin en incelikli stratejilerini gerektiriyor. Sanırım çocuklarını kırılgan, savunmasız yaratıklar olarak gördüklerinden, farkına varmadan onları haddinden fazla koruyarak, kendi güçlerini keşfetmeleri için gerekli alanları daraltıp, hayatlarında daha sonra kendilerine yol gösterecek sağduyunun gelişmesini engelliyorlar.

Nihayet kızlarıma kavuştuktan, onlardan ayrı olmanın yüreğimdeki baskısı kalktıktan ve nerdeyse rahat soluk almaya başladıktan sonra yeniden yıkıcı bir dalganın altında kaldım. Felaketleri ben mi üzerime çekiyordum, bilmiyorum –hayatımda birçok kez mutluluğu elimden kaçırdığım oldu– ama Marcos'un devasa, idealize ettiğim hayali, birdenbire ruhumun kıyılarında parçalanarak beni canevimden vurdu. Tam o sıralarda Jimmy geri geldi – bana sadece sıcaklık ve sevgi sunan sevgili, harika Jimmy. Hatta kendisiyle Birleşik Devletler'e gitmemi bile önerdi. Böyle bir fırsatı nasıl geri teperiz, dedi. Ama yüreğimin derinliklerinden gözü dönmüş bir Medusa ileri atıldı. Acımasızdım, galeyana gelmiştim. Hangi cesaretle ilkelerimden vazgeçmemi isteyebilirdi benden? Benim için ne denli temel ve hayati olduklarını anlamamış mıydı? ABD'ye gitmek mi? *ABD*'ye haa? Beni ben yapan ne varsa terk edip, bir üniversite hocasının tanınma-

mış, yüzü bile olmayan, sönük eşi mi olacağım? Hayatta olamam. O bilimsel çalışmalarına ne kadar bağlıysa, ben de davama bağlıydım aynı heyecanla. Daha sonra, odamda yalnızken göğsümün derinliklerinde, yüreğimi dinlediğimi, yoksa büsbütün parçalandı mı diye kaygılandığımı bugünmüş gibi hatırlıyorum. Jimmy'yi reddettiğim için üzüntü duymuyordum. Sadece teselli miydi aradığım? Avutulmayı mı istiyordum, diye sordum kendi kendime. Belki de öyleydi. Tutulduğum öfke nöbeti, tesellinin mümkün olmadığının kanıtıydı; belki de Marcos hâlâ içimin derinliklerinde bir yerdeydi.

Kurtuluşum çalışmaktı. İki reklam kampanyası arasında, Sandinistalar'la dayanışma için telefonla yeni ilişkiler örgütlüyor, medyanın Nikaragua'da olup bitenleri öğrenmesi için basın bildirileri ve *Solidaridad*'a makaleler yazıyordum. Tam o sıralarda bir Cizvit papazı olan Fernando Cardenal Kosta Rika'ya uğradı. Cardenal, ABD Temsilciler Meclisi Uluslararası Çalışmalar Alt Komisyonu'nun başkanı Donald M. Fraser'a, Nikaragua'daki insan hakları ihlallerine ilişkin raporunu sunmak üzere Washington'a gidiyordu. Cardenal'ın ele geçirdiği ve evrak çantasında Nikaragua'dan kaçırmayı başardığı çok sayıda kanıtı düzene koymak için Sergio'nun yazıhanesinde geceler boyu çalıştık. İşlenen suçlar kan dondurucuydu: Ulusal Muhafızların helikopterlerden attığı köylüler, toplu infazlar, tecavüzler, yakılan evler. Diktatörlük aman vermiyordu. Şehirde olsun, kırsalda olsun en ufak direnişi ya da muhalefeti boğuyordu. Birleşik Devletler Kongresi'nde bu mesele gündemdeydi. Fernando durumu onlara açıklayacaktı.

Bu dönemde, cinsiyetimin baştan çıkartıcı, kadim gücünü kendi kendime kanıtlamak ihtiyacındaydım. Marcos'un kaybıyla baş etmenin yanı sıra, kişiliğimi ne denli etkilediğinin ve kadın olarak saygınlığımın kendimce bir değerlendirmesiydi bu. İçimde, baştan çıkartmayı ve elde etmeyi arzulayan, adeta eril bir kararlılığın kıpırtısını hissediyordum. Erkekler şaşırtmıyordu artık beni. Cinsel istek uyandırmak, Fareli Köyün Kavalcısı misali peşimden gelmelerini sağlamak için gerekli olan sadece belirli bazı hareketlerdi; dozunda bir cüretkârlık, cilveli bir masumiyet. Onları uysal ve yumuşak başlı yapmak için kimi ilmekleri ustalıkla çözmeyi öğrendim. Bir elmayı dişlemek ya da sandalının bağını çözmekle cinsiyetimin kargaşaya, çılgınlık-

lara, savaşlara ve tufanlara neden olduğu türünden mitleri yakından incelemeye karar verdim. Bu araştırma kadın olarak gücüme ve yeteneklerime ilişkin kuşkularımı bertaraf etmiş olsa da, kederimin azalmasına yardımcı olmadı.

Zaman geçtikçe, Nikaragua uzaklaşıyordu, şiir beni terk etti. Ara sıra birkaç dize karaladığım oluyordu. Kuyumun suyu çekilmişti sanki. Kosta Rika'nın güzellikleri bana ilham vermiyordu. Çok sakindi her şey. İnekler bile bu pastoral, sessiz kırlara bilhassa yerleştirilmiş gibiydi. Kıpkızıl günbatımlarımı, ağaçların tepesindeki karmakarışık yeşilliklerimi, derin derelerimi, coşkun sağanaklarımı özlüyordum. Kosta Rika bunların yanında çok sığ ve yavandı bana kalırsa; tıpkı San José'nin dinmek bilmeyen ahmak ıslatanı gibi.

Bu sakin ve bulutlu günlerin birinde–tam 8 Kasım, 1976'da– kuzenim Pía'nın, en son 1975'te gördüğüm kocası Alfredo, Nikaragua'dan beni aradı. Sesi hiç değişmemişti. "Nasılsın?" diye sordu. Aradığı için çok sevinmiştim.

"Hayrola, ne haber? Sesini duymayalı çok oldu," dedim heyecanla.

Tereddütünü hissettim, ses çıkarmadı.

"Ne var?" dedim. "Kötü bir şey mi oldu?"

"Öyle, Chichí, " dedi, bana sevgisini ifade eden hitapla. "Rafael dün ciddi bir kazaya kurban gitti. Öldü Rafael. Öldü. Sana haber vereyim dedim."

Başka açıklama gerekli değildi. Rafael, Marcos, bu adlar sevdiğim adamın takma adlarıydı. Asıl adı Eduardo Contreras'tı ve artık ölmüştü. Bundan az sonra Sergio Ramírez'in evime geldiğini hatırlıyorum. Bana sarılarak çok sıcak ve tatlı bir şekilde yazıhanesine gelmemi rica etti. Evde yalnız kalmama razı değildi. Bir hayalet gibi arabasına bindim. Bütün sabah oturduğum koltuktan onun çalışmasını izledim. Hayatın hiçbir şey olmamış gibi devam edişine şaşıyordum. İnsanlar girip çıkıyor, telefon çalıyor, gün her zaman olduğu gibi geçiyordu. Sergio bana duyduklarını anlattı; onların önünü kesen cipi, ölen öteki iki *compañero*'yu. Olayı hiç dramatize etmeden bana destek oldu, dostluk ve yakınlık gösterdi. Ona minnet borcumu hiç unutmayacağım.

O gün de her zamanki gibi öğleden sonra gazeteci Nikaragua gazetesi *La Prensa*'yı getirecekti, ne yazık ki bu kez birinci sayfasında

Eduardo'nun –ölüsünün– fotoğrafı olacaktı. Sekiz ay önce México' da birlikte öğle yemeği yemiş, sonra Nikaragua'ya gitmeden birkaç kez daha buluşmuştuk. Hareketi birleştirme çabaları sonuç vermemişti. Fakat ideali yaşıyordu. Diktatörlüğü yıkmak için bir ihtilal stratejisi geliştirme fikri FSLN'nin içindeki üçüncü grup olarak anılan Terceristalar tarafından benimsenmişti. Ama her zaman olduğu gibi parsayı başkaları topladı. Eduardo'nun oynadığı hayati rol bu grubun liderlerince yeteri kadar değerlendirilmedi. Devrim başarıya ulaştıktan sonra ne Nikaragua devlet başkanı olan Daniel Ortega ne de Silahlı Kuvvetler komutanı olan kardeşi Humberto Ortega, onun anısını yâd edecek bir girişimde bulundu. Adı, devrim için canını feda eden kadın erkek yüzlerce kahramanımızın adına karıştı. Managua'da bir pazar yerine verdiler adını: Eduardo Contreras. Bu olağanüstü insana mütevazı bir saygı ifadesi.

Marcos'un ölümü (onu hiçbir zaman Eduardo olarak düşünmedim) yüreğimi sellere boğdu; ondan sonra aylarca geceleri gözyaşlarıma hâkim olamadım. Gözlerimin önünden hiç gitmiyordu; paylaştığımız her ânı en ince ayrıntısına kadar hatırlıyordum. Alçakça öldürülüşünü içime sindiremiyordum.

Marcos'un öldürüldüğü gün Ulusal Muhafızlar FSLN'nin kurucusu Carlos Fonseca'nın Nikaragua'nın kuzeyindeki dağlık bölgede bir pusuya düşürülerek öldürüldüğünü açıkladı. Proletarya örgütlenmesini savunan grubun liderlerinden Roberto Huembes de Managua'da öldürülmüştü. Bütün bu kayıpların basın bültenlerini yazıp medyaya dağıtmaktı görevim. Her gün gazetelerde öldürülen gerillaların, açık gözlerle bize bakan kan revan içindeki Sandinistalar'ın fotoğrafları yayımlanıyordu. Bu kıyım son bulmayacak gibiydi.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Ayaklanma nasıl başlatıldı

San José, 1977

MARCOS'LA Carlos Fonseca'nın katlinden sonra, FSLN'yi birleştirme girişiminde bulunacak kimse kalmadı. Ben İhtilalci Eğilim olarak da bilinen Terceristalarla çalışıyordum. Marcos'un ölümünün hemen ardından Humberto Ortega'yla buluştum. Kendini Alberto diye tanıttıysa da, kardeşi Camilo'ya o kadar benziyordu ki, onun Humberto olduğunu hemen anlamıştım.

Onunla aynı hapishanede çile çekmekte olan FSLN lideri Carlos Fonseca'yı kurtarmak için düzenlediği başarısız girişimden sonra hapsedildiği cezaevinden kaçmaya çalışırken kurşun isabet eden sağ eli sakat kalmıştı. Bu nedenle bana uzun ve sıska sol elini uzattı. Köşeli yüzü, delici bakışları, ufacık ağzının üzerine inen düz burnu ve yana taranmış siyah saçlarıyla, *Pembe Panter*'deki Peter Sellers'ın bir karikatürü gibiydi. Fiziksel özellikleri, asabi tikleri ve hızlı konuşmasıyla (en çok tekrarladığı şey, "anladın mı?" dolgu cümleciğiydi), onu ciddiye almak için çok gayret etmem gerekeceğini fark ettim. Ama bu olumsuz ilk izlenime kulak asmayarak, sadece kardeşine duyduğum sevgiden değil, hayatını direniş mücadelesine adamış olmasından dolayı da kendisine saygı ve hayranlık duymaya hazırdım.

İlk buluşmalarımızdan birinde onu yeni edindiğim elden düşme tosbağa Volkswagen'ime aldım. Aylarca toplu taşıma araçlarıyla boğuştuktan sonra kendimi küçük kanatlı atıma binmiş gibi hissediyordum. Arabaya binerken, "Farlarından biri hapı yutmuş," dedi Humberto.

"Ama daha bugün satın aldım onu," dedim canım sıkılarak. Gideceğimiz yere ulaşmak için, San José'nin merkezindeki dar bir sokakta gıdım gıdım yol alarak, kat etmemiz gereken anacaddeye doğru ilerliyorduk. Akşam beş çıkışının yoğun trafiğine yakalanmıştık. Anacaddede, ne zaman futbol maçı olsa trafiğin felce uğradığı bir kavşakta, araba aniden homurtulu sesler çıkartarak stop etti. Tüm gayretime rağmen bir türlü çalıştıramadım. Arkamdaki araçlar koma çalıyor, kimi sürücüler pencereden başlarını çıkararak yoldan çekilmem için bağırıyorlardı, sinirlerim bozulmaya başlamıştı. Bu arada Humberto durmadan sağa sola dönerek etrafı kolaçan ediyordu; ne yapacağını bilmez bir haldeydi, zira sadece Nikaragua'da değil, Kosta Rika'da da aranan bir kaçaktı. Onu tanıyan biri çıkacak olursa, hapsi boylayacaktı. Şanssızlığın bu kadarı olmazdı; külüstür tosbağam tam da böyle bir zamanda mortoyu çekmişti. Kornaların sesi ve trafik tıkanıklığı dayanılmaz bir hal almıştı.Tam bir çılgınlıktı.

"İyisi mi ben tüyeyim," dedi Humberto, "Polis gelirse işim biter."

Bir matador gibi arabaların arasından sıyrılarak kalabalığın içinde gözden kayboldu. Benimse çıkıp, deminden beri bağırıp çağırarak beni öfkelerinin hedefi haline getirenler arasından arabayı itecek iyi kalpli iki insan bulmam gerekiyordu. Olay tümüyle bir kâbustu; ama arabayı uygun bir yerde kenara çektikten sonra, öyle bir gülme nöbetine tutuldum ki, gözlerimden yaşlar boşandı. Tanrım, ne manzaraydı o! Gurur duyduğum yeni küçük arabam yüzünden neler gelmişti başıma!

Daha sonra Humberto'yla buluştuğumuzda çok güldük bu olaya. Bu küçük aksilik aramızdaki buzları eritmişti. Çok geçmeden onunla birlikte çalışmaya ve Kosta Rika'daki yeraltı ağını örgütlemeye koyulduk. Humberto'nun komutasında, Somoza'ya karşı bir halk ayaklanması için silahlı eylem hazırlıkları yapılıyor ve siyasi ittifaklar aranıyordu. Beni, Kosta Rika'daki siyasal partilerin temsilcilerinin, entelektüellerin ve tanınmış kişilerin yer aldığı Nikaragua'yla Dayanışma Komitesi'ni yeniden canlandırmak için görüşmeler yapmakla görevlendirdi. Bu komitenin, Kosta Rika'da Sandinista davasına destek sağlayacak başlıca kuruluş olması öngörülüyordu. Kosta Rika, Nikaragua'ya artçı destek sağlamak bakımından önemliydi ve güvenebileceğimiz somut bir dayanışma ağına ihtiyacımız vardı.

Honduras ve El Salvador'da askeri yönetimler işbaşındaydı ve Somoza'yla işbirliği içinde olduklarından o ülkelerde çalışmak çok tehlikeliydi. Tam o sıralarda Humberto benden Sergio Ramírez'le bir buluşma ayarlamamı istedi. Bir film yapımcısı arkadaşın evinde ikisi ilk kez karşılaştı. Humberto, Sergio'nun yardımıyla, Marcos'un ideallerinden birini hayata geçirmek üzere harekete geçti; amacı dürüst ve diktatörlüğe karşı olduğu bilinen Nikaragualılardan bir dayanışma grubu oluşturmaktı. Plana göre, Sandinista gerillaları bir bölgeyi askeri denetimleri altına almayı başardıktan sonra, bu gruptaki insanlar alternatif hükümette görev alacak ve Nikaragua'nın içinde ya da dışında çalışacaktı. Hedef siyasal partiler, sivil toplum örgütleri, sendikalar ve diktatöre karşı güç birliğinden yana kim varsa bir araya getirerek Somoza karşıtı geniş bir koalisyonun çekirdeğini oluşturmaktı. Sandinista Hareketi bir gerilla grubu olmanın ötesine geçecek, diktatörlüğü yıkmak için mücadele eden ulusal girişimlerin başını çekecekti.

Sergio, aralarında iki Katolik papazın, Fernando ve Ernesto Cardenal biraderlerin de bulunduğu bazı isimler önerdi. Onlarla tanışmak ve geçici hükümette görev almaya ikna etmek için Marcos'un kardeşi César'la, Nikaragua sınırında ufacık bir kasaba olan Los Chiles'e gitmem gerekti. Büyük San Juan Irmağı'na akan Frío'nun kıyısındaki şiirsel bir mekânda, Las Brisas çiftliğinde buluştuk. Dostum olan şair José Coronel Urtecho, karısı María'yla bu çiftlikte yaşıyordu.

Yol arkadaşım César'da ağabeyinin havası yoktu, onun gibi otoriter de değildi. Marcos'tan daha gerçekçi, daha kolay erişilir bir tipti. Pipo içiyor ve Lacoste marka dar tişörtler giyiyordu. Doktordu. Yakışıklıydı. Ayrıca beni güldürüyordu. Beni güldürebilen erkeklere her zaman zaafım olmuştur. Marcos'un hayaletine asılırcasına ona âşık olmaktan korkuyordum, neyse ki böyle bir akıbetten kurtuldum; zira César ağabeyinin izinden gidiyordu. Çok geçmeden daha önce baldızı olan, Marcos'un dul eşi María Isabel'le evlendi.

Los Chiles'e gitmek için bindiğimiz uçak eski bir DC-3'tü. Külüstür bir halk otobüsünden farksızdı. Döşemeleri yıpranmıştı. Koltukların arkalıklarında bira ve sabun ilanları vardı. Uçağın arka tarafında bir kafes içindeki iri kıyım domuz bazı işadamlarının yanında oturmaktaydı.

César'la ben bu dandik uçakla sonumuzun neye varacağını kesti-

remiyorduk. Uçağın pervaneleri cehennemi bir gürültüyle dönmeye başlayınca, "Sıkı dur, kızım," dedi gülmesini tutarak. Dehşetengiz bir uçuştu. César'ın kolları tırmık içinde kaldı benim yüzümden. Uçak çılgınca ileri fırlıyor, kimi zaman pilotun kaçınamadığı ya da kaçınmak istemediği hava boşlukları yüzünden yüzlerce metre derine dalıyordu. Uçuş süresince domuz homurdanıp durdu; benimse dünyaya son kez bakıyor olmaktan duyduğum korkuyla gözlerim yuvalarından fırlayacak gibiydi. Hiç olmazsa yeryüzüne ilişkin en son görüntü Nikaragua sınırının silueti, ufukta Nikaragua Gölü'nün grimtırak yansıması diye kendimi teselli ettim.

Sanki tüm Los Chiles halkı iniş şeridi boyunca toplanmış, itiş kakış bizim gelmemizi bekliyordu. Hayatımda hiç bu kadar yoksul ve gözden ırak bir yer görmemiştim. Amazonlar'ın derinliklerindeki bir köyde gibiydik. Havaalanı toprak bir yoldan ibaretti. Bagajımızı uçaktan kendimiz bulup çıkarttık. Los Chiles'te, meydanlığın dört yanına, bir toz bulutu içinde havada asılıymış hissi veren boyasız, ahşap kulübeler sıralanmıştı. Çiftliğin cipi bizi almaya geldi ve köyü arkamızda bırakarak, zengin bitki örtüsünün içine daldık. Sürücü çiftliğin girişinde bir grup insanın önünde durdu. Doña María'ya merhaba demezsek olmaz, dedi. Nikaragua'da Doña María efsanevi özelliklere sahip bir kişi olarak tanınmıştı. Kocası onu "Pequena biografía de mi mujer" (Karımın kısa hayat hikâyesi) adlı şiiriyle ölümsüzleştirmişti. Şair dizelerinde karısının gücünü ve bağımsızlığını övüyordu. On çocuk doğurmuş ve hepsini kendi yetiştirmişti. Çiftliği tek başına yönetiyor, traktör sürüyor, tekne kullanıyor, tarlalara ve sığırlara bakıyordu; bu sayede şair de düşünceleriyle baş başa, edebiyata adanmış bir hayat sürüyordu.

Yeşil gözleri ve çilli yüzünü görür görmez sezinledim onun kim olduğunu; ama haki rengi gömleğiyle pantolonu, beyzbol şapkasına tıkıştırdığı kısa saçları ve dudağının kenarına kıstırdığı sigarasıyla işçilerden farkı yoktu. Diz boyu çamurun içinde, sulama kanallarından birini inceliyordu. El sıkışı sert ve erkekçeydi. Selamlaştıktan sonra bizi yukarıya, eve gönderdi. Zaman içinde birbirimizi sevdik, ama o gün Doña María'nın bana hasetle baktığı hissine kapılmış, geçmişte bıraktığı şeylere, uzun saçlarıma ve gençliğime tepki duyduğunu düşünmüştüm...

Koyu renk pantolonlu, kolları uzun beyaz gömlekli ve siyah be-

reli Don José bizi Las Brisas'a buyur etti. Şiirlerinde ve düzyazılarında betimlediği manzarayı tanımakta gecikmedim: coşkun bir yeşillik içindeki sarı tırabzanlı, sivri çatılı, Karayip üslubundaki acayip ev, ırmağa doğru uzanan küçük iskele, kıyıda balıkçılar. Buradan sayısız seyyah geçmiş, maceraları Coronel'in hikâyelerine hayat vermişti. Çiftliğin, zihnime yerleşen, yazılarıma nüfuz eden efsanevi bir havası vardı. Üçüncü romanım *Waslala*'da ırmak kıyısındaki evi yeniden canlandırdım, şairle karısı hayali destanımın kahramanları oldu. Ernesto'nun gelmesini beklerken, César Fernando'yla sohbete koyuldu. Coronel de bana kocaman pencereli büyük bir odada, kaba ahşap raflarda çift sıra dizili yığınla kitabın bulunduğu kütüphanesini gezdirdi. Odada dergi ve gazetelerden adım atacak yer kalmamıştı. Masasının üzeriyse kâğıtlarla örtülüydü. Tam da tahmin ettiğim gibi Don José kendisiyle son derecede barışık bir adamdı. Mütecessis mavi gözlerindeki pırıltıdan bunu sezmek mümkündü. Burnu hafif eğriydi; pembemsi yüzünden dostluk okunuyordu. Tepesi hafifçe açılmış ak saçları uzun ve gürdü. Konukseverdi, derin sohbetlerden hoşlanırdı. Bana çalışma odasını gösterdi, Rus şair Ahmatova'dan söz etti heyecanla.

"Mutlaka okumalısın şiirlerini," dedi. "Onun da senin gibi güçlü tutkuları var, ama içe dönük. Istırap çeken sıradışı bir şair."

Ernesto Cardenal, genç bir adamla birlikte, adadan *panga*'yla geldi. Suyun üzerinde sessizce kayan kano, iskeleye yanaştı. O manzara hiç gözümün önünden gitmiyor. Ernesto altına blucin, üstüne pamuklu bol beyaz bir gömlek giymişti, ayağında sandallar vardı. Kısa zamanda Nikaragua'nın en sevilen ve yabancı dillere en çok çevrilen şairlerinden biri olmuştu. Bir Trappist* keşişi ve Kentucky'de Thomas Merton'un müridiyken manastırı terk etmiş, Nikaragua Gölü'ndeki bir adada ütopyacı bir cemaat kurmak amacıyla Nikaragua'ya dönmüştü. Ernesto Kutsal Kitabı vaaz ediyor, ayrıca köylüleri şiir yazmaya ve naif resimlerle kendilerini ifade etmeye teşvik ediyordu.

Ernesto ve Fernando'yla buluşmamız bizim için ümit verici oldu. Her ikisi de, geçici hükümet kurulduğu zaman görev alacaklarına söz verdi. Ernesto sakin bir adamdı, ama ağzını açtığı zaman inanç-

* Çok sıkı kuralları olan bir Katolik manastırı. (ç.n.)

la konuşurdu. Daha onu tanıdığım ilk günden, bir şeye baş koyduktan sonra asla tereddüt etmeyeceğini ve caymayacağını anlamıştım. Fernando incelikli, yumuşak başlı bir adamdı ama o da aynı kararlılığa sahipti. Yarım yamalak iş yapacak insanlar değildi iki kardeş de, kesinlikle aynı kafadaydılar.

Nemli geceleri, cangılın mis kokusunu, ırmağın sularını, gece kuşlarının çığlıklarını, ateşböceği bulutlarını, sabahları balıkçılların acı acı ötüşünü hatırlıyorum. Ernesto sabah erkenden Laureano Mairena ile birlikte yola çıktı; Laureano kürekteydi. Şiir yazan Laureano Mairena'nın yüzü, genç yaşta ölen çoğu insan gibi belleğime olanca canlılığıyla kazınmıştı. Kontralara karşı savaşta öldürüldü. Ernesto onun anısına, ne zaman işitsem beni ağlatan çok güzel bir şiir yazdı.

César'la birlikte, Los Chiles'ten eski DC-3'ü bana mumla aratan on kişilik bir uçakla döndük. Uzun saçlı pilot, üzerinde papağan ve çiçek desenleri olan bir Hawai gömleği giymişti. İniş çıkışlı bir uçuştan sonra San José'ye vardık.

Ayaklanmayı başlatacak nihai planın ayrıntılarını sonunda öğrenince çok canım sıkıldı. Benim görüşüme göre, ayaklanmanın başarıya ulaşması, şehirlerde ve kırsal kesimde halkın silahlı mücadeleye destek vermesini sağlayacak tabandan bir örgütlenmeyle, silahlı mücadelenin tedrici şekilde birlikte yürütülmesi sayesinde mümkün olabilirdi. Humberto Ortega'ya göre ise ayaklanma ustalıkla yürütülecek askeri bir operasyonla gerçekleştirilecekti. Bu plana göre ülke genelinde, çeşitli şehirlerde ve kasabalarda Ulusal Muhafızlara bir dizi eşzamanlı saldırıda bulunulacaktı. Bu saldırılardan sonra halk kitlesel olarak ayaklanacak, biz de denetimi ele geçirecektik. San José'de, her hafta benim evimde örgütlenme girişimlerini gözden geçirmek ve değerlendirmek üzere toplanan Sandinista hücresine Humberto'nun son gelişinde yaptığı açıklama bu merkezdeydi. Masanın etrafındakilerin yüzlerinden şaşkınlık ve şüphe okunuyordu. Altı kişiydik. Oscar Pérez Cassar, Marcos Valle ve Blas Real sosyoloji öğrencileriydi. Arnoldo Quant ve Rafael Rueda ise, diktatörlük koşullarında benim gibi iltica etmek zorunda kalmıştı.

Kod adı Pin olan Oscar, "Yani saldırılar başlar başlamaz halkın kendiliğinden ayaklanacağını düşünüyorsun, öyle mi?" diye sordu. Kalın kirpiklerinin arkasındaki kapkara gözlerinde panik vardı.

"Hayatı felce uğratacak saldırılardan söz ediyorum, anladın mı? Eşzamanlı. Birçok şehirde. Ordu bozguna uğrayacak. Halk bize katılarak şehirleri ele geçirecek. Halkın silahlanması ve genel ayaklanmaya katılması için geniş çaplı yayın yapacağız, anladın mı?" dedi Humberto.

El hareketleriyle kendini ifade eden Blas, "Ama kitlelerle bu konuda hiçbir temel çalışma yapılmadı ki," dedi.

"Sosyalist Parti o sorumluluğu üstlendi. Onlarla ilişki içindeyiz. Kitleler birleşecek. Ayaklanmanın arkasında silahlı bir güç olduğunu görünce sokağa dökülecekler. Artı, Nikaragua'daki geçici hükümet, toplumun her kesimine çağrıda bulunarak diktatörlük yıkılıncaya kadar direnişe devam etmelerini telkin edecek."

Bu tartışmanın ayrıntılarını tam olarak hatırlamıyorum, ama çok uzun sürmüştü ve çok ateşliydi. Humberto'ya onun gibi düşünmediğimizi ve bu konuda iyimser olmadığımızı söyledik. Çok öfkelenmiştim. Plan, ayaklanma stratejisini bütünüyle askeri bir maceraya indirgiyor gibiydi. Marcos böyle bir şeye kesinlikle razı olmazdı diye düşündüm. Büyük bir ayaklanmaya kalkışmak uzun bir hazırlık sürecini gerektirirdi. Zaferin ani bir hamleyle kazanılacağına inanmak gülünçtü.

Humberto tartışmalı soruları kaçamak cevaplarla bir boksör gibi savuşturdu. Temel mantığı, planın gizli oluşundan dolayı, tüm ayrıntıları bilemeyeceğimiz için bütünüyle kavramamızın mümkün olamayacağı doğrultusundaydı. Bu aslında bizim yaptığımız işe özgü bir rizikoydu; sonuçta bir güven sorunuydu. Önderliğin tehlikeleri enine boyuna tarttığına inanmak ve ne yapılması gerektiği konusunda verdiği karara uymak zorundaydık. Nikaragua'da olmadığımıza göre, ülkedeki siyasi havayı koklamamız da mümkün değildi. Humberto'ya kalırsa, genel görüş tabanın eyleme hazır olduğu yolundaydı.

Humberto gittikten sonra biz oturup bir süre daha tartıştık. Şaşkınlık içindeydik ve tamamen akıldışı olduğunu düşündüğümüz bu planı engellememizin mümkün olmadığını biliyorduk.

"Bir şey yazalım," önerisinde bulundum. "Hiç olmazsa tutumumuzu belirtmiş oluruz."

"Sen yaz Melissita," dedi Pin, bana kod adımla hitap ederek. "Biz de imzalarız."

Etrafıma topladığım Clausewitz, Giap ve Lenin'den, halk desteği olmadıkça hiçbir ayaklanmanın başarılı olamayacağına dair paragrafları alıntıladım. Güneş doğana kadar Smith-Corona daktilomda yazıp durdum.

Tanıdığım Sandinista liderleri arasında beni en çok tedirgin eden Humberto Ortega olmuştu. İşine nasıl geliyorsa, gözünü kırpmadan gerçekleri ona uydururdu. Ayrıca bunu öylesine güvenle yapardı ki, bazen söylediğine gerçekten mi inanıyor yoksa beni aptal mı sanıyor diye tereddüt ederdim. Her koşulda kendini haklı çıkarmayı başarırdı. Zaman içinde asıl önem verdiği şeyin sonuç olduğunu anladım. İstenen sonuca ulaşmak için her şey mübahtı, vicdanı bundan asla rahatsız olmazdı.

Sürekli yalan söyleyen ve yanlış kararlar veren bir *compañero*'nun Örgüt'e zarar verdiğinden şikâyet etmiş, bu karakterde bir insana sorumluluk verilmesini eleştirmiştim.

"Pislik olduğu ben de biliyorum," demişti Humberto. "Ama Devrim'i gerçekleştirmek için elimizde bulunan pislikse, o zaman pislikten yararlanacağız."

Kendimi çok kötü hissedip hiç ses çıkaramamıştım. İlkelerime, Hıristiyan eğitimimin kırıntılarına çok mu bağlıydım? Hatta Humberto'nun hoşgörüsünün bende eksik olan siyasi dirayetin bir tezahürü olduğunu düşündüğüm bile oldu. Ne var ki, savunduğu o insan daha sonra sahtekârlık yüzünden Örgüt'ten atıldı.

Bu tecrübe bana, hangi sınıftan insanla olursa olsun bir savaşın kazanılabileceğini, ama bu işi üstlenenler insani değerlerden yoksunsa ya da bu süreç içinde onları gözden çıkarmışsa, dürüst ve ilkeli bir yönetim sistemi kurulamayacağını kuşkuya yer vermeyecek şekilde öğretti.

Humberto'nun oturup da bu gibi şeylere kafa yorduğunu hiç sanmıyorum. Kazandığı zaferler ve aldığı övgüler, büyük bir stratejist olduğuna kendini inandırmasına neden oldu; gene bu yüzden, kısa erimli sonuçların ötesinde bir şey düşünmesini de engelledi. Belki de benim için en büyük hayal kırıklığı onun ümit bağladığım bir devrimci gibi değil de, sıradan bir politikacı gibi davranması olmuştu.

O yıllarda yazmış olduğum sayısız mektubu düşününce, kelimelerimin gücüne, temeli sağlam fikirlere böylesine bel bağlamış olmama şaşıyorum. Sözlerime kulaklarını tıkayacaklarını düşünmemiş-

tim, ama Humberto'nun yazdıklarımı okuyup okumadığından emin olamıyorum. O günlerde bir kolektifin parçası olduğumu ve sorumlulukları paylaştığımızı kuvvetle hissediyordum. Bazı liderlerin mizaçlarının ve kimi kararlarının hareketin tümünü etkilemesi söz konusu olamazdı. Bu yüzden Örgüt'ten ayrılmayı hiçbir zaman düşünmedim.

Sonunda işler Humberto'nun istediği doğrultuda gelişmedi, ama cüretkârlığının bedeli ağır oldu. Seçilen yöntem masraflı, karmaşık ve kanlıydı, ne var ki beklenmedik saldırılar ülkenin tutuşmasına yetti. İktidarı ele geçiremedik, ama ulusal kurtuluş mücadelesi geri dönülmez bir ivme kazandı. Belki de üzerinde daha çok düşünülse ve daha temkinli davranılsa, daha az kayıp verilirdi. Öte yandan, saldırının ağırdan alınması olayların zincirleme gelişmesine ket vurabilirdi. Tarih geçmiş vakalar hakkında yazılır zaten, olabilecekler hakkında değil.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Samba müziği dertli yüreğime nasıl deva oldu

SAN JÓSE, 1976-77

GÖNÜL YARAMA sihirli bir deva bulmasını istediğimde bir falcı kadın bana, "Kalbini bir erkek kırdıysa, onu ancak bir başka erkek onarabilir," demişti. 1976 Yılbaşı gecesini evimde, Marcos için gözyaşı dökerek geçireceğimi düşünürken, beni kendi kendimden kurtarmaya kararlı olan arkadaşım Toño Jarquín, karısı Luisa ile birlikte, bir partiye gitmemde ısrar etti.

Hayat devam ediyordu. Gençtim. İyi gelecekti bu bana...

O partide Sergio De Castro'yla tanıştım. Beni dansa davet etti. İlk önce, yok, hayır, teşekkür ederim, dediysem de, Sergio için "hayır" kabul edilebilir bir cevap değildi. Elimden tutup, oturduğum yerden kaldırdı. Uzun boylu, hoş bir adamdı. Zamansız dökülmüş saçlarıyla ayrıksı bir havası vardı. Artı, yalnızca Brezilyalılara özgü bir devingenliğe sahipti. Çok geçmeden sambanın dertleri dağıtmakta birebir olduğunu öğrendim; özellikle de onu kanında taşıyan biriyle dans ederken. Ev ufacıktı ama biraz sonra sitenin park yerine saçıldık. Amazon'un bu engin topraklara yaydığı coşkuyla dolu, cana yakın, neşeli insanlardan oluşan bir gruptuk. Etrafta konuşulan Brezilya Portekizcesinin ahenkli tınısı duyuluyordu. Dans ediyordum. Dans olağanüstü bir ilaçtı, ama geceyarısıyla birlikte öpüşmeler ve kucaklaşmalar başlayınca, eve gidip ağlamaktan başka bir şey istemediğimi hissettim.

Sergio beni eve götürmeyi teklif etti, ama önce birkaç dakikalığına bir başka partiye uğramamızı istiyordu. Derken tanımadığım bir sürü insanın bulunduğu kocaman bir eve geldik. Herkes havuz başına toplanmıştı. Partnerimin ilk işi kendini giysileriyle havuza atmak

oldu. Üzerinde blucin vardı, ıslanınca tamamen vücudunun şeklini almıştı. Yusyuvarlak, biçimli poposuyla kusursuz bir Carioca* idi.

Daha o geceden –eğlence dahil– yaptığı her şeye nasıl canla başla sarıldığını fark etmiştim. İdareyi ele alma tarzından, tuttuğunu koparmadan pes etmeyeceğini anlamıştım. Beni eve getirince, kahve içmeye davet etmem için ısrar etti. Kızlarım Noel için babalarının yanına gitmişti. Evim boş ve hüzünlüydü. O gece yanımda kaldı.

Sergio hayatıma sevimli bir dayatıcılıkla girdi. Israrcılığı takdire şayandı. Evi yakındaydı, beni sık sık arıyordu. "Haydi sinemaya gidelim". "Haydi yemeğe gidelim". "Haydi dansa gidelim," diye tutturuyordu. Kızlarım döndükten sonra onlarla arkadaş oldu. Hafta sonları bizi gezmeye götürüyordu. Maryam mutluluktan uçuyordu. Melissa ona dobra dobra, "kabak kafalı komik adam," diyerek, küçük çocukların kuşkuculuğuyla yaklaşıyordu. Maryam bir baba istiyor, aile havasını özlüyordu. Sergio'yla La Hoja ormanına, La Cruz dağına pikniğe giderdik. San José'ye yakın yemyeşil, harika yerlerdi. Yolda arabası arızalanmış insanlara –lastiği patlamış ya da motoru çalışmayan arabalara– rastlayacak olursak Sergio mutlaka durup yardım ederdi. İyiliği içtendi. Çoğu zaman pazar gezmeleri kurtarma operasyonlarına dönüşürdü. Benim sabrım taşar, ama Sergio her zaman siyasi bir cevap bulurdu. Dünyanın iyileştirilmesi onun için gündelik bir yükümlülüktü, Devrim sürecinin bir parçasıydı. On dört yaşındayken Brezilya'da Troçkistlikle suçlanarak gözaltına alınmış, daha sonra Allende döneminde Şili'ye gitmiş, 1973'te Pinochet darbe yapınca ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştı. Kosta Rika Sosyalist Partisi'nin militan bir üyesiydi. Siyaseti ve aktif mücadeleyi son derece ciddiye alıyordu – en vahim durumlarda bile işi şakalar, doğaçlamalar ve sululukla idare etme eğiliminde olan Nikaragua tarzına yabancıydı. Ancak benim de ciddi, insanlığa karşı içtenlikle sorumluluk duyduğum bir yanım vardı ve bu bakımdan birbirimize benziyorduk.

Acılıydım, örselenmiştim, Sergio'nun yaralarımı sarmasına izin verdim. Ama çok geçmeden evlenmeyi kafasına takmış bir âşığa dönüştü. Zaman zaman hapsedildiğim hissine kapılıyor, canhıraş bir

* Brezilya Yerlisi. (ç.n.)

şekilde kaçmak istiyor, nedenine tam anlamıyla parmak basamıyordum. İş ya da siyasi toplantı bahanesiyle davetlerini geri çevirmeye başladım. Sinirlenmedi. Hiçbir zaman sinirlenmezdi zaten. Siyaset konusunda benden daha bilgiliydi; daha çok okuyordu. Bana daima şu ya da bu meseleyi daha iyi anlamama yardımcı olmak, siyasi ufkumu genişletmek, Sandinista Hareketi de dahil olmak üzere, Nikaragua'daki ve tüm kıtadaki durumu kavramamı sağlamak için engin bilgisine dayanarak dersler veriyordu. Benimle sevişirken de, şehveti kamçılayan Ipanema* kumsalının has bir evladı olarak, aynı militan adanmışlıkla tepeden tırnağa, içimi dışımı keşfediyordu. Aynı zamanda da evi karıncalar basınca ilaçlama yapılmasını ya da kızları dişçiye götürmem gerektiğini hatırlatan türden bir adamdı. Beni arkadaşlarına tanıştırmaya başlamıştı. Daha ben ağzımı açıp adımı söylemeden, kız arkadaşım, diye tanıtıyordu.

Ne var ki, geceleri hâlâ gözyaşı döküyordum. Marcos'a olan aşkımı, onu ne çok sevdiğimi anlatıyordum Sergio'ya. Beni teselli eder, anlayışlı davranırdı. Kıskançlık göstermezdi, aramızda bir başka erkeğin hayaletinin yatması onu rahatsız etmiyordu.

Altıncı hissim, bu adamın hayatımı işgal altına aldığına dair beni uyardığında, gerçekçi yanım müdahale eder, hem baba, hem sevgili, hem *compañero*, hem de mesleğine bağlı bir insan olan böyle iyi ve mükemmel bir insana bir daha rastlamamın imkânsız olduğunu hatırlatırdı. Gösterdiği kararlılık sonucu uzun vadede pes edeceğimi düşündüğünü sanıyorum. Karşı koymaktan vazgeçmemi sabırla bekliyordu.

İki aylık beraberlikten sonra bana evlenme tekif etti. Garnier'de asansördeydik. Öğle yemeğinden sonra beni ajansa götürüyordu. Aceleciliğiyle dalga geçtim. Deli misin, dedim. Boşanma kâğıtlarını daha yeni imzaladığımı, yeniden evlenmeyi aklımdan geçirmediğimi söyledim.

1977 Şubatı ya da Martı'ydı sanırım. Reklam ajansı bana daha çok sorumluluk vererek maaşımı artırmıştı. Son yapılan zamdan sonra daha büyük bir eve taşınarak yeni bir araba aldım. Ev beyaz duvarları, tuğla ve ahşap işçiliği, yerli mobilyaları, kademeli zemini, parlak renkli branda bezi kaplı, silindirik dev lambalarıyla mimari

* Rio de Janeiro'nun ünlü plajı. (ç.n.)

açıdan bir rüyaydı. Görür görmez vurulmuştum. Emlakçının söylediğine göre, Kosta Rikalıların beğenisine göre çok modern olduğu için aylardan beri boşmuş. Ayrıca bir indirim de yaptı. Sergio taşınmama yardım etti; birkaç gün sonra da benimle oturmaya karar verdiğini ilan etti. Evlenmeye karar vermek için acele etmeme gerek yoktu, bu arada hiç değilse aynı evde oturabilirdik. Pek hevesli davranmadıysam da, bunu önemsemiş görünmedi. Eşyalarını getirerek eve yerleşti. Ben de itiraz etmedim. Açık söylemek gerekirse, Sergio'dan daha iyisini mi bulacaktım?

Tam o sıralarda, Sandinista dayanışma ağını güçlendirme çalışmaları için Meksika'ya gittim. Andrea'da kalacaktım; kendisi şehir dışındaydı, ama evinde bir Fransız konuğu vardı. Sandinista sempatizanı bir ressam, katıldığım bir siyasi toplantıda bana Marcos'un bir fotoğrafından yaptığı karakalem portresini armağan etti. Onu Andrea'nın evinde, yatağımın başucuna koydum. Fransız kadının gözü takıldı resme. O gece, ikimiz pijamalarımızla yatak odasındaki halının üzerinde oturmuş kahvelerimizi yudumlarken, sabahın ilk saatlerine kadar sürecek kadın kadına, samimi bir sohbete koyulduk.

Meksika'ya geri gelmekle tüm anılarımın canlandığını söyledim ona. Sigaralarımızı tüttürürken, Marcos'la yaşadığım aşkı anlattım. Hiç ses çıkarmadan dinledi. Sözlerim bitince duvara yaslandı, inanmazlık ve bedbinlik içinde başını iki yana sallıyordu. Fransız kadın benden yaşlıydı, gözleri de saçları da simsiyahtı. Belki güzel değildi, ama çok çekici bir havası vardı.

"İnanamıyorum," dedi aniden. "Tanrım, sahiden inanamıyorum!"

Sonra bana kendi hikâyesini anlattı. Yıllar önce Marcos'la Paris'te tanışmıştı. Âşık olmuşlardı birbirlerine. Marcos Nikaragua'ya gittikten sonra mektuplaşmışlar, döneceğine söz vermiş, kendisini beklemesini istemiş, ancak bir süre sonra mektuplar kesilmişti. Bir yıl, iki yıl geçmişti. Nerdeyse evlenmek üzereyken, tam düğünden bir gün önce Marcos'tan, onu sevdiğini, bir gün mutlaka döneceğini ve evleneceklerini vaat eden bir mektup gelmişti. Üstelik bu durum bir kez değil, iki kez tekrarlanmıştı. Hayatının aşkı olduğu için, bu mektuplar yüzünden çılgına dönmüş olan kadın büyük bir kararsızlık içinde kalmıştı. İki seferde de nişanı bozmuş, ama Marcos geldiği gibi kayıplara karışmıştı. Gel zaman git zaman –Askeri Mahkeme'de

ifade veren kimi *compañero*'lardan– Marcos'un evlendiği kadının kim olduğunu öğrenmişti. Ve en nihayetinde Marcos'un bir daha geri dönmeyeceğini anlamıştı. Âşık olduğu, ülkesine ve tarihe karşı sorumluluklarını ifa ettikten sonra kavuşmayı düşlediği kadın, bir yerlere koyamadığı Parisli sevgili değildi artık.

Fransız kadının ruhu kararmıştı; saflığından, kaybolan yıllarından, güveninin istismar edilmiş olmasından ötürü kendini affetmiyordu. Anlattıkları sersemletmişti beni. Aklım almıyordu bir türlü. Marcos'un davranışı nasıl açıklanabilirdi? Böyle bir şeyi neden yapmış olabilirdi? Kadının anlattıkları doğru muydu gerçekten? Ama insan böyle bir şeyi neden uydursundu?

San José'ye, Sergio'ya, kızlarıma dönerken yol boyunca, kafeslerinden kaçmış vahşi hayvanlar gibi içimde koşuşturan duygularımı yatıştırmak için, kendi kendimle uzun bir muhasebeye daldım. Marcos, benim yiğit gerillam, hepimizi birden mi seviyordu? Yoksa sevdiğini mi sanıyordu? Yoksa, gizlilik koşullarında yaşamak bir tür bölünmeye, aynı anda çeşitli paralel hayatların yaşanması için bir tür geniş kapsamlı duygusal imkâna mı yol açıyordu? Bizzat kendim, toplumsal kuralları bir kez çiğnemeye başlayınca, doğruyla yanlış arasındaki hattın bulanıklaşmaya başladığını fark etmiştim. Sonunda her insan, hayatın ve geleceğin son derece belirsiz olduğu böyle dönemlerde, giderek kayganlaşan meyilde yolunu bulmak için kendi pusulasını ve ahlak ölçütlerini yaratıyordu. Dolu dolu yaşamak, her şeyden kâm almaktı amacınız. "Bugün ye yiyebildiğin kadar, yarın başına neler geleceğini bilemezsin," derdi Sandinistalar şakayla karışık. Bu felsefe öteki alanlara da yayıldı. Sonunda Marcos bir kişide karar kıldı ve onunla evlendi. Karar verme zamanı gelmişti. Belki de bu kandırmacayı daha fazla sürdüremeyeceğini anlamıştı. Pencereden, bulutların Karayipler'in masmavi, billur suları üzerinde ilerleyişini seyrederken, onu derin bir hüzünle andım. Yaptıklarını nerdeyse onaylayacak gibiydim. Sonunda ölüp gitmişti işte. İyi ki ona âşık olmaya hevesli bunca kadının sunmuş olduğu meyveleri tatmıştı. Hayatı vaktinden çok önce son buldu.

Sergio kızlarımla havaalanında beni bekliyordu. Uçaktan iner inmez kendimi kollarına bıraktım. Bu seyahatten sonra şefkatli ilgisine, her şeyi idare etmesine karşı koymadan ona teslim oldum. Bir kedi gibi

yan gelip yattım. Ben mırlayarak uyur, yaralarımı yalarken, yatağın ayakucuna bıraktığı fincan tabağındaki sütle suyu, beni beslemesini, aşkını niye reddedecektim ki? Marcos çok uzun zaman aklımdan çıkmadı. Beni mahveden bu aşkı hâlâ yorumlamaktan, anlamını bütünüyle kavramaktan acizim. Ama hayatımın o döneminde matem tutmaktan kaçındım. Beni güçsüz bırakmaması için araya mesafe koymaya çalışarak acımı içime gömdüm. Suyun yüzünde kalabilmek için, bıkıp usanmadan çalıştım, beni kederlendirecek şeyleri görmezden geldim. Kalbimi yamadım, geceleri bir daha ağlamadım.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Saldırıya geçmek için apar topar hazırlanıyoruz ve beklenmedik tehlikeli bir işle görevlendiriliyorum

KOSTA RIKA, 1977

HUMBERTO ORTEGA kuşkularımızı ve tedirginliğimizi bertaraf etmek için, bizim hücreye Marvin'i gönderdi. Dağlarda savaşan kıdemli gerillalardandı Marvin. Hepimizden daha yaşlı, sakin, az konuşan biriydi; kendine özgü devrimci bir duruşu vardı. Sırım gibi uzun boyu, yumuşak, teskin edici sesiyle saygı uyandırıyordu. Ona inanmak, söylediklerine güvenmek kolaydı. Varlığı, özellikle de, cüretkâr askeri planın büyük ölçüde başarıya ulaşacağına dair inancı bizi az çok yatıştırdı. Bu fikre karşı çıkmanın yararı olmayacağını, hatta küstahlık sayılacağını biliyorduk. Saldırıdan sonra geri çekilirken, Kosta Rika hayati bir öneme sahip olacaktı, bundan dolayı siyasi ortamın hazırlanması lazımdı. Kosta Rikalıların bizi destekleyeceğinden, hükümetlerinin Somoza rejimini suçlayacağından ve geçici hükümetin meşruiyetini kabul edeceğinden emin olmamız lazımdı.

Bundan başka güney sınırından Nikaragua'ya girecek olan *compañero*'ları eğitecek askeri okulları da örgütlemek gerekiyordu. Bu askeri eğitimlerden biri bir pazar günü benim evimde gerçekleşti. Marvin ilk kez bu fikri bana açıkladığında, mahalle arasındaki bir evin askeri eğitim için nasıl kullanılabileceğini aklım almamıştı. Tasalanma, demişti Marvin, göreceksin. Kadınlı erkekli on altı kişiydik o gün. Kendi hücremdeki *compañero*'lardan başkasını tanımıyordum. Sabahleyin erkenden çeşitli askeri birimlerin tanımlanmasıyla başladık derse: takım, müfreze, bölük, tabur; her birinde kaç asker olduğu, öncü, merkez ve artçı korumalar; emir komuta zinciri

ve disiplin kuralları. O gün öğleden sonra değişik türde çeşitli silahların parçalarını toplayıp dağıttık. Bunlar arasında bir M-16, bir Garand, bir Galil ve Nikaragua ordusunda kullanılan silahlar vardı. Özelliklerini, kaç kalibre olduklarını, menzillerini, ateş güçlerini öğrendik. Çeşitli el bombalarını inceledik. Benim için en ilginci, Marvin'in bize nişan almayı öğretmesi oldu. Bir atış poligonundaymışçasına oturma odasında yüzüstü yatarak, bir kâğıt parçasına nişan aldık. Silahları doğrultarak üç köşe belirledik; yani bir üçgen oluşturacak şekilde kâğıt parçasına hayali atışlarda bulunduk. Bu işin kuramsal açıklamasını hatırlamıyorum, ama bu egzersiz, nerdeyse sihirli bir şekilde, atıcının kurşunun nereye gideceğini hesaplamasını sağlıyor. Öğrencilerin tümü dikkat kesilmişti. Yanaşık bir düzen içinde çalışıyorduk, gün ilerledikçe birlik ruhu gelişti, eğitimin başında Marvin'in grup üyelerine verdiği sayılarla birbirimize hitap etmeye başladık.

Ben çarpışmaya girecek olanların gerçek bir askeri okulda eğitileceklerini sanıyordum. Askeri bir saldırıda görevlendirilecek insanların sadece kuramsal bilgiyle donatılarak böyle bir savaşa girişeceğini aklım kesmiyordu. Gün boyunca etrafımdakilerin yüzlerine bakıp duruyor, onları bir daha görebilecek miyim diye kendi kendime sorup duruyordum.

Sergio geç vakit kızlarla eve döndüğünde herkes çoktan gitmişti. Mutfakta sadece, Albay Sanders'in gülümseyen suratının bulunduğu boş Kentucky Fried Chicken kutuları kalmıştı.

Tasarlanan saldırının ne zaman başlayacağını hiçbirimiz bilmiyorduk. 12 Ekim akşamı, dokuz civarında Sergio Ramírez'le Mauricio olarak bildiğim bir *compañero* –asıl adı Herty Lewites'di– beklenmedik şekilde beni ziyaret etti.

Hangisi olduğunu hatırlamıyorum, "Sınıra silah götürmek için sana ihtiyacımız var," dedi ikisinden biri. "Son derece kritik bir durum. Bir eksiğimiz var. Senden başka bu işi yapabilecek kimse yok."

Sergio, "Saldırı yarın," dedi. Durumun ciddiyeti yüzünden okunuyordu. "İçimizden geçici hükümete üye olanlar bu gece geç vakit Rivas'a gidiyor." Gergin ama coşkuluydu. "Beklenen an geldi," dedi. "Her şey yolunda giderse yarın hepimiz Managua'dayız." Düşünceli ve aklıselim sahibi Balthazar'ın (Sergio Ramírez'in kod adıydı

bu) bu kadar iyimser olması şaşırtmıştı beni.

"Belki Sergio da seninle gelir, ne dersin? Yalnız gitmemiş olursun," dedi.

Benim Sergio, kendisine sorulunca, elbette bana refakat edeceğini söyledi. Ama canım sıkılmıştı bu işe. Neden beni kullanmaya son dakikada karar verdiklerini anlayamıyordum. Basiretten yoksunluk, düşünmeden karar verme gibi rahatsız edici belirtilerdi bunlar.

"Bana önceden haber verilmiş olmasını tercih ederdim," dedim. "Gerekli görüyorsanız giderim. Sadece, Sergio'yla sinemaya gitmiş olsaydım, ne yapacaktınız, merak ediyorum?" diye sordum, ısrarı elden bırakmadan. Cevabı müşkül bir soruydu. Böyle zamanlarda dilimi tutmakta zorlanırım hep.

Talimatı bildirdiler. Kosta Rika, Liberia'da bir cip bekleyecekti bizi. Onu izleyerek, Nikaragua sınırında silahların teslim edileceği noktaya gidecek, işimiz bitince San José'ye dönecektik. Kolaymış gibi görünüyordu – yani, ufacık sarı Toyota'ma yüklenmesi gereken silahlara bir göz atana kadar. İçleri silah dolu en az üç ya da dört çanta, ayrıca üç ya da dört mühimmat torbası.

"Eğer Kosta Rika jandarması sizi durdurup, çantalarda ne olduğunu sorarsa, Nikaragua'ya balayına gittiğinizi söylersiniz."

"Yedek lastik sığmıyor,"dedi Sergio, kafasını bagajdan çıkararak. Onu arka koltuğa koymak zorundayız."

Silahları yerleştirme işini bitirdiklerinde, ne bagajda ne de arka koltukta bir santimlik yer kalmıştı. Oysa orta büyüklükte bir çanta daha vardı içeri konacak.

Mauricio, "Onu ayaklarının dibine koy," dedi. "Ama sakın sigara içme, n'olur n'olmaz. İçi el bombası dolu."

Beş-altı saat boyunca patlayıcılarla seyahat edecektim, ama kaygılanmanın, korkmanın yararı yoktu. Bugün hâlâ nasıl o kadar serinkanlı davranabildiğime şaşıyorum. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, çok geçmeden heyecanın verdiği enerjiyle dolmuştum. Zaten 1970'ten beri kendimi böyle bir göreve hazırlıyordum.

İçinde bulunduğumuz ânın vahametinden dolayı, ciddiyet içinde vedalaştık.

"Yarın Managua'da buluşacağız," dedi Sergio, yani Balthazar.

Belki de, diye düşündüm. Belki de ben yanılıyorumdur. Umarım öyledir.

Kızlara veda etmek için Sergio'yla eve girdim. Cristina'ya onların yanında uyumasını, ertesi güne kadar dönmeyeceğimizi söyledim.

Yolculuğumuz pırıl pırıl bir gecede başladı. Yol gösteren işaretler vardı: Peñas Blancas, Nikaragua Sınırı. Birden iyimser bir havaya kapılmıştım. Sergio'ya, belki de operasyonun selameti için bize açıklamada bulunmadılar, dedim. Böyle önemli bir harekete plansız kalkışılması mümkün değildi. "Her şeyin yolunda gittiğini bir düşün!" dedim. "Sergio Ramírez ne yaptığını biliyor olmalı". "Umarım öyledir," dedi benim Sergio. "Ama iktidarın böyle apar topar ele geçirileceğine pek aklım yatmıyor. Bu bir ilk olacak."

Ben de ister istemez savunmaya geçerek, Frente'nin* yıllardır mücadele ettiğini, gerillanın dağlarda savaştığını, varoşlardaki eylemleri hatırlattım. Şüpheciliğine tahammül edecek durumda değildim o sırada.

"Hadi, canım, bu kadar karamsar olma," dedim. Sen biz Nikalar'ın mayasını bilmezsin. Şaşılası bir halktır. Ayrıca Somoza canlarına yetti. Kırk yıldan fazla oldu, unutma."

Sergio, Kosta Rika'nın en önemli radyo istasyonlarından birinin muhabiriydi. Hiç ayrıntıya girmeden, haber müdürlüğüne bir miktar bilgi sızdırmak fena olmayacak, dedi. Eşsiz bir hikâye olacağı kuşkusuzdu. Olayı tüm kapsamıyla aktarabilmek için tüm çalışanlarını seferber etmeleri gerekecekti.

"Bu cephaneyle yakalanırsak, sınırdışı edileceğimizi biliyorsun, di mi?" diye sordu.

"Bunu aklından bile geçirme," dedim. "Şu sırada kötü şeyler düşünmenin yararı yok."

Ama aşırı yük altındaki arabamızın yarı yolda kalacağından kaygılanmaktan da kendimi alamıyordum. En hafif yokuşta bile kağnı arabası gibi ağırlaşıyordu.

"Bu küçük arabanın böyle bir işin altından kalkması gerçek bir mucize olacak," dedi Sergio. Bu arada ben sigara içmek için kıvranırken, ayağımın dibinde yılan gibi kıvrılmış duran el bombaları yüzünden kendimi tutuyordum.

* Cephe hareketi. (ç.n.)

Büyük Okyanus kıyısı boyunca yol alırken, Nikaragua sınırına yaklaştıkça iklim değişmeye, hava ısınmaya başladı. Sadece benim ülkemden yükselen bambaşka bir ısıydı bu. Beni ferahlattı, bedenim sanki tomurcuklanıyormuşçasına içimde kıpırtılar uyandırdı ve San José'nin bunaltıcı yağmurlarının söndürdüğü duygularımı canlandırdı. Bir şarkı mırıldanmaya başladım. Sergio, "Sanki tatile gidiyormuş gibi bir havan var," dedi.

Sınırdaki Liberia kasabasına vardığımızda saat sabahın ikisiydi. Buluşma yerinde kimsecikler yoktu. Görünürde ne cip ne de herhangi bir kimse vardı. Öfkemi bastırmakta zorlanıyordum. Yoldaşlarıma içimden küfrederken, yüksek sesle, "Ne halt edeceğiz şimdi bu silahlarla?" dedim şikâyet edercesine. Sergio'nun bu dehşet verici örgütlenme hatasına tanık olmuş olmasından utanç duyuyordum. Arabanın içinden çıkmadan bir süre bekledik.

"Böyle oturup bekleyemeyiz," dedim sonunda. San José'den daha çok devriye var burada.

Yirmi dört saat açık olan bir kamyon büfesinde oturup birer Coca Cola içtik. Gözümüz yoldaydı. Alternatif bir planımız yoktu. Buluşmanın gerçekleşmeme ihtimalini hiç düşünmemiştik. Bir jandarma ekip otosu bize doğru geliyordu. Sergio'ya gülümseyerek elini avcuma aldım, öpmek için ona doğru uzandım. Ekip otosu bizimkinin yakınına park etti. Jandarmalar dışarı çıktı. Yüreğim ağzımdaydı. Arabanın içindekileri görecekler diye ödüm kopuyordu, neyse ki romantik mizansenimizle onların dikkatini dağıtmayı başarmıştık. Bize şöyle bir baktıktan sonra arabalarına binip, hiçbir şeyin farkına varmadan uzaklaştılar.

Orada, sonu gelmeyecekmiş gibi görünen bir süre –bir buçuk saat– boyunca bekledik. Sinir içinde ayağımı ileri geri sallıyor, her seferinde sandalım fırlamasın diye ayağımdan çıkarıyordum, fuzuli bir zaman öldürme oyunu.

Sonunda cip göründü. Arabamıza bindik. Verilen işaret üzerine onu izlemeye başladık. Anayoldan çıkarak uzun süre karanlık ve dar bir yolda gittikten sonra durduk.

"Yolda durdurulduk, kardeş," dedi içlerinden biri özür dilercesine. Hemen hiçbirimiz konuşmadı. Hepimiz son derece gergindik.

Çeyrek ayın zayıf ışığında alelacele silahları cipe taşıdık. Yükümüzden kurtulmuş olarak eve gitmek üzere yola koyulduk.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Askeri hezimet siyasi bir zafere dönüşüyor

San José, 1977

SERGIO'YLA sınırdan dönerken, saldırıya ilişkin haberlerin radyodan verileceğini düşünüyorduk, ama saat dokuz olduğu halde henüz hiçbir şey duymamıştık. Ne olup bittiğini öğrenmek için merak ve kaygıyla Tito Castillo'nun evine gittim. Tito geçici hükümet üyelerindendi. Kapıyı iki oğlundan biri olan Ernesto açtı. 1978 Eylülü'ndeki saldırıda hayatını kaybedecek olan Ernesto'nun ince, uzun boyu, yarı saydam beyaz teniyle ruhani bir havası vardı. Şairdi. Eşikten içeri adımımı atar atmaz saldırının başarısızlığa uğradığını anlamıştım. Odada bulunanların çoğu, görev başında olması gereken geçici hükümet üyeleriydi. Bitkin ve üzüntülüydüler. Humberto Ortega ise abartılı hareketlerle odanın köşesindeki telefonda konuşuyordu.

Sergio Ramírez'le Tito'dan genel planın uygulanmasından vazgeçmek zorunda kalındığını öğrendim. Sözde eşgüdümlü olması gereken askeri operasyon aynı anda başlatılamamıştı. Taşıtlardan birinde meydana gelen mekanik bir arıza yüzünden sınır geçilememiş, planlanan saldırılardan sadece üçü gerçekleştirilebilmişti. Ernesto Cardenal'in tilmizlerinden oluşan Solentiname grubu, San Juan Irmağı'nın ağzında küçük bir liman olan San Carlos'taki askeri karakolu basmıştı. Bir başka birlik güney sınırındaki Rivas kentindeki askeri karargâhı vurmuştu. Nikaragua'nın kuzeyinde, küçük bir yerleşme olan Mozonte'de de, bir askeri devriye saldırıya uğramıştı. Tüm öteki operasyonlar ise emirlerin vaktinde verilmeyişi, yerine ulaştırılamayan silahlar ve genel bir iletişimsizlik nedeniyle büyük bir kargaşayla sonuçlanmıştı. O gün yaşanan kaosla ilgili olarak dinlediklerim arasında düzinelerce silahın pek parlak bir fikirle ırmak yatağına gömüldüğünden kullanılmaz hale gelmesinin, son dakikada

cesaretini kaybeden komutanların, Marvin gibi kabına sığamayıp, kendini tehlikeye atanların ve çatışma başlamadan yaralananların hikâyeleri vardı. Düşünülmeden alınan kararlarla harekete geçmenin bedeli ağır olmuştu; art arda ölüm haberleri geliyordu: Elvis Chavarría, Ernesto Medrano.

Tito'nun bahçeye bakan kocaman pencereli evi dolup dolup boşalıyordu. İnsanlar zafer umuduyla depoladıkları enerjiyi nasıl harcayacaklarını bilemez durumdaydı. Ülke içinde saldırıya geçecek olan çok sayıda ekiple bağlantımız koptuğu için, kaygılar giderek artıyordu. Saldırının durdurulması gerekiyordu, ama onları nasıl uyaracağımız hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Daha iyi bir seçenek bulamadığımız için, basın bülteni şeklinde düzenlediğimiz mesajlarımızı Kosta Rika haber merkezlerine ilettik. Sandinista gerillalarının kısa dalga radyolarından bu mesajları alınca saldırıdan vazgeçmeleri gerektiğini anlayacaklarını umuyorduk. 17 Ekim'de, Managua'dan otuz kilometre uzaklıkta, kalabalık bir kent olan Masaya'daki askeri karargâha bir saldırıda bulunuldu. Felaketi radyodan duyduk. Bu saldırıda da çok sayıda Sandinista hayatını kaybetmişti. Aralarında GPP'nin (Sürekli Halk Savaşı) başkanı Federico da vardı. Saldırıda bulunulacağından haberi yoktu, tam hareket başladığı sırada tesadüfen Masaya'daki askeri kontrol noktasının yakınındaydı ve Ulusal Muhafızlar tarafından vuruldu. Ordu kaynakları her gün ele geçirilen, yaralanan ve öldürülen Sandinistalar'ın adlarını açıklıyordu. En büyük korkularım gerçek olmuştu; kitlesel olarak şahlanıp ayaklanmaya katılacağı beklenen halkın gözle görülür yokluğu bu korkular arasındaydı. Baştan başa muazzam bir hezimet gibiydi görünüm, ama felaketin ardından doğan kimi yeni fikirler, olayların seyrini değiştirecekti. Örneğin geçici hükümet üyeleri, On İkiler Grubu adı altında FSLN'yi destekleyen bir bildiri yayınladı. Nikaragua'nın önde gelen saygın vatandaşlarının diktatörlüğe karşı açıkça Sandinistalar'ın yanında yer alması, gerek Nikaragua'da, gerekse tüm dünyada büyük yankı uyandırdı. Olaylar geliştikçe Humberto Ortega, tıpkı Houdini* gibi kendini haklı çıkartacak bir hikâye uydurdu. Utanıp sıkılmadan iddia ettiğine göre, Ekim Harekâtı aslında iktidarı ele geçirmeyi değil, şehirlerde isyan ateşini tutuşturmayı amaçlıyordu. So-

* Harry Houdini (1874-1926), meşhur ABD'li illüzyonist. (ç.n.)

nunda kendisini buna inandırdı; olayı tarih de bu şekilde kaydedecekti, zira –Marcos'un da öngördüğü gibi– saldırılar sadece diktatörlüğü değil, Nikaragua halkını da olağanüstü etkilemişti. İsyan dalgasını başlatan eylem olarak, ölüme yok yere gidilmediği kabul görecek, hareketin hesapsız kitapsız olması bağışlanacaktı. Maalesef hayat böyle bir şey. İlerleme kaydederken yapılan hatalar unutuluyor, kimse sorumlu tutulmuyor. Ölüler dirilip haklarını arayamaz nasıl olsa.

Evim çok geçmeden Kosta Rika sınırına yakın ileri karakollarda savaşmış gerillalarla doldu. Anlatılan hikâyeler insanın kanını donduracak cinstendi. Çoğu ellerindeki silahları nasıl kullanacaklarını bile bilmiyordu. Böylesine hazırlıksız işe koşulmuş olmalarına karşın, dalga geçerek, "hakiki" bir tatbikata gönderildiklerini söyleyecek kadar işin gırgırındaydılar. Yanlarında getirdikleri silah dolu asker çantalarını tavanarasında zulaladık; içlerinde roketatarlar bile vardı. Kızlarım kendilerine gülümseyen, onlarla oyunlar oynayan kir pas içindeki, haki giysili bu yorgun adamlara bayıldı. İki-üç gün kaldıktan sonra gittiler.

Gene o sıralarda Rosario Murillo, çocukları Zoilamérica, Rafael ve Tino ile sevgilisi Quincho Ibarra'yla beraber bizim eve gelip, birkaç ay kaldı. Zoilamérica'nın henüz iki-üç aylık olan kardeşi Tino'ya bir ana şefkatiyle bakmasını hayretle izlediğimi hatırlıyorum. Rosario ile Quincho, bir kargaşa ummanı içinde akıntıya kapılmış gibiydiler; Paris'e sinema okumaya gitmekten söz ediyorlardı. Bundan birkaç ay sonra Rosario, Daniel Ortega'yla karşılaştı ve çok geçmeden birlikte oldular.

Benim hücremdeki arkadaşlar Humberto Ortega'nın kararının isabetsizliğini tartışmak ve bu konuyla ilgili düşüncelerini söylemek için onunla görüşmek istiyordu. Durum ortadaydı, ama biz ilerde benzer bir hezimete uğramamak için tüm gelişmeleri gözden geçirmeyi önemli buluyorduk. Toplantı Blas'ın yemek odasında yapıldı, karşılıklı yakınmalarla ortam iyice gerilmişti. Kolu, kurşun isabet ettiği için alçıda olan Marvin, Humberto'ya yiyecekmiş gibi bakıyor, Humberto ise kendini cansiperane savunuyordu. Ona kalırsa, Nikaragua'daki geniş çaplı siyasi canlanmayı, saldırı kararını uygun zamanda vermiş olmasına borçluyduk.

Humberto bir bakıma haklıydı. Harekâttan sadece bir ay önce, 17 Eylül 1977'de Somoza 1972 depreminden beri yürürlükte olan basın sansürünü kaldırmıştı. Buna ilaveten geçirdiği kalp krizi yüzünden Miami'de istirahatteydi. Halk arasında sağlık sebebiyle istifa edebileceği söylentisi dolaşıyordu; bu ise yerine göz dikmiş olan siyasetçiler arasında bir rekabet fırtınası koparmıştı. Ayrıca hükümetin dizginleri basiretsiz bir parlamentonun elindeydi. Gerilla saldırıları, tam da bu iktidar boşluğuyla basın sansürünün kaldırıldığı döneme rastladı. Silahlı mücadele tehdidi ve On İkiler'in bildirisi zincirleme bir etki yarattı. İş çevreleri, kilise ve siyasi partiler, demokrasinin yüzü suyu hürmetine diktatörlükten ulusal bir diyalog talep ediyordu. Sansürün kalkmasıyla diktatörlüğün örtbas ettiği ağır zulüm açığa çıkınca, protestolar yaygınlaştı. Siyasi tutukluların aileleri, adli tıp raporlarında Ulusal Muhafızlarca belirtilen ölüm nedenlerinin gerçeği yansıtmadığını ispat etmek için mezarları kazdılar. Bu mezarlardan kırılmış kemikler, kurşunlanmış kafatasları, işkenceye uğradığı ve vurularak öldürüldüğü aşikâr cesetler çıkarıldı. Ülke patlamaya hazır bir bomba gibiydi.

Humberto, "Neydi itirazımız?" diye sordu. "Bizimki kadar büyük riskleri göze alınca, kimi hatalar kaçınılmazdır."

İster istemez iddiasını kabullenmek zorunda kaldık.

Kosta Rikalı olan Ernesto Medrano, bu harekâtta Sandinista saflarında çarpışırken vuruldu. Onun ölümü Kosta Rika halkının Sandinista saflarında yer almasına yol açtı. İnsanlar Nikaragua'yla dayanışma mitinglerine kitlesel olarak katılmaya başladı. Silahlı mücadelenin bu sakin ülkeyi böylesine heyecanlandırmasını ve hareketlendirmesini hayretle izliyordum. San José Central Park'ta toplanan binlerce Kosta Rikalı Somoza diktatörlüğünü lanetleyerek, ölenlere saygı duruşunda bulundu. Şairler en ateşli şiirlerini okudu. O zamana kadar davamıza kayıtsız kalan Nikaragualı entelektüeller, Kosta Rikalılara aşıladığımız dayanışma ruhundan esinlenerek coşkuyla saflarımıza katıldı.

Öteki Sandinista gruplarıyla yaşadığımız anlaşmazlıklar ve çelişkiler bu süreç içinde daha sorunlu bir hal aldı. Sürekli Halk Savaşı grubu, Federico'nun ölümünden Terceristalar'ı sorumlu tutuyordu. Proletarya grubu ise, halkın gerilla saldırılarını desteklemek için ye-

terince eğitilmediğinden yakınıyordu.

Ne var ki, dipten gelen yurtseverlik dalgası yükselmekteydi. Sandinista yoldaşlarımız hayatlarını boşuna feda etmemişti. Hatalar yüzünden öldüklerini ya da boşuna kurban edildiklerini söylemek doğru değildi. Bazılarımız onaylamakta tereddüt etmiş olsa da, kendimizi Ekim saldırılarını Sandinismo'nun ustalıklı bir darbesi, diktatörlüğün sonunun başlangıcı olarak resmeden tumturaklı dalgaya kapılmış bulduk. Bütün kalbimle bunun gerçekliğine inanmak istiyordum. Kuşkularımdan, kaygılarımdan dolayı kendi kendimi ayıpladım. Hayatımda ilk kez meydanlarda yumrukların havaya kalktığına, insanların "Yaşasın Sandino!", "Yaşasın FSLN!" diye ciğerlerini yırtarcasına haykırışına tanık oldum. Oysa, çoktan beri hayal ettiğim dayanışma ve heyecan birdenbire hakikat olduğunda ben, son derece mesafeli ve eleştirel bir tutum içindeydim; başkaldırının örgütlenmesi için kullanılan yöntemlere kuşkuyla bakıyordum.

Bundan yıllar sonra, Sandinista Halk Ordusu'nun Başkomutanı Humberto Ortega resmi bir törende, Ekim Harekâtı'ndaki yararlıklarımdan dolayı beni bir nişanla ödüllendirdi. Sandinista yoldaşlarımla aynı hizada, tam teçhizatlı olarak komutanın madalyayı üniformama iğnelemesini bekledim. İçimden, karşı çıktığım bir eyleme katılmış olmaktan dolayı ödüllendirilmeme gülümsemekten kendimi alamadım.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Aşkın gelişmesi ve çoğalma içgüdüsü

SAN JÓSE, 1977

NİKÂHLI olmadığım bir adamla yaşadığım için evime ayak basmayı reddeden babamın inadından usanarak evlenme zamanının geldiğine karar verdim. Sergio'nun ailesinin evinde tören tam başlamak üzereyken, nikâhı kıyacak olan avukat arkadaşımız Otto Castro, bizi bir kenara çekerek eksik bir evrak yüzünden, bu işin yapılamayacağını açıkladı. Üzerinde düğün adabına uymayan siyah deri motosiklet giysisi ve elinde kaskıyla önümüze dikilmiş duruyordu. Oysa salonda her şey ve herkes hazırlanmış, bizi bekliyordu: bana nedimelik etmek için süslenmiş kızlarım, kayınvalidemle kayınpederim, annemle babam, Nikaragua'dan sırf bu olay için gelmiş olan en yakın arkadaşım ve muhteşem yiyeceklerle içecekler. "Affedersin ama Otto, bunu iptal etmemiz mümkün değil," dedim. "Sembolik de olsa, merasimi gereğine uygun şekilde yapalım. Daha sonra Sergio'yla senin yazıhanene gelir, yasal işlemleri tamamlarız". Bu öneriye hayır denmesini kabul edemezdim. Üçümüz birlikte salona girdik ve Otto nikâhımızı kıydı.

Sonradan yasal işlemlerin tamamlanmasını ikimiz de dert etmedik. Kendimizi evli hissediyorduk, zaman uçup gitti. Annem, yıllar sonra ayrıldığımızda, hakikati öğrenince çok öfkelendi, sanki insanları kandırmak için bunu bilhassa yapmışız gibi beni ağır şekilde suçladı. Ama masumduk, sadece ihmalkârlıktı bizimki.

Evlendikten sonra, hayatımı altüst eden azgın sularda yüzen korunaklı bir ceviz kabuğundaymış gibi, kendimi Sergio'nun huzur veren aşkına bıraktım. Biribirimize sokulur, uyurduk; sevişmelerimiz keyifli, erotik fanteziler ve keşiflerle doluydu. Kızlarım Sergio'nun babalığını mutlulukla benimsedi, bu rolü büyük bir şefkat ve sorum-

lulukla yerine getirmesi, tüm arkadaşlarımın bana gıpta etmesine neden olmuştu. "Nasıl yaptın da kızlarını çok seven böyle iyi bir adam bulmayı becerdin? Bize de sırrını söyle," diyorlardı bana.

İflah olmaz bir eğitmen olan yeni kocam, çevremdeki dünyayı nasıl algılamam gerektiği konusunda beni aydınlatmanın görevi olduğuna karar vermişti. Oysa benim aydınlatılmaya ihtiyacım yoktu; dünyada olup bitenlerden yeterince haberdardım, bu gayretkeşliği sinirime dokunuyordu. Bazen ironiyle bazen de tatlı bir serzenişle eleştiride bulunması, kendimi suçlu hissetmeme sebep olur, ruhumun derinliklerinde yatan kimi karmaşık mekanizmaları harekete geçirirdi. Kendimi savunmak için, dişi aslanımı kafesinden salar, yırtıcı pençeleriyle üzerine saldırtırdım. Sanki erkekler evlenmekle, bir çocuğa ya da idare edilmeye muhtaç bir yaratığa sahip oluyordu; kadınları "velayet" altına alan bu türden maço davranışlara hiçbir zaman hoşgörü göstermedim. Sergio kuşkusuz hemcinslerine kıyasla daha entelektüel biri sayılabilirdi, üstelik kullandığı yöntemler son derece incelikliydi, ne var ki davranışlarına sinmiş olan ataerkillik beni deli etmeye yetiyordu.

Anlaşılan o ki, her beş yılda bir önüne geçilmez bir analık içgüdüsünün etkisi altına giriyordum. Bedenim bana çağrıda bulunuyor, yaratma gücümü kullanmam için yakarıyordu. Gemi azıya almış bir cinsel enerji tüm varlığımı ele geçiriyor; tenime değen hafif bir rüzgâr, anlık bir sevinç, hatta bir dondurma külahı bile bende birleşme, şeytana uyma isteği uyandırıyor, rahmim dünyayı adeta içine çekmek, ona yeniden hayat vermek istiyordu. Melissa dört buçuk yaşına geldiğinde bu duygularla yeniden anneliğe hazır olduğumu anladım. Bir yıl önce normaldışı belirtiler gösteren bir Pap testinden sonra olağan muayeneden geçmiştim ve doktor bunun ilerde hamileliğe ve doğuma zararı olmayacağına ilişkin bana güvence vermişti. Doktorumuzun himayesinde Sergio'yla birlikte teyakkuza geçtik ve kendimizi bedenimin salacağı ilk yumurtanın döllenmesine adadık.

Aylarca, yurtseverlik gereği yapılması zorunlu işlerle uğraştık. Ertelenmesi mümkün olmayan görevler, dayanışmada bulunmamız gereken gerilla saldırıları nasılsa hep benim yumurtlama dönemimle çakıştı. Sonunda, nazlı yumurtamın icabına bakmak için Aralık'ta, görece sakin bir zamanda karar kıldık. Sabah, öğlen ve akşam termometreyle ateşimi ölçtüm. İşteyken ateş basıp da, bunun yumurtlaya-

cağım anlamına geldiği hissine kapılırsam, hemen Sergio'ya telefon ediyordum. Beklenmedik, acil işler dışında işyerlerimizden alelacele fırlayıp, değerli anı kaçırmamak amacıyla sevişmek üzere eve koşuyorduk.

Kendi kendime, hiç değilse bu mücadele dikkatle ve bilimsel yöntemler gözetilerek planlandı diyordum. Nihayet stratejim meyvesini verdi. Camilo aralıkta rahmime düştü. Kızlarım yakında küçük bir oğlan kardeşleri olacağını duyunca çok sevindi. Hamile bedenimle kendimi bütünlenmiş, içinde yaşattığı varlıkla güzelleşmiş hissediyordum. 1972'den beri ilk kez kızlarımla birlikte Noel'i kutladık.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Nikaragua'nın El Cid'i; Camilo ile Arnoldo'yu kaybediyorum

MANAGUA, SAN JÓSE, 1978

HAÇLI SEFERLERİ sırasında, ölümcül bir yaradan hayatını kaybeden efsanevi İspanyol savaşçı El Cid, buna rağmen askerleri tarafından atı Babieca'ya bindirilerek ordunun başına geçirilir. Benzer bir olay, diktatörlüğün planladığı bir suikaste kurban giden *La Prensa*'nın yayın yönetmeni Pedro Joaquín Chamorro'nun başına geldi.

Pedro Joaquín, hayatını siyasi muhalefete adamıştı. Ben çocukken, Managua'da, Colonia Mántica semtinde, onlarınkine bitişik bir evde oturuyorduk. Sırtı hafifçe kamburlaşmış, ağır, ölçülü adımlarla yürüyen düşünceli bir adamdı. Çocukluğumun kahramanıydı o: İkide birde hapse atılıyor, çıkar çıkmaz Somoza'ya karşı ateşli, korkusuz başyazılar kaleme alıyordu. Kızları oyun arkadaşımdı, annemle babamsa hem onunla, hem de karısı Violeta'yla yakın dosttu. Hanedanın ilk Somoza'sı olan Anastasio Somoza García, 21 Eylül 1956'da León'da bir şair tarafından öldürüldüğünde, pijamalarımla usulca merdivenlerden inerek, karısı Violeta Chamorro'nun, annemle babama Ulusal Muhafızlar'ın onu nasıl evin kapısının önünde yakalayıp götürdüklerini anlatışına kulak misafiri olmuştum. Anastasio Somoza García'yı bir şair öldürmüş, Pedro Joaquín şüphe üzerine tutuklanmıştı. Daha sonra serbest bırakıldı.

Sandinista Hareketi Pedro Joaquín'i doğal müttefiki kabul ediyordu. Ancak bizi ondan ayıran silahlı mücadeleye kesinlikle karşı olmasıydı. Ekim saldırılarından sonra ise On İkiler Grubu'nun on üçüncü üyesi olacağına ve FSLN'yi desteklediğine dair söylentiler dolaşmaya başlamıştı. Ne var ki, 10 Ocak 1978'de *La Prensa*'ya gi-

derken, Managua'nın viran bir semtinde yolunu kesen katiller av tüfeğiyle onu acımasızca kurşunladı.

Garnier'deki çalışma odamda bir ürün reklamına slogan bulmak için kafa patlatırken, Sergio telefonla haberi duyurdu. Birkaç dakika geçmeden Sergio Ramírez aradı. Telefonu kapattıktan sonra, ne yapacağımı bilmeden, gözlerim odamın penceresinden giren sabah güneşinin titrek ışıklarına dalıp gittim. Telafi edilmesi mümkün olmayan bir kayıptı. O değerde çok az sayıda insan yetiştirmişti Nikaragua. Pedro Joaquín, her ne pahasına olursa olsun savunduğu kişisel ve entelektüel özgürlüğün simgesiydi. Somoza'nın onu öldürtmüş olması –önceleri herkesin paylaştığı bu şüphe, sonradan kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlanacaktı– diktatörün son çare olarak topyekûn savaşa giriştiğini gösteriyordu. Doña Violeta'yı, çocukları Pedro, Cristiana, Carlos Fernando ve arkadaşım Claudia Lucía'yı düşündüm. Annemlere telefon ettim, duydukları dehşet seslerine yansımıştı. Herkes afallamış halde, dediler. Managua'da hava çok gergindi. Yeni gelişmelere gebeydi.

Bundan sonra olanlar bütün tahminleri aştı. Pedro Joaquín Chamorro ölümünden sonra bir savaşçı itibarı gördü: tabutu Managua sokaklarında eller üzerinde taşındı. Kırk üç yıl boyunca bastırılmış öfkeleri taşan Nikaragualılar sokaklara döküldü. Chamorro'nun katledilmesinden duydukları kederi, sadece gözyaşlarıyla değil, taşlarla ve isyanla, diktatörlüğün izini taşıyan her yeri yakıp yıkarak dile getirdiler. Nikaragua halkı, Carretera Norte Caddesi boyunca, gazete idarehanelerinin ve Somoza'nın ailesiyle dostlarına ait işyerlerinin bulunduğu sanayi bölgesinde, ülkede o güne kadar misli görülmemiş şiddette bir protesto sergiledi. Özellikle Somoza'nın plazma tesisleri Plasmaféresis'e saldırılarında amansızdılar. Hiçbir geliri olmayan, yoksulun yoksulu insanlar, litresi iki dolardan kanlarını satmak için her gün Plasmaféresis'in önünde kuyruk olurdu. *La Prensa* kan vermek için bekleyen, bu aç biilaç, çaresizlerin perişan fotoğraflarını yayımlamıştı. Halk, molotof kokteylleri atarak tesislere hücum etti, yaktı, yıktı. Saldırı öyle ürkütücü bir boyut almıştı ki, Ulusal Muhafızlar halkın öfkesinin şiddetinden korkarak geri çekilmek zorunda kaldı. Ardından, öğrencilerin ve işçilerin öncülüğünde Somoza'nın istifasını talep eden mitingler geldi. Özel sektör Chamorro'nun katlini protesto için genel grev ilan etti.

22 Ocak 1978'de, 1967'deki bir katliamın yıldönümünde Managua tam anlamıyla felç oldu.

San José'de Sandinistalar'la dayanışma talepleri o denli artmıştı ki, hepsine cevap vermekte zorlanıyorduk. Dünyanın her tarafından gelen gazeteciler Sandinistalar'la söyleşi yapmak istiyordu. Kıtanın dört bir yanından Şilili, İspanyol, Arjantinli, Kolombiyalı ve Kuzey Amerikalı devrimciler Nikaragua'ya omuz verdi. Mücadelenin canlanması, Sandinista Hareketi içindeki üç ayrı fraksiyon arasındaki farklılıkların önemsizleşmesine neden oldu. Herkes birlikten yanaydı. Diktatörlüğün yıkılmasında birliğin kilit rol oynayacağından kimsenin kuşkusu yoktu. Camilo Ortega'nın, elindeki silahları, taban örgütlenmesi daha geniş olan GPP ile paylaşacağını öğrenince çok sevindim. Camilo, her zamanki gibi Camilo'luğunu yapıyordu. On İkiler'in kişisel, profesyonel ve entelektüel saygınlıkları sayesinde çeşitli devletlerden, sivil toplum örgütlerinden ve siyasal partilerden kaynak sağlandığı için, İhtilalci fraksiyon donanım bakımından en iyi durumdaydı. Daha sekter olan ve ittifaklara kuşkuyla yaklaşan öteki iki fraksiyon ise para ve silah bulmakta çok zorlanıyordu.

İttifaklar yapmak, önemli şahısların ve varlıklı kesimlerin desteğini kazanmak hayati öneme sahipti. Bu ise, devrimci söylemimizde değişiklik yapmak zorunda kalmak bir yana, karanlık iktisadi ve siyasi çıkarları yüzünden bizimle işbirliği yapmak isteyen insanlara da yanaşmak durumunda bırakıyordu bizi. Bu gibi insanların desteğini sürekli kılmak için Humberto Ortega'nın kullandığı taktik, onlara şaşılacak kadar önemli siyasi sorumluluklar vermekti. Sandinistalar çoğu zaman ayan beyan oportünist olan bu insanların emirlerini yerine getirmek gibi müşkül bir durumla karşılaşıyordu. Bu ilkesiz tutum, Humberto'nun sonunda iktidar nasılsa bizim olacak varsayımından kaynaklanıyordu. Ona göre eğer başarıya ulaşmak istiyorsak, harekete geçmeli, pek çok şeyin bize yasaklandığı toplumda kendimize yeni yollar açmalıydık. Oysa ben devrime, esastan değiştirmek için mücadele ettiğim kurallara boyun eğmek durumunda kalmak için katılmamıştım. Bana göre amaç araçları haklı çıkarmıyordu. Devrim sadece siyasal bir değişim yaratmak amacıyla değil, aynı zamanda topluma etik değerleri aşılamak içindi.

Zaman ilerledikçe Tercerista önderliğinin uyguladığı taktiklere

güvensizliğim arttı. Humberto Ortega kurnazlık ediyor olabilirdi, ama görebildiğim kadarıyla, Sandinistalar'ı zafere ulaştıracak olsa da, insanlığını ve ilkelerini yitirmeden kendini kolay kolay kurtaramayacağı bir ağın içine düşüyordu. Kendimi parçalarcasına yazdığım öfkeli protesto mektuplarında tüm endişelerimi dile getirdim; eğer gerçeği devamlı çarpıtıp durur ve kendimizi olduğumuzdan farklı gösterirsek, davamızı "satmak"tan başka bir şey yapmamış olacaktık. Humberto, ülkeyi saran devrimci heyecanı öne sürerek eleştirilerimi bastırdı. Bu olayların üstünden yirmi yıl geçtikten sonra şimdi bakıyorum da, ilerde Sandinista davasının ideallerini ve ruhunu zedeleyecek ilkesiz siyasi yöntemlerin ilk işaretleriydi bunlar. Yürekli kurtuluş mücadelemizin mirasını gasp eden Ortega Biraderler bu yüzden sonunda sadece siyasi yenilgiye değil, ahlaki yenilgiye de uğradı.

İçimi kemiren kuşkulara rağmen yeraltı çalışmalarıma devam ettim. Bu arada Tercerista fraksiyonundan ayrılmayı ciddi ciddi düşünmeye başlamıştım. Her Sandinista grubu aynı yöntemleri kullanacak değildi ya. Başka bir gruba katılarak daha anlamlı bir katkıda bulunabilirdim; anlaşmazlıkların daha az olduğu bir gruba. FSLN içindeki öteki grupları güçlendirmenin nihai aşamaya gelindiğinde dengenin sağlanması bakımından önemli olacağı kanısındaydım. Zaten artık Sandinista fraksiyonlarının hepsi de aynı hedefe ulaşmaya çalışıyordu. Anlaşmazlıklar daha ziyade siyasiydi ve bir bakıma benim de zihnimi kurcalayan şeylerdi.

O günlerde bana şevk veren ve terk etmeme engel olan, mücadeleye büyük bir inanç ve kararlılıkla katılmış olan sıradan insanların gösterdiği cesaretti. Bazı kuşku uyandırıcı işler, el yapımı tanksavar imal ederken bir gözünü kaybeden Elías gibi bir yeraltı kuryesinin yiğitliğine asla toz konduramazdı. Nikaragua'dan döndükten sonra evime bastonuna dayanarak geldiğinde, başından geçen kazanın aslında işini kolaylaştıracağını, zira Ulusal Muhafızların bir körden kendilerine zarar geleceğini akıllarından geçirmeyeceğini söylemişti bana. Savaşta bir kolunu kaybeden Ismael'i de unutamam hiç. Kendisine bir protez ayarlayıncaya kadar usanmadan her gün aradı beni. Onu kullanır hale gelir gelmez, ateş hattına gitti yeniden. Onlar gibi *compañero*'lar bana şevk veriyor, Kosta Rika dayanışma ağı-

nı güçlendirmek için beni kamçılıyordu; bu arada reklam şirketinde çalışmaya da devam ediyordum.

Hamilelikten ve yorgunluktan, öğleden sonraları reklam cingılları ya da radyo ve tv ilanlarıyla boğuşurken oturduğum yerde sık sık uyuyakalırdım. Sıçrayarak uyanır, patronlarımın beni cam bölmeden görmüş olabileceği düşüncesiyle utanırdım. Daha önceki hamileliklerim görece sorunsuz geçtiği için, bu kez de öyle olacağını varsayıyordum. Rahmim bir depreme karşı bebeğimi korumuştu, gizlilik koşullarında eylemlerin sürdüğü bu çalkantılı dönemin de üstesinden gelecekti kuşkusuz. Ne var ki jinekoloğum, geçirmiş olduğum ameliyattan sonra rahim boynundaki aşınmadan meydana gelebilecek riskler konusunda beni uyarmamıştı. Doktorların, kimi fizyolojik süreçleri anlayamayacak kadar cahil oldukları önyargısıyla, kadınlara sadece belirsiz uyarılar ve tavsiyelerde bulunması çokça rastlanan bir durumdur. Bana da yegâne uyarısı, "Engebeli yollarda araba kullanma, kendine dikkat et," olmuştu.

Sürekli Halk Savaşı fraksiyonu GPP ile, 1978 Şubatı'nda San José'de planlanan ve gerçekleştirilen saldırılardan beri ilişkideydim. Gene bir gece, sebebini hiç anlamasam da son dakikada, Nikaragua hududuna gitmek zorunda kaldım. San José'ye döndüğümde, bir gece önce Sandinista birliklerinin Rivas şehriyle, Kosta Rika-Nikaragua hududundaki bir başka Ulusal Muhafız karakoluna saldırıda bulunduğunu öğrendim.

Hücremdeki *compañero*'lardan Arnoldo, "Güya tatbikat yaparken bir kez daha kendimizi gerçek savaşın içinde bulduk. Niye bizi doğru dürüst eğitmediklerini anlamıyorum," diye şikâyet ediyordu. Cepheden kir pas içinde ve bitkin dönmüş, evime sığınmıştı. Birçokları gibi o da, saldırı için Nikaragua'ya geçip sonra San José'ye dönen Sandinistalar'dandı.

O gece, kanadığımı fark ettim, hamileliğimin zorlu geçeceğine işaretti bu. Çok korkmuştum. Böylesine aşk ve imanla meydana gelmiş bu bebeği kaybetmeye dayanamazdım. Doktorum, gene hiçbir açıklamada bulunmadan yatakta istirahat etmem gerektiğini söyledi; ne sebebinden ne de ilerde karşıma çıkabilecek sorunlardan bahsetti.

Beni sakinleştirmeyi bilen dost canlısı Arnoldo, Sergio işteyken, fiilen hastabakıcım oldu. Ben yatakta, Arnoldo yatağın yanındaki sallanan sandalyede oturur, birlikte kahvaltı ederdik. Yarı Çinli, yarı

*mestizo** olduğu için gözleri kapkara ve çekikti. İri, bembeyaz dişleri vardı; sessiz, utangaç gülümseyişinde daima hafif bir hüzün sezilirdi. Sallanan sandalyede, hapishane giysisini çağrıştıran mavi beyaz çizgili pijamasıyla lotus pozisyonunda oturuşu bugün bile gözümün önünde.

"Bebeğe ne ad vereceksin?" diye sordu bir gün.

"Son aylarda en büyük kahramanlığı gösteren *compañero*'nun adını," dedim.

Sergio işten gelir gelmez, Masaya'daki Monimbó aşiretinden mestizo yerlilerinin silaha sarıldığı haberini verdiğinde Arnoldo yanımdaydı. Ulusal Muhafızlar bir kiliseye göz yaşartıcı bomba atmış, küçük bir çocuğu öldürmüşlerdi. Monimbó halkı geleneksel masklarını takmış, davul çalarak, birkaç binayla evden başka, hurma yapraklarının örttüğü kerpiç kulübelerden ibaret yoksul mahallelerini korumak için kurdukları barikatların arkasına geçmişlerdi. Bu gerçekten de kendiliğinden bir halk ayaklanmasıydı. Hamak ve donanma fişeği yapan Monimbó zanaatçıları askerlere Molotof kokteylleri, el yapımı bombalar ve az sayıda ateşli silahla karşı koydu. Kadınlar balkonlardan kaynar su döktü. Bundan birkaç hafta sonra Somoza ayaklanmayı tanklar ve uçaklarla bastıracaktı.

Ama o hafta sonunda Arnoldo'dan, gizlice Nikaragua'ya girmek için hazır olması istendi. Genellikle çekingen olmasına karşın ülkenin içindeki kavgaya katılacağı haberi onu coşturmuştu. Omzundan sarkan küçük siyah çantasıyla, kapının eşiğinde bana sarıldı, şansının açık olması dileğiyle onu Sergio ve kızlarımla uğurladık.

"Sana bir şey olmaz nasılsa, derin kalın, bu badireyi de atlatırsın," diyerek takıldım ona. Gülümsedi. Işıldayan gözleriyle beyaz dişlerinin parıltısı belleğimde kalan son görüntü oldu. Günlerden Cuma'ydı. Pazar günü, sadece iki gün sonra, Sandinistalar'a yataklık edildiği gerekçesiyle Ulusal Muhafızlara bir ihbarda bulunuldu. Masaya'nın hemen dışındaki bir mahallede bulunan ev kuşatıldı; evin içinde kim varsa makineli tüfeklerle tarandı. Arnoldo kısa bir süre önce Camilo Ortega ile buluşmak, ayaklanmada yer alacak Sandinista saflarına katılmak üzere oraya gelmişti. İki sevgili dostum da kurşunlara hedef olmuştu. Gerçekten de uğursuz bir raslantıydı.

* İspanyol-Amerikan yerlisi karışımı. (ç.n.)

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Bir edebiyat ödülü ve şiire bakışım

SAN JÓSE, 1978

ŞUBATTA Arnoldo'nun ölümünden kısa bir süre önce Casa de las Américas şiir ödülünü kazandım. Jürisinde İspanyol ve Latin Amerika edebiyatının tanınmış isimlerinin yer aldığı, Latin Amerika'nın en saygın ödülüydü bu. Gazetelerde ödülün yarışma koşulları ilan edildiğinde, Nikaragua'dan ayrıldıktan sonra yazdığım şiirlerden bazılarını göndermiştim. Sergio Ramírez de, başlık için, *Línea de fuego*'yu önermişti. Yani, Ateş Hattı. Hayatımdaki çalkantılar yüzünden yarışma tamamen aklımdan çıkmıştı, bu nedenle pek hoş bir sürpriz oldu. Ayrıca işime de yarayacağını düşündüm. Böyle bir şöhret bana kapıları açacak, Nikaragua'daki mücadeleyi dışarıya duyurmam için bir araç olacaktı.

Şiir bir armağandı bana. İçimdeki pınardan fışkıran suyu, zahmetsizce sayfalara dökmekten ibaretti. Ayrıca onu bedenimde görünmeyen bir organın ürettiği enerji olarak tahayyül ediyordum; rayihaları, hisleri, heyecanları zapteden, sonra da arada bir ışığını salıveren duyusal bir antendi belki de. İlk dizeler bilincime hücum ettiği anda elimin altında kalem, kâğıt varsa ve ortalık sakinse, bu yıldırımla şiir tutuşuyordu. Yapmam gereken, şiirin tamamının o garip ruh halinde, o ilham ânında doğduğunu bilerek, kendimi ilk sezgilere bırakmaktı. Eğer tam o anda yazamazsam, araba sürüyor ya da başka bir şeyle uğraşıyorsam, şiir yok oluyor, pencereden uçup gidiyordu. Bu yıldırımdan oluşan elektrik, sonradan ne kadar gayret edersem edeyim, dağılıyordu. İlk dizeyi hatırlasam bile, şiirin tamamını asla yazamıyordum. O büyülü an bir kez dağıldı mı, aynı şeyi bir daha ya-

şamanı mümkün olmuyordu. Şiir bana kendiliğinden, adeta efsunkâr bir şekilde geldiğinden, hiçbir zaman zorluk çekmedim. Boş sayfaya bakıp bakıp kaygıya kapıldığım da olmadı. Semavi bir paratonerdim sanki. Ancak yıllar sonra şiir yazmayı iş edinince, ilhamla zanaat arasındaki ilişkiyi kavrayabildim.

O zamana kadar esas uğraşım şiir değil siyasetti. Sandinista temel kimliğimdi; şairlik buna yararlı bir yan uğraş, siyasi davaya yardımcı olacak değerli bir yetenekti. O dönemde yazdığım şiirler çoğu zaman erotizm ve yurtseverliğin kaotik bir karışımı, bir bakıma kendi yaşamımın yansımasıydı.

Kosta Rika'dayken çok az şiir yazdım. Orta Amerika'da yaşamama, Nikaragua'nın hayatımın ve tutkularımın odağı olmasına rağmen, sürgünde olmak şiirsel duyarlılığımı etkiliyordu. Daha o zaman ülkemle şiirim arasında içkin bir ortakyaşarlık olduğunu sezmiştim. Şiirsel özsuyumu salabilmek için ülkemin kokularını içime çekmeye, rüzgârını, enerjisini hissetmeye, bulutlarının yoğunluğunu, lav püskürten yanardağlarını görmeye ihtiyacım vardı. Yazmış olduğum sayılı şiir ise, beni sarıp sarmalayarak içimde taşıdığım ülkeye geri götüren bir anıdan, yağmurdan, bir rayihadan ateş alıyordu.

Ruhum köklerine dönünce, şiirim yeniden kazandığım varlığımı yansıtmaya devam ediyor ve ancak ülkemde hayatiyet kazanıyor. Nikaragua'ya vardıktan birkaç gün sonra dizelerin fısıltısını çevremde duymaya başlıyorum. Ülkemden uzaktayken vatanım anadilim olan İspanyolca. Sığınağım düzyazı, ancak şiirsel soluğum yürekten, derin bağlarla Nikaragua'nın doğasına kenetli.

Casa de las Américas ödülü zanaatımı ciddiye almama vesile oldu. Ama edebi uğraşlarımı önemsemem için daha birkaç yıl geçmesi gerekecekti. Ödülü aldıktan sonra benimle yapılan söyleşileri okurken, edebiyattan hemen hiç söz etmemiş olduğumu fark ettim. Sadece siyasetten bahsetmişim.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

Siyasi kaygılarımı ve çelişkilerimi nasıl çözümledim

PANAMA, SAN JÓSE, 1978

PANAMA'DA, GPP'nin önderlerinden biri olan José Benito Escobar'la görüştükten sonra Terceristalar'dan ayrılmak için kesin kararımı verdim. Oteldeki odamda bütün bir öğle sonrası konuştuk. José Benito'nun yüz hatları bir Maya yontusundan farksızdı, ama dostane tavrı ve kadim bir bilgeliği yansıtan duruşu yüzünün keskinliğini yumuşatıyordu. Bembeyaz gömleği, pırıl pırıl boyalı ayakkabıları, mütevazı bir geçmişe sahip bir adamın (eskiden duvarcıymış) değerlerini yansıtıyordu; ona göre kendine özen göstermemek başkalarına saygısızlık anlamına geliyordu.

José Benito'dan hoşlanmıştım. Sorularıma açık ve sade cevaplar verdi. Ahlaki dürüstlüğüyle ün yapmış olmasının nedeni hemen anlaşılıyordu. İçtenliğine inanmak kolaydı.

Temel ilkelerde çok çabuk anlaştık. Aylarca görüşlerimin aşırı romantik olup olmadığı ve ahlaki kaygılarımın mücadelemizde yerinin bulunup bulunmadığıyla ilgili olarak vicdanımla mücadele ettikten sonra, onun gibi birinin de benzer şeylerden kaygı duyduğunu görmek rahatlatıcıydı. GPP'nin Kosta Rika'da örgütlenmek için ihtiyaç duyduğu çalışmayı kısaca açıkladı. Nikaragua'da kitlelerin örgütlenmesinde başarılı olmuşlardı, ama komşu ülkede nerdeyse hiç destek üsleri yoktu. Tüm cepheler için silah ve cephane sağlamak, onları satın alabilmek için çeşitli siyasi ilişkiler aracılığıyla para bulmak, gerillalar için eğitim merkezleri açmak ve Kosta Rika'daki çok kalabalık Nikaragualı göçmen topluluğu içinden gönüllü devşirmek zorun-

daydılar. Örgütün siyasi görüşlerini yaymak ve Nikaragua'nın içinde bir sempatizan dayanışması sağlamak için bir de haberleşme ağı kurmak gerekiyordu. Temelde Terceristalar fraksiyonunda yaptığım işlerin aynısıydı, yegâne fark bana daha çok sorumluluk verilmiş olması ve örgütün stratejisi hakkında daha net bir görüş edinmiş olmamdı. GPP, Terceristalar gibi Kosta Rika'ya "gidip gelerek" çalışmıyordu. Escobar, Kosta Rika'da bulunan bir GPP üyesi olan Dora adında bir kadından söz etti.

Akşama doğru vedalaşırken, eski bir dosttan ayrılıyormuş gibi oldum. Benito'nun gelecekte önemli bir lider olacağı kuşkusuzdu, ama ömrü elvermedi. Birkaç ay geçmeden Nikaragua'nın kuzeyinde katledildi. O ve onun gibi kişilikli insanların ölümü bizleri yılların tecrübesinden yoksun bıraktı. Sandinista Hareketi yoluna devam etti, ama bu ölümlerin her biri onu can evinden vurdu. Kadın erkek pek çok değerli arkadaşı bu yolda kaybettik. Bu sonsuz kıyımlar, iktidara geldiğimizde çok ihtiyaç duyacağımız deney birikimini ve önderliği yok etti.

Yüzlerce hayat daha yarı yolda son buldu. Bu sayfalarda sadece bana en yakın olanları yazabilirim, yoksa liste uzayıp gider. Pin, Blas, Arnoldo, Ricardo, Gaspar García Laviana, bir İspanyol rahip ve iki *compañero*, hiçbiri hayatta değil. Sandinista hücremin tüm üyeleri. Artık onlar için ağlayamıyordum bile. Bu kadar çok ölümü aklım almıyordu. Benim için gerçek değildiler artık. Karanlıklar içindeki ülkemize yeniden ışık saçmak için adak isteyen kana susamış açgözlü bir güneş tanrısına kurban gittiler, efsaneleştiler. Bir Aztek efsanesine göre vurulan savaşçılar arıkuşlarına dönüşür, ben de kocaman sivri gagalarından başka silahları olmayan arkadaşlarımın bahçeme gelip çiçeklerin nektarını içtiklerini hayal ederim. Ölen arkadaşlarım için yalnız Devrim'in zafere ulaştığı gün ağladım. Kimsesiz kemiklerini, boş göz yuvalarını, onları artık hiç uyandıramayacağımız ağır, merhametsiz uykuyu düşünerek gözyaşı döktüm.

José Benito'yla buluşmamdan sonra San José'ye döndüm. Humberto'ya ateşli mektuplarımdan birini daha yazmak üzere daktilomun başına geçtim ve Terceristalar'dan ayrılma kararımın nedenlerini açıkladım. Sanırım benim mektuplarımı kanıksamıştı artık; cevap vermeye tenezzül etmedi.

Her şeye yeniden başlamak kolay değildi. Dora, tarçın tenliydi;

bir yontu gibi mükemmel şekil verilmiş, gülünce güzel olabilen ince hatlı bir yüzü vardı ama genellikle somurtkan, sessiz ve anlaşılması zor bir kadındı. Ani ölüm tehdidi altında yaşıyordu, çünkü serebral anevrizması vardı. Dayanışma ağının sadece ikimizin çabasıyla kurulabileceğini aklım kesmiyordu. Neyse ki uzun süre yalnız kalmadık. Önce Alfredo, ardından Sabino geldi Nikaragua'dan. Hepimiz çılgınca bir gayretle Nikaragua'dan gelecek olan üçüncü kişi için hazırlıklara başladık. GPP'nin lideri olan Modesto, Nikaragua'nın Che Guevara'sıydı. Yedi yıldır ülkenin kuzeyindeki dağlarda çarpışan Sandinista gerillalarının kumandanıydı. Yapılan planlara ve alınan önlemlere bakıldığında pırlanta kaçakçılığına hazırlandığımız sanılabilirdi. Alışık olduğumdan çok farklı olan bu ölçülü ve dikkatli çalışma tarzı, benim için çok daha tatmin ediciydi. Ayrıca bu gizemli kişinin önemini de hissettirmişti bana. Gerilla kumandanını getirecek arabanın sürücüsü olmak için feda etmeyeceğim şey yoktu, ama ne yazık ki hamileliğimden kaynaklanan sorunlar başıma belaydı. Yatak istirahatine mecbur kalmadığım hafta yok gibiydi. Beklenen konuğumuz nihayet geldiğinde ben evde yatağa çakılıydım; Alfredo'yla, yakın geçmişte Frente'ye katılmış olan Sergio De Castro gelinceye kadar uyumadım. Modesto hududu, genç *campesino* Sabino'nun kılavuzluğunda, cangılın içinden yürüyerek geçmişti. Sergio'yla Alfredo Kosta Rika tarafındaki yolda belirlenen bir noktada onu beklemişlerdi.

Sergio'yla baş başa kalınca meraktan ölerek, "Nasıl biri?" diye sordum.

"Yorgun," dedi Sergio. "Dönüş yolunda uyudu hep."

Ertesi gün Dora erkenden telefon etti. Sabahleyin evden çıktık, durmadan arabayla dolaşıp, tüm ayrıntıları gözden geçirerek, şehrin dışındaki küçük bir kasabada kalan Modesto için San José'de güvenli bir yer aradık.

Akşamüstü saat beşte, Modesto'nun yanına gitmek için arabadan çıktığımda, direksiyon başında o kadar uzun zaman kalmış olmaktan dolayı yürümekte zorlandım. Benim durumumda uzun saatler araba kullanmak bedeli ağır bir hataydı.

O ilk buluşmadan çok az şey hatırlıyorum. Belki de kendinden önce efsanesi gelmiş olduğu için bir başka Marcos'la karşılaşacağımı tasavvur etmiştim. Oysa Modesto hatırda kalacak bir fiziğe sahip

değildi. Orta boylu, soluk benizliydi, atletik yapılı olduğu söylenemezdi. Derin bakışlı siyah gözleri ve biçimli ağzı yüzünün en göze çarpan özellikleriydi. Zeki ve anlayışlı olduğunu fark etmekte gecikmedim. Konuşma tarzı, karmaşık cümleleri kurma biçimi ve sürekli araya giren konuşmalara rağmen bir fikri sonuna kadar takip edebilmesi dikkatimi çekmişti. Sırrı matematikti belki de. Modesto'nun Moskova'da, Patrice Lumumba Üniversitesi'nde matematik okuduğunu biliyordum. Bir de ellerinin hiç de sert olmadığını fark ettim, ömrü cangılda geçen bir adamın ellerine pek benzemiyordu. Bilgiye değer verdiğinden, onu olumsuz, düşmanca koşullarda büyük bedeller ödeyerek elde etmiş bir adam olduğundan kuşku yoktu. Birleşmeyi sağlamak umuduyla öteki Sandinista fraksiyonlarının liderleriyle görüşmek üzere birkaç gün sonra Küba'ya gideceğini söyledi. Fidel Castro görüşmeler sırasında arabulucu olmayı ve nasıl bir anlaşmaya varılırsa varılsın tanıklık etmeyi kabul etmişti.

Eve döndüğümde sancım vardı ve şiddetli kasılmalar hissediyordum.

Hamile kalalı ancak beş buçuk ay olmuştu.

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Hastanede bana oğlumun öldüğünü söylüyorlar

SAN JÓSE, 1978

SIRTÜSTÜ yatmanın bir yararı yoktu. Aşırı hırpalanmış karnım davul gibi gerilmiş, kasılıp duruyordu. Doktor, kasılmaları durdurmanın bir yolunu bulmak için geceyi hastanede geçirmemi tavsiye etti. Ertesi gün eve çıkmaya hazırlanırken, beni taburcu etmek için gelen doktor stetoskopunu kabaca karnıma bastırdı. Bacaklarımdan aşağı aniden bir sıvı aktı. Amniyon kesesi patlamıştı.

Müstakbel annelerle sıcağı, hemşirelerin vurdumduymazlığını ve doktorların horgörüsünü paylaştığım o odada bir değil, tam on cehennemi gece geçirdim. Yüksek risk taşıyan hamile kadınların yattığı koğuşta, birbirlerinden sadece bir madeni komodinle ayrılan yirmi, belki de daha fazla yatak bulunuyordu. Yatakların yukarsında, açık duran alüminyum kepenkli büyük, kasvetli pencereler vardı.

Sergio da ben de su katılmamış devrimciler olduğumuz için, özel hastanelerde yatmanın bir burjuva özentisi olduğuna karar vermiştik. O yüzden Sosyal Güvenlik sistemi kapsamındaki Hospital México'ya gittik. Doktorlar hareket etmememi tembih ederek, enfeksiyonu önlemek için yüksek dozda antibiyotik verdiler. Ayrıca umursamaz bir tavırla "ürün" diye niteledikleri ceninin akciğerlerini güçlendirmek için bana peş peşe enjeksiyonlar yaptılar. Ne zaman hastaneye gitmek zorunda kalsam benimle kendi doktorum ilgilenir ve özel bir odada kalırdım; o yüzden böyle bir kurumda edindiğim tecrübe zor ama eğitici oldu benim için. Doktorların bizlere davranışı karşısında dehşete düşmüştüm; sanki mızmız, şımarık veletlerdik. Nerdeyse hiçbir açıklamada bulunmuyor, bakım için asgari özeni bile göstermiyorlardı.

Bir gün yanımdaki yatakta yatan kadın, bebeğin hareketlerini hissetmediğinden şikâyet etti. Doktor onu muayene ederek ceninin kalp atışlarını işitmediğini söyledi; ölmüş, dedi. Kadıncağız acı acı ağladı. Sedyeyle ameliyathaneye götürdüler, onu bir daha görmedim. Bu olaydan sonra kendi bebeğimin hareket edip etmediğinin telaşına düştüm. Kafese kapatılmış bir kuş gibi içimde çırpındığını hissediyordum. Sessizleşince hafif hafif karnıma vurarak onu uyandırıyor, öteki kadının başına gelen benim de başıma gelmesin, bebeğim yaşasın diye tüm ermişlere dualar ediyordum. Benim ermişlerim Camilo ile Arnoldo'ydu, öldürülen iki arkadaşım. "Çocuklar, n'olur bu minik yaratığın yaşaması için bana yardım edin, nerede olursanız olun, n'olur yardım edin." Bebekle de konuşuyor, ona cesaret veriyordum. Pes etmemesi, yaşamaktan vazgeçmemesi için yalvarıyordum. Sekiz gün sonra muayene için başka bir odaya götürmek üzere beni yataktan kaldırdılar. Doğrulur doğrulmaz bayılmışım.

Cevap verecek kadar açıldığımda doktor, "Yani bütün bu zaman süresince hiç kımıldamadın mı?" diye sordu.

"Evet," dedim. "Bana öyle dediler. Hiç kımıldamamam gerektiğini söylediler."

"Aman, tanrım," diye iç çekti. "Biz koğuştaki kadınlara ayak altında dolaşmamaları için böyle söyleriz. Zaten dinleyen de olmaz."

Öfke içinde, "Eğer onlara akıllı insan muamelesi etseydiniz, belki daha iyi sonuç alırdınız," dedim.

O gün öğleden sonra koğuştan sorumlu olan doktorla uzun uzun konuştum.

"Bana insan gibi davranmanızı rica ediyorum," dedim. "Aptal değilim. Okula gittim. Bedenimi tanıyorum. Her şeyi basite indirgemenize gerek yok. Burada kadınlara reva gördüğünüz davranış utanç verici."

Benim bu tepkim bir yataktan öbürüne duyulmakta gecikmedi. Doktorla hemşireler koğuştan çıkar çıkmaz herkes bir ağızdan, yüksek sesle ve öfkeyle şikâyete başladı. Haklı olduğumu söylediler. Doktorların tutumu onur kırıcıydı. Kendilerine şımarık kız muamelesi yapılıyordu. Sanki hastalıklarının ne olduğunu anlamaktan acizlermiş gibi, kimse açıklamaya lüzum görmüyordu.

Hasta ziyareti için izin verilen bir saatlik sürede Sergio'ya hastane personelinin ehliyetsizliğinden şikâyet ederken, bana kuşkuyla

bakıyordu. Sözlerime inanmamıştı. Abarttığım, buluttan nem kapan tipik bir burjuva kadını gibi davrandığım düşüncesindeydi. Hem suçlu hem de şımarık olduğumu hissettirmeyi başarmıştı. Doktorların iyi olduğunda, gerekeni yaptıklarında ısrar ediyordu. Öteki kadınların bir itirazı yoktu. Ben de onlar gibi davranamaz mıydım? Eleştirilerime ve doktorlardan insana yakışır bir ilgi talep etmeme karşı göstediği umursamazlık canımı sıktı. "Ben sadece kendim için istemiyorum ki bunları," dedim. "Buradaki bütün kadınlar için istiyorum." Sergio tipik bir solcu davranışı sergiliyordu. Gerçek bir devrimcinin kitlelerin maruz kaldığı ve başa çıkmak zorunda olduğu tüm haksızlıklara dayanması gerektiği inancındaydı. Bu hiç de paylaşmadığım, dinin dayattığı ahlak anlayışı gibi bir şeydi. Benim için Devrim haksızlıkların sona erdirilmesi için mücadele demekti, onları demokratikleştirmek değil.

Örgütlemek istediğim ayaklanmayı başlatmaya fırsatım olmadı. Hastaneye yattıktan on gün sonra doğum sancıları başladı. Antibiyotikler enfeksiyonu önleyememişti. Sedyeyle odadan götürülürken ateşler içinde yanıyor ve titriyordum. Kadınlar beni uğurladı. Çileli, metin, sabırlı kadınların bana, güle güle diyerek el sallayışları bugün bile gözümün önünden gitmiyor.

Devlet hastanesinde kaldığım için, normal koşullarda anestezi yapılmayacağından, başçavuş gibi bir ebenin refakatinde, bütün gece öteki kadınların iniltilerini ve feryatlarını dinleyerek sancı içinde kıvrandım. Sabahleyin yedide bir doktor gelip beni muayene etti.

"Ceninle ilgili bir sorun var sanırım. Derhal sezaryen yapmamız gerekiyor," dedi.

Ateşim çok yükselmişti, kendimi hiç iyi hissetmiyordum. Uzun, ürkütücü, kimsesiz geceden sonra etrafımda birdenbire büyük bir telaş baş göstermişti. Çok geçmeden hademeler koridorda koşturarak, tekerlekli sedyeyi ameliyathaneye soktu.

Birkaç saniye sonra neon ışıklarının altındaydım. Tepemde durmuş bana bakan doktorun yüzü bir uçak pilotunu çağrıştırıyordu – orta yaşlı, yanık tenli, parlak mavi gözlü. Gözlerimi yumup, epidural narkoz için dizlerimi alnıma doğru çekmeye çalıştım. Bu duyguyu hatırlamıştım, omurlarımın arasındaki enjektör iğnesi ve üç hareket: içeri, yukarı, daha yukarı. Feleğin çemberinden geçmiş bir oros-

pu gibi, "Bravo!" dedim narkozcuya. Göğsümden aşağısı açık yeşil bir perdeyle örtülmüş, böylece Houdini'nin alt kısmımı yok edebileceği bir hokkabazlık gösterisindeki gibi, bedenim ikiye bölünmüştü. Olağanüstü tatlı ve cana yakın bir hemşire yanımda oturmuş, alçak sesle, sakin sakin konuşuyordu benimle. Bütün derdim bu badireden bir an önce kurtulmaktı. Öleceksem öleyim, olsun bitsin diyordum. Ateşler içinde, bitkin bir haldeydim. Çok uzaklardan doktorların konuşmalarını duyuyordum. Enfeksiyonun ciddi olduğunu ve yayıldığını söylüyorlardı. Bebeği sonunda çekip aldıklarında rahmimdeki boşluğu hissettim, bağ kopmuştu. Müthiş bir sessizlik vardı, bebekten de ses çıkmıyordu. Çıt yoktu, sadece sessizlik.

"Ölmüş," dedi doktor. "Anneyi kurtardık hiç olmazsa." Ben orada hiç yokmuşum gibi, anatomi dersi veren ses tonuyla etrafındakilere açıklamalarda bulunuyordu.

"Ölmüş mü?" diye sordum hemşireye. "Kız mıydı, oğlan mı?"

Elimi tutarak, "Vah vah, çok üzüldüm," dedi. "Ama öyle ufaktı ki, yaşaması mümkün değildi. Başka çocuğunuz var mı?"

"İki kızım var," dedim.

Tekrar elimi tutarak, "Çok üzüldüm," dedi.

Zararı yok diye düşündüm, bir daha doğururum. Yanaklarımdan yaşlar süzülüyor, hemşire kederli gözlerle onları kuruluyordu. Bir oğlum olsaydı ne hoş olurdu diye düşündüm, içimde bir his oğlan olduğunu söylüyordu.

Birden perdenin öbür tarafında bir telaş baş gösterdi. Hemşire ayağa fırladı. Birisi yüksek sesle, "Yaşıyor, yaşıyor!" dedi. Tam o sırada asistanlardan biri kollarında küçük bir bohçayla hızla önümden geçti.

Yanımdaki kadın gülümsedi. Kısa bir süre önce ellerini, saman dolu bir bez bebekmişim gibi karnıma daldıran doktor, bu kez yırtıklara dikiş atmakla meşguldü. Oğlumun yaşaması için yalvarıp yakarıyordum tanrıya.

Yoğun bakım ünitesinde, dayanılmaz sancılarla kıvranırken, beni muayeneye gelmiş olan özel doktoruma oğlumun durumunu sordum. Endişeli bir ifadeyle bana baktı. Haberim yok muydu? Çok üzgündü, ne yazık ki oğlum yaşamıyordu. Beni yalnız bırakmayan Florence Nightingale'im, Ana Quiroz o sıkıntılı anda eliyle başımı okşadı.

Dişlerimi sıkıp, konuşmak için tüm gayretimi toplayarak, "Yok, hayır," dedim. "Önce öldü sanmışlardı ama yaşıyor."

"Hayır, Gioconda. Çok üzgünüm ama hayatta değil, yaşamıyor," dedi doktor.

Acı ve hayal kırıklığı sıkıntımı artırmıştı. İki yataklı bir tecrit odasına alındığımda Sergio'yu bile görmek istemiyordum. Yanımdaki yatakta yatan kadının da bebeği ölmüştü. Beni sakin, kadere boyun eğmiş bir sesle avutmaya çalıştığını hatırlıyorum.

Sanırım saat dört dolaylarında, kapıdan kafasını uzatan bir hemşire, "Az önce bebeğinizi gördüm. Bilseniz nasıl hareketliydi," dedi neşeyle.

Bu kadarı da fazlaydı artık. Bir kâbus içindeydim. Yaşıyor muydu, ölmüş müydü, ne olmuştu? Hemşireye, bebeğimin canlı olduğunu söylemekten vazgeçmesini, insafsızlık etmemesini rica ettim. Yeter artık, dedim.

"Bebeğim öldü," dedim azarlayıcı bir sesle.

"Ama söylüyorum size, gördüm onu," dedi. "De Castro-Belli sizin oğlunuz değil mi? Durumu kritik ama hayatta."

Başhemşireyi çağırmasını rica ettim ondan. Bu duruma bir son vermek gerekiyordu. Derhal. Gelen hemşirenin beyaz kepinin üzerinde siyah bir şerit göze çarpıyordu.

"Oğlunuz hayatta," diye açıklamada bulundu. "Ama durumu kritik, o yüzden fazla ümide kapılmayın. Önümüzdeki yirmi dört saat içinde durumu açıklığa kavuşur. Ama şu anda yaşıyor."

"Kocama bu haberi iletmelisiniz."

"Bir hata oldu, özür dilerim. Derhal haber vereceğiz."

Yatağımda sessiz sedasız, ne yapacağımı bilmez bir halde yatıyordum. Odayı benimle paylaşan kadına ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Belki onun bebeği de hayattaydı. Sessizliği bozmadan yatmaya devam ettik. Kadıncağız hiç ses çıkarmadan ağlamaya başlamıştı. Ben de ağlıyordum. İkimiz de doyasıya ağladık, birbirimizin iç çekişlerini duyuyorduk. Neden sonra, hâlâ hıçkırıklarını tutamadığı zayıf bir sesle bana artık ağlama, dedi. Oğlum hayatta olduğuna göre gücümü toplamalıydım. Onun için güçlü olmalısın, diyordu. Tanrım, ah bu kadınlar! Her ortama uyum sağlama yeteneğimiz olağanüstüydü! Nasıl da inanılmaz, kahredici bir esneklik ve uyum.

Bundan üç gün sonra ateşim yeniden yükselmeye başladı. Ne doktorlar ne de hemşireler sorularıma cevap veriyordu. Normaldir, diyorlardı. Oysa her geçen gün kendimi daha hasta hissediyordum. Nikaragua'dan gelen annemden beni hastaneden çıkarmasını rica ettim. Sergio ne derse desin, umurumda değil, dedim.

O hastanede biraz daha kalırsam öleceğime inanıyordum. Taburcu edilmem için gereken bürokratik işlemlerin sonu gelmiyordu. Hastanenin hiçbir şeyden sorumlu tutulamayacağına dair kaç kâğıt imzaladığımı Tanrı bilir. Sergio kararıma karşı olduğu için, durmadan doktorlardan özürler diliyor, bana da suçlayıcı nazarlar yöneltiyordu. Ama oralı olmuyordum. Bir gün daha kalacak değildim orada. Doktorumu istiyordum. Bir şeylerin kötü gittiğinin farkındaydım. Hem de çok kötü. Annem, kayınvalidem Celeste ve kayınpederim Valdecir beni özel bir hastaneye götürdüler. Valdecir'in arabasında hastaneye gidiş işkenceden beterdi. Arka koltukta yatıyor, bir kancaya takılı serum torbası sağa sola sallanırken, araba ne zaman dursa ölecek gibi oluyordum.

Doktorum derhal duruma el koydu. Enfeksiyon ciddiydi, çok ciddi. Sonraki hafta tekrar ameliyat olacaktım. Yaklaşık bir aydan beri hayatla ölüm arasında gidip geliyordum. Sergio bana hâlâ kızgındı. Birkaç kere gönülsüzce ziyaretime geldi. O ayın sonunda oğlumu nihayet erken doğan bebeklerin bakıldığı odada, cam arkasından görebildim. Tepesinde kızıl bir saç yumağıyla şipşirin, narin, saydam bir bebekti. Annem, "Hayatta kalmayı başardı," dedi. "Kısmeti açık olacak." Çok güzeldi bebek oğlum, Güçlüydü. Yaşamaya azimliydi. İçimden Camilo'yla Arnoldo'ya şükrettim. Minicik oğlumun hayata tutunmasının esrarengiz nedeninin, onların desteği, görünmez enerjileri, ihtiyacım olduğu anda imdadıma yetişen genç hayatları olduğuna inanıyordum.

Koğuştaki başhemşire, "Yaşaması bir mucize," dedi. Biz ona burada Küçük Mucize, diyoruz. Siz ne ad vereceksiniz?"

"Camilo Arnoldo," dedim. "Çok, çok sevdiğim iki arkadaşımın anısına."

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Nikaragua'da savaş yayılıyor
Modesto'nun gelmesiyle ufukta
yeni tehlikeler beliriyor

SAN JÓSE, 1978

NİKARAGUA her an patlamaya hazır bir bomba gibiydi. 22 Ağustos'ta Meclis toplantı halindeyken, Terceristalar'dan bir Sandinista birliği Ulusal Saray'ı basarak tüm milletvekillerini rehin aldı. Somoza hükümetine ültimatom vererek, Aralık 1974'ten beri hapiste olan yüzlerce siyasi tutuklunun serbest bırakılmasını talep etti. Jacobo'yla Martín özgürlüklerine bu sayede kavuştu. Komandoların tümü çok gençti. Somoza'yla pazarlığı üstlenen İki Numara, Dora María Tellez –daha önce sözünü ettiğim Dora değil– yirmi iki yaşında bir tıp öğrencisiydi. İncecik, ufak tefek bir kadındı. Nihai saldırı sırasında en amansız gerillalardan biri olduğunu kanıtladı. Nikaragua'da, 1979'da kurtarılan ilk şehrin yönetimini ele geçiren gerilla birliklerine komuta etti. Birliğindekilerin tümü kadındı.

9 Eylül'de, Saray'a yapılan saldırıdan kısa bir süre sonra, ülkede bir genel grevin sessizliği sürerken, belli başlı şehirlerde halk ayaklanmaları başladı. İnsanlar korkuyu yenmiş, kendini sakınmaz olmuştu. Dikta'nın tanklarının, toplarının üzerine Molotof kokteylleri, el yapımı bombalar ve av tüfekleriyle yürüyorlardı. Çarpışmanın gerisinde duranlar siperlerdekilere kahve ve yiyecek taşıyordu. Halk mahallelerde kaldırım taşlarından barikatlar inşa ediyordu. Yüzlerini bandanalarla gizleyen gençler, diktatörün ordusuna baskınlar düzenleyerek büyük zayiata sebep oldular. Birleşik Devletler'in ve İsrail'in son model silahlar, tanklar ve uçaklarla cömertçe donattığı çok

iyi eğitilmiş bir orduya, derme çatma silahlarıyla karşı koyan bir halkın savaşıydı bu. Karşı saldırıyı diktatörün özel kuvvetlerinin komutanı, Somoza'nın yirmi yaşlarındaki oğlu yönetiyordu. İsyanın baş gösterdiği şehirlere tahrip gücü yüksek çeyrek tonluk bombalar, beyaz fosfor ve napalm atıldı. Tank ve top ateşiyle isyanı kanlı bir şekilde bastırıncaya kadar şehirleri kuşatma altında tuttular. Ne var ki diktatörlüğün gaddarlığı durmadan patlayan isyanları artık engelleyemiyordu. Somoza iktidarda kalabilmek için tüm ülkeyi mahvetmesi gerekeceğini biliyordu. İşadamları, siyasi partiler ve Nikaragua halkı artık aynı cephedeydi. Çeşitli halk örgütleri bir araya gelerek Movimiento Pueblo Unido'yu (Birleşik Halk Hareketi) kurdu. Onun dışında kalanlar da Frente Patriótico Nacional'de (Ulusal Yurtsever Cephe) birleşti. Somoza yönetiminin uluslararası alanda kınanması da yaygınlık kazandı. Birleşik Devletler'de ise, Jimmy Carter hükümetinin Somoza'ya desteğini kesmesi, askeri yardımları askıya alması ve sürüp giden insan hakları ihlalleri yüzünden Nikaragua hükümetini kınaması için baskılar artıyordu.

Eylül başında eski gücüm büyük ölçüde yerine gelmişti. İki ay kuvözde kalan Camilo sonunda hastaneden çıktı. Eve getirdiğimizde iki buçuk kilodan biraz fazlaydı, minyatür, kırılgan bir bebecik. Onunla ilgilenebilmek için Garnier'deki işimi bıraktım. Çocuklarıma daha küçük yaşta kendi yeteneklerine güvenmeleri zorunluluğunu aşılamayı başardığımı sanıyorum. Küçükken yaşadıkları kargaşanın, telafisi mümkün olmayan travmalara yol açmamış olmasını ancak bu şekilde açıklayabilirim. Hep iyimser oldum; içinde yaşadıkları dünyaya uyum sağlayacaklarına ve onu kendilerince değerlendireceklerine inandım daima. İçtenlikli davranmaya, akıllarını, fikirlerini asla küçümsememeye özen gösterdim; günün birinde hayatımızdaki karmaşık koşulları kavrayacak sağduyuya sahip olacaklarına güvendim. Mutlu olma yeteneğini kazanacaklarına, mutluluklarının sadece bana bağlı olduğu fikrine saplanmayacaklarına inandım. Aksi halde, sürdüğüm hayatla anneliğin bağdaşabileceğini düşünemezdim asla. Tıpkı kızlarım gibi Camilo da iyi huylu, mutlu bir bebekti. Kısa zamanda toparlanarak sağlığına kavuştu, güçlendi.

Modesto Küba'dan iyi haberlerle döndü; üç Sandinista fraksiyonu bir ön anlaşmaya varmıştı. İlk defa geldiğim bir evin alçak tavanlı odasındaki bu buluşmayı hatırlıyorum. Modesto, Dora, Paco ve ben vardık. Paco'yla ilk karşılaşmamdı; hepimizden daha yaşlı, mavi gözlü, iyi huylu, sade bir insan.

Modesto yumuşak bir sesle konuşuyordu, ama sesindeki heyecanı hissetmemek mümkün değildi. Ona bakarken nedense Nikaragua'nın yağmur ormanları düşüyordu aklıma. Sanki üzerinde hâlâ ağaçların kokusu vardı. Bize toplantıyı, öteki Sandinista önderleri hakkındaki izlenimlerini, onlardan beklentilerini, karşımıza ne gibi engellerin çıkabileceğini anlattı. Modesto bana bakıyordu – sadece gözlerime değil tepeden tırnağa her yanıma. Bakışları bir ırmak gibi üzerimden, giysilerimden, gür saçlarımdan, omuzlarımdan, boynumun kavisinden aktı. Gözleri bana dokunacak gibiydi. Anlattıklarına dikkatimi vermek istiyordum, ama tenim bilinmez bir tehlikeyi sezmişçesine bedenimde ürpertiler dolaşıyordu. Midem yanıyor, adeta kusacak gibi oluyordum; karnıma kan hücum etmeye başlamıştı. İçimde bir yerde uyuklayan kadının neredeyse uyanmakta olduğu hissine kapıldım. Bu hissi tanımlayamıyordum ama, aramızda cereyan eden her ne ise, yoğunluğu, görünmezliği ve çekim gücüyle benim için tehdit edici ve tehlikeli olduğunu anlatmaya yeterdi. Aman Tanrım! Hâlâ öyle halsizdim ki, henüz nekahatteydim, hâlâ Sergio'nun hastanedeki davranışının içimde yarattığı boşluğu anlamlandırmaya çalışıyordum. Daha sonra klinikte, dayanılmaz sancılarla kıvranırken de yanımda o değil, annem vardı. Şimdi de bu adamın bakışları, koyu bir şurup gibi dertlerimin açtığı çatlaklardan içeri sızıyordu.

Eve koşup temiz çocuk bezi ve talk pudrası kokan, masal kitaplarıyla dolu bebek odasına sığındım. O sırada kızlarımın okulunda bir şiir atölyesi yönetiyordum. Okulun avlusundaki ulu ağaçlardan birinin altında daire şeklinde oturur, kelime ve değişmece oyunları oynar, kendimizi yağmura, havaya dönüştürür, türlü metaforlar denerdik. Maryam'la Melissa annelerinin öğretmen olmasından kıvanç ve mutluluk duyuyor, ben de onlarla birlikte olma fırsatını yakaladığıma seviniyordum. Gelgelelim, Modesto'yla toplantı yaptığımız gün, eğer içimdeki insiyaki kıpırdanışı bastıramazsam, olağan bir aile ortamı yaratma çabalarımın akamete uğrayacağına ilişkin belirsiz bir korku duydum.

Modesto'nun gelmesiyle birlikte çalışmalar çılgın bir hız kazandı. Nikaragua'daki ayaklanma, muazzam bir güçle toprağın altını üstüne getirmezden önce, açık denizde bulut sarmalları ve rüzgârla ortaya çıkan bir kasırga gibi ilerliyordu. Bu nedenle artçılardan beklenen destek on kat artmıştı. Ağustosta, gerillaların Ulusal Saray'ı basmasıyla özgürlüklerine kavuşan Sandinistalar'ın bir bölümü San José'ye geldi –Paco da aralarındaydı– böylece hücremiz kısa zamanda gizli eylemleri sürdürecek yeterli insan gücüne sahip oldu. GPP ile ilk aylarda yaşadığım zorlu günleri unutmuştum. Bu kez yeni *compañero*'larımla tam bir uyum içinde hissediyordum kendimi. Modesto bana başlangıçtan itibaren hep önemli görevler verdi. Kosta Rika'da GPP'nin halkla ilişkiler sorumlusuydum. Siyasi partiler, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşlarıyla ilgilenmenin yanı sıra, dayanışma ağıyla ve sempatizanlarla çalışmalarımızı da yönetiyordum. Bu arada San José'ye akın eden Avrupalı ve Amerikalı gazetecilere de sürekli açıklamalarda bulunuyordum. Paco, Dora ve Alfredo ise tedarik ettikleri silah ve cephaneyi yeraltı çalışmalarına destek sağlamak amacıyla Nikaragua'ya naklediyordu.

Modesto'yu hemen her gün görüyordum; tartışılacak meseleler, onu arabamla ulaştırmam gereken toplantılar vardı hep. Karaborsadan silah ve cephane sağlamak için para bulmak bizim ekibin başlıca görevlerinden biriydi. Taşıtların alt kısmında, özel olarak bu iş için yapılmış bölmeler içinde ya da Orta Amerika ülkelerine mal taşıyan kamyon sürücülerinin işbirliğiyle silahların gizlice Nikaragua'ya sokulması ise Paco'nun göreviydi. Modesto para, mesaj ve hassas konularla ilgili belgelerin Kosta Rika ile Honduras ve Panama arasında taşınması sırasında havalimanlarındaki aramalarda küçük burjuva görünüşümün beni koruyacağı, bu bakımdan kuryelik için en uygun insan olduğum görüşündeydi. Böylece daha önce yaptığım işlerin yanı sıra gizli belgeler, sahte pasaportlar ve gerilla yazışmalarını iletme seferlerine çıkmaya başladım. Genellikle bunları eşyalarımın arasına saklıyordum. Bu belgeleri gizlemek için "tıkıştırmak" tabir edilen ayrıntılı bir tekniğimiz vardı. Sanırım bu tekniklerin bazıları ülkeden ülkeye uyuşturucu kaçırmakta kullanılanlarla aynı gibiydi. Kimi zaman, yurtdışındaki çeşitli önderlerden Nikaragua'daki gerillalara verilen talimatları içeren minik kasetleri oyuncakların içine gizleyerek geçirirdim. Karınca duası gibi elle yazılmış

notlar, sigara kâğıdı gibi yuvarlanarak bebeklerin ya da tüylü oyuncakların bacaklarına saklanırdı. Bazen de, özellikle Honduras'a gideceğim zamanlar, çift katlı bir çantanın dibine, gerillaların Nikaragua'ya yeniden girmek için kullanacağı sahte pasaportları yerleştirirdim.

Bir keresinde bacaklarına tüpler içinde talimat sokuşturulmuş büyücek bir bebeği geçirmek zorunda kaldığımı hatırlıyorum. Tam havalimanındaki güvenlik kontrol noktasına geldiğim zaman, onu eşya bandına koyacak olursam, doğrudan X-ışınlarından geçeceği için görevlilerin, tüplerin içinde uyuşturucu kaçırdığımı sanacağı geldi aklıma. Bebeği kaptığım gibi göğsüme bastırdım ve metal detektörden sorunsuzca geçtim. Havalimanlarında nasıl gülümseneceğinden, kuşku uyandırmayacak şekilde nasıl giyinilmesi gerektiğine kadar her bakımdan uzmanlaşmıştım. Kuryelik yaparken bir casus filminde oynadığım hissine kapılıyordum. Kimi zaman uçağa binmezden önce çıkış kapısında beklemem istenirdi benden. Elime bir dergi alıp okumaya başlardım; birden yanı başımda biri belirirdi – genellikle önceden görmüş olduğum, ama bu kez gömleğinin üzerinde havalimanı görevlilerinin taşıdığı gibi plastik kimlik kartı olan biri. Benimle bir-iki kelime konuşur, ayaklarımın dibine bir evrak çantası bırakıp uzaklaşırdı. Ben uçağa biner, vardığım yerde beni kim karşılamaya gelmişse çantayı ona verirdim. Bir bomba taşıyor olabileceğim ya da silah arkadaşlarımın hayatını böyle bir tehlikeye atacağı ihtimalinden dolayı korkmak aklımın ucundan geçmedi. Biz Sandinistalar bir ulusal kurtuluş hareketiydik, terörist değildik. Biz, masum insanlara sorumlusu olmadıkları şeylerin bedelini ödeten yöntemlere her zaman karşı olduk. FSLN hiçbir zaman sivil hedefleri, otomobilleri ya da uçakları bombalamadı. Her iki rehin alma eyleminde de, rehineler Somoza'nın yakın çevresindendi. Kuryelikte en büyük tehlike gümrükten geçerkendi. Sakin ve kendimden eminmiş gibi dursam da, uçaktan dışarı adımımı attığım andan, havalimanından valizim elimde çıkana kadar, karnımda kelebeklerin uçuştuğunu değil, gazaba gelmiş bir böcek sürüsünün vahşice içimi kemirdiğini hissederdim.

Başım yalnızca bir kez derde girdi. Paco günün birinde ambalaj kâğıdına sarılı dev bir paketle zuhur etti. Onu masanın üzerine koyarken, sonraki gün teslim edilecek olan paranın bütünlenemeyip, küçük banknotlar halinde verildiğini söyleyerek özür diledi. İçinde

en az yüz bin dolar bulunan pakete baktım. Nereye gizleyebilirdim bu parayı? Saat akşamın beşiydi. Çift katlı bir çanta yoktu ve Panama'ya uçak sabah yedide kalkıyordu. Evimize hırsız girdikten sonra, Camilo'nun doğumundan kısa bir süre önce, Sergio'yla taşındığımız küçük evdeki yuvarlak yemek masasının başına çöktüm. Paco orada durmuş beni izliyor, aniden içine düştüğüm kaygıdan kurtulmamı bekliyordu. Bana suçlu gözlerle bakıyordu. Ne türden tehlikelerle karşılaşacağımı benim kadar o da biliyordu. Nihayet beynimde bir şimşek çaktı. Sergio'yla çıkıp bana yeni bir elbise, kocaman bir kutu, enli kurdele ve klasik düğün çıngırakları motifiyle süslü paket kâğıtları aldık. Eve gelince her desteyi ayrı ayrı pelür kâğıdına sararak özenle kutuya yerleştirdim. Ardından süslü kâğıtla sardığım kutuyu, gümüşi kurdeleyle bağlayarak kocaman bir fiyonk yaptım.

Ertesi sabah sanki Panama havalimanına iner inmez doğruca düğüne gidecekmiş gibi, giyinip kuşanmış olarak uçağa bindim. Saçımı yıkamış, kabartarak fön çekmiştim. Davete katılmak için makyajım, süsüm püsüm yerindeydi. Çevremdekilerin duyacağı şekilde herkese, en samimi arkadaşımın düğününe gitmekten ne kadar heyecan duyduğumu anlatıyordum. Kimse kollarımda taşıdığım –ve gözümü üstünden ayırmadığım– armağanı yadırgamadı.

Ne var ki, Panama'ya varır varmaz elim ayağım çözüldü. Mülteci Bürosu'ndan bir görevli Nikaragualıların ayrı bir sıra oluşturmasını istedi. Bir çözüm bulmaya çalışırken, gözlerimle dört bir yanı tarıyor, paketi açacak olurlarsa başıma geleceklerden korkuyor, hapsi boylayacağımdan kuşku duymuyordum.

Neyse ki şansım yaver gitti; koridorun sonunda gözüme tanıdık biri çarptı: Panama Başkanı General Torrijos'un danışmanlarından biri, ama bir Sandinista sempatizanı! Sıradan çıkarak, eski bir dostmuş gibi gülücüklerle yanına yaklaştım.

"Merhaba! Sizi gördüğüme öyle sevindim ki!" diye selamladım adamı.

Uzanıp yanağından öperken alelacele fısıldadım, "Gümrüğe girmeden buradan çıkmam için yardımınıza ihtiyacım var. Para götürüyorum."

Kısa bir şaşkınlık ânından sonra çabuk toparlandı. Meseleyi anlamakta zorluk çekmedi.

"Ne kadar?" diye sordu

Duraksamadan, "On bin dolar," dedim.

Koluma girdi. Gümrük görevlisine ne dediğini duymadım, ama adam yüzüme bakmadan pasaportumu damgaladı. Ardından beni düze çıkaran dostumla kol kola, işin erbabı bir VIP gibi yürüdüm.

Dışarı çıkar çıkmaz onu teşekkürlere boğdum.

"Bir dahaki sefere daha dikkatli ol," diye azarlarken göz kırptı. "Şansına ben çıktım karşına; yoksa o adamlar seni kolay kolay bırakmazdı."

Parayı, şehrin dışında, güvenlikli bir evde kalan Modesto'ya teslim ettim. Ev sahibi yalnız yaşayan bir mühendisti. Evi ferahtı ama ıssız, terk edilmiş bir havası vardı; sanki hâlâ yerleşilmemiş gibiydi. Bazı odalarda üst üste konmuş kutular duruyordu, eşyaları sade, büro mobilyasından farksızdı. Deri bir koltukta oturan Modesto, benim odada ileri geri gidip gelerek olayı anlatışımı, ikide birde talihime şükredişimi keyifle izliyordu. Görevimi başarmaktan coşkulu, Modesto'nun yanında olmaktan mutluydum. Kendimi tüy gibi hafif hissediyordum. Kanepeye oturarak yüksek ökçeli pabuçlarımı attım ayağımdan. Yeni elbisemin uzun, kabarık, çiçek desenli eteği bir yelpaze gibi çevreme yayılmıştı. Beklenmedik bir anda Modesto yerinden bir panter çevikliğiyle kalkıp yanıma yaklaşarak dudaklarımı buldu. Onu uzaklaştırmak için ellerimi göğsüne dayadıysam da yararı olmadı. Toplantı gününden bu âna kadar devam eden tırmanışın doruğuydu bu. Böylece isteğimize rağmen ıstırapla bastırdığımız büyük bir arzuyla soluk soluğa öpüştük. Ama bluzuma, eteğime uzanan ellerini tuttum. Başımı göğsüne gömüp onu susturdum; böyle kalmayı deneyemez miyiz, dedim. Daha ileri gitmesek iyi olur. Konuş benimle. Neler yaptığını anlat.

Kalbim deli gibi çarpıyor, yanaklarım cehennem ateşiyle yanıyordu. Saçlarıma uzanıp okşamaya koyuldu, uzun süre okşadı durdu.

İlkgençlik yıllarımda babam ikide birde âşık olduğum için benimle dalga geçerdi. "Kusursuz erkeği bulmak" gibi tabiatıma özgü romantik bir arzuyla, sık sık ayaklarım yerden kesilir, gem vurulmamış tutkunun şiddetiyle kolayca baştan çıkardım. Fakat ölüm ve tehlikenin kol gezdiği, genel geçer davranış kurallarının geçerli olmadığı bir ortamda ürkütücü bir huydu bu; bedelini de ödedim.

Kuryelik yaptığım seyahatlerde, genellikle Honduras ve Pana-

ma'ya gider, emanetleri Modesto'dan alır ya da ona teslim ederdim. Nerede olursa olsun, Sandinista sempatizanlarının kendisine sağladığı evlerde beni bir-iki gün alıkoyardı. Ayrı odalarda uyusak da, çoğu zaman birlikte vakit geçirirdik. Geriye bakınca ona bağlanmamın en önemli nedeninin bana duyduğu güven olduğunu düşünüyorum. Sergio yaptığım her şeyi eleştirirdi, oysa Modesto beni över, değerli olduğumu hissettirirdi. Sergio'yla siyasetten başka bir şey konuşamazdım. Modesto'yla ise Rusya'da dinlemeye alışıp sevdiği operadan edebiyata, fiziğe ve matematiğe kadar her konuda sohbet ederdik. Kişisel tarihinden, doğum yeri Jinotepe'nin sokaklarında *tortilla** ya da gazete sattığı çocukluk günlerinden de söz açardı. Aileyi emek yoğun bir iş olan ütücülükle geçindiren annesini, dünyayı dolaşan ticaret gemilerinde çalıştığı için aylarca ortada görünmeyen babasını anlatırdı. Modesto bunlardan başka bana gerillalarla geçirdiği uzun yıllardan, tüfeğinde sadece iki kurşunla nasıl idare ettiğinden, bir jaguar vurduğundan, hatıra diye dişini sakladığından söz etmişti. Gerillaların nasıl hep yarı aç yaşadıklarını, şehirden gelen mektuplarda eşlerinin yalnızlıktan şikâyetlerini ya da başkasını sevdiklerini okuyunca kapıldıkları umutsuzluğu anlattı. Onu büyülenmiş gibi dinlerdim.

Bu adam tenime işliyordu ve ben nasıl uzak duracağımı bilemiyordum. Zihnimde, Sergio'nun kusurları meziyetlerini gölgelemeye başlamıştı. Sanki evliliğimizin direkleri akkarıncalar tarafından oyuluyor, yavaş yavaş, önüne geçilmez şekilde un ufak oluyordu. Sergio tehdidi sezmiş, işin tuhafı, kaybeden tarafın genellikle yaptığı gibi eleştiriler ve suçlamalarla beni canımdan bezdirmeye başlamıştı. Yanında tutmaya çabalarken aramızdaki uçurumu derinleştiriyordu.

* Latin Amerika'da mısır unuyla yapılan bir çeşit pizza. (ç.n.)

OTUZUNCU BÖLÜM

Gizli uçuşlar, Panama Diktatörü General Omar Torrijos ile tuhaf bir buluşma

KOSTA RIKA - PANAMA, 1978

KOSTA RIKA - PANAMA arasındaki yolculuklarımda her zaman ticari uçaklara binmiyor, kimi zaman Chuchú Martínez'in pervaneli uçağı *Antoine*'la uçuyordum. Chuchú dört dörtlük bir roman kahramanıydı, ateşli siyasi ve edebi tutkuları olan bir şair, matematikçi, filozof aynı zamanda da, canını tehlikeye atmaktan kaçınmadığı yüce davaların yılmaz savunucusuydu. Chuchú Panama'dan havalanır, hava trafik kontrollerini başarıyla atlattıktan sonra Kosta Rika'nın terk edilmiş havaalanlarından birine inerek, gerillaları gizlilik koşullarında alır ya da bırakırdı. Modesto böyle yolculuk yapıyordu, ben de birçok kez bu yolu kullandım.

Chuchú'nun beni alacağı iniş alanını ilk gördüğümde, bir yanlışlık olduğunu düşünmüştüm. Uçağın ineceği yer, Quepos yakınlarında, Kosta Rika'nın Büyük Okyanus kıyısındaydı. Paco'nun ekibinden Chepito'yla San José'den yola çıkıp, ciple dört saat gittikten sonra, Afrika hurması bahçeleriyle açık arazi arasında, bir toprak yola vardık. Görünürde uçağın inmesine elverişli bir alan yoktu. Ancak Chepito cipi durdurarak, "Geldik," dedi.

Diz boyu otlara ve bir çitin üzerinde, gelişigüzel çakılmış, üzerinde "Managua Havaalanı" yazılı ahşap levhaya bakarak, "Ama burası düpedüz çayır," dedim.

Chepito, "Çıkalım, görürsün," demekle yetindi.

Cangıla giren avcılar gibi nerdeyse omuzlarımıza kadar yükselen otları yarmaya çalışırken, levhadaki ironiye güldüm. Cehennemi bir

sıcak vardı; ancak hayal gücünüzü zorlarsanız bu çayırın ortasında, şu sırada ineklerin tembel tembel otladığı, uçağın inmesine uygun olan hayli çiğnenmiş ince bir şerit görebilirdiniz.

Chepito, "Şu inekleri kovalamama yardım et," dedi tüm ciddiyetiyle. "Buranın en sakıncalı yanı bu inekler. Acele edelim. Chuchú nerdeyse gelir."

Meğer o zamanlar ne kadar cesurmuşum! Hele uçmaktan öyle korkuyorum ki artık uçak kalkarken de inerken de ihtimal dahilindeki tüm aksilikleri bir bir aklımdan geçirmekten kendimi alamıyorum.

Birleşik Devletler'e gittikten sonra, üstesinden gelemediğim korkulara kapıldım; bunların içinde uçmak en sahicisiydi. Terapistimin tavsiyesiyle gittiğim psiko-farmakolog, "Travma sonrası stres sendromu", açıklamasında bulundu. Doktor haklı olmalıydı, zira o gün "Managua Havaalanı"ndaki Şarlovari sahneye kahkahalarla güldüğümü hatırlıyorum: Chepito'yla çayırda koşarak, elimizdeki sopalarla inekleri dürtükleyip, kaçırmaya çalışırken Chuchú'nun uçağının homurtusunu duymaya başlamıştık bile.

Chuchú beni kucaklarken, "Ben senden daha iyi şairim, anlaşıldı mı?" dedi. Beni böyle karşılamaktan hoşlanırdı. Koyu tenli, kır saçlı bir adamdı, nadiren gülümser ama sesi ve cümlelerindeki istihza güldürücü bir etki yaratırdı. Şairliğiyle yarıştırmak için beni tatlı tatlı kışkırtırdı.

"Artık kalkmalıyız," dedi. İnekler uzaklaşmıştı. Chepito'yla vedalaşarak uçağa bindim.

Antoine kâğıttan bir uçak gibi rüzgâra kapılmış gidiyordu. Pervanenin gürültüsü kulakları sağır edecek kadar güçlüydü, birbirimizi duyabilmek için avaz avaz bağırmamız gerekiyordu. Chuchú, rüzgârın uçağın asal unsuru olduğunu söylüyordu. Antoine de Saint-Exupéry'ye hayrandı; uça uça bir gün kendisi de belki *Küçük Prens* gibi ölümsüz bir hikâye yazacaktı. Köhnemiş, paslı Cessna'yı, yıpranmış koltuklarını ya da Chuchú'nun kadim dostu Graham Greene'yle ilgili anılarını unutmam mümkün değil. General Torrijos'un konuğu olarak zaman zaman Panama'da kalıyormuş Graham Greene.

Chuchú beni indirmek için alçalmaya başlayıncaya kadar uçuş olaysız geçti. Kanal Bölgesi'ndeki Kuzey Amerika kontrol kulesi Chuchú'dan, dostane olmayan bir tonda açıklama talep etti. Uçuş

hattı dışında ne işi vardı? Nereye gidiyordu? Neden iniş sinyali veriyordu? "Anlaşıldı mı? Anlaşıldı mı?" diye ısrar ediyordu.

Chuchú, "Yere inmemle havalanmam bir olacak," dedi bağırarak. "Buradan derhal uzaklaşmalıyım, yoksa başım derde girecek. Atlamak zorundasın."

Ben de öyle yaptım. Tekerlekler toprağa değerken, kapıyı açıp kendimi dışarı attım. Ayağımda topuklu pabuçlar vardı, yere atlayınca birinin topuğu kırıldı. Chuchú, alelacele çantamı fırlatmayı başararak havalandı. Yerden kalkıp, üstümü başımı silkeledikten sonra, Panama'nın neresinde bulunduğuma ilişkin hiçbir fikrimin olmadığı kafama dank etti. Etrafımda göz alabildiğine çorak topraklar uzanıyordu.

Tek tük dikenli bodur çalılardan başka hiçbir şey bitmeyen kırmızı topraklı kuru bir derenin dibindeki bir düzlükteydim. Güneye baktığımda bir patika gördüm, doğuda, bir hayli uzaktaysa bazı binaların siluetleri seçiliyordu. Hesaba göre biri gelip beni buradan alacaktı, ama kimseler görünmüyordu. Beklemekten başka çare yoktu. Topuğu kırık pabucumla ayağımı sürüyerek kayalıklara kadar gidip oturdum. Panama sıcağının nemli, boğucu havası yüzünden terlemeye başlamıştım. Bir saat sonra epeyce uzakta ama bana doğru yaklaşmakta olan tehditkâr iki tip belirmeseydi, beklemekten o kadar da şikâyetçi olmayacaktım. Kendimi koruyabileceğim yegâne şey, Modesto'nun armağanı İsviçre çakısıydı. Köşeye sıkıştırılmış bir hayvan gibi kayalıkların arkasına gizlendim. Küçük bir uçak, pırıl pırıl mavi gökyüzünden daireler çizerek iniş alanına dalmasaydı kim bilir başıma neler gelecekti. Sanki pilotu tanıyormuşum da, onu izlemeye gelmişim gibi neşeyle el sallayarak düzlüğe doğru koştum. Ama adamlar yaklaşmıştı; kötü niyetlerinden kuşku duyulmayacak şekilde bana yiyecekmiş gibi bakıyorlardı. Uzun boylu olanı iblis gibi sırıttı. Oradan çıkarak yolu bulmam ve arkama bakmadan yürümeye koyulmam gerektiğini biliyordum. Olduğum yerde kalmak çok sakıncalıydı.

Seke seke ve kan ter içinde anayola çıktım. Sadece birkaç dakika yürüdükten sonra beni alacak olan *compañero*'nun arabasını gördüm. Fakat, bu olay o seyahatte karşılaşacağım tek sürpriz olmayacaktı.

28 Eylül - 1 Ekim 1978'de Panama'da General Torrijos, Venezü-

ella Devlet Başkanı Carlos Andrés Pérez ve Sandinistalar'la dayanışma içinde olan belli başlı diğer Latin Amerika siyasetçilerinin desteğiyle, Nikaragua ile Dayanışma Kıtasal Kongresi yapıldı. Kongrenin düzenlendiği Panama Üniversitesi'nin salonlarını heyecanlı taraftarlar hıncahınç doldurmuştu. Ağustos'ta Ulusal Saray'ı basan gerillaları görmek için bir fırsattı bu. Torrijos gerillalara sığınma hakkı tanımıştı, Panama şehrinde günün kahramanları onlardı. Ben konferansa GPP delegesi olarak katılıyordum. Hareket içindeki bölünmeler hâlâ devam etse de, gelinen noktada uygulanmaktan çok, simgesel bir nitelik almıştı. O günlerde grup olarak hareket ediyorduk: Dora María Tellez, Javier Carrión, sonradan bir suikaste kurban giden Edgar Lang ve karısı Marisol Castillo. Marisol, Aralık 1974 eyleminde gerillalarca evi basılan ve ölen Chema Castillo'nun kızıydı. Ana babaları Somoza yanlısı olan pek çok genç gibi, Marisol da kendi yolunu seçmiş, Sandinistalar'a katılmıştı. İçinde ne fırtınalar koptuğunu tahmin etmek güç değildi.

Modesto, konferansta General Torrijos'la özel bir konuşma için fırsat bulacağımı düşünüyordu. Eğer bu mümkün olursa, bazı *compañero*'lar için pasaport, parasal destek ve kendisiyle yüz yüze görüşmek için bir randevu istiyordu.

Chuchú Torrijos'u iyi tanıyordu. General adeta şaka edercesine ona Panama Ordusu'nda çavuş rütbesi vermişti. Kimi zaman Graham Greene gibi şahsiyetlerle Torrijos'a aracılık eder, ayrıca Latin Amerika gerilla hareketlerine gizlilik koşullarında generalin taleplerini iletirdi. Torrijos, Birleşik Devletler'le yapılan, Torrijos-Carter Panama Kanalı Sözleşmesi'nin hayata geçirilmesi konusunda, ilerde ortaya çıkabilecek sorunlardan dolayı tedirgindi. Bölgedeki gerilla ordularıyla iyi ilişkiler kurmak ve onların desteğini kazanmak istemesi bu yüzdendi. Ama bu temasların azami gizlilik koşullarında yapılması gerekiyordu. Chuchú, bu gibi görevler için en güvendiği hafiyeydi. O zamanlar Chuchú'nun ne işler çevirdiğinin farkında değildim. Bize yardım ettiğini, Modesto'nun ona değer verdiğini ve Torrijos'tan onun aracılığıyla randevu isteyebileceğimi biliyordum sadece.

Panama Üniversitesi'nin geniş konferans salonunda, farklı siyasetçilerin konuşmalarını dinlerken Chuchú kapıda görünüp, beni yanına çağırdı.

Her zamanki gibi lafı dolandırmadan, "Gel buraya. General kon-

feransa katılan gruplardan bazılarıyla tanışmak istiyor. Evine gidiyoruz," dedi.

Onu izleyerek dışarı çıktım. Bir minibüsün çevresinde birkaç kişi bekliyordu: Dostum olan Meksikalı şair Efraín Huerta ile karısı, Thelma Nava, Arjantin'deki Mononeros gerillalarının liderlerinden, kıdemli bir mülteci olan Rodolfo Puiggross ve Panamalı bir entelektüel olan Jorge Turner.

Torrijos'un evinin dışını pek hatırlamıyorum. Duvarlarının üzeri dikenli tellerle çevrili bir bahçe içinde bileşik yapılardan ibaretti galiba. Tek katlı eve girdiğimizde kendimizi aynalar ve katlanır paravanalarla bölünmüş yatak odası, ofis, oturma odası, kütüphane karışımı geniş bir mekânda bulduk. Askeri üniformalı adamların gözlerini ayırmadığı, aşırı makyajlı, dar pantolonlu sarışın bir kadının, seyahate hazırlanır gibi kucağındaki giysilerle gidip gelişi dikkatimi çekmişti.

Torrijos Latin Amerika'ya nam salmış bir devlet adamıydı. Milliyetçi siyaseti sayesinde, bir tür yarı-sömürge sayılan Panama, Latin Amerika haritasında önemsenmesi gereken bir ülke katına yükselmişti. Dikkatleri üzerine çeken, karizmatik bir adamdı. Koyu esmer tenini aydınlatan yeşilimtırak bal rengi gözleri vardı. Odalardan birine girip, koskoca bir pencerenin önüne oturduk. Başlangıçta sohbet oldukça zorlamaydı. Bir devlet başkanıyla görüşmek, senaryosuz bir oyuncu durumuna düşürür insanı; sizi nasıl yönlendireceğini tahmin etmeniz gereken yabancı bir yönetmenle bir film setinde bulunmaya benzer. Neyse ki çoğu zaman bu işte ustalık kazanmış birileri bulunur ve kendine pek o kadar güvenmeyenlerin derdine derman olur. O gün bunu üstlenen seksenlik Puiggross oldu. Saygı uyandıran yaşı, sayısız yiğitlik serüveni ve üstüne üstlük Arjantinli oluşu yüzünden ağzının içine baktıran bir konuşmacıydı. Torrijos onun engin bilgi, tecrübe ve cazibesine hayran olmuştu. Chuchú, askeri yetkililer arasında dolaşarak kulaklarına bir şeyler fısıldıyordu. İçki ikramına geçildi. Artık daha rahat bir konuşma akışı başlamıştı. Torrijos, madalyalarını göstermek için bizi başka bir odaya davet ederken yanına yaklaşıp, Modesto'dan getirdiğim mesajı iletmek için kendisinden randevu istedim.

"Elbette," dedi, beni tepeden tırnağa süzerek.

Ziyaretimizin bir saatten fazla sürmeyeceğini zannetmiştim, oy-

sa Puiggross'un esprileri ve sonu gelmeyen siyasi yorumlarıyla devam edip gidiyordu. Torrijos Panama Kanalı sözleşmelerinden ve hem Panama hem de bölgenin tamamında meydana gelecek değişimden söz etti. Kurulduğu koltukta bir Küba purosu tüttürürken konuklarının esprilerine kahkahalarla gülüyor, arada hazırcevap yorumlar yapıyordu. Güneş battı. Kokteyller tazelendi. General aniden ayağa kalktı, hepimizi Farallones'e, kumsaldaki evine götüreceğini söyledi. Akşam yemeğini orada yiyecektik. Bu bir emirdi.

Maiyetindekiler arı gibi işe koyuldu. Çok geçmeden, yola çıkmak için her şeyin hazır olduğunu söylediler. Evden çıkıp bir kez daha minibüse bindik. Orada generalin özel jetiyle yolculuk edeceğimizi öğrendim. Farallones, Torrijos'un iktidarda olduğu yıllarda efsanevi kişiliğinin bir parçası, onun Camp David'iydi.* Jet küçük ve rahattı. Yıllar sonra Torrijos korunaklarından biri olan Coclecito'ya uçarken onu ölüme götürecek uçaktı belki de bu. General espriler yapıyor, uçağın hostesi olan ufak tefek, güzel vücutlu genç kadına takılarak, "Bu uçağa yakışsın diye yaratılmış," deyip gülüyordu. "Bizim gibi kamburunu çıkarması gerekmiyor uçağın koridorunda yürürken."

Konuklarıydık onun, gülünce biz de gülüyorduk o yüzden. Az sonra, evde çanta toplayan sarışın kadın gelip, herkesten uzak, arkada bir yere oturdu. Yokmuş gibi davranmamız gerektiğini anlamıştım. Anlık sevgililerden olduğu aşikârdı. Sonraları generaller, devlet başkanları ve *comandante*'ler gibi iktidar mensuplarını tanıyacak kadar yakınlarında bulununca, maiyetlerinde herkesin gözü önünde olup da görmezden gelinen kimselerin varlığına tanık oldum hep. Durum ne denli rahatsız edici olsa da insanlar konuşup güler, nezakette kusur etmezdi.

Farallones'teki evden aklımda kalanlar pırıl pırıl taş zemini, tuğla örülü sütunları, az ötesinde okyanusun kükrediği alçak duvarıyla, üstü örtülü muazzam bir terastı. Hafif bir yel denizin kokusunu getiriyordu. Sohbetimizi sürdürmek niyetiyle salıncaklı sandalyelere daire şeklinde oturmuştuk, ama önceki keyifli havayı tekrar yakalamak pek mümkün görünmüyordu. Belki bulunduğumuz yerden dolayıydı, belki de oradaki genç kızların varlığından. Giderek sayıları artı-

* ABD başkanının geleneksel inziva yeri. (ç.n.)

yordu. Hepsi de çok alımlıydı; generalin etrafında pervane oluyor, rahatsız edici bir samimiyetle eğilip kulağına bir şeyler fısıldıyorlardı. Torrijos kızları kendine çekip saçlarını okşarken, boynunu mu, kulağını mı öptükleri anlaşılmıyordu. Bu onun haremi olmalı diye düşündüm. Uçakta bizimle gelen kadın son gözdesiydi herhalde, en azından o gecelik. Bu güzellerin etrafta dolanışının daha alengirli bir cinsel oyunun parçası olduğundan kimsenin kuşkusu yoktu. Ama ne biçim bir oyundu bu aslında? Generalin sevgisini kazanmakta açığa vurulmamış bir yarışma mıydı? Söylemek zordu ama bir kadın olarak beni rahatsız ediyordu. İnsanlar Torrijos'u bir halk adamı olarak görüyordu, Panamalılar ise tapıyordu ona. Kalabalıklar arasında yürürken uyandırdığı etkiyi gözümün önünde canlandırabiliyordum. Heybetli görünüşünden ve *caudillo** havalarından öte, kendini Latin Amerika'nın özerkliğine adamış cesur bir milliyetçiydi. Ama kişisel düzeyde, kabalığından ve baskıcı tavrından rahatsızlık duyuyordum. Chuchú bana, eğer Carter Panama'nın egemenliğini tanıyan anlaşmayı imzalamazsa, Torrijos'un Panama Kanalı'nı uçurmaya hazır olduğunu söylemişti. Patlayıcılar belirli yerlere konmuştu; generalin yapacağı tek şey emri vermek olacaktı. "Sana söylüyorum, yapacaktı. Hepimiz hazırdık buna. O günlerde yaşanan gerilimi anlatmak mümkün değil." Anlattıkları gerçek miydi, hâlâ bilmiyorum ama o zaman inanmıştım ona. Ayrıca Torrijos'un kendi kendini yok edecek böyle bir eyleme kalkışacağı fikrinden dehşete kapılmıştım, isyanın çılgınca ama yürekli en son aşamasıydı.

Latin Amerika'da, özellikle o yıllarda, Washington'un politikalarına karşı çıkmak ilkesel bir tutumdu. Birleşik Devletler bize taleplerini dayattığı sürece onurlu bir hayat süremeyeceğimiz gibi gelişme de kaydedemeyeceğimizi hissediyorduk. Washington'un vicdansızca desteklediği soysuz diktatörlerin hükmü altında doğmuş ve büyümüş bir kuşaktık biz: Papa Doc, Stroessner, Batista, Somoza, Ubico ve Brezilya ordusu. Birleşik Devletler bölgenin astığı astık kestiği kestik zorbasıydı. Yenilmek pahasına da olsa, hiç değilse bir an için, bu güce karşı çıkmaktı hayalimiz. Karşı koyma ânı, bağımsızlığımızın onaylanması, hasarı göze almaya değecek bir atılımdı.

* Başkan, lider. (ç.n.)

Saat ona gelmişti. Tuvalete gidip döndüğümde konuklar veda etmek üzere kalkmıştı. Generale Modesto'nun mesajını iletemediğim için canım sıkıldı. Bir başka sefere diye düşündüm. Yorgundum ve artık dönmek istiyordum.

Torrijos'la göz göze geldim. Yüksek sesle, "Sen kal," dedi. Bir emirdi bu. Herkes gidince general, elinde viskisiyle bir hamağa uzandı, bana da oturmam için yanındaki salıncaklı sandalyeyi gösterdi. Siyasi görüşmemizin açılış cümlelerini ve bana sorması muhtemel soruları aklımdan geçirerek, memnuniyetle yerime oturdum. Sonunda generalle kapsamlı, özel bir görüşme fırsatı yakaladığım için mutluydum.

"Modesto'dan size bir mesaj getirdim, Generalim," dedim, bu beklenmedik fırsattan dolayı azıcık çekingenlik hissediyordum.

General hamaktan başını kaldırdı. Bana baktı. Eliyle, o işin acelesi yok anlamında bir işaret yaptı.Tepeden tırnağa hakiler içindeydi. Ayakkabılarını çıkartmış, beyaz çoraplarla kalmıştı.

Chuchú'nun önerisiyle ona birkaç gün önceden, Casa de las Américas ödülünü kazanan şiir kitabımı göndermiştim. Kızlardan birine kitabı getirmesini söyledi.

"Bana şiirlerinden birini okumanı istiyorum, en çok sevdiğimi," dedi.

Tehlikeyi hâlâ sezememiştim. Senaryo ne zaman aklıma gelse, saflığıma şaşmaktan kendimi alamıyorum. Ama o sırada haremine bir kadın daha almak isteyeceğini düşünemezdim. Birlikte geldiğimiz sarışının gece vardiyası için beklemede olduğunu sanıyordum. Generalin kitabımı beğenmesi ve benden bir şiir okumamı istemesi aptalca gururumu okşamıştı. Belki biraz dinlenmek istiyordu, konuşma daha sonraya kalabilirdi. Kitabı açıp bir şiir seçti.

"Bu bir gerilla marşı olabilir," dedi. "Oku, devam et."

Okudum.

"Ne kadar yetenekli bir şairsin, anasını sattığım! Kızlarımdan biri için bir şiir yazmanı istiyorum," dedi.

"Ama ben öyle ânında şiir yazamam," diye kekeledim. "Şimdiye kadar hiç şiir yazmak amacıyla oturmadım masaya. Kendiliğinden oldu ne olduysa."

"Eğer sana anlatırsam onu, ilham geleceğinden eminim," dedi.

Artık iyice huzurum kaçmıştı. Farallones çok sıcaktı. Rüzgâr ke-

silmişti. Yaprak kımıldamıyordu. Bir numara daha denediysem de, dediği dedikti. Sarhoş mu acaba, diye düşündüm. Bu saçma sapan talepler yüzünden aklının başında olduğundan kuşku duymaya başlamıştım. Ne var ki, General inatla ısrarı sürdürüyordu. "Hayır", onun için kabul edilemez bir cevaptı. Gözlerinin askerlere has bir kararlılıkla çakmaktaşı gibi çaktığını fark ettim, sert, buyurgan. Kızlardan birini çağırdı yanına.

Kâğıt kalem getirmesini buyurdu.

Karşı koymak yararsızdı. Bu şımarıklığa ancak mizahla cevap verilebilirdi.

"Tamam," dedim. "Siz kazandınız, elimden geleni yapmaya çalışacağım."

Terasın ucundaki bir masayı gösterdi. Kendime ait bir alana kavuşmaktan biraz olsun ferahlamıştım. Kendisi hamaktan kalkmadı. Kızlar gene etrafında dolanıyor, arada sırada içlerinden biri kucağına oturuyordu. Geç olmuştu. Gitmek istiyordum. Yorulmuştum ve fena halde sinirlenmiştim.

Bir parmak şıklatmakla her istediğini elde eden birini beni rahat bırakması için nasıl ikna edebilirdim? Bana öfkelendiği takdirde siyasi görevim ne olacaktı? Oyununa nereye kadar karşılık verecektim? Birkaç satır yazdım. Mânâsız talebini azıcık maskaralığa vurdum; tanımadığım biri hakkında manzum bir şey yazmak pek de zor değildi. Şiiri bitirdim, okusun diye kendisine verdim. Hoşnutlukla gülümsedi. Kızlardan birine gösterdi; o da alıp gitti. İkimiz yalnız kalmıştık. Somut bazı taleplerim olduğunu söyleyerek konuşmak için yeniden bir hamle yaptım.

Hamaktan bana gülümsüyordu, "Senden bir çocuğum olsun isterdim," dedi.

Elimde olmadan güldüm. Ciddi bir tavırla neden güldüğümü sordu. Bizim çocuğumuz güzel olurdu, ateşli ama bir o kadar da duyarlı, dedi.

"Sen iktidarın yalnızlığının ne olduğunu bilmezsin," diye sürdürdü konuşmayı. "Etrafındaki insanlardan neler bekleyebileceğini kestiremezsin. Ama sen başkasın." Sustu, düşünceye dalmıştı.

"Benim için maalesef imkânsız," dedim.

O andan itibaren benimle ilgili hesaplarını artık gizlemeye gerek duymadan, ayan beyan vaatler ve övgüler yağdırmaya başladı. Beni

mutlu edecek, her yere yanında götürecek, Panama'nın bütün gizlerini açıklayacak, San Blas Adaları'nı, Coclecito'yu gösterecekti. Torrijos'un nelere muktedir olduğunu bilmiyordum. Nereden bakılırsa bakılsın onun tutsağıydım. Tecavüz edebilirdi; savunacak bir kul yoktu beni. Tek hükümranıydı oranın.

Yerimden kalkıp eve girdim. Dayanışma arayışı içinde öteki kadınlara yaklaştım, ama rakip gördüklerinden kuşkuyla bakıyorlardı bana. Generale en çok ilgi gösteren kadının yanına giderek, uçağın ne zaman kalkacağını sordum. Generalin beni bu gece Panama'ya göndermeyi teklif ettiğini söyledim.

Kadın ifadesiz bir yüzle, "Uçak yarın geri gelir," dedi.

Nihayet Torrijos, kızlardan birinin yardımıyla hamaktan kalktı. Eve girdi. Ben terasta kaldım, öfkeden kuduruyordum. Generalden de, bu kaba, ilkel, nüfuzlu adam tarafından aşağılanarak sefil bir kulluğa layık görülen etrafındaki kadınlardan da nefret ediyordum. Terastan bakınca yüksek bir duvar görünüyordu; önünde bir muhafız vardı. Beni dışarı bırakır mıydı? Belki yakında bir kasaba vardı, telefon edebileceğim bir yer.

Ben bunları aklımdan geçirir, kaçabileceğim yolları hesaplarken kız tekrar göründü.

"Benimle gelin," dedi. "General sizi görmek istiyor."

Bir emir daha. Kızı takip ettim. Belki de Torrijos'un aklı başına gelmiş, konuşmak için beni ofisinde bekliyordu. Bir dizi merdiven çıktıktan sonra, kız bir kapı açarak beni adeta içeri itti. Torrijos'un yatak odasıydı burası. Koyu turuncu pijamalarını giymiş, yatağın ayakucunda beni bekliyordu. Yatağın üzerindeki aşırı süslü, rüküş geceliğe işaret ederek, burada benim yanımda uyuyabilirsin. İstemedikçe sana dokunmam, söz veriyorum. Güvenebilirsin bana," dedi.

"Hayır, General, teşekkür ederim," diyerek kendimi kapıdan dışarı attım. Koşarak nefes nefese merdivenlerden indim. Artık tepem atmıştı, öfkemi tutmaya gerek görmeden kıza patladım, "Generalle yatmayacağım, anlaşıldı mı?" dedim. "Lütfen yatacak bir yer bul bana; buralarda bir yerde bir oda vardır herhalde."

Kız omuz silkti. Sonra masanın üzerinden bir tomar anahtar aldı, kendisini takip etmemi söyledi. Bitişikteki bir eve girdik, kapısını açtığı oda toz ve küf kokuyordu.

Girer girmez kapıyı kilitleyip, kimse zorla girmeye kalkışmasın

diye önüne bir masa dayadım. O kadar tedirgin ve öfkeliydim ki, aptallığıma küfrederek bütün gece gözümü kırpmadım. Bir an için benim yerimde başka bir kadın olsa, ülkesi için kendini feda edip generalle yatmaya razı olur muydu acaba diye düşündüm. Benim için imkânsızdı bu, ülkem için bile olsa generalle yatamazdım. Düşüncesi bile midemi bulandırıyordu.

Ertesi sabah terasa vardığımda Torrijos, büyük pencereli odadaki uzun masada, sanki sihirli bir değnekle aniden belirivermiş bir grup insanla kahvaltı ediyordu. Birden hayaletmiş gibi hissettim kendimi, gözle görülmez bir yaratık. Kimse tek söz söylemedi bana.

Terasta oturup okyanusu seyrederek bekledim. Gregor Samsa olmuştum, nerdeyse bir hamamböceğine dönüşecektim. Kafka aklımdan çıkmıyordu. Her şey öylesine sevimsizdi ki. Derken birden Torrijos'un bana seslendiğini duydum. Tamamıyla farklı bir ifade takınmıştı, belki daha insani ama eskisi kadar ulaşılmaz.

"Bana söylemek istediğin neydi?" diye sordu.

Hiç eveleyip gevelemeden pasaport meselesini ve Modesto'nun buluşma talebini ilettim. Başını salladı.

"Benimle kalmak istemediğinden emin misin? Seni Coclecito'ya götürürdüm. Bugün öğleden sonra oraya gideceğim. Her pazar olduğu gibi, erkek ve kız kardeşlerimle kahvaltı ediyorum şu an."

"Beni sadece şehre göndermenizi rica ediyorum," dedim kaygımı gizlemeye çalışarak. "Gitmek zorundayım. Öğleden sonra San José'ye gidecek uçağa yetişmeliyim."

Parmaklarını şıklatmasıyla bir asker geldi. Nihayet beni kurtaracak olan uçağa ulaştırdılar.

Başkent Panama'da, beni her zaman içtenlikle ağırlayan Mercedes ve Will Graham'ın evine vardığımda, Panama'daki Sandinista Hareketi'nin lideri Danilo'yu beni bekler buldum. Maundan yontulmuş gibi çok düzgün hatları vardı. Güçlüydü, şefkatliydi. Ona sarılır sarılmaz gözyaşlarıma hâkim olamadım. Beni sakinleştirmeye uğraşırken, kaygıyla sevinci aynı anda yaşayarak kesik kesik başımdan geçenleri anlattım.

"Bu rezalet!" dedi hiddetle. "Torrijos bu kabalığını hiçbir şekilde affettiremez! Kahrolsun! Nasıl yapar..."

Aylar sonra Torrijos Modesto'yla buluştuğunda, beni "zor" durumda bıraktığı için özür dilemiş. Bundan bahsetmiş olması bile şaşırtmıştı beni. Bir liderin ötekinden, astlarından birinin maruz kaldığı incitici davranıştan ötürü özür dilemesiydi, gene de özür özürdü. Chuchú, beni temin ederek, generalin bana davranışından gerçekten utandığını söyledi. Bir kez daha hayrete düştüm. Bu kadarını beklemezdim ondan.

Erkeklerin aklını başından alan, iktidarla cinselliğin patlayıcı bileşimiyle bu benim ilk temasımdı. İktidar erkekleri hak sahibi olduklarına inandırıyor. Başlarını döndüren bu güçlü inançla göğüslerini şişirip halklara ve kadınlarına saldırıyorlar. Mutsuz çocukluk ya da ilkgençlik yıllarında onları reddetmiş olan mazbut aile kızlarına ilişkin anılarının intikamını böyle alıyorlar. Annelerinden esinlenilmiş korkularla ancak böyle başa çıkabiliyorlar.

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

Eriha'mın surları nasıl yıkıldı

SAN JÓSE, 1978

SAN JOSÉ'YE sayısız seyahatlerimden birinde, Sandinista sempatizanı bir profesörün kitap dolu küçük ve rahat evinde kalan Modesto'yu görmeye gittim. Evde yalnızdı, Nikaragua dağlarındaki birliklerin komutanlığını kendisinden devralan René Vivas'ın gönderdiği bir teybi dinliyordu. Yağmur ormanlarındaki binbir çeşit böceğin güçlü vızıltısına rağmen René'nin yumuşak sesi duyulabiliyordu. Olağanüstü çaba ve masrafla birliğe ulaştırılan telsiz cihazının uğradığı tahribatı anlatıyordu René. Cihazı gizlice ülkeye sokmak için, birilerinin parlak fikriyle, parçalar plastiklere sarılmış, Sherwin-Williams duvar boyası tenekelerine yerleştirilmişti. Modesto bu haberi aldığında, müdahalede bulunmak için iş işten geçmişti. Boya plastiği eritmiş, René'nin "papağanlar" diye söz ettiği cihazın parçaları dağdaki *compañero*'lara ulaştığında işe yaramayacak duruma gelmişti. René, boya tenekelerinde boğulan talihsiz "papağanlar"ın acıklı hikâyesini anlatırken gülmekten kendimizi alamadık.

Bu çok ciddi bir aksilikti; zira Modesto'nun aylardan beri planladığı Eureka Harekâtı'nın başarısı için telsiz iletişimi elzemdi. Dağlardaki gerilla birliklerine uçakla silah, cephane ve takviye güçlerin gönderilmesi bu haberleşme sayesinde mümkün olacaktı. Modesto'nun yöneteceği harekât, gerillaların ülkenin Kuzey Atlantik bölgesinden kalkarak, Büyük Okyanus kıyısına ulaşması için yeterli insan gücüne ve cephaneye sahip olmalarını sağlayacaktı. Hava taşıtı olarak bir DC-3, silahlar ve gönüllüler hazırdı ama karadaki gerillaların havalimanını öngörülen zamanda işgal etmesi için telsiz cihazı şarttı.

Modesto teybi sonuna kadar dinledikten sonra, omuz silkti. Aksilikler sürpriz değildi onun için. Yeniden işe koyulmak gerekiyordu.

Modesto'nun en hayran olduğum yönü tuttuğunu koparması ve kararlılığıydı. Açıkyüreklilik ikimizin de ortak özelliğiydi. İnsan türünün aslen soylu olduğuna dair sarsılmaz bir inanca sahiptik. Kesinlikle emin olmadıkça kimseyi suçlamaya yanaşmazdık, ama bu tutumun siyasette kimi zaman vahim sonuçlara yol açtığı da bir gerçekti. Aşırı derecede iyimser olup, hayal kurmaktan korkmaz, istihzaya prim vermezdik. Aradan geçen bunca zaman ve olaydan sonra bile, pek değiştiğimizi sanmıyorum. O hâlâ bıkıp usanmadan ülkemiz için çözümler üretmek için didiniyor. Benimse, geleceğin imkânlarla dolu olduğuna inanmak işime geliyor; inanmamaktansa inanarak daha mutlu oluyorum. Tarih uzun erimli bir süreç; eğer onu anlayacak kadar sabır gösterebilirseniz, hayatı değiştirmeyi amaçlayan küçük zaferlerle tatmin olabilirsiniz. Senin hayatında dava amacına ulaşmadı diye ondan umut kesilmez. İnsanın yaratıcı hayal gücüne inanmasaydım, hayatta kalmam mümkün olamazdı.

İnançlarımız, hayal ettiğimiz ve birbirimize fısıldadığımız sayısız ütopya Modesto'yla aramızda güçlü bir bağ oluşturmuştu. Bizi yakınlaştıran bu ortak idealler, aynı zamanda karşılıklı ihtiyaç ve hayranlığı da beslemiş, gözümüz başka bir şey görmez olmuştu. Bu durumda başı en çok derde girecek ve en çok kaybedecek olan bendim, ama görmüyordum bunu. Aile sorumluluklarımla duygularım arasında aylarca tereddüt ettikten sonra, duygularıma yenik düştüm.

Elimden tutup beni üst kata yönelten Modesto, "Gel bak, sana bir şey vereceğim," diyerek, çam mobilyalı ve penceresinden uzaklardaki sisle örtülü dağların göründüğü yatak odasına götürdü.

Ben yatakta otururken o çantasında bir şeyler arıyordu. Telsiz konusundaki başarısızlığa rağmen keyfi yerindeydi. Simsiyah, bir tutam düz saç şakağına dökülmüştü. Onu ilk gördüğümde, tebdil gezerkenki renkli, kıvırcık saçlar gitmişti. Sonunda bulup çıkardığı ince uzun bir kâğıdı bana uzattı.

"Senin için," dedi. Bir şiirdi bu.

Beklenti içindeki gözleri üzerimdeydi; yatakta oturmuş şiiri okurken tamamen dağıldım. Tüm kapılarım, pencerelerim, menteşelerim yerinden oynadı. Zihnine kazınan hayalimin, silahı ya da or-

manda ona yol gösteren haritalar kadar hayatının vazgeçilmez bir parçası olduğunu, bana duyduğu aşkın, zaferin kesinliği kadar gerçek olduğunu yazıyordu. Çok güzel bir şiirdi, ayrıca iç dünyasının ne kadar zengin olduğunun da bir göstergesiydi. Birkaç defa okudum, ne söyleyeceğimi bilemiyordum; içimden ağlamak geliyordu. Gözlerim, duymak istediği her şeyi ona anlatmış olduğundan beni usulca yatağa itti. Akşam ağır ağır inerken, tenin keşfedilmemiş patikalarında dolaşıyorduk. Kadınla erkeğin birleşme ayiniydi bu; tek kında iki kılıç gibiydik. Kendime gelip de yeniden konuşabildiğimde perişandım; suçluluk duygusuyla ağlıyordum. Ne yapacaktım şimdi? Neler olacaktı bundan sonra? Birden korkunç bir önseziyle olacakları görür gibi oldum. Neyse ki, bir süre sonra gözyaşlarımı kurulayacak, olay çıkartmış, iş işten geçtikten sonra pişmanlık duymuş olmaktan dolayı kendimi suçlayacaktım. Modesto bütün sevecenliğiyle beni yatıştırmaya çalışıyordu. Yakında dağlara döneceğini söyledi galiba; bunun hayatımızı altüst eden savaşta kısa bir mola, bir sığınak olduğunu söylüyordu. Ona göre, aramızda geçen şeyin evliliğime bir tehdit oluşturacağından kaygı duymam yersizdi. Haklıydı belki de. Ama Sergio'yla sorunlarım olsa da, onu eskisi gibi tutkuyla sevmesem de, tarihin tekrar etmesinden korkuyordum. Geçmişte, evliliğe sadakatsizlik bir zorunluluk, savunulabilir bir günahtı bana göre. Oysa bu kez alçaklık olarak görüyordum. Sergio'yu üzmek istemiyordum. Böyle bir şeyi hak etmemişti.

Ne var ki zaman içinde Modesto'yla aramızdaki bağ giderek güçlendi ve sonuçta direncim kırıldı. Vicdanımın itirazlarına kulaklarımı tıkadım. Hayatlarımızın geçiciliğine, belirsizliğine sığındım. Hayatından kolaycacık, ilelebet kaybolabilecek bir sıcaklığı ondan nasıl esirgeyebilirdim? Ölüme hükümlü bir adama armağanımdı bu. Kendimce böyle görmeyi yeğliyordum. Ama aslında hayatımı yönlendiren pusulayı tuzla buz eden, mahvedici bir aşkın pençesindeydim.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Küba'ya ilk gidişim ve Fidel Castro'yla sıra dışı buluşmalar

PANAMA - HAVANA, 1978-79

BİR ÖĞLEÜZERİ Modesto, Alaaddin'in sihirli lambasındaki cin gibi şeytani bir tebessümle, "Küba'ya gitmek ister misin?" diye sordu. Kübalılar, Devrim'in yirminci yıldönümü kutlamalarına GPP'den bir temsilci davet etmişti. Modesto, aralık sonunda iki haftalığına ayrılabilirsem, benim adaya gidecek en uygun kişi olacağımı söyledi.

Genellikle evden iki-üç günden fazla ayrılmamaya özen gösteriyordum. Çocuklarım bu ayrılıklardan olumsuz etkilendiği için seyahatlerim sık ama kısa süreliydi hep. Bu kez her zamankinden daha uzun süre evden uzak kalacak olsam da, Modesto'nun teklifini kabul ettim. O tarihlerde Küba, Latin Amerika'nın devrim ışıldağıydı. Bundan daha güzel bir fırsat olabilir miydi?

Aralık sonuna doğru, Havana'ya uçmak için Panama'ya döndüm. Benimle gelmeyi planlamış olan Modesto, son dakikada fikir değiştirdi. Nedenini bir türlü anlayamadım. Oraya varır varmaz aramızda geçen şiddetli tartışmayla ilgiliydi sanırım; beni Marcos'un bazı fikirlerine körü körüne bağlı olmakla suçluyordu. Akıldışı, temelsiz bir kıskançlık. Havana'ya yalnız gideceğimi açıkladıktan sonra tehditkâr bir sessizliğe büründü.

Kırgın kalple Panama'dan ayrıldım. Uçağa biner binmez sanki başka bir dünyaya adım atmış gibi oldum. Hosteslerden birinin saçları platin sarısı, ötekilerinse simsiyahtı (Kübalılar saç boyamaya meraklı diye düşündüm). Uçakta dostça bir yakınlık gösterdiler. Akşam dokuzda kalkmamız gerekirken, ancak sabahın beşinde havala-

nabildik. Sabah kahvaltısında bize bira eşliğinde önceki akşamın yemeklerini sundular.

Sosyalizmle ilgili ilk izlenimlerim, Havana'nın renksiz ve harap görüntüsünün yanı sıra Partililerin, otel çalışanlarının, sürücülerin ve bizlere refakat eden herkesin olağanüstü dakikliğiydi. Gençliğimde kafama doldurulan anti-komünist söylencelerin uğursuz izlerini, Küba sosyalizminde bulmayı arzuladığım muhteşem ütopyanın görüntüleriyle değiştirmeye hazırdım. Şehre, umutlarımın pembe gözlüklerinden bakıyordum. Binaların yıkık dökük lüğü, kötü giden her şey ABD'nin ekonomik ambargosu yüzündendi. Hiçbir zaman vaktinde gelmeyen otobüslerde balık istifi yolculuk yapan, 50'li, 60'lı yılların modasını andıran giysileriyle, Kübalıların soyluluğuna ve sonsuz hoşgörüsüne hayran olmuştum.

Kaldığım Capri Oteli'nin restore edilmiş Art Deco desenleri bana Miami Beach'teki otelleri hatırlatmıştı. Havana'da, parti görevlilerinin peşinizi bırakmayacağına ilişkin rivayetlerin safsatadan ibaret olduğunu çok geçmeden keşfettim. Caddeleri boydan boya arşınladım, kitapların sudan ucuz olduğu kitapçılara daldım, Malecón'da kimsesiz bir balıkçıyla sohbet ettim. Sıradan insanların, çocuk yaştakilerin bile siyasete duydukları yakın ilgiden etkilendim. Bu insanlarda bir başkalık göze çarpıyordu; aşırı tüketimden uzak, özel koşullarının dayatmasıyla hayatlarını bambaşka değerler, eğitim, dayanışma, ülkelerine ve toplumlarına sevgi ve bağlılık gibi manevi değerler üzerine kurmuşlardı. Ağır koşullar altında inleseler de, destanlaşan kimliklerinden kaynaklanan neşelerini kaybetmiyorlardı.

Her türlü hizmetin millileştirilmesi ve piyasa mekanizmasının olmayışı her yerde hissediliyordu; otelden dışarı adım atar atmaz, bir dondurma yemek ya da kahve içmek için bile, sonu gelmeyen kırtasiye işleri, bürokrasi, gecikmeler ve kargaşayla karşılaşıyordunuz. Buna karşın otelde her şey rüya gibi tıkır tıkır işliyordu. Yemekler enfesti, özellikle yoğurdun tadına doyum yoktu; oda servisi süratli ve mükemmeldi.

Kutlama şenlikleri sırasında Latin Amerika'nın dört bir yanından gelmiş gerillalarla karşılaşmak hoş bir sürprizdi. Vietnam gibi sosyalist ülkelerin liderlerinden başka Filistin, Polisaryo, Güney Afrika gibi ulusal kurtuluş mücadelesi veren halkların temsilcileri de gel-

mişti. Her şey devrimci bir peri masalı gibiydi. Binlerce askerin hep bir ağızdan Che Guevara'nın anısını selamladığı bir geçit törenini izledim. Tepemizde MiG'ler vızıldıyor; kuyruklarından saldıkları renkli dumanlarla, Küba'nın bu uçakları almasına karşı çıkan ABD'ye meydan okuyorlardı. Fidel'in ve Sierra Maestra'daki sakallı yoldaşlarının fotoğraflarının yer aldığı müzeleri gezdim. Gabriel García Márquez'le, sağanak altında tanıştım; mihmandarlarımız bizi mekik dokurcasına oradan oraya taşırken, Márquez'le aramızda sıkı bir otobüs dostluğu oluştu. Casa de las Américas'ta alçakgönüllü, dost canlısı Uruguaylı şair Mario Benedetti ve Kübalı Roberto Fernández Retamar'la karşılaştım.

Yıldönümünün kutlanacağı gün yaklaşırken çeşitli kabul törenlerine davet ediliyorduk. Bunlardan ilki olan Havana'nın muazzam, modern Kongre Sarayı'ndaki muhteşem partide Fidel Castro'nun elini sıktım.

Beni yukardan aşağı süzerek, "Sandinistalar nerde saklamış bunca zaman seni?" diye sordu.

O tarihte Küba'da yaşayan Sandinista saflarının efsane kadınlarından Doris Tijerino'nun yanında duruyordum. Doris'le Fidel şakalaşıyor, bense hiç ses çıkarmadan onları dinliyordum. Fidel'in gözleri üzerimdeydi.

Heybetli bir fiziği vardı Fidel'in. Zeytin yeşili resmi üniforması yepyeni ve kusursuz görünüyordu. Ayakkabıları pırıl pırıldı. Her halinden otorite, kendine güven ve oradaki en önemli şahsiyet olduğunun bilinci dışavuruyordu. Yüz hatları İspanyol özellikleri taşısa da etkileyici gözleri katıksız Karayipliydi. Dikkati bize odaklanmış olsa da, çevresindeki en küçük bir ayrıntı bile gözünden kaçmıyordu. Çok geçmeden onu dinlemek için insanlar etrafımızı aldı. Sorduğu sorulara verilen cevaplardan çeşitli ülkelerin o andaki durumuna ilişkin otoriter yorumlarda bulunuyordu.

Onu bir tür dünyevi Musa Peygamber olarak tahayyül ediyordum Taş Tabletler'in koruyucusuydu, halkının Vaat Edilmiş Topraklar'a ulaşmasına önderlik edecekti.

Nihayet kalabalığın içinde gözden kayboldu. Bana özel ilgi göstermiş olmasından onur duymuştum.

Sonraki akşam Latin Amerika heyetlerinin davetli olduğu daha küçük bir toplantıda Mario Benedetti ile konuşurken, Fidel hatır sormak için yanımıza geldi. Bazı konuklarla, Küba Komünist Partisi kurmayları hemen çevresini kuşattı. Bir an içinde liderlerinin gösterdiği teveccühten dolayı bana şeytani tebessümlerle, manidar bakışlar yönelten adamların ortasında kaldım. Mario benim şair olduğumu, bundan kısa bir süre önce Casa de las Américas ödülünü kazandığımı söyledi.

Fidel, "Kitabını nasıl bulabilirim?" diye sorarken, tebessümler daha bilmiş bir hal aldı. Ben gülerek, hiç sorun değil, dedim ve ona hemen bir tane göndereceğimi söyledim.

"Ama bana bir ithaf yazmalısın," diye ekledi.

"Emredersiniz Comandante, bundan mutluluk duyarım," dedim.

Fidel konuşmayı sürdürdü, ama gözleri bana mıhlanmıştı. Dikkatli bakışları altında kendinden emin ve sakin durmaya çalışıyordum.

"Peki, seni nasıl görebilirim?" diye sordu. "Oteline gitmek zor olur. Oldukça tanınmış biriyim buralarda."

Şaşkınlıkla baktım yüzüne. Benden başka herkes gülüyordu. Şaka olduğunu anladım!

Tedirginliğimi örtmeye çalışarak oyuna katıldım, "İşte görüyorsunuz ya, Comandante," dedim. Fidel bir süre sonra yanımızdan ayrıldı, konukların arasında dolaşarak eski, yeni çok sayıda insanla selamlaştı. Toplantı resmi konukların ağırlandığı bir evdeydi. Bahçesinde gözalıcı tropikal bitkiler vardı. Masalar ağaçların altına konmuştu. Latin Amerika gerilla hareketlerinin liderleri etrafta dolaşıyor, birbirleriyle sohbet ederek hoşça vakit geçiriyorlardı. Şilili MIR, Arjantinli ERP, Uruguaylı Tupamarolar, Salvadorlu FMLN, Guatemalalılar... Kendi ülkelerinde muhtemelen kaçak olan, ölü ya da diri ele geçirene para ödülü vaat edilmiş bu insanlar askeri rejimlere ya da statükoya karşı mücadele ediyordu. Konukların arasında tanıdıklarla selamlaşıp arada bazılarıyla konuştum. Fidel'in bana yaklaşmak için çaba gösterdiğini izlemek eğlendiriciydi; ama her seferinde birileri yolunu kesiyordu. Ya büyük bir grup peşine takılıyor ya da konuşmak için birisi onu durduruyordu.

Bir keresinde, "Görüyorsun ya, seninle konuşmama engel oluyorlar," dedi teslimiyetle.

Bense müthiş keyfini çıkarıyordum bu durumun. Fidel Castro'nun ilgisinden keyiflenmemek nasıl mümkün olabilirdi?

Yemek vakti gelince Fidel bahçenin en ucundaki masaya oturdu. Az sonra telaşlı bir kalabalığın ve bir dizi arabanın hareketiyle *comandante*'nin ayrıldığını öğrenmiş olduk. Hava büyük ölçüde yumuşadı. Masamdaki Sandinistalar bana Fidel'den dolayı takıldı, epey gülüştük. Tatlıya geçildiğinde, Panama'dan tanıdığım, Küba Komünist Partisi Amerikalar Şubesi'nin önde gelen yöneticilerinden Ulises yanıma gelip oturdu.

"Lütfen benimle gelir misin? Fidel seninle görüşmek istiyor," dedi.

Yapacak başka bir şey düşünemediğim için, yerimden kalkıp peşinden arabaya giderken, hem tedirginlik duyuyor, hem de ne olacağını merak ediyordum.

Fidel beni az insan gören yerlerin soğuk atmosferine sahip bir evde bekliyordu. Yumuşak ışıklı oturma odası bir tiyatro dekoru gibiydi. Yeşil duvar kâğıdıyla kaplı duvarlarındaki altın yaldızlı çerçevelerde av sahneleri sergileniyordu. Torrijos'la başımdan geçen olay zihnimde canlandı; hayranlık duyduğum Fidel'in aynı şeye kalkışmaması için dua ettim. Yanında, Sierra Maestra'daki yoldaşlarından Manuel Barbarroja Piñeiro'yu görmek beni rahatlattı. Barbarroja (Kızılsakal) Piñeiro Amerikalar Şubesi'nin başkanıydı. Anlaşılması kolay olmayan bir insandı. Derin ve muzip kahverengi gözlerinde belli belirsiz bir tehdit seziliyordu. Her şeyi biliyormuş gibi bir havası vardı ya da en azından öyleymiş gibi davranıyordu. Uzun bir kanepede Fidel'in yanına oturdum; Piñeiro da karşıdaki koltuğa geçti.

Fidel gülümseyerek, "Böyle davrandığım için beni bağışlayacağını umuyorum; yoksa seninle hiç görüşemeyecektim," dedi.

Fidel'in bana bir alay özel soru sorduğu sohbetimizin ilk bölümünü hayal meyal hatırlıyorum: toplumsal konumum, annem, babam, ne zaman Sandinista olduğum, şairliğim. Konuştuğumuz sürece kendimi emniyette hissettiğimden, doya doya gevezelik ettim. Marcos'u, Sergio'yu, çocukları anlattım. Konu siyasete ve Nikaragua'nın durumuna evrilince, aramızda anlaşmazlık çıktı. Küba'nın Tercerista hareketini ve Ortega Biraderleri desteklemesini anlamakta güçlük çektiğimi söylemeden edemedim. Ortegaların güttüğü siyasetin ilke-

siz ve uzun vadede Nikaragua için tehlikeli olduğunu düşündüğümü belirttim. Fidel sinirlenmişti; işaret parmağını kaldırarak önce sesini yükseltip sonra adeta fısıltıyla, "Benim iyi niyetimden nasıl olur da kuşkuya kapılırsın?" dedi. "Sandinistanın birliğini her zaman hararetle savundum; liderlerinizin aralarında anlaşabilmesi için onlarla geceler boyunca tartıştım." Delici gözlerini bana dikmişti.

Fidel'in Terceristalar'ı tercih ettiğini, onlara öteki gruplardan daha çok silah ve malzeme gönderdiğini çok iyi bildiğimden, ısrarı sürdürdüm, "O zaman neden bazılarını, ötekilerden daha fazla destekliyorsunuz?" diye sordum.

"Bunu da nereden çıkardın?" dedikten sonra, bir kez daha birliği savunduğunu ve GPP liderlerine güveninin tam olduğunu söyledi. Modesto'nun, Tomás'ın ve Bayardo'nun dürüst ve ilkeli insanlar olduğundan hiç kuşkusu yoktu. Ortega Biraderlere ilgi göstermesinin nedeni, belki tam da benim öne sürdüğüm kuşkulardan dolayı, onların hareketlerine yeni bir yön vermek içindi.

"Ama onların durumunu daha da güçlendiriyorsunuz," dedim ısrardan vazgeçmeden. Pek çoğumuzun paylaştığı bu düşünceyi Fidel'e aktarma fırsatını kaçırmak niyetinde değildim. Onun zekâsına ve aklına saygının açık sözlülük olduğunu düşünüyordum.

İktidardaki erkeklerle görüşürken, hayatımda çoğu zaman tanık olduğum gibi, onun da derdinin duymak değil, kendini duyurmak olduğunu sezinlemeye başladım. Sesi gittikçe yükseliyor ve öfkesi artıyordu. Benim kendisine meydan okuduğum düşüncesiyle, hatalı davrandığımı kabul ettirmeye çalışıyordu. Hiçbir yere varamayacağımızı, tartışmanın onun gerçekleriyle benimkilerin çatışmasına dönüşerek yoldan çıktığını fark edince, mücadeleden vazgeçtim.

"Benden daha iyi bilirsiniz, Comandante," dedim. "Benim fikirlerim sizinkiler kadar olgunlaşmadığı için belki de hata ediyorum. İyi niyetinizden hiç kuşkum yok. Hepimizi birleştirmek için ne kadar gayret ettiğinizi biliyorum. Bir Sandinista olarak size minnettarım." Onu yatıştırmak için birkaç şey daha söyledim. Çok geçmeden eski halini buldu. Piñeiro bizi oturduğu yerden o bilmiş, sır vermeyen gözlerle izliyordu. Garip buluşma sona erdi. Azıcık telaşla, bu özel karşılaşmayı nasıl değerlendireceğimi bilemeden Fidel'e kapıda veda ettim.

Tam o sıralar Modesto Havana'ya geldiğine dair haber gönderdi. Onu görmeye gittim. Havana'nın dış mahallelerinde, kocaman, boş bir evde kalıyordu. Görür görmez bir nefeste Küba'ya ilişkin izlenimlerimi sayıp dökmeye koyuldum, ola ki bir boşluktan yararlanır da beni artık sevmediğini söyler diye korkuyordum. Neyse ki, bir saat geçmeden, birbirimizi kaybetmenin dehşetini yaşamışçasına, şiddetli bir tutkuyla öpüşmeye başladık.

31 Aralık'taki kutlamalar unutulacak gibi değildi. Eski Havana' da, Latin Amerika'nın en güzel ve en sevimli tarihi mekânlarından küçük parke taşlı Plaza de la Catedral'e yüzlerce masa sığıştırılmıştı. Meydanın dört bir yanında sıralı, muhteşem bir dekor oluşturan sömürge binaları, *danzón, guaracha, guantanamera* gibi Afro-Karayip ezgilerinin yer aldığı bir konserle hayat buldu. Geceyarısı plazada sevinç çığlıkları ayyuka çıktı. Ben dünyanın dört bir yanından gelmiş devrimcilerle, hatta davalarından pek haberdar olmadıklarımla bile kadeh tokuşturdum. Ve tabii Sandinista yoldaşlarımla zulmün son bulması, halkın zaferi ve devrim için kadeh kaldırdık. Biz Nikaragualılar özellikle çok heyecanlıydık o gece. Bin dokuz yüz yetmiş dokuz yılı bir dönüm noktası olacaktı bizim için. Hepimiz bunun farkındaydık.

Yeniden kapitalist dünyaya ve sürgüne döneceğim günler yaklaşıyordu. Bir öğleüzeri oteldeki odamda okurken, Küba Komünist Partisi görevlilerinden biri telefonla arayarak, bir yere uzaklaşmamamı rica etti. Garip bir ricaydı bu. Kübalıların özel bir saygı gösterdikleri Modesto'yla ilgili olabileceğini düşündüm. Adam beni akşam saat sekizde tekrar arayarak, otelin lobisine inmemi söyledi. Beni orada bekleyecekti. Gizli örgüt hayatı ve muammaları bana yabancı değildi, onun için soru sormadım hiç. Arabaya binince refakatçim nereye gittiğimize dair bir açıklamada bulunmadı, ben de Plaza de la Revolución'daki Küba Komünist Partisi'nin yüksek, modern binasına yaklaştığımız sırada bile hedefimizin neresi olduğunu kestirememiştim.

Sanırım nihayet binaya girdikten sonra Fidel'in beni tekrar görmek istediğini öğrendim.

Asansörle çalışma odasına çıkarken, Fidel'in öğleden sonra dörtle sabah dört arasında çalıştığını hatırladım. Kapılar açılır açılmaz

gördüm onu. Bitkilerle donatılmış, sade döşenmiş, ferah ve davetkâr bir odaya, tarihi ağırlığın her yana sinmiş olduğu bir mekâna girdik. Nerdeyse dört saat, geceyarısına kadar konuştuk. Piñeiro gene arada sırada odaya girip çıkarak etrafınızda dolandı. Fidel'in üzerinde (sonradan bizim Nikaraguali *comandante*'lerimizin taklit edeceği) *comandante* üniforması vardı. Ben gündelik giysilerimleydim: blucin, beyaz bluz. Gönderdiğim kitap ve ithaf için teşekkür etti. Yazı masasının yanındaki kanepede oturup konuştuk.

"Şimdiye kadar Sandinista saflarından kimseyle tanışmamıştım," dedi. "Genellikle yöneticilerle buluşuyorum, senin de bildiğin gibi. Dilerim sonuna kadar götürürsünüz. Öyle çok insanın ölümüne tanık oldum ki bu mücadelede. Ne çok *compañero*. Camilo'nun, sonra da Che'nin ölümünün benim için ne demek olduğunu bilemezsin. Camilo'nun uçağını aramaya çıkan ekibin başındaydım. Hiçbir hayat belirtisi yoktu, denizde hiçbir şey bulamadık. Camilo'yu kaybettik. Ne kadar çaba gösterdiysek de, asla bulamadık. Ya Che. Elleri burada, yanı başımızda, biliyor musun? Aklın alıyor mu? Che kardeşim gibiydi."

Zayıf çıkan sesi duyguluydu. İşitebilmek için yakınına eğilmek zorunda kalıyordum. Daha sonra politikadan konuşmaya başladık. Sierra Maestra'dan indikten sonra boynunda taşıdığı kocaman haç gözümün önünden gitmediği için, Devrim zafere ulaştığında sosyalist olup olmadığını sordum.

"Kendimce benzer bir sistem tasarlamıştım," dedi. "Gelir dağılımıyla ilgili. İlk kez Marx okuduğumda, benzerlikler şaşırttı beni. Kısa zamanda Marksizmi benimsedim."

Küba Devrimi'nin hikâyesini ve konuşmalarını nasıl hazırladığını anlattı bana.

"Hep Martí okurum," dedi. "İlham kaynağımdır o benim."

Sonra kitaplığından José Martí'nin kitaplarını çıkarttı; bana bazı bölümler okudu. Hayranlıkla izliyordum onu. Bu uykudaki binada onunla böyle bir zamanı paylaşmanın ne büyük bir şans olduğunu düşünüyordum. Bir ara ona bazı açıklamalarda bulunmakla kendisine yardımcı olabileceğimi söyledi. Özellikle de, GPP'nin Terceristalar'a en son gönderdiği silahlarla ilgili tepkisini öğrenmek istiyordu.

Modesto'nun silahların üç fraksiyon arasında eşit şekilde dağıtılmamış olmasından duyduğu öfkeyi hatırladım.

Fidel, "Bildiklerini bana anlatırsan, sana açıklamada bulunabilirim," önerisinde bulundu. "Sana her şeyi açıklayabilirim ama neden bahsettiğimi biliyorsan eğer. Yoksa sana açıklamada bulunmanın ne yararı olabilir?"

Modesto, ne olursa olsun, tepkisini hiç kimseye açıklamamam konusunda söz almıştı benden. O zaman bana garip gelen bu talebi o âna kadar unutmuştum. Modesto, Fidel Castro'nun bu bilgiyi edinmek isteyeceğini düşünmüş olabilir miydi? Bu Fidel'in bilmemesi gereken bir şey miydi? Doğrusu şaşırmıştım. Ama bu benim kararım değildi. Böyle bir durumda sükût altındı. Fidel'in her şeyi bana değil, Modesto'ya açıklaması gerektiğini düşündüm. Hiçbir şey söylemeyecektim. Liderler arasındaki bu oyuna karışmak benim harcım değildi.

Fidel, masasının üzerindeki kül tablalarını ve birtakım nesneleri yerinden oynatarak kendi tezini açıklamaya girişti. Sabit mevzilerden yürütülecek klasik bir savaş stratejisi öngörüyordu; böylece Somoza Nikaragua'nın güneyine hatırı sayılır bir savunma gücü yığmak zorunda kalacaktı. Bu fırsattan yararlanan Sandinista gerilla ordusu da öteki cephelerden saldırıya geçebilecekti. Bu yüzden Güney Cephesi, klasik savaş için gerekli silahlarla donatılmalıydı: uçaksavarlar, tanksavarlar, toplar. Fidel, doğru stratejinin bu olduğundan kuşku duymuyordu. Sanki yeniden bir devrime önderlik ediyormuş gibi, kendini bu düşünceye nasıl heyecanla kaptırdığını izlemek büyüleyiciydi. Ama çok şükür, biz Sandinistalar'ın bu konuda kendi fikirleri olduğunu bilmekten gurur duyuyordum. Kübalılara ne denli saygı duysak da, bu bizim savaşımızdı; onu kendi cesaretimiz ve stratejimizle kazanacaktık. Ortegalar belki onunla hemfikirdi; ama Sandinismo'ların sayısı Ortegalar'a üstündü. Fidel'in işlerimize karışmaya çok hevesli olmasından, bizim devrimimizde öncü bir rol oynamak istemesinden tedirginlik duydum. Sesimi çıkarmadan dinledim. Düşüncelerini paylaşmadığımı söyledim kendisine. Bana göre kuzeydeki şehirlerin çevresinde savaşan gerillaları güçlendirmek için silahları onlara göndermek daha anlamlıydı. Güney cephesinde savaşmak hayra alamet değildi. Biz klasik bir ordu değildik; sabit mevzileri savunma tecrübemiz yoktu. Bu türden bir savaşta aşırı can kaybı kaçınılmazdı. Ona bu konudaki düşüncelerimi söylemekle birlikte ısrarlı olmadım. Ne söylesem fikrini değiştirmeyecekti nasılsa.

Ümitsiz bir durumdu. Geceyarısı Piñeiro geri geldi. O da bildiklerimi anlatmam için beni sıkıştırdı.

"Sizin istediğiniz bilgilere sahip değilim," dedim tekrar.

Sonunda pes ettiler. Fidel her zamanki Fidel oldu. Kapıda beni muhabbetle uğurladı.

"Camilo'ya selam söyle," dedi. Oğlumun adını hatırlamasına şaşırmıştım. Gülümsedim.

Otele döndüğümde acaba doğru mu yaptım diye kaygılanmaktan kendimi alamadım. Hemen bir taksi çağırdım. Nasıl hatırladığıma kendim de şaşarak, aklımda kaldığı kadarıyla yolu tarif ettim; Havana sokaklarını aşıp Modesto'nun kaldığı eve vardık. Beni öyle geç bir saatte karşısında görünce şaşırdı. Sabahın ikisiydi nerdeyse.

"Doğrusunu yapmışsın," diyerek içimi rahatlattı. "Daha sonra konuşacağım onlarla, merak etme."

Küba'dan ayrılmadan önce, Fidel'e bir mektup yazdım. Bir *compañero*'dan öbürüne yazılan bir mektup. Ona çok saygı duyduğumu, ama beni çok zor bir durumda bıraktığını anlaması gerektiğini söyledim. Ben sıradan bir üyeydim. Kurallara uymak zorundaydım. Yetki ve nüfuzunu kullanarak beni itaatsizliğe teşvik etmesinin hiç yakışık almadığını düşündüğümü yazdım. Kendimce "devrimci eleştiri"de bulunmuştum. Ne kadar naif olduğumu şimdi anlıyorum.

Sandinista Devrimi zafere ulaştıktan sonra Fidel'i tekrar gördüm. Bana karşı nazik fakat mesafeliydi. Okuduğunu varsaydığım mektubumun onu hoşnut etmediği anlaşılıyordu.

O gecenin gerçek amacını hâlâ çözememiş olsam da, hayatın bize ara sıra bağışladığı, azıcık sapkın olsa da, efsunlayıcı ve çok değerli bir hatıra olarak saklıyorum onu. Anlaşılır olmak bir yana, hikâye giderek eskisinden daha da şaşırtıcı gelmeye başladı bana. Fidel'in amacı gerçekten benden bilgi almak mıydı? Neden o kadar üstüme vardı? Beni görmek, benimle konuşmak, mikroskop altındaki bir kelebeği inceler gibi incelemek, iktidara karşı tepkimi ölçmek için bir bahane bulması mı gerekiyordu? Beni baştan çıkarmayı arzulamış mıydı? Bilemiyorum. Hiçbir zaman da bilemeyeceğim.

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yeni yolculuklar, olaylar ve maceralar

SAN JÓSE, 1979

HAVANA'YA gidiş, daha sonra çıkacağım bir dizi seyahatin ilkiydi. Nikaragua ile dayanışma kampanyalarına katılmak için gittiğim Puerto Rico'da, Eureka Harekâtı için bir pilot bulmak gibi gizli bir görevim de vardı. Panama ve Honduras'a kuryeliği de sürdürüyordum. Bu zaman zarfında Modesto'yu daha yakından tanıdım. Ruh hali aniden değişen, asabi mizaçlı bir adamdı. İkide bir düşmanca bir tavır alır, sessizliğe gömülürdü; beni severken bir dakika sonra nefret edebiliyordu. Ne yapacağımı bilmiyor, her reddedilişimde ona biraz daha sıkı sarılıyordum. Çoğu zaman seyahatlerimden ilişkimizin bittiğini düşünerek dönerdim. Ne var ki, birkaç gün sonra San José'de ortaya çıkar, yeniden aşka gelerek kanımı kaynatır ya da aramızda hiçbir şey geçmemiş, sevgisinde bir değişiklik olmamışçasına telefon ederdi.

O aylarda gizlice geçmesi için onu sık sık Panama sınırına götürüyordum. Gün doğmadan San José'den çıkar, Ölüm Zirvesi olarak adlandırılan sislerle örtülü vahşi geçidi aşardık. Gidiş dönüş on iki saatti; Paco ya da Malena çoğu zaman bana refakat ederdi. Malena, San José'de yeniden kavuştuğum bir çocukluk arkadaşımdı. Piyano çalmaktan, sosyoloji çalışmaya ya da üç kızını yetiştirmeye kadar üstüne aldığı her işi nasıl hayranlık uyandıran bir tutkuyla yapıyorsa, Sandinista Hareketi'ne de aynı tutkuyla bağlanmıştı. Ona içimi açmamazlık edemedim. Vefa ve sadakat hakkında uzun uzun konuşup tartıştık. Malena bir-iki tökezledikten sonra sadakate değer vermeyi öğrenmişti. Güven bir kez sarsıldıktan sonra o ilişkiyi kurtar-

mak mümkün değildir, demişti bana. Haklıydı. Mahremiyet ihlal edildikten sonra, ne yapılsa nafileydi. Önemli olan ortak bir sorumlulukla o alanın korunmasıydı. Malena aklımı başıma toplamam için uğraşıyordu. Bu ilişkide suç ortağım olmayı kabul etmese de, uzun yolculuklarda yanımda oldu hep, zira bana duyduğu bağlılık, kendine koyduğu yasaktan daha güçlüydü. Modesto arabadayken, bitmek tükenmek bilmeyen sorularla onu oyalardı. Anayoldan ayrılıp tozlu patikalar boyunca, köy kulübelerini ve derme çatma çiftlikleri geçtikten sonra, Panama sınırına yakın bir yerde Modesto arabadan inerdi. Panama'dan onu alacak olan araba gelene kadar bekler, ardından Malena'yla San José yolunu tutardık.

Ne var ki, evde Camilo'yla oynarken, kızlarla kucaklaşırken bile aklım başka yerdeydi. Kızlarımın o günlere dair hatırladığı başlıca şey uzun süreli yokluğumdu. Yıllar sonra, Melissa koleje giriş için yazdığı, anne sevgisini betimleyen kompozisyona, "Gene diş fırçası yerinde yok," diye başlamıştı. Onlara veda etmeden gittiğim günler olmuşsa eğer, belleğimden silinmiş herhalde. Şimdi aklıma geldikçe müthiş üzülüyorum; o zamanlar bir aileye sahip olmak hak etmediğimizi hissettiğimiz inanılmaz bir lükstü; çoğu zaman da değerini bilmedik. Melissa'nın yazdıkları kalbimi parçaladı. Lavabonun önünde duruşunu gözümde canlandırıyordum, masum ve dertli küçücük bir kız. Ağlamaya başladım, çok geçmeden ikimiz birbirimize sarılmış ağlıyorduk. Teselli bulamıyordum, sonunda beni sakinleştiren gene Melissa oldu. Sırtımı hafif hafif okşayıp beni sıkıca göğsüne bastırarak, "Tamam, tamam anne, geçti artık," dedi. "Her şeyin çok mükemmel olmasını bekleyemezsin."

Gönlüm başkasında olduğundan Sergio'yla ilişkim de yara alıyordu. Suçluluk duygumu hafifletmek için her geçen gün aramıza daha çok mesafe koyuyordum. Olup bitenlerden haberdar olmayışı içimi daraltıyordu. Hiç şüphelenmemesine doğrusu şaşıyordum. Yerinde ben olsam, bedenimde bir başkasının kokusunun varlığını sezerdim. Bir taraftan da, bunu bilmezden gelmeyi tercih ettiğini düşünüyordum: Nasılsa Modesto yakında Nikaragua'ya gidecekti, o zaman ben de ona dönecektim.

1978'in sonlarına doğru Nikaragua'daki silahlı mücadele halkın güçlü protestolarıyla tırmanışa geçti. Kadınlar, gazeteciler, işçiler, öğrenciler insan haklarına saygı talebiyle diktatörlüğe karşı ayaklandı. Tiranın zulmü olanca şiddetiyle sürüyordu, hedefte özellikle gençler vardı. Genç olmak başlı başına suçtu. Esso petrol rafinerisinin sınırından geçen ve Managua Gölü'nün eşsiz manzarasına bakan ıssız yolda hemen her gün genç insanların cesetleri bulunuyordu. Ulusal Muhafızlar işçi mahallelerini basıyor, Sandinistalar'ı desteklediğinden şüphelendikleri kim varsa alıp götürüyorlardı. Tutuklulardan birçoğu iz bırakmaksızın yok oldu. Gazeteler, gerek Nikaragua'da, gerekse dışarda, son zamanlarda iyiden iyiye yalnızlaşan Somoza rejimini topa tutuyor, tiran olanca hıncıyla karşılık veriyordu.

7 Mart 1979'da üç Sandinista fraksiyonu nihayet bir birlik anlaşması imzalamayı başardı. GPP'den Modesto, Tomás Borge ve Bayardo Arce, Terceristalar'dan Daniel Ortega, Humberto Ortega ve Victor Tirado, Proletarya kanadından Jaime Wheelock, Luis Carrión ve Carlos Núñez'den oluşan Ulusal Güç Birliği, Somoza'ya karşı mücadelenin nihai safhasını yürütecekti.

Nikaragua'nın içindeyse bu anlaşma, silahların paylaşılması, gerilla birliklerinin ve bölge komutanlarının yeniden örgütlenmesi anlamına geliyordu. İnanılmaz bir şeydi bu benim için; başlangıçta bir avuç insanken, artık ülkenin her köşesinde savaşan gerçek bir orduyduk. Somoza artık, gündüzleri silahlarını gizleyip inşaat işçiliği ya da tezgâhtarlık yapan, geceleriyse Ulusal Muhafızlara pusu kurup, yoksul mahallelerde protestolara öncülük eden gönüllülerin pıtrak gibi çoğalmasının önüne geçemiyordu.

Birlik sağlandıktan sonra yurtdışındaki Sandinista dayanışma ağı yeniden örgütlenerek, FSLN Siyasi-Diplomatik Komisyonu'na bağlandı ve o zamana kadar zaten sesini büyük ölçüde duyurmuş olan ulusal kurtuluş hareketinin temsilciliğiyle görevlendirildi.

Eureka Harekâtı için çalışmalar son hızla ilerliyordu. Pilot bulunmuş, silahlar, yeni telsiz cihazları ve San José'deki Juan Santamaría Havalimanı kontrol kulesindeki görevlilerin desteği sağlanmıştı.

Bu arada –Fidel'in gözde projesi– Güney Cephesi'ne de zaman ve enerji harcamamız gerekiyordu. Güney Cephesi büyük ölçüde Kosta Rika topraklarında kamp kurduğu için birliklerin cephane, vb. ihtiyaçlarını sağlamak; Latin Amerika, Avrupa, hatta ABD'den müca-

deleye katılmak için gelen yüzlerce gönüllüye yardımcı olmak da bizim görevimizdi. Somoza, güneyden gelecek Sandinista saldırısını en seçkin askerlerinden bir taburla karşılamaya hazırdı. Her iki tarafın da sabit pozisyonlarından daha ileri gidemediği bir durum meydana gelmişti. Her gün yaralananlar ve ölenler oluyordu. Gizli sahra hastaneleri kurmak zorundaydık; bu tam anlamıyla lojistik bir kâbustu.

Kosta Rika'daki, Sandinistalar'ın korsan radyo istasyonu Radyo Sandino'dan, Nikaragua'nın en ünlü ses sanatçısı Carlos Mejía Godoy'un Modesto'yla birlikte zekice düzenlediği şarkılar yayınlanıyordu. Şarkı sözleriyle, halkın sokak savaşlarında Ulusal Muhafızlar'dan gasp ettiği silahları nasıl kullanacağı, nasıl söküp takacağı adım adım öğretiliyordu. Nikaragua halkı, yakın gelecekte diktatörü devirecek topyekûn ayaklanmaya var gücüyle hazırlanıyordu.

Nihai ayaklanmanın başarısı için silah, cephane, tıbbi malzeme, iletişim ve ulaşım araçlarına, bunları sağlamak için de paraya ihtiyaç vardı. Avrupa'dan çeşitli yardım teklifleri alıyorduk, bunun üzerine Modesto, Malena'yla beni Avrupa'ya göndermeye karar verdi. Sonradan devlet başkanlığına seçilecek Felipe González'in davetlisi olarak, İspanyol Sosyalist İşçi Partisi Kongresi'ne (PSOE) katılmak üzere önce İspanya'ya gidecektik. Oradan da sırasıyla Fransa, Hollanda, İsveç ve Avusturya'ya.

Avrupa'ya gitmek, Modesto'dan temelli ayrılmak demekti. Her şey planlandığı gibi olursa, ben döndüğümde o Nikaragua'da, gerilla birliğinin başında olacaktı. Ayrılık düşüncesi ikimizin de yüreğini yakıyordu. Henüz ayrılmamıştık ama sık sık birbirimizin özlem dolu bakışlarını yakalıyorduk. "Bu ânı hep hatırlayacağım. Kokunu... Iyas Irmağı'nı ne zaman görsem seni düşüneceğim. Öyle güzeldir ki Iyas," diyordu. Onu şair Joaquín Gutiérrez'in evinin önünde bırakır, arabamı sürerken yol boyunca gözyaşlarımı tutamazdım.

Nihayet ayrılık günü geldi çattı. Modesto, "Gazeteleri dikkatle izle. Eureka başarılı olursa, haberlerden anlarsın," dedi. Bir kez daha yabancı bir dilde haber izlemenin gerilimini yaşayacaktım. Malena uçakta beni avutmaya çalıştı. Ondan ayrılmak kolay değil, biliyorum, dedi, ama sen en doğrusunu yaptın. Yol boyunca, bugün hâlâ sahip olduğu inanılmaz bir canlılık ve enerjiyle yeni projelerden söz

edip durdu. Sabahın onunda Madrid'e vardık. Kaçak olduğum için, Nikaragua pasaportumu yenileme imkânım olmamıştı. Yanımda Kosta Rika hükümetinin verdiği yazılı geçiş iznim vardı. Resmi bir belge olduğu için, Barajas Havalimanı'ndaki mülteci bürosundaki görevliye tereddütsüz uzattım.

"Geçmenize izin veremem," dedi düpedüz. "Vizeniz yok."

"Nikaragualılar'ın İspanya'ya girmesi için vize gerekmiyor ki," dedim.

"Normal bir pasaportunuz olsaydı gerekmezdi, ama elinizdeki bu belgeyle giremezsiniz. Lütfen kenara çekilin."

Havalimanındaki mülteci bürosunda kimseyi ikna etmek mümkün olmadı. Malena bir taksiye atlayarak, ülkeye girebilmem için izin sağlamak amacıyla PSOE bürosuna gitti. Fakat Felipe González henüz iktidarda değildi, Suárez hükümetiyse, Franco'nun son kalıntılarını hâlâ üzerinden atamamıştı. Ev sahiplerimiz tüm gayretlerine rağmen, mülteci bürokrasisinin kalın duvarlarında bir gedik açmayı başaramadı. Barajas'ta, tepemde bir polisle, cumartesi sabahı saat ondan, pazarın ilk saatlerinde bir Iberia uçağına bindirilip San José' ye geri gönderilinceye kadar gözaltında tutuldum.

Pazar akşamı eve vardığımda yorgunluktan ve öfkeden kudurmuş haldeydim. Kırk sekiz saat içinde Atlas Okyanusu'nu aşıp, gerisin geri gelmiş olmam inanılır gibi değildi.

Paco, "Pasaportunu ver, sana onu yenileyeyim," dedi.

Salı günü, gerilla usulü yenilenmiş pasaportumla tekrar Madrid'e uçtum. Bu kez kimse engel olmadı.

Malena'yla sonunda otelde buluşunca gülmekten yerlere yattık. "Çelişkiye bakar mısın," dedim. "İşleri yasal yoldan yapayım derken başıma neler geldi!"

PSOE Kongresi'nde, tek başıma temsil ettiğim FSLN, tanıtım görevlisi tarafından izleyicilere takdim edildi. Tıklım tıklım dolu salonu sıkılmış yumruğumla selamlar selamlamaz, dakikalarca ayakta alkışlandım.

O gün Felipe González'le birlikte katıldığım yemekte, Puerto Rico Bağımsızlık Partisi'nden Rubén Berrios ile Brezilya'dan Darcy Ribeiro ve Leonel Brizola vardı. Sonradan Rio de Janeiro valisi olacak olan kellifelli, oturaklı Brizola, yemek boyunca masa altından

beni taciz etti. Politikacılar arasında genç bir kadın olmak sürprizlerle dolu bir dünyaya adım atmak demekti.

Malena'yla daha sonra Paris'te buluştuk. *Le Monde* muhabiri Francis Pisani'nin evinde kaldık; San José'de ona çok sayıda mülakat ayarladıktan sonra dost olmuştuk.

Paris'te benim için bir basın toplantısı düzenlendi. Fransızların ve uluslararası basının ağır toplarının karşısına ilk kez çıkıyordum. Toplantının yapılacağı odayı dolduran kalabalığı görünce ellerim buz kesti. Neyse ki, ağzımı açtığım andan itibaren, büyük bir güvenle konuşmaya başladım; gazetecilerin karşısında ben değil, ülkem, *compañero*'larım vardı. İngilizce olarak, başkaldırının askeri stratejisine ilişkin aydınlatıcı bir açıklamada bulunmayı başardım.

Sonraki akşam, Bolivya'da bir süre Che ile birlikte olmaktan ve yazdığı *Devrimde Devrim* kitabından dolayı ünlenen Régis Debray ile tanıştık. Regís zayıf ve sarışındı; bazı ilim, irfan sahibi münevverlere, özellikle de Fransız olanlara özgü kibar bir küstahlığa sahipti. Nikaragua'ya gitmeyi düşündüğünü söyledi; ancak Sandinistalar'ın kazanma ihtimalinin olmadığına inanıyordu. Boşu boşuna bütün gece bunu tartıştık.

İleri bir tarih, 20 Temmuz 1979, Managua: Bir kamyonun kasasında, eskiden Somoza'nın sığınağı olan, artık Sandinista Ulusal Karargâhı adını alan yere doğru yol alıyoruz. Askeri bir tesisin duvarının üzerinde Régis Debray'yi görüyorum, hakiler içinde.

"Régis, Régis!" diye bağırıp el sallıyorum. "Gördün mü, biz haklıydık, kazandık sonunda!"

Dalgın dalgın el sallıyor. Ya beni tanımadı ya da tanımazdan geldi. Yanımda oturan *compañero*, "Kim o sarışın adam?" diye soruyor.

"Régis Debray," diyorum. "Asla kazanamayacağımıza beni ikna etmeye çalışan bir Fransız aydını."

Özlemle yâd edeceğim günlerdi onlar.

O mayısta, Malena'yla sayısını aklımda tutamayacağım kadar çok ülke gezdik. Eşitsiz savaş koşulları, dişlerine kadar silahlı bir orduya karşı cansiperane savaşan partallar içindeki genç gerillalar herkesin kalbini kazanmıştı; gittiğimiz her yerde kapılar bize ardına kadar açıldı.

Malena da, ben de sonu gelmeyen toplantılarda aynı konuşmaları boyuna tekrarlamaktan bitap düşmüştük, ama bize gösterilen sıcak

ilgiden aldığımız ilhamla görevimizi en iyi şekilde yerine getirmeye azimliydik. Parklarda dolaşmak, Viyana'da elmalı ştrudel yemek, Amsterdam'da kanallarda gezmek için de enerji bularak, kısa zaman aralıklarında turistler gibi vakit geçirmeyi becerdik.

Tam görevimizi tamamlamış, eve dönmeye hazırlanırken, Eureka Harekâtı'nın başarısızlığa uğradığını öğrendik. Yoğun sis uçağın belirlenen alana inmesini engellemişti. Takviye güçlerin ve ek donanımın yokluğunda, gerilla birlikleri yeniden dağlara çekilmek zorunda kalmış, bu yüzden oldukça ağır kayıplar vermişti.

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kırk beş yıllık diktatörlük devriliyor

SAN JÓSE - MANAGUA, 1979

DEVRİM artık başını almış gidiyordu. Haziran'ın ilk günlerinde Nikaragua'da halk nerdeyse tüm şehirlerin sokaklarında dövüşüyordu. Somoza ise, "El Bunker" olarak bilinen, bombalardan korunaklı makamında, iktidarının çürüyen iplerini elinde tutmaya çabalıyordu.

Bir gün Modesto'nun radyodan halka hitap ettiğini duydum; Nikaragua'nın kuzeyinde bir yerdeydi. Bulunduğu bölgede Ulusal Muhafızlar cirit atıyor, şiddetli hava saldırıları aralıksız sürüyordu. Çok kaygılanmama rağmen onun adına sevinmiştim. En nihayetinde Nikaragua topraklarında yoldaşlarıyla omuz omuza dövüşüyordu. Keşke ben de orada olsaydım, diye içimden geçti. Artçı kuvvetler de önemliydi elbette, ama mücadeleye en somut katkı Nikaragua'da savaşmaktı; onlara katılacağım günü sabırsızlıkla bekliyordum.

Evim, Sandinista faaliyetlerinin odak noktasıydı. Garnier'deki işimden ayrıldıktan sonra, gelirimiz azaldığı için taşındığımız küçük daireye gün boyunca gelen gidenin haddi hesabı yoktu. Ev üniversiteye yakındı. Maryam'la Melissa her zamanki gibi okula gidiyor; tombul, kızıl saçlı, çok şeker bir bebek olan Camilo ilk adımlarını atmaya hazırlanıyordu. Sergio'yla ilişkimiz gergindi. Belli etmemeye çalışsam da, ona duyduğum sevgi zayıflamıştı. İşlerin yoğunluğunun yanı sıra çok sık çıktığım seyahatler yüzünden, artan gerilimi gidermek için zaman ayırmak bile mümkün olamıyordu. Sergio bağlılığını her vesileyle gösterirken, ben duygularımın yoğunluğundan ve üstüme düşen sorumluluklardan bitap, ona karşı duyarsız, hatta acımasızdım. Yalnız ve ne yapacağını bilmez halde bir çıkış yolu arıyor-

dum. Keşke Sergio bu kadar iyi, anlayışlı ve ısrarcı olmasaydı diyordum bazen kendi kendime. Gitmek o zaman daha kolay olurdu. Beni deli eden katı, kuralcı tabiatı, esneklikten yoksun, kesin tutumuna rağmen Sergio olağanüstü soylu bir insandı. Bana sunacağı mutluluğun ne denli kırılgan ve kısa ömürlü olacağını fark etmem için, kişiliği konusunda yeterince tehlike işareti veren Modesto'dan birçok bakımdan daha yetkin bir eşti.

Ah bu sevda, biz insanların gözünü nasıl da kör eder!

Sergio'yu seviyordum. Onu sevmemem mümkün değildi; ama Modesto'ya duyduğum aşk taze, heyecan uyandıran bir tutku, gözü kara bir çılgınlıktı. İkisinden birini seçmek kolay değildi benim için. İkisini de seviyordum. İkisi birlikte mükemmel erkeğimdi benim. Ne yazık ki, birden fazla kocaya sahip olabileceğim bir kabilede yaşamıyordum.

San José, Nikaragua'daki savaştan kaçanlar ya da sonun yaklaştığını görüp galiplerin yanında yer almayı hesaplayanlar için güvenli bir sığınak olmuştu. Bankerler, iktisatçılar, işadamları, Somoza düştükten sonra, ülkenin yeniden inşasına katkıda bulunmak için hizmetlerini sunuyordu. Kimseye hayır demiyorduk. Bunca yetenekli insanın fikirlerinden ve kolektif tecrübesinden yararlanma imkânı hepimiz için fazlasıyla sevindiriciydi. Malena ve kocası Eduardo'yla birlikte, yeni hükümetin politikasının ayrıntılarını geliştirecek çeşitli gruplar örgütledik. Başkaları da gelecekteki Bakanlar Kurulu'nun ve önemli görevlere aday olabilecek kimselerin listesini yapıyordu. Aynı anda bir sürü işe birden yetişmeye çalışılıyordu. Kesinleşen Bakanlar Kurulu listesinde sadece bir tek kadına yer verilmişti: Lea Guido, Sosyal Yardım Bakanı. Hayal kırıklığımızı dile getirerek kadınların görmezden gelinmesini protesto ettik, ama itirazlarımıza kulak asan olmadı.

1979 Haziranı'nda ve Temmuzu'nda Nikaragua'da mücadele doruğa çıktı. Léon başta olmak birçok şehir kurtarılmıştı: Diriamba, Masaya, Matagalpa, Jinotepe, Estelí. Her gün San José'den, Nikaragua'daki çatışma sahalarına cephane sağlamak için gizli uçuşlar düzenleniyordu. Vakit buldukça haber almak için önemli cephelerle iletişim halinde olan Palo Alto'daki telsiz istasyonuna gidiyordum. Ayaklanma, akıllara durgunluk verecek bir gelişme gösteriyordu,

içinde bulunduğumuz günlerde olup bitenler büyüleyiciydi. Her akşam saat dokuzda, çeşitli cephelerin komutanları telsizden sıcağı sıcağına o günün raporlarını veriyordu. Humberto Ortega, Palo Alto' da mikrofondaydı. Teknik donanımlarının yetersizliğine rağmen Ulusal Muhafızlara korkusuzca meydan okuyan binlerce genç kadınla erkeğin kahramanlık hikâyelerini dinlerken tüylerimin diken diken olduğunu hissediyordum. İnsanlar, mücadeleye omuz vermek için can atıyor, çoğu zaman onları örgütlemekte zorlanıyorduk. 28 Haziran'da Ulusal Muhafızlar Managua'nın yoksul mahallelerine vahşice saldırdı. *Comandante*'ler, gerilla güçlerinin Masaya'ya çekilmesini emretti. Günbatımında savaşçılar ağır ağır Managua'dan ayrılırken, binlerce insan da onlarla birlikte şehri terk etti. Gerillalar, dikkat çekmemek için mutlak bir sessizlik içinde, hendekleri aşarak, patikaları izleyerek, 30 kilometrelik bir mesafede her yaştan yaklaşık üç bin kişiye önderlik etmek durumunda kalmıştı. Bu halk dalgasının büyük bir bölümü kurtarılmış Masaya şehrine gün doğarken sağ salim ulaşabildi. Ulusal Muhafızların burnunun dibinde gerçekleşen stratejik geri çekilme, askeri bir başarısızlık sayılma ihtimaline karşın, ses getiren bir zafere dönüştü. Eğer şehri terk etmeselerdi, güneşin doğmasıyla birlikte *barrio*'ları bombalayan Somoza'nın uçaklarının saldırısı altında yok olacak binlerce insanın hayatı kurtulmuştu.

4 Haziran, Managua'daki son genel grevin tarihidir. Ulusal Muhafızlar, nihai savaş beklentisi içinde ıssız şehirde devriye geziyordu. Tüm ülkede yirmi beş şehirde halk silaha sarılmış, kum torbaları, beton bloklar, menteşelerinden sökülmüş kapılar, devrilmiş kamyonlardan oluşan barikatlar kurmuştu. Gerillalar her yerdeydi.

Derken, yakılıp yıkılan *barrio*'lardan birine girmeye çalışan ABC muhabirlerinden Bill Stewart suikaste uğradı. Olay öylesine beklenmedik ve vahşi bir tarzda meydana gelmişti ki, durumun henüz farkına varmamış olan kameraman, Stewart kontrol noktasına yaklaşırken onu çekmekteydi. Askerin, Stewart'a yüzüstü yere yatmasını, ellerini başının arkasında kavuşturmasını emretmesini, sonra onu tekmelemesini, ardından kafasına fütursuzca kurşun sıkmasını çekmişti. Bu ani ölüme belki de herkesten çok Bill Stewart'ın kendisi şaşmış olmalıydı. Asfalt üzerindeki bedeni bir saniye titredi, sonra hareketsiz kaldı. Olaydan sarsılan kameraman, kendini çabucak topla-

yarak filmi ülke dışına çıkarmayı başardı. Görüntüler o gece dünyanın bütün televizyon kanallarında yayınlandı. Askerin, insanın kanını donduran görüntüsü ve fütursuzca silahını doğrultup nişan alışı gözümün önünden gitmiyor. Nikaragua halkının gece gündüz karşı karşıya kaldığı durumun somut kanıtıydı bu. Fevkalade cesur bir fotoğrafçı olan Susan Meiselas da birkaç yıldır buna benzer vahşet sahnelerini görüntülüyor, fotoğraflarına Amerikan gazetelerinin birinci sayfalarında yer veriliyordu. Ne var ki Bill Stewart'ın görüntüsü daha önceki yüzlerce faili meçhulun yaratmadığı bir öfke patlamasına neden oldu. Onun ölümü yüzünden, Birleşik Devletler Somoza'ya verdiği desteği en sonunda çekmek zorunda kaldı.

Bundan kısa bir süre sonra Ulusal Muhafızlar bir Kızıl Haç ambülansının sürücüsüyle sağlık görevlisini öldürdü. Uluslararası camia olaya tepki gösterdi.

17 Haziran 1979'da Meksika, Kosta Rika, Ekvador ve Panama Somoza'yla diplomatik ilişkilerini kesti. Sandinistalar Kosta Rika'da, Pedro Joaquín'in dul eşi Violeta Chamorro, matematik hocası ve Birleşik Halk Hareketi üyesi Moisés Hassan, özel sektörden işadamı Alfonso Robelo, FSLN'den Daniel Ortega ve On İkiler'den Sergio Ramírez'den oluşan bir geçici hükümet kurulduğunu açıkladı.

ABD elçisi Lawrence Pezullo, Somoza'sız bir orduda, Ulusal Muhafızlardan kimi generallerin pozisyonlarını muhafaza etmeleri için çırpınıyordu. Amerika Devletleri Örgütü'nün özel bir toplantısında ABD Nikaragua'ya bir Amerikalararası barış gücünün gönderilmesini önerdi. Latin Amerika ülkeleri bu öneriyi ezici çoğunlukla reddetti.

O günlerde ne zaman siyasetçilerle ya da gazetecilerle karşılaşsam, bana sordukları sorulara doğaçlama cevaplar vermek durumunda kaldığım için, gerçeklikten uzaklaştığımı hissederek, içim içimi kemiriyordu. Örneğin, devrimci hükümet özel mülkiyet konusunda ne yapacaktı? Ya Ulusal Muhafızlar? Küba'yla, Moskova'yla ilişkilerimizi sürdürecek miydik? Bazen, herkesin terk etmiş olduğu, kanlı bir diktatörün yarım yüzyıl tutsak ettiği ufacık ülkemden değil de, siyasi kararlarıyla Latin Amerika'nın geleceğine yön verecek büyük bir güçten bahsedildiği sanısına kapılıyordum. Ama hiç değilse eskiden olduğu gibi kuşkuyla değil, anlayışla karşılanıyorduk.

Gazeteciler bile bize öğüt veriyordu. Nikaragua mücadelesinin

böylesine akıl almaz bir dayanışmaya yol açmasından gurur duyuyordum. Bizi destekleyenlerin hepsi de, bu sonuçtan ziyadesiyle memnundu ve Sandinistalar'ın zafere ulaşacağından kuşku duyanların sayısı yok denecek kadar azdı.

Artçı saflarda dur durak yoktu. İster bildiri dağıtmak, ister radyoda demeç vermek, isterse ülkenin her yanına yayılmış gerillalara silah sağlamak şeklinde olsun, herkes önüne ne iş gelirse ucundan tutmaya çalışıyordu.

Ağabeyim Eduardo savaştan kaçarak, aile efradıyla temmuz başlarında Kosta Rika'ya geldi. Çoluk çocuk bizim eve doluşup şen şakrak, deli dolu halleriyle çocuklarıma neşe kaynağı oldular.

15-16 Temmuz'da ABD'nin Nikaragua'ya müdahale etmeyi planladığına dair bir söylenti yayılmaya başladı. Yeni bir ABD askeri müdahalesi ölüm öpücüğü olacağından, her türlü yabancı menfaatten arınmış, gerçekten bağımsız bir Nikaragua devleti kurmak için gösterdiğimiz gayretin, geçmişte defalarca olduğu gibi, boşa gideceğinden korkuyorduk. Bu söylenti Washington'un Ulusal Muhafızların gücünü kısmen de olsa korumak için çaresizlikle son bir girişimde bulunmak istemesinden kaynaklanıyordu.

Bir müdahale ihtimalinin düşüncesi bile beni ümitsizliğe boğmuştu. Böyle bir şey olursa Kosta Rika'da bulunmak istemiyordum. Ülke dışındaki bizler, tecrit edilecek, yenilginin seyircisi olmaya mahkûm olacaktık. Nikaragua'daki savaşa uzaktan seyirci olmaktansa, yurdumda ölmeyi yeğliyordum.

Malena'nın erkek kardeşi Roy de Montis uçağıyla cepheye cephane ve silah taşıyordu; onunla ertesi gün Nikaragua'ya uçabilmek amacıyla, telsizden talepte bulunmama izin vermesi için Alfredo'yu iknaya çalıştım.

"Ama sana burada ihtiyacımız var," dedi Alfredo.

"N'olursun, Chichí," diye yalvardım, onun için uydurduğum samimi hitapla. "Beni engelleme, José León'la konuşmama izin ver." Bayardo Arce'nin kod adıydı bu.

Sonunda Alfredo'yu ikna edebildim. Bayardo'ya ulaşıncaya kadar telsizin başından ayrılmadım. Bayardo baştan savarcasına, Modesto'ya sorması gerektiğini söyledi. Daha sonra kararı bana bildirecekti.

Sonraki gün yola çıkmak üzere hazırlığa giriştim. Emirlere itaat

etmemeyi göze almıştım. Bir kez Nikaragua'ya ayak bastıktan sonra beni kimse oradan çıkartamazdı. Müthiş heyecanlı, sinirli, son derece kararlıydım. Artık gurbette olmaya tahammülüm kalmamıştı. Sürgünde geçirdiğim yıllar yetmişti. Asıl sorun *compañero*'larımın maçoluğu diye düşünüyordum kendi kendime. Erkek olsaydım, kimse engellemezdi beni. Üniformamı, kırmızı siyah bandanamı, sırt çantamı hazırladım. Maryam'la Melissa'ya nereye gideceğimi açıkladım. Onlara aşılamayı başardığım heyecan dolu, kocaman gözlerle baktılar bana. Zihnime ve kalbime nakşetmek için ellerimi Camilo'nun yüzünde gezdirdim.

17 Temmuz sabahı dörtte Sergio'yla, San José Uluslararası havalimanı yakınlarındaki özel havaalanı Pavas'a gitmek üzere yola çıktık. Uçakta götüreceğimiz cephane dolu kolileri tartmak için doğru dürüst bir tartımız olmadığından, banyodaki –üstüne üstlük pembe– tartıyı yanıma almıştım. Cephane dolu kolileri pembe bir banyo tartısıyla tartmak gülünç olsa da başka çare yoktu. Hiç değilse Roy, kargonun aşağı yukarı kaç kilo geldiği hakkında bir fikir edinecekti.

Sabah sisine bürünmüş şehri kat ederek havalimanına doğru yol alırken, çok değer verdiğim bir halkın sokaklarına ve görüntüsüne veda ediyordum. San José'ye özel bir zaafım vardı. Kendi tarihimin önemli bir bölümü bu şehirde yazılmıştı. Köşede Garnier reklam ajansının binasını gördüm; onun az ilersinde Camilo'nun dünyaya geldiği México Hastanesi vardı.

Paco'yla Roy pistte, uçağın yanında bizi bekliyordu.

Haki üniformam ve ayağımda postallarla arabadan indiğimi gören Paco, "Gidiyorsun, ha?" diye sordu.

"Evet," dedim.

"Ama... José Léon onayladı mı?" dedi hayretle. "Sana burada ihtiyacım var. Gitmen doğru olmaz. Sırası değil şimdi, sorumluluklarım var."

"Şu kolileri tartalım," diye öneride bulundum. "Alfredo nerdeyse gelir. Ona ne dediklerini öğrenelim bakalım."

İçimden Modesto'nun beni engellememesi için dua ediyordum. José Léon büyük ihtimal ilişkimizi biliyordu; o yüzden kararı Modesto'ya bırakmıştı. Erkek dayanışması! Oysa koşullar böyle olmasaydı José Léon'un evet diyeceğinden emindim.

Alfredo göründü. Arabasından çıktı. Bana bakıp hayır anlamında

kafasını salladı? Ne yapabilirdim ki!

"Gidemezsin," dedi bana. "José Léon gitmemen gerektiğine dair bana kesin talimat verdi. Ulusal Konsey'in emri."

Gene de bir an için ihtimalleri tarttım. Bir kez oraya gittikten sonra beni geri gönderemezler diye düşündüm. Ama lanet olası disiplin takıntım galebe çaldı. "Ulusal Konsey'in emri", yani Sandinista Hareketi'nin en yetkili dokuz önderinin kararı üzerimde beklenen etkiyi yarattı. Neticede Konsey kararlarına uymamak düşünülemezdi. Uçağın kapısını örttüm, Roy motoru çalıştırdı. Küçük uçak Nikaragua'nın yolunu tuttu; son umudunu da yitiren bir insanın çaresizliğiyle arkasından bakakaldım.

Havaalanından dönerken, fikren Kosta Rika'dan ve oradaki sorumluluklarımdan koptuğum için Sergio'dan, beni Milena'yla Carlos'un evine götürmesini istedim. Carlos kuzenimdi, Milena da onun karısı. Her ikisi de benimle aynı ekipte çalışıyordu. Keyfim iyice kaçmıştı, kendimi yenik düşmüş hissediyordum. Sergio, en doğrusunu yaptığıma dair beni ikna etmeye çalışıyordu. Ona göre, asıl mesele insanın ne isterse onu yapması değil, kendisine söyleneni yapmasıydı.

Kapıyı açan Milena, "Somoza kaçtı! Somoza kaçtı!" diye bağırarak radyoya işaret ediyordu. İçeri girince bizim takımdan tüm *compañero*'ların orada olduğunu gördüm. Paco, Alfredo, Chepito, Ciro ve Alvaro odaya doluşmuş, kimi koltukta, kimi yerde, kimi de ayakta radyoya kulak kesilmişlerdi. Kimse ne konuşuyor ne de kımıldıyordu. Gözler umutla parlıyordu.

Yanına iliştiğim Paco usulca, "Ulusal Konsey şimdiden Managua'ya saldırı emri verdi," dedi.

Bu sessizliği yadırgamıştım! İçim içime sığmıyor, avazım çıktığı kadar haykırmak, sevinçten zıp zıp zıplamak istiyordum. Radyo spikeri tarih yazıldığının bilinciyle, diktatörün o sabah nasıl kaçtığını vakur bir ses tonuyla açıklıyordu. Somoza ailesinin tümü, bakanları, işbirlikçileri ve yardakçıları, batan bir gemiden canını kurtarmak için az sayıdaki tahlisiye kayığına binmeye çabalarcasına, mevcut uçaklara hücum etmişti. Kendi kendime, Somoza yok artık diye tekrarlıyordum boyuna. Belki de inanması kolay olmadığı için susuyorduk; emin olabilmek için tüm ayrıntıları öğrenmemiz gerekiyordu belki de; sonradan bunun çılgın bir rüya, bir yanılsama olduğunu dü-

şünmememiz için hepimizin aynı zamanda duyması gerekiyordu belki de. Hep birlikte onu radyodan duyduğumuzu bilecektik. Hiçbir kuşku kalmamıştı artık. Somoza ailesi, ilk tiranın kemiklerini beraberlerinde Miami'ye götürmek için mezarını bile açmıştı; kutsal nesnelere saygısı olmadığını düşündükleri halkın, geçmişteki hortlaklardan bile intikam alacağından korkuyor olmalıydılar.

Radyo yayınına kısa bir süre için ara verildi. O anda coşkuyla birbirimizin kollarına atıldık. Öperken, kucaklaşırken, dans ederken, "Somoza kaçtı!" diye tekrarlıyorduk boyuna. İlk önce kim ağlamaya başladı bilmiyorum ya da gözyaşları birinden ötekine nasıl bulaştı; ancak çok geçmeden küçük ev hıçkırıklara ve feryatlara boğuldu. Alfredo'yla gözlerimiz buluştu; Mazatlan'da Marcos'la beraber yediğimiz yemekleri hatırladık. Şair'in evinde, mürekkebimsi alacakaranlıkta Ricardo'yu gördüm, kalın çerçeveli gözlükleriyle Pin'i, evimden ayrılırken Arnoldo'nun yüzündeki tebessümü, Camilo'nun bana Woodstock'la Joe Cocker'ı anlatışını, José Benito'yu, beyaz gömleğini, giderken el sallayışını, siyah Bask beresiyle Gaspar'ı, Blas'ı... Bizimle bu kutlamayı asla paylaşamayacak olan sayısı belirsiz sevgili ölülerimiz boş gözleri, duymayan kulakları, toza toprağa karışmış kemikleriyle canlanarak aramıza katıldı. İçimin derinliklerindeki gizli hazneden gözyaşları fışkırdı apansız. Öyle çok insana, o kadar çok hayata mal olmuştu ki bu haber, bu küçücük, "Somoza kaçtı!" haberi! Tanrım nihayet kırk beş yıl sonra saltanat yıkılmıştı.

Radyo yeni bir flaş haber duyuracağına dair sinyal vermeseydi, kim bilir kolektif gözyaşlarımız nasıl bir sele sebebiyet verecekti! 1981'de yeni seçimler yapılıncaya değin, iktidarın geçici hükümete devredilmesine ilişkin müzakereleri yürütmek üzere, Somoza'nın ve ABD elçiliğinin görevlendirdiği Dr. Francisco Urcuyo Maliaño'nun, devlet başkanlığını üstleneceği duyuruldu. Ne? diye bağırdım, gözyaşlarımı tutmaya çalışarak. Doktor Urcuyo Maliaño, Somoza rejiminin hayattan bezmiş, gamlı, bostan korkuluğuydu.

Birisi, "Bu bir gringo oyunu," dedi. "Urcuyo, ülkedeki olayları 'yatıştırmak' için ABD'nin müdahalesini talep edecektir."

"Bu hiç de kolay değil," dedim. "Hiçbir devlet tanımaz onu."

Bundan sonra neler olabileceğine dair fikir yürütmeye başladık. Kısa bir süre önceki muzaffer havanın yerinde yeller esiyordu. Toplantı dağıldı. Ben, Paco ve Alfredo'yla irtibat merkezine gittim. Ulu-

sal Muhafızların kaçtığını bildiren bölük komutanlarının raporlarını dinledik. Managua'yı ele geçirmek için başlatılan topyekûn saldırı sabahtan beri devam ediyordu. Çeşitli cephelerden birlikler şehir merkezine doğru ilerliyordu. Gelgelelim, Ulusal Muhafızlar şehri savunmak şöyle dursun, hiçbir direniş göstermemişti. Somoza'nın yüreklere korku salan ordusu kitleler halinde teslim oluyor, binlerce asker de Honduras'a sığınıyordu.

Eve döndüm. Olayların azametini yavaş yavaş kavrıyordum. Ağabeyim, karısı Kathy, kız kardeşi Diana, çocuklar, çocukların dadısı Maria Elsa oturma odasında haberi kutluyorlardı. Birbirimize sarılıp öpüştük, hâlâ inanmazlık içindeydik. Buzdolabından, bana armağan edilip de yıllardan beri bu an için sakladığım şampanyayı çıkardım. Managua'ya, annemle babama telefon ettim, sevinçten deliye dönmüşlerdi. Arkadan gelen havai fişek seslerini duyabiliyordum.

Babam, "Herkes coşku içinde zaferi kutluyor," dedi. "Her yerde havai fişekler atılıyor. Evimizin önünden sürekli geçen gerilla alayları sokaklardaki insanlarla kucaklaşıyor, '*Patria Libre o Morir*,' Ya özgür ülke, ya ölüm, diye bağırıyorlar. Canım kızım, kazandınız. Tebrikler."

"Urcuyo Maliaño meselesi ne oldu?"

"Çoktan kaçtı diyorlar. Zaten başkanlığa heveslenmek için adam aklını kaçırmış olmalı. Bir gün bile sürmedi saltanatı. Merak etme o iş halledildi. Sizler kazandınız. Ne zaman geliyorsun?"

18-19 Temmuz 1979. Çılgın iki gün. Sihirli, kadim bir büyünün etkisiyle sanki evrenin yaratıldığı çağa geri gittiğimizi hissettiren iki gün. Gazeteciler etrafımı almıştı. Paco tekrar tekrar birliklerin dağıtılmasının bile belli bir düzen içinde gerçekleştirilmesi gerektiğini hatırlatıyordu bize. Kocam Sergio da herkese sakin olması için telkinde bulunuyordu. Halbuki ben? Ruhum bedenimden kurtulup son sürat Nikaragua'ya uçmak için yakarıyordu. Bana hiç kimse engel olamazdı artık.

Ne var ki, Sergio, "Gazeteler çıkmıyor. Somoza, *La Prensa*'yı yağmalatıp bombalamış. Zafer sayısını basacak kimse yok," dedi. "Burada basmamız gerekiyor onu." Haklıydı. İkimiz gazeteyi baskıya hazırladık; dört sayfalık bir tabloid. Adını da *Patria Libre* koyduk – Özgür Ülke. Sergio sayfa düzenini yapıp matbaaya götürdü. Gaze-

te benim çıkış vizem oldu. Onu birimizin Nikaragua'ya götürüp dağıtması gerekiyordu.

Bir uçak kiralayacak kadar parayı sempatizanlarımızdan sağladık. Sonraki gün gazete basılır basılmaz yola çıkacaktık. Kosta Rika tv kanalları sürekli olarak Nikaragua'dan canlı yayın yapıyordu. Managua'ya giren gerilla birlikleri ekranda göründü. Hırpani giysileri, kırmızı siyah bandanalarıyla kadın erkek binlercesi otobüslere, damperli kamyonlara, kamyonetlere doluşmuştu. Sandinista Ulusal Konseyi kuzeyden gelen birliklerin buluşma noktası olan bir havalimanında basın açıklaması yaptı. Televizyonda birbiri ardına alana inen uçaklardan çıkan gazetecileri, siyasi sürgünleri, macera meraklılarını izledik. Konsey yeni kabinenin kurulduğunu açıkladı.

Evde sevinçten dans ediyor, kızlarımı ve Camilo'yu kucaklıyor, şaşkın, mütebessim, ufacık yüzlerini öpüyordum.

NİKARAGUA'YA DÖNÜŞ

Tiene el mundo otra cara. Se acerca lo remoto
En una muchedumbre de bocas y de brazos.
Se ve la muerte como un mueble roto,
Como una blanca silla hecha pedazos.

Miguel Hernández

Dünyaya yeni bir yüz. Uzaklar yakın oldu
Yığınların sesleriyle kolları arasında
Ölümün yıkılışını görüyoruz
Sanki kırık beyaz bir iskemle.

OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM

Managua'ya gazete dağıtarak giriyorum

MANAGUA, TEMMUZ 1979

SONRAKİ GÜN, 20 Temmuz'da, Milena ve Paco'nun emrime verdiği dokuz *compañero*'yla birlikte, eski bir DC-3'le Managua'ya uçtuk. Uçağın piste inişini hepimiz coşkuyla alkışladık. Gözlerimi kapatınca hâlâ her şeyi mükemmelen görebiliyorum: öğle güneşinin asfalt pistte yansıyışı, uçağın kapısı açılır açılmaz yüzümüze çarpan yakıcı hava, gazete sayfalarının rüzgârda çırpınışı. Kabinde bulunan sadece bir sıra oturacak yerin önüne kırk bin nüsha yığılmıştı. Garip şekilde bomboş olan pistte haki üniformalı genç bir adam uçaktan inmemiz için seyyar merdiveni iterek bize doğru koşuyordu. Herkes kutlama töreni için alanda, dedi; ama Ulusal Konsey bizim ve gazetelerin şehre ulaştırılması için bir kamyon tahsis etmişti. Depremden kısa bir süre önce inşa edilmiş olan modern terminalin bildik siluetini gördüm. Genellikle yakınlarını karşılamaya gelenlerle dolup taşan teraslar bomboştu. Mülteci bürosuna doğru yürüdüm. Duyularım sıcağın, kokuların ve bulutların hoşluğundan bayram ediyordu. Neonla aydınlatılan geniş, alçak tavanlı odadaki masada askeri üniformalı bir kız oturuyordu. Çantamda pasaportumu ararken kız gülümseyerek, "Pasaporta gerek yok, *compañera*, burası senin ülken," dedi. Gerçekten de o andaki kadar benim olmamıştı hiç.

Mülteci bürosundan çıkıp alana doğru yürürken, depremden sonra hiç görmediğim eski arkadaşım Justine çıktı karşıma. Kollarını açmış, kocaman buğulu gözlerle, gülerek bana doğru geliyordu. Doğrusu hiç tahmin etmemiştim onunla karşılaşacağımı, bir hayalet görmüş gibiydim. Annemlerden geleceğimi öğrenince sürpriz yap-

mak istemiş, özgür ülkemde bana hoş geldin diyerek evime götürmeye gelmişti. Çok tedirgin olmuştum; yaşadığımız apayrı hayatların apansız aramıza girdiği hissine kapıldım. Onu incitmeden kendisiyle gidemeyeceğimi nasıl anlatacağımı bilemiyordum. Beni karşılamaya gelmesinden çok duygulanmış olsam da, gazetelerle beni bekleyen çocukları bırakamazdım. Justine'e bunu açıkça en basit şekilde söylemek zorundaydım, ama korktuğum başıma geldi. Gözleri kederlendi. Uğradığı hayal kırıklığına tanık olmak, yalnız başına geri dönüşünü izlemek üzüntü vericiydi. Ben de zaten, bir gün önce televizyonda gördüğüm cıvıl cıvıl havaalanının terk edilmişliğinden, etrafımdaki sessizlikten, büyük beyaz binayı kuşatan tekinsiz ıssızlıktan dolayı hüzün içindeydim. Bundan böyle bu kasvetli imgenin üzerine Justine'in kederli yüzü yerleşecekti. Neyse ki, huzursuzluğumdan silkinmeyi başardım. Daha sonra nasılsa Justine'e de, annemle babama da bu durumu açıklayacak zamanım olacaktı. Beni sabırla bekleyeceklerdi; hep beklemişlerdi. Ama tarih beklemezdi. Bugünün bir daha yaşanması mümkün değildi ve ben bunu yaşamalıydım.

Gazeteleri yüklediğimiz kamyonun kasasına doluştuk. Sürücüye sadece bizi alması söylenmiş, nereye götürüleceğimiz ve kime tekmil vereceğimize dair talimat verilmemişti. Komutanlar ve Ulusal Konsey üyeleri Somoza'nın eski makamı olan El Bunker'de karargâh kurmuşlardı.

"Doğru alana gidelim," dedim. "El Bunker'e daha sonra gideriz."

Kuzeydeki anayoldan şehre yöneldik. Yanık lastik kokusu havayı ağırlaştırmıştı. Her tarafta öbek öbek, dairesel alevler görülüyordu. Parke taşı yığınları, açık hendekler, barikatların bulunduğu yerlere işaret ediyordu. Ne sihirdir ne keramet, havalimanından ayrıldıktan az sonra, beni kederlendiren kimsesizlik duygusundan eser kalmadı. Kamyon ağır ağır Managua'nın sanayi kesimindeki kalabalık işçi mahallelerinden geçiyordu. Bir dizi küçük fabrikanın arasına serpiştirilmiş bakkal dükkânları, otobüs durakları, benzin istasyonları, eczaneler... Az ötede, göle doğru ilerlerken daha da derme çatma evler karşımıza çıktı. Giderek, yolun iki yanında yürüyen, parlak renkli bayramlık giysilerini giymiş kalabalığa gömüldük. Bizi fark edince neşeyle el sallayıp, Sandinista sloganları attılar, özgür Nika-

ragua'yı *viva* diye bağırarak selamladılar. Yüzlerindeki sevinç iç içe halkalar halinde yayılıyor ve devasa bir coşkuya, koskocaman bir tebessüme dönüşüyordu. Kutlama sevinci sirayet edici, kalabalıkların enerjisi coşkun ve heyecan vericiydi. İnsanlar ellerimizi sıkmak için uzanınca, görevimi yerine getirmenin tam zamanı olduğunu düşündüm.

"Haydi gazeteleri dağıtalım," dedim *compañero*'larıma.

Bunun üzerine, avazımız çıktığı kadar "Özgürlük" diye bağırarak gazeteleri elimizde sallamaya başladık. Kalabalıklar, "ya da ölüm," diye karşılık veriyordu. İçselleştirmiş oldukları Sandinista savaş narasıydı bu. Tüm duvarlarda yazılıydı, daha önce orduyla göğüs göğüse savaşırken, sokak gösterilerinde, her yerde durmadan haykırmışlardı.

Bu nara, sıcak bir yaz gününde şehrimin sokaklarında yarım yüzyıldan sonra ilk kez yüzünü gösteren özgürlüğün, zaferin, cesaretin simgesiydi. Gazeteleri kapmak için onlarca el uzandı. Yüzlerdeki hevesi, umudu, coşkulu iyimserliği unutmam mümkün değil. Bu ânı yaşamak çektiğim tüm acılara, gözyaşlarına, başımdan geçen her şeye bedeldi. Böyle büyük bir mutluluğa tanık olduktan sonra daha ne isteyebilirdim? Çabalarımızın hedefi bu tebessümler değilse, neydi? Kimi tereddütler var idiyse bile, o anda, orada yok oldu. Hayatımızın amacı buydu işte: insanların güldüğünü, sevinçten uçtuğunu görmek. Gülen yüzlerden ve uzanan ellerden oluşan bir dalgaya kapılmış gibiydim. Nasıl da içtenlikle uzanıyordu bu eller –iri eller, narin eller– gazeteyi almak isterken elime değiyordu; sarı giysili kadının parfümü ne kadar iç gıcıklayıcıydı. Ya bize dokunabilsin diye küçük oğlunu omzuna alan adam; kalın saç örgüsü beline kadar inen, önlüğünü kuşanmış, "Kızım bana da bir tane verir misiņ?" diyen yaşlı kadın.

Kamyon aniden hızlanınca yüzler uzakta kaldı; ama çok geçmeden yenileri peydahlandı. Suyu çenemden damlayan kıpkırmızı, bal gibi karpuz tadındaydı sevinçleri. Çevremi kuşatan coşkuda benim de küçücük bir payım olduğunu hissetmenin getirdiği tatminkârlıkla, hiçbir münferit mutluluk uzaktan yakından karşılaştırılamazdı. Bu kez içimdeki ölüler hayat buldu. Benim gözlerimle olup biteni görmek için hazırlandıkları izlenimine kapıldım. Yanaklarımdan süzülen gözyaşları yüzümdeki tozu çamura dönüştürüyordu. Nihayet ölü yoldaşlarım teselli bulacaktı. Ölmek, insanın neden yaşadığını

bilmemesi kadar feci bir şey değildi; onlarsa bunu en başından beri biliyordu. Kamyonla Managua'ya doğru ağır ağır gidişimiz bana doğumu, çekilen acılardan sonra duyulan sevinci hatırlattı. Ülkemin doğumuna tanıklık ediyordum.

Ortalığa yeniden sessizlik çökmüştü. Görkemli Katedral'le, Ulusal Saray'ın yer aldığı meydanın ilersinde, ortasında bir *gazebo* bulunan park vardı. Ama kimseler yoktu ortalıkta. Ancak o zaman yolda rastladığımız kalabalıkların kutlamalardan sonra evlerine dönmekte olduklarını anladık. Kocaman ıssız meydanda rüzgâra kapılmış kuru yapraklar gibi toprağı uğultuyla çiğneyen binlerce insandan geriye kâğıt, çöp ve süprüntüden başka bir şey kalmamıştı.

OTUZ ALTINCI BÖLÜM

Sıfırdan başlama zorunluluğunu fark ediyoruz

MANAGUA, TEMMUZ-AĞUSTOS 1979

YÖNETİME el koymuştuk. Bu deneyim, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Naziler'in terk ettiği şehirlere Müttefik askerlerinin girişine ait imgelerin zihnimde canlanmasına yol açtı. Halk bizi benzer bir coşkuyla karşılıyordu ve biz benzer bir iktidar boşluğunda bulmuştuk kendimizi: Geçmişten hiçbir şey kalmamıştı. Devlet bütünüyle çökmüştü. Ne mahkeme, ne polis, ne ordu, ne hükümet ne de bakanlar vardı. Bürolarda, askeri sığınaklarda in cin top oynuyordu. Daha bir gün önce devleti yıkma amacındaki gerillalar ve firarilerken, şimdi birdenbire –bu gençlikle– bundan böyle her şeyin bize bağlı olduğunun bilinciyle, kendimizi eski rejimin terk ettiği bir şehirde bulmuştuk.

Managua coşkulu bir kaos içindeydi; kimileri bu durumdan istifade kargaşa çıkarmaktan geri kalmadı. Zenginlerin ve askerlerin kilit vurup terk ettiği boş evlerden bazıları yağmalandı. Kırmızı siyah bandanalı gerillalar, Somoza yandaşlarının arkalarına bakmadan kaçarken bıraktıkları taşıtlara binmiş, büyük bir keyifle son sürat şehri turluyordu. Kadınlı erkekli bazı halk milisleri kendiliklerinden trafik polisliğine ya da genel düzeni sağlamaya soyunmuş, hatta içlerinden bazıları kendilerine *comandante* süsü vererek rastgele tutuklamalarda bile bulunmuştu. Eğer haberlerde görülmüş ya da adınız herhangi bir yetkiliyle bağlantılandırılmışsa, *compañero*'lar olsun, siviller olsun size bir unvan yakıştıracaktı. O sıralar gittiğim her yerde, "Komutan Belli," hitabıyla karşılaşmak komik geliyordu bana. Girilmesi izne bağlı yegâne bölge, eskiden Somoza'nın sığınağı olan Sandi-

nista Ulusal Konseyi Karargâhı'ydı. Geri kalan askeri ya da idari tesisler herkese açıktı. Kamyonumuz La Loma de Tiscapa'ya tırmanırken kimse bize engel olmadı. Ulusal Muhafızların ve Somoza'nın güvenlik görevlilerinin büroları şehrin en yüksek tepesindeydi. Bu tepe aslında bir yanardağdı ve kraterinde bir göl vardı. 1972 depremi öncesine kadar başkan burada oturuyordu. La Loma diktatörlüğün meşum simgesi, geçit vermez kalesiydi. Oysa o gün kimselerin olmadığı kontrol noktasından evimize gidiyormuş gibi geçtik. İlk kez gördüğümüz bu yasak bölge, üstü başı dökülen genç askerlerin bulunduğu bir yaz kampını çağrıştırıyordu daha çok. Kadınlı erkekli yüzlerce gerilla çimenlere serilmiş, bir öğrenci gezisindeymişçesine sarmaş dolaş, gülüyor, şarkı söylüyor, eğleniyordu.

Ulusal Muhafızların gazinosunun önündeki küçük alanda kamyondan indik. Şehrin panaromik manzarasını seyrettiğimiz terasın üstünden tatlı, ılık bir yel esti; bir hayli uzakta göl ve yanardağlar görülüyordu. Orada durdum. Birdenbire çocukluğumda çok sevdiğim bir kitapta görmüş olduğum bir resim canlandı gözümün önünde. Çimenlere uzanmış, harikulade güzel bir manzarayı seyre dalmış küçük bir kızın resmiydi bu. Altındaki yazı şöyleydi: "Dünya benimdi, sanki her şey bana aitmiş gibi geliyordu." O anda fiziksel olarak "iktidara el koymanın" ne anlama geldiğini kavradım. Adeta tanrısal bir esinle, aniden tarifsiz bir heyecan hissettim; hem gurur, hem de, hayatın bana bu günü bahşetmiş olmasından dolayı şükran duydum. Dünyayı değiştirmek gibi bir hayaliniz varsa, onu gerçekleştirebileceğinizi hissetmenizden daha üstün bir güç yoktur ve o gün, orada her şey mümkündü; gerçekleşmeyecek hiçbir hayal yoktu. Üstelik sevincimiz sürüyordu. Gazinonun arkasında, tepenin daha yukarsındaki binalara yönelirken adımın çağrıldığını duydum. Arkama döndüm, Freddy bana doğru geliyordu. Öldüğünü sandığım bir *compañero*'ydu Freddy. Beni kollarına alıp havaya kaldırdı, tıpkı filmlerdeki gibi fırıl fırıl döndürdü. Ona bakıyor, inanmazlık içinde sakalını okşuyor, esrarengiz bir şekilde hayata dönmüş olmasından mutlu, gülerken ağlıyordum. Freddy'yle birlikte yürüyerek ordunun, Ali Baba masalındaki kırk haramilerin mağarasını aratmayan, korkunç ambarına girdik. Karanlık, yüksek tavanlı odalar yığınla üniforma, kasalar dolusu içki, konserve yiyecekler ve hayatımda görmediğim kadar çok sayıda silah ve cephaneyle tepeleme doluydu. Çok sayıda

gerilla, aralarında şakadan çekişip gülüşerek, raflardan pantolonlarla gömlekleri indiriyor, eski üniformalarını yenileriyle değiştiriyor, eskileri havalara fırlatıyordu. Ben de kendime yeni bir üniforma seçtim; silahların bulunduğu depodan da bir Madsen hafif makineli tüfek aldım. Oradan sorumlu olduğundan pek de emin olmadığım Harold adlı tanıdık bir *compañero* bana bir kutu mermi verdi. Ganimetimden hoşnut olarak kamyona bindim. Yol boyunca birçok eski *compañero*'yla karşılaşıp, sarmaş dolaş öpüştük. Olağanüstü bir şenlik havası, sonsuz bir mutluluk içindeydik.

O geceyi ekibimle, telefon şirketinin bakım işlerinden sorumlu işçilerin külüstür yatakhanesinde geçirdik. Karanlık çökünce tehlike yeniden baş gösterdi. Gün boyunca gizlenip, karanlıktan yararlanarak ortaya çıkan Ulusal Muhafızlar arabalarla kontrol noktalarından geçerek oralarda nöbet tutan milislere ateş açtı. Öte yandan her fırsatta ateş etmeye hevesli genç milisler de bazen sebepsiz yere bazen de gerginlikten silaha sarılıyordu.

Daha sonra içlerinden biri, "Can sıkıntısına iyi geliyor," demişti.

Sonraki gün gazetelerin geri kalanını dağıttık. Annemlerde bir kahraman gibi karşılandım. Orada olduğuma inanamıyordum bir türlü. Ev aynen bıraktığım gibiydi. Hiçbir şey değişmiş görünmüyordu. Oysa her şey öylesine farklıydı ki. Annemle babam orada kalmamı istiyordu. Giysilerimi getirip getirmediğimi, Sergio'yla çocukların ne zaman geleceğini sordular. Eski odamda kalabileceğimi söylediler. Sergio'yu aradım. Kızlarla konuştum. Sonra banyo yapıp giyindim; evdekilere işim olduğunu söyledim. Yeni üniformalarımdan birini giymiş, makineli tüfeğimi yanıma almıştım. Babamın arabasını Somoza'nın karargâhına sürdüm. Modesto'yu bulmak, bir an önce işe koyulmak istiyordum. Yapılacak o kadar çok iş vardı ki.

Karargâhta –Somoza'nın kendisi için inşa ettirdiği bombalara karşı korunaklı, lüks sığınağında– bir kumanda merkezinin, etrafında fırtına koparkenki sessizliğini hissedebiliyordunuz. Duvardan duvara halı kaplı, deri koltukların ve masif ahşap masaların yer aldığı klimalı odalar arı kovanı gibiydi. Sandinista Konseyi üyeleri işleri yoluna koymak ve ülkeyi yeniden ayağa kaldırmak üzere harekete geçmiş, sağa sola emirler yağdırıyordu. Biraz şaşkın ama heyecan içinde tiranın sığınağını bir ucundan öbürüne dolaştım. Somoza'nın

yatak odasında genç gerillalar devasa yatağın üzerinde alt alta üst üste çocuklar gibi yuvarlanıyordu. Bazıları banyoda, tuvaletin yanındaki telefonla konuşmak için kuyruğa girmişti.

Modesto'nun bana sonradan anlattığına göre o gün iktidarı bütünüyle ele geçirmiş olmamız olağanüstü bir sürprizdi. Zira zaferden önceki haftalar boyunca, bir şekilde iktidarın paylaşılacağı öngörülmekteydi. Bu ya ABD'nin planına göre Somoza'nın ordusunun kısmen tasfiyesi ya da iki tarafın ortaklaştığı bir yönetim tarzında olacaktı. Diktatör kaçtıktan sonra kimse Ulusal Muhafızların böyle çil yavrusu gibi dağılacağını aklına getirmemişti. Yerleşmiş olduğu toplantı odasındaki yüksek arkalıklı sandalyelerden birinde oturan Modesto, halinden memnun ama yorgun görünüyordu. Toplantı masası dikdörtgen şeklindeki pek de geniş olmayan odanın nerdeyse tamamını kaplıyordu. Avluya bakan büyük bir pencere vardı. Oda ötekiler gibi boydan boya halı kaplıydı, duvarlarında diktatörün iktidarının son günlerinde uğradığı yenilgilerin işaret edildiği haritalar duruyordu hâlâ.

Modesto'ya yeniden kavuşmam hiç de hayal ettiğim gibi olmadı. Kaybedecek hiçbir şeyi olmayan sıradan bir gerilla değildi o artık. Ülkenin sayılı önderlerinden biriydi. Bana bakıyor ama görmüyor gibiydi. Onu işleriyle baş başa bırakıp sığınakta dolaşarak görmediğim yerlerini keşfe koyuldum. Sığınak olarak planlandığı için derli toplu ve işlevseldi. Doğal ışığını sadece, duvarları aynı zamanda koruyucu bir siper işlevi gören dar bir iç bahçeden alıyordu. Somoza'nın memurlarına ait olduğunu sandığım küçük bir odada, Güney Cephesi'nde bizimle birlikte savaşan Montonero gerillalarından Arjantinli bir kadın Somoza'nın fotoğraflarını, diplomaları ve nişanlarını duvarlardan büyük bir hışımla indiriyor, muhtemelen yakmak amacıyla yere atıyordu. Dar bir dikdörtgen biçimindeki sığınağın ucundaki küçük mutfakta kadın gerillalar, yan taraftaki yemekhanede hararetle tartışan adamlara, pirinç, fasulye ve kilerde buldukları leziz kızılcık konservesiyle yemek hazırlıyordu. Her yerde askerler vardı; çeşitli cephelerden gelen komutanlar da sığınaktaydı. Birçoğunu şahsen tanıyordum. Onlardan biri olan Ezequiel, kucağındaki kaplan yavrusunu okşamakla meşguldü – isyan ya da *runga* diye de adlandırılan ayaklanma sırasında bu hayvan maskotu olmuştu onun. *Compañero*'lar koridorlarda, odalarda ve kütüphanede emir almayı

bekliyordu. Vakit öldürmek için birbirlerine maceralarını anlatırken, hikâyelerini teatral bir üslupla, taklitlerle bezeyerek canlandırıyor, kahkahalar hiç eksik olmuyordu. Danışma merkezindeki çok alımlı iki kadın telsiz aracılığıyla uyum sorunlarını çözmeye, halk için gerekli malzeme ve yaralılar için doktor talebinde bulunan belediyelerle ve bölgelerle iletişim sağlamaya çalışıyordu.

Modesto'yla toplantı odasında nihayet baş başa kaldığımızda vakit bir hayli ilerlemişti. Ertesi gün, medyayla ilişkilerden sorumlu olan Bayardo Arce'nin beni görevlendireceğini söyledi. Kafamı salladım.

"İlişkimize gelince, bu şekilde devam edemeyiz," diye buyurdu. "Sen durumunu netleştirmeli, bir karar vermelisin. Aslında ben kimseyle beraber yaşayabileceğimi sanmıyorum. Sana söylemiştim önce de; yalnızlığı seviyorum ben. Ayrı evlerde oturmakla bu mesele çözülebilir."

Modesto'nun ayrı evlerde yaşamayı teklif etmesi gücüme gitmişti: İkimiz ayrı evlerde yaşayabilelim diye mi Sergio'yu terk edecektim?

Öfkeden gözüm dönmüştü, "Generalin metresi gibi," dedim. Ulusal Muhafızlar sevgililerine ayrı evler tutmakla ünlenmişti.

İkimiz de çok hırslanmıştık, ama tartışma halının üzerinde, Somoza'nın toplantı masasının altında, iskemlelerin bacakları arasında sevişerek son buldu.

OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM

Ülkede TV kanallarının sorumluluğunu üstleniyor ve ilk Sandinista haberlerini yayınlıyorum

MANAGUA, 1979

ERTESİ GÜN Bayardo Arce, devlet televizyonu Kanal 6'nın sorumluluğunu üstlenmemi istedi. O tarihte Nikaragua'da sadece iki televizyon kanalı vardı.

"Ekibinle git ve duruma el koy," dedi. "Akşama kadar haberleri derleyip saat sekizde yayına gireceksin." Televizyon stüdyoları, kraterin yanından geçen, La Loma'yla Askeri Hastane'nin bulunduğu caddenin üzerindeydi. Malikâneden bozma eski ve çirkin bir yapıydı, sonradan hiç estetik gözetilmeden kimi eklemeler yapılmıştı. Silah elde içeri daldık; La Loma'ya bir tünelle bağlı olduğu rivayet edilen bodrumda çok sayıda Ulusal Muhafız'ın saklanmış olabileceği söylenmişti bana. Oysa ne tünelden ne de askerlerden eser vardı. Etrafı kolaçan ederken, sadece bir sürü eski tv ile henüz ambalajı açılmamış yenilerini bulduk. Binanın öteki bölümleri –stüdyolar, arşivler, ofisler– feci şekilde yıkıma uğramıştı; Somoza'nın adamları orayı terk etmezden önce vahşi atlara çiğnetmişti sanki. Tekrar dışarı çıktığımda çimenlikte bir grup insanın bekleştiği dikkatimi çekti. Bunlar televizyon istasyonunun hizmet ve orta kademe görevlileriydi. İşlerinin başına dönüp dönemeyeceklerini öğrenmek için bekliyorlardı. İçerdeki harabiyetin üstesinden gelmek için bize yardım edebilecek onlardan başka kimse bulunmadığından, hemen orada bir toplantı düzenleyerek, birlikte çalışmanın yararlarından söz eden devrimci bir nutuk attım.

Sözlerime son verirken, "Şimdilik size maaşlarınızı ödememiz mümkün değil, ama yemek verebiliriz," dedim. "Durum normale dö-

nünce bu sorunlar da çözülecek. Ama önce ortalığı toparlamalıyız, akşam haberlerini hazırlamamız gerekiyor."

Küçük nutkum alkışlarla karşılandı. İçlerinden bazıları yanıma gelip Somoza'yı aslında desteklemediklerini, evlerini geçindirmek için orada çalışmak zorunda kaldıklarını söyledi. Bazı yüzler reklamcılık yaptığım günlerden aşinaydı.

O gün kargaşanın orta yerinde, külüstür bir daktilonun tuşlarına vura vura akşam haberlerinin metnini yazdım ve Sandinista Haberleri olarak vaftiz ettim. (O günlerde "Sandinista" etiketini hiç tereddüt etmeden kullanıyorduk, zira FSLN henüz siyasi bir parti değildi. "Sandinismo" ise yurtsever, kapsayıcı bir hareket olarak varlığını sürdürüyordu. Bu durum daha sonra değişecekti.) Haberler şöyle başlıyordu, "Devrim, yolunda ilerliyor! Devrim güçleniyor!" Daha başka neler söylediğimi hatırlamıyorum. Alelacele, en fazla on dakika içinde yazdığım birkaç cümle daha sonraki yıllarda akşam haberlerinin başında kullanılmaya devam etti. Sandinista Televizyon Yönetimi olarak adlandırdığım kurumun çiçeği burnunda yöneticisi olarak, o akşam (zeytuni üniformam ve kırmızı siyah bandanamla) ekranda görünüp haberleri sunduktan sonra, programda meydana gelebilecek teknik aksaklıklardan dolayı kısaca özür diledim.

Ertesi gün ekibimdeki *compañero*'ları, başka işler yapmaya hazır olduklarını üstlerine bildirmeleri için azat ettim. TV istasyonunda örgütlenme çalışmalarının yanı sıra, programları düzenlerken öncelikle arşivlerde bulduğumuz belgeselleri ve eğitici programları yayınlamaya karar verdim. Öğleden sonra stüdyoya dostum Bosco ile yaratıcı ve yetkin bir reklamcı olan Iván García geldi. Sonraki günlerde gönüllü çalışmak için kadın erkek pek çok gazeteci, teknisyen ve kameraman bize başvurdu. İddialı projelerimizle ülkenin televizyon yayıncılığında yeni bir dönemin kapısını açıyorduk. Sadece Nikaragua'da değil, Kosta Rika'da da, televizyonun olağanüstü imkânlarının nasıl çarçur edildiğinden yıllardır şikâyet edip duran biri olarak, aniden yeni, özgür, devrimci Nikaragua'da devlet televizyonu programlarının planlanmasında yetki sahibi olmuştum. Aklıma esebilecek fevkalade çılgın herhangi bir projeyi uygulamakta tamamen özgürdüm. Elbette romantik bir aydın olmam hasebiyle, halk için eğitici ve kültürel yayınların öncelikli bir yeri olacaktı. ABD'den ithal komedilere, *Bonanza* ve *I Dream of Jeannie* (bunu sevdiğimi itiraf

etsem de) türünden filmlere yer yoktu bundan böyle. Tercihlerimiz Jacques Cousteau, Chaplin filmleri, bilim ve doğa belgeselleriydi. Bunlardan başka gerilla liderleriyle söyleşiler, ülkenin geleceği konusunda tartışmalar ve Nikaragua halkına odaklanan programlar yayınlıyorduk. Ne var ki elimizdeki malzemenin yüzde altmışı, dikta döneminden kalma Amerikan tv dizilerinden oluşuyordu ve depolar çöpe atmak istediğim eğlendirici tarzda filmlerle doluydu. Belgeseller ve eğitici programlar sayıca azdı. Çoğunlukla zamanı doldurmak için aynı şeyleri tekrar tekrar yayınlamak zorunda kalıyorduk. Bu arada kasıtlı olmayan, son derece komik ama yanlış anlamalara sebep olacak durumlar da meydana geliyordu. Küba'da, Moncada' nın ele geçirildiği 26 Temmuz'un yıldönümünde, henüz devrimimiz bir haftalıkken, Fidel Castro'nun konuşmasını ve Sandinista Devrimi'ne selamını yayınladık. Ardından, olağan program akışı doğrultusunda o günün filmi gösterilmeye başladı: Charlie Chaplin'den *Büyük Diktatör.*

O sırada annemlerdeydim; tam olarak hatırlamıyorum ama, ya yeni atanan İçişleri Bakanı Tomás Borge'den ya da Bayardo'dan, yani Ulusal Konsey'e mensup birinden bir telefon geldi.

"Gioconda, Fidel'in konuşmasının ardından diktatörü hicveden filmin yayınlanmasına sen mi karar verdin?"

"Hangi diktatör? Kimden bahsediyorsun? Hicvedilen kim?" diye sordum. Telaşla ve şaşkınlıkla televizyona koştum. Asker üniformalı Charlie Chaplin, palyaçovari bir dansla yerküreyi oradan oraya fırlatıyor, sembolik olarak imha ediyordu.

"Aman Tanrım, aklımın ucundan bile geçmiş olamaz böyle bir ima. Hemen kesiyorum yayını."

"Bundan sonra daha dikkatli ol, tamam mı?" dedi hattın öbür ucundaki ses, muzip ve halden anlayan bir tonda. "Kübalı dostlarımızın bu gibi şeyleri bizim kadar hafife almadığını unutma. Onu hemen yayından kaldırıp yerine kaplanların hayatına dair belgesellerden birini koy."

Güldüm. Aslında çok matrak bir raslantıydı bu. Stüdyoyu arayarak filmi yayından çekmelerini, yerine kaplanlar ya da filler hakkında zararsız bir film koymalarını söyledim. Bilimsel ve eğitsel belgesellerle dolu bir haftadan sonra hiç kimsenin –ne halkın, ne *compañero*'ların ne de benim– bu sıkıcı yayınlara tahammülü kalmamıştı.

Çekine çekine, ilerde daha iyi filmler yapıncaya kadar eski komedi filmlerini devreye sokmaya karar verdik.

Özel olan öteki Nikaragua televizyonu Kanal 2'ye de Devrim adına el koydum. Savaş yüzünden ülkeyi terk eden sahipleri onu, saygın bir avukat ve aynı zamanda akrabaları olan Dr. Luis Pasos Arguello'ya emanet etmişti.

"Kanal 2'nin tesislerine ihtiyacımız var, Doktor," dedim.

Aile dostu olan Dr. Pasos –kızı sınıf arkadaşımdı– "Elbette, lafı mı olur," dedi hiç tereddüt etmeden. Aramızda iyi ilişkilerden kaynaklanan bir güven vardı. Doktor büyük bir incelikle tesisin tüm imkânlarından yararlanmamızı sağladı. Çok geçmeden kanalın sahibi olan damadı ülkeye geri döndü.

Zaferle sonuçlanan askeri bir harekâtın ardından, halkın büyük desteğiyle iktidara gelince, aklımıza esen her şeyi yapmaya muktedir olduğumuza dair bir hisse kapılmıştık. Örneğin, sadece Somoza' ya ve onun işbirlikçilerine ait mülklerin kamulaştırılacağına ilişkin bir karar alınmıştı. Buna rağmen birkaç ay sonra Kanal 2 kamulaştırıldı. Sahiplerinin Somoza yanlısı olduğu iddia ediliyordu; oysa sadece akrabalık ilişkisi vardı ve bu tamamen haksız bir eyleme kılıf yapıldı. Kararı değiştirme yetkim olmasa da, anahtarların zamanında büyük bir güvenle bana teslim edilmiş olmasından ötürü, bu kamulaştırmadan kişisel bir pişmanlık duydum. Bu gibi davranışlar kısa zamanda özel sektörün Devrim'e güvenini sarstı ve yeni bir toplumsal sözleşme yapma yolundaki girişimleri engelledi. Daha önce yapılmış anlaşmalar da "nitelik değişimi"ne uğradı; siyasi partilere, kişilere ve özel sektöre tanınmış kimi ayrıcalıklara itibar edilmedi. Halk çoğunluğunun yararlanacağı radikal değişimleri gerçekleştirebilmek için egemenliğini kanıtlamak zorunda olan Sandinistalar, iktidarı paylaşarak ulusal bir koalisyon kurma umudu taşıyan öteki partileri dışladı. Diktatörlük bertaraf edildikten sonra, bu kez burjuvaziye yüklenildi. Üst sınıftan ailelere mensup Sandinistalar, mücadele sırasında yapılan sözleşmelere uyulmamasına karşı itirazda bulunmaya cesaret edemedi. Üzerimize şüphe çekmekten korkuyorduk. Burjuvazinin hiç de masum olmadığını ve genç Sandinista liderlerinin tecrübesizliğinin açığa çıkması için fırsat kolladığını birinci elden biliyordum. Aynı zamanda, onları kendimize düşman edersek, bizimle öle-

siye mücadele edeceklerini de biliyordum. Ancak, yoldaşlarımın çoğunun bu durumu önemsediği söylenemezdi. Her sorunun üstesinden gelecek derecede güçlü hissediyorlardı kendilerini. Bir kez daha amaç, araçları haklı kılar düsturu kazanmıştı.

TV yöneticiliğini üstlendiğim dönemde mutlu olduğum söylenemez. O günler, öyle büyük imkânlara gebeydi ki, şimdi geriye baktığımda aklımı daha iyi kullanmadığım için esef ediyorum. Benliğimi ele geçiren tutkuya esir olduğum, o tutkunun beni yaşadığımız dönemin eşsizliğinden ve kıvancından yoksun bıraktığı için pişmanlık duyuyorum. Yeniden doğuşun gerçekleştiği ilk haftalarda yaygın olan tertemiz, taptaze havayı soluyamadım.

Bence her (kadın) şair, dişil insan deneyiminin karanlıkta kalan yanıyla yüzleşebilmek, yaralanabilirliğinin derinliğini ölçüp, bu tecrübeden olgunlaşarak çıkabilmek için hayatında hiç değilse bir kez delicesine âşık olmalı. Ne var ki bu çılgın, her şeyi kuşatan aşk, tüm duyularımı tekeline aldı ve beni enerjiden yoksun bıraktı. Sorumlu, görevlerini titizlikle yerine getiren bir insanken, tv stüdyosundaki odamdan ayrılmak için kendimi en acınası bahaneleri icat ederken yakalıyordum. Önde gelen gerilla liderleriyle söyleşiler yapmayı üstlendim, zira böylece Modesto'nunkine yakın bir sığınakta saatlerce kalabiliyordum. "Konumunu belirlemelisin, karar ver," sözleri tepemde Demokles'in kılıcı gibi sallanıyordu. Sergio'ya gerçeği söyleyeceğim, yüzüne bakıp kalbi kırılırken çıkacak sesi duymak zorunda kalacağım günü umutsuzca erteliyordum. Bencil ve merhametsiz buluyordum kendimi. Ne var ki, her şeyi itiraf etmemi engelleyen şey Sergio'ya vereceğim acı değildi sadece, Modesto'nun sonunda beni reddedeceğinden duyduğum korkuydu. Beni bekleyen terk ediliş ve ıstıraptan başka bir şey olmayacaksa, bütün hayatımı yakacak bir riske girmeye değer miydi?

Kızıl saçlı Camilo'mun yuvarlacık, tombiş bebek yüzü giderek büyüyüp göğsümü sıkıştıran, soluğumu daraltan canlı bir varlıktı. Çocuklarımla sığındığım barınağı ateşlemek üzere olan bir kundakçıydım ben.

Bir gün annemlerde öğle yemeğindeyken Sergio telefon etti. Nasıl öğrendiğini bilmiyordum. Zaferin üzerinden henüz bir hafta geçmişti.

"Sanırım seninle konuşmamız lazım," dedi. "Sen de öyle düşünmüyor musun?"

"Evet," dedim.

"Bir başkası var, değil mi?" dedi.

"Evet," diye cevap verdim.

Elmayı ısırdığımız için dünyevi cennetin son bulduğuna kani olduğumuz zaman, biz kadınların baktığı aynada görebiliyordum kendimi. Yılan saçlı, cehennem zebanisi Medusa'ydım. Daha sonraları kalbinin sözünü dinlemenin bir bedeli olduğunu ve başka hiçbir şekilde yaşayamayacağımı anlayacaktım. Bir kadının kendine karşı dürüstlüğünden feragat ederek ve kendini kandırarak bir erkeğin onurunu kurtaracağına hiçbir zaman ikna olmadım. Her halükârda Sergio'ya tutkuyla bağlanmadım. İlişkimizin başında bu riski göze almıştı. Ona âşık olmasam da, bana dostluk ve dayanışma göstererek kendisini sevdireceğini umuyordu. Beni kendi meşrebine göre sevmişti; sorumluluk onundu, ama ben o zaman görememiştim bunu.

Sergio ertesi gün San José'den geldi. Sabırla, adeta tatlılıkla serzenişler başladı.

"Sana güvenmiştim. Modesto'ya güvenmiştim," dedi.

"Kimi zaman bildiğini sanıyordum," diye fısıldadım. " Öyle aşikârdı ki."

"Peki, şimdi ne yapacağız? Bir ilişki bozulmuşsa, her iki tarafta da hata vardır. Bunda benim de bir miktar kusurum olduğunu inkâr etmiyorum. Kendimize yeni bir şans tanımalıyız. Geçmişi unutup ilişkimizi yeniden düzene sokarız. Sağlam bir temeli var, kurtarmak için gayret etmeye değer bence."

"Yapabilir miyim bilmiyorum," dedim. Ağlamak istiyordum. "Ama bir deneriz."

Aylarca çabaladım. Derken, içinde bulunduğum açmazdan delirme raddesine gelip tereddüte düşmeye başladım; sevdiğim, vazgeçemediğim nitelikleri olan iki adam arasında seçim yapmak zorundaydım.

Sonunda bıçak kemiğe dayandı. Kararımı verdim: Sergio'yla ayrıldık. Tereddütlerime son vermeden, Melissa'yla Maryam'ı almak için Kosta Rika'ya gittim. Nikaragua'ya dönmeden, San José'deki

dairemde çocuklarımla baş başa konuşmak için onlarla birlikte kendimi banyoya kilitledim (zira evi Sandinistalar geçici olarak mesken tutmuştu). Zaten sezinlemeye başladıkları bazı şeyleri büyüterek, kötü şeyler kurup da üzüntü çekmesinler diye olan biteni onlara açıklamak zorunda olduğumu düşünüyordum. Banyo da apartman dairesi gibi küçük ve gösterişsizdi. Camilo üzerinde emeklediği kilimi beraberinde sürüklüyordu. Kızlar yere bağdaş kurmuş, yüzlerini bana çevirmişti. Duş bölmesinin kenarına iliştim; onlara Sergio'dan ayrılacağımı, başka birine âşık olduğumu söyledim. Maryam tedirgin olmuştu. Melisa'nın, "İyi olmuş! Sergio beni boyuna azarlıyor," demesi Maryam'la beni gülümsetti. İkimiz de küçük kızkardeşin bükük dudaklarından ve çocuksu mantığından hoşlanmıştık sonuçta. Bu işin altından birlikte kalkacağımızı söyleyerek onlara güvence verdim. Mükemmel bir anne olmadığımı, benim de öteki kadınlar gibi bir kadın olduğumu, âşık olduğumu ama onları her zamanki gibi bütün kalbimle sevdiğimi söyledim. Zorlukları birlikte yenecektik. Camilo ayaklarımın etrafında dolanıyor, bacaklarıma tırmanıyordu.

Camilo geçici olarak San José'de, Sergio'yla kaldı. Sergio, Nikaragua'ya taşınmayı düşünüyor, küçük oğlumuzu yanına almak istiyordu. Camilo'ya adeta yapışmıştı; aşkımı esirgeyerek, özetle hayatını darmadağın ettikten sonra, annelik hakkı silahıyla onu tehdit etmeye gönlüm razı olmadı. O üstüne düşeni yapmıştı. Kötü olan bendim, Kirke'ydim, Medusa'ydım. İçim kanayarak Sergio'nun benim küçük Camilom'a dengeli bir hayat sağlayacağına kendimi ikna ettim. Harika bir babaydı o. Ne de olsa, annelik kadınların tekelinde değildi. Aslında, kadın erkek eşitliğinin hayal değil hakikat olması, erkeklerin de annelik yapabileceğinin kabulü anlamına geliyordu. Bunları söylemek kolaydı, tavizsiz bir feminist gibi akıl yürüttüğüm düşünülebilirdi. Oysa bedenim sanki gene hastanedeymişim gibi sancılar içinde kıvranıyor, doktor iç organlarımı parçalarken bana oğlumun öldüğünü söylüyordu.

Amniyon sıvısında boğulur gibiydim. Daha önce hiç böylesine sancılı bir ruhsal ikilem yaşamamıştım: bir yanda kaybımdan duyduğum dehşet, öte yanda irademin felç oluşu. Oğlumun bende kalmasını istediğimi söylemeye bile dilim varmamıştı. O anda Sergio benim için cisimleşen eril arketip, Yüce Rahip, oğlumu kılıcıyla ikiye bölmeye hazır Hazreti Süleyman'dı. Ve ben boyun eğdim. Küçük

kızılbaşımdan vazgeçtim. Öteki çocuklarımın hiçbirine onun kadar hayatımı koymamıştım. Yaşayabilsin diye kımıldamaksızın yatan, onu hayatın güzel olduğuna inandırmaya çalışan, gece gündüz rahmime sıkıca tutunması için fısıldayarak cesaretlendiren, ona bedenini sunan, onun için *compañero*'larımın ruhundan medet uman bendim, diye haykıramadım. Oğlumuzun mucizevi şekilde hayatta kalmasının kaynağında onu delice arzu etmem yatıyor olsa da, bu haklardan hiçbirini öne sürmedim. Ağzımı açıp Sergio'ya, bana böyle bir cezayı reva görmemesi için yakarmak istiyordum ama kelimeler bir türlü ağzımdan çıkmadı. Yüzlerce yıllık günahkârlık, zina suçundan öldüresiye taşlanan kadınlarla ilgili hikâyeler ve Katolik eğitimim sorumluluğun benden başkasına ait olabileceği ihtimalini aklımdan geçirmemi bile engelledi. Camilo'ya iyi anne olamayacağım endişesiyle nutkum tutuldu; bilinçdışım toplumsal cinsiyetime karşı önyargılara boyun eğdi.

Sınırı geçip de Nikaragua'ya girdikten sonra, Nikaragua Gölü'nün kıyısındaki zengin yeşilliği, ikiz yanardağlar Conceptión ve Maderas'ın bulutlarla kuşatılmış doruklarını gören kızlarımın yüzlerinde beliren ifadeyi öyle net hatırlıyorum ki. "Nikaragua ne kadar güzelmiş," demişti Melissa. Onca derdime rağmen bir kez daha, o günlerde bana can veren özgürlüğün soluğunu ve sevincini hissettim.

Duygusallaşmıştım, "Rüyaların gerçekleştiğini bilmenizi isterim," dedim onlara. "Hiç aklınızdan çıkarmayın bunu. Kimsenin hayal ettiğiniz bir şeyin imkânsızlığına sizi ikna etmesine izin vermeyin. İmkânsızı isteyin. Mümkün olduğunu göreceksiniz. Benim hayalim korku duymadan sizi buraya getirebilmekti. Özgür bir ülke vermekti size. İşte buradasınız... ayrıca sizin de katkınız var bu işte. Siz benim yiğit *compañera*'larımsınız."

Çok geçmeden Sergio San José'deki daireyi boşaltarak Managua'ya gelip küçük bir ev kiraladı. Camilo'yu görmeye gidiyordum oraya; bazı günler de o bizim evde kalıyordu. Ayrılık zamanı gelince ikimiz de ağlaşıyorduk; o gidince kollarımda telafisi mümkün olmayan bir boşluk hissediyordum. Zamanla Sergio'yla ilişkimiz daha uyumlu bir hal aldı. Camilo'nun hatırı için evli bir çift, iki arkadaş gibi davranmaya gayret edip ana baba rollerini benimsedik. Camilo, Ser-

gio'nun evinden benimkine, kendi istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda, hiç baskı altında kalmadan gidip geldi. Programı şaşmayan hafta sonu ziyaretlerine mecbur edilmedi. Yaşı ilerledikçe benimle daha çok zaman geçirmeye başladı. Yedi yaşına geldiğinde bu kez babasının dengesi altüst oldu. O tarihten üniversiteye gidinceye kadar Camilo benimle yaşadı.

Melissa ve Maryam'la, Modesto'nunkine yakın bir eve taşınıncaya kadar, kısa bir süre annemlerde kaldık. Modesto'nun dediği olmuştu. Beraber yaşamıyorduk.

"Jean-Paul Sartre'la Simone de Beauvoir'ı düşün," diyordu. "Onlar birlikte yaşamadı hiç. Bir de bu açıdan bak."

Asla bakamadım. En son güne değin köpürdüm durdum.

OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM

İktidarın açmazları
Kara sevda aklımı başımdan alıyor

MANAGUA, 1979

MANAGUA'DA ilk günlerin kargaşası, en azından görünürde, oldukça çabuk sona erdi. Öteki şehirlere göre başkent daha az zarar görmüştü; her tarafı istila eden haki giysili gençler sayılmazsa, Managua'da gündelik hayatın normale döndüğü söylenebilirdi. Geceleri çıkan çatışmaların tamamen son bulması ise daha uzun zaman aldı.

Ejército Popular Sandinista, Sandinista Halk Ordusu gerilla birliklerinde savaşan insanlardan kuruldu. Bu acemi askerlerin nasıl ilerleme kaydettiğini göstermek için, askeri yöneticiler, Somoza'nın sığınağının civarındaki boş alanda küçük ve sade bir geçit töreni düzenledi. Modesto'yla birlikte izlemeye gittik. Yakıcı güneşin altında, sırtlarında yepyeni üniformaları, omuzlarında tüfekleriyle büyük bir disiplin içinde geçen erkeklerle kadınlara hayran kaldık. Töreni alelacele inşa edilmiş tribünlerden izledik; o esnada Sandinista liderleri genç erkeklerle kadınların bir arada aynı kışlada kalmasının ne kadar sorunlu olduğunu tartışıyordu. İlk kez o gün, içlerinden birinin kadınların belki de faal görevlerden alıkonulması gerekeceğini söylediğini duydum. İtirazda bulunarak, bu önerinin bana gülünç geldiğini belirttim. Kadınlar, ayaklanma sırasında en az erkekler kadar başarılı savaşçılar olduklarını kanıtlamışken, böyle bir şeyi nasıl akıllarına getirebilirlerdi? Gelgelelim, bundan birkaç ay sonra Humberto Ortega'nın öncülüğündeki bazı subaylar kadınların artık sadece idari işlerde görevlendirileceğini açıkladı. Bu karara gerekçe olarak kadın ve erkek askerleri ayrı kışlalarda barındırmanın maliyeti-

nin çok yüksek olacağını ileri sürdüler. Oysa, General Torrijos'un sağladığı danışmanlar tarafından örgütlenen Sandinista polis kadrolarında böyle bir ayrım yapılmadı ve çok sayıda kadın bu kadrolarda yer aldı. İçişleri Bakanlığı'nda da ayrımcılık yoktu. Zeytuni üniformalı, pırıl pırıl postallı bu kadınları seyre bayılıyordum. Çoğunun dudakları boyalıydı hatta bazıları tırnaklarına kıpkırmızı oje sürüyordu. Bunlar ülkemde kadınlar için yeni bir devrin başladığına delaletti.

Nikaragualılar için otorite korkusu şartlı refleks halini almıştı. Sokaklarda devriye gezen miğferli, her an silah çekmeye hazır, tehditkâr bakışlı askerlere iyiden iyiye alışmıştık. Sandinista polisi asla miğfer giymedi, çok genç olmalarından ve dostane tutumlarından ötürü halk onlara *compita*, arkadaş diye hitap ediyordu. Bu adeta bir mucizeydi. Bir gün beni yolda durduran genç bir polis, sürücü belgesinde adımı okuduktan sonra, "sürücülerin Nikaragua halkına karşı sorumlulukları"nı açıklayan kısa bir söylev verdi; ardından, "Yolunuz açık olsun *compañera*, gidebilirsiniz," dedi. "Belki bu da şiirlerinizden birinde yer alır." O anda gözyaşlarımı tutmakta zorlandığımı unutmuyorum.

Şehir, büyük burjuvazinin ikamet ettiği semtler dahil olmak üzere, başka bakımlardan da değişmişti. Ayaklanma ülke çapında yayılmaya başladığı sırada ülkeyi terk eden Somoza yandaşları ve askeri yetkililerin –kabine üyeleri, diktatörlükle bağlantılı şirketlerin yöneticileri, varlıklı aileler, vb.– evleri artık gerillaların işgali altındaydı. Bu nasıl oldu ya da kim karar verdi bilmiyorum ama başlangıçtaki amaç yeri yurdu olmayan savaşçılara başlarını sokacak bir yer temin etmekti sanırım. Pratik çözüm bu mülklerin artık devlet malı olduğu varsayımıyla evlere el koymaktı. Fakat bir süre sonra keyfi kararların galebe çaldığı bu uygulama suiistimallere yol açtı. Evlerin hain düşmandan elde edilen savaş ganimeti olduğu varsayıldı; en azından haklı görünmek için böyle bir gerekçeye sığınıldı. Evlerle birlikte eski sahiplerinin eşyalarına da el konuldu. Kızlarımla taşındığım ev Nikaragua donanmasından bir albaya aitti. Dört odalı sade ama rahat bir evdi; bir bahçesi ve arka tarafında denizcilik kitaplarıyla dolu bir misafirhanesi vardı. Eşyaların bir kısmı hâlâ yerli yerindeydi.

O evin içinde zamanın donduğu ve tanımadığım birinin mahremiyetine girmiş olduğum duygusunu yenebilmem aylar aldı – her-

yerde aile fotoğrafları, çocukların defterleri vardı. Evlerini terk ederken bir daha dönemeyeceklerini hiç akıllarına getirmemiş olan insanların varlığını hissedebiliyordunuz.

Modesto bir gün, birlikte çalışmak için acilen güveneceği birine ihtiyaç duyduğunu söyleyerek beni sığınağa çağırdı. Bu kişi ben olacaktım.

Bayardo'ya durumu anlatınca, "Hata edersin," dedi. "Akıllı kadınsın. Televizyon istasyonundaki iş senin için biçilmiş kaftan. Eğer Modesto'nun teklifini kabul edersen, onun peşinden gidecek, bir çeşit sekreter rolü oynayacaksın... Erkeğin arkasındaki kadın. Başına dert açacaksın." Sivri köpekdişlerini gösteren şeytani bir gülüşle uyardı beni. Bana bunları, iki arkadaş arasında kalacak şekilde, dostlukla söylüyordu. Haklıydı bence de. Kendisine teşekkür ettim, ama nasihatine kulak asmadım; mümkün değildi onu dinlemem. Kararlılığım, azmim pelteleşmişti; Modesto'ya ayak uydurmaktan başka çarem yoktu. Kararımı haklı göstermek için, bana ihtiyacı olduğuna kendimi inandırdım. Zamanını iyi değerlendirmek, yaptığı işlerin kaydını tutmak için bir yardımcıya ihtiyacı vardı. Liseden mezun olduğum tarihte, çok revaçta olan iki dilli sekreter eğitimi görmeyi reddeden, bir erkeğin sekreteri olmayı daima küçümsemiş olan ben, birdenbire bu teklifi pek cazip bulmuştum. Modesto, ülkeyi küllerinden yeniden yaratır, geleceğe şekil verirken onun yanında olmak, bağımsız olarak girişeceğim herhangi bir projeden çok daha heyecan vericiydi.

Sonradan o günleri değerlendirdiğimizde arkadaşım Malena, "Senin başını döndüren iktidardı," demişti, "İktidar!"

O zamanlar böyle bir şeyi kabul etmem mümkün değildi. Ne var ki, yirmi yıl sonra iktidarla yakın temas için duymuş olabileceğim isteğin, kafamın karışıklığına katkısı olmuş olabileceğini kabul ediyorum. Ancak, sadece bu saikle hareket ettiğimi söylemek meseleyi basite indirgemek olur. Davranışlarım tamamıyla ilkel, cangılda bir maymun sürüsündeki dişilerin davranışından farksızdı. En güçlü erkek tarafından seçilmekti derdim. Zihnimi (ve hormonlarımı) tutuşturup mantığıma ihanet eden bizatihi iktidar değil, güçlü erkeğin iktidarına *teslimiyetti*. Mantığım açıkça, Modesto'nun peşinden gitmenin uzun vadede beni yaralayacağını söylüyordu. Gücümün kendi yeteneklerime güvenmekten kaynaklandığını, Modesto'nun yanında

yer almanın bana bir yararı olmayacağını biliyordum. Televizyon istasyonundaki yöneticilik görevinden istifa etmekle imajım zedelenecek, o zamana kadar yaptığım işlerden dolayı kazandığım saygıya gölge düşecekti.

Böylece, mantığımı hiçe sayıp Bayardo'ya, kusura bakma ama Modesto'nun teklifini kabul edeceğim derken, midemin kasıldığını hissettim. Bayardo'nun yüzündeki küçümsemeyle acıma karışımı ifade yerin dibine geçmeme neden oldu. Hemencecik oradan ayrılarak Modesto'nun birileriyle görüşmekte olduğu toplantı odasına gittim. Onu dinlerken –"Not al," dedi bana– o anda bu işi kabul etmiş olmaktan dolayı derin bir yeise kapıldım. Sonraki günlerde Nikaragua'nın genel durumunu tespit etmek üzere çeşitli şehirleri ziyaret edecektik. Ayaklanma sırasında otuz beş bin kişi hayatını kaybetmiş, yüz bin kişi yaralanmış ya da sakatlanmış, bir milyon insan yerinden yurdundan edilmişti. Ciddi bir yiyecek sıkıntısı vardı. Nikaragua bu konuda Kızıl Haç'tan ve uluslararası yardım örgütlerinden destek bekliyordu. Jinotepe, Granada ve Rivas'a gittik. Zeytuni üniformam ve omzumdan sarkan (Bayardo'nun dediğine göre el çantası gibi taşıdığım) hafif makineli tüfeğimle, *comandante*'nin maiyetinde yer aldım. Sandinista Televizyon İstasyonu'nun eski yöneticisi, daktilolu bir muhafızdı artık. Aptalca kararımdan dolayı ne zaman hayıflanmaya başlasam, ya Modesto aniden zuhur eder ya da birisi *comandante*'nin eşi olduğumdan söz eder, ben de anlık, acınası ve karanlık bir ruh haliyle önemsendiğimi, onaylandığımı hissederdim. İşleri büsbütün beter eden Modesto'nun hislerinin istikrarsızlığı, çılgın bir sarkaç gibi bir o yana bir bu yana savruluşuydu. Kimi zaman çok tatlı ve sevecenken genellikle, aramızda profesyonel bir ilişki dışında hiçbir şey olmadığına başkalarını inandırmak istercesine, benden uzak duruyor ve belirgin bir kayıtsızlık gösteriyordu. Geçmişteki kişiliği bir paçavraya dönüşmüş olan bense, evcil bir hayvan gibi onun peşinden gidiyor, bir lokmacık sevgi için her şeye katlanmaya hazır bekliyordum.

Savaşın sebep olduğu korkunç yıkımı, Modesto'yla uğradığımız küçük kasabalarda, bombalanmış şehirlerde gözlerimle gördüm. Nikaragua'nın mezra ve köyleri, hayatın yarı uykuda geçtiği, zamanın pek farkına varılmayan yerlerdir. Yüksek tavanlı, kiremit damlı, kerpiç evler sık bir bitki örtüsüyle kaplı bahçelerin, ulu ağaçların ve ol-

mazsa olmaz eski bir kilisenin çevresine dizilidir. Kasabaların sadece merkezinde düzgün bir yol vardır, geri kalanı domuzlarla tavukların cirit attığı tozlu patikalardan ibarettir. Bu patikaların iki yanında, mutfakları dışarda olan kaba ağaçtan, çinko damlı kulübeler yer alır. Yalınayak başı kabak, paçavralar içindeki çocuklar etrafta koşuşur. Bombalanan şehirlerde her yerde yıkıntılar görülüyordu. Ürünler mahvolmuş, altyapı çökmüştü. Duvarlar, hiç boş yer bırakmamacasına, spreyle yazılmış devrimci sloganlarla doldurulmuştu. Parklarda, kendiliğinden toplanan insanlara hitap eden Modesto, ülkenin yeniden yapılanmasının ne kadar özveri istediğini, bunun hiç de kolay olmayacağını anlatırdı. Gençlerin parasız öğrenim göreceğini, herkesin sağlık hizmetlerinden yararlanacağını söyleyince çılgınca alkışlanırdı. Bu yüzlerde gördüğüm umut ve sevinç, sorunlarını, ihtiyaçlarını ve beklentilerini tok sesle dile getiren bu alçakgönüllü insanlar, beni her zaman inanılmaz derecede duygulandırırdı. Talepte bulunan insanların adlarını ve isteklerini defterime dikkatle kaydederdim.

O gezi esnasında iktidarın insanlar üzerinde yarattığı etkiyi de gözlemledim. Modesto'nun, bundan sadece bir ay önce Somoza'nın tanklarına korkusuzca karşı koyan korumaları, liderlerinin önünde uysal ve itaatkârdı. Bunu anlayabiliyordum; Modesto'ya duydukları saygı bir yana, bundan böyle silahlı kuvvetlere mensup olmanın gereklerini yerine getirmek durumundaydılar, ama bir toplantının ardından, onlara bakmaya bile lüzum görmeyen Modesto'nun peşi sıra koşuştuklarını görmek hoşuma gitmiyordu. Bilfiil onun peşinden gitmek –zihninden geçenleri okumak– zorunda olmamız canımı sıkıyordu. Korumalar, "Haydi çabuk, çabuk olun! *Comandañte* yola çıktı bile," diye bağırınca ortalığı bir telaştır alır, çarçabuk toparlanmaya çalışırdık. Modesto'nun arabası kalkmadan, silahlarımızı birbirimize çarparaktan omzumuza alırken ortalığa metalik sesler yayılırdı. Her üç taşıtın da kapılarının aynı anda açılması ve kapanması zorunluymuş gibi maiyettekiler ânında arabalarda yerini alırdı. Çoğu zaman konvoy tam kalkarken arabaya yetişir, bu merasim düşkünlüğüne öfkelenmekten ve isyan etmekten kendimi alamazdım. Yoldaşlarıma, "Neyiniz var sizin?" diye sorardım. Böyle koşuşturmanın yararı ne? Modesto birkaç dakika beklese ne olur? Tanrı aşkına, hastaneye yaralı mı götürüyoruz?

Ancak, askeri protokolün debdebeli, baştan çıkartıcı bir yanı vardı. Savaştan henüz çıkmış yıkık şehirlerdeki karargâhlara vardığımızda Modesto *–comandante*, Sandinista Ulusal Konseyi Üyesi, Devrim ve Devrim sonrası Nikaragua'nın en yetkili şahsiyeti– alelacele esas duruşa geçen askerlerin arasından istifini bozmadan ilerlerdi. Modesto'nun doğum yeri olan Jinotepe'de, yerel yöneticilerle toplantı yaptığı binanın penceresinin altında biriken halk onu büyük bir coşkuyla selamlamıştı. Kosta Rika sınırındaki Rivas'ta, Somoza ailesinin mülklerinden bir şeker fabrikasıyla bir malikâneyi gezdik. Art arda içinden geçtiğimiz halı kaplı salonlar lüks olduğu kadar zevksiz eşyalarla doluydu. Muzaffer gerillalar buradan da geçmiş ve kaçınılmaz olarak evin altını üstüne getirmişlerdi. Odalardan birinde yere saçılmış yüzlerce fotoğraf bulduk. Oturup bakmaya koyulduk. Tiran'ın çocukları ve yeğenleri doğum günü pastalarının üzerindeki mumları üflüyor, karnaval eğlencesi için büründükleri acayip kıyafetlerle gülerek kameraya poz veriyordu. Zevku sefa gezileri, *quinceañeras*, yani on beşinci doğum günü partileri. Somoza'nın yeğenlerinden Bernabé'yle evlenen sınıf arkadaşım Valeria'nın fotoğrafları da vardı. Düğününe ben de davetliydim. Devrik hanedanın evinde, oturmuş bu fotoğraflara bakıyor olmamıza inanmak kolay değildi. *Compañero*'larım kahkahalarla gülüyor, gardıropları ve çekmeceleri açıyor, ne var ne yok dışarı atıyor, giysileriyle havuza dalıyorlardı. Bense genç Somoza kadınlarının fotoğraflarına büyülenmişçesine bakmakla meşguldüm: Salvadora, Karla, Carolina; hepsi de benim okulumdandı. Hatta Salvadora'yla aynı sınıftandık. Genç irisi, şımarık bir kızdı, saçlarına enli saten kurdeleler bağlardı. Hiçbir tahrik yokken, sadece çocukça bir gaddarlıkla üzerime geldiği günü, teneffüste aldığım keki bir anda elimden kaparak yere atışını, ben gözyaşlarımı tutmaya çalışırken hınzırca gülüşünü hâlâ hatırlıyordum.

Güney Cephesi'ndeki San Martín'i de ziyaret ettik. Fidel'in savının aksine, bu cephede gerillaların saldırıları Somoza'nın üstün vasıflı birlikleri tarafından püskürtülmüştü. Tirana sadık, komplocu, soysuz bir siyasetçi olan Cornelio Hueck'in çiftliği San Martín'deydi. Sandinista garnizonu, kumsalın yakınındaki kayalığın tepesinde, Büyük Okyanus'un olağanüstü manzarasına karşı konumlanmış olan Hueck'in malikânesinde kamp kurmuştu.

Gerillalardan biri, ovadaki bir çukuru göstererek, "Cornelio ora-

da saklanıyordu," dedi. "Onu öldürmek niyetinde değildik, ama bize silah çekince işini bitirmek zorunda kaldık." Modesto ona baktı, sonra bana dönüp omuz silkti. Yapabileceği bir şey yoktu bu durumda. Devrim yargısız infazları yasaklamıştı, ama bazılarının önüne geçilemiyordu.

Her şey bir yana, Modesto'yla beraberliğim, yeni bir iktidarın inşasına çok yakından tanıklık etmeme yarıyordu. Tarihin nabzının attığı olağanüstü bir zamanda yaşadığımı hissediyordum. Kendimi kâtip ve tarih yazıcısı rolüne kaptırmış, not defterime olayları, sözleşmeleri, fıkraları kaydediyordum. Modesto'nun huysuzluklarını, değişken ruh halini sineye çektim. Bunlar gelip geçici diye düşünüyordum, geçtiği zaman ben hâlâ yanında olacaktım. Istırap veren aşırı tutkum yüzünden, içimdeki isyanı en ipe sapa gelmez mazeretlerle bastırmaya çalışıyordum. Kahramana duyduğum koşulsuz hayranlık erkeğe bakışımı köreltmişti. Çoktandır Dulcinea değil, Don Quixote'sinin gözünün içine bakan Sancho Panza'ydım.

Managua'ya döndük. Modesto, gümrük polisinin şefi olan bir albayın evine yerleşmişti. Akdeniz mimari üslubunda, geniş bahçeli, koskocaman bir evdi. İçerisiyse bir zevksizlik numunesiydi. Altı adet oturma odasının her biri bir başka tarzda döşenmişti: biri kırmızı, XIV. Louis tarzı mobilyalarla dolu, bir başkası tamamen modern, biri İspanyol tarzı, öteki baştan aşağı hasır, bir ötekisi krom ve cam. Banyoda klozet küçük, değirmi bir sunak üzerine oturtulmuştu. Çalışma odasında ise devasa bir bilardo masası tüm odaya hâkim durumdaydı. Çoğunlukla kendi evimde, kızlarımla kalıyordum, ama sık sık öğle yemeğine gider, bazen de gecenin bir kısmını orada geçirirdim. Modesto'nun dağda kaldığı günlerde yoldaşı olan gerillalar da zaman zaman gelip kalırdı. Çektiğim acıya tanık olanlar beni avutmaya çalışır, öfke nöbetlerini ciddiye almamamı öğütler, "Huyu böyle," ya da "Yiyecek sıkıntısı çektiğimizde, biz yiyelim diye o ağzına bir lokma koymazdı," diyerek onu savunmaktan geri kalmazlardı. Yürekten bağlıydılar Modesto'ya; bilmiyor değildim nedenini. Adamın iblisleri varsa, melekleri de vardı ve gerçekten yücegönüllü bir insandı.

Modesto gibi bir adamın o dönemi nasıl yaşamış olabileceğini anlayacak olgunluğa erişmem yıllar aldı. Çok, çok uzun bir süre Sandinista Ulusal Konseyi'nin dokuz lideri arasında hatırı sayılır bir güvensizlik vardı. Birleşmeye dair sözleşme imzalandıktan az sonra savaşı kazandık. Tüm kuşkular ve fikir ayrılıkları zihinlerde tazeliğini korurken, siyasal ortam liderleri birleşik bir grupmuş gibi yeni bir ülke kurma göreviyle yüz yüze getirdi. Grubun içindeki iktidar oyunları sırasında üyelerden bazısı, kimi kararlar alınırken teslimiyet göstererek muhalefetini yumuşattı; siyaseten kurnaz olanlar bunu fırsat bildi. Ülkeyi ateşe veren ayaklanma stratejisinin savunucuları, Ortega Biraderler, kendilerini ötekilerden üstün görüyordu.

Kendi adamlarını, akran ve emsallerini, yılmaz bir azim, üstü örtülü manevralar, hile, desise ve beceriyle iktidar mevkilerine yerleştirdiler; kendileri de bu kümenin en tepesinde yer aldı: Biraderlerden biri hükümet başkanı ve cuntanın koordinatörü olurken, öteki yeni ordunun başkomutanlığına getirildi.

Modesto'nun aksiliğinin, huysuzluğunun nedenleri vardı. Oysa ben, saplantılı aşkım ve güvensizliğim yüzünden her şeyi üzerime alıyor, canının sıkılmasından dolayı kendimi suçluyordum. Gerilimli suskunluklarını gözlüyor, onu öfkelendirecek ne yapmış olabileceğime dair delice varsayımlarla kendimden geçiyordum.

OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM

Devrim'den sonra Küba'ya yeniden gidiyor, Fidel'le bir kez daha karşılaşıyorum

HAVANA, 1979

SÜRGÜNDEKİ yıllarda kazandığım hatırı sayılır uluslararası tecrübeden ötürü, Modesto Bağlantısızlar Hareketi'nin Altıncı Zirvesi için Küba'ya giderken kendisine refakat etmemi istedi. Havana'da işimiz bittikten sonra da bazı sosyalist ülkeleri ziyaret edecektik.

Toplantı Havana'da, 3-9 Eylül 1979'da gerçekleşecekti. Sergio'dan ayrıldıktan sonra annem ve babamla ilişkim adamakıllı bozulduğu için Maryam'la Melissa Justine'de kalacaktı.

Bağlantısızlar Zirvesi'ne dünyanın dört bir yanından devlet başkanları katılıyordu. Toplantının yıldızları ise herkesin üzerine titrediği genç devrimciler, Sandinistalar'dı. O yıl Nikaragua, 1961'de Belgrad'daki ilk toplantıdan bu yana Üçüncü Dünya Ulusları'nın forumu niteliği kazanan, süper güçlerden bağımsız, daha adil bir uluslararası düzenden yana olan Bağlantısız Ülkeler Hareketi'ne üye olmak için başvurmuştu.

Havana'nın güzel Kongre Sarayı'nın koridorlarında bir araya geldiğimizde, uluslararası liderler büyük bir içtenlikle bize kahraman muamelesinde bulundu. Toplantılarda ne zaman Sandinista ya da Nikaragua'dan söz edilse, salon alkış tufanıyla inliyor, biz de ayağa fırlayıp sıkılmış yumruklarımızı şevkle havaya kaldırıyorduk. Üzerimizde zeytuni üniformalarımız vardı, ama herkes kendine göre bir üslup tutturmuştu. Hava çok sıcak olduğundan, ben asker pantolonunun üzerine boyundan askılı bir bluz giymiştim. Belden yukarısına bakarsanız yaz tatiline çıkmış biri sanırdınız, belden aşağısına bakın-

ca –pantolon, postallar– tam bir askerdim. Şimdi düşününce abartılı buluyorum kıyafetimi, ama o zaman güzel ve çekici olduğumu hissediyordum. General Torrijos'la burun buruna geldiğimde bu kıyafetteydim. Beni tanıdı, başıyla selam verip çabucak uzaklaştı.

Nikaragua heyetinin kaldığı eve gelen gidenin haddi hesabı yoktu. Küba Komünist Partisi yetkilileri bizi nasıl ağırlayacaklarını bilemiyordu. Latin Amerika'da devrimci bir ortak bulmaktan son derece mutluydular. Fidel birçok defa kahvaltıya ve öğle yemeğine geldiyse de bana pek ilgi göstermedi.

Ocak ayındaki görüşmemizden sonraki ilk karşılaşmamızda nazik ama mesafeliydi; elini uzatırken, "Ah! Şair," demişti.

Sanki büyükbabamızmış gibi davranıyordu bize. Latin Amerika için hep hayalini kurduğu muzaffer gerillalardık; üstelik genç ve tecrübesizdik. Sallanan sandalyelerle çevresini almış, özgürlük için savaşmakla sonunda iktidarı elde etmek arasındaki farklılıklara ilişkin filozofça yorumlarını dinliyorduk. Ülkeyi yönetirken izlenecek çileli yolda bize rehberlik etmek eğiliminde olduğu çok aşikârdı. Oturduğum yerden, nasıl da itiraz kabul etmez bir edayla konuştuğunu izliyordum. Fikirlerini özel bir dikkatle ifade ettiğini fark ettim: Bir yandan ne yapmamız gerektiğini bize dikte ettiği izlenimi vermekten kaçınırken, öte yandan nasıl bir yol tutmamız gerektiği konusundaki düşüncelerini hiç kuşkuya yer bırakmayacak kesinlikte belirtiyordu. İşleri ele almak için can attığını görebiliyordunuz; şahsen müdahale etmekten mutluluk duyacağı bir durum varken, devlet adamı gibi davranarak mesafeli olmak için sarf ettiği gayret göz yaşartıcıydı. Ama aynı zamanda da, hem önümüzdeki fırsatları değerlendirmek, hem de Küba Devrimi'nin içine düştüğü tecrit sıkıntısını çekmemek için kendi yolumuzu bulacak akla sahip olduğumuzu hissetmiş olmalıydı.

Evdeki hava coşkulu, heyecan uyandırıcıydı. Geceleyin gün boyu yaşadıklarımızı paylaşır, protokol ağırlıklı bu zirve toplantılarında gündeme gelen ve sözümona taraf olmamızı gerektiren çeşitli uluslararası anlaşmazlıklardan ne kadar bihaber olduğumuza gülerdik. Delegelerimiz kapalı oturumlardan çıkar çıkmaz, telaşla coğrafya kitaplarını karıştırır, söz konusu edilen ülkenin haritadaki yerini bulmaya, dünyanın uzak bir köşesindeki bir adada ya da bir başkasındaki gerilla hareketinin tarihi hakkında bilgi edinmeye çalışırdı.

Çeşitli meselelerde Sandinistalar'ın nasıl tavır alacağını, çam devirmekten nasıl sakınılacağını ve dünya siyasetinin karmaşık sorunlarına tamamen vakıf olduğumuz izlenimi yaratmak için nasıl davranmamız gerektiğini tartışırdık.

Gösterişli gerilla üniformalarımızla Havana sokaklarında yürürken, hemen her yerde insanlar durup bizi kutluyordu. Mutlu zamanlardı bunlar. Resmi kabul salonundaki öğle yemeklerinde, Modesto'yla oturduğumuz masanın yanındaki masada Ortega Biraderler olurdu. Daniel oturduğu yerden yan gözle bana, görmezden gelmeye çalıştığım, kışkırtıcı, tuhaf bakışlar fırlatırdı. Böyle bir şeyi, Modesto'nun ve kız arkadaşı Rosario'nun gözleri önünde yapmasını aklım almıyordu; oysa o hiç umurunda değilmiş gibi davranıyordu. O zamanlar kendisini çok az tanıyordum: Konuşkan biri değildi, ama o tarihten sonra komplocu, karanlık işler çeviren, gölgeli ve hilekâr bir karakter olarak zihnime yerleşti. Yıllar sonra, üvey kızı onu cinsel tacizle suçladığında, Havana'daki olaydan sonra ondan ne kadar tedirginlik duyduğumu hatırladım. Sağlam ve güçlü bir kadın olarak bildiğim Rosario, ürkek, dehşet içinde bir sinir küpüne dönmüştü. İlk tanıdığım zamandan beri bir hayli kilo kaybetmişti, durmadan tırnaklarını yiyor, mutsuz, yüzü olmayan küçük bir gölge gibi Daniel'i izliyordu. Kendi kendime, belki ben de Modesto'nun yanında böyle duruyorum diye düşündüm utançla. O ve ben, her birimiz kendi tarzında, bu adamların oraya buraya serpiştirdiği aşk kırıntılarını yakalamak için dilenciler gibi bizi onların peşinden koşturan hain bir büyünün kurbanlarıydık, ki o kırıntıları cennetten çıkma kudrethelvası gibi kabul ettik. Birbirimizi nasıl ihtiyatla gözlediğimizi hatırlıyorum – sanırım ikimiz de duçar olduğumuz, savunulması asla mümkün olmayan, sapkın, nefret edilesi hazza teslim olduğumuzun farkındaydık. Eril eşlerinin egemenliğini koşulsuz kabul eden mağara kadınlığına geri dönmüştük. Aylar sonra Rosario'yla hikâyelerimizi karşılaştıracak ve durumlarımızın benzerliğinden hayrete düşecektik.

Bağlantısızlar Hareketi'nin Altıncı Zirvesi Fifi kasırgasıyla son buldu. Tropiklerin gazabı olanca şiddetiyle tepemize çöktü. Konuk evlerinin yanı başındaki küçük göl taşınca kaldığımız evin içinde ördekler yüzmeye başladı. Su nerdeyse pencerelerin kenarına kadar

yükselmişken, minibüslerle bulunduğumuz yerden tahliye edildik. Havana'daki son günlerimizi Hotel Habana Libre'de geçirdik. Modesto'nun keyfi yerine gelmişti. Büyük bir heyecanla, bundan önceki devrimlerin hatalarına düşmeyecek, onların olumlu yanlarının bir sentezi olacak, tüm ülkenin yararına yeni bir devrimi gerçekleştirecek yetenekte olduğumuza inandığını söylüyordu. Toplumun hedefi ortak mutluluk haline geldiği, düşüncelerin ve umutların hayata geçirilmesine başlandığı andan itibaren halk yeni bir değerler sistemini benimseyecekti. Zamanımızı otel odasında okuyup konuşarak, Omar Cabezas'ın komik hikâyelerini dinleyerek geçirdik.

O tarihte Omar, Devrimimizin saf, ele avuca sığmaz canlılığını borçlu olduğu mutlu, pervasız ruhun timsaliydi. Sandinista liderlerinin güvenliğinden sorumlu olan gizli servisin, Kişisel Güvenlik Birimi'nin şefiydi. Ama böylesine ciddi bir görev onun dalgasını geçmesine engel değildi. Sandinistalar'ın zaferinden kısa bir süre sonra Kosta Rika Devlet Başkanı Rodrigo Carazo Odio'nun Managua'yı ziyareti sırasında yaptığı marifetleri anlatan Omar'ı dinlerken nasıl makaraları koyuverdiğimizi hiç unutmayacağım.

"Bir gözünün önüne getir, Gioconda: Kosta Rika gizli polisi devlet başkanlarıyla birlikte havalimanına iniyor, sivil polisler ortalıkta telsizleriyle caka satıyor. Bizde telsiz ne arar? Yok işte, biliyorsun. Bunun üzerine tanıdığım havaalanı görevlisi bir kızdan telsizini ödünç alıyorum. Çaresiz, diyorum kendi kendime – öyle ağzı açık durup bakamayız. Hemen, sanki adamlarıma emirler yağdırıyormuşçasına telsizle konuşmaya başlıyorum. Kimse duymuyor tabii ne dediğimi. Öbür tarafta kimse yok ki! Ama nasıl da ciddiyim görünüşte; öte yandan sahnelediğim bu dört dörtlük maskaralık yüzünden çatlayacaktım az kalsın."

İşte böyleydi o günler, anlık yaratıcı buluşlarla ve tarihin bize biçtiği rolü hakkıyla yerine getirme hevesiyle dolu.

KIRKINCI BÖLÜM

Geçmişin gölgeleri günümüzü karartıyor

MANAGUA, 1979, 1981

NÜFUZLU şahsiyetler olan Amerikan elçilerinin başlıca görevinin, tiranlardan kurtulmak için isyan eden halklara karşı, bu tiranları korumak olduğu inancıyla büyüdüm ben. Hele, hain ve çirkin bir Machiavelli gibi Somoza'nın yanından ayrılmayan kurbağa gözlü Turner B. Shelton'u hiç unutmuyorum.

Zaferimizin üzerinden henüz birkaç gün geçmişken, karargâhtaki herkes ABD'nin tutumunun ne olacağına dair tahminlerde bulunmaya başlamıştı. Hepimiz üzerimize geleceğinde hemfikirdik.

"Neden bu karamsarlık?" diye karşı çıkacak oldum.

"Çünkü bunu daima yapıyor. İmparatorluk ne de olsa. İstediğini yapmadığımız an, üzerimize çullanacak. Göreceksin. Yapılacak en doğru şey hazırlıklı olmak."

İçişleri Bakanı olarak yaptığı ilk basın toplantılarının birinde Tomás Borge, Amerika Birleşik Devletleri'nin Sandinista Halk Ordusu'na silah sağlamasını yeni hükümetin büyük bir memnuniyetle karşılayacaklarını belirtti ironiyle. "Tüm devrimler kaçınılmaz olarak karşı-devrimi doğurur," dedi. "Ülkeyi terk eden Somoza'nın Ulusal Muhafızları geri gelecektir. Bu işler böyledir. Onun için hazırlıklı olmalıyız. Başkan Carter'ın desteği bizi fevkalade sevindirecektir."

Aynı basın toplantısında bundan böyle Nikaragua'da idam cezasının kaldırıldığını açıkladı. Sandinistalar'ın "savaşta amansız", fakat "zaferde yücegönüllü" olduklarını söyledi. Yedi ay boyunca onu duvara zincirleyen ve bir yıla yakın hücre hapsinde tutan, iflah olmaz işkencecilerini bağışlamaya hazır olduğunu açıkladı. Nikaragua'da,

Küba'daki gibi acil infazlarda bulunulmayacaktı. Tomás Borge'nin küçük bedeni ateşli sözlerinin heyecanıyla titriyordu. Devrimin asal niteliklerinden olan bağışlayıcılık hakkında uzun ve etkileyici bir konuşma yaptı. Dinleyicilerden çoğunun gözleri yaşarmıştı. Silahlar ve ABD ile ilgili başlattığı tartışma daha sonra gelişen olayların heybeti karşısında silinip gitti. Orada bulunanlardan kimse Amerika'nın Sandinista ordusuna yardım edeceğini düşünmüyordu.

Bir öğleüzeri eski sığınakta olağan kargaşa hüküm sürerken, farklı bir telaş baş gösterdi. ABD senatörlerinden ve temsilciler meclisi üyelerinden bir heyetin Ulusal Konsey'le görüşmek için Nikaragua'ya gelmek üzere olduğu söylentisi yayılmıştı. Herkesin odayı terk etmesi ve ortadan yok olması emredildi. Toplantı sona erip de tekrar ofise gittiğimde Modesto, Humberto Ortega, Daniel Ortega ve Bayardo Arce'yi az önce ABD heyetini geçirdikleri yerde buldum. Afaçan ve mutlu oğlan çocukları gibiydiler. Daha dün gerilla savaşçısı diye küçümsenirken, şimdi güçlü liderler olarak kabul görmelerini kaderin inanılmaz bir cilvesi olarak görüyor, sadece bundan söz ediyorlardı. İçlerinden biri, "Ya konuşmalarının tonu, kimse bunu sezmedi mi?" diye sordu. Amerikalılar'ın bize duyduğu güvensizlik, daha bu ilk buluşmada açığa çıkmıştı. Lafı fazla dolandırmadan Devrim'in amacının ne olduğunu sormuşlardı; yıllar boyunca bir tiranın insafına terk ettikleri ülkeyi denetlemeyi aniden görev edinmişlerdi sanki. Liderlerden biri, Somoza devrindeki gibi Nikaragua'yı parmaklarında oynatacaklarını sanıyorlar, dedi. Ama yanılıyorlar, çok yanılıyorlar.

O gün yüzlerinde gördüğüm muzaffer, muzip, çocuksu mutluluk hafızamdan hiç silinmeyecek. Bilmiyorum bir önsezi miydi bu, ama o yıllarda sürekli başa çıkmak zorunda kaldığımız sorunların ışığında, o yüzler sık sık gözümün önünde canlanırdı ve hep aynı tedirgin edici sezgiyi hissederdim; bu adamların yoldan çıkmalarının nedeni, Devrim'in zafere ulaştığı gün kitlelerin gözlerinden yansıyan umut ışığından dolayı kendi imgelerinin büyüsüne kapılmış olmalarıydı. Olağanüstü yetenekli ve maharetli buluyorlardı kendilerini; siyaseten parlak çocuklarla, kahraman, güçlü silahşorların bir karışımıydılar. Böyle bir havaya girdikleri için, çok daha hassas, temkinli ve olgun bir değerlendirmeyi gerektiren tehlikeli durumlarla yüz yüze

geldiklerinde, iktidarın göz kamaştırıcı büyüsü durumu algılamalarına engel oldu.

Başlangıçta gösterdikleri atak cesaret, sonuçta –paradoksal olarak kendi heybetli imgelemine sıkı sıkıya tutunan bir başka ulusla– ABD'yle karşı karşıya geldikleri anda yıkımlarına neden oldu. Daha en başından her iki tarafın da birbiriyle ilgili zıt değerlendirmeleri vardı. Sandinistalar ABD'nin bize yönelik imalarını kabul etmek niyetinde değildi. Amerikalılar'ın da bizim yakıştırmalarımızdan hoşnut olduğu söylenemezdi. Sandinista ulusal marşında yer alan, Che Guevara'nın Vietnam için söylediği, "İnsanlığın düşmanı Yankiler'e karşı savaşıyoruz," dizelerini ciğerlerimizi patlatırcasına haykırırken, bunu Amerikalılar'ın sindirmesi düşünülebilir miydi? Bizim siyasi görüşlerimizin, ABD'nin Nikaragua'ya onyıllardır süren müdahalesinin tarihinden, bizzat Sandino'nun ABD deniz piyadelerine karşı başlattığı mücadeleden kaynaklandığını öne sürmenin bir anlamı yoktu. Kullandığımız söylem işe yaramadı. ABD'nin bize yapıştırdığı etiketi üzerimizden atmaya çalışarak, "Biz komünist değiliz," diye itiraz ediyorduk. Doğrusu da buydu: çünkü hatmettiğimiz Marksist Leninist öğretiye, Küba'ya ve Fidel'e, hatta Sovyetler Birliği'ne karşı duyduğumuz sevgi ve hayranlığa rağmen, Nikaragua için farklı hayallerimiz vardı; yeni türden bir sosyalizm düşlüyorduk. Nikaragua'ya özgü, özgürlükçü.

Hatırladığım kadarıyla kendi aramızda, yani Sandinistalar arasında Küba ve Sovyet modelleriyle ilgili olarak daima canlı, açık ve oldukça da keskin eleştiriler yapılırdı. Kuşkusuz, hakikat ve adaletin yılmaz savunucuları olarak kendimizi aşırı derecede büyük gören kimliğimiz, dünyayı sömürülenler ve ezilenler adına değiştirme niyetimize bağlı olarak kullandığımız Sandinista üslubu, içinde bulunduğumuz radikal dönemin bir ürünüydü. Ama tutucu solcular değildik. İstediğimiz özgün ve şeffaf, tropiklerin ürünü, katı kurallara bağlı olmayan yeni tarzda sol bir hareketti.

Zaman içinde devrimin tutumu giderek sertleşti. Güçlü iktisadi kuruluşlar ve aşırı sol, devrimci reformlara karşı çıkmaya başladı – birinciler çıkarları tehdit edildiği için, ikincilerse ileri derecedeki talepleri karşılanmadığından. Ne var ki bu eleştirilere akla uygun cevaplar verilmedi. Şili'de 1973'te yaşananlara benzer, yumuşaklığın kanlı bir askeri darbeyle sonuçlandığı daha önceki Latin Amerika

tecrübelerini unutmak imkânsızdı. Her eğilimi içine alacak toplumsal bir anlaşma sağlamak için uğraşacak yerde, tavrımızı yoksul kitlelerden yana belirleyerek yeni bir kararname çıkarttık. Bir demokrasi geleneğine sahip olmayışımız yüzünden iktidarda olmanın gücünden yararlandık. Kendimizi pek yardımsever addetmiş olabilirdik ama aslında diktacılığın kadim mirasını devralmıştık.

Devrim'in zamanla bu kargaşadan sıyrılıp daha adil ve dengeli bir yol tutturacağını düşünmek isterdim. Ne acıdır ki, yabancı müdahaleler olmadan Nikaragualılar kendi kaderlerini belirlemekte özgür olsalardı, ulusumuzun başından neler geçeceğini hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Ronald Reagan 1981'de başkan oldu. Seçim kampanyası sırasında, "Nikaragua'nın Sandinistalar'ın eline geçmesinden esef duyuyoruz. Ayrıca El Salvador, Honduras ve Guatemala'da istikrarı bozucu Marksist girişimleri de tasvip etmiyoruz," beyanında bulunmuştu.

Göz açıp kapayana kadar kötü kehanetler hakikat oldu.

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Sosyalist ülkelere yolculuklarım ve Vietnamlı General Vo Nguyen Giap'la tanışmam

EKIM-KASIM 1979

HAVANA'DAKİ zirvenin ardından Nikaragua'da birkaç hafta kaldıktan sonra sosyalist ülkeleri ziyaret etmek üzere yola çıktık. Zaman geçtikçe güvenlik görevlileri, sekreterler ve fotoğrafçıların katılımıyla resmi heyetin çevresinde giderek daha geniş bir kalabalık oluşmaya başlamıştı; oysa eskiden bu gibi seyahatler oldukça teklifsiz olurdu. Bu kez beş kişiydik: Ulusal Konsey'den Modesto'yla Luis Carrion ve Juan Jované, Julio López ve bir de ben; ayrıca danışmanlar, gözlemciler, çevirmenler – daha kimler gerekliyse.

Moskova'da, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nden Nikaragua'yla İlişkiler Sorumlusu Constantin Kurin tarafından karşılandık. Upuzun boylu, ince yapılı, bir Tolstoy karakterinin iyilik dolu melankolik yüzüne sahip bir adamdı Kurin. Sovyet Komünist Partisi'nden bir üyenin Sandinistalar'la ilk karşılaşmasıydı bu. Nikaragua'yla ilişkilerini yıllardır Nikaragua Sosyalist Partisi üzerinden sürdürüyorlardı. Biz onlar için hâlâ ne idiği belirsiz bir oluşumduk.

Zarif mobilyaları, ağır kadife perdeleri, kristal avizesi ve pırıl pırıl cilalı uzun masif masasıyla muhteşem bir yemek odası olan, önemli konukların ağırlandığı birkaç katlı özel bir malikânede bir hafta geçirdik. Modesto resmen evli olmadığımız için aynı odada yatamayacağımızı, Parti ileri gelenlerinin bu gibi konularda geri kafalı ve muhafazakâr olduklarını söyledi. Erkeklere üst kattaki odalar tahsis edilmişti, bana da "sekreter" sıfatıyla zemin katta küçük bir oda verildi. Dudaklarımı ısırmaktan ve kendime, Ruslar'a ve Modes-

to'ya duyduğum öfkeyi zaptetmeye çalışmaktan başka çarem yoktu.

Moskova'da geçirdiğimiz günleri davet edildiğimiz bir dizi öğle ve akşam ziyafetleri olarak hatırlıyorum. Yemek aralarında, kaldığımız evde Parti yetkililerinin çeşitli konulardaki sonu gelmeyen sorularına muhatap oluyorduk.

Modesto, "Sovyetler fillere benziyor," demişti. "Yavaş hareket ediyorlar, ama bir kere yerlerinden kımıldayınca da tüm ağırlıklarını hissettiriyorlar."

Kremlin'i gezdik. Kızıl Meydan'da John Reed'in ve Stalin'in mezarlarını ziyaret ettik.

Lenin'in kabrinde, huzur içinde uyuduğu izlenimi veren camlı mahfazanın etrafında insanlar parmakuçlarında dolaşırken, huşu uyandıran sessizliği sağlayan heybetli Kızıl Muhafızlara hayran kaldım.

Tüm evliyaları ve papalarıyla Sol'un Roması'ndaydık. Komünizm de bir çeşit dindi. Öyle kokuyordu, dünyada cennet vaat eden büyülü inançlarıyla dört başı mamur bir din. Her caddede ve köşe başında tarihten izler vardı. Birazcık hayal gücüyle zamanın gerisine yolculuk edebilirdiniz – 1812'de Napolyon'un Moskova'yı kuşatması, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Nazi saldırıları ya da Troçki'nin anlatımıyla Rus Devrimi'nden sahneler.

Gezinin sonuna doğru, ülkemize uçmak için Moskova'ya geldiğimizde, Bolşevik Devrimi'nin yıldönümü olan 7 Kasım'daki kutlama törenlerine katıldık. Kızıl Meydan'daki askeri törende, Katyuşa olarak bilinen, Hitler'in yenilgisinde büyük rol oynayan efsanevi füze fırlatıcılarını gördük. Şehir baştan başa, devasa kızıl bayraklarla donatılmıştı. İnsanlar omuzlarında çocuklarıyla kitleler halinde yürürken devrimci marşlar ve Rus halk şarkıları söylüyorlardı. Aynı gün, daha geç bir saatte Kongre Sarayı'ndaki Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin resmi toplantısına katıldım; bulunduğum yerden oldukça uzakta Brejnev konuşmasını okuyordu. Okuyup bitirince, toplantı salonunda bulunan herkes ayağa kalkarak sosyalizme övgüyü, "Enternasyonal"i söyledi. Bunun ardından verilen parti krallara yaraşır cinstendi. Masaların üzerinde meyveler, çiçekler ve havyarla donatılmış buzdan yontular vardı. Konuklar resmi kıyafetler içindeydi. Askeri erkânın nerdeyse öğürtü verecek kadar çok nişan ve madalyayla yüklü üniformaları, Ortodoks papazların merasim cüp-

pelerini aratmıyordu. Orada ufak tefek, güler yüzlü, çekici bir kadın olan kozmonot Valentina Tereşkova'yla tanıştım.

Constantin bizi ailesiyle tanıştırmak ve uğurlamak için evine davet ettiğinde, madalyonun öteki yüzünü gördüm. Karıkoca, kısa bir süre önce evlenen kızlarıyla aynı evi paylaşıyordu. Moskova'da yerleşim alanlarında her aileye ancak birkaç metrekare yer düştüğünü o zaman öğrendim. Kurinler'in günlük hayatı mütevazı ve sınırlıydı. Constantin'in karısı doktordu ama evde, ev işlerinin tamamından sorumlu, klasik bir ev kadınıydı. Bunca yıldır kadınların kurtulduğunu ilan eden bir sistemde yaşayan Rus kadınlarının böylesine boyun eğmiş olması beni çok şaşırttı.

Sovyetler Birliği'nden başka Doğu Almanya ve Bulgaristan'ı da ziyaret ettik; o tarihte sarsılmaz ve güvenli görünen bu ülkelerin tümü, artık varolmayan sosyalist dünyanın parçasıydı. Bu yerleri gezerken, sosyalist bir düzende hayal ettiğim insancıl ütopyayı bulmayı içtenlikle umut ediyordum – karşılıklı saygı ve dayanışma gibi değerlerin hüküm sürdüğü eşitlikçi, adil bir toplum. Gittiğim hiçbir yerde kendimi Soğuk Savaş'ın sebep olduğu sözümona Demir Perde arkasında hissetmedim. Belki insanların giyim kuşamı pek modaya uygun değildi, ama gündelik hayatlarında özellikle göze batan bir terslik yoktu: Parklarda vakit geçiren gençler, bebeklerini gezdiren anneler, öğleüzerleri okullardan dışarı uğrayan sürüyle öğrenci gördüm. Bu şehirlerin atmosferinin donuk ve albenisiz oluşu mağazaların, dükkânların ve reklam panolarının eksikliğindendi. Sokaklarda ticari faaliyetlerin yer almayışı bu yerleri sıradan, uyuşuk bir kenar mahalle konumuna sokmuştu. Bu ülkelerde hayatın nasıl olduğunu tasavvur etmek zor değildi – yapacağınız şey sadece şimdi bulunduğunuz yerde köşebaşındaki küçük dükkânın, mağaza vitrinlerinin, sokak satıcılarının, çiçekçi dükkânlarının ya da küçük kafelerin olmadığını tasavvur etmekti. Ben mağazaların olmadığı ve tüketimin kısıtlandığı bir ortamda insanların kendilerini daha yüce amaçlara adama özgürlüğüne sahip olacağına inanmak eğilimindeydim.

En büyük hedefin adil bir toplum kurmak olduğuna, herkesin bu topluluğun gelişmesi için kolları sıvadığına kendimi inandırmak istiyordum, ama bu denli denetim altına alınmış bir çevrede, bir çift ayakkabı satın almak gibi basit bir iş bile sıkıntılı, bürokratik bir an-

garya haline gelmişken, insanların mutlu olabileceğinden de kuşkuluydum. Hareket özgürlüğünün kısıtlanmasını kabul etmem mümkün değildi; ayrıca Parti'nin her yerde hazır ve nazır hayaletinden, herkesi beşikten mezara takip ettiği izlenimi veren pederşahi otoritesinden de hoşlanmamıştım.

Kendi kendime Nikaragua'da böyle olmayacak, diyordum. Bireyle toplum arasındaki dengeyi sağlayıcı yöntemi bulacaktık; mülkiyet hakkıyla ilgili değişik düzenlemeler yapacak, farklı siyasi partilerin söz sahibi olmasına imkân veren bir sistem kuracaktık. Cebri, yasaklayıcı davranışları üzerlerinden atamamış olan bu ütopyacı projelere bizim katkımız bu şekilde olacaktı.

Benim için gerçek serüven, Kuzey Afrika'ya gitmek için Avrupa'dan ayrıldıktan sonra başladı. Uçağımız Cezayir topraklarına iner inmez sanki Binbir Gece Masalları'ndaymışım hissine kapıldım. Önümüze serilen kırmızı halının iki yanına, esas duruşta, palalarıyla başlarımızın üzerinde gösterişli bir kemer oluşturan Harun Reşid'in askerleri dizilmişti. Rüzgârla dalgalanan ince pantolonları, firuze renginde pelerinlerinin altındaki saten gömlekleri, beyaz sarıkları, sarıklarındaki tüyler ve Alaaddin'inkilere benzer kıvrık burunlu pabuçlarıyla Kraliyet Muhafızları bize, bolluk ve ihtişamın sergilendiği VIP odasına kadar refakat etti. Bu muhteşem gösteri Cezayir Devrimi'nin 17. Yıl kutlama törenleri için davet edilmiş olan saygın konuklara hoş geldiniz, demek içindi.

O zamana kadar Cezayir hakkındaki fikrim, Frantz Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı kitabındaki özlü tasvirlerden ibaretti. O gün öğle güneşinin altında gözlerime yansıyan görüntüye tamamıyla hazırlıksız yakalanmıştım. Akdeniz'in derin mavi sularından yükselen ışıltılı körfez, beyaz kireç badanalı evleri, palmiye ağaçlarını ve hindistancevizi koruluklarını kucaklayan kusursuz bir hilal şeklindeydi.

Bazı kadın gazeteciler benimle röportaj yaptı. Sonradan Cezayir'de olduğu gibi, Nikaragua'da da Devrim saflarında savaşmış olan kadınlar, erkekler tarafından dışlanacaklar mı, diye sordular. Onlar Arap ülkelerindeki kadınlardan çok daha iyi durumdaydı; ama gene de her fırsatta kenara itilmemek için dişlerini tırnaklarına takarak mücadele etmek zorundaydılar. Cezayirli kadınların ve daha pek çok başka kadının hayat tecrübelerinin bizler için uyarıcı olduğunu, tekrar mutfaklara gönderilmemek ve kenara itilmemek için gözümüzü

açacağımızı söyledim. Şüpheleri yüzlerinden okunuyordu; göreceğiz bakalım, der gibiydiler.

Devrim'in yıldönümünde, deniz kıyısında düzenlenen parlak, şatafatlı bir askeri törenden sonra, Cezayir Hükümeti'nin davetlisi olarak, körfezin ucundaki çok katlı, modern bir oteldeki kabul törenine katıldık. Küba heyetinden dışişleri görevlileri bizi ileri gelen kimselerle tanıştırıyordu. Bir ara Küba elçilerinden biri kendisini izlememizi söyleyerek bizi balkonlu bir salona götürdü. Raúl Castro ile Vietnamlı General Vo Nguyen Giap oturmuş sohbet ediyorlardı. Gözlerime inanamıyordum. Dien Bien Phu Savaşı'nın, ondan on dört yıl sonra da Tet saldırısının komutanı Giap karşımdaydı. Güçlü Birleşik Devletler'i dize getirmeyi başaran Vietnam Savaşı'nın efsanevi kahramanı. *Halk Savaşı, Halk Ordusu* adlı kitabı dünyadaki tüm gerillalar için mutlaka okunması gereken bir klasikti. Giap ufak tefek, dal gibi bir adamdı, Asyalılara özgü, tatlı olduğu kadar içine kapalı bir tebessümü vardı. Kırmızı şeritli haki üniformasının içinde, peri masallarındaki iyi kalpli büyükbabaya benziyordu. İstirahatte olduğu için terliklerini giymişti. Ayağa kalkınca çoraplarının terliğin altına kaçarak, topuklarını açıkta bırakmış olduğunu fark ettim. Okuldayken, "çorabını yemiş," diye dalga geçerdik böyle olunca. Bu küçük ayrıntı Giap'ı gözümde insanlaştırdı. Bize Nikaragua'yla ilgili pek çok soru sordu. Bana, herkese nasıl davranıyorsa öyle davranması özellikle dikkatimi çekti. Bir kere bile kadın olduğum için küçümseyici bir imada bulunmadı; oysa gezi boyunca sık sık cinsiyetimden dolayı aşağılayıcı muamelelere maruz kalmıştım. Ona, karşı karşıya kaldığımız çeşitli sorunlardan söz edince, omuz silkerek tercüman aracılığıyla, zaferi kazanmanın da bir bedeli olduğunu söyledi.

Sonra gülerek, "Muzaffer olmasaydınız, böyle sorunlar başınıza gelmeyecekti," dedi.

Sakladığım bir fotoğraf var o günden: Otelin balkonunda, General Giap'la General Raúl Castro ve Modesto'nun arasında.

General Giap, General Raúl Castro ve Gabriel García Márquez'le birlikte şölen salonuna geçtik. Márquez'le Havana'daki kutlamalardan beri karşılaşmamıştım, onu görmek büyük bir sürpriz oldu benim için. Raúl Castro'nun duruşu, ağabeyi Fidel'den daha askersi olduğu halde, daha teklifsiz ve daha makuldü. Doğallığı, babacanlığı ve nüktedanlığı ona kolayca ısınmama yol açtı. Eski bir dostla bera-

bernişim gibi kendimi rahat hissetmiştim yanında. Giap ve Raúl'la salona girerken ABD heyetinden bir subay, sanırım bir binbaşı, önümüzü kesti. Giap'a yağ çekercesine iltifatlarda bulunarak, "Elinizi sıkmak istiyorum, General," dedi. "Ben de Vietnam'da savaştım."

Giap, selam niyetine başını hafifçe eğdi. Nazik ama soğuktu, elini uzatmadı. Buna rağmen binbaşı onunla konuşmakta ısrarlıydı. Birkaç defa teşebbüste bulundu. Giap'a Vietnamca konuşmayı öğrendiğini söyledi. Bu durum hepimizi son derece tedirgin etmişti. Muzaffer bir generalle karşılaşan sıradan bir asker olarak duyduğu hayranlığı anlayabiliyordum, ama bir insanın bu denli duyarsız ve ısrarcı olması akıl alır gibi değildi.

Şölen, hayatta gördüğüm en muhteşem havai fişek gösterisi gökyüzünü aydınlatırken sona erdi. Başımızın üzerinde akkor halinde muazzam şemsiyelere benzeyen ışıktan çağlayanlar açılırken oradan ayrıldık. Modesto'yla otele varınca, koyu lacivert Akdeniz'in bir ayna gibi yansıttığı göğü aydınlatan muazzam, renkli kemerleri, Cezayir Körfezi'ni tutuşturan göz kamaştırıcı ışığın son demlerini seyre devam etmek için balkona çıktık. Modesto balkonun öbür ucunda, tek söz etmeden oturuyordu. Bir gece öncesinden beri böyleydi. Julio López'le birlikte Managua'daki FSLN gazetesi için Polisario gerilla savaşçılarından üçüyle yaptığımız röportajdan dönmüştüm. Hayatımdan memnun otele geldiğimde ona Sahralıların törensel çay ikramını anlattım. Birinci çay hayat kadar güçlüdür, diyorlardı, ikincisi ölüm kadar acı, sonuncusuysa aşk kadar tatlıdır. Çay içmenin bu üç şeklinin, çölde gerilla savaşının mahrumiyetlerine, açlığa, susuzluğa ve yorgunluğa dayanmalarına yardımcı olduğunu açıkladılar. Çayların benim üzerimde sarhoşluğa benzer bir etkisi olmuştu ama bu her şeyi net bir şekilde algıladığım bir sarhoşluktu; başımın bedenimden ayrıldığını, boynuma bağlı olmadan yüzdüğünü hissediyordum, garip şekilde uyanık, hafif ve mutlu.

Gelgelelim, anlattıklarımın hiçbiri Modesto'yu ilgilendirmedi. Kendi kendine homurdandıktan, ev işlerindeki kabiliyetsizliğime rağmen elimden geldiğince onarmaya çalıştığım pantolonuyla ilgili gereksiz serzenişte bulunduktan sonra sus pus oldu. Böylece, balkonun iki karşıt ucunda, ışıklı gökyüzünün rengârenk ihtişamını seyre daldık. Havai fişekleri gözlerimi perdeleyen yaşların arasından izliyordum. Bu husumet, böylesine güzel ve özel bir geceye nasıl da ay-

kırı düşüyordu. Balkonun duvarına tırmanan sarmaşık gülleri, deniz suyuyla barutun birbirine karışan kokusu ve saçma sapan bir şey yüzünden düşman gibi ayrı duran biz ikimiz.

Cezayir'den Libya'ya, bize göre, uygarlığın sonuna uçtuk. Yanlışlıklar komedisi daha havaalanında, Nikaragualı tarım teknisyenleri olduğumuzu sanan Tarım Bakanının bizi karşılamaya gelmesiyle başladı. Yarım yamalak İngilizcesiyle, tarım alanlarını çöle doğru genişletmekte kullandıkları yöntemleri anlatarak hepimizi serseme çevirdi; sonra da yerini, "beni beş dakika bekleyin"den başka laf bilmeyen bir görevliye bıraktı. Trablusgarp, develerle otomobillerin aynı yolları kullandığı tozlu bir şehirdi. Mihmandarımızın bizi otele götürmek için bindirdiği otomobilin sürücüsü bir megafonla önüne çıkan insanlara ve develere bağıra çağıra küfrederek yolun açılmasını sağlıyordu.

Otele geldiğimizde, bizi bir başka grupla karıştırdıklarına kesinlikle kani olduk. Tercümanımız söylediklerimizin hiçbirini çeviremediği için, adlarımızı bir kâğıda yazarak, oraya neden geldiğimizi anlatmaya çalıştım. Kaddafi'yle ya da Devrim'in liderlerinden biriyle görüşmekti amacımız.

Hiç durmadan "beş dakika" nakaratını sürdüren adama, "Bunu patronuna götür," dedim. Kâğıdı elimde sallayarak, "*Patron*'a tamam mı?" dedim buyurucasına.

Nihayet çıkıp gitti. Onun dönmesini beklerken televizyon seyrederek vakit geçirdik: flamenkonun akrabası, tiz, acılı titreşimleri olan geleneksel Arap müziğinin eşliğinde dans edip şarkı söyleyen cariyeler. Bunun dışında seyredecek bir şey yoktu. Libya'nın Devrim'i aynı zamanda kültüreldi – burada yabancı hiçbir şey bulamazdınız.

Nihayet akşam saat onda Devrim komutanlarından biri geldi. Allah'a şükürler olsun! dedik içimizden. Sonunda ne istediğimizi anlatabilmiştik.

Ne var ki, Kaddafi ile buluşmayı başaramadık. Ertesi gün dışişleri bakanı bizi kanatlarının altına aldı. Ufak tefek, zayıf, ak saçlı, sigaranın birini söndürmeden öbürünü yakan, cıva gibi bir adamdı. Soyadı Trikki'ydi ve İngilizce konuşuyordu. Toplantıların yorucu çevirmenliği bana düştü. En sonunda, Libya ile Devrimci Nikaragua

arasında kurulan işbirliğine ilişkin bir anlaşmaya varıldı, ama uzun süren karmaşık ve dolambaçlı müzakereler, İsrail'e hayat hakkı tanımayan ve bölge topraklarının tamamının Filistin'e ait olduğunu belirten paragrafa dayanınca neredeyse kopma noktasına geldi. Böyle bir sözleşmeyi imzalamamızın mümkün olmadığını belirttik. Söz konusu paragrafın yeniden kaleme alınması gerekiyordu. Sonunda razı oldular. Bu arada Trikki ortadan kayboldu. Derken Sandinistalar'la fotoğraf çektirmek isteyen aile efradıyla geri geldi. Kadın olduğum için doğal olarak hiç önemsenmiyordum. Yemeklerde ayrı bir masaya oturtuluyordum. Modesto bana, Kuran'a göre kadınların ruhu yoktur diye açıklamada bulundu, *compañero*'larımın böyle bir şeye göz yummalarına karşı duyduğum öfkeye gülüyordu.

"Bu farklı bir kültür, anlamaya çalış, böyle davranma," diyerek beni sakinleştirmeye çalıştı.

Ama biz de farklı bir kültürdendik – bunu Libyalılar'a neden anlatmıyorduk?

Yapabileceğim yegâne şey, teslimiyet göstermek ve olayın gülünç yanını görme yeteneğimi kaybetmemekti. Başlı başına her şey tuhaftı. Aslına bakılacak olursa, orada bulunduğumuz süre boyunca sürekli güldük. Daha önce ziyaret ettiğimiz ülkelerin protokolünden sonra, Libya toprağa yeni yerleşmeye çalışan, örgütsüz, göçebe bir aşiret izlenimi veriyordu. Trablusgarp'ta inşaat halindeki binalardan geçilmiyordu. Sahip oldukları muazzam miktardaki paranın kaynağı, henüz nasıl değerlendireceklerini bilmedikleri petroldü.

Çarşıdaki gezintimiz unutamayacağım bir olay oldu benim için. Şahane giysiler, kenarları nefis işlemelerle bezeli Bedevi kepenekleri, akla gelebilecek her renkte kumaş ve envai çeşit takı, biblo, incik boncuk. Meramımı anlatabildiğimi sandığım bir satıcıdan aldığım cevap, "I love you, I love you!" oldu.

Seyahatin sonunda, yenilgiye uğramış olan Ulusal Muhafızların, hatta ABD'nin gelecekte ülkemize muhtemel saldırısına karşı kendimizi savunmak için, egemenlik hakkımızı kullanarak dünyanın herhangi bir ülkesiyle ilişki kurmayı ve pek çok yeni müttefik kazanmayı başarmıştık. Ne var ki, bu ihtimallerin gerçekleşmesini önlemek için gösterdiğimiz çabanın, aslında onların meydana gelmesine zemin hazırladığının ayırdına varamamıştık.

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Hayatımın bir dönemi son buluyor

MANAGUA, 1979-81

1979 YILINDAN kalan son anım, yılbaşı gecesi! Millet sokaklara dökülmüş, hep birlikte muazzam şenliğe katılarak zaferi ve Yeni Yıl'ı kutluyordu. Managua'yı hiç bu kadar coşkulu görmemiştim. Nereye baksanız, zeytuni giysili, siyah-kırmızı bandanalı, kadınlı erkekli kalabalık, köşebaşlarındaki ve kaldırımlardaki radyolardan yayılan müziğin ritmine kendini kaptırmış, dans ediyordu. Geceyarısı çılgınlık doruğa tırmandı. Şehirde herkes tepeden tırnağa silahlıydı ve tüm silahlar bir anda patlamaya başladı. Bizim mahallede, Los Robles'in kaldırımlarında, mermilerin gerisin geri toprağa düşeceğini aklımıza getirmeden, makineli tüfeklerimizi sorumsuzca gökyüzüne doğrulttuk. Büyük bir şevkle, tek bir şarjör kalmayana dek geçmişi kurşun yağmuruna tuttuk. Kurşunlar gökyüzünü yırtarak artlarında parlak turuncu izler bırakıyor, havai fişekler, molotof kokteylleri patlıyor, her çeşit silah peş peşe ateşleniyordu. Otomatik silahların tarakası en az on beş dakika sürdü; tüm şehirde yankılanan bu unutulmaz, şen ve kolektif çılgınlık bir daha asla tekerrür etmeyecekti.

Ertesi gün, yeni kurulan Sandinista Halk Ordusu, haklı bir neden olmaksızın, sivil ya da asker, silah taşıyan kim olursa olsun, havaya ateş etmeyi yasaklayan bir emir yayınladı; bu suçu işleyenin cezası hapisti.

1980'de Modesto Planlama Bakanı oldu. Görevi, Somoza iktidarı ve savaş yüzünden dibe vurmuş olan ekonomiyi canlandıracak bir strateji belirlemekti. Başarımız Nikaragualıların her sektörde üstlerine

düşen görevi sorumluluk ve istekle yerine getirmesine bağlıydı. Benim reklamcılık ve kitle iletişim araçları konusundaki tecrübem bu durumda çok işe yarayacaktı. Bir eğitim kampanyası örgütlemek için genel ekonominin karmaşık yapısını mümkün olduğu kadar öğrenmeye çalışarak büyük bir heyecanla işe koyuldum.

Yeni hükümet yavaş yavaş rayına oturuyordu. Biz siviller çoktan zeytuni üniformalarımızı çıkarmıştık. İçişleri Bakanlığı, silahların teslim edilmesi için bir genelge yayınladı. Ben de makinelimi geri verdim, ama Bulgarların armağan ettiği, Kiril alfabesiyle adımın kazınmış olduğu Makarov'u alıkoydum.

Compañero'larımdan biri müstehzi bir gülümsemeyle, "Şu işe bak sen! Bunca badireden sonra devlet görevlisi olduk!" demişti.

Şubatta Okuryazarlık İçin Ulusal Seferberlik başlatıldı. Tanık olma şansına sahip olduğum en gönendirici ve etkileyici yurtseverlik girişimiydi bu. On ikiyle on sekiz yaş arasındaki binlerce genç rahat evlerini, sıcak yataklarını ve güvenli aile ortamını geride bırakarak, yüzde 70'i okuryazar olmayan Nikaragualılara okuma öğretmek üzere ülkenin dört bir yanına dağıldı. Ne Maryam ne de Melissa bu gönüllü eğitim kampanyasına katılacak yaştaydı; biz de, ana babalarına, büyükannelerine, arkadaşlarına, sevgililerine öpücükler ve şarkılarla veda eden, kalem, defter ve okuma kitaplarıyla donatılmış çocukları görmeye meydanlara gittik. Sırtlarında çantaları, Nikaragua'nın köylerine ve kasabalarına gitmek için kamyonlara ve otobüslere doluştular. Üç ay boyunca ülkenin en ücra köşelerindeki alçakgönüllü ev sahipleri, *campesino*'lar ve emekçilerle birlikte yaşayacak, onlara öğretmenlik yapacaklardı. Hükümetin ve askeriyenin tüm araçları çocuk ordusuna tahsis edildi; binlerce insan bu olağanüstü girişime omuz verdi. Devrimin başlıca vaatlerinden biri gerçekleşiyordu; aynı zamanda bu yolla, genç kuşaklara ülkede yüzyıllardır süregelen az gelişmişliğin ortadan kaldırılmasının ve değişimin sağlanmasının, silahlarla değil, dayanışma ve özveriyle mümkün olacağı iletilmiş oluyordu. İnsanlar okuma yazma öğrenecekti! Yaşlılar yazılı sözün anlamını kavrayacak, *campesino*'lar gübrelerin üzerindeki etiketleri okuyabilecek, hasatlar daha verimli olacak, işçiler teknik becerilerini bu sayede geliştirecekti. Kadınlar paranın

muammasını çözdükten ve küçük işletmelerinden daha fazla gelir sağladıktan başka, bedenlerinin döngüsel faaliyetlerini denetleyebilecek, gebeliği önleyici bilimsel bilgilere erişebilecek, çocuklarının beslenmesini iyileştirmekte soya ürünlerinden yararlanmayı da öğreneceklerdi. Gerçek devrim Nikaragualılara okuma yazma öğretmekle başlıyordu. Gençler, askeri birlikleri örnek alarak kendilerini okuryazarlık savaşçıları gibi yetiştirip üniforma giydiler, taburlar ve bölükler halinde örgütlendiler ve cehalete karşı savaş açtılar.

Bu olağanüstü canlı ve hareketli dönemde, Modesto'nun yıllarca yeraltı gerilla faaliyetlerini yürüttüğü ücra yerlerden birindeki okuma yazma birliklerini görmeye gittik. O gezide en nihayet sevdamın beni nasıl bir hastalık gibi yavaş yavaş tükettiğinin farkına vardım. Eğer onu bedenimden söküp atmazsam, kişiliğim eriyip gidecekti. Modesto'nun cangılda geçirdiği uzun yıllar boyunca birlikte mücadele ettiği *compañero*'ların da bulunduğu karavanla yola çıktık. Sık çalılıkların gözlerden gizlediği, başlarımızın üzerine dalların sarktığı bozuk köy yollarını izleyerek Kuzeydeki dağlardan geçtik. Sanki tekrar el değmemiş bir dünyaya dönüyormuşuz hissine kapıldım. Yemyeşil yele gibi yapraklı devasa ağaçların tepesine konmuş turuncu ve mavi tüylü somurtkan ama meraklı kuşlar bizi izliyordu. Nihayet Iyas Irmağı'nı gördüm (Modesto bana hep Iyas derdi), iki yakasında yelpaze gibi açılmış dev eğreltiotlarının arasından alabildiğine geniş yatağında pırıl pırıl akıyordu. Orkidelere dolanmış sarmaşıklar ağaçlardan ırmağın kıyısına sarkmıştı.

İlk gecemizi Büyük Okyanusu Antil Denizi'ne bağlayacak uzun yolun yapımında çalışan Kübalı inşaat mühendislerinin şantiyesinde geçirdik. Kaldıkları basit, ahşap barakalarda bizi misafir ettiler. Havanın kararmasıyla birlikte geceyi aydınlatan binlerce ateşböceğinin kanat sesini unutamıyorum. Barakalara bakan alçak duvarın üzerine, Modesto'nun yanına oturdum. Hava sıcak, nemli, yapış yapıştı. Botlarımı, sonra da çoraplarımı çıkardım. Modesto uzun uzun ayaklarımı inceledi. İnce, beyaz, burjuva ayaklarımı. Aklından neler geçtiğini tahmin edebiliyordum. Zaten bir gün, bana âşık olmasını birliğindeki adamların asla anlayamayacağını, bu yüzden onlardan çekindiğini itiraf etmişti. Benim gibi birini sevdiği için onu iradesizlikle suçlayabilecekleri endişesinin ezikliği içindeydi. "Ama senin gibi

burjuva kökenli birinin Devrim'e katılması, gurur duyulacak bir şey kendi açından. Burjuva hayatının nimetlerinden yararlanacak yerde bizim saflarımıza katıldın," diyerek de hakkımı teslim etmişti. Ne var ki, mağdurların sonunda vatandaşlık haklarına kavuştuğu bu yeni keşfedilmiş dünyada, sınıfsal ayrıcalıklar altüst olmuştu. Benim gibi insanlara inceden inceye sınıfsal kökenlerinin yükümlülüğü hissettiriliyordu. Bu, zamanla alışılacağı farz edilen bir utanç, bağışlanacak ama asla kayıtlardan tam olarak silinmeyecek, doğuştan, ilksel bir günahtı.

Modesto yaptığı seçimin bedelini ödemek istemiyordu.Tereddütler içindeydi ve bu tutumu beni çok yaralıyordu. Ne doğumum ne de derimin rengi kendi seçimimdi; sadece hayatta izlediğim yoldan sorumlu tutulabilirdim. Modesto hakaretten farksız küçümseyici bir bakışla aramıza mesafe koyduktan sonra benden uzaklaştı. Ben de onun incitici ve aşağılayıcı imalarını artık daha fazla sineye çekemeyeceğimi anladım. Sık sık sabrımın sonuna geldiğimi düşündüğüm zamanlar olsa da, gözbağcılıkla şapkasından renkli eşarplar çıkarıyor, şeytani oyunlar icat ederek yıldızlı bir gecede ya da bir esriklik ânında ufacık şeylerle, okşayışlar ya da parlak bir gelecek hayaliyle her şeyi silebileceğini sanıyordu. Bir türlü kesin karar veremiyordum, çünkü seviyordum onu; ama içime batan binlerce kıymığın acısını duyuyordum. Cam kırılmıştı, artık hiçbir şekilde onarılamazdı. Aldığım kararı hemen o seyahatte yerine getiremedim. Bir daha dönmemek üzere evi terk etme cesaretini ancak aylar sonra bulabildim. Ne yapmam gerekiyorsa yapmaya karar verdim: Beni ona geri götürecek bütün köprüleri yaktım.

"Ülkeni terk etmek zorunda kalacaksın," demişti bir arkadaşım. "Her yerde onu görürken, unutmayı başarıp kendine yeni bir hayat kurman mümkün mü?"

Yaralı olduğumu, manen çöktüğümü, bacaklarımda beni dik tutacak takat kalmadığını itiraf ettim. Ama ülkemi terk etmeyecektim. Ölmemiştim ki. Depremlere, savaşlara, pek çok arkadaşımın ölümüne dayanabilmiştim, bir adamın yokluğuna da dayanabileceğimi biliyordum. Hissedeceğim boşluğu da, özlemin acı hatıraları yok ederek, karanlıkta kalmış yerlere göz kamaştırıcı mücevherler bırakacağını da hesap edememiştim.

La mente se resiste a olvidar las cosas hermosas,
Se aferra a ellas y olvida todo lo doloroso, mágicamente
anonadada por la belleza.
No recuerdo discursos contra mis débiles brazos
Guardando la ezacta dimensión de tu cintura;
*Recuerdo la suave, exacta, lúcida transparencia de tus manos.**

Durmadan yazıyordum. Aşk şiirleri ve umutsuzluk şarkıları yazdım. Öyle kederliydim ki, bazı günler yataktan çıkamıyordum. Fakat bu bunalımın hayatımda bir devrin kapanışına işaret ettiğini cesaretle söyleyebilirim. Tam anlamıyla dibe vurmuştum ve bu süreçten belki de başka türlü mümkün olmayacak şekilde kendimi tanıyarak çıktım.

Telefonun başında oturup da numarasını çevirine arzusuna karşı direndiğim, penceremin dışında tropikal mevsimle gelen şiddetli yağmurların şarıltısını dinlediğim korkunç günleri hatırlıyorum. Odamı hatırlıyorum, açık penceremden girip de lambaların etrafında vızıltıyla uçuşan yüzlerce kanatlı karıncayı. Yalnızlık ve yeis yiyip bitiriyordu beni.

Nasıl yalnız olunur, bilmiyordum. Kurşunlara göğüs germiş, ölüme karşı durmuş, silah kaçırmış, nutuklar atmış, ödüller kazanmış, çocuk doğurmuş, bir sürü şey yapmıştım. Ne var ki erkeksiz, aşksız bir hayatın yabancısıydım. Bir erkek sesi adımı söylemedikçe, bir erkeğin aşkı hayatıma anlam katmadıkça yaşadığımı hissedemiyordum. Bundan böyle hayatımda erkeklere yer vermeyeceğim anlamına gelmiyordu bu ama erkeklere duygusal bağımlılıktan vazgeçmeye kararlıydım. Artık hiçbir erkeğin beni ya hayat ya ölüm ikilemiyle karşı karşıya bırakacak bir güce sahip olmasına izin vermeyecektim. Kendimi zaaflarımı gözden geçirmeye zorladım: Ham, duygusal bir açlığı tatmin yoluna gitmiştim, eksikliğini duyduğum sevginin yerini, kadınlığımı kullanarak, çoğu zaman cinselliğim ve baştan çıkarma yeteneğimle doldurmaya çalışmış, öteki yeteneklerimin değerini bilmemiş, onları umursamamıştım. Direnme gücümü, iyim-

* Güzellik unutulmaz/ Zihne yerleşir ve güzelliğin parıltısı acıları unutturur/ Kollarımın zayıflığını küçümseyici kınamaları hatırlamıyorum/ Hatırımda kalan belinin kavsi, ellerinin saydamlığı.

serliğimi önemsememiştim. Bir hayal uğruna neler yapabildiğimin farkına bile varmamış, sözcüklere duyduğum yakınlığı bile yeterince değerlendirememiştim. Yazmayı kolaycacık yapılan bir iş gibi görmüş, pek önemsememiştim. Bisiklet sürerken, "Bak gidonu tutmadan nasıl gidiyorum," diyen çocuk gibi.

Ayrıca çocuklarımı sevmekle birlikte, onları sadece iki boyuttan ibaret suretler olarak algıladığımı fark ettim. Basit, sevimli yaratıklardı bana göre; dış görünüşlerinin altında korkuları, sorunları olabileceğini görememiştim. Onları hâlâ koruyabileceğimi, rahmimde saklayabileceğimi, sevgimi iletmenin bir dokunuşla mümkün olabileceğini düşünmek kolaycılığına sapmıştım. Hayatın onları benden çok uzaklara fırlattığını, çok ayrı düşürdüğünü, kendilerine mahsus adları olan, kendi yaralarının ıstırabını çeken, bahçedeki ağaçtan düşen, cevaplarını yalnız kendilerinin verebildiği sorularla baş başa kalan o varlıkları görememiştim. Ama başka türlü nasıl olabilirdi? Kendimi böylesine suçlamam, bu kadar ağır ithamlarda bulunmam haksızlıktı. Onlar dünyaya geldiğinde o kadar gençtim ki! Terapistim, "Onlara ablalık etmişsin," demişti. "Oysa bir anneye ihtiyaçları vardı." Ben de bir anneye ihtiyaç duyuyordum; planlarından ve çizdiği yoldan saptığım zaman beni sevgisinden yoksun bırakmakla tehdit etmeyecek bir anneye. Sadece yapabildiği kadarını yapan sıradan bir anne değildi ihtiyacım; beni sürekli sınırlarımı zorlamaktan kurtaracak, içimdeki "mitolojik anne"ye ihtiyaç duyuyordum. Boyuna kendimi yeniden yaratmak, aynadaki suretime kırmızı dudak boyasıyla çarpı koymak istemiyordum. Buna gerek yoktu artık. Sonsuza dek kurtulmak için çırpındığım uslu, terbiyeli küçük kız olmayacaktım bir daha.

Kendi kendimi tanımanın, kendimi olduğum gibi kabul ederek bunun tadını çıkarmanın zamanı gelmişti. "Bugüne kadar bir çocuk gibi sevmişsin. Aşka susadığın için karşılık vermekle kalmayıp, özgürlüğünün bütünüyle kendi denetiminde olduğuna inandığın zaman, yetişkin aşkının ne olduğunu göreceksin," demişti Gisella bana. Psikolog olmanın yanı sıra, şaman, kâhine, bilge bir kadındı Gisella. İçine düştüğüm bunalımla boğuşurken akıl almaz bir yücegönüllülükle bana destek oldu. Sonunda, ölüme meydan okuyarak, beni hayatımın yepyeni ve en verimli döneminin eşiğine getiren atılımları gerçekleştirebilmemi; düşüncelerimin yoğunluğu içinde yalnız

başıma kalmanın, kendi tecrübelerimin rayihasını hissetmenin, kendi kendime yetebileceğimi, çocuklarımı arkadaş olarak değil, anne olarak sevebileceğimi keşfetmenin keyfini ona borçluyum. Eninde sonunda gene bir erkekle birlikte olacaktım, ama ona ihtiyaç duyduğumdan değil, sevdiğim için.

Yeni bir kilim dokumak üç yılımı aldı; çöze dokuya, düşe kalka geçen üç yalnız yıl.

Modesto'yla da aradan ancak üç yıl geçtikten sonra tekrar konuşabildik. Bu noktaya geldiğimizde ikimizde de öfkeden eser kalmamıştı. Yalnızca geçmişteki halimize duyulan özlem vardı: dünyayı kurtarmak için gerekli olan yegâne şeyin sadece iyi niyet ve sihirli bir reçete olduğunu sanan ütopya arayışındaki bir erkekle bir kadın.

Aramızda geçenlerin bir dökümünü yaptık birlikte, hüzünlü ama kaçınılmaz bir sürecin sonunda, derilerimizi dökmeyi ve dost kalabilmeyi başardık. Hiçbir aşkın insanın ruhundan tamamen silineceğine inanmıyorum. Bana öyle geliyor ki, Modesto'yla yaşadığımız aşkta, ruhlarımızın adı konmamış isteklerine ve karanlık kovuklarına dokunan mevsimsiz bir tutkuyu yönlendirme dirayetini ne o ne de ben gösterebilmiştik. Birbirimize duyduğumuz sevgi, birlikte yaşadığımız tarihi an, aramızda yeni bir bağ kurmamıza imkân verdi. Anılarda, tehlikelerde ve hülyalarda ortak iki dost olduk.

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hayaller kâbuslara dönüşüyor

MANAGUA, 1981-82

RONALD REAGAN, 20 Ocak 1981'de başkan olduktan on gün sonra, Başkan Carter'ın Nikaragua'ya borç vermeyi taahhüt ettiği paranın son 15 milyon dolarını iptal ettiğini açıkladı. 10 Şubat'ta da, altmış bin ton buğday alımı için ABD'nin vereceği krediyi geri çekti. Reagan hükümeti, Nikaragua'nın El Salvadorlu gerillalara silah yardımında bulunduğunu keşfeder keşfetmez, 1 Nisan'da tüm kredi alma yollarının önünü kesti; ertesi yıl ise, Amerika Ülkeleri Kalkınma Bankası gibi kurumların borç vermesine engel oldu.

Bu zincirleme olaylar, ilerde iki ülke arasında dibe vuracak sarmal ilişkinin başlangıcına işaretti. Sandinista Konseyi, El Salvador'daki mücadeleye destek olmayı ahlaki bir yükümlülük sayıyordu. Gerilla hareketleri arasındaki dayanışmada kendini sakınmak ya da çekingenlik göstermek kabul edilemezdi; belki de Nikaragualı liderler ABD'nin nasılsa bir bahane bulacağından emindi. Her halükârda, El Salvador meselesi gün yüzüne çıkar çıkmaz Reagan yönetimi Nikaragua Devrimi'ni çökertmek için amansız bir saldırıya geçti.

ABD'nin tehditleri ve Dışişleri Bakanı Alexander Haig'in küstahlığı devrimci hükümetin dik başlı ulusal gururuyla çatışınca, orantısız bir hesaplaşmanın yolu açılmış oldu. Somoza'nın Ulusal Muhafızları, Amerikan Kongresi'nden aldıkları mali destekle Honduras'ta toplanmaya başladı. Devrim'in buna cevabı mülklerin kamulaştırılmasına hız vermek, tutumunu sertleştirmek ve böylelikle ülke sınırları içindeki düşman sayısının artmasına yol açmak oldu. Bu yanlışlıklar trajedisindeki kızışmanın nasıl başladığını söylemek zor. Büyük çoğunluğumuz, geleceğimizin belirlendiği bir satranç tahtasının üzerindeki kurşun askerler gibiydik. Ancak bir yıl süren barış döne-

minden sonra yeniden savaştaydık. Ayrıca bu savaş sadece eski düşmanlarımıza karşı değildi; artık aynı zamanda ABD' nin işgal tehdidi altındaydık.

1982'ye gelindiğinde, Modesto'yla birlikte çalıştığım Planlama Bakanlığı'ndaki görevimden istifa ederek Sandinista Parti Merkezi'ndeki Medya Bölümü'ne geçmiştim. Patronum çok yetenekli, yakışıklı ve üst düzey Parti kadrolarından Federico López'di. Sosyalist Parti üyesiyken, Devrim'den kısa bir süre önce, öteki Sosyalist Parti üyeleriyle birlikte FSLN'ye katılmıştı. Aslında sertlik yanlısı olmasına karşın, siyasi manevralardan hoşlanan Federico'nun uzlaşma sağlamakta üstüne yoktu. Medya Bölümü'nü yönetmenin yanı sıra Devlet Konseyi'nde de görevliydi. Bu Konsey, sonradan Nikaragua yasalarını yapacak olan Ulusal Meclis'e dönüşecekti. Benim görevim Sandinista Partisi'yle radyo ve televizyon yöneticileri arasında irtibat kurmaktı. Yöneticileri Parti'nin faaliyetleri hakkında bilgilendirecek, parti çizgisini kavramalarını sağlayacak ve yayınlarını o çizgi doğrultusunda yapmalarına dikkat edecektim. Haftada bir Federico'yla birlikte onlarla buluşuyor ve haftanın olaylarını değerlendirerek, haberler konusundaki görüşlerimizi açıklıyorduk. Adını benim koymuş olduğum Sandinista Televizyon Ağı ve Radyo Sandino, FSLN'nin resmi yayın kuruluşlarıydı. Sandinista üyelerinin ve yandaşlarının yönetimindeki öteki bağımsız radyolar da, "popüler iletişim"de yeni bir üslup geliştirmek konusundaki çabalarımıza destek oluyordu. Burada amacımız, hükümetin ve medyanın gündemindeki meseleleri dayatıcı bir üslupla iletmek yerine, halkın ihtiyaçlarına cevap verecek ve aktif katılımını sağlayacak programlar yapmanın yollarını bulmaktı.

Çok geçmeden, medya patronlarıyla yaptığım görüşmeler ve haftalık toplantılar dışında, Parti'nin etkinliğini güçlendirmek için benim özel çabama gerek olmadığını fark ettim. Aslında onlara yaratıcılığın ve bağımsızlığın erdemlerini hatırlatmaktan başka yapabileceğim pek fazla bir şey yoktu. Bunun üzerine Federico beni, Nikaragua sınırındaki Honduraslıları hızla silahlandıran ABD'nin Honduras'taki askeri manevralarını protesto etmek için halkı ayaklandıracak bir medya stratejisi geliştirmekle görevlendirdi. O sırada ABD, yeni örgütlenmeye başlayan ve *Kontralar* olarak bilinen Sandinista karşıtı güçlere silah sağlama aşamasındaydı henüz. Sandinista yöne-

timi halkı bu tehlikeye karşı uyarırken, aynı zamanda da sokaklara dökülerek örtülü Amerikan harekâtını protesto etmesini istiyordu. Reklamcılıktan edindiğim tecrübeyle radyo ve TV için çarpıcı sloganlar ve tekerlemeler bulmak benim için zor olmadı. Federico hazırlamış olduğum metne kimi hamasi eklemeler yaptı. Savaşın çıkması an meselesiymiş gibi panik yaratarak halkı tedirgin etmenin doğru olmayacağına onu ikna edemedim. ABD'nin Honduras ordusuyla birlikte yürüttüğü askeri manevralar Parti saflarında aşırı bir hareketliliğin başlamasına yol açmıştı, bunu ülkenin dört bir yanında hızla örgütlenen Kontra milislerinin eylemleri izledi. Artık dur durak yoktu.

Aniden vites değişmiş ve tüm ülke hayata henüz adım atmış olan devrimimizi yıkma tehdidindeki savaşa karşı seferber olmuştu. Federico beni, çeşitli radyo ve TV istasyonlarının savaş sırasında yapacakları yayınlarla ilgili bir dizi proje geliştirmekle görevlendirdi. Ofisimiz gün boyu girip çıkanlarla bir arı kovanı gibiydi.

Tam o sıralarda sıkıyönetim ilan edildi; o günlere özgü Parti-devlet kargaşasının yaşandığı garip ortamda, haberler yayına girmezden önce, TV ve radyo istasyonlarının "ulusal güvenliğe" zarar verecek herhangi bir yayında bulunmaması için onları denetlemekle görevlendirildim. Saat 23 civarında son radyo yayınını da kontrol ettikten sonra bitap bir şekilde eve dönüyordum. Federico'nun yönetiminde ne Cumartesi ne Pazar, ne de evle işyeri arasında bir ayrım vardı. Çoğu zaman gece ikide ya da üçte telefon eder, sesinde daima hesaplı bir tatlılık ve ironi sezilirdi. "Uyanık mıydın Gioconda?" diye sorardı. Hafta sonlarında ya da gecenin geç saatlerinde gelen ve aniden yapılan toplantılarda alınan kararların habercisi olan bu telefonlardan giderek ürküntü duymaya başlamıştım.

O tarihte yegâne avuntum, Dominikli bir *compañera* olan Ruth idi. Onunla aynı bölümde çalışıyorduk ve kendisi de bir gece kuşu olduğu için Federico'nun akıl almaz programına ayak uydurabiliyordu. Ayrıca zamanına el koyacak ne çocukları ne de bir erkek arkadaşı vardı. "Sen bir Devrim rahibesisin," diye takılırdım ona. Ruth şakadan anlardı, devrimci ideallere bağlılığı sonsuzdu, ayrıca Calvados konyağına ve operaya bayılırdı. Özel olarak pek hoşlanmadığım operayı bana sevdiren de o oldu. Vaktiyle birinin bana vermiş olduğu teyplerden opera aryaları dinlerken, sabırla bana bir enstrüman ola-

rak insan sesi kavramını izah etti; tenoru baritondan, sopranoyu mezzo sopranodan ayırt etmeyi öğretti; çeşitli librettoların hikâyelerini anlattı. Müzik eğitimimin gelişmesi için elinden geleni yaptı. O zamana kadar operayı çoğunlukla Modesto'yla beraberken dinlerdim; onun da çok sevdiği bir müzik türüydü. Benim kendisi kadar anladığımı sandığı için, ona aksini söylemek işime gelmemişti.

1982'nin sonuna gelindiğinde Kontra savaşı artık kaçınılmaz olmuştu. Savaş hazırlıkları öyle bir noktaya gelmişti ki, Federico işgal durumunda Medya Bölümü'nde çalışanların çocukları için benim evimin bir gündüzbakımevi olarak kullanılacağına karar verdi. Bir gün işten geldiğimde evde, ihtiyaç duyuluncaya kadar saklamam için orduya ait yığınla şilteyle karşılaştım. Aynı gün ikindi vakti, "Yarın senin evin arka bahçesine bir sığınak kazacağız," dedi Federico. Neyse ki ertesi gün bundan vazgeçti. Bu çıkışlardan bazılarını beni sınamak için yaptığını sanıyordum.

Bitap düşmüş, umudumu kaybetmiştim. Hayalini kurduğumuz şeyleri gerçekleştirmek dururken, yeniden bir savaşa hazırlanıyorduk. Ayrıca bu delicesine savaş hazırlığı bana pek anlamlı gelmiyordu. Karşı devrimi önlemek için hazırlıklı olmayı anlayabiliyordum, ama Amerikan işgali ihtimali farklı bir şeydi. Reagan yönetimi ne zaman Nikaragua'ya gözdağı verse, Daniel Ortega ABD'yi emperyalizm ve işgalcilikle suçlayan sert bir söylevle karşılıkta bulunurdu. Bu amaca zarar veren bir tutumdu; Kontra savaşı sırasında ABD politikasını çok iyi bilen bazı Sandinista önderlerinin neden bu konuda uyarıcı olmadıklarını sordum hep kendi kendime. Devrimci hükümetin ABD'ye gösterdiği tepki Reagan yönetimini kışkırtıp daha sert ve saldırgan bir politika izlemesine yol açtı.

Federico, "Onları caydırmalıyız. Amerikalılar verecekleri kayıpların olasılık hesabına göre davranır. Eğer Nikaragua'nın işgalinin çok sayıda Amerikalının hayatına mal olacağını hesaplamışlarsa, böyle bir işe kalkışmazlar," diye bu tavrı savunuyordu. "Uzun süre direnmeye hazır olduğumuza onları inandırmalıyız."

Uykusuz ve şevksiz milis eğitimi toplantıları, gece nöbetleri, su taşkınları sırasında gönüllü yardım, hasat zamanı pazar günleri kızgın güneş altında pamuk toplamak gibi şeyler için zorluyordum kendimi. Mutluluk duyduğum anlar da vardı. Özellikle bir kamyonun ka-

sasına doluşmuş, gönüllü çalışmadan dönerken yoldaşlarla birlikte, zaferin erişilmez olduğunu sandığımız günlerde, sürgündeyken söylediğimiz şarkıları söylerken. Sonra eve gelir, kızlarımın sitemlerine maruz kalırdım.

"Anne, Devrim'den sonra daha çok beraber olacağımıza söz vermiştin."

"Hâlâ yapacak o kadar çok iş var ki," diyordum onlara. "Yakında her şey düzelecek. Biraz daha sabredin."

Ama inanarak söylemiyordum bunu. Durumun ne zaman düzeleceğine ya da ne zaman kendimize ayıracak daha fazla zamanımız olacağına ilişkin en ufak bir fikrim yoktu.

Sanırım tam o sıralarda budalaca bir fanteziyle kendimi avutmaya başladım. Geceleyin tek başıma yatağımda, telefon çalmasın diye dua ederken, yeniden dünyaya geldiğimde nasıl bir hayat sürmek istediğimi tahayyül etmeye başladım. Bambaşka bir yaşama hak kazanacak, belki de el üstünde tutulacağım bir hayat seçecektim. Yakışıklı, iyi huylu bir adamın, diyelim bir İngiliz'in çok değer verdiği sevgilisi ya da karısı olacaktım; sanatkâr ruhlu, Oxford ya da Cambridge dolaylarının nemli, sisli topraklarında, yeşillikler arasında, özenli bir çit ve böğürtlen çalılıklarıyla çevrili saz damlı bir kulübenin sahibi olacaktı. Yakınlardaki çam korusunun rayihası burnuma gelecekti – İspanya'da okurken, İngilizce öğrenmek için Ixworth'ta bir yaz geçirmiştim. İngiltere'nin doğusunda göz alabildiğince uzanan yemyeşil kırlara, Norfolk'un bataklık göllerine hayran kalmıştım. Sevgilimle birlikte öğleden sonraları cins atlara binerek gezdiğimizi, gün batarken kulübemize dönerek, çıtırdayan ocağın karşısında çaylarımızı yudumladığımızı tahayyül ediyordum.

Bu fantezi benim için bir tür meditasyon yerine geçti. Zihnimi dinlendirmek, günlük mücadelelerden bir süre için uzaklaşmak istediğim zaman sığındığım "yer" olmuştu orası. Ne ki, o zamanlar zihnimin fantezi sandığım gerçekleri uyandırma gücünün henüz farkında değildim. Beyaz atlarla filan böyle kusursuz bir masalın hayatta gerçeklik kazanacağına inanmam asla mümkün değildi; ayrıca bilmediğim bir başka şey de, kendi irademle terk etmiş olduğuma çok benzeyen bir yaşam tarzını arzu etmenin tehlikeleriydi. Öyle sanıyorum ki böyle bir şeyin başıma gelmesinin imkânsızlığına inandığım için, hayal kurmakta bir kötülük görmedim ve suçluluk duymadım.

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Devrimin yurtdışındaki imajını düzeltme çabası ve yeni bir iş arayışı

MANAGUA, 1982-83

1982'NİN SONLARINA doğru Federico FSLN'nin Medya Bölümü'nden ayrıldı; yeni patronumuz 1973'te Managua'dayken benimle irtibat kuran eski arkadaşım Roberto'ydu. Onunla çalışmanın daha rahat olacağını düşünmüştüm, ama birkaç ay geçtikten sonra sabırsızlanmaya başladım. Roberto, halefi kadar çılgın bir çalışma temposu dayatmıyordu, ama ben yaptığım işin içerikten yoksun olduğunu ve zamanımı boşa harcadığımı düşünüyordum. Devrim'in ilk günlerinde Modesto'nun asistanı olmak için TV'deki görevimden istifa ettiğimden, parti hiyerarşisinde aşağılara kaydığımın farkındaydım; önemli bir sorumluluk alabilmek için yeteneğimi kanıtlamam gerekiyordu. Ne var ki, bütün bu süre boyunca zaten Araf'tan geçtiğim hissindeydim. Ruth'la Medya Bölümü'nde neler yapılması gerektiğine ilişkin sürekli kafa yorduğumuzdan, uzun konuşmalar sonucunda birtakım fikirler oluşmaya başlamıştı: Reagan yönetiminin Sandinista Devrimi'ni karalama kampanyasına karşı, FSLN bazı kadrolarını bu propagandanın etkisini kırmak için seferber etmeliydi. Reagan'ın Sandinista Devrimi'ni bölgede komünist bir tehdit olarak göstermesine karşı, Medya Bölümü'ne bağlı özel bir birim oluşturularak, yeni stratejiler geliştirilmeliydi.

ABD'deki ve Avrupa'daki anaakım medyanın, hikâyeyi bir de bizden dinleyebilmesi için FSLN tüm olanaklarını seferber etmeli, habere rahatlıkla ulaşılabilmesini sağlamalıydı. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın yayımladığı, Devrim'i karalayan, onu şeytani bir düzen

olarak tanıtan ve Nikaragua halkının hayat koşullarını iyileştirmek için gösterilen tüm çabaları görmezden gelen art niyetli, tarafgir raporlar hepimizi dehşete düşürüyordu. Kırk beş yıl boyunca kanlı dikta rejimine destek veren ABD, şimdi çiçeği burnunda Nikaragua hükümetinin iki yıldan az bir zaman içinde kapsamlı bir demokratik düzen kurması için baskı uyguluyordu. Honduras sınırından giren binlerce silahlı karşıdevrimcinin saldırısı karşısında, ulusal güvenlik tehdit altındayken bile, basını kısıtlayıcı önlemler almamamız gerekiyordu. Attığımız her adım denetlenirken, korkunç cürümler işleyen El Salvador hükümeti milyonlarca dolarlık yardım alıyordu.

Şimdi geriye bakıp da, "Ah, keşke şöyle ya da böyle yapsaydık," demek kolay. Tecrübesizliğimizden kaynaklanan hataların ötesinde, kendi bildiği yolda gitmek isteyen, yanlış yapsa da bunun sorumlusu kendisi olacak, küçücük bir ülkeye karşı ABD'nin gösterdiği akıl almaz kindarlık ve haksız tutum karşısında bugün de aynı dehşeti duyuyorum. Reagan yönetiminin dış siyaseti affedilir gibi değildi; biz ise Sandinista Devrimi'nin gerçek yüzünü dünyaya tanıtmak istiyorduk. Ruth artık suçluluk duymaktan ve geri planda kalmaktan vazgeçip, işe koyulma zamanının geldiğine beni ikna etti. Böyle bir işin üstesinden gelecek niteliklere sahiptim; yapmamız gereken bir teklif hazırlayarak Ulusal Konsey'i böyle bir tanıtım çalışmasının yararlı olacağına inandırmaktı. Ruth'un beni harekete geçirmek için çok fazla dil dökmesi gerekmedi. Böyle bir eksikliğin çoktandır farkındaydım. Onun teşvikiyle bu konuyu gündeme getirme cesareti buldum.

Tam bu sırada Dışişleri Bakanı Miguel D'Escoto'nun başkanlığında, Ulusal Konsey'in diplomatik bir atak hazırlığı içinde olduğunu öğrendik. Bakan, Washington'da, Maryknoll* rahiplerinin kurmuş olduğu bir halkla ilişkiler şirketiyle anlaşmıştı (D'Escoto'nun kendisi de bir Maryknoller idi). Ulusal Konsey bana yeni birimi örgütleme sorumluluğunu vermekle kalmadı, aynı zamanda FSLN adına Washington'a gidip halkla ilişkiler şirketiyle görüşerek işlerin eşgüdümünü sağlamakla da görevlendirdi.

* Amerika kıtasında yüz yıllık geçmişi olan bir Katolik mezhebi. (ç.n.)

Bu seyahatten çok keyifli anılarım var. İki erkeğin eşliğinde yola çıktım: José Pasos'la Saul Arana. José, FSLN'nin Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalışıyordu; Saul ise Nikaragua Dışişleri Bakanlığı'nın ABD'yle İlişkiler Bölümü'nde. Aralarında konuşurken Sandinista'yla ve yönetimdeki cuntanın önde gelen liderlerinin istisnasız tümüyle dalga geçiyorlardı. Matrak ve düzmece adlar takmışlardı hepsine; uzun uçuş boyunca gülmekten kasıklarıma ağrılar girdi. Nikaragua'da bunca zorluğa rağmen yılmadan mücadeleye devam edebilmemizin sırlarından biri bence, ulusal karakterimiz niteliğindeki, en ciddi durumlarla bile dalga geçmekten geri kalmayan, şaka kaldıran yanımızdı. Yol arkadaşlarımla eğlenceli bir vakit geçirmek çok iyi oldu, görevimizin yarattığı gerginliğin gevşemesini sağladı.

Washington'daki Nikaragua Büyük Elçiliği'nde halkla ilişkiler şirketiyle görüştükten başka, Sandinista Dış İlişkiler Bürosu'nun başına yeni getirilmiş biri olarak, Capitol Hill'de José ve Saul'la birlikte bir sürü toplantıya katıldım. Yumrukları savuşturmaya çalışan boksörlere benziyorduk. Hükümet ve Parti politikaları hakkında sorguya çekildik, yoğun bir incelemeye tâbi tutulduk. Reagan yönetiminin politikasına tamamen karşı olan kongre üyeleri bile bizi kibarca azarlamaktan geri kalmadı. "Komünist" bir yönetime destek vermekle suçlanacaklarından kaygılıydılar; o yüzden yaş tahtaya basmak istemiyorlardı. Reagan yönetiminin vurgusu değişmişti. Sorun, El Salvador'a silah sağlanması değildi artık. Bize "demokrasi"yi dayatıyorlardı: seçime gitmemiz, ekonomiyi liberalleştirmemiz –yargıya müdahale ederek– Somoza'nın cellatlarını yargılamak üzere kurulan özel mahkemeleri askıya almamız, askeri gücümüzü geliştirmeye son vermemiz isteniyordu. Mesele aslında bizim demokratikleşmemizin istenmesi değildi; bizden böyle bir talepte bulunurken ABD, sadece Somoza'nın Ulusal Muhafız artıklarını değil, devrimci hükümete karşı olan tüm muhalif grupları milyonlarca dolar –1982-83'te 79 milyon dolar– harcayarak eğitiyor, silahlandırıyor ve ciddi bir askeri güç oluşturuyordu. Ülkemizde yıllardır süren tek adam diktasından sonra, ABD'nin silah zoruyla sözümona mükemmelen işleyen bir demokrasi kuracaktık. Oysa ne yerleşik kurumlarımız ne de tecrübemiz vardı. Ayrıca her şeyi kendi koşullarımıza uygun şekilde yapmak niyetindeydik; başlıca hedefimiz olan Nikaragua halkının hayat standardını yükseltebilmek için bize fırsat verilmesini is-

tiyorduk. Ama hayır, buna imkân verilmeyecekti. Amerikan değerlerini tehdit etmekle suçlanmış, Reagan'ın "komünizm"e karşı kutsal haçlı seferlerinin başlıca hedefi olmuştuk. Daha sonra İran-Kontra* skandalında açıkça görüleceği gibi, ABD Kongresi bile Reagan'ın saplantısının önüne geçememişti.

Tarih bilgimizden, ABD'nin Orta Amerika'daki egemenliğine karşı çıkmanın bedelinin ne olduğunu çok iyi bildiğimiz için görüştüğümüz yetkililerden pek anlayış beklemiyorduk; bu yüzden bize karşı tutumlarına ne şaşırdık ne de fazla dert ettik.

Massachussets Caddesi'ndeki Nikaragua Elçiliği'nde çalışan herkesin Washington'a uyum sağlamakla ilgili eğlenceli bir hikâyesi vardı. Elçi Antonio Jarquín, Kosta Rika'da geçirdiğim yıllardan dostumdu. Washington'da onlara misafir oldum; geldiğim gün karısıyla üstüme başıma çekidüzen vermek için alışverişe çıktık, aylık kazancım olan yaklaşık elli dolardan giyime para ayıramazdım; amirim bana yeni görevime uygun giysiler almam için beş yüz dolar vermişti. Hafif defolu giysiler satan bir mağazadan, paramı israf etmeden alışveriş ederek insan içine çıkacak şekilde giyinip kuşandım.

Daha önce Washington'a hiç gitmemiştim. Arabayla giderken gözüme çarpan iki yanı ağaçlı caddelerinin güzelliğinden, Potomac Irmağı'nın kıyısında uzanan yemyeşil çayırlardan, git git bitmeyen şık bulvarlardan çok etkilendim.

Elçiliğin basın sözcüsü Angela Saballos, pazar günü bizim için Chevy Chase'deki evinde bir barbekü partisi düzenledi. Ufak tefek, güzel bir kadın olan Angela, geçtiğimiz günlerde Washington'un bulvar gazetelerince bir tür Sandinista Mata Hari olmakla suçlanmıştı. Saul, José ve benim resmi olmayan, samimi bir ortamda gazetecilerle görüşüp sohbet etmemiz iyi olacaktı. Angela'nın arka bahçesi sıcaktı, Washington yazı başlıyordu. Tek tek konuştuğum insanlar arasında tanıdık yüzler de vardı; Paris'te 1979'da tanışmış olduğum Agence France Press muhabiri ve Managua'daki basın konferanslarında karşılaştığım kimseler.

* CIA, Irak'la savaşmakta olan İran'a (İsrail üzerinden) tanksavar ve uçaksavar füzeleri satarak Kontralar'ı silahlandırmak için para sağladı. Bu yasadışı eylem 1986'da ortaya çıktı ve ABD kamuoyunda büyük tepkiyle karşılandı. (ç.n.)

Amerikalı gazeteciler, daha önce konuştuğumuz resmi görevlilerden farklı bir tonda olsa da, benzer görüşleri yansıtıyordu. Bir süre sonra uzun zaman ayakta durmaktan ve sorgulanmaktan yorgun düştüm, evin yanındaki gölgelik sette, bir kütüğün üzerine oturdum. Angela, daha önce rastlamamış olduğum yakışıklı bir adamla yanıma geldi.

"Gioconda, seni Charlie Castaldi ile tanıştırayım," dedi. "National Public Radyo'nun* muhabiri."

Charlie Castaldi İtalyan'a benziyordu. Orta boyluydu; üzerinde kollarını kıvırmış olduğu pastel renkli bir gömlek, haki pantolon, ayağında mokasenler vardı, çorap giymemişti. Çok hoş, erkeksi hatları, kıvırcık, koyu renk saçları vardı. Bakışları muzip, sevecen, gönül çeliciydi. Yeni elbisemden dolayı biraz çekingenlik duysam da, gözlerine aynı neşeli ifadeyle karşılık verdim.

"İsminiz İtalyan ismi!" dedi.

"Sizinki de," dedim.

Bu arada konunun, ecdadımın Amerika'ya göç hikâyesine kayması bana biraz nefes aldırmıştı. Charlie Castaldi sözlerimi büyük bir ilgi ve dikkatle dinliyordu; çok geçmeden ona ailem, yetişme tarzım, Devrim'e nasıl katıldığım ve Nikaragua tarihiyle ilgili şeyler anlatmaya başlamıştım. Onda tam parmak basamadığım farklı bir yan vardı. Sadece bildik gazetecilere benzemediğini sezmiştim. İlgi alanı onlardan daha genişti ve rahat bir tavrı vardı; benden bir hikâye koparmak ya da fazladan bilgi almak gibi bir derdi yoktu. Henüz ABD'deki National Public Radyo'nun niteliği ve önemi hakkında pek bir şey bilmiyordum. Esasen bir radyo istasyonunun televizyon ya da basından daha önemli olmadığı düşüncesindeydim.

Belki de onu tehdit edici bulmadığımdan rahatlamıştım; ailesiyle ilgili sorular sordum kendisine. Memnuniyetle ve hatırladıkça artan bir coşkuyla dünyaya geldiği Paris'te geçen çocukluğunu, sekiz yaşındayken ailesiyle Milano'ya, daha sonra da, on iki yaşındayken ABD'ye göç ettiklerini anlattı. O zamandan beri Washington'da yaşı-

* Ulusal Halk Radyosu, NPR 1970'te kuruldu. ABD'de ticari olmayan, bağımsız, entelektüel bir haber kanalı olarak günümüzde 700 çalışanı bulunuyor. 800 bağımsız radyoya haber, söyleşi ve eğlence programı veriyor. Haftada yaklaşık yirmi altı milyon kişi tarafından dinleniyor. (ç.n.)

yordu. Birkaç yıldan beri Capitol Hill** odaklı haber ve röportajlar yapıyordu; son zamanlarda ise Orta Amerika'daki çatışmalarla ilgilenmeye başlamıştı. Babasının İkinci Dünya Savaşı sırasında partizanların safında yer aldığını anlattı. İtalyan ordusundan kaçarak, Yugoslavya'daki anti-faşist direnişe katılmıştı.

Charlie biraz İspanyolca biliyordu, ama benim tercihim İngilizce konuşmasıydı. Derin ve hoş bir sesi vardı. Sözlerine eşlik eden el hareketlerini tebessümle izliyordum. İtalyanlara benzese de, oldukça ölçülüydü. Sanırım ya havanın kararmaya başlaması ya da birisinin gelmesiyle baş başa geçirdiğimiz bu uzunca süre son buldu. Ayrılmadan önce kartını vererek, "Yakında Nikaragua'ya geleceğim," dedi.

Ben de ona kartımı verdim.

"Gelirsen, mutlaka ara beni," dedim.

Kapıdan çıkarken ardından, acaba bir daha görür müyüm diye özlemle baktığımı hatırlıyorum.

Nikaragua'ya döndüğümde Ruth beni havalimanının VIP salonunda karşıladı. Ayrıcalıklı muameleden hiçbir zaman hoşlanmadığımı bildiği halde itirazlarıma kulak asmadı. Artık Parti'de sorumlu bir mevkiim vardı ve bu gibi statü simgeleri, kişinin önemini tescil ettirmekte yararlıydı. "Ben de seninle aynı fikirdeyim ama başkaları öyle düşünmüyor," dedi Ruth. "Ayrıca işimizi istediğimiz gibi yapabilmek için bu gibi kolaylıklara ihtiyacımız var." İşin pratik yanını hemencecik görebilen biriydi; ona hak verdim. Artık Devrim'e hizmet etmenin en iyi yolunun alçakgönüllü olup, kendini görünmez kılmak olmadığını öğrenmiştim. Biz kadınların iktidar meraklısı ya da hırslı damgası yememek için liderlikten uzak durarak nasıl mevki kaybettiğine tanık olmuştum. Bir tuzaktı bu. Eğer bir şeylerin değişmesini istiyorsam, iktidar sahibi olmalıydım. Erkekler bunu içgüdüsel olarak biliyordu. Biz öğreniyorduk.

Yeni işimin imkânlar taşıdığı hissi beni heyecanlandırıyordu. Ruth'la birlikte büyük bir gayretle yeni ofisimizi kurmak için çalışmaya koyulduk. Yabancı basınla, diplomatlarla, dünyanın her tarafındaki elçiliklerimizle hızlı ve verimli bir iletişim akışı sağlamak için kolları sıvadık. Bilgilendirme dosyaları, posta adresleri hazırla-

* ABD Kongre Binası. (ç.n.)

yarak basın akreditasyonu, görüşme talebi, vb. işleri yürüten Dışişleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlamaya çalıştık. Ben Amerikalı ve Avrupalı gazetecilerle ilgileniyordum. Bağlı bulundukları gazete, TV ağı ya da kanalın önemine göre, kimin kimle görüşme yapacağına ilişkin tavsiyede bulunuyor, parti görevlilerinin gazetecilerle konuşurken gündeme getirmeleri gereken konularla ilgili önerilerde bulunuyordum. Ne var ki, bana göre işimin en can alıcı noktasında pek sözüm geçmiyordu: Sandinismo'yu kapsamlı bir şekilde açıklayacak uygun bir tanımlamanın liderlik tarafından benimsenmesi gerektiğini onlara anlatmakta güçlük çekiyordum. O günlerde insanın aklıselimini koruması kolay değildi. ABD'nin Kontralar'a yardımı hâlâ ihtilaf konusu olsa da, Boland Amendment'ın* yürürlüğe girmesiyle Reagan hükümeti biraz olsun hizaya getirilmişti. Bu karara göre ABD Sandinista hükümetini devirme yetkisine sahip değildi. Gelgelelim, Kontralar'a "insani yardım" kisvesi altında para akmaya devam etti. Nikaragua'da her gün askeri çatışmalar oluyordu. Kontralar paralı askerlerden oluşan tam donanımlı bir orduydu artık.

Üstelik o yıl, 1983'te, asilerin şehir merkezlerini vurmaktaki başarısızlıklarını bildiren raporlardan sabrı tükenen CIA Başkanı William Casey, CIA'yı doğrudan devreye sokarak iki büyük harekâtı bizzat yönetti. Birincisi Managua'daki Augusto C. Sandino Havalimanı'ndaki askeri tesislerin bombalanmasıydı. Sandinista uçaksavar ateşiyle düşürülen uçak, havalimanı binasına çarparak büyük hasara sebep oldu. İkinci saldırı ise Nikaragua petrol tesislerini hedef aldı. 2 Ekim 1983'te bir deniz motorundan açılan ateşle Atlas Okyanusu kıyısındaki bir limanda bulunan petrol depoları imha edildi.

11 Ekim'de benzer bir saldırıyla Büyük Okyanus kıyısındaki limanlarımızdaki beş petrol deposu havaya uçuruldu. Üç milyon galondan fazla yakıt bulunan depolar alev alev yanarken, kontrol altına alınamayan yangın küçük ve yoksul bir liman kenti olan Corinto'ya da sirayet etti. Yirmi beş binin üstünde insan yerinden yurdundan oldu. Bu saldırıları gerçekleştiren adamlar, Nikaragualı Kontra-

* 8 Aralık 1982'de ABD Temsilciler Meclisi, "Boland Amendment" olarak bilinen ve oyçokluğuyla sağlanan bir yasa değişikliğiyle, savunma bütçesinden, ordu mensubu olmayan kimselere Nikaragua Hükümeti'ni devirmek amacıyla destekte bulunmayı, eğitim ve silah sağlamayı yasakladı. Böylece CIA'nın Sandinista karşıtı güçlere sağladığı maddi desteğin yasadışılığı doğrulanmış oldu. (ç.n.)

lar bile değil, CIA'dan maaş alan ve "tek merkezden yönetilen Latin kökenli elemanlardı". Bunun ardından CIA ekonomimizi çökertmek için Nikaragua limanlarına mayın dökmeye kalktı. ABD'nin bu saldırgan tutumu karşısında öfke duymamak mümkün değildi; Sandinista yönetimi buna karşı meydan okumaktan geri kalmadı. Bunun üzerine Başkan Reagan, Kontralar'ı ABD'nin Kurucu Atalar'ına benzeterek, onların "özgürlük savaşçıları" olduğunu ileri sürdü. Gelinen noktada artık benim kimseyi, testosteron yüklü atışmalarda bulunmakla daha beter bir yola sürüklendiğimize ikna edecek halim kalmamıştı. Bizim taraftaki esas oyuncular yenilebileceklerini nedense hiç akıllarına getirmeyen mağrur, dik kafalı adamlardı. Sonucu belli olan bu maçı engellemek elimde değildi.

Korkunç bir dönemdi. Bürodaki işlerin yanı sıra, arabayla sağa sola giderek çocuklara yiyecek aramakla geçiyordu vaktim. Hiçbir şey bulunmuyordu: ne sebze, ne ilaç, ne tuvalet kâğıdı, ne de benzin. Eskiden sadece zengin ev kadınlarının uğradığı süpermarketlerin rafları da bomboştu. Haftalarca ev yapımı, suyla temas eder etmez yapışkan bir hamur haline gelen spagetti yemek zorunda kaldık. Tadı, plastik yiyormuş gibiydi. Süt tozundan yapılan, suyu fazla kaçmış sütler, karton tadındaydı. Ülkede üretilen kaliteli kahve ihraç edildiği için yerine, ağızda kül tadı bırakan kavrulmuş mısırdan yapılma uyduruk bir şey içiyorduk. Pirinç, fasulye, şeker ve tahıl ürünleri karneye bağlanmıştı. Tayınlar haftada bir, vesikayla satın alınıyordu. Bana en zor gelen, tuvalet kâğıdı yerine gazete ya da peçete kullanmaktı. Bir rulo tuvalet kâğıdı almak için kilometrelerce yol kat ettiğim olurdu. Dönüşümlü kâğıttan üretilen kaba saba rulolar olmasına karşın, aşırı pahalıydılar. Hemen hemen hiç et bulunmadığı için konserve Rus sardalyasıyla yetiniyorduk. Tavuklar da yoklar kervanına katılmıştı. Ekmek bile zor bulunuyordu; aylarca yumurta bulamadığımızı hatırlıyorum. Ne zaman boş vaktim olsa, bir şeyler alabilmek için kuyruklarda beklerdim. Gündelik hayatı sürdürebilmek için çok büyük bir enerji heba oluyordu.

CIA'nın "düşük yoğunluklu savaş" olarak adlandırdığı bu savaş stratejisini kavramış olanlarımızın öfkesi, en azından kararlılığımızı güçlendirmeye yarıyordu. Maddi şeylere fazla önem vermemeyi tercih edebilir, en temel ihtiyaçlarla yetinmenin, bolluğa alışmış olan-

lar kadar bize zor gelmeyeceğine kendimizi ikna edebilirdik.

İnancımızı kaybetmemek ve karamsarlığa kapılmamak için yüreklerimizin derinliklerindeki yurtseverlikten kaynaklanan güce başvurabilirdik. Fakat, yoksunluklardan ve kısıtlamalardan dolayı halk arasında yayılan hoşnutsuzluk yaklaşmakta olan felaketin habercisiydi. Sandinistalar ülkeyi ABD ile boğaz boğaza getirmişlerdi ve bunun bedelini herkes ödüyordu. Devrim'in başlıca dayanağı ağır ağır, ama telafi edilemeyecek bir şekilde aşınmaya başlamıştı.

Ruth'la birlikte Devrim'in olumlu yanlarını göstermeye çabalıyorduk. Küçük başarılar bile enerjimizi yenilemeye yetiyordu. Kimin yazdığı bilinmeyen güzel bir Vietnam şiiri benim düsturum oldu.

Bombaların açtığı çukurları dolduruyoruz
Yeniden şarkılar söylüyoruz
Yeniden ekip biçiyoruz
Hayattan ümit kesilmez çünkü.

BİR BAŞKA HAYAT

Zorlu bir yangından sonra... küllere gömüldük, ne bir yadigâr, ne yanmamış kemikler, ne de sevenlerin arkada bıraktığı türden bir madalyon içinde saklı bir tutam saç kaldı. Artık saçlarım ağarıyor; artık derim kemiklerime yapışıyor; ama gün ortasında, parlak gün ışığında aynanın karşısında oturmuş yüzüme bakıyorum, bilhassa burnuma, çeneme, genişçe açılan dudaklarımın fazlaca meydana çıkardığı dişetlerime. Lakin korkmuyorum.

Virginia Woolf, *The Waves*,
Penguin Books, 1992, s. 170

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Bir dizi yemek davetine yol açan tesadüfi bir karşılaşma

MANAGUA, 1983

WASHINGTON'DA karşılaştıktan birkaç ay sonra Charlie bir gün ofise telefon ettiğinde, adıyla yüzünü zihnimde kolayca birleştirmiştim ve o da buna çok sevinmişti. Akşam birlikte yemek yiyebilir miyiz, diye sordu. Yabancı gazetecilerin birlikte yemek yeme merakını biliyordum. Bir taşla iki kuş vurmayı pek severlerdi. Güzel bir yemek eşliğinde, resmi olmayan rahat bir ortamda söylediğim her söz "kayda" geçerdi. Oldukça netameli bir işti bu. "Kaynak" olunca, anlattığınız her şey hikâyeye dönüşürdü; kimi zaman saklı tutulmasını rica ettiğim anekdotlar yayımlanınca, o insanlara güvenmiş olmaktan pişmanlık duyardım. Öte yandan basın çalışanları arasında, insani ilişkiler kurabileceğimi hissettiğim çok değerli kadın ve erkeklerle de karşılaşmıştım. Nikaragua'da, hikâyelerin değil hayatların tehlikede olduğunu onlara aktarabilmek için daha kişisel bir bağ kurabilmek benim açımdan önemliydi.

Charlie beni Managua'daki iddialı bir Fransız restoranına götürdü. Tropikal atmosferin onu, yolculuk sırasında tanıştığım ve daha sonra Hawai gömleği ve toza bulanmış sandallarla Nikaragua'da karşıma çıkan öteki gazeteciler gibi, tanınmaz hale getirmemiş olmasından memnun olmuştum. Gene pastel renkli bir gömlek giymişti ve son gördüğümden beri hiç değişmemişti. Restoranın alayişini komik bulmuş, garsonun merasimli nezaketinden etkilenmişti. Aramıza meslek kurallarına uygun bir mesafe koymaya gayret etsek de, gözlerimizin bundan bağımsız bir iletişim içinde olduğunu fark etmiyor değildik. Yeniden buluşmaktan gerçekten çok mutlu olduklarını söylemek istiyorlardı. Nasıl olmuştu da birbirimizi görmek için bu ka-

dar uzun zaman beklemiştik? Böyle bakışmaktan çok keyif aldıkları aşikârdı. Konuşmamız bir şekilde Angela'nın bahçesinde bıraktığımız yerden devam etti. Hayvanlar koklaşırken, biz insanlar hatıralara dalarak gönül çelme ritüelini yerine getiriyorduk sanki. Kendinizi, bir yabancıyla çocukluk hikâyelerinizi ve keşiflerinizi paylaşırken yakalarsanız, uyarı sinyalleri çalmalı; hele de zaman aniden gerçekdışı oluveren bir gerçeklik içinde unutulursa.

Düzmece Fransız atmosferini geride bırakmıştık. Liguria'da, Charlie'nin büyükannesiyle büyükbabasının Santa Margarita koyundaki, duvarlarını bugenvil tomurcukları sarmış olan yazlık evlerindeydim. Charlie'yle birlikte arkadaşı Alessandro ile buluşmaya giderken, zeytin ağaçlarının büklüm büklüm gövdeleri arasından yokuş yukarı bir koşu tutturmuş, sonunda masmavi Akdeniz'in billur sularını göreceğimiz tepeye ulaşmıştık. Sonra ben onu elinden tutup bambaşka bir yere götürdüm: yaz tatillerimin bir bölümünü geçirdiğim kahve çiftliğine. Amcalardan birinin kahve *hacienda*'sında küçük bir kızdım. Kahve toplayıcıların kaldığı yatakhanelerin bulunduğu yere gitmem yasaktı, yasak olduğu için de müthiş merak ediyordum. Bir ikindi vakti, her an hareketlerimi kollayan dadımdan usulca kaçtım. Cehennemin katmanlarından birini keşfetmiştim sanki. Kaba saba ahşap barakalar karanlık ve pis kokuluydu. Doğru dürüst kapısı bile olmayan bu yerlerde kaç kişinin barındığı belli değildi. Her ailenin duvara çakılmış sözümona bir rafı vardı. Kahve toplayıcıları karıları ve çocuklarıyla birlikte, paçavralar içinde balık istifi bu kulübelerde yatıyordu. Charlie'ye havasızlıktan, pislikten, rutubetten kaynaklanan o leş gibi kokunun burnumdan hiç gitmediğini söyledim. Gördüklerim silinmeyecek şekilde belleğime kazınmış, böylece yaşadığım dünyanın mutlu bir yer olduğuna ilişkin çocukça hayallerim de tuzla buz olmuştu.

Anılarımın bizi aniden günümüze getirdiğini fark ettim. Charlie yüzüme baktıktan sonra bir baş hareketiyle gözlerini yere indirdi. Her gün Nikaragua'da dolaşırken böylesine ağır bir yoksulluğa tanık olmaya dayanabilmek nasıl bir şey, diye sordu. Çoğu zaman gün batarken otoyolun kenarında yürüyen yığınla insandan birkaçını arabasına alıyor, onlarla sohbet ediyordu. Öğrencilerin, kadınların, erkeklerin dile getirdiği çileli hayatlar onu üzüntüye boğuyordu.

Charlie, Nikaragua'nın bunca sorunu varken, Sandinistalar'ın El

Salvadorlu gerillalara yardım etmekle neden ABD'yi kışkırtmaya kalkıştıklarına bir anlam veremediğini söyledi. El Salvadorlu gerillalara –herkesçe bilinen bir sır olsa da– yardım ettiğimizi kabul etmedim ve bizim gibi birçok Üçüncü Dünya Ülkesi'ni süreğen bir yoksulluğa mahkûm eden tarihi arka planı açıklamaya çalıştım. Kısa vadeli planlarla bir çözüme ulaşmak mümkün değildi. Bu konu uzun bir tartışmaya yol açtı.

"Senin ülken bu kıtanın en acımasız tiranlarına arka çıktı," dedim. "Gerçek bir toplumsal değişim için çaba gösteren tüm hükümetleri de komünistlikle suçlayıp onlara vahşice saldırdı."

Çoğu Amerikalı gibi o da, ABD'ye yönelik eleştirilerimi alttan alarak kabullenmedi. Sandinistalar'ın da bu konuda sorumluluğu olduğunu teslim etmemi istiyordu. Amerikalıların demokrasi anlayışına tamamen aykırı işler yapmıştık. Örneğin, basın sansürü. "Ya sizin ülkeniz Granada'yı işgal ettiğinde olanlara ne diyelim? Amerikan medyasına da basın sansürü uygulanmadı mı?" diye tartışmayı sürdürdüm. "Ama bizim medya sesini yükselterek bu uygulamayı eleştirdi."

"Ya Ray Bonner? El Salvador olaylarını yerinde izlediği için *New York Times*'dan kovuldu... Allende'nin öldürülmesiyle ilgili Şili basınıyla suç ortaklığını unutma. Öyle objektif, tarafsız medya diye bir şey yok," diye bitirdim sözlerimi.

Hatırladığım kadarıyla ilk tartışmamızın konusu buydu. Tartışıp dururken, Charlie birden, "Kahrolsun! Bu ülkede doğmuş olsaydım, ben de eninde sonunda gerilla hareketine katılırdım. Biz Amerikalılar için dışardan bakıp da eleştirmek kolay; ne de olsa biz bir hukuk düzenine alışığız. Bir tiranla başa çıkmak zorunda kalsaydık, eminim sizin gibi yapar, dişimizi tırnağımıza takıp yeni kazanmış olduğumuz özgürlüğümüzü savunurduk."

Aslında biçim açısından aramızda anlaşmazlık çıksa da, içerik konusunda mutlaka uyuşuyorduk.

Bir ara restoranda bizden başka kimsenin kalmadığını fark ettik. Herkes gitmişti. Beklemekten usanan garsonlar ortalığı temizlemek ve iskemleleri gürültüyle masalara dizmekle meşguldü.

Nikaragua'ya sık sık gelen Charlie, ABD'ye dönmeden bir gece önce beni yemeğe davet etmeyi alışkanlık edinmişti. Her seferinde tartışmamızın en hararetli yerinde istemeden restoranı terk etmek zorunda kalırdık.

KIRK ALTINCI BÖLÜM

Seçim zamanı yeniden aşk ve yeni bir iş

MANAGUA, 1983

CHARLIE Nikaragua'dan ayrıldıktan sonra pek aklıma düşmezdi. Bıçak sırtında yaşarken hayallere dalınmıyor; ayrıca Amerikalı bir gazeteciyle ilgili hayal kuracak halim de yoktu. Onu Devrim'in dördüncü yıl dönümünde bir ara gördüğümü hatırlıyorum. Üzerimde kız kardeşimin Panama'dan getirdiği, tam benim tarzım olmayan, hafif parlak kumaştan genç işi bir elbise vardı. Beni yukardan aşağı süzerken, büyük ihtimal "*burguesa*" iken böyle göründüğümü söyledi. Aldırmadan güldüm, devrimci kadınların ancak kışla giysileriyle özlerine sadık kalabileceklerinin sanıldığına ilişkin alaycı bir cevap verdim. Ertesi gün gideceğini ve birkaç ay gelmeyeceğini söyledi.

"Uslu dur," dedim muzipçe gülümseyerek. "Benim yapmayacağım hiçbir şeyi yapma... bu sana zaten oldukça geniş bir hareket alanı sağlar." Yanağından öpüp kutlamalara katılmak için yanından ayrıldım.

O günleri anlatmak kolay değil. Belki de biz Sandinistalar çoğunlukla genç ve pervasız olduğumuz, ABD'ye kafa tutmaya cesaret ettiğimiz ya da davamıza ciddiyetle bağlı olduğumuz ve ülkemizin kaderini belirlemekte bizden başka kimsenin hakkı olmadığına inandığımız için hep yükseklerde uçuyorduk. Yaptığımız her şeyi tutkuyla yapıyor, güçlü bir aidiyet hissiyle, başarılarımızdan gurur duyuyorduk. Sanıyorum, bizim gibi genç olan gazeteciler de, kimi kuşkularına karşın, kendilerini ister istemez temsil ettiğimiz romantik fikirlere kaptırıyorlardı. Ayrıca kuraldışı davranışlarımız, her şeyi tiye almamız ve karşılaştığımız zorluklarla dalga geçmemiz de onlara çekici geliyordu. Özellikle ABD'li gazeteciler, hükümetlerinin saldırgan

politikasına rağmen onlara genellikle içten ve anlayışlı davranmamıza hayret ediyorlardı. Ne resmi makamlarda ne de sokaklarda kendilerine karşı bir düşmanlık yoktu. Bana defalarca Nikaragua'da kendilerini, El Salvador, Honduras ya da Guatemala gibi ABD'nin müttefiki olan ülkelere göre daha emniyette hissettiklerini söylemişlerdi.

Devrim yıllarında gazeteciler ve onlarla yakın ilişki içinde çalışan bizim gibi görevliler arasında güçlü dostluklar kurulmuştu. Bugün hâlâ sevdiğim dostlar arasında o günlerde tanışmış olduğum Amerikalı, İngiliz ve İspanyol gazeteciler var. Hepimizde o yıllar silinmez izler bıraktı. Duygular yalın, ölüm kapı komşusu, hayat ise tüm yapaylıklardan arınmış olduğu içindir ki, içtenlikle gülmenin, doyasıya ağlamanın, derin bir sohbetin değerini çok iyi biliyorduk. Başkalarıyla dayanışmayı, güçlü dostluklar kurmayı bize öğreten, halkı tanımamıza yol açan Nikaragua tecrübesi oldu.

Devrim'in temel hedefi, halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesiydi; Kontra Savaşı ve ABD'yle süren gerilimin en vahim sonucu, Devrim'in bu hedefinden tamamen sapması oldu. 1984'ün başlarında Sandinista yönetiminin dirayetini sorgulamaya başlamıştım. Sert bir politika gütmek moral yükseltici olsa da, ağır bir bedel ödendiği ortadaydı. Bir şeyler yapılmalıydı. Sandinismo'da, üst ya da orta düzeydeki sorumlu görevlerde bulunanlarımız, halkın hoşgörüsünün ve desteğinin zayıflamaya yüz tuttuğunu, umut verici yeni çözümler üretmemiz gerektiğini yöneticilerimize anlatmaya çalışıyorduk. Yapıcı ve eleştirel bir rol üstlenmek istiyorduk. Ne yazık ki, eleştiri giderek güçleşiyordu. Yönetim köşeye sıkıştıkça, bizim kendisine karşı saf tuttuğumuz zannına kapılıyordu. Eleştiri, karşıdevrimin ekmeğine yağ sürer diye uyarıldık. Dahası, partide bölünmeye sebep olabilir, Sandinista birliğini baltalayabilirdi.

Dokuz kişiden oluşan Ulusal Konsey'de tam bir eşitlik yoktu. Üyelerden her birinin kendine özgü görüşleri vardı ve iktidarda hepsinin eşit pay sahibi oldukları varsayılsa da, Humberto ve Daniel Ortega'nın egemenliği sürüyor, her türlü muhalefeti sindirmek için kurnazca dalgalandırdıkları birlik bayrağının arkasına sığınıyorlardı. Öteki üyelerin onlara boyun eğmekten başka seçeneği yoktu, zira Kontra Savaşı'nın ortasında ve ABD ile ihtilafın sürdüğü bir dönemde, Konsey'deki bir bölünmenin vahim sonuçlara yol açmasından

korkuluyordu.

Çelişkili gibi görünse de ABD, Sandinista Hareketi içinde sürmekte olan tartışmanın sona ermesi için Ortegalar'a mükemmel bir mazeret sağlamış oldu. Sandinista'nın sıradan üyeleri ilkesel olarak uygulanan siyasetle ilgili eleştirilerini, Ulusal Konsey'den herhangi bir kimseye bildirerek, bunun gündeme getirilmesini talep edebilirdi; ama olaylar vahim bir hal aldığı zaman, dokuz üye kendi aralarında uzlaşır ve kararı genellikle Ortega Biraderler'e bırakırlardı. Bu durumda dokuz *comandante*'den herhangi birine güvenerek düşüncelerini iletmiş olan arkadaşlar da, kendilerini yapayalnız bırakılmış hissederdi. Bu umutsuz mücadele bize acı veriyor, kapalı kapılar ardındaki toplantılarda sorunlarımıza eğileceğini umduğumuz *compañero*'larımızın ihanetine uğradığımızı düşünüyorduk.

Sandinista Konseyi'ni oluşturan dokuz adamın değişik görüşlere sahip olması Devrim'e farklı bakış açıları sağlamak bakımından ilk yıllarda çok yararlı olmuştu. Ne var ki, Ortegalar iktidara el koyup tekelleştirince Devrim giderek gücünü, kıvılcımını, pozitif enerjisini kaybetti; yerine ilkesiz, çıkarcı ve halk kuyrukçusu bir zihniyet yerleşti. Devrim itidalle radikallik arasında salınıp durdu. Kimse –ne müttefikler ne de düşmanlar– işin nereye varacağını kestiremiyordu. Kontra safları orduya yazılmayı reddeden genç *campesino*'ların ve asker kaçaklarının katılımıyla giderek güçleniyordu. Üst sınıflardan önemsenmediklerini düşünen işadamları ABD elçisine şikâyette bulunuyor ya da ülkeyi terk ederek karşıdevrimci gruplara katılıyordu.

Şehirlerde, hâlâ idealist ve destansı imgesinden beslenmeye devam eden, oysa aslında yağmalanarak özelliklerini yitiren devrimin gidişatında nerdeyse seyirci durumuna geldiğimizi hissetmeye başlamıştık. Zorunlu askerlik yürürlüğe konmuştu. Cesur, genç, direngen Nikaragualılar her gün savaş alanlarında can veriyor, bihaber oldukları, lime lime edilmiş bir hülyayı savunmak için cepheye sürülüyorlardı. Uzunca bir süre Devrim'in maruz kaldığı, telafisi mümkün olmayan yıpranmayı kabul etmeyi reddettim. Olan bitenin çok yakınındaydım. Körü körüne aşk değilse de, hoşgörülü ve koşulsuzdu; kızının tökezlediğini gören ancak eninde sonunda hatalarından ders alıp, güçlüklerin üstesinden geleceğini düşünen bir anneye benzetiyordum kendimi. Olağanüstü bir sevginin ve özverinin ürünü olan Devrim bu süreçte hatalarını düzeltecek ve yoluna yeniden de-

vam edecekti. "Sıkı dur," diyordum kendi kendime, "Savaşın bitmesi lazım. Her şeyi mahveden o." ABD'nin geri basmasını ve bizi kendi halimize bırakmasını sağlamamız gerekiyordu; işte o zaman devrimci hayallerimiz hakikat olacaktı.

O günlerde bizimle dayanışmak için Nikaragua'ya gelen pek çok insandan güç aldık; bize yalnız olmadığımızı hissettirdiler. Basının genç "*sandalista*'lar" olarak adlandırdıklarından başka William Styron, Allen Ginsberg, Alfre Woodard, Anne Waldman, Adrienne Rich, Lawrence Ferlinghetti, Susan Sarandon, Richard Gere, Jackson Browne, Joan Peters gibi entelektüeller ve sanatçılar da bizi yalnız bırakmadı. Ayrıca Avrupalılar ve Latin Amerikalılar da geldi. Harold Pinter, Salman Rushdie, Eduardo Galeano, Juan Gelman ve daha birçok değerli insanla bu sayede tanıştım. Devrim'de keşfettikleri güzellikleri, kanatlarını siper ederek korumayı uman bir kuş sürüsü gibiydiler. Ülkelerine döndüklerinde makaleler ve kitaplar yazarak Reagan hükümetinin politikasını kınayacak, Nikaragua'ya gelip okullar ve evler inşa edecek, kahve ve pamuk plantasyonlarında çalışacak gönüllüleri örgütleyeceklerdi. Bu gibi insanların bizi savunması Reagan hükümetinin ülkeyi işgale kalkmadan önce bir kez daha düşünmesini sağlamak açısından önemliydi. ABD'deki pek çok kamuoyu yoklaması halkın büyük çoğunluğunun Nikaragua'ya doğrudan bir askeri müdahaleyi onaylamadığı doğrultusundaydı. Uluslararası kamuoyu da ABD'nin müdahale olasılığına tepki gösteriyordu.

Halkın temel ihtiyaçlarını karşılamak için acilen yapılması gereken pek çok iş varken Sandinista yönetimi Devrim'in demokrasiyi gerçekten benimsediğini kanıtlamak amacıyla seçime gitmeye karar verdi. Daniel Ortega başkanlık seçimlerinin 4 Aralık 1983'te, öngörülenden bir yıl önce yapılacağını açıkladı. Henüz savaştan çıkmışken kendini yeniden savaşta bulan bir ülke için, dış baskılara cevap verebilmek uğruna muazzam bir insan gücünün yanı sıra maddi kaynakların da seferber edilmesi anlamına geliyordu bu. Seçimler ABD'ye verilmiş büyük bir ödündü, ama genel durumun iyileşmesine yardımcı olacağını umut ediyorduk.

Bir gün Komutan Bayardo Arce beni makamına çağırdı. Ulusal Konsey'in Seçim Kurulu'nda kendisiyle çalışmak ister miyim diye sordu. Görevim, Seçim Kurulu'nun öngördüğü ilkelerin Parti yapısı

içinde gerektiği gibi uygulanmasını sağlamak olacaktı. Önümüzdeki seçimlerde parti dahilinde yapılması gereken işleri düzene koyacaktım. Ayrıca Sandinista'nın sözcüsü olacak, Millet Meclisi'nde ve Siyasal Partiler Ulusal Konseyi'nde Parti'yi temsil edecektim. Öneriyi hemen kabul ettim. Medya Bölümü'ndeki ekibim çok iyi yetişmişti. Bu işi layıkıyla yapacaklarından hiç kuşkum yoktu. Üstelik yabancı basının tüm dikkati seçimlere yönelmişken, onlarla ilişkiyi sürdürmeliydik.

Tam Sandinista Ulusal Konsey'indeki yeni büroma yerleşirken bir telefon geldi. Gülümseyerek odaya giren sekreterim Charlie'nin hatta olduğunu söyledi. Aylardan beri ondan haber almamıştım.

"Kulaklarıma inanamıyorum," dedim. "Kayıplara karıştın sanmıştım."

"Sana veda etmeden nasıl yaparım böyle bir şey?" dedi aynı şakacı tonda.

Yeni işimle ilgili sorular sordu. Benim hesabıma memnun olduğunu ve etkilendiğini hissettim. Her zamanki gibi akşam yemeğe çıkar mıyız, diye sordu.

Akşam sönmüş bir yanardağ krateri kıyısındaki bir restoranda buluştuk. Giyinirken heyecanlanmıştım. O beni fark etmeden, masada oturduğunu gördüğüm anda, yüreğim hopladı. Gözlerimiz buluşup selamlaştığımızda, belli belirsiz de olsa bir değişim meydana geldiğini sezmekte gecikmedim. Her zamanki gibi şakalaşmadık. Sessizce bakışıyorduk. Bizi vaktiyle tanıştıran Angela'nın, merhaba demek için masamıza geldiğini hatırlıyorum. "Sevgilileri rahatsız etmeyeyim," diyerek ayrıldı yanımızdan.

"Ama biz flört etmiyoruz, değil mi?" diye sordu Charlie bana.

"Hayır, ne münasebet," diyerek gülümsedim.

Gecenin ilerleyen saatlerinde, yakında gidip gitmeyeceğini sordum. Gitmeyeceğini, NPR'nin onu Managua'da görevlendirdiğini söyledi. Orta Amerika muhabirliğine atanmıştı. Kraterin dibinde, Tiscapa lagününün durgun sularında ayın yansısını görebiliyorduk.

"Ne güzel haber," dedim. Sevinçle karışık bir endişe içindeydim.

"Öyle," dedi. "Artık buralardayım. Daha sık yemeğe çıkabileceğiz." Karşımda, masanın üzerindeki eli benimkinin çok yakınında duruyordu. Elini tutmak istediysem de, kendime hâkim oldum.

Lagünün kıyısında yemek yediğimiz akşamdan birkaç gün sonra Charlie benimle bir söyleşi yapmak için büroma geldi. Büro ferahtı ve çok güzel döşenmişti. Patronum Bayardo, bu mekânın onlardan (yani dokuz liderden) biri için hazırlanmış olduğunu söylemişti. Bana takılarak, "Günün birinde bizlerden biri olur musun bilmem, ama hiç değilse burası şimdi senin," demişti.

Charlie ile bir köşeye yerleştik. Kaset alıcısını, mikrofonları, kulaklıkları ve tüm gazetecilik takım taklavatını çıkardı.

Sorularına Amerikalı dinleyicileri göz önünde tutarak cevap verdim: radyoyu arabayla işe giderken, duş yaparken ya da kahvaltı ederken dinleyen Amerikalılar. Yerine getirilmesi mümkün olmayan talepler öne süren muhalefet, seçimlerden çekilme tehdidinde bulunuyordu. Reagan yönetiminin desteğine sahip olduklarını biliyorlardı. Sandinista'nın güvenilirliğine gölge düşüren her şey Washington' da takdirle karşılanıyordu. Bu karmaşık gerçekliği, gazetecilerin daima tercih ettiği veciz birkaç cümleye sığdırmakta zorlanıyordum; zira kendi çerçevesinin dışında mütalaa edilirse, pekâlâ Amerikan karşıtı basit bir söylem gibi algılanabilirdi. Öte yandan uzun uzadıya açıklamalara girişecek olursam, çok küçük bir bölümünü kullanacağını biliyordum. Bütün yabancı muhabirler öyle yapıyordu; Charlie' nin de onlardan farklı davranacağını sanmıyordum. Ne benim ne de bir başkasının işine karışmasına rıza gösterecek birisi olmadığını tahmin edebiliyordum. Ancak benden hoşlandığı için daha özenli davranmak zorunda kalacağını düşünüyordum. Nikaragua demokrasisinin ABD ölçütlerine göre değerlendirilmemesi gerektiğinde ısrarlıydım. Bir dikta rejimi ardından demokrasi bizim için yavaş yavaş öğrenilecek bir süreçti. Üstelik, Reagan yönetimi ve maddi destek verdiği savaş yüzünden bu süreç daha da yavaşlamıştı.

O dönem boyunca Charlie'yle fikir alışverişimiz ilk izlenimlerimi doğrular nitelikteydi: Milliyetlerin ötesinde, tamamen insani düzeyde, hayatın önemli meselelerinde aynı duyguları paylaşıyorduk.

Daha sık görüşmeye başladık. Beni Managua'da aynı evde kaldığı gazeteci John Lantigua ve fotoğrafçı María Morrison'la tanıştırdı. Büyük bir ustalıkla hazırladığı yemeklere de çağrılıyordum; karidesleri ayıklayan, soğanları doğrayan küt parmaklı, erkeksi elleri marifetliydi. Bir akşam aralarında Angela, Bianca Jagger ve benim de bulunduğum konuklarına gösteriş yapmak amacıyla pişirdiği Nikara-

gua usulü makama bir şeye benzemeyince, hepimiz onu tiye almıştık. Ortaya çıkan morumtırak bulamaç yenir yutulur gibi değildi. Sonunda spagettinin sosunu ve içindeki deniz ürünlerini kaşıklamak zorunda kalmıştık. Gösterinin orta yerinde filmlerin koptuğu ya da tavanlarında kör yarasaların uçuştuğu sinemalara gidiyorduk. Bir gece onunla buluşmak için hazırlanırken yağmur yağıp da sokağımı su basınca, evden çıkamadım. Charlie lastik çizmelerle gelip beni kucakladığı gibi arabaya taşıdı. Eski günlerin sevilen şarkılarının çalındığı bir diskoya gittik. Oldukça resmi bir havada, iki yana salına salına o tuhaf Amerikan tarzında, mesafeli bir şekilde dans ettik; oysa ben daha hisli Latin danslarına alışık olduğum için, müziğin ritmine uyarak boşuna ona yaklaşmaya çalışıyordum. Her şey çok hoş, akıllı uslu, ölçülüydü. Birlikte sohbete doyum olmuyordu. Hepsi bu kadar. Kapımın eşiğinde vedalaşırdık.

"Çok hoş bir geceydi," derdi. "Her zamanki gibi."

Gündüzleri onu resmi etkinlikler sırasında, basın konferanslarında görürdüm. Siyasi Partiler Ulusal Konseyi'nin açılış töreninde ben ant içerken oradaydı. Mikrofonlarla, siyah kare kayıt cihazı ve kulaklıklarla uğraşırken onu izlemekten hoşlanırdım. Elleri çok çekici geliyordu bana. Çok güçlü, benimkilerden çok değişiktiler. Modesto'yla yaşadığım fırtınalı ilişkiden sonra başkalarıyla çıktığım oldu. Ama içim donmuştu sanki, hiçbir titreşim duymuyordum. Bir daha âşık olamam diye düşünüyordum. Belki de kimliklerimizden ötürü, Charlie'yle ilişki kurabileceğimi hiç aklıma getirmediğimden, savunma mekanizmalarımı asgariye indirmiştim. Onunla dertleşebiliyordum. Ülkelerimizin güttüğü siyasetin dostluğumuzu engellemesi, yağmurlu bir Mayıs akşamı edebi bir tartışmanın verdiği hazzı yok etmesi ya da çocukluk anılarının keyfini çıkarmamıza izin vermemesi için bir sebep göremiyordum. Ne var ki, âşık olmuştum. Ama o sırada bunu kendime itiraf edebilmiş değildim. Flört ettiğimizi, beni tehdit etmeyen platonik bir ilişki olduğunu düşünüyordum. Charlie gelip geçiciydi, sürekli seyir halinde, sisler içinde derinden derine düdüğünün sesi duyulan bir gemi, canlı, etkileyici elleri olan, bir Roma yontusu kadar güzel, beni nasıl güldüreceğini bilen bir adam. Yalnızlığımın kokusunu almış, peşimi bırakmayan maço erkeklerden sonra benim için taze bir soluktu.

Sayısız buluşmalar, yemekler ve sohbetlerden sonra bir gün vi-

deo seyretmek için evime geldi. Üstelik de *Savaş Oyunları*'nı! Ufacık çalışma odamda divanda oturuyorduk. Kızlarım, yanımıza gelip hoş geldin dediler. Daha önce tanışmışlardı zaten. Camilo babasında kalıyordu. Saatler geçti. Konuşmaya dalmış, videoyu unutmuştuk. Videoyu çalıştırdığımızda vakit bir hayli ilerlemişti. TV'yi iyi bir açıdan izlemek için divanda çok yakın oturmamız gerekiyordu. Birbirimize değdik. O gece ne filmin sonunu gördük ne de uyuduk.

Ertesi sabah Intercontinental Oteli'nde kahvaltıda bir İtalyan gazeteciyle buluşacaktım. Uykusuz olmama karşın, randevuya geldiğimde mutlu ve neşeliydim. Ekmeğime tereyağ sürerken, aralarında Charlie'nin de bulunduğu kalabalık bir grup Amerikalı gazetecinin kafeteryaya girdiğini gördüm. Hiç tereddüt etmeden masaya gelip elimi sıktı.

"Bu sabah seninle karşılaşmak ne kadar güzel," dedi muzipçe.

O arada kendisine mükemmel bir İtalyancayla hitap edilmesine şaşıran İtalyan gazeteci,

"Kim bu?" diye sordu.

Gülümseyerek, "Amerikalı ama çok dil bilen biri," dedim.

KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

Savaş sırasında aşkın yarattığı sorunlar

MANAGUA, 1984

GÖZLERİMİ YUMUP çok fazla düşünmeden Charlie'yi sevmeye koyuldum. Çoktandır geleceği dert etmeden, günü gününe yaşamakta uzmanlaşmıştım. Bütün hayatım, insan ömrünün fani, kırılgan doğası hakkında upuzun bir dersti sanki. O günlerde *compañero*'larımla, Ronald Reagan 82. Hava Filosu'nu Nikaragua'ya sevk etmeye kalkarsa ne yapacağımız da dahil olmak üzere, akıl almaz senaryolar icat ediyorduk. "Johnny"lerle dalga geçiyor, gökyüzünden bizi öldürmek için tepemize yağacak askerlere kazma kürekle karşı koymayı kuruyorduk. Sadece birkaç uçaktan atılacak bombaların bizi dağıtmaya yeteceğini bilselerdi ne olurdu, diye gülüşüp duruyorduk. Aylardır ağzımıza çikolata koymamıştık. Sonunda bu şakalar öylesine çığrından çıktı ki, Dokuzlar'dan Ulusal Meclis Başkanı Carlos Núñez bir gün bizim ekibi toplantı salonuna çağırdı. Núñez, "Size şimdi 82. Hava Filosu'nun silah ve askeri gücünü açıklayacağım," dedi. "Bakalım bundan sonra canınız gülmek isteyecek mi?" Gerçekten de bir hayli ürkütücü olduğunu kabul etmek zorunda kaldık.

O sıralar bana hâkim olan kayıtsızlıkla Charlie'nin kollarına bıraktım kendimi. Geleceği kim takardı, günün birinde kuzeydeki ülkesine dönecek olsa da şimdi parmaklarımı saçlarının arasında gezdirebiliyor, yanına kıvrılıp yatıyor, sanki dünyanın herhangi bir yerindeki sıradan bir çiftmişiz gibi davranabiliyordum. Charlie'nin odası, John ve María'yla paylaştığı evin arka tarafındaydı. Ev mobilyalı kiralanmıştı. Charlie ev sahibinin çocuğuna ait tek kişilik bir yatakta yatı-

yordu; Goofy'li, Mickey Mouse'lu, bebekli yatak çarşaflarında yatmak bitmez tükenmez bir gır gır konusuydu. Ne zaman asanatika klimayı çalıştırsak, kalkışa hazırlanan bir uçak gibi gürler, oda şiddetle sarsılırdı. Charlie'nin gazetecilikle ilgili nesi var, nesi yok –not defterleri, teypler, kalemler, vb.– odanın köşesindeki büyükçe metal bir masanın üzerinde yığılıydı. Rezervuarın üzerine kocaman bir *Romeo ve Juliet* posteri asılmıştı. Charlie bu odaya "cehennemin dibi" diyordu. Duygusallaştığı bir gece, bana bambaşka bir hayat tarzına alışkın olduğunu itiraf etti. Babasıyla ya Washington'da Dupont Circle'daki kahverengi kumtaşı evde ya da ailenin Virginia'daki çiftliğinde yaşadıklarını; her iki yeri de hem çok sevdiğini, hem de özlediğini anlattı. Hafta sonları babasına telefonda, ailedeki evcil hayvanları sorar gibi, tek tek ağaçların ne durumda olduğunu soruyordu.

María'yla John'un Managua'daki evleri yabancı muhabirlerin ve Nikaragua'ya gelen Amerikalı ziyaretçilerin uğrak yeriydi. Sık sık beni yemeğe davet ederlerdi. Masada, çeşitli konuların farklı bakış açılarıyla irdelenişi benim için çok ilgi çekiciydi. O tarihte Meksika'da yayımlanan İngilizce gazetenin editörü olan New York'lu köşe yazarı Pete Hamill'le tanışmamı özellikle hatırlıyorum. Görür görmez hoşlanmıştım kendisinden. Yaşadığı her ânın hesabını verebileceği izlenimi uyandıran berrak bir ifadesi vardı. Anlayışlı ve dost yüzü bana Hemingway'i düşündürmüştü. Arjantinli gazeteci Jacobo Timmerman'la, ilerde zaman zaman Nikaragua'ya geldikçe göreceğim Bianca Jagger'la da orada tanıştım. Ünlülerin dışında başkalarıyla da tanıştım orada; çok saygıdeğer genç bir doktor olan Karen Brudney, bir veremle mücadele programı uygulamak için Nikaragua'ya gönüllü gelmişti. Aslında *New York Times*'ın Orta Amerika muhabiri olan Stephen Kinzer ise, Nikaragua edebiyatı ve Nikaragua beyzbolu konularında uzmanlaşmıştı. Çok büyük çeşitlilik gösteren kültürümüzün savaş sırasında bile canlılığını koruduğu gözünden kaçmamıştı.

Görevimden ve daha sonra da Charlie'yle ilişkimden dolayı Managua'daki gazetecilerle haşır neşir olmuştum. Birlikte film –daha doğrusu video– seyrederdik, zira sinemalar döviz sıkıntısı yüzünden sadece ucuz ve eski filmleri gösteriyordu; oyunlar oynar, birbirimizin davaları ve dertleriyle yakından ilgilenirdik. Daha önce de belirttiğim gibi çok sevdiğim dostlarım arasında o günlerden bazı gazete-

ci arkadaşlarım var: María Morrison, John Carlin, Mathew Campbell, Joe Gannon onlardan sadece birkaçı. Bir gazeteciye sevdalanan yegâne Sandinista ben değildim. Böyle birkaç vaka daha vardı. Charlie'nin evinde kalan CNN muhabiri bir kadın, Sandinista yayın organı *Barricada*'da çalışan bir gazeteciye âşık olmuştu. Arada sırada bir Amerikalı gazeteciyle ilişki kurmanın sebep olabileceği çatışmaları düşünerek kaygılanır, sonra da bunun bir tek benim başıma gelmediği, kişisel hayatımda özgür ve özerk olmanın hakkım olduğu düşüncesiyle kendimi avuturdum. Patronum Bayardo'nun da dediği gibi, cinsel hayatımızdan biz sorumluyduk, Parti değil. Yaptığım iş doğası gereği çok hassastı, son derece dikkatli ve ölçülü davranmam gerektiğini biliyordum. Yılların tecrübesiyle, tasnif edilmiş bilgileri koruyabileceğimden emindim. Ayrıca Charlie de, ben de aramıza mesafe koymamız gerektiğinin bilincindeydik.

Tomás Borge beni aradığında Charlie'yle ne kadar zamandır birlikteydik tam hatırlayamıyorum; iki, belki de üç ay, çünkü Devrim'in beşinci yıldönümü 19 Temmuz yaklaşıyordu.

Bariton sesiyle, "Büroma gel, yavrum. Seninle konuşmam lazım," dedi telefonda.

1979'dan sonraki yıllarda Tomás'la yakın dost olmuştuk. Eski *compañero*'lardan bazılarını hiç görmüyordum nerdeyse. Oysa Tomás beni kanatlarının altından ayırmamıştı. Modesto'dan ayrıldığım zaman benimle ilgilenmiş, psikoterapi için Meksika'ya, Gisella'ya gidebilmem için uçak bileti sağlamıştı. Tomás edebiyata, edebiyatçılara meraklıydı. İyi şiir yazar, ufuk açıcı konuşmalar yapardı. Sandinista Kurtuluş Cephesi'nin hayattaki son kurucu üyesi, insanları etkileme gücü yüksek bir adamdı; kibirli ve otoriter bir tutum içindeyken, bir an sonra duygusal ve sevecen bir kişiliğe bürünebilirdi.

Managua'da, orta sınıf ailelerinin oturduğu bir semtteki makamına gittim. Tomás toplu konutlardan kurulu bu mahallede, küçük evlerden bazılarını birleştirerek kendine kurtarılmış bir bölge oluşturmuştu. Halk Sandinista liderlerinin hayat tarzını eleştirmeye başladığında buraya taşınmıştı. Beni her zaman olduğu gibi coşkuyla karşılayarak küçük çalışma odasına aldı. Kendisi masasının arkasına geçip oturdu, ben de ön tarafına.

"Bir Amerikalı gazeteciyle çıktığın doğru mu, kızım?"

"Evet," dedim. Sorusu beni gafil avlamıştı, bunu beklemiyordum. Yüzündeki endişeli ifade canımı sıktı. Aman Tanrım, sakın bana Charlie'nin CIA'ya çalıştığını söylemesin, diye geçti aklımdan.

Sigarasından bir nefes çekerken, iskemlesinin arkasına yaslanıp bana baktı, "Seviyor musun onu?"

"Hoşlanıyorum," dedim ihtiyatla. "Sevip sevmediğimi söyleyecek kadar uzun bir beraberliğimiz olmadı. Ne oldu Tomás, sorun nedir? Bir şey mi var?"

"Sorun şurada, senin olağanüstü hassas bir görevin var. Seçimlerle ilgili tüm bilgiler sende toplanıyor. Gazeteciler bu bilgilerin peşinde. Onunla görüşmesen iyi olur. Dostları olabilir... ABD istihbaratına bilgi sızdıracak birileri... Benim sana güvenim var, biliyorsun," dedi. "Ama başkalarından bunu bekleyemem. Bu ilişki başını derde sokabilir."

Ne diyeceğimi bilemeden yüzüne baktım. Ona, Charlie'nin ABD hükümeti için çalıştığına dair elinde hiç kanıt var mı, diye sordum. Emin olmadıklarını tekrarladı. Uzun süre ses çıkarmadan oturdum. Ateş basmıştı; yüzüm alev alev yanıyordu. Utanmış mıydım kendimden? Eğer Charlie hakkında yanılmışsam, kendimi hiç affetmeyeceğimi hissettim. Sinirli ve huzursuzdum. Böyle bir şeyin benim başıma gelmiş olması inanılır gibi değildi. Tomás benim de böyle bir komployа dahil olduğumu mu ima etmek istemişti? Kaygılarını anlayabiliyordum, ama kuşku duyduklarına dair en küçük bir dokundurma onur kırıcıydı. İlk tepkim şüphelerini gidermek oldu. Gizli ajan olsa bile ona hiçbir şey söylemedim, dedim.

"Peki Tomás, tamam," diye ekledim. "Üzülme. Onunla bir daha görüşmeyeceğim."

Beni kucakladı. Bir kez daha bana güvendiğini tekrarladı. Tomás'a gücenmedim. İçinde bulunduğumuz kahrolası durumdu bizi açmaza düşüren. Savaş öyle çok kuşku üretmişti ki. Başka insanlar kollarını, bacaklarını, sevdiklerini kaybetmişti. Ben de Charlie'yi kaybedecektim.

Tomás'tan ağzımda acı bir tatla, keder içinde ayrıldım. Aşk da savaş kayıpları arasında sayılabilirdi bundan böyle. Kahretsin! Muhteşem kıvırcık siyah kafasının altında ne zamandır aradığım ahengi bulduğumu sandığım adam niye gazeteciydi sanki, üstüne üstlük de bir gringoydu. Bunca yıldır özgürlük için savaşan ben, kuşkuyla le-

kelenmeyeyim, bedenlerimizin birleştiği yağmurlu gecelerde gazeteci sevgilime devlet sırlarını açıklamakla suçlanmayayım diye şimdi kendi özgürlüğümü feda etmeye mecbur edilmiştim. Öfkeli ve dertliydim. Devletin güvenlik konusunda hassasiyet göstermesi doğaldı. Ancak bu durumda bana da zarar verebilirlerdi. Görevimi, mevkiimi, Devrimci saflarda bana gösterilen güveni etkileyecek sonuçlar doğabilirdi. Devrimci Hareket'ten dışlanacağımı aklıma bile getirmek istemiyordum. Sandinismo, kimliğimin temel bir unsuruydu, soyadım kadar benimdi. Ona bağlılığım siyasi olduğu kadar duygusaldı da. Ailemdi benim. Başım dönüyordu. Haksız yere benden şüphelenmelerine tepki duymakla birlikte arkadaşlarımın, *compañero*'larımın beni dışlamalarından da çok korkuyordum.

İşyerine döndüm. Masama oturdum, kafama düşüncelerin üşüşmesine mâni olamıyordum. Charlie'yle konuştuklarımı, onun karakter özelliklerini yeniden zihnimden geçirdim. Sorun yaratacak bir durum söz konusu değildi. Ancak bundan böyle daha ihtiyatlı hareket edecektim. Öte yandan acaba ben asker gibi emre itaat etmeye hazır mıydım? Sevdalı bir kadın mı, yoksa bir devrimci mi olacaktım? Duygularımın beni yönetmesine boyun mu eğecek, yoksa "yeni insan" olmayı seçerek, ütopyacı Che Guevara örneğindeki gibi ülkem aşkına her şeyi feda mı edecektim? Tomás haklıydı belki de, diye düşünüyordum. Belki de ta başından beri bu ilişkinin yürümeyeceğini bilmeme rağmen, görmek istememiştim kesinlikle. Charlie kişisel düzeyde düşman değildi, ama ülkesi Nikaragua'ya saldırıyordu. Daha geçen martta ABD İstihbarat Komisyonu'ndan bir görevli, bizzat Başkan Reagan'ın Nikaragua'nın limanlarının mayınlanmasına onay verdiğine ve CIA'nın bu görevi yerine getirdiğine dair Senatör Goldwater'a kesin kanıtlar sunduğu zaman, Senato'da büyük bir skandal patlak vermişti. Daha sonra Nikaragua ABD'yi Lahey'deki Uluslararası Dünya Mahkemesi'ne şikâyet etti ve davayı kazandı. Ne var ki, ABD ne kararı kabul etti ne de tazminatı ödedi. Dünyanın en güçlü ülkesinin, yeni bir başlangıç için eline fırsat geçmiş olan zavallı küçük ülkemi yok etmeye bu denli kararlı oluşu utanç vericiydi. En büyük bedeli ise yoksullar ödüyordu: En başta evlatlarının hayatı tehdit altındaydı, asgari ücrette artış umudu kalmamış, hatta grev hakkı bile kısıtlanmıştı. Zira kriz devam ederken ülke bu gibi masrafları kaldıramazdı. Savaş yüzünden tüm önemli projeler askı-

ya alınmıştı. *Campesino*'lara toprak dağıtılmış olsa da toprağı işleyecek paraları yoktu.

Masamın üzerinde, dosyalarımda ve çekmecelerimde FSLN'nin 1984 seçim stratejisine ilişkin belgeler vardı. Öteki siyasi partilerle yapılan görüşmeler sonucunda, CIA ile Washington'un hâyâsızca sabote etmeye çalıştığı seçimlerde nasıl bir kampanya yürütmemiz gerektiği kafamda netleşmişti. Bu bilgilerin bende bulunması bir risk taşımıyordu. Bundan hiç kuşkum yoktu. Fakat kararları görünüşe ve önyargılara dayanan Devlet Güvenlik görevlilerini buna nasıl inandırabilirdim? Charlie'yi aradım. Görmem gerekiyor seni, çok acil, dedim.

Onu evinin önünden aldım. Arabayla biteviye dolanıp durduk. Ajan olabileceğine dair Tomás'ın belli belirsiz imalarından söz etmedim hiç. Benim açımdan yegâne endişe, dışişleri görevlilerinin başlıca haber kaynağının gazeteciler olmasıydı; Charlie ve öteki gazeteciler ise istihbarat kaynaklarına ancak dost oldukları hariciyeciler vasıtasıyla erişebiliyordu. Ama ona, görevimin niteliği, yaptığım işin özelliği ve gizlilik koşullarına uyma zorunluğu açısından, Konsey üyelerinin kendisiyle görüşmeye son vermemi istediklerini söyledim. İlişkimiz benim için olumsuz sonuçlar doğurabilirdi, hatta belki kendisi için de. Er geç patronları onu da uyaracaktı. Onlar meseleyi kendi açılarından yorumlasa da, her halükârda birlikte olamayacaktık. Onu bir daha görememek acı verse de, Devrim'e olan bağlılığımı tehlikeye atamazdım.

Bu haberin onu sarstığını görebiliyordum. Oturduğu yerde kaykılmış, sanki üzerine büyük bir ağırlık çökmüş gibi yığılıp kalmıştı. Başımı derde soktuğu için çok üzgün olduğunu, beni ve işimi tehlikeye atacak yerde, bunu önceden düşünmüş olması gerektiğini tekrarlayıp duruyordu. Derin bir iç çekişle, elbette bir daha görüşmemizin mümkün olmayacağını anladığını söyledi.

Bizi aşan olayların girdabına yakalandığımızı, kadim, trajik bir senaryonun kurbanları olduğumuzu hissediyorduk. Yanan, yaşlı gözlerle birbirimize baktık. Arabayı evinin birkaç sokak ötesine park ettim. Uzun uzun konuştuk. Öpüştük. Defalarca vedalaştık, oysa ikimiz de kımıldamıyorduk yerimizden. Sanki yıllar önce, diktatörlük dönemindeki gizli bir buluşmaydı bu. İzlenmediğimizden emin olmak için ikide bir çevremi kolluyor, iktidarda tiran değil de Sandi-

nismo olduğu halde bu tedirginliği hissetmemin ne kadar ironik olduğunu düşünüyordum.

Arabadan çıkıp, evine doğru yürümeye başladığında aradan aşağı yukarı iki saat geçmişti.

Yerimden fırlayıp arkasından koşmak istedim. Ama aksine ağır ağır, ayağını sürüyerek uzaklaşmasını izledim. Ve bütün kalbimle Reagan'a lanet ettim.

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Kadın dayanışması sayesinde
Charlie'ye kavuşuyorum

MANAGUA, 1984

HER YIL 19 TEMMUZ yaklaşırken, Managua'nın en büyük meydanında Devrim'in yıldönümünün kutlanacağı muazzam törenin heyecanına kapılırdım. Radyolar bangır bangır mücadele günlerinin şarkılarını çalar, sokaklar bayraklarla donatılır, çevrede yakılan ateşler en güzel anılarımı canlandırır, onurlu, yiğit bir halkın mensubu olmaktan duyduğum gururu tazelerdi.

Nikaragua. *Nicaragüita*. Özgür ülke. Onun özgürlüğünü görebildiğim için ne mutlu bana.

Ne var ki, beşinci yıl kutlamaları beni –ve sanırım tüm ülkeyi– farklı bir ruh halinde yakaladı. Akıl almayacak kadar çok insan ölmüştü. Pek çok genç askere çağrılıyor ve derhal cepheye gönderiliyordu. Her zaman olduğu gibi yoksullar en ağır bedeli ödüyordu. *Campesino*'lar ürünlerini pazar yerinde satmalarını yasaklayan ekonomik önlemlere karşı çıkıyordu. Halkın tümünün erişebilmesini sağlamak için tahılın devlete satılması gerekiyordu. Ama üreticiler böyle düşünmüyordu. İşlerin eskiden olduğu gibi, geleneksel tarzda yürütülmesini istiyorlardı. Aracılar onları sömürse de lastik çizme, tırpan, radyolarına pil gibi temel ihtiyaçları karşılanıyordu. Bunları sağlayanlar ortadan kaybolunca, mahrumiyet hissetmeye başladılar. Çoğu çarnaçar Kontralar'a katıldı. Öte yandan sözümona yurtsever işadamlarına ve büyük çiftçilere hükümet olağanüstü ayrıcalıklar sağladı.

Sandinista delegesi olarak katıldığım Siyasal Partiler Ulusal Kon-

seyi'nde *Movimiento de Acción Popular* (MAP) Marksist-Leninist Eylem Partisi'nin radikal sol kanadının önderleriyle zaman zaman tartışırdım. Biz Sandinistalar'ın burjuvaziye çok fazla ödün verdiğimizi ve Devrim'e ihanet ettiğimizi düşünüyorlardı.

Bana, "Bu hükümet sosyal demokrat bile sayılmazken, bize Marksist-Leninist bir devrimin bedelini ödettiriyorsunuz," diyorlardı. Sözlerinde doğruluk payı vardı. Sandinismo'nun ateşli söylemi hayatın gerçekleriyle örtüşmezken, Devrim'i şeytanlıkla suçlamak için Reagan'a fırsat vermiş oluyordu.

Sandinista liderleri her fırsatta, ülke tarihinde gerçek kahramanın bundan böyle başroldeki Nikaragua halkı olduğunu vurguluyordu. Fakat bir türlü tecelli etmeyen bir gelecek adına kitlelerden olağanüstü fedakârlık isteniyordu. Devrim'in Nikaragualılara vaat ettiği "bal ve süt ırmakları"na erişmek için çıkan engeller giderek aşılmaz oluyordu.

Devrim'in yıldönümü daima coşkulu kalabalıklarla kutlanıyordu. Depremin harabeye çevirdiği Ulusal Katedral'in yıkıntısının hemen yanındaki *Plaza de la Revolución* hıncahınç dolmuştu. Onun yanındaki, küçükken pazarları belediye orkestrasının konserlerini dinlemek için gittiğim ufak park da çok kalabalıktı. Kutlama canlı ve neşeliydi. Eski protesto şarkıları, bizim Somoza'ya karşı savaşırken söylediklerimiz hoparlörlerden yükseliyor ya da sokaklarda çalınıyordu. Devrim'in başlangıcında hepimizin gurur ve sevinçten kabımıza sığamadığımız günlerin anısı yeniden canlandı. Meydanın orta yerinde, alınlarında kırmızı siyah bandanalarla gülen, dans eden, birbirinin üzerine tırmanarak geçici insan kuleleri yapan coşkulu gençleri izlerken birkaç saat için savaşı, yiyecek sıkıntısını ve onca çileyi unutmuştuk. Kalabalıklara dalarak, dostları, *compañero*'ları buldum. Yüz yüze olduğumuz tüm güçlüklere rağmen, Devrim'den dönülmeyeceğine ant içen binlerce insanın gücü ve içtenliği bizi yüreklendirdi, gücümüz tazelendi. Sönmekte olan bir alevin yeniden canlanması gibi, yeni bir güne inanmaya hazırdık. Efsanevi Davud bir kez daha Golyad'ı yenilgiye uğratacaktı. Tıpkı Sandino'nun 1933'te cılız, derme çatma ordusuyla Nikaragua'nın kuzeyindeki dağlarda çarpıştığı gibi biz de Kontralar'ı yenecek, Amerikan müdahalesini püskürtecektik.

Halkın bulunduğu yerden daha yüksekteki tribünlerin basın mensupları için ayrılmış bölümünde Charlie'yi gördüm. Sadece birkaç metre uzağımdaydı ama sanki bir uçurum varmış gibiydi aramızda. Öyle ayrı dünyalardaydık ki. Ama içim hasretle yanıyordu. Çatışma içindeki ülkelerin vatandaşları olmamızın hiç önemi yoktu aslında, özlem dolu bakışları gözümün önünden gitmiyordu, "Galiba sana âşık oluyorum," dediği zamanki saf ve içten bakışlar.

Güneşten yanmış, yorulmuştum, oradan ayrılınca kuzinim Pía'nın evine gittim. Onun şefkatine ve özel ihtimamına ihtiyacım vardı. Nice ölümleri, nice ayrılık acılarını paylaşmıştık; bir dolu sevinci de. Kocaman bir gül bahçesi içindeki evde annesiyle birlikte oturuyordu. Terastan uzaktaki Managua Gölü olanca ihtişamıyla görülüyor, daha geride ise Chontales sıradağlarının mavimsi tepeleri ufukta belli belirsiz bir siluet oluşturuyordu. İki kızları ve bir oğulları olan Pía ile Alfredo epey zamandır ayrı yaşıyorlardı. İncecik, ufacık tefecik kızlar evin içinde yalınayak koşuşuyor, bana Peter Pan'ın Çıngırak Perisi'ni hatırlatıyorlardı. Narin, becerikli ve anaç Pía, her zamanki gibi candan ve konukseverdi. Yiyecek içecek bir şeyler hazırlama telaşı içindeyken, bir yandan da durmadan konuşuyordu. Mutfakta, bir taburede otururken ona Tomás'la aramızda geçen konuşmayı anlatmaya karar verdim. Ne kadar öfkelendiğini anlatamam. Bir taraftan ekmeğine mayonez sürerken, nasıl oldu da, aklına, fikrine, idrakine yönelik böyle bir hakareti kabullenebildin, diye patladı. *Compañero*'ların hanım arkadaşlarıyla ilgili asla sorgulanmadıklarının farkında değil miydim? Benimkinden çok daha hassas görevleri olanların yabancı kadınlarla, kadın gazetecilerle canları çektiğinde yattıklarını bilmiyor muydum? Devlet Güvenlik Teşkilatı'ndaki şube müdürlerinden birinin bir *gringa* ile evli olduğunu da bilmiyordum belki. Önemli mevkilerde bulunan başka erkekler için de benzer şeylerin geçerli olduğunu anlattı Pía. Verdiği örneklerin sonu yoktu. Bunca yıl canın pahasına Devrim için mücadele ettikten sonra, sana gösterdikleri bu güvensizliği sessiz sedasız sineye çekmekten yana mısın yoksa? Kadın olduğun için, ne zaman soyunsan aklının başından gittiği gibi aşağılayıcı bir suçlamayı hiç tepki göstermeden kabul mü edeceksin?

Haklılıkları kendilerinden menkul, kadınları hor gören birtakım erkek, şovenistler n'olacak! Söyleyecek başka şey yok. Charlie gerçekten ajan bile olsa sana bunu ispatlamaları gerekirdi. Neden sırf bir şüphe yüzünden sevdiğin insanı terk etmek zorunda kalasın? Sergio' yu unuttun mu? Aynı şeyi onun için de ima etmemişler miydi? Pía salvolarını sürdürüyordu. Her istediklerini yapmak istiyorlar. Biz de aynısını yapmaya kalkarsak Tanrı yardımcımız olsun!

Oturduğum yerde ona bakakalmıştım. Sergio'yla yaşananları unutmuştum. Vahim sonuçları olmamıştı, zira şimdi tuhaf gelse de Modesto, henüz aramızda bir şey yokken, benim tarafımı tutarak şiddetli bir tepki göstermişti. Zaman, Sergio'dan kuşkulanmanın ne büyük bir haksızlık olduğunu göstermişti. Ya, feminist bir militan olan ben, nasıl olmuştu da Pía gözümü açıncaya kadar bunları hiç aklıma getirmemiştim? Gerçekten utanç vericiydi. Pía haklıydı. Sapına kadar gelenekçi bir tutumla Âdem'in elmayı ısırdığı tarihten itibaren kadınlarla ilgili önyargıları hiç ses çıkarmadan sineye çekmiştim. Yerimden fırlayıp Pía'ya sarıldım. Kadınları ne çok sevdiğimi düşündüm. Erkeklerin, bizim "görevlerimiz"e, yapmamız ve yapmamamız gereken şeylere dair fikirlerinin düşüncelerimizi karartmaması için dayanışma içinde olmalıydık. Siyasi iktidarın, devrimci sayılanın bile, daha çok erkeklerin işi olduğunu, onların ihtiyaçlarına göre biçimlendirildiğini hatırlamak iyi olmuştu.

"Çok haklısın Pía. Tomás'la konuşacağım. Eğer bana güvenmiyorlarsa, işime son verirler, olur biter. Charlie'nin CIA ile çalıştığı ortaya çıktığı takdirde gerekeni yapmakta tereddüt etmeyeceğimi de söyleyeceğim ona."

Charlie'ye telefon ettim. Pía'nın evine geldiğinde güneş batmak üzereydi. Üçümüz, ufukta Managua'nın ışıklarının göründüğü terasta yemek yedik. Dikkat çekmemek için kalabalık yerlerde pek görünmemeye karar verdik. Onun açısından da gerekliydi bu.

Tomás beni işten atmadı. Kasım 1984 seçimleri boyunca görevimi sürdürdüm. Seçim sürecinde zaman zaman Devlet Güvenlik Teşkilatı'nda benden kuşkulandıklarına ilişkin duyumlar aldım. Önemli bir şey çıkmadı. Belki de ben evhamlanıyordum. Bu hoşuma gitmiyordu; ama birilerinin temelsiz önyargılarını bertaraf etmek için hayatımı altüst etmemeye kararlıydım.

Çok geçmeden bu kez sıra Charlie'ye geldi; dünyada özgürlüğün timsali olmakla övünen ülkede, özgürlüklerinin kısıtlanmasıyla karşı karşıya kaldı. Washington'da, National Public Radio'nun yöneticilerinin ve yabancı editörlerin katıldığı bir toplantıda Otto Reich'la yüz yüze geldi. Reich kendini Dışişleri'nde görevli biri olarak tanıtıyordu. Oysa aslında, Sandinistalar'ı karalayıcı propaganda yaymak ve Reagan yönetiminin Orta Amerika politikasını onaylamadığı bilinen gazeteciler hakkında istihbarat toplamak için Oliver North'un* denetiminde, Beyaz Saray'da kurulmuş paravan bir örgütte çalışıyordu. Reich, Charlie'yi editörlerinin huzurunda "Sandinista propagandası" yaymak amacıyla haber üretmekle suçladı. Yaptığı işi tahrif ederek Charlie'yi azarlamaya kalktı, ama ne Charlie ne de NPR'nin editörleri ona bu fırsatı verdi. Reich'ın iddiaları dikkate alınmadı, fakat o pes etmedi. Bundan bir süre sonra Charlie'nin para karşılığında Sandinistalar'a muhbirlik yaptığı söylentisini yaydı; ilişkimizin gerçek nedeninin bu olduğunu öne sürüyordu. Haysiyetten nasibini almamış bu insanların yalanları karşısında söyleyecek söz bulamıyorduk.

"Senin Amerikalı vatandaşların yalan söylemekte beis görmüyor," dedim Charlie'ye. "Ama gene de bizler kötü kişi oluyoruz."

Kasım seçimlerinde Daniel Ortega oyların yüzde 60'ını kazandı; ne var ki, ABD onun bu zaferini kabul etmedi. Reagan yönetimi, son anda seçimden çekilen muhalefet adaylarından birini desteklemişti. Başından beri tasarlanan plan da buydu zaten: seçimlerin meşruiyetine ve adaletine gölge düşürmek. ABD, Nikaragua seçim sürecinin medyada tartışılmasını engellemek için bir propaganda saldırısına geçti. Seçim sonuçları açıklandıktan iki gün sonra Başkan Reagan, Super Bowl** yayınını yarıda keserek, ulusal TV kanalında, Sovyet Mig Jetlerinin ülkesinde konuşlanmasına izin verdiği için, Sandinista Devrimi'ni bölgedeki stratejik dengeyi bozmakla suçladı – aslında CIA'nın görüp de ihbar ettiği şey, kasalar içindeki bazı askeri helikopterlerdi.

* Oliver North, ABD'nin İran'a gizli silah satışından elde edilen 48 milyon doların bir bölümünü, Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC)'nin onayı ile Sandinista hükümetini devirmek için Kontralar'a transfer eden yarbay. (ç.n.)

** Amerikan Ulusal Futbol Federasyonu'nun (NFL) şampiyonluk yarışması. Yılda bir yapılan bu yarışma çok popülerdir ve izlenme rekorları kırmaktadır. (ç.n.)

Ertesi sabah çocuklarımla kahvaltı ederken, büyük bir patlamayla yerlerimizden fırladık. Pencere camları ve masadaki tabaklarla fincanlar şiddetle zangırdadı. Nikaragua hava sahasına giren bir SR-71 Blackbird casus uçağının ses duvarını aşan ürkütücü gürültüsü, bir ABD tehdidiydi bu. Aynı sahne birkaç gün üst üste tekrarlandı. Herkesin sinirleri gerilmiş, ABD istilasından duyulan kaygı yeniden canlanmıştı. Charlie, böyle bir ihtimale karşı ne yapabileceğimizi düşünüyordu. Nikaragua'yı terk mi etmeliydi? Ben onunla gider miydim? Çocukları ülke dışına çıkarmalı mıydı? Taraf tutmak zorunda kalacak mıydı? Kolay cevap verilemeyecek bir sürü yıldırıcı soru. Bense böyle bir durumda Nikaragua'dan ayrılmayacağımı biliyordum yalnızca.

KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

Yabancı havalimanlarında karşılaştığım muamele
Hayal gücümün bana sunduğu sürprizler

BIRLEŞIK DEVLETLER, 1984

CHARLIE'YLE sevgili olduktan sonra Birleşik Devletler'de ilk kez, Nation Institute'un* davetlisi olarak "Amerikalar Diyaloğu" temalı bir konferansa katılmak üzere gittiğim New York'ta buluştuk. New York'a Miami üzerinden uçtum. Göçmenlere ayrılan bölümde sıramı beklerken tedirgindim. Somoza tiranlığı altında büyümenin bende, üniformalı erkek ve kadınlara karşı Pavlov'un şartlı refleksi gibi içgüdüsel ve mantıksız bir korku uyandırdığının farkındaydım. Miami'de herhangi bir tehdit altında olmadığımı kendime telkin etmenin yararı yoktu. Seçim kampanyası sırasında Nikaragua'nın seçim sürecini ve Sandinista programını anlatmak üzere çeşitli Amerikan üniversitelerinde konferanslar vermeye gittiğim zaman karşılaştığım sorunlar yüzünden Birleşik Devletler'e seyahat sıkıntı yaratmaya başlamıştı. ABD Konsolosluğu bana vize vermeyi haksız yere geciktirmiş, sonunda otuz günlük ve tek girişlik izin çıkmıştı. Vizemin altında bir dizi esrarengiz rakam vardı. Miami'ye indiğimde mülteci bürosu yetkilisi beni kuşkuyla süzmüş ve komünist miyim diye sormuştu. "Pasaportunuzda bir ferağ var," demişti. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyordum. Fakat o tarihten sonra çoğu zaman üzerinde "2. Mülteci Kontrolü" yazılı bir levha bulunan ve daha çok Üçüncü Dünya Ülkeleri'nden kadınlı erkekli huzursuz bir kalabalığın beklediği bir odaya götürülüyordum. Bir hayli bekletildikten sonra, oldukça saldırgan bir tarzda sorulan soruları cevaplamak zorunda kalır-

* Bağımsız bir kuruluş olan Nation Institute 1966'da, şirketlerin güdümündeki basına karşı, düşünce ve basın özgürlüğünü savunmak amacıyla kuruldu. (ç.n.)

dım; ancak bunun ardından nihayet pasaportum damgalanır ve bagajımı almama izin verilirdi.

Bu aşağılamaların ve geciktirmelerin şahsıma yönelik olmadığını, Orta Amerika sorununun bir başka tezahürü olduğunu düşünüyordum. Ne var ki, mültecilerin sorunlarıyla ilgilenen bir avukat Charlie'yle bana, vizemin dibindeki rakamların "sınırdışı edilebilir yabancı" anlamına geldiğini; ancak Dışişleri'nin müdahalesiyle böyle bir kişinin atılmasının önlenebildiğini söyledi. Bu uygulama, McCarran-Walters Yasası'nın 28. bölümüne dayanıyordu. Yasa, McCarthy döneminde, komünist damgası yemiş kişilerin ABD'ye girmesini önlemek için çıkarılmıştı. Reagan yönetimi Sandinistalar'ı komünist ilan ettiğinden, vize için ne zaman başvursam, Dışişleri Bakanlığı'nın "ideolojik dışlama" faslının geçersiz olduğunu belirtmesi gerekiyordu.

Haber Alma Özgürlüğü Yasası'nın ihlali olan ferağ, genellikle üniversiteler, siyasal örgütler ve taban örgütlenmeleri tarafından ABD'ye davet edilen insanlara uygulanıyordu.

Havalimanlarındaki uzun bekleyişler, sorgulamalar, çeşitli engellemeler sinirlerimi bozuyor ve bir daha maruz kalmayacağımı sandığım diktatörlük döneminde hissettiğim çaresizlik ve kaygıyı bana yeniden yaşatıyordu.

Nihayet New York'a vardığımda, Kanada'dan Arjantin'e kadar çeşitli ülkelerden gelmiş olan tanınmış yazar ve entelektüellerle heyecan dolu üç gün geçirdim. Panellerde ve yuvarlak masa toplantılarında Amerika kıtasının çeşitli bölgelerindeki kültürel farklılıkları ele alarak, Amerikalararası anlamlı bir diyalog oluşturabilmek için neler yapabileceğimizi konuştuk. Özellikle, Susan Sontag ve E. L. Doctorow'un katıldığı çok canlı bir tartışmayı hatırlıyorum. Sadece onlara duyduğum kültürel yakınlıktan değil, aynı gün Doctorow'un arabası çalındığından canı sıkkın bir halde salona döndüğü ve polis çağırdığı için de hafızamda yer etmiş.

Konferansın son günü Charlie Managua'dan New York'a uçtu. Kendi ortamında onu izlemek çok keyifliydi. Sokaklardaki yürüyüş temposuna zor uyum sağlayabiliyordum. Dalgın bir hali vardı, fevkalade heyecanlıydı. Kendini evindeymiş gibi hissettiğini söylediği New York'un seslerini, kokularını ve zenginliğini sanki doya doya algılayamıyor gibiydi. Managua'da kim bilir ne kadar mahrumiyet

hissediyordur, diye düşündüm. Bu ışık tufanı, bu bolluk ve bu denli çok seçenekle kuşatılmış olmak ne büyük tezattı. Beni sersemletiyordu. Beş saatlik bir yolculukla insanın derin bir yoksulluktan ifrata varan bir bolluğa ulaştığı bir dünyada uyum yoktu. Ertesi gün Charlie'nin Washington'daki evine gitmek için Pen İstasyonu'ndan trene bindik. Daha sonra birkaç gün Virginia'daki "çiftlikte" kalacaktık. Charlie bir tomar gazete ve dergiyle Metroliner'a* yerleşti. Bana kâğıt tepside kahve ve bisküvi getirdi. Uyuyakaldığında onu içimden taşan bir şefkatle izlediğimi hatırlıyorum. Sanki bütün bunlar gerçekdışıymış gibi geliyordu bana.

Daha sonra çiftlikte tanışacağım Charlie'nin babası Lou, nefis kahverengi taş bir evde yaşıyordu. Üç katlı olan evde güzel İtalyan bibloları, ışıklandırılmış etajerlerde porselen vazolar ve kilimler göze çarpıyordu. Yemek odasının duvarlarını *cloisonné*** zarif ve karmaşık desenli emaye Çin tabakları süslüyordu. Charlie bunları babasının topladığını söyledi. Parke zemin ayna gibi parlıyordu. Seyşel Adaları'ndan, çocuk sesli, Fransız aksanlı zayıf bir kâhya kadın bize şık, beyaz bir porselen yemek takımında, gayet resmi bir akşam yemeği sundu. Büyükbabamın evindeki sessiz, pırıl pırıl cilalı odaları hatırladım. Evin dekoru, duvarlardaki Venedik oymabaskıları yüzünden, sanki Washington'da değil de Milano'daymışım gibi bir hisse kapılmıştım. Kesinlikle Avrupai bir duyarlıktı bu. Charlie'nin üçüncü kattaki, Managua'daki odasının birkaç misli büyüklükteki yatak odası kitaplar, genel bir karışıklık içinde görünen kâğıtlar ve gençlik yıllarından beri birikmiş öteberiyle doluydu. Managua'daki daracık odayı komik buluyor olmalıydı. Charlie, babasının emekli olmadan önce IBM'in Avrupa yönetim kurulu başkanı olduğunu söyledi; ana tarafından büyükbabası ise nüfuzlu bir İtalyan işadamıydı. Annesi Charlie yirmi dört yaşındayken kanserden ölmüştü. Peter adında bir erkek kardeşi vardı. Peter'ın Managua'ya geldiği günün akşamında, Charlie'nin kaldığı evin birkaç blok ötesinde, askeri tesislerin yakınındaki bir cephanelik havaya uçmuştu.

Akşam olunca arabayla Charlie'nin babasının Virginia'daki çiftliğine gitmek üzere yola çıktık. 66. Karayolu'nu izliyorduk. Warrenton adında bir şehirden geçtikten sonra kendimizi uçsuz bucaksız bir

* New York Washington arasında işleyen hızlı tren. (ç.n.)

** Bölmelenmiş. (ç.n.)

kırsal alanda bulduk; ufukta ormanlık yamaçlarıyla Blue Ridge Dağları'nın dumanlı tepeleri görülüyordu. Daha sonra anayolu terk ederek Güney'in mimari üslubunda, şirin sayfiye evlerinin bulunduğu dar bir yola girdik. Tropiklerin göz kamaştırıcı parlaklığından ziyade, derin ve yoğun, yemyeşil, sakin bir doğa kucakladı bizi. Arada sırada yamaçlarda yuvalanmış Baptist, Metodist ve öteki mezheplere ait güzelim, eski kiliselere rastlıyorduk. Kırmızı ambarlardan, düzgün beyaz çitlerden, göllerden geçtik. İlk kez görüyor olmama rağmen, sanki tekrar geldiğim bir yermiş gibi zihnim, hafızama kazınmış tanıdık bir imgeyi yakalamaya çalışıyordu. Nerede görmüştüm bu manzarayı, diye soruyordum kendi kendime. Nerede? Hayatımda birçok kez bu yoldan geçmiştim ya da geçecektim. Emindim bundan. Bu garip sezgiyi anlamlandırmaya çalışırken, birdenbire beynimde bir şimşek çaktı. Bu pastoral görüntü, İngiliz kırsalında bambaşka bir hayat sürme fantezimin arka planındaki manzaranın tıpatıp aynısıydı.

Ben, zihnin sırrı henüz keşfedilmemiş güçlere sahip olduğuna inananlardanım. Ne var ki, Charlie'yle Virginia'nın köy yollarında arabayla giderken, onun ve tüm dünyasının benim fantezimle ne denli benzeştiğini keşfetmek, *Alacakaranlık Kuşağı*'nın yeni bir bölümünü izlemek gibiydi.

"Sizin çiftlikte atlar var mı?" diye sordum.

"Var," dedi.

"İnanır mısın, tam da böyle bir yerde yaşamayı hayal etmiştim. Tıpkı sana benzeyen bir adamla, gözümde canlandırdığım böyle bir yerde yaşama hayali kurduğum sırada sana rastlamamıştım bile."

Gülümsedi. Ben de gülümsedim. Daha önce birlikte bir geleceğimiz olması ihtimalinden hiç söz etmemiştik. Ona, hakikat olması mümkün olmayacak fantastik bir rüya, benim gibi bir Sandinista'nın hayatında yer almayacak kadar gerçekdışı bir şey olarak anlattım fantezimi.

Çiftlikteki sevimli evde Lou'yla uzun uzun konuştuk. Yetmiş ikisinde, kırktan fazla göstermiyordu. Güçlü kuvvetli, cana yakın, meraklı, sözü sohbeti yerinde, konuşmaktan yorulmayan bir adamdı. Nikaragua'yla ilgili ne varsa öğrenmek istiyordu. Charlie bahçıvanlığa heveslenip çalıları biçer ve ağaçları budarken, ben de babasıyla sohbete daldım.

ELLİNCİ BÖLÜM

Derdime deva için Charlie'yle New York'a gidiyorum

NIKARAGUA - NEW YORK, 1985-86

ARADAN bir yıl geçti. Reagan Nikaragua'ya ambargo koydu. Charlie benim evime yerleşti; o sırada oğlum Camilo da bende kalıyordu; ikisi iyi arkadaş oldu. Yılbaşı'nda deniz kenarına indik. Charlie'nin Yeni Yılı okyanus kıyısında karşılamaktan çok hoşlanacağını düşünmüştüm: "Baksana şu okyanusa!" diyordum. "Bir kış adamı, karlı diyarların sakini olup, hayatında hiç 31 Aralık'ta kumlara uzanıp da yıldızları seyrettiğin oldu mu?"

Okyanus'un kıyısında, arkadaşlardan birinin evinde teklifsiz bir partiye katıldık: kâğıt bardaklarda rom ve Coca Cola, blucin ve tişörtle dans eden konuklar, *cumbia*'lar, *merengue*'ler*; bangır bangır çalan stereo müzik. Geceyarısı olunca öpüşmeler, sevinç çığlıkları ve yürekten kopan,"Yaşasın Özgür Nikaragua!" nidalarıyla 1985'e veda ettik. Charlie'yi aramak için sahile indim; bir kum tepeciğinin üzerine oturmuş, yüzünde özlem dolu bir ifadeyle Okyanus'u seyre dalmıştı. Karlı gecelerin, babasıyla kardeşinin ocakta yaktığı kütüklerin özlemini çektiğini söyledi. Hüzünlenmesi beni şaşırtmıştı. Nikaragua'da kalıp, Noel'le Yeni Yıl'ı benimle geçirmeye karar verdiğinde öyle mutlu olmuştum ki! Kızlarım tatillerini, artık Guatemala'da yaşayan babalarının yanında geçiriyordu. Camilo bizimleydi, üst kattaki odalardan birinde uyuyordu. Charlie'yi partiye katılmaya ikna ettim. O gece onun melankolisini paylaşacak halim yoktu.

* Latin Amerika'ya özgü danslar. (ç.n.)

Sabahın ilk saatlerinin ürpertici serinliğinde kendimize kumların üzerinde bir yatak yaptık. Uyku tulumumuz yoktu, sadece çarşafla battaniyeler. Nihayet Charlie dalgınlığından kurtuldu, özlemi bir başka noktada yoğunlaştı. Birlikte kumu düzledik. İri beyaz lüleli dalgalar geviş getiren kaygısız bir hayvan gibi dolaşık yelesini sivri kayalara çarparak kükrüyordu. Çarşafımızı deniz kıyısına serdik. Orada serin, kuru kumda battaniyemizin altına girerek birbirimize sokulduk. Evde sesler kesilince sessizliği dinledik. Nikaragua'nın Büyük Okyanus kıyısındaki kumsallarında rüstik sayfiye evleri ve balıkçı kulübeleri vardır. Şehir ışıkları olmadığından geceleyin gökyüzü koyu karanlık, canlı ve göz alıcıdır. Başımızın üzerinde binlerce yıldız titreşiyordu. Samanyolu, rüzgârda pervasızca uçuşan bir duvağı andırıyordu. Takımyıldızlar –Güneyhaçı, Terazi, Orion, Ülker– öylesine netti ki, bir çocuk kolaycacık gökteki noktaları birleştirebilirdi. Uyunamayacak kadar güzel bir geceydi. Battaniyelerin altındaki bedenlerimiz geceye özgü kendi yüzergezer evrenini yarattı; medcezirle uyumlu, tıpkı denizi süpüren dalgalar gibi inildeyen canlılar. Uykuya dalarken gökyüzü artık laciverte dönüşüyordu.

Hamile olduğumu fark ettiğimde şubatın ilk günleriydi. Hiç beklenmedik bu durum karşısında paniğe kapıldım. Camilo'nun doğumundan beri son derece dikkatli davranıyordum. Ne var ki, savaş, kıtlık ve kimi ilaçların, bu arada doğum kontrol haplarının da bulunmayışı yüzünden, anadan görme döngüsel yönteme başvurmaktan başka çarem kalmamıştı. Ama işte hesap yanlış çıkmıştı. Ne yapabilirdik? Ne yapacaktık? Managua'da birlikte yaşıyorduk. Ama geleceğimiz belirsizdi. İkimiz de ülkesini terk etmekten yana değildi. Ne benim, ne de onun böyle bir şeye yanaşması düşünülemeyeceği gibi, bu konuda herhangi bir uzlaşma da tasavvur edilemezdi.

Doktora gittim, belirtiler ümit vaat etmiyordu: hamileliğin sorunlu geçeceği anlaşılıyordu. Charlie, başka uzman hekimlere de danışmak için New York'a gitmeyi önerdi. Kararımız her ne olursa olsun, orada daha çok imkâna sahip olacaktık. Sağlık sorunları yüzünden işlemleri hızlandırılan vizemi beklemeye koyulduk. New York'ta Şubat dondurucu fırtınalar ve hava cereyanları labirenti şeklinde karşımıza çıktı. Doktor muayenehanelerinin az çok Nikaragua'dakilere benzeyeceğini, ama biraz daha sevimli olacağını tasavvur etmiştim.

Ferah, güneşli, bol yeşillikli mekânlar, ahbapça davranan sekreterler... Yüksek, esrarengiz binalara, git git bitmeyen koridorlara, ağır kapılara, kasvetli, antiseptik bekleme odalarına, bizi sorgulayan, soru kâğıtları doldurtan, sigortanız var mı diye soran –bende yoktu öyle bir şey– gülümseyemeyecek kadar işi başından aşkın sekreterlerle karşılaşmaya hazırlıklı değildim. Özellikle Birleşik Devletler kadar zengin bir ülkede parasal kaygıların her şeyin önüne geçmesini çok büyük bir nezaketsizlik olarak görmüştüm. Nikaragua'da para meselesi en sonunda, doktorun muayenehanesinden çıkarken halledilir. Neyse ki, Park Avenue'daki doktorun muayenehanesinde sigortamın olmayışı bir sorun yaratmadı. Beni dostça karşılayan genç doktor hanım, muayeneden sonra, kararım ne olursa olsun bana yardımcı olamayacağını söyledi açıkça. Rahim boynu geçmişte örselendiği için bir uzmanın görmesi gerekiyordu. Bebeği doğurmaya karar versem de vermesem de, yüksek riskli vakaların uzmanı olan bir doktora danışmam zorunluydu. Benimki hassas ve sorunlu bir vaka olduğu için, sigortasız çok pahalıya mal olacaktı. Şans eseri düşük yapmasam bile bebeğin vaktinden evvel doğacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Bu da günlüğü en az altı yüz dolardan aylarca bir inkübatöre ihtiyaç duyulacağı anlamına geliyordu. Bu süreci çok iyi biliyordum. Camilo iki ay inkübatörde kalmıştı; şu farkla ki, bir peni bile ödemek zorunda kalmamıştım.

Nerdeyse iki hafta boyunca, çektiğim kaygı yüzünden tropiklerden getirmiş olduğum sıcaklığı son zerresine kadar tükettim. Hislerimi ifade etmek için New York'un acı soğuğu ve kurşuni günlerinden daha iyi bir metafor olamazdı. Yüksek risk uzmanları bize insanın iliğini kurutan bir senaryo sundular: hamilelik boyunca yatak istirahati; gerektiğinde vakit kaybetmeden ulaşabilmek için, erken doğan bebekler konusunda uzmanlaşmış bir hastaneye yakın mesafede bulunmak. Doktor ABD'de erken doğan eksik kilolu bebeklerin yaşama şansının yüksek olduğunu açıkladı. Fakat beyin felci ya da zihinsel gerilik tehlikesi, yani özürlü olma riski vardı. Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde yaşama oranı düşük olsa da, oğlumun başından geçenlerin de kanıtladığı gibi, bebekler çoğu zaman normal bir hayat sürmeyi başarıyordu. Bu durumda benim sağlığım da ciddi tehdit altındaydı. En iyi ihtimalle, daha önce yaşamış olduklarımın bir tekrarını yaşayacaktım.

O seyahatte Charlie'yle kahvelerde geçirdiğimiz saatlerin haddi hesabı yoktu. Hâlâ Madison Avenue'yu ve birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı Yunan kahvehanelerini hatırlıyorum. Ne yapacağımıza bir türlü karar veremezken, fincan fincan kahve içiyorduk. Çocuğumuz nerede büyüyecekti? Gerektiğinde, sürekli istirahat etmeyi becerebilecek miydim? Nerede kalacaktım? Öteki çocuklarım ne olacaktı? Doğum için Birleşik Devletler'de bulunmam gerekirse onlara kim bakacaktı? Ya bebek doğuştan sorunlu olursa? Sorumlu davranmak istiyorduk; bir tür Hazreti Süleyman bilgeliğine ihtiyacımız vardı. Ama asıl istediğimiz birinin duruma müdahale ederek bizi Tanrı rolü oynamaktan kurtarmasıydı, neyse ki modern tıp bu işin üstesinden gelmeye muktedirdi. Karnıma yerleşmiş olan ufaklıkla şimdiden bağ kurmaya başlamıştım – kimi zaman sevgi, kim zaman tepki şeklinde, gününe, saatine, hatta o günün güneşli olup olmadığına bağlı olan muğlak bir bağ. Sonunda, acı gerçekle yüz yüze geldim; bu kararı verecek insan benden başkası değildi. Charlie kararsızlık ve kaygı içinde bocalıyordu, ama tüm erkekler gibi bir avuntusu vardı, sorun onun bedeninde yerleşik değildi. Sonuçta bedel ödeyecek olan benim bedenimdi. Aynı acıları yeniden yaşayacak olma düşüncesinden dehşet duyuyordum. Doktorların büyük bir dobralıkla tanımlayıp sıraladığı tehlikeler gözümü korkutuyordu. Bu denli acımasız olmalarının nedenini anlayamıyordum; daha sonra her şeyi bu kadar açık bir şekilde anlatmalarının haklarında dava açılmasını önlemek için olduğunu fark ettim. İhtimaller haddinden fazla tehlikeliydi; başka çocuklarım vardı –hem de üç tane– onlar için hayatımı korumak zorundaydım. Kararımı verdim.

Nikaragua'ya dönerken hissettiğim boşluğu anlatamam, yağmalanmış, sadece iskeleti kalmış bir ev gibiydim adeta. Ondan sonra yıllarca olasılıkları aklımdan geçirerek gözyaşı döktüm. Hayatla ölüm arasında tercih yapmak zorunda kalan her kadın için ıstırap çektim. Karar hakkı biz kadınlarındı. Ama bu, yüreklerimizde hiç kapanmayacak bir dinamit çukurunun açılmasına sebep oluyor, gülüp oynaması engellenen, ondan esirgediğimiz hayata duyduğu özlemle sonsuza dek gözlerini üzerimizden ayırmayan bir çocuğun hayaletinin dolaştığı bir felaket bölgesi yaratıyordu.

Uçak Managua'ya indi ve pistte ilerlemeye başladı. Keder içinde alnımı pencereye dayamıştım; pır pır eden ışıkları, pistin iki tarafına sıralanmış olan binlerce yağ kandilini ilk fark eden ben oldum. Bu mütevazı, ilkel yağ kandilleri kazasız belasız yere inmemizi sağlayan başlıca işaretlerdi. Uçak adak mumlarıyla aydınlatılan bir sunağa inmişti! New York'un ışıkları ve aydınlık otoyollarından sonra bu tamamen gerçekdışı bir görünümdü. Charlie'yle gördüklerimize inanmakta güçlük çekiyorduk – öte yandan birden moralimin düzeldiğini hissettim; dokunaklı olduğu kadar harikulade basit bir çözümdü bu.

"Son fırtınalarda havalimanını sel bastı. İniş yolundaki ışıklar bir kez yanıp söndükten sonra bir daha yanmadı. Onarım için gerekli para yok," dedi göçmen bürosu görevlisi.

"Ya yağmur yağınca ne yapacaksınız?" diye sordu Charlie.

"Havalimanını kapatacağız. Başka ne yapabiliriz? Sizin ülkenizin koyduğu ambargo yüzünden bütün bunlar," diye açıklamada bulunan genç görevlinin tebessümünde istihza kadar teslimiyet de vardı.

Bir de New York'taki ışık bolluğu! Aradaki karşıtlık insanı çileden çıkarmaya yeterdi. Sokağa çıktığımda, neden Charlie'nin Managua'yı çok karanlık bulduğunu anlamıştım sonunda. Fakat şu var ki, tropik gecenin ısısı kemiklerimi dinlendiriyor, karanlık üzerimde mahrem ve sakinleştirici bir etki yaratıyordu. Karanlığa teslim olan gece, aslıyla özdeşleşiyordu. Hiçbir şey geri dönüş kadar huzur verici değildi.

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

Charlie'yle anılarımı tazeleyen ziyaretler ve kızlarımın çeşitli maceraları

MANAGUA, 1985

YILLAR SONRA, 1985'in başında, büyükbabamın kahve *hacienda*'sının bulunduğu, vaktiyle Marcos'la buluştuğum Mazatlán'a yeniden gittim. O zamandan bu yana benim olduğu kadar, ülkemin de hayatı çok değişmişti, oysa dere yataklarından ve kahve ağaçlarının içinden geçen yol hiç değişmemişti. Sürülmüş topraklar, kavrulmuş kahve kokusu, uzun *yucca* yaprakları arasından ıslık çalarak esen rüzgâr. Belki ağaçlar biraz azalmıştı. Nikaragualılar çoğunlukla yemeklerini odun ateşinde pişirdiği için ormanlar amansızca yok ediliyordu. Charlie'yle birlikte, öğle vakti Lada'mla kızlarımı görmeye gidiyorduk. Ocak ayında olduğumuz için okullar tatildi. Maryam'la Melissa, kahve tarlalarında gönüllü çalışacak kızlı oğlanlı öğrenci tugaylarına katılmaya karar vermişlerdi. Savaş yüzünden kol emekçileri büyük kayıplara uğramıştı. Hükümet bunu telafi etmek için öğrencilerden destek talep ediyordu. Eğer kahve zamanında toplanmazsa, ülkenin başlıca ihraç ürünü elden gidecekti. Artık on altı yaşında olan Maryam'ın Sandinista Kahve Toplayıcıları Gençlik Tugayı'ndaki ikinci yılıydı. İlk kez katıldığı 1984'te kaygılarımı bastırmakta zorluk çekmiştim: Kuzeyde, savaş bölgesine yakın, dış dünyaya sadece kayalık patikalarla bağlı bir dağ *hacienda*'sına gidiyordu. Noel sırasında onu görmeye gittiğimde, yaptığı ağır işe rağmen son derece mutlu görünmesi, kahve toplayıcısı arkadaşlarıyla kurduğu sıcak dostluklar beni şaşırtmıştı. Bu kez onun tugayı da, Melissa'nınki de Managua'nın hemen dışındaki bir *hacienda*'da görevlendirilmişti.

Ablasıyla birlikte ve şehre yakın olacağı için henüz on ikisindeki Melissa'nın ısrarlarına dayanamamış, gitmesine razı olmuştum.

Yola girdiğim anda keskin hava geçmişi geri getirdi: çocukluğumda ailemle geçirdiğim pazarlar, *hacienda*'da kalan büyükannem ve büyükbabamla öğle yemekleri, Marcos'la gece yolculukları. Birbirinden çok farklı zamanlar bir araya gelmişti. Kim derdi ki hatıralarımın yeni, devrimci döneminde kızlarım da bu toprağın kokularına, seslerine ve rüzgârına sımsıkı sarılacak ve çemberi tamamlayacaktı. İşte orada, yanakları güneşten ve rüzgârdan kızarmış beni bekliyorlardı. Kahve *hacienda'sı* büyükbabamınkinin bir benzeriydi. Köhne verandalı ahşap yapılar, kahve kurutulan geniş beton alanlar ve beyaz badanalı duvarlar. Etrafta bir sürü çocuk vardı. Bazıları gitar çalan bir oğlanın çevresinde toplanmıştı, bir grup kız ise güneşleniyordu.

Melissa arabanın içine bakıp, "Yiyecek getirdin mi?" diye sordu. Getirdiklerimi daha çıkartırken bir dolu çocuk etrafımızı sardı. Ailelerin getirdiği yiyecekler ortak paylaşım içindi. Gönüllü toplayıcılar hafta boyunca *campesino*'larla birlikte kalıyor, onlar ne yerse onu yiyorlardı: pirinç, fasulye, *tortilla* ve kahve. Kahvaltı, öğlen ve akşam yemeklerinde hep aynı şey. O yüzden Pazar günleri bunların dışında ne gelirse çocuklara ziyafet oluyordu.

Maryam'la Melissa bizi yattıkları barakalara götürdüler. Charlie de tıpkı benim gibi çevreden çok etkilenmişti. Yorgunluklarına karşın hevesli ve mutlu olan çok sayıda genci bir arada görmek umut vericiydi. Melissa sabah dörtte işbaşı yaptıklarını anlattı. Küçük çocuklar, fidanlıkta yetiştirilmek üzere siyah plastik torbalarda kahve fidesi hazırlıyordu. Maryam gibi daha büyükler ise bellerine bağladıkları kocaman sepetlerle koyaklarda ve dik yamaçlarda dolaşarak kahve çekirdeği topluyordu. Yemeklerini tarlada yiyor, öğle olunca dönüyorlardı. Yakıcı güneşin etkisinden korunmak içindi bu önlem.

Yatakhanelere girer girmez yıllar önce amcamın *hacienda*'sında gördüklerim canlandı gözümde yeniden. Kızlarımın yattığı barakalar da tıpkı eskisi gibiydi. Yalnızca ranzalar arasında biraz daha fazla aralık vardı. Ayrıca herkesin yeri belliydi ve uyumak için kendilerine ait birer şilteleri vardı. Melissa ranzasına kaba tahta bir merdivenle erişiyordu, zira onunki yerden beşinciydi.

Bende sezdiği dehşeti yatıştırmaya çalışarak, "Bu çok yararlı bir

tecrübe bizim için," dedi tatlı, temkinli ve ciddi bir ifadeyle. "*Campesino*'ların hayatı çok zor. Artık onları düşünmeden bir fincan kahve bile içemem. Biz burada sadece üç ay kalıyoruz, onlarsa bir ömür boyu."

Gözyaşlarımı güç tutuyordum. Çocukken tanık olduğum haksızlıkların açtığı eski yarayla şefkat ve iftihar birbirine karışmış, bir çember daha kapanmıştı.

Ben de bunun için mücadele etmiştim; kızlarım Che'nin dediği gibi, "Dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir insana karşı yapılan, herhangi bir haksızlığı yüreklerinde duysun," diye mücadele etmiştim.

Karşılaştıkları güçlükleri gülerek geçiştiren Maryam, "Anne, depodan gelen buz gibi suyla nasıl yıkanıyoruz görmelisin. Helalar da ayrı bir âlem!" diyordu. "Yağmur yağınca, çamurlu yamaçlardan kayıp yuvarlanmak var bir de."

Daha sonra barakaların yakınında oturacak bir yer bulup Maryam'la Melissa'nın arkadaşlarıyla uyduruk bir piknik yaptık. Gençliğin taşkın alaycılığıyla, her gün karşılaştıkları çeşitli belalarla nasıl başa çıktıklarını dalga geçerek birbirlerine anlatıyorlardı.

Gördüklerinden çok etkilendiği her halinden belli olan Charlie'yi izliyor, öte yandan adeta kendimden geçerek, kızlarımı, benim müstesna küçük kadınlarımı izliyordum.

Charlie, onlara veda edip ayrıldıktan sonra, "Tüm gençler böyle şeyler yapsa, dünya çok farklı bir yer olurdu," dedi. "Fakat buna böylesine ihtiyaç duyulması da çok hazin."

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

Evlenme teklifinde bulunma riskini göze alıyorum

MANAGUA, 1986

CHARLIE bana sık sık Birleşik Devletler'e döndüğünde nasıl bir hayat süreceğinden söz ediyordu. İçinde bulunduğum ânı yaşıyor olmaktan dolayı önceleri bu sıla özlemi nöbetleri bana tehdit edici gelmemişti. Ne var ki ilişkimiz gitgide daha uyumlu bir hal alıp da, hayatlarımız ve bedenlerimiz birbirine daha sıkı sarmalanırken, bu sözleri artık hafife alamaz oldum. Tam tersine kelimeler bana batmaya, tenimi iğne gibi acıtmaya başladı. Kendi kendime, her an kalkıp hoşça kal diyebilecek bir adama böylesine bağlanmakta bir anlam var mı, diye soruyordum. Etrafımıza ördüğümüz kozayı delmeye karar vermesine ne kadar vakit vardı? Zamanın kargaşasına ve çalkantılarına meydan okumuş, duvarlar ve zeminler oluşturmuş, güçlenerek her geçen gün daha kalıcı ve koruyucu bir hal alan bu kozayı... Bir kez daha geleceksiz kalmaya mı zorlanacaktım, yoksa bu canavarı, bu eril eşi ömrüm boyunca aramak durumunda mı kalacaktım? Bunca yitik sevdadan, maceracı arayıştan ve yemyeşil, hayali kırlar peşinde ölümcül hamlelerden sonra, nihayet her insanın topoğrafyasında varolan uçurumları kabullenmiştim. Asıl üstesinden gelinmesi gereken kendine uygun eşi bulmak değil, bir yere yerleşmeyi, eksiğiyle, kusuruyla birbirini kabullenmiş iki varlığın özverili emeğiyle toprağı işlemeyi, köprüler kurmayı ve toprağın ilk titreyişinde kaçmamayı göze almaktı. Bu düşünceyi tam da önümdeki yol belirsizliklerle doluyken benimsedim.

Charlie'yle beraberken, başkalarından farklı olarak, kadınlara mahsus kötü bir alışkanlık olan boyuna tahmin yürütmeyi aklımdan

çıkarmayı başarmıştım: "Eğer böyle yaparsam, o şöyle düşünecek; bunu söylersem, şunu düşünecek" – usandırıcı, nafile bir çaba. Charlie'yle nasılsam öyle olmaya, ne hissedersem onu söylemeye cesaret edebiliyordum. Duygularımı ifade etme riskini göze alabiliyordum. Tam ne zaman olduğunu hatırlamıyorum ama geldiğim noktada, nasıl tepki göstereceğini tahmin edip ona göre davranmamaya yemin ettim. Canım istediği zaman arıyordum onu. Aklımdan ne geçiyorsa o anda söylüyordum. Önceleri duygularımı bütün çıplaklığıyla dile getirmek başımı döndürüyordu. Küçüklükten itibaren kız çocuklar başkalarını hoşnut etmek üzere eğitilir. Bukalemunlar gibi erkeklerimize uyum sağlamak için yetiştiririliz. Oysa, böyle yapmaktan vazgeçmezsek kişiliğimizi yitireceğimiz kuşkusuzdur. Ağır ve ıstıraplı bir sürecin sonunda bu durumun farkına varmıştım, o yüzden de geri basmayı hiç düşünmedim.

Akil arkadaşlarımdan biri bir gün bana, "Peki ama ne istiyorsun?" dedi. Uzun ve karmaşık bir açıklamaya giriştim.

"Seninle evlenmesini mi istiyorsun? Bu mu istediğin?" diye sözümü kesti.

Tam üstüne basmıştı, bir an susup yüzüne baktıktan sonra, "Evet," dedim. "Gerçekten de bunu istiyorum. Benimle evlensin istiyorum."

"O zaman söyle ona. Bu kadar basit. Neden teklifin ondan gelmesini bekliyorsun? İlk talepte bulunan niye sen olmayasın?"

Şanslıydım, sözünü sakınmayan arkadaşlarım vardı ama kendime de pay çıkarıyordum; haklı bir öğüte kulak asmadığım, başka kadınların sözünü dinlemediğim ya da onlara güvenmediğim pek nadirdir.

Charlie'ye, "Benimle evlenmek ister misin?" diye sordum.

Yüzündeki ifade gözümün önüne geldikçe hâlâ gülmekten kendimi alamam. Yatak odamın yanındaki küçücük çalışma odasında iki kişilik kanepede oturuyorduk. Hayatımdaki tartışmalara tanıklık etmiş olan bu kanepeyi bir yadigâr olarak saklıyorum. Charlie'yle bir yıldan uzun bir zamandır birlikte yaşıyorduk, fakat ilişkimizin nasıl devam edeceğine dair ne zaman etraflıca konuşmaya kalksak hiçbir şekilde uzlaşamıyorduk. İkimizin de ülkesini terk etmeye gönlü elvermiyordu. O Nikaragua'da yaşamaya asla alışamayacağını düşünüyor, benim de Birleşik Devletler'e uyum sağlayamayacağıma mu-

hakkak gözüyle bakıyordu.

"Ne dedin?" diye sordu. "Ciddi misin?"

"Evet!" diyerek gülümsedim. "Bu bir evlenme teklifi!"

"Düşünmem gerekiyor bunu."

Güldüm. Hayatımda evlenme teklif ettiğim ilk erkek, kalkmış düşüneyim diyor bir de, diyerek tepki gösterdim. Yemeğe çıktık. Charlie'ye geleceğin hiç önemi yokmuş gibi yaşamaya devam edemeyeceğimi söyledim. Artık belirsizlikler, kısa süreli ilişkiler istemiyordum. Ömrüm boyunca pek çok defa belirsiz romantik koşullara rıza göstermiştim, ama artık tahammülüm kalmamıştı. Gitmek zorunda olduğunu bildireceği günün kaygısıyla yaşamaktansa, ilişkiye son verip yeni bir sayfa açmak yeğdi. Ya evlenir ya da yollarımızı ayırırdık. Ona sunduğum seçenek buydu.

Koşullarımı kabul etsin diye kadere yakardım; zira elimi tutan ve şarap kadehinin üzerinden gözlerime bakan bu adamda avare gönlümün sığınacağı güvenli bir liman bulduğumu hissediyordum.

Charlie sözlerimi hafife almadı. Düşünebildiği her ihtimali, evlenmemizin yol açacağı olumlu ve olumsuz yanları görmeye çalışarak teklifimi tahlile koyuldu. Kolay karar verebilen bir insan olmadığını görüyordum; zira sorumluluklarını ciddiye alıyordu. Evlenme hususunda tam bir İtalyan'dı – boşanma yasal değildi o tarihte. Bunun kendisiyle ilgili olarak hayal ettiği tüm senaryolara ters düşen bir tasavvur olduğunun farkındaydım. Ben boşanmış bir kadındım, üstelik de üç çocuklu. O ise birkaç yıl süren bir ilişki yaşamış ama hiç evlenmemişti. Kaygılarının üstesinden gelebilmesi için ona zaman tanımam gerektiğinin farkındaydım.

ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Charlie ile ayrı coğrafyalarımız arasında köprü kurmayı nasıl başardık

MANAGUA, 1986

CHARLIE NPR'deki işinden ayrılmış, değişik haber kuruluşlarıyla kendi hesabına çalışmaya başlamıştı. Sık sık Washington'a gidiyordu. Bu seyahatlerinden birinde ona telefonda zamanın azaldığını söyledim. Eğer karar veremiyorsa, geri gelmesini istemiyordum, orada kalması daha iyi olacaktı. Hayatına yeniden başlayabilirdi. Her ikimiz için de geçerliydi bu. Bunun üzerine aramızda uzun telefon konuşmaları başladı. Charlie ayrılmamızı engelleyeceğini umduğu yeni formüller öneriyordu boyuna. Ondan ayrılmanın bana acı vereceğini, ama yıkılmayacağımı biliyordum; her seferinde ayakta kalabilmiştim. Beyin gibi kalbin de inanılmaz bir sağalma gücü vardı. Geleceği olmayan bir ilişki daha yaşayıp da kendimi harap etmemeye kesinlikle kararlıydım. Boş sözler söylemediğimi, sözlerimin arkasında duracağımı anladığını sanıyorum. Benden ayrılmayı kabul edemiyordu. Benim onu sevdiğim kadar o da beni seviyordu. "Nişanlanalım," dedi. Peki, dedim. İki-üç gün sonra Managua'ya yüzük yerine bir bilgisayarla geldi.

O yıl bir an önce yazmak için dayanılmaz bir tutkuya kapılmasaydım kim bilir hikâyemiz nasıl son bulacaktı. Belki bu tutku işyerinin her günkü sıradanlığı içinde bürokratlaştığımı fark ettiğim bir anda yakalayacaktı beni; belki de içimde kabaran kimi isimsiz duyguların mutlaka kelimelere dökülmesi gerektiğini kavramam gerekecekti. Ya da ikisi aynı anda... Sebebi her ne olursa olsun gerçek o ki, edebi yeteneğim beklenmedik bir şekilde kabarıp taştı. Ne oldu-

ğunu tam bilemiyordum, ama yazılmak için beni dürtükleyen bir şeyler vardı içimde. Çevresini görebildiğim sisler içindeki bir adanın asıl şekli ancak bir köprü kurduktan ve onu elde ettikten sonra netleşecekti.

1984 seçimlerinin ardından bir resmi iletişim şirketinin yöneticiliğine getirilmiştim. Ama hiç gönlüm yoktu bu işte. Bir süre sonra sadece kaçmak, vaktimi adamı hayal edip ona ulaşmanın yollarını bulmak için harcamak istiyordum. Bazen uzun, içinde bir koronun yer aldığı teatral bir şiir doğacak gibi oluyordu. En sonunda sis dağıldı. Bir öğleüzeri daktilomun başına oturdum ve gözümün önünde canlananları, yeni evli olduğum sırada yürüyerek evden işe, Şair'le tanıştığım reklam şirketi Publisa'ya gittiğim günleri yazmaya başladım. Ellerim kendiliğinden harekete geçmişti. Yürüyen ben değildim, başka bir kadındı artık. Beş sayfa sonra ada biçimlenmeye başlamıştı. On beş yıldan beri demlenmekte olan bir hikâye nihayet sesine kavuştu. İlk romanım *Portakal Ağacında Oturan Kadın*'ın başlangıcıydı bu. O andan sonra yazmakla ilgisi olmayan her şey önemini kaybetti.

Bayardo Arce ile görüşerek, işimden ayrılabilir miyim diye sordum. Toplumsal projelerin ya da siyasal kampanyaların düzenlenmesine yardım etmeye devam edebileceğimi söyledim; özel durumlarda gene faydalı olabilirdim, ama artık zamanımı daha çok romanımı yazmaya ayırmak istiyordum. Almanya'da yeni yayımlanan bir şiir kitabımın telifiyle bir süre idare edebilecektim. Bayardo bana hak vermekle kalmadı, yüreklendirdi aynı zamanda. Cesaret isteyen bir iş yaptığımı söyledi. Karşıdevrimci savaş yüzünden yavaş yavaş parçalanmakta olan bir ülkede yaşarken kitap yazmanın küçük burjuva bir iptila olduğunu söylemediği, bana anlayış gösterdiği için ona her zaman teşekkür borçlu olacağım. Yeni düzenlemelerin yapılması birkaç hafta aldı ve sorumluluklarım bir başkasına devredildi.

Hayatımın merkezini siyasetten edebiyata kaydırmakla, ölüme meydan okuduğum, güvenlik ağı olmadan kendimi boşluğa bıraktığım hissine kapıldım. Hayatta kalabilmek için yazmak zorundayım, diyen Rilke'nin ne demek istediğini anlayabiliyordum. Yazmaya başlamasaydım boğazımı tıkayan kelimeler beni boğabilirdi. Ne var ki, aldığım karar yüzünden huzursuzdum ve kendimi suçlu hissediyordum. İnsanlar nerede çalıştığımı sorduğunda, roman yazmak san-

ki maksatsız bir uğraşmış gibi açıklamaktan utanıyordum. Neyse ki bu katlanılabilir bir dertti, zira her gün klavyemin tuşlarına vurmaktan aldığım sonsuz keyif, tüm kaygılarımı dağıtmaya yetiyordu.

Birden düşünme, düşüncelerimi yansıtma özgürlüğüne sahip olmuştum. Mutluluk arayışının devrim yapmak kadar meşru bir amaç olduğu fikrindeydim; aklımı kendi mutluluğumu kazanmakta kullanamazsam, dünyayı kurtarmaya nasıl kalkışabilirdim?

Charlie'ye, "Gel seninle bir anlaşma yapalım," dedim. "Reagan'ın başkanlığı sona erer ermez Birleşik Devletler'e gider, birkaç yıl geçtikten sonra tekrar Nikaragua'ya döneriz. Böylece kâh orada kâh burada yaşamakla kimse ülkesini terk etmek zorunda kalmış olmaz."

"Ama sen Birleşik Devletler'de yaşayabilecek misin?"

Yaşarım, dedim. Pek emin değildim ama, kendimi edebiyata, okuyup yazmaya, kütüphanelere gitmeye, araştırma yapmaya adamanın bana iyi geleceğini düşünüyordum.

10 Nisan 1987'de Managua'da evlendik. Yargıç, dönemin yurtsever havasını yansıtıcı bir söylemle bizi Devrim kahramanları ve şehitleri adına karıkoca ilan etti.

Ülkelerimiz arasında çatışma sürerken evlenmek bizi kimi zaman içinden çıkılması zor durumlara düşürdü, hatta bunlardan biri balayı sırasında başımızdan geçti. Venedik'e giderken, İspanya Granada'da, davetli olduğum bir edebiyat haftasına katıldım. Bir şiir okuma gecesinde Rafael Alberti, Ernesto Cardenal, Mario Benedetti, Claribel Alegría ve Julio Valle-Castillo ile birlikte tıklım tıklım dolu bir salonda ben de şiirlerimi okudum. Sahneden inerken Charlie'yi yüzünde muzip bir tebessümle beni bekler buldum. Yanına bir adamın geldiğini, kocam olduğu için onu da Nikaragualı sandığını söyledi.

Artık İspanyolcayı kusursuz konuşan Charlie, "Gringo olduğumu söyleyip de onu hayal kırıklığına uğratmak istemedim," dedi. Mesleği mühendislik olan adam Devrim'e katkıda bulunmak için Nikaragua'ya gitmek istiyormuş. Charlie, şu sırada Nikaragua'da bir mühendisin yapabileceği çok şey olduğunu söylemiş ona.

Adam, "Yok, öyle değil, ben gerçek anlamda yardım etmek istiyorum," demiş.

Charlie fikrinde ısrar ederek, okul ve yol yapmanın öneminden

bahsetmiş. Sonunda adam sabırsızlanarak, Charlie'ye doğru eğilip sesini alçaltmış, "Arkadaşım, benim asıl derdim Nikaragua'ya gidip birkaç gringo haklamak," demiş.

"Ona çok uzağa gitmesine gerek olmadığını, işe benimle başlayabileceğini söyleyecektim az kalsın," demişti Charlie. "Nasıl çarpılacaktı, düşünebiliyor musun? Ama kaygılanma. Devrim'in gringoları öldürmek gibi bir amacının olmadığını, sadece Nikaragua'nın yakasını bırakmaya ikna edilmeleri gerektiğini söyledim kendisine."

Çok gülmüştük bu hikâyeye o gece, daha sonra maruz kalacağımız sayısız hadisenin ilkiydi.

Geceyarısı, sadece gondolcunun düzenli kürek sesiyle, her dönemeçteki derin, melankolik çağrısının duyulduğu tenha bir kanalda yüzüklerimizi değiş tokuş ettik. Venedik, kanallara inen sisi gibi, zamana meydan okuyarak hiç değişmeyecekmiş gibi duruyordu. Ama bu ruhsuz romantizm bana yabancıydı. Nikaragua'nın çılgın temposu benim için katlanılabilir ve gerçekti. O gondolda, bundan böyle edilgen ve duyusal zevklerle tatmin olamayacağımı, ortak düşlerin peşinden koşmanın ateşli tutkusunun başka hiçbir şeyle kıyaslanamayacağını fark ettim.

ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Berlin Duvarı'nın yıkılışını Miami'de bir otelde izleyişime ve annemin ölümüne dair

MANAGUA - MIAMI, 1989

NIKARAGUA'DA 1986 ve 1989 yılları arasında çok önemli siyasi ve askeri gelişmeler kaydedildi. 5 Ekim 1986'da Nikaragua hava sahasında bir Kontra uçağına ateş açıldı, pilot Eugene Hasenfus yakalandı. Uçakta ele geçirilen belgeler ve 2 Kasım'da Lübnan'da serbest bırakılan bir rehinenin ifadesinin ardından İran-Kontra skandalı patlak verdi. Reagan yönetiminin Kontralar'a maddi destek sağlamak için İran'a yasadışı yollardan silah sattığı meydana çıktı. Kontralar'a yardım kesilir kesilmez harekete geçen Sandinista ordusu çok sayıda isyancı kuvveti Honduras'taki kamplarına sürdü. Nikaragua ekonomisinin acınacak durumda olmasının yanı sıra siyasi tecrit tehdidi, başarısızlıkla sonuçlanan bir dizi barış girişiminden sonra Sandinista yönetiminin Kontralar'la Kosta Rika sınırına yakın Sapoá'da görüşmelere başlamasına yol açtı. Acilen barışa ihtiyaç vardı. Bunca yıl savaşmaktan yorgun düşmüştük. Reagan yönetimi 1989'da sona erecekti. Kontralar'ın silah bırakması için daha elverişli koşulların oluşacağını umuyorduk. Charlie'nin NPR için izlediği Sapoá görüşmeleri savaşın sona ermesini sağladı.

Bu ayrıca ülkedeki demokratikleşme sürecinin de başlangıcı oldu. Zira Sandinista yönetiminin Devrim'i tehdit ettiğini düşündüğü her şeye sert bir tutumla karşı çıkması yüzünden demokrasi büyük yara almıştı. 1989 Şubatı'nda Daniel Ortega 25 Şubat 1990'dan önce uluslararası gözetim altında yapılacak özgür ve adil bir seçime razı oldu.

Seçim kampanyasında çalışmak üzere Sandinista Partisi tarafından her zamanki gibi çağrıldım. Ancak, "En kötü senaryoya hazırlıklı olmamız gerektiği" yolunda hazırladığım taslağı kimse kale almadı. Daniel Ortega'nın önerisine ise ben karşı çıktım. Bundan önce de İşçi Kültür Demeği'nde karısının oynadığı rol yüzünden çeşitli zamanlarda aramızda sert tartışmalar olmuştu. Daima aksilik çıkardığım iddiasıyla sonunda beni Seçim Komisyonu'ndan uzaklaştırdı.

Siyasi hayattaki işlevim kısıtlanınca ikinci romanım *Sofía de los presagios*'un* üzerinde çalışmaya başladım, ama hiç keyfim yoktu. Charlie yılın son birkaç ayını Virginia'da babasının evinde geçirmeyi teklif etti. Vize almamı kolaylaştıracağını düşünerek Managua'daki ABD Konsolosluğu'na giderken bana refakat etti. Artık evli olduğumuz için bir sorun çıkmayacağını umuyordu. Benimse böyle bir beklentim yoktu. Avukatımız evli olmamızın "*non grata*"** mülteci konumumu değiştirmeyeceğini söylemişti. Duvarlarının üzerindeki çift sıra jiletli tel rulolarla korunan elçilik binası gerçek bir kaleydi. Konsolosluk görevlisinin dostça tutumu eski vizemde basılı kodu görür görmez değişti.

Charlie, "Ama benim karım o," dediyse de, kadın, "Bu durumda sorumlu sadece kendisidir," dedi.

İzin çıkması için beklemek zorundaydık. "İnanılmaz bir şey bu," dedim Charlie'ye. "Özgür olmakla övünen ülken aslında senin özgürlüğünü kısıtlıyor. Bir de Sandinistalar'ı komünistlikle suçluyorlar, oysa sen Nikaragua'ya istediğin gibi girip çıkabiliyorsun ama karını kendi ülkene sokamıyorsun."

Son derece tedirgin olan Charlie Washington'a tek başına gitti. Dışişleri Bakanlığı'na mektuplar yazıp avukatlarla görüştü. Nihayet aradan haftalar geçtikten sonra, bir ay süreli ve tek girişli ünlü ferağ vizem geldi.

9 Kasım 1989'da Miami'ye vardık. Otele yerleşir yerleşmez Charlie televizyonu açtı. CNN'i izlemek en büyük zevkiydi. Böylece uygarlığa geri döndüğünü hissediyordu. Nikaragua'da o tarihte henüz kablolu televizyon yoktu, sadece iki TV kanalı vardı. Berlin'in Branden-

* *Sofía de los presagios* (Kâhin Sofía). (ç.n.)
** İstenmeyen. (ç.n.)

burg Kapısı önünde bir kalabalık belirdi ekranda. Duvar'ı yıkıyorlardı. Bu kadar uzun bir süre, bu denli yakın ama böylesine apayrı dünyalarda yaşamış olan bu yabancıların, Doğu Berlin'den ve Batı Berlin'den kadınlı erkekli genç Almanların, coşkuyla birbirlerine bakışlarını, şaşkınlıklarını, kucaklaşmalarını, bayram edişlerini büyülenmişçesine izledim. Gerçekten hayati öneme sahip bir olaydı. Tarihin büyük bir sıçrayışına, yeni bir dönemin başlangıcına tanıklık ediyorduk. Charlie'yle ağzımızdan tek bir kelime çıkmadan oturup izledik.

Annemle birlikte Berlin'e ilk gidişimde karşıma çıkan dikenli telleri ve Checkpoint Charlie'den* geçerken hissettiğim ürpertiyi ve tedirginliği hatırladım. Modesto'yla Doğu Berlin'e yaptığımız resmi ziyareti, Brandenburg Kapısı'nda bize gösterdikleri belgeseli, tümünü bir gecede inşa etmiş oldukları Duvar'ın hazin başarısını da... O gece, o meşum Duvar yüzünden zorla birbirlerinden kopmak durumunda kalan insanların korkunç çaresizliğini düşündükçe, kaygıdan yüreğim daralmıştı. Çocuklar, eşler, sevgililer. "Kaçınılmaz bir trajedi," demişti bize refakat eden Parti görevlisi.

Ani bir ferahlık duydum. Bu utanç verici Duvar'ın yıkıldığını görmek inanılmazdı. Her iki yakasında da insanlar için büyük acıların simgesi olmuştu. Gözlerim yaşardı. Bu olayın Nikaragua seçimlerini ne şekilde etkileyeceğini düşünmeye başladım. Belki de perestroyka, Doğu bloğunun çöküşü ülkemin Doğu-Batı rekabetinden kurtulmasını sağlayacaktı. Belki de Başkan Reagan da, Başkan George Bush da, Reagan'ın büyük bir ciddiyetle uyardığı gibi, Sandinistalar'ın Birleşik Devletler'e saldırmak niyetinde olmadığına ve Texas'tan ülkelerine girmeye kalkışmayacağına kani olacaklardı. Belki, Nikaragua'nın ulusal güvenliklerini tehdit ettiğini sanmanın ne denli saçma olduğunu anlayacaklardı.

O gece yürüyüşe çıkıp Miami'de o tarihte pek revaçta olan Coconut Grove'da yemek yedik. Yıllar önce bulunmuştum Miami'de, fakat adeta tanınmayacak bir hal almıştı. Barların ve mağazaların neon ışıklı levhaları sokakları aydınlatıyor, vitrinlerde envai çeşit şatafatlı, parlak renkli giysiler sergileniyordu. Etrafta İngilizce İspanyolca karışımı bir dille konuşan tasasız gençler geziniyordu. İyi giyim-

* Doğu ve Batı Berlin arasındaki kontrol noktası. 27 yıl boyunca Soğuk Savaş'ın simgesi oldu. (ç.n.)

li, güleç çiftler gıcır gıcır motosikletleriyle trafikte zikzaklar çiziyordu. Karayipler ve alışveriş merkezlerinin bir karışımı, *la Cubamérica* olayı. Miami aynı zamanda Devrim'e karşı çıkan Nikaragua üst sınıflarının Mekke'siydi; Devrim'in başarısızlığa uğramasını bekleyen, ülkesini terk etmiş insanlarla dolu koskocaman bir bekleme salonu. Charlie çoğu zaman bu karışımdan sonunda nasıl bir kültür oluşacağını merak ederdi. ABD'deki göçmenlik olgusunu çok ilgi çekici buluyordu. Oysa ben böylesine gürültülü, abartılı, aşırı aydınlatılmış bir çevrede yabancılık hissediyordum. Berlin'de insanlar çıplak elleriyle Duvar'ı yıkıyordu, buradaysa hayat hiçbir şey olmamış gibi devam ediyordu. İnsanlar televizyon izlemek için barlara üşüşmüyordu. Her şey yolundaymış gibi biralarını içmeyi sürdürüyordu.

Aralıkta annem hastalandı. Nikaragua'ya gitmek için Noel'in geçmesini bekledim; zira vizem onu görmeye gidip de tekrar Birleşik Devletler'e dönmeme imkân vermiyordu. Noel'i birlikte geçirebilmemiz için akla karayı seçen Charlie'yi yalnız bırakmak istemedim. Kardeşlerimin hepsi yurtdışında yaşadığı için babam ve annemle genellikle ben ilgileniyordum. Ama bazıları o tarihte Nikaragua'da bulunduğu için bana pek fazla ihtiyaç olmayacağını düşünmüştüm.

27 Aralık 1989'da Nikaragua'ya döndüm. İki gün sonra annem öldü. Ölümünün gerçek sebebi hiçbir zaman anlaşılamadı. Doktorunun dediğine göre, yıllardır süren anoreksi nevroza bağlı ölümcül bir tür anemiye yakalanmıştı. Sanırım, teşhisteki belirsizlik, bünyesinin güçten düşmesi ve yaşama arzusunu kaybetmesi ölümünü hızlandırdı. Başka nedenler de vardı: Beni olağanüstü mutlu eden Devrim onun için çok sayıda kayıp demekti. Ailesi dağıldı. Sandinistalar'ın düş kırıklığına uğrattığı ağabeylerim Nikaragua'yı terk etti. Kız kardeşlerimden Lavinia Cornell Üniversitesi'nde master yaparken, Lucía İspanya'da yaşıyordu. Annem giderek hayata ilgi göstermez, hiçbir şeyden zevk almaz oldu, derin bir depresyona girdi. Zamanının çoğunu kapısını kilitlediği odasında geçiriyordu. Shakespeare'in *Yanlışlıklar Komedisi*'ni İspanyolcaya çevirip salıneye uyarlamış, hatta çok sayıda oyun yönetmişti; ama son zamanlarda nerdeyse hiçbir şey yemiyor, her geçen gün daha çok zayıflıyordu. Depresyonda olduğunu kabul etmiyor, fiziksel durumunu başka nedenlere bağlıyordu, sorunlarının gerçek nedenini keşfetmemiz bu yüzden gecikti.

Kasımda, Nikaragua'dan ayrılmadan önce depresyonda olduğunu kabul etmesi, kendini zayıf hissettiği halde daha güçlüymüş gibi davranmaktan vazgeçmesi için dil döktüm. Doktora gideceğine ve tavsiye edeceği anti-depresanları alacağına söz verdi. Sonuçta anemi teşhisi kondu ve sık sık kan verilmesi gerekti. Onu son kez hastanenin yoğun bakım ünitesinde gördüğümde rolleri değişmiştik sanki. Annesini sevindirmek isteyen küçük bir kız çocuğu gibi, yemek yemek için nasıl gayret ettiğini anlattı. Uykuya dalarken elini tuttum, birkaç dakika geçmeden titreyerek uyandı. Annem artık yaşamak istemiyordu, ama kendisi kabul etmese de ölüm onu çok korkutuyordu. Gücünü sonuna kadar korumak istiyordu. "Ölesiye üşüyorum," diye şikâyet etti. Battaniyesini iyice örterek ısınması için ayaklarını ovaladım. Uykuya dalınca odadan çıktım. Geciken çantalarımı almak için havalimanına gittim; kızkardeşim Lucía ile ağabeyim Eduardo annemin yanında kaldı. Hastaneye döndüğümde babamı ağlarken buldum. Annem ölmüştü. Sonradan, kalbine bağlı monitör alarm sinyalleri vermeye başlayınca doktorların Lucía'yla Eduardo'yu odadan çıkardığını öğrendim. Son dakikalarında annemin yanında hiçbirimizin bulunmayışına, o anda yapayalnız kalmış olmasına her zaman hayıflandım. O esrarlı yolculuğa çıkarken elini tutmak, hayatımın zor dönemeçlerinde her şeye rağmen vefakârlık ve metanetle nasıl yanımda olduysa, ben de tıpkı öyle, onun yanında olmak isterdim.

Annemin hayatının son yıllarında ilişkimiz sessiz bir çekişmeye dönüşmüştü. Bir zamanlar sırdaşken, birbirimizi uzaktan uzağa sürekli tartarak, sonu gelmeyen bir zıtlaşma sürecinde giderek hasım olduk. Ateş üstünde yürümek zorunda kalsam da kurulu düzene asla uyum sağlamamakta direnmekle, onun bağlı olduğu kuralların çoğunu yıkmıştım. Göze aldığım tehlikeleri aklı hiç almadı. Belki de göbekbağımı kökünden kesip atmaya çabaladığımı, bu yüzden üzerimdeki etkisinin büsbütün kaybolacağını sezinlemişti. Beni ancak kaybettikten sonra kazanabileceğini hiç düşünmedi. Aslında kendine konduramadığı zaaflarından güç aldığımı hiç anlamadı.

Annemle son meydan savaşını 1994'te, Santa Monica'da yakalandığım Los Angeles depreminden sonra verecektim. Derinlere gömülmüş korkular, çözümlenmemiş anlaşmazlıklar ve sayısız ölü bilincime hücum etti. Denetleyemediğim panik ataklar yüzünden yü-

reğim deli gibi çarpıyor, ölmekten korkuyordum. Bir felaket ya da hastalık yüzünden her an ölebileceğim korkusunu üzerimden atamayınca terapiye başvurmak zorunda kaldım. Annemle hâlâ bir uzlaşma zemini aradığımı o zaman keşfettim; ona yaklaşmanın yollarını arıyor, duyduğum suçluluktan kurtulmaya çalışıyordum. Annemin çektiğini farz ettiğim ıstırapları çekerek yapıyordum bunu. Çok uzun bir süreçten sonra nihayet kendi benliğimle onunkini uzlaştırabilmek için gerekli kopuşu sağlayabildim. Mutluluğumu, bunca ölüme rağmen hayatta kalabilmiş olmamı, edebiyata olan tutkumu hiç suçluluk duymadan kabullendim. Muhtemel sonuçlarına rağmen eskisi gibi romantik bir idealist olmakta karar kıldım.

1995 yılında bir gün arkadaşım Sofía'yla annemin mezarını ziyaret ettim. Mezar taşlarının üzerinde oturup hayatlarımıza anlam veren –asla inkâr etmeyeceğimize and içtiğimiz– tutkularımızdan söz açtık. Uzun uzun konuştuk. Bilginin meyvesini tartıp başımızdan geçen iyi kötü tecrübeleri karşılaştırırken vakit geçmiş, akşam olmuştu. Sözcüklerimizin ikindi sıcağında ağırlıksız ulaklar gibi usulca toprağa düştüğünü, istirahat ettiği karanlık mekânda anneme ulaştığını hayal ettim. Sigaralarımızı içip bir hayli de güldük Sofía'yla. Kadınlık zanaatının olmazsa olmaz acıları kadar, hayat verici coşkusunu da paylaştık. Uykuya dalmış, ama uykusunun derinliklerindeki küçük bir çatlaktan bizi duyabilen bir dostu ziyaret ediyor gibiydik. Bu benim anneme sevgimi ve bağlılığımı sunuşumdu. Törensel dostluk ve barış çubuğum.

ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Hayatımın en ateşli yılları sona eriyor

MANAGUA, 1990

25 ŞUBAT 1990'DA Sandinista Devrimi –Nikaragua halkının tiranları devirmek için verdiği destansı mücadele, uğrunda hayatımın en ateşli, en çetin ve en mutlu yıllarını yaşadığım dava– son buldu. Bundan bir gün evvel yağan yağmuru hatırlıyorum. Sağanaktan önce yanardağları ve gölleri karaya çalan, ince bir is tabakasıyla örten şiddetli bir toz fırtınası koptu.

"Bu yağmur hoşuma gitmiyor," dedim Charlie'ye.

Seçim yasasına göre, siyasi kampanya seçim tarihinden üç gün önce sona ermişti. Yarışın kızıştığı son birkaç ayın ardından Managua'ya sessizlik çöktü; içim ürpererek, sanki tenim beklenmedik bir şey olacağını önceden biliyormuş gibi arabamla şehirde tedirgin dolaştım. Halkın ezici bir çoğunlukla FSLN'ye oy vereceğinden *compañero*'larım kadar emin olamıyordum. En kötü senaryo için hazırlıklı olmalıyız, diyerek endişelerimi dile getirmiştim; halkın yıllarca yokluk çektiğini ve kayıplara uğradığını dikkate almamız gerekiyordu. Ne var ki Daniel Ortega ve ötekiler şen şakrak, şatafatlı, Coca Cola üslubunda bir kampanyayı yeğlemişti. Başlıca seçim sloganı da Daniel'in buluşu olan *"Todo será mejor"* –Her şey daha iyi olacak– idi.

Aralık'ta, Birleşik Devletler'den dönüşte, televizyonda seçim propagandasını dehşet içinde izledim; rock and roll müziği eşliğinde, inanılmaz ölçüde saygısız, tiksinti uyandırıcı bir kampanyayı nasıl düzenleyebildiklerini aklım almadı. İnsanlar savaşta ölen sayısız gencin yasını tutar, açlığa ve yokluğa göğüs gererken FSLN eğlenti havasında propaganda yapıyordu. Çocuklar meydanlarda, Devrim hâlâ büyük bir şenlikmiş gibi dans ediyordu.

Önsezilerimin gerçekleşmemesi için dua ettim. Trafikte karşıma çıkan yüzleri –nasıl olurdu bilmiyorum ama– ümit etmek için bir neden bulmak amacıyla incelemeye çalıştım; ne var ki üzerime doğru karşı konulmaz bir hızla hücum eden günlerle karşılaşmamak için kaçmaktan, saklanmaktan başka bir şey istemiyordum. En aklıselim sahibi, en mantıklı, en kül yutmaz *compañero*'larım bile yenilgi ihtimalinden söz ettiğimde bana kaş çattı. "Deli misin," dediler, "Elbette kazanacağız." Her şeye rağmen herkes son dakikaya kadar olağanüstü bir sadakat gösterdi. Sanırım bizler için onca hayata mal olmuş bir hareketi bir, iki ya da üç adamın raydan çıkardığını kabul etmek kolay değildi. İçgüdüsel bir inançla hiçbir şeyin –ne savaşın, ne de Reagan'ın– bizi alt edemeyeceğinden, Nikaragua halkının bizi sonuna kadar destekleyeceğinden emindiler. Savaş biter bitmez hataları düzeltecek, anlaşmazlıkları giderecek, buyurgan eğilimleri yumuşatacaktık. İç demokrasi, tutarlılık talep edecek, yönelimdeki ani değişikliklere karşı çıkacaktık. Seçimlerin, bahane uydurmaya artık gerek duymadan, ilerleme için bir fırsat yaratacağını umuyorduk. Halktan, gücünün ötesinde fedakârlıklar talep edilmeyeceğini umuyorduk. Bense, kızlarımın bundan böyle arkadaşlarının cenazelerine katılmak zorunda kalmayacağını umuyordum. *Compañero*'larımın haklı çıkmasını diliyordum. Son derece gözü pek ve azimli olan arkadaşım Sofía yanılıyor olamazdı, herhalde bendim yanılan.

Ne var ki, insanların oy sandıklarının bulunduğu yerlerde sessiz sedasız sıraya girdiği seçim günü, Nikaragua'ya özgü her zamanki şen, şakacı havadan eser yoktu. Güne sessizlik damgasını vurmuştu. Eve vardığımda bizde misafir olan üç yabancı gazeteci açılan oy sandıklarının sayımını izlemekten yeni dönmüştü; yorgun ve keyifsiz görünüyorlardı. Dediklerine göre, Violeta Chamorro'nun başında bulunduğu siyasi partiler koalisyonu UNO önde gidiyordu. Gazetecilerin bile neşesi kaçmıştı. Sanırım, pek mükemmel bulmasalar da giderek yakınlık duydukları bir devrime ülkelerinin acımasızca saldırmasından dolayı kendilerini de bir bakıma sorumlu tutuyorlardı.

İçlerinden biri bana, "İnsanlar oy verirken şakaklarına bir tabanca dayanmış gibi hissediyor," dedi. "Sandinistalar'a oy verirlerse savaşın süreceğini biliyorlar. Artık savaş istemediklerini söylüyorlar."

Akşam saat on civarında kız kardeşim Lavinia telefon etti. "Gioconda, Sandinistalar seçimi kaybetti. Az önce Humberto'yu Doña

Violeta'nın evine çağırdılar. Başkan Carter, FSLN'nin yenilgiyi kabul ettiğini ve UNO'nun seçimi kazandığını bildirmek üzere yolda," dedi.

Ellerim buz gibi oldu. Başkan Carter, seçim sürecinin adil olup olmadığını denetleyen çok sayıda uluslararası gözlemcinin en kıdemlisiydi.

"Kalk gidelim," dedim Charlie'ye. "Sofía'lara gidelim."

Kadın toplantılarında ve ağlama nöbetlerinde can yoldaşım, feminist, yiğit, parlak bir konuşmacı olan Sofía Montenegro bizi kapıda terlikleriyle karşıladı. Oturma odasına geçtik.

"Kaybettik," dedim ve ona Lavinia'nın telefonda söylediklerini aktardım.

Doğru değil bu, dedi duyar duymaz. Doğru değil, diye tekrarlıyordu. Neden dedikodulara kulak veriyordum? Moralimizi bozmak için çıkarılan söylentilerdi bunlar. Gerçek olamazdı.

Onu inandırmak mümkün değildi. Charlie'yle eve döndüm. Şehir, hava, trafik, her şey, her şey bana düşman görünüyordu.

O gece Yüksek Seçim Kurulu'nun açıklamasını bekleyerek sabaha kadar uyumadık. Sandinista kanalı FSLN kampanya merkezinden canlı yayın yapıyordu; seçim zaferini kutlamak için muazzam bir eğlence programı düzenlenmişti. Orkestra saatlerdir çalıyordu, ama akşamın erken saatlerindeki neşeli hava yerini durgunluğa bırakmıştı. Halk da suskundu, kitlesel sloganlar duyulmaz olmuştu. Melissa'nın erkek arkadaşı geldi, sokaklarda insanların birbirinin boynuna sarılıp ağladığını söyledi. Kızlarım evdeydi. Her ikisi de Devrim'le büyümüş, tarihe tanıklık etmişti. Benim kadar onlar da sevmişti Devrim'i. Maryam, Sandinista Gençlik Örgütü üyesiydi. Melissa'nın ilk erkek arkadaşı sevimli ve saygılı bir genç olan David, askerliğini yeni bitirmişti. Camilo birkaç günlüğüne Kosta Rika'ya, ağabeyim Eduardo'ya gitmişti. Sonradan öğrendiğime göre on bir yaşındaki oğlum, dayısının ailesi Sandinistalar'ın yenilgisini coşkuyla kutlarken, ağlamaktan perişan olmuş, kimseler onu avutamamıştı.

Sabah saat altıda Daniel Ortega, hayatının konuşmasını yaparak seçim yenilgisini kabul etti. İlk kez gerçek bir devlet adamı gibi davrandı. Konuşması samimi, kederli ama sakindi. Halktan sakin olmasını, isyana kalkışmamasını istedi. Sandinistalar'ı Nikaragua halkının seçimine saygı göstermeleri konusunda uyardı. Nikaragua tari-

hinde ilk kez iki rakip partinin iktidarı barışçı bir şekilde birinden ötekine devretmeyi başarması yeni zaferimiz olacaktı.

Oturma odasından muhteşem tan ağartısını, güneşin bulutları parçalayışını ve kuşları uyandırışını izleyebiliyorduk; ama bel kemiğimiz kırılmıştı, artık bir daha dik duramayacağımızı hissediyorduk. Belimiz bükülmüş, sersemlemiştik; feri kaçmış gözlerimizi ve sararmış benzimizi görenler, ne kadar kederli olduğumuzu hemen anlardı. Önümüzde uzanan şehre baktığımda, kendi ülkemden saldırgan bir dalganın yayıldığını hissederek tedirgin oldum. Halk bizi reddetmişti. Bu günü göreceğimi hiç düşünmemiştim. Çaresizliğim, ölen tüm arkadaşlarım aklıma gelince daha da dayanılmaz oldu. Onların bir kez daha öldüğünü, boşu boşuna öldüklerini, ölümlerinin anlamsız olduğunu, hayatlarının harcandığını düşündüm. Öyle çok hayat yitirilmişti ki. Üstelik dahası vardı. Karşıdevrimle ölü sayısı elli bine yükselmişti. Böyle mi olmalıydı sonu?

Halk, UNO'nun ve Violeta Chamorro'nun zaferini kutlamak için sokaklara dökülmedi. Aksine, pazar günkü seçimi izleyen günlerde şehir adeta bir matem havasına büründü. Sokaklar herkesin tatile çıktığı yaz ayları gibi tenhaydı. Kimileri insanların Sandinistalar'ın tepkisinden korktuğunu söylüyordu. Bana kalırsa halk, iktidarını kendi iradesiyle barışa feda ettiği için Violeta seçimi kazanmıştı. Sandinista'nın destek vererek "el üstünde tuttuğu kitleler" bir kez daha "yoksul halk" katına indirileceklerini sezmiş olmalıydılar. Violeta'nın zaferini üst sınıflar, Miami mültecileri, eski ayrıcalıklarına yeniden kavuşacak olanlar kutladı; onlar sevinçlerini sokaklarda ya da meydanlarda değil kapalı kapılar ardında paylaştı.

Annem hayatta olsaydı kim bilir ne kadar sevinirdi diye düşündüm. Arkadaşı Violeta'nın zaferinden bir ay önce ölmüş olması beni hüzünlendirdi. Tiyatrodaki arkadaşlarından biri, Gladys Ramírez, Kültür Enstitüsü Başkanlığı'na atandı. Vah, annem, diye iç çektim. Sevinçten deliye dönerdi yaşasaydı. Oysa ben keder ve yoksunluk duyuyordum. Tüm Sandinistalar sersemletici bir darbe yemişti. Hiç değilse ben zaferin kesinliğine ilişkin kimi kuşkular beslediğim için şanslı sayılırdım. Bu beni darbenin şiddetinden korudu. Ama arkadaşlarım, örneğin Sofía tam anlamıyla şoka girmişti. Perişandık. Devrim'in çağlar boyu süreceğini hayal ederken belirsiz bir gelece-

ğin pençesine düşmüştük. Ama tek bir Sandinista bile Violeta Chamorro'nun zaferine karşı çıkmadı, başkaldırı ya da protesto gösterileriyle baltalamaya kalkışmadı. Güçlü olanın iktidarı gönüllü olarak terk etmediği, silah zoru olmadan güçsüzün iradesine teslim olmadığı Nikaragua'da böylesine uygar bir davranışa daha önce hiç tanık olmamıştık. Hiçbir Nikaragualının hayatında o zamana kadar seçim sonucunda bir iktidar değişikliği yaşanmamıştı; sadece bu bile, başlı başına bir Sandinista zaferiydi. Komünist, buyurgan ve antidemokratik bir rejim olmakla suçlanan FSLN'nin, ordunun ve sivil örgütlerin desteğine sahip olduğu, oyların yüzde 42'sini aldığı halde iktidarı devretmiş olması, ülkenin demokratik geleceği açısından çok büyük önem taşıyordu.

Büyük bir coşkuyla desteklediğim Devrim'in erimesine tanıklık etmek istemedim. Charlie, pazarlığımız gereği Birleşik Devletler'e gitmeyi teklif edince kabul ettim; zira kendisi altı yıldan beri Nikaragua'daydı. İptidai tepkim kaçmak, gözlerimi yummak, ülkemin başına gelecekleri görmemekti.

Violeta anaç bir tutum sergileyerek, sade sözcüklerle yaralı, bölünmüş ülkeyi kucaklayıp teselli etti. Tahminlerin aksine anlayış ve aklıselimle, karşıt görüşte olanları uzlaştırmayı ve bir arada yaşamalarını sağlamayı başardı. Kendi taraftarlarının desteğini kaybetmeyi göze alarak Nikaragua'nın, istisnasız herkesin vatanı olması için çaba gösterdi. Bu sayede eski düşmanlar bir araya gelip aynı masada oturarak ortak acıları için gözyaşı dökebildi. Doğrusu, savaş yaralarının henüz kapanmadığı bu dik başlı ülkenin gösterdiği hoşgörü, garip ancak inanılmaz derecede yüreklendiriciydi.

ELLİ ALTINCI BÖLÜM

Birleşik Devletler'de ilk yılım

MANAGUA - WASHINGTON, 1990

EVİMDEN, dostlarımdan, beni bağlayan ve varoluş nedenim olan her şeyden vazgeçme düşüncesi yüzünden, batmakta olan *Medusa*'yı* terk eden korkak kaptana benzetiyordum kendimi. Ne var ki bir taahhütte bulunmuştum, sözümü tutmak zorundaydım. Vizem, üç ay bekledikten sonra nihayet geldi. Gözüm arkada kalarak, isteksizce çantalarımızı topladım, Charlie'yle birlikte kurduğumuz, yanardağlarıma ve göllerime bakan evi tutacak olan kiracılarla görüştüm. Eşyaları ve giysileri dağıtırken çıplak kaldığım hissine kapıldım. Babama, kız kardeşime, sevgili dostlarıma, köpeklere, kediye, dalları kanat gibi açılan palmiye ağacına gözyaşlarıyla veda ettim. Uçak havalandı. Tarih 9 Haziran 1990'dı. Yeşillikler, dağlar geride kaldı; çok geçmeden onların yerini Karayipler'in firuze mavisi suları, ardından Everglades,** Miami kırsal düzlüğü, daha sonra da Washington Anıtı*** ve Potomac Irmağı aldı. Hayatımın bir devri kapanıyor mu acaba, diye düşünmekten kendimi alamadım. Devrim'in çileli günlerinde hayalini kurduğum hayata tedirgin edici şekilde benzeyen bu yeni durum karşısında kaderin alaycı tebesümünü görür gibiydim. Hillyer'de, iki yanı ağaçlı sessiz sokaktaki kahverengi taş evin önünde taksiden indik. Çocuklarım yeni ve büyük bir maceraya atılan genç-

* 1816'da batan Fransız gemisinden kurtulanlar, bir salda geçirdikleri dört gün sırasında yamyamlaşmışlardı. (ç.n.)

** Güney Florida'daki geniş bataklık alan. (ç.n.)

*** Washington D.C.'de, ABD'nin ilk başkanı George Washington'un anısına dikilmiş obelisk biçiminde anıt. (ç.n.)

lerin heyecanı içindeydi. "Eşyaya zarar vermeyin, çok gürültü etmeyin, nazik olun!" Cilalı ahşap zeminli, İtalyan mobilyasıyla döşeli odalara –çocuklarım pirinç karyolalı misafir odasına, Charlie'yle ben de onun eski odasına– yerleştik. Artık sevgili bir dost olan kayınpederim Lou bizi büyük bir içtenlikle, kendine özgü esprilerle karşıladı. Lou, mahremiyetine ve az sayıda insanın harcı olan tek başına yaşamayı öğrenip üstesinden gelerek keyfini çıkardığı hayatına yönelik bu saldırıyı sevinçle kabullendi. Onun ve Charlie'nin dostlarıyla çiftlikte, Charlie'yle çocuklar ata binerken, benim koruda uzun yürüyüşler yaptığım pek çok hafta sonu geçirecektik.

Geldikten iki ay sonra bir ev kiraladık. Maryland, Bethesda'daki yeşili bol, sonbaharda altın yapraklarıyla bizi örten dev ağaçlı, korunaklı semtte sabah işe giderken ya da akşam eve döndüklerinde hayal meyal gölgelerini görebildiğim komşuların bulunduğu sessiz mahallede yaşamaya başlayınca kapıldığım bunaltıcı kaybolmuşluk hissine hazırlıklı değildim. İnsanlarla kuşatılmış olsam da, kendimi adsız ve yalnız hissediyordum; bunlar benim için yeni tecrübelerdi. Sanki çok bol şeyler giymişim de, ne yapsam bedenime uyduramıyormuşum gibi.

Washington'da Charlie'yle ne zaman dışarda yemeğe ya da kahve içmeye gitsek, Dışişleri'nde görevli birilerinin ya da ABD hükümetine mensup bir görevlinin bizi izlediği zannına kapılırdım. Yanımızdaki masada gazete okuyan ciddi görünüşlü şu adam örneğin, Nikaragua Devrimi'ne, benim devrimime karşı ABD'nin yürüttüğü gizli savaşla ilgili bin bir öneriden birini kaleme almaktan sorumlu bir görevliydi belki de. Zihnim böyle uçlarda dolanıp dururken, masaya gelen garsonun o günün özel yemeklerini önemseyerek sıralamasıyla aniden irkilir, kendime gelirdim. Ben, hiçbir şeyin yeterli miktarda bulunmadığı bir ülkeden geliyordum; oysa burada bir bira ya da sıradan bir peynirli ve jambonlu sandviç ısmarlamak bile son derece beyhude bulduğum bir dizi kararı gerektiriyordu: öncelikle hiçbirini bilmediğim sayısız markadan birini seçmeliydim, derken namütenahi jambon ve peynir çeşitleri arasında bir seçim yapmalıydım, acaba sandviçim beyaz ekmekten mi, yoksa tam buğday ya da çavdar ekmeğinden mi olacaktı, mayonezli mi olsun istiyordum, yoksa hardallı mı? Orada oturup salak salak garsona bakarken, Nikaragua'da sa-

dece bir kutu yumurta alabilmek için bile nelere katlanmak zorunda kalındığını düşünerek, içimden ağlamak gelirdi.

İngilizcem akıcı olsada, derin entelektüel bir tartışmaya girdiğim zaman bir noktada, kelime dağarcığımın yetersiz kaldığı durumlar oluyordu. Bu aynı zamanda fiziksel bakımdan da yıpratıcıydı, sonuçta kendimi zihinsel özürlü gibi hissetmeme yol açıyordu. Sinirlenip öfkelenerek sessiz kalmayı seçtim. Bazen hoşlandığım biri olunca, sanki dostluk ve muhabbet dil engelini mucizevi bir şekilde yıkarmış gibi, İspanyolcaya geçtiğimin farkına varıyordum. Kış gelince depresyonum iyiden iyiye arttı. Ağaçtan dökülen yapraklar gibi, benim de tüm yapraklarım yerlere döküldü. Sabah gözümü açıp da, ağaçların çıplak, acınası gövdelerini görünce, çaresizlik içinde, nasıl bir tuzağa düştüğümü kendi kendime sorar oldum. Tropik bitkilerimi, yanardağlarımı, göllerimi özlüyordum. Ama hepsinden çok, dünyayı değiştirmek gibi çılgın bir rüyanın peşindeki arkadaşlarımı özlüyordum. Washington'da tanıdığım insanların davranışlarının mesafeli ve ihtiyatlı olduğunu hissetmiştim; gözlerinde mahremiyetlerini, varoluşlarına ilişkin kuşkularını ve kimsenin sözünü etmediği yüce soyutlamaları koruyan sınırları aşmamak gerektiği iletisini okumuştum. Sanki hayatın tüm yolları belirlenmişti de her biri hangi yolda olduğunu biliyordu. Sohbetler genellikle çevrelerinde geçen hadiseler hakkındaydı, iç dünyaları hakkında değil. Samimiyetin yerini espri, hülyaların yerini ironi almıştı. Kırk yılın birinde yakınlık duyabildiğim bir kimseye rastladığım da oluyordu. Charlie'nin en eski arkadaşlarından Billy böyle biriydi.

Daha tatlı, daha mutlu anılarım da var. O dönemde çocuklarımla her zamankinden çok ilgilendim. Duyduğumuz yalnızlık, aramızda dayanışmaya yol açtı, döktüğümüz onca gözyaşına karşı, suç ortağı olmanın şaşkınlığıyla çılgınlar gibi güldüğümüz de oldu. Çalışma odamın pencere kenarlarına Afrika menekşeleri diktim, pembe ve mor çiçekler açtıkça özenle baktım onlara. Öğleüzerleri evlerin önündeki ağaçların altında yürür, açık kalmış pencerelerden içeri bakar, gündelik hayatlarının samimiyeti içindeki aileleri gözlerdim. Ancak, etrafımda bunca insan olduğu halde, onları nadiren görmek ya da seslerini duymak bana hâlâ garip geliyordu. Nihayet, ilk büyük kar fırtınasında kızaklarıyla tepelerden kaymak için evlerinden fırladık-

larında, mahallede kaç çocuk olduğunu görebildim. Oğlum Camilo da tıpkı onlar gibi yaptı; aynı gün komşunun küçük oğlu Andy ile arkadaş oldu. İkindi kahvaltısında kaymaksız sütten başka bir şey içmeyen ciddi bir çocuktu Andy.

Amerikan orta sınıf kültürünün en göze çarpan özelliğinin aile mahremiyeti, dış dünyadan korunmuş küçük bir liman sayılan çekirdek aile olduğunu kavramaya başladım. Kişiliksiz büyük şehirlerde, çoğu insan kendini tanımlayabileceği ortak bir tarihten, kuşaktan kuşağa devam eden ailelerarası dostluklardan yoksundu. Bu insanların çoğu, ben ne kadar yabancıysam, o kadar yabancıydı şehre. Uzun iş gününden sonra, bizim mahalle türünden yerlerde kimsenin birbiriyle konuşacak ya da dost edinmeye teşebbüs edecek hali yoktu. Bu toplumsal dağınıklığın yanı sıra dayanışma ruhunun ve ortaklaşa yaşamın eksikliği benim açımdan ikinci bir sürgündü. Birleşik Devletler'de bir topluluğa girmeye teşebbüs etmenin çoğu zaman saldırgan, rekabetçi bir alana girmekten farksız olduğunu gördüm. Evinden çıkarken zırhını kuşanmalı, kalbini kalkanla korumalıydın.

Benim için katlanılması en zor olan –kimseyle sıcak bir ilişki kuramamak, hiçbir yere ait olmamak, ortak bir amacın yokluğu– bu sürgündü.

Bir kış sabahı hepimiz, Virginia'daki mülteci bürosunun önünde sıraya girmek için sabahın köründe uyandık; Birleşik Devletler'den oturma izni alabilmek için zorunlu olan görüşme sıramızı bekleyecektik. Mülteci Bürosu yetkilileri her gün belli sayıda insanla görüştüğü için oraya erkenden gitmek gerekiyordu. Büro saat yedide açılacakken, saat beşten itibaren çoluk çocuk sabah ayazında sokakta bekleşmemiz, büyük ulusunun pek dostane olmayan gerçekleri konusunda Charlie'ye acı bir ders oldu. Görüşmenin sonucu oldukça şaşırtıcıydı. Melissa ile Camilo'ya oturma izni hemen verildi. Benimse üç yıl daha beklemem gerekti. Gene de şanslı sayılırdım, zira Soğuk Savaş sona ermek üzereydi, ABD Kongresi McCarran-Walters Yasası'nın dayattığı ideolojik kısıtlamaları kaldırmıştı. O üç yıl boyunca ne zaman ülkeden çıkmak istesem, *advanced parole* denen bir belge için başvuruda bulunmak zorunda kalıyordum; bu genellikle mahkûmlara uygulanan bir ön af niteliğindeydi; tekrar ülkeye girebilmem havalimanındaki Mülteci Bürosu görevlilerinin onayına

bağlıydı. Dönüşte, uzun bir bekleyişten sonra İkinci İltica Kontrolü için yeniden beklemeye koyulur, ABD bürokrasisine lanet okuyarak aktarma uçuşlarını kaçırırdık çaresiz. Bütün bunlar evliliğimden ötürü sözde ikinci vatanım olan ülkede istenmediğimi bana şiddetle hissettiriyor, ABD'nin Nikaragua' ya verdiği zarardan dolayı duyduğum bastırılmış öfke patlıyordu.

Melissa liseyi bitirdikten sonra, Maryam'ın mimarlık öğrenimi gördüğü Meksika'da tıp okumak için Latin Amerika'ya dönmek istedi. Melissa'yla kayıt için México'daki La Salle Tıp Fakültesi'ne gitmek beni son derece üzdü. Dostum, sırdaşımdı Melissa, teselliyi onda bulurdum. O gittikten sonra kendimi her zamankinden daha yalnız hissettim.

Washington'da kalsaydım sanırım kederden ölürdüm. Hiçbir zaman yardımsever ve dost olarak göremeyeceğim bir gücün simgeleriyle yaşamak zorunda kalmak benim için çok yıkıcı bir tecrübe oldu. Nikaragua'dan ıssız Bethesda'ya her zaman mutsuz ve gözü yaşlı dönerdim.

Tiyatro dünyasına kısa bir dalış yapan Charlie, daha sonra film çekme hayalini gerçekleştirmek için Los Angeles'a taşındı. Hurma ağaçları, sokak gösterileri ve depremleriyle, alışkın olduğum dünyaya çok yakın hissettim kendimi. Eşyalarımızı toplayarak bir nakliye şirketiyle anlaştık. Uçmaktansa, Santa Fe ile Büyük Kanyon'da mola vererek, ülkeyi bir baştan ötekine arabayla kat etmeye karar verdik. Büyük Kanyon'un azameti karşısında ne denli şaşırdığımı anlatamam. Doğasının çeşitliliğini, özelliklerini korumuş, cazip küçük şehirler. Güney Virginia'da bir tabelada, "Günlük Antikalar" yazılıydı. Oklahoma'daki bir başkası, "Otostop yapanlar kaçak mahkûmlar olabilir" diye uyarıyordu. Büyük Kanyon'da, bunca jeolojik devrin üzerinden batan güneşin eflatun ve pembe ışınlarının muhteşem patlayışını izlerken gözlerim doldu. Çok eğlendik o seyahatte. Camilo parklardan, kayalıklardan, hamburgerlerden bıkıp usanacağa benzemiyordu hiç. Los Angeles'a varınca alçak evleri ve bahçeleri, sıcak güneşi, yemyeşil bitki örtüsü ve palmiye ağaçlarıyla şehir, doğunun vücudumda depoladığım soğuğunu bir anda yok etti. Pencereden bakan, gezintiye çıkarılan, kuyruk sallayan küçük bir köpek gibiydim. Ne var ki, Charlie'nin birkaç hafta önceden kiraladığı eve varınca

kalbim sıkıştı. Evin mimarisi Managua'daki gençlik arkadaşlarımın evlerinin aynısıydı: 1960'ların üslubunda, tek katlı, keskin hatlı, arkada bir avlusu ve havuzu olan evler. Sanki çok uzun, dolambaçlı ve çokyönlü bir yolculuktan sonra yeniden geçmişteydim. T. S. Eliot'ı hatırladım:

Keşfetmekten geri durmayacağız
bütün keşiflerimizin sonunda da
başladığımız yere varacağız, ilk kez
*ilk kez tanıyacağız orayı.**

Hayatımın böyle çapraşık bir yol izlemesi ne tuhaf diye düşündüm. Ama ben gene aynı bendim.

* *Four Quartets*, çev. Mustafa Ziyalan. (ç.n.)

ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

Bir deprem sayesinde farkına vardığım tezatlar

SANTA MONICA, 1994

BİR ÖMRE bir deprem yeter de artar. Bu nedenle 17 Ocak 1994 sabahı gün ağarırken, Santa Monica'daki evimiz yeraltından gelen şiddetli bir gümbürtüyle temellerinden sarsılıp da hunharca uyandırıldığımda ilk duyduğum his öfke oldu. Yeni aldığımız eve taşınalı ancak bir ay olmuştu. Kötü bir önsezi yüzünden bir haftadan beri nerdeyse hiç uyumamıştım. Önceki pazar hissedilen hafif bir sarsıntı deprem olacağına dair kuşkularımı güçlendirmişti. Oğlum Camilo ile Charlie benim afet hazırlıklarımla dalga geçmiş, çikolata ve konservelerle doldurduğum çantadan başka, arabanın bagajına battaniyelerle içme suyu şişeleri yerleştirmeme gülmüşlerdi. Ayrıca yanımda taşıdığım el feneri, bir hafta boyunca yatarken üzerimden çıkarmadığım eşofman da alay konusu olmuştu. Yanılmış olmayı çok isterdim; ne var ki önsezim gerçekleşince, hiç değilse bir haftadır kaçınılmaz olanı beklemekten doğan korkunç gerilimden kurtuldum. Bu önsezi yetisi iki tarafı keskin bir kılıç gibidir. Kehanetiniz doğrulanana kadar kimse oralı olmaz, halden anlamaz; korkunuzla baş başa kalırsınız.

Los Angeles depremi evimizi yıkmadı, başka yerlerde de Managua'dakine benzer bir felakete sebebiyet vermedi. Fakat toprak aynı şiddetle sarsıldı. Kitaplar, masaların üzerindeki öteberi, tabaklar, televizyon çatırtıyla yere düştü. Alt kat kapkaranlıktı –pratik bir kadın olduğumdan– çantamda taşıdığım fenerle yolumuzu aydınlattık. Cam ve ayna kırıklarına basa basa yürüdük; ama sokağa ulaştığımızda viran olmuş bir şehir yerine, korkudan birbirine sokulmuş komşular, patlayan borulardan sızan gaz kokusu ve birazcık gergin olsa da

sakin bir ortamla karşılaştık. Güneş doğar doğmaz, Camilo ve tatilini bizimle geçiren Nikaraguali arkadaşı Roberto'yla birlikte, benim gibi L.A.'ya yerleşmiş olan arkadaşım María Morrison'la kızı Ana'yı yoklamaya gittik. San Vincente Caddesi'ne çıkınca gözlerime inanamadım: insanlar sanki hiçbir şey olmamış gibi sabah jimnastiği, jogging ve yürüyüş yapıyordu. O gün posta bile dağıtıldı. Biz de köşebaşındaki Café Dana'da hazır sandviç yedik öğle yemeği niyetine.

Hayretler içindeydim. Duyduğum dehşetle içinde bulunduğum ortam arasında öyle derin bir uçurum vardı ki, acaba aklımı mı kaçırıyorum diye kaygılanmaktan kendimi alamıyordum. Sanki herkes bir gece önce olanları mümkün olduğunca çabuk unutup normal hayatına dönmek istiyordu. İnsanların duş yapmak için evlerine girdiğini, işleriyle uğraştığını görüyordum. Yeni bir sarsıntının toprağı yarıp geçeceğinden kaygılanmayışlarını aklım almıyordu. Burasının Nikaragua'ya benzer hiçbir yanı yoktu! 1972'den beri orada ne zaman bir sarsıntı olsa herkes panik içinde olabilecek en kötü şeye hazırlanırdı. Oysa Santa Monica'da, Charlie'den başka benim kadar korkan kimse yoktu galiba.

Managua'daki gibi kitlesel bir göç yerine bu kez sadece bir geceliğine mahallemizi terk ettik. Zararın asgari düzeyde olduğu bir bölgede yaşayan bir film yapımcısının evinde kaldık. Evde, masaların üzerinde gelişigüzel duran şeyler bile yerinden oynamamıştı. Oyuncu Jeff Bridges da ailesiyle oradaydı. Akşam yemeğinde el ele tutuşup sade bir şekilde şükranımızı dile getirdik. Olaydan iki gün sonra komşularımızın tümü evlerine dönmüş, eskisi gibi yataklarında uyurken Charlie'yle ben oturma odasında kamp kurduk, en ufak harekette fırlamaya hazırdık. Nerdeyse bütün gece gözümüzü kırpmadık. Benim için bu yalnızlık hali son derece tedirgin ediciydi. Komşularımız çok iyi davrandı; herkes birbirine gazı kesmekte, çöken bacaları kontrol etmekte yardımcı oldu. Bizim evin mimarı ve en yakın dostlarımızdan Bob, kız arkadaşı Lorri'yle birlikte dolaplardan düşen tabak çanak kırıklarını toplamamıza, buzdolabına dökülen sütleri ve kırık yumurtaları temizlememize yardım etti. Ancak o zaman yaşadığımız semtte hemen herkesin, yurttaş olmanın verdiği –ve benim yoksun olduğum– köklü bir güven duygusuna sahip olduğunu fark ettim. Ben hayatın fazlasıyla kırılgan olduğu bir diyardan geliyordum. Orada bir felaket karşısında güvenebileceğiniz yegâne (ve biri-

cik) şey dayanışma, yani öteki insanların desteğiydi. L.A.'nın yoksul semtlerinde de hal böyleydi belki de. Ancak, bizim oturduğumuz semtteki komşularım evlerinin yapısının sağlam olduğundan, itfaiyenin ihtiyaç duyulduğu zaman geleceğinden, polisin onları korumakta kusur etmeyeceğinden emindi. Oysa ben anarşi ve kargaşa ihtimalinden korkuyordum. Tüm duyargalarım kendimi ve ailemi gerekirse tek başıma korumak için her an tetikteydi. Bu ilkel sayılabilecek davranışım yıllardır süren savaşın ve belirsizliğin sonucuydu.

Böylesine kargaşayla başlayan yeni yılda hayatımız bir çocuğun getirdiği sevinçle şenlendi. Aylar önce bir sabah Charlie'yle uyandığımızda gece nerdeyse aynı rüyayı görmüş olduğumuzu fark ettik. Ben rüyamda güzel bir kız çocuğuyla birlikte yüzüyordum. Charlie ise büyükannesiyle büyükbabasının Santa Margarita'daki evinin bahçesinde onunla oynuyordu.

Zaman zaman keşke bir bebeğimiz olsa diye aramızda konuşsak da, ciddi bir şekilde ele almadık bu meseleyi. Sağlığımın buna müsait olup olmadığı konusunda endişeliydik.

Martta Nikaragua'ya gittim ve hayatın akıl sır ermez muammalarından biri sayesinde hayallerimdeki çocuğu kollarımda buldum. Adriana dört aylıktı. Bir çocuğu evlat edinmeyi düşünmemiştim o zamana kadar, ama onu kollarıma alıp da göz göze geldiğim an yüreğim annelik sevgisiyle doldu. İkinci kızım Melissa'yı doğar doğmaz kucağıma aldığımda duyduğum heyecanın tıpkısıydı bu his. Sanırım Adriana da bunu sezdi. Güzel, kara gözleriyle dosdoğru yüreğime bakıyor, gözlerini benden ayırmıyordu. Adriana'nın benim kızım olduğuna, onun annesi olduğuma kuvvetle inanıyordum. Bürokratik işlerin tamamlanması birkaç ay aldı. Adriana'yla birlikte önce arkadaşım Nelba'nın evinde, sonra da kiralık bir evde kaldım. Arkadaşlarım çocuklarının artık ihtiyaç duymadığı bebek giysilerini ve eşyalarını getirdiğinde Adriana'yı ortaklaşa dünyaya getirmiş gibi olduk. Charlie de, benim sadece telefonda anlattıklarımdan vurulmuştu bebeğimize. Ona kavuşmak için Nikaragua'ya gelmeye hazırlanırken kara gözlerini hayalinde canlandırdığını söylüyordu. İlk günün sabahında, Adriana'yla yatakta oynarken, filizlenişine tanık olduğum karşılıklı sevgi bugün hâlâ gözlerimi yaşartır. Charlie'yle Adriana daima kusursuz bir uyum içinde oldular. Ama benim onunla ilişkim-

de bir sihir, gerçek bir mucize söz konusuydu. İkimiz de derin, açıklanması mümkün olmayan bir şeyin bizi buluşturduğuna inanıyorduk. Çoğu zaman kendisine, karnımda taşımamış olsam da, onu yüreğimde büyüttüğümü söylerdim. Birbirimizi bulmadan yıllar önce ruhumda yeri vardı; filizlenmeye hazır bir sevgi beklemedeydi.

SON SÖZLER

Quixota'nın anıları son bulurken*

SANTA MONICA - MANAGUA, 2002

SANTA MONICA'DAKİ evimden çıkınca, Montana Caddesi'ne varmak için sadece yarım blok yürümem gerekir. İki yanında butikler, kafeler, antikacı dükkânları, mobilya mağazaları, homeopati eczaneleri, organik besin marketleri, yoga ve *fitness* merkezlerinin yan yana sıralandığı bir sokak. Gündüzleri Montana telaşlı bir kalabalıkla dolup taşar. Çoğunluğunu bronz tenli, sağlam bedenli kadınlarla erkekler oluşturur; California'nın en latif, en mutena örnekleri; diyet, egzersiz ve sağlıklı yaşam taburlarının askerleri. Dar giysileri, koltuk altlarına sıkıştırdıkları Evian su şişeleriyle spor salonlarını aşındırırlar. Bazen caddedeki yaya trafiğinin kargaşası içinde cephane naklettiğim, omzumda makineli tüfek taşıdığım günleri, siyasi heyecanlarla dolu yıllarımı hatırlar, acaba ben aynı kadın mıyım, diye şaşmaktan kendimi alamam. O hayatın geçtiği yerlerle, şimdi içinde bulunduğum ortam arasında en ufak bir benzerlik bulunmayışı yüzünden, kader bana bir değil, iki hayat bahşetmiş olabilir mi, diye düşünürüm zaman zaman.

Bir yemek masasının fiyatının, Nikaragualı bir emekçinin ağır koşullar altında bir ömürlük kazancından daha yüksek olduğu şık mağazaların önünden geçerken, bizlere ilham kaynağı olan somut hedefin, umudun gerçekleşmesinin mümkün olduğu duygusunu çok

*Yazar, Don Quixote'ye atfen dişil bir ad olarak Quixota diye niteliyor kendisini. (ç.n.)

sayıda insanla paylaştığım o zorlu günlerin özlemiyle içim yanar. Ortak bir eylem çabası içinde beni kendimden geçiren o gem vurulmamış gücün, inanılmaz, çılgın, imkânsız hayallerin hasretini çekerim. Ne var ki, insanlığı kurtarma saplantısında olanların, vücudunu mükemmelleştirme, saf ve katışıksız beslenme ve ölümsüzlük arayışına kendini adayan fanatikler kadar tehlikeli olabileceği de malumum. Herkesin, her birimizin hayatta bir anlam ve amaç arayışı içinde olması gerektiğini, ayrıca kendi çözümünün başkasınınkinden daha üstün olduğunu iddia etmenin küstahlık olduğunu düşünüyorum. Öte yandan, dünyayı değiştirmek için başkalarıyla el ele vermekten duyulan sevinç ve coşkunun, kişisel hazların vereceği tatminkârlıkla kıyaslanabileceğine beni inandırmanın asla mümkün olmayacağını biliyorum.

Yeryüzündeki yolculuğum sırasında, Devrim'in sadece gelip geçici bir hevesten, öte yakaya bir ziyaretten ibaret olmadığını idrak etmiş bulunuyorum. Beni ilelebet değiştiren hayati bir gerçeklikti Devrim. Birleşik Devletler'de Charlie'yle birlikte yaşamaya karar verdikten sonra, ya gevşer, uysallaşırsam; insanların "gerçekçi" diye nitelediği bir tutum takınır, savaşı kaybettiğimizi teslim ederek geri çekilirsem, ya da en ehvenişeri, yeni ütopyalara erişmek için biraz da başkaları mücadele etsin dersem korkusuyla çoğu zaman kâbuslar yaşadım. Neyse ki gerçekler bana aksini gösterdi. Hayatta üstlenilen her sorumluluğun bedelinin kanla ödenmediğini ya da kahramanlığın her zaman ateş hattında ölmek olmadığını öğrendim. Barışın ve dirliğin doğasında varolan ulaşılabilir, gündelik, bizi her an ölümle tehdit etmeyen, ama hayatın her imkânını değerlendirmemiz, aynı zaman içinde bir değil birkaç hayat yaşamamız için mücadeleyi gerektiren bir kahramanlık türü de vardı. Kişinin zaman ve uzamda çokyönlü bir varlık olduğunu kabul etmesi modern hayatın bir gereği, teknolojinin yabancılaştırıcı değil özgürleştirici bir güç olarak benimsendiği bir çağda yaşayanların faydalandığı imkânlardan biriydi. Coğrafi sınırlar artık insanların arzularına ket vuramıyor. Nikaragua'daki siyasi hayatla ve dostlarımla sürekli ilişki halinde olduğum için, uzakta olmasına rağmen küçük ülkemin adeta portatif hale geldiğini, ufkumuzun genişlediğini hissediyorum ve faaliyetlerimin sınırlarını kendim çiziyorum.

Tam anlamıyla bana eş olacak adamı bulabilmem zaman aldı; taklasız, parendesiz, ayrılıkların ve apansız firarların olmadığı bir ilişki. Charlie'yle çok uzun zamandır birlikteyiz. En derin uykularda, en koyu karanlıklarda bile tenlerimiz tanır birbirini. Ayrı olduğumuz ya da benim uzun süre Nikaragua'da kaldığım zamanlarda, yalnızlıklarımızda ipek gibi yumuşak ama güçlü ve esnek bir iplik bizi bağlar.

Birbirine benzemez iki dünyada apayrı iki hayatım var; her ikisi de içimde, bir arada yaşıyor. Büyük çocuklarım kendi yollarında yürümeye çoktan hazır. Maryam'la Melissa güzel, duyarlı, olgun iki kadın artık; ikisinin de hayalleri var. Maryam mimar. Los Angeles'ta çalışıyor, ama günün birinde Nikaragua'ya dönüp kaynakları son derece kısıtlı olan bir ülkede, yeni tekniklerle depreme dayanıklı kerpiç yapılar inşa etmek istiyor. Melissa hekim; tıp bilimiyle alternatif tıp yöntemlerini uyumlaştırarak halk yararına devrimci bir sağlık politikası geliştirmek amacında. İçlerinde en politik olan Camilo. Niyeti annesiyle babasının başladığı işi tamamlamak için Nikaragua'ya geri dönmek. Adriana'ya gelince, keşke öteki çocuklarımla da böyle ilgilenebilseydim dediğim, olgun bir anneliği tattım onunla. Adriana'nın gözleri kadim bir bilgeliği yansıtıyor. Trapez ve akrobasiye yatkın küçük, atletik bedeninden sevgi ve mutluluk yayılıyor. Küçüklüğünden beri, ağzımdan çıkan her sözü, her gece uydurduğum masalları yanımda kıvrılıp uykuya dalana kadar can kulağıyla dinlerdi. Anılarımı tatlandıran şekerkamışım, tarçınım o benim. Nikaragua'm: cesur ve hayat dolu.

İki roman daha yazdım: *Sofía de los presagio* ve *Waslala*, bir de ortaçağa ilişkin şiir kitabı. Kimi zaman bu sakin ve süreğen mutluluk beni ürkütüyor; ama zaman geçtikçe onu doğal sınırları içinde, bir ömür boyu emek verilmiş, çoğu zaman çileli ve cüretkâr seçimlerin ürünü olarak görmeğe başladım. Hayatımda çelişkiler ya da acılar yok değil. Birleşik Devletler'de, gözlerinde derin bir yalnızlık, toplumsal bir amaç için yakıcı bir arzu sezinlediğim bir topluluk arasında bulunmak bana, çoğu zaman hislerimi tahlil için bir ara dönemde yaşadığım duygusu veriyor. Kendimi mesafeli, önyargılarının tutsağı, ketum bir insan olarak görüyor, her gün iki yüz milyonu aşkın insanın hayatına anlam bulmaya çalıştığı bir ülkenin tecrübelerini hafife almamak için kendi kendimle mücadele ediyorum. Bana göre, kişisel özgürlüğe mutlak saygı her toplum modelinin esas

unsuru olmalı; bu vazgeçilmez hak her insanın mutluluğunun başlıca kaynağı.

Üç ya da dört ayda bir Nikaragua'ya gidiyorum. Ayak bastığım andan itibaren yapılacak işlerin girdabına kapılıyorum, telefon aralıksız çalıyor. En son siyasi manevraları, iktidar kavgalarını, planları, aşk maceralarını, nefretleri ve kaygıları, geleceğe ilişkin zayıf da olsa kimi olumlu işaretleri evime gelen arkadaşlarımdan öğreniyorum. Hiç bitmeyecek kavgalara karışıyorum; oportünizme ve amaç için her aracın mubah olduğu felsefesine karşı sesimi yükseltiğim için FSLN'yi terk etmek zorunda kaldığım kavgaların aynısına. Gezegenimizin varlığını sürdürmesinin ancak insanları bölen muazzam eşitsizliklerin yok edilmesiyle mümkün olacağına yürekten inanan bir dünya vatandaşıyım. Sevgili Managua'ma tepeden bakan bir noktada sevimli, küçük bir evim var. Yanardağlara ve göle ne zaman baksam ruhumun bedenime geri döndüğünü hissederim; aşina olduğum hazlarla, atmosferi ve sesleriyle tropik tutkusu beni kendimden geçirir. Sıcak ve ateşli ikindiler köklerimi besler. Nikaragua toplumu, toplumsal bir varlık olarak kimliğimin mihenk taşıdır. Kolektif yaşantısı ise bir güç ve teselli kaynağıdır.

Bunca badireden geçtikten sonra demem o ki, dünyayı değiştirmek istemek romantiklik ya da donkişotluk değil. Böyle bir şey mümkün. İnsanlık çağlardan beri iş ve dert edinmiş bunu. Tutkulara, hülyalara adanmış, kaosu ve umutsuzluğu inatla alt etmeye kararlı bir hayattan daha anlamlısını düşünemiyorum. İmkânlarla dolu dünyamızdan insanlığın pay alması ancak bizim çabalarımızla, bu dünyanın sakinlerinin çabası ve özverisiyle mümkün olabilir. Hayatın bir deneme yanılma süreci olduğu gibi, bir tür olarak tüm imkânlarımızı seferber edebilmemizi sağlayacak toplumsal örgütlenme de, yeryüzünde ortaklaşa mücadelenin gelgitleri sonucu kuvveden fiile çıkacaktır.

Gelecek bugünden inşa edilir, bu nedenle içinde bulunduğumuz dönemde sorumluluk üstlenmekle, gelecekteki sorumlulukları güvence altına almış oluruz. Önemli olan tüm hayallerimizin gerçekleşmesi değil, hayal kurmaya inatla devam etmektir. Torunlarımız, torunlarımızın da çocukları olacak. Dünya yoluna devam edecek, bilsek de bilmesek de, bu gidişatın yönünü bizim her günkü kararlarımız belirleyecek.

Ölenler, ölülerim boşuna can vermedi. Bu sonsuza dek sürecek bir bayrak yarışı. Nikaragua'da olsun, Birleşik Devletler'de olsun hayat kavgasında yenilginin de zaferin de bir yanılsama olabileceğini öğrenmiş olan aynı Quixota'yım ben.

—

Dizin

Alberti, Rafael, 378
Andrés (*bkz.* Morales Avilés, Ricardo)
Araúz Palacios, Pedro (*bkz.* Federico)
Arce, Bayardo, 86, 91, 93, 246, 253, 262, 279-80, 282, 291-2, 302, 343, 345, 350, 377

Baltodano, Charlotte, 135-6
Belkin, Arnold, 150
Benedetti, Mario, 243-4, 378
Berlin Duvarı, 382-3
Berrios, Rubén, 255
Boland Amendment, 331n
Bonner, Ray, 339
Borge, Tomás, 131, 133-5, 144, 246, 253, 282, 301-2, 350-1, 358
  Belli'nin onunla ilişkisi, 350
  kişilik özellikleri, 131-2
Brejnev, Leonid, 306
Brizola, Leonel, 255
Browne, Jackson, 343
Brudney, Karen, 349
Bush, George (Baba), 382

Campbell, Mathew, 350
Carazo Odio, Rodrigo, 300
Cardenal, Ernesto, 174, 176, 192, 378
Cardenal, Fernando, 114, 169, 174, 176
Carlin, John, 350
Carter, Jimmy, 219, 232, 301, 320, 388
Casey, William, 331
Castaldi, Charlie, 357, 370, 371, 372, 380
  ABD'deki evleri, 363-4
  Belli'nin hamileliği, 366-8
  Belli'nin onunla ilk karşılaşması, 329-30
  Belli'yle evlenmesi, 374-6, 378-9
  Belli'yle evlilik öncesi ilişkisi, 337-40, 344-8, 361-9, 373-4
  Belli'yle ilişkisine Sandinista hükümetinin müdahalesi, 350-4, 357-8
  Belli'yle röportajı, 345
  evlilik hayatı, 381-2, 390-2, 395, 399, 402
  "Sandinista ajanı" suçlamasıyla karşılaşması, 359
Castro, Fidel, 19, 211, 243, 282
  Belli'yle karşılaşmaları, 17, 18, 243-50, 298
  kişilik özellikleri, 243
  Sandinista hareketine yönelik politikaları, 245-6, 248-9
Castro, Raúl, 309
Chamorro, Gen. Emiliano, 24
Chamorro, Pedro Joaquín, 19, 27-8
  öldürülmesi, 200-1
Chamorro, Violeta, 200, 261
  1990 seçimleri, 387-90
Contreras, Eduardo (*bkz.* Marcos)

Coronel Urtecho, José, 54, 89, 174-5
Cortázar, Julio, 158-9
Cuadra, Pablo Antonio, 52, 54
Cuevas, José Luis, 150

Dalton, Roque, 135
Darío Rubén, 54, 112
Debray, Régis, 256
De Castro, Sergio, 201, 210, 240, 263-4, 266, 277, 358
  ataerkilliği, 198
  Belli'nin çocuk doğurması, 212-4, 216-7
  Belli'nin ondan ayrılması, 285-7
  Belli'nin onunla ilk karşılaşması, 181-2
  Belli'yle evlenmesi, 197-9, 225, 252, 258-9
  Belli'yle birlikte silah kaçırması, 188-91
  Belli'yle flörtü, 182-4, 185
  siyasi görüşü, 182
D'Escoto, Miguel, 326

Escobar, José Benito, 208-9

Federico (Pedro Araúz Palacios), 130-1, 133, 137, 144, 193
Ferlinghetti, Lawrence, 343
Fernández Retamar, Roberto, 243
Fonseca, Carlos, 60, 131, 171-2
Fraser, Donald M., 169

Galeano, Eduardo, 49, 343
Gannon, Joe, 350
García Márquez, Gabriel, 243, 309
Gelman, Juan, 343
Genie, Samuel, 90-1
Gere, Richard, 343
Ginsberg, Allen, 343
Goldwater, Barry, 352
González, Felipe, 254-5
González Casanova, Pablo, 150
Guevara, Che, 44, 81, 117, 243, 246, 303, 372
Guido, Lea, 259

Haig, Alexander, 320
Hamill, Pete, 349
Hasenfus, Eugene, 380
Hassan, Moisés, 261
Huembes, Roberto, 171
Huerta, Efraín, 150, 154, 230

İran-Kontra skandalı, 328, 380

Jagger, Bianca, 108, 345, 349
Jagger, Mick, 108

Kennedy, John F., 20
Kinzer, Stephen, 349
Kontra Savaşı, 320-3, 331-2, 341-2, 380

La Prensa (gazete), 27, 52-3, 87, 100, 170, 200-1, 266
Labastida, Jaime, 150
Lewites, Herty (Mauricio), 188-9

Marcos (Eduardo Contreras), 81, 91, 104, 106, 130, 131, 151, 153
  Belli'nin onunla ilişkisi, 105, 108-10, 117, 144-7, 152-3, 155-6
  Belli'nin onunla ilk karşılaşması, 86-7
  Belli'ye mektupları, 99, 100, 105
  bir Ulusal Muhafız'la karşılaşması, 113-5
  Jagger'ı kaçırma planı, 108
  kişilik özellikleri, 86-7
  mirası, 171
  öldürülmesi, 114-5, 156, 170-1
  pek çok kadınla ilişkisi, 184-5
  Sandinista hareketi için planları, 149
  27 Aralık Harekâtı, 106-7, 111-2, 116-7, 119-21, 146
Marcos, Jacobo, 130-1, 137-8, 141,

145-6, 218
Marshall, James, 21
Martí, José, 248
Martínez, Chuchú, 226-30, 232-3, 237
Martínez Rivas, Carlos, 54, 161
Meiselas, Susan, 261
Mejía Godoy, Carlos, 88, 254
Modesto, 220, 226, 228, 229, 237, 247, 248-50, 252-4, 259, 278-9, 288, 292, 295-6, 299, 321, 382
Belli'nin onunla ilişkisi, 220, 224-5, 239-41, 247, 251, 254, 259, 278-9, 284, 288, 292, 295-6, 299, 310, 315-6, 319
Belli'nin onun yardımcısı olarak çalışması, 291-6, 305-6, 321
Eureka Harekâtı, 238
iyimserilği, 239
kendi heybetli imgelemi, 302-3
kişilik özellikleri, 210-1, 224-5, 296
Planlama Bakanı olması, 313
savaştan zarar gören ülkenin yeniden inşası, 292-3
sosyalist ülkelere ziyaret, 305-6, 310-2
Montenegro, Sofía, 385, 387-9
Morales, Armando, 162
Morales Avilés, Ricardo (Andrés), 48, 79
kişilik özellikleri, 76
öldürülmesi, 81-3
Murillo, Rosario, 53, 87, 134-5, 194, 299
Murillo, Zoilamérica, 194

Nava, Thelma, 150, 230
North, Oliver, 359
Núñez, Carlos, 253, 348

Obando y Bravo, Kardinal, 119
Ortega, Camilo, 56, 58, 202, 248
Belli'nin Sandinistalar'a katılması, 48-51
kişilik özellikleri, 48
öldürülmesi, 205
tutuklanma deneyimi, 47-8
Ortega, Daniel, 48, 171, 194, 251, 261, 323
1984 seçimleri, 343, 359
1990 seçimleri, 380-1, 386, 388-9
cinsel istismarı, 299
kendi heybetli imgelemi, 302-3
resmi politika konusundaki eleştirileri susturması, 341-2
Sandinista hükümetinde iktidara yükselişi, 296
Ortega, Humberto, 171, 173, 187, 209, 253, 260
araba arızası olayı, 172-3
1977 Ekim Harekâtı, 173, 177-8, 192, 194-6
kendi heybetli imgelemi, 302-3
kişisel özellikleri, 172, 179-80
oportünizmi, 202
Ordudaki kadınlar hakkındaki politikası, 289
resmi politika konusundaki eleştirileri susturması, 341-2
Sandinista hükümetinde iktidara yükselişi, 296

Pacheco, José Emilio, 150
Pasos, Joaquín, 117
Pellicer, Carlos, 150
Pérez, Carlos Andrés, 229
Pérez de la Rocha, Róger, 53, 70, 89, 109, 129, 141-2
kişilik özellikleri, 71-2
Pezullo, Lawrence, 261
Piñeiro, Manuel, 245, 246, 248, 250
Pinochet, Gen. Augusto, 112, 182
Pinter, Harold, 343
Pisani, Francis, 256
Poniatowska, Elena, 150
Praxis (dergi), 48, 87

Quezada, Juan José, 119n

Ramírez, Gladys, 389
Ramírez, Sergio, 158, 170, 174, 188, 192, 201, 206, 261
  Belli'nin onunla ilişkisi, 161-2
Reich, Otto, 359
Ribeiro, Darcy, 255
Rich, Adrienne, 343
Robelo, Alfonso, 261
Roosevelt, Franklin, 23
Rushdie, Salman, 343

Saballos, Angela, 328, 344, 345
Sacasa, Juan B., 23
Sandino, Gen. Augusto César, 22, 23, 45, 162, 356
Santos, Daniel, 18-9
Sarandon, Susan, 342
Seçimler, 1984, 343, 344, 353, 359
Seçimler, 1990, 380-1, 386-90
Shelton, Turner B., 301
Somoza, Salvadora, 294
Somoza Debayle, Anastasio, 23, 39, 73-4, 97, 119, 120, 159, 195, 219, 264-5
Sontag, Susan, 362
Sovyetler Birliği, 305-7, 359
Styron, William, 343

Tellez, Dora María, 218, 229
Tereşkova, Valentina, 307
Tijerino, Doris, 243
Timmerman, Jacobo, 349
Tirado, Victor, 253
Torrijos, Gen. Omar, 227, 228, 290
  Belli'yle karşılaşmaları, 229-37, 298
  Panama Kanalı Sözleşmesi, 229, 231

Urcuyo Maliaño, Francisco, 265-6

Valle-Castillo, Julio, 378
Vivas, René, 238
Vo Nguyen Giap, Gen., 309

Waldman, Anne, 343
Wheelock, Jaime, 133, 160-1, 253
  eserleri, 160
  kişilik özellikleri, 160
Woodard, Alfre, 343

GIOCONDA BELLI
TENİMDEKİ ÜLKE NİKARAGUA
Aşk ve Savaş Anıları

"Şair ve romancı Gioconda Belli sıradan bir anı kitabı yazmamış. Bu kitap Kuzey'i ve Güney'iyle Amerikan tarihi hakkında; devrim tohumları ve iktidar hakkında; yaşam ve ölüm sarmalındaki bir kadının, tükenmeyen bir umutla özgürlük ve aşka adanmış hayatı ve seçimleri hakkında. Romantik bir hayat izlenimi verse de, bir realistin gücü ve berraklığıyla yazılmış." –Adrienne Rich

1979'da dünyanın her yanında, devrimciler tarafından umut ve sevinçle karşılandı Nikaragua devrimi. Önderlik kadrosunda orta sınıftan iyi eğitimli gençlerin yer alması nedeniyle "Çocukların Devrimi" diye adlandırılan bu ayaklanma, önceki devrimlerin bildik kalıplarını birçok açıdan değiştirmişti. İktidarın devralınmasından sonra ABD'nin gizli ve açık desteğiyle yürütülen her türlü baskıya on iki yıl direndi.

Varlıklı bir ailenin kızı olan şair Gioconda Belli, ülkesindeki adaletsizliğe isyan ederek devrime katılmıştı. Aşklarını, yaşadıklarını ve iç çatışmalarını açık yüreklilikle aktardığı anıları için şunları söylüyor: "Hiçbir değere bağlı kalmamamızın vaaz edildiği, kolayca yılgınlığa kapıldığımız, inancımızı yitirdiğimiz ve hayallerimizi inkâr ettiğimiz bugünlerde hayatı –hatta ölümü– değerli kılan türden bir mutluluğu savunmak için yazdım bütün bunları."

Kapak Fotoğrafı: Susan Meiselas, Nikaragua, 1979

Metis Edebiyat / Anı
ISBN 975-342-599-6

9 789753 425995

Metis Yayınları
www.metiskitap.com